

श्री आत्म प्रबोध.

भाषांतर.

प्रकाशक,

श्री जैनआत्मानन्दसभा

भावनगर.

न्यायाभेदानि श्रीमन्मन्यायान इत्युगी
(आभाराम७ महागज)

श्री आत्मानंद ग्रंथमाला नवर २२ मो.

श्रीमद् जिनलामसूरि विरचित,

श्री

आत्मप्रबोध भाषांतर.

जिन वचनानुसृत महोदधिनाथी धुरधर गीतार्थ पण्डित वचनतरंग विन्दुरूप सम्यक्त्व, देशविरति,
सर्वविरति अने परमात्मभाव स्वरूप विगेरे अनेक विषयोपर दृष्टान्तयुक्त विस्तारणी
विवेचन

अनुवादक,

स्वर्गस्थ झवेरभाई भाइचंद शाह,

भावनगर निवासी

बाबुसाहेब प्रतापचंदजी गुलामचंदजी मुंबई निवासीए करेली
आर्थिक सहायकडे,

छपावी प्रसिद्धकर्त्ता,

श्री जैन आत्मानंद सभा

भावनगर

वीर सप्त २४३८ आश्विन १७ विक्रम गवत १९६८ इ स १९१२

श्री "आनंद" प्रिन्टिंग प्रेस—भावनगर

નરેન્દ્ર દેવેન્દ્રમુસ્તાનિ સર્વો-અપિ પ્રકામ મુશ્વજાનિદ્વોકે ।
 પર ચિદાનંદપદૈકહેતુઃ મુહુર્લજસ્તાસ્વિક આત્મગોધ* ॥
 તનો નિરસ્યાઽસ્તિત્તુષ્ટકર્મ-વ્રજ મુગીજિઃ સતત સ્વધર્મઃ ।
 સમગ્ર સાસારિકહુઃખરોઽ-સ્સર્જનીયઃ શુચિરાત્મવોધ* ॥

તથા જુનનોમા અકર્ત્તા અને ઈંદ્રના સર્વ મુજો અત્યતપણે સુનલ છે, પરંતુ સિદ્ધિસુખના
 આદ્યતીય કારણરૂપ ‘આત્મમોધની પ્રાપ્તિ’ વાસ્તવિકપણે દુર્લભ છે તેટલા માટે વિચક્ષણ જનોએ
 અમસ્ત દુષ્ટ કર્મના સમૂહને દૂર કરી આ માને એકાદ હિતકારી અને સસારની અત્ર આધિ, વ્યાધિ
 અને ઉપાધિમોને સંવર કરનાર પવિત્ર આત્મમોદની ઉપાર્જના કરવી

શ્રીમદ્ જિનલ્લાજસુરિજી.
 (આત્મપ્રવોધ)

बाबुसाहेब गुलाबचंदजी अमीचंदजी झेरेरा

मुंबई

Barboosaheb Gulabchandji Amichandji Zaveri
BOMBAY

अर्पणपत्रिका.

स्वर्गवासी बाबुसाहेब,

गुलाबचंदजी अमीचंदजी पन्नाझाझ झवेरी,

मुंबई

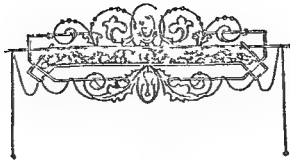
आप व्यावहारिक स्थितिमा सारी प्रवृत्तिवाळा हता. आपनो उच्च कुळमा जन्म थयो होबाधी तेमज बाबु पन्नाझाझ पुरणचंदजीना पौत्र थता होबाधी जवेरीना धरामा कुशळ होबासाथे धर्मउपर श्रध्दावाळा हता. आपु हृदय नैतिक, शांत, उदार अने साधर्मी गंवुओने सहाय करवानी जावनाची नासित हतु. जीवदया अने ज्ञानोष्कारना कार्यो पर आपने खास प्रेम हतो. आपना तेजा प्रेमपात्र धार्मिक कार्यो जोवानो जैनसमाजने वरवत आवा पहेला तपुव्यमां आपनो देहोत्सर्ग थयो छे, तेजा परज्जोकवासी आत्माने जावमय शांति आपनारो, अने भव्यात्माने आत्ममोक्ष प्राप्त करवनारो (आत्म स्वरूप ओळखावनारो) आ आत्ममोक्ष ग्रंथ आपना स्मरणीय हृदयमां आरोपित करी तेनी प्रेरणा करनार आपना पितृजक्त पुत्र बाबु साहेब प्रतापचंदजीना पुत्र कर्तव्यने अजिनदन आपी अमे अति आनंदित थए छीये.

आत्मानंद सुवन. }

श्री जैन आत्मानंद सभा,
भावनगर.

પ્રસ્તાવના.

દરેક આત્મામા અસાધારણ અચ્યુદયને આપનાર સામર્થ્ય અને શક્તિઓ વીજરૂપે રહેલી છે. તેમને મનુષ્ય નિશ્ચય વલ્લથી મેદ્ધવી શકે છે. નિશ્ચયવલ્લ એ કાંઈ સાધારણ પ્રકારનું વલ્લ નથી, પણ તે મનુષ્ય જીવનની ઊંચામા ઊંચી જૂમિકામા જવાનું સાધન છે. જૈન યોગવિદ્યાનો મહાન્ આરજ્ઞ જેને માટે પ્રરૂપિત ધ્યેયો છે, તેવા મનના નિગ્રહનું ફલ પણ નિશ્ચયવલ્લ છે. મનુષ્યની અંતર્ગતિમા જે ઉચ્ચ અજિજ્ઞાપાત્રો અને શુદ્ધ વિચારો મળે છે, તેમની કૃતાર્થતા નિશ્ચયવલ્લમા જ રહેલી છે. જેનામા એ અદ્ભુત વલ્લ રહેલું છે, તે ધર્મની ક્રિયા અને તત્ત્વમાર્ગનો પથિક વની શકે છે. વિશ્વોપકારી જગવાન્ તીર્થકરોષ પ્રાણીઓના હિતને માટે જે આજ્ઞારૂપ નિયમો પ્રરૂપેદ્યા છે, તે વગા નિશ્ચયવલ્લથી જ પાળી શકાય છે. તે નિશ્ચય વલ્લને દૃઢ રાખવાને માટે જ દાન, શીલ, તપ અને જાવ-એ ચતુર્વિધ ધર્મની પ્રરૂપણા કરવામા આવી છે. એ ચાર સ્તંભોને અવલ્લવીને સર્વધર્મશિરોમણિ આર્હતધર્મનો સુદર પ્રાસાદ રહેલો છે. નિશ્ચયવલ્લ અથવા મનોવલ્લને ધારણ કરનાર જ્ય આત્મા એ પવિત્ર અને સુદર પ્રાસાદમા વાસ કરવાનો અધિકારી થાય છે. તે નિશ્ચયવલ્લને ટકાવી રાખવાને માટે જે ગુણોની આવશ્યકતા છે, તે ગુણો આર્હત ધર્મ-શાસ્ત્રમા દર્શવિલા છે, તે શાસ્ત્ર ઉદ્ધોષણા કરે છે કે, “નિશ્ચયવલ્લ મેલ્લવવાને માટે સદ્વર્તન ધારણ કરજો. ઉદાસીનતા, સ્વેદ, ચિંતા અને જપ જે મનોવલ્લને લુલુ કરી નાશનારા છે અને આત્માના જાવી ઉદયને રોકનારા છે તેમને હૃદયમા પેસવા દેશો નહીં. નિરતર આત્મચિંતવન કરજો, કટુતામા મચુરતા શીખજો. ઇદ્દે હુઃસ્વા મુલ્લને માની લેતા શીખજો. હુઃસ્વોને અનુજ્ઞવી ઢીલ્લા થશો નહીં અને સંતાપના રોદણાં રુશો નહીં તમારા મનને કર્મ પ્રકૃતિનું જ્ઞાતા અને તત્ત્વજ્ઞાનને સેવવાનું અધિકારી પનાવરા નિશ્ચયવલ્લ આપજો, તેથી તમાને હુઃસ્વમાં પ્રસન્નતા રાખવાનું કાર્ય જરાપણ કઠિન જણાશે નહીં. ”

શાસ્ત્રોની આ વાણી વોલી જવાની કે સાજીલી જવાની નથી પણ તેને ક્રિયામા-વર્તનમા મુકવી જોડે. એ વર્તનમા મુકવાને માટેજ આર્હત આગમ ઉપરથી પ્રાચીન વિદ્વાનોજ અનેક લેખ લેખેત્રા છે. પ્રત્યેક લેખની રચના જિન જિન દ્વામે છે, પણ તેમનો પત્રિત હેતુજ એકજ હોય છે. તે પવિત્ર હેતુજથી લા-સ્વાપ્ના ગ્રંથોની અદર કેટલુ વધુ ગૌરવ રહેતુ છે ? તેનો ચિતાર સહુદય વિદ્વાનોજ આપી શકે તેમ છે.

સર્વ દર્શન શિરોમણિ જૈનદર્શનમા વિશ્વોપકારી મહાત્માઓજ જન્મ્યા ત્માઓના હિતની સ્વાતર અનેક ગ્રંથો લેખેત્રા છે અને તેથીજ નારતવર્ષ ઉપર વસતી આર્ય પ્રજામા આર્હત ધર્મની જ્ઞાનસમૃદ્ધિ સર્વોત્કૃષ્ટ ગણાય છે, જોકે તેના અનેક કારણો છે, પરતુ મુખ્ય કારણ તેમના ગ્રંથોમા વર્ણવેતુ હ્રસ્વ પ્રકારતુ તત્ત્વજ્ઞાન કેવળ શુષ્ક નથી, પણ તે સાથે તે ક્રિયા, આચાર અને સંવર્તનના વૈધરૂપ માધુર્યથી જરૂર છે. તેની અદર હૃદયના હ્રસ્વ જાવને જાગત કરનારી જાવનાઓ એવી રીતે પ્રરૂપેત્રી છે કે જેમનાથી સસારી જીવો પોતાના દોષોને દૂર કરવા અને આત્માના ગુણોને સપાદન કરવા સમર્થ થઈ શકે છે.

આ આત્મપ્રયોગ ગ્રંથ આર્હત ધર્મની જ્ઞાનસમૃદ્ધિના વૈજયના પરિપૂર્ણ વિજ્ઞાસ રૂપ છે. ઉપર કહેલ નિશ્ચયગ્રંથ અજવા મનોગ્રંથ પ્રાપ્ત કરવાની સામગ્રી આ ગ્રંથમા ભરપૂર ગોઠવેત્રી છે. આત્મા એ પદાર્થની અદર જે સામર્થ્ય, યૌર્ય અને સચા રહેત્રી છે, તેને ઓલસવાવવાને માટે જે જે સાધનો જોડે, તે સાધનો આ ગ્રંથમા યુક્તિ અને પ્રમાણ સાથે પ્રતિપાદિત કરેલા છે. મનુષ્યોમા કર્મજનિત જે જે દોષો રહેલા છે, તેમને ટાળીને તેમના આત્મામા રહેલા હ્રસ્વ લક્ષણો સ્વીકૃત્તવામાટે સર્વોત્તમ સાધન સમ્પન્ન છે. તે વિષે આ ગ્રંથમા સવિસ્તર વિવેચન કરવામા આવેતુ છે, તે ઉપરથી આત્મા કેવી રીતે પ્રયોધને પ્રાપ્ત કરે છે, અને પ્રયોધ પ્રાપ્ત કરવા માટે આત્માએ શુ કરતુ જોડે ? इत्यादि હ્રસ્વ પ્રકારો ગ્રંથકારે એવી શૈલી અને રૂપથી વર્ણવ્યા છે કે, જેથી આ ગ્રંથતુ આત્મપ્રયોધ એ નામ સર્પૂર્ણ સાર્થકૃતાને ધારણ કરે છે વહી પ્રયોધનો અર્થ જાગૃતિ થાય છે, જેનાથી આત્માની પ્રયોધ-જાગૃતિ થાય એવા વિચારોનો જેમા સમ્રૂ છે, એવો આત્મપ્રયોધ ગ્રંથ તેના નામની સર્પૂર્ણ કૃતાર્થતા પણ સપાદન કરે છે.

જ્યા પ્રકાશ ત્યા પ્રયોધ હોય છે અપ્રકાશમા પ્રયોધ હોઈ શકતો નથી, તેથી આ ગ્રંથના પ્રકરણને પ્રકાશ નામ આપેતુ છે. આ ગ્રંથમા પ્રકરણ રૂપે ચાર

પ્રકાશો આપેલા છે. પ્રથમ પ્રકાશનું નામ સમ્યક્ત્વનિર્ણય રાખેલું છે. આ પ્રકાશની અદર આ ગ્રંથના અધિકારીનો નિર્ણય કરી આત્મા શબ્દનો અર્થ, આત્માના પ્રકાર, અને સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ વિસ્તારથી નિરૂપણ કરેલું છે. શ્રાવકપણાના તત્ત્વને પ્રતિપાદન કરનાર સમ્યક્ત્વ તત્ત્વને પ્રસ્પતા ગ્રંથકારે તેને અગ્રે આત્મશુદ્ધિનો વિષય ઘણો સરસરીતે વર્ણવ્યો છે. મનુષ્યની માનસ શક્તિઓ અને ગુણો કેવીરીતે વિકાસને પામે છે અને અસાધારણ માનસશક્તિઓ શાથી રીંછે છે? એ વાત આત્મશુદ્ધિના વિષયથી સ્પષ્ટ થાય છે. તે ઉપર આપેલ પ્રભાસ ચિત્રકારનું દૃષ્ટાંત એ વિષયનું યથાર્થ સ્પષ્ટીકરણ કરે છે. સમ્યક્ત્વના જેદોના પ્રસંગમા પચવિધ વિનયનું સ્વરૂપ પ્રતિપાદન કરતા દેવપૂજા અને ચૈત્ય જ્ઞાતિનો વિષય ઘણો જ ચિત્તાકર્ષક રચાયેલો છે. પવિત્ર પ્રભુની પૂજા—જ્ઞાતિથી હૃદય ઉપર ઊંઘામાં ઊઠી જે જાવના પડે છે, અને તેથી હૃદય જે દ્રવીજૂત થાય છે, તેનો વિતાર ગ્રંથકારે તે વિષયની ચર્ચામાં દર્શાવેલો છે. અને તે ઉપર અસરકારક દૃષ્ટાંતો આપી પ્રસ્તુત વિષયને અત્યંત સમર્થ બનાવ્યો છે, જે ધાત્વતા આસ્તિક હૃદય જાવોદ્ધાસથી ઊજરાઈ જાય છે. સમ્યક્ત્વની વિવિધ શુદ્ધિ દર્શાવતાં ગ્રંથકારે સમ્યક્ત્વની મહત્તાનું જ્ઞાન કરાવ્યું છે અને પછી તેના છુપણો ને દૃષ્ટાંત પૂર્વક સમજાવી સમ્યક્ત્વના આઠ પ્રભાવકનું સવિસ્તાર વ્યાન આપેલું છે. જે પ્રસંગ સમ્યક્ત્વના અધિકારી આત્માઓને અતિ આનંદ ઉપજાવે છે. તે ઉપરથી ગ્રંથકારે સિદ્ધ કરી બતાવ્યું છે કે, દરેક જોને સમ્યક્ત્વની જાવનાને માટે ઊચ્ચપણે ગતિમાન થવું જોઈએ, તે પ્રમાણે ગતિમાન થતા ઊચ્ચ વર્તન રાખવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ અને કલ્યાણકારક પ્રવૃત્તિ આચરવી જોઈએ અને તેથી દરેક જોને સમ્યક્ત્વના પ્રજાવક થવું જોઈએ. પ્રવચન, ધર્મકથા, વાદવિવાદ, નિમિત્તજ્ઞાન, તપ, વિશ્વાસિદ્ધિ અને શાસનજ્ઞાન એ ઊચ્ચ સાધનોથી પ્રજાવક થઈ શકાય છે, અને પ્રજાવનાને માટે તે સાધનો મેલવવાની આવશ્યકતા છે, એ વાત વિદ્વાન ગ્રંથકારે ઊચ્ચ આશયથી પ્રતિપાદન કરેલી છે. આ જવોદધિમાયી પ્રમાર થવા ડચ્છા રાખનારા જવ્યાત્માએ ધારણ કરેલા સમ્યક્ત્વને સર્વદા વિમૂષિત રાખવું જોઈએ. એ જવેશને લઈને આર્દ્ર આગમમાં દર્શાવેલા સમ્યક્ત્વના જૂષણો વિષે ગ્રંથકારે રસિક વિવેચન કરેલું છે. ત્યાર વાદ સમ્યક્ત્વના પાંચ લક્ષણો હેતુર્પ્રક ઊદાહરણો આપી સમજાવ્યા છે. પછી ઇ પ્રકારની યતના, ઇ આગાર, ઇ જાવના અને ઇ સ્થાનકના શુદ્ધ સ્વરૂપ દર્શાવી એ પ્રથમ પ્રકાશને પૂર્ણ કરાવ્યા આવ્યો છે.

આ ગ્રંથનો વીજો દેશવિરતિ નામે પ્રકાશ છે. આ પ્રકાશમા ગૃહસ્થ ધર્મનું ઉપયોગી વિવેચન આપેલું છે. ગૃહસ્થની સમાચારી કેવી હોવી જોઈએ? કેવા ગુણોથી ગૃહસ્થાવાસ અદ્વકૃત થાય છે? અને ગૃહસ્થે કેવા વ્રતો પાઠ્યા જોઈએ? એ વિષય ઉપર ગ્રંથકારે પોતાનો ઘાળીનો વૈજ્ઞવ ભૂચ્ચ પ્રકારે દર્શાવ્યો છે તેમાથી એવો ધ્વનિ નિકલે છે કે, જ્યારે મનુષ્યે નિશ્ચય વલ્લ વધારવાના સાધનો સપાદન કરવા, હૃદ્વર્જન એવા મનુષ્યજીવનને સૂર્ય જેવું તેજસ્વી, પ્રતાપી અને સર્વનું શ્રેયઃસાધક બનાવવું, આલસ, પ્રમાદ, વ્યગ્રતા, ક્રોધ, ચિંતા, મોહ અને અમર્યાદ આસક્તિ ઇત્યાદિથી અત્યંત સાવધ રહેવું, એ દોષો વિપત્તિઓના મહાસાગરમાં હુવાનનારા છે, એમ માનવું, સમુદ્યર્થસનો ઉદયની આશાને નિર્મૂલ કરી દુર્ગતિના દરવાજા તરફ દૃષ્ટિ જનારા છે, એમ નિશ્ચય કરવો. ઢલ પ્રપચની છાયામા પણ ભજા ન રહેવું, સત્યનો પ્રાણ જતા પણ ત્યાગ ન કરવો અને નિશ્ચય વલ્લ અને આત્મચલમા વિશ્વાસવાળા રહેવું, એ દેશવિરતિ ધર્મના ઉપદેશનું ગૃહસ્થ છે, અને ગૃહસ્થ ધર્મના શુદ્ધ સ્વરૂપનો પ્રકાશ છે. તે ગૃહસ્થધર્મને ત્રણે વાર વ્રતોનું સ્વરૂપ અને સદાચાર જરેલા સદ્વર્તન વિષે ગ્રંથકારે ઘણા રસિક દૃષ્ટાંતો આપેલા છે. તે પ્રસંગે દાનધર્મનું વિવેચન કરી ગૃહસ્થાવાસમા કરવા યોગ્ય ઉદારતા જરેલી સરખાવતો વિષે પણ ઇસારો કરવામા આવેલો છે. તદનુસાર શ્રાવકની પૂજાદશ પ્રતિમા દૃષ્ટાંત સહિત પ્રતિપાદન કરી ગૃહસ્થ શ્રાવકના ભૂચ્ચ જીવનને અર્પનારા કર્તવ્યો દર્શાવ્યા છે, જે મનન પૂર્વક વાચવા યોગ્ય છે. આ પ્રકાશના ક્ષેત્ર ઉપરથી ગ્રંથકારે સિદ્ધ કર્યું છે કે, પ્રત્યેક ગૃહસ્થે કર્તવ્યનિષ્ઠ થવાનું છે અને પોતાના જીવનને સદ્જાવનામય રનાવી સર્વ પ્રતિ ભૂચ્ચ પ્રેમની લાગણીથી જોવાનું છે. હૃદયમા પ્રેમરૂપ અમૃતને જરી મૃદુતા જરેલી ઘાળી ભચારવાની છે, જે ઘાળી સર્વ શ્રવણ કરનારન શીતલતા અને શાંતિ ઉપજાવે છે. પ્રત્યેક ગૃહસ્થ દેશવિરતિ છે, છતાં તેની જાવનામા સર્વ વિરતિપણાનું સ્વરૂપ પ્રકાશિત હોવું જોઈએ. તેનું વર્તન દયાહૃતાથી રંગાવેલું, વિશુદ્ધ અને સાત્ત્વિક હોવું જોઈએ, જેથી શુદ્ધદેવ, ગુરુ અને ધર્મ—એ ત્રિપુટીની આરાધના કરવાનો યોગ્યતા તેનામા પૂર્ણરીતે પ્રાપ્ત થાય છે. સદ્વર્તનની શુદ્ધિને સેવનારો ગૃહસ્થ શ્રાવક આત્માના અસાધારણ મહિમાને જાણી શકે છે, તે કોઈપણ જાતના હુરાગ્રહને વશ થતો નથી, મિથ્યાત્વ જરેલા વિચારો તેને રચિકર લાગતા નથી, તે નિરતર પોતાની સમ્યગ્ દૃષ્ટિ ઉચ્ચપદ તરફ રાખે છે, અને નીચપદની ઉપેક્ષા કરે છે. તેની ભાવનામાં શ્રેણીવધ સદ્વિચારો

રહેલા છે. તેની મનોવૃત્તિથી મલ્લિન વાસના સદા દૂર હોય છે અને તેના જીવનનો મવાહ સત્પ્રવૃત્તિ તરફ વળ્યા કરે છે. આવા ગૃહસ્થના લુચ્ચ જીવનને માટે ગ્રંથકારે ઘણું વિવેચન કરેલું છે.

ત્રીજા પ્રકાશનું નામ સર્વવિરતિ છે. આ સ્થળે વિદ્વચ્છિરોમણિ ગ્રંથકારે સયમ માર્ગના શુદ્ધ સ્વરૂપની પ્રરૂપણા કરેલી છે. સયમનું સ્વરૂપ, તેના અધિકારી અને યતિધર્મના દશ પ્રકાર વિષે કરેલું વિવેચન અગ્ર્યાસી વાચકોને અતિ ઉપયોગી થઈ પડે તેવું છે. તપ, સ્વાધ્યાય, ઇન્દ્રિયનિગ્રહ, દમ્ભવિરતિ વગેરે વિષયો રસિક દૃષ્ટાંત પૂર્વક પ્રતિપાદન કરેલા છે. સયમ સાધકને હેય અને ઉપા-
દેય શું છે ? તે દર્શાવી વાર જાવનાનું મુગ્ધક સ્વરૂપ આપેલું છે. તે પ્રસંગે આ-
પેલા પ્રાચીન પેતિહાસિક દૃષ્ટાંતો ઘણા અસરકારક છે. તે પછી વાર પ્રતિમાનું સ્વરૂપ આપી સાધુઓનો અહોરાત્રનો કાર્યક્રમ ઉપસ્થિત કર્યો છે. આ પ્રસંગે ગ્રંથકારે સિદ્ધાંતમા કહેલા સાધુગુણોનું ગર્ણન એવી સુદરતાથી કરી વતાવ્યું છે કે, જેની અસર આસ્તિક વાચકોના હૃદય ઉપર સત્ત્વર આરુઢ થઈ શકે છે.

આ પ્રકાશ ઉપરથી મહોપકારી મહાશય ગ્રંથકર્તાએ સિદ્ધ કરી વતાવ્યું છે કે, અધિકારી મનુષ્યને પોતાનું જીવન લુચ્ચ સ્થિતિએ લઈ જવામા વે માર્ગ સાધનીય છે. ગૃહધર્મ માર્ગ અને યતિધર્મ માર્ગ. ગૃહધર્મ માર્ગ યથાર્થ રીતે સપાદન કર્યો હોય તો તે દ્વારા યતિધર્મનો માર્ગ સુગમતાથી પ્રાપ્ત કરાય છે. સર્વ વિરતિ સયમમાર્ગ એ માનવજીવનની લગ્નતિનું શિખર છે. તે પર આરુઢ થયેલો આત્મા પરમ આનંદની સમીપ આવવાનો અધિકારી બને છે. સસારનો ત્યાગ કરવાથી તેના અગ્રરૂપ વીજી ઉપાધિઓ દૂર રહે છે, પટલે તે નિસ્પાધિ આનંદનો પૂર્ણ અનુભવ કરવાનો અધિકારી બને છે આનંદની શીતલ ઢાળામા વિશ્રાંત થયેલા સયમીને ક્ષેપ ચિંતનીય અને ધ્યેય સુખ સામ્ય થાય છે. તે સર્વદા પોતાના હૃદયને સંગ્રોધીને કહે છે કે, “ મારું જીવન સયમનો જે આનંદ અનુભવે છે તે આનંદજ મારું લક્ષ્ય છે, મારું જીવન છે, મારા હૃદયનો રવિ છે, અને મારું સર્વસ્વ છે. અગ્નિનો સવધ થતા જેમ પારો ડમી જાય છે અને સૂર્યના પ્રકાશનો મનઘ થતા જેમ અધકાર ડમી જાય છે, તેમ મને સયમનો સવધ થતા આ સસારની વિવિધ ઉપાધિઓ ડમી ગઈ છે. જે હૃદયમાં પૂર્વે ક્રાણે ક્રાણે લુઃખ, કલ્લેશ, જય, ચિંતા અને શોક વગેરે આપોને લગ્ના રહેતા હતા, તે ખત્યારે સિંહના નાટથી જેમ મૃગમૃદ નાશી જાય, તેમ નાશી ગયા છે. સયમરૂપી સિંહ મારા હૃદયરૂપ ગુફામા ઘેરો છે.

તેના મુખમાંથી 'સોઝં' રૂપ મહાનાદ થયા કરે છે, જે મહાનાદનો પ્રતિધ્વનિ ગગનને જેદી લોકાકાશના સર્વ પ્રદેશમાં વ્યાપી જાય છે. ”

આ ગ્રયના ચોથા પ્રકાશનું નામ પરમાત્મસ્વરૂપ છે પરમાત્મા કોણ ? પરમાત્માપણે કેનું હોય ? અને તેની પ્રાપ્તિ શી રીતે થાય ? એ વિષયો ગ્રથકારે મુખ્યોદ્ધેશ વાળીથી વર્ણવેલા છે. જવસ્થા કેવલીનું સ્વરૂપ આપી જિનનિક્ષેપાનુ યથાર્થ રહસ્ય દર્શાવેલું છે. તે પછી સિદ્ધ સ્વરૂપ, સિદ્ધોની અવગાહના અને સમસ્ત વસ્તુ વિષયિક કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શન સક્ષિપ્તમાં એવી સ્પષ્ટતાથી નિરૂપિત કરેલા છે કે, જે હપરથી ગ્રથકારની દિવ્ય પ્રતિજ્ઞાવાલી મહાશક્તિ જણાઈ આવે છે. શ્રી અર્હત્ જાપિત જૈનઆગમમાં જેને અનિર્વાચ્ય કહે છે, તેવા સિદ્ધ સુલુનુ દૃષ્ટાંત સહિત વર્ણન કરતાં ગ્રથકાર વિદ્યાનું વાચકોના હૃદયને આકર્ષી લે છે તે પછી સિદ્ધજગવાનના અદ્વૈતિક ગુણોનું વર્ણન કરી અને આત્મવૃંદની હુર્નજતા દર્શાવી શ્રી વિદ્વચ્છિરોમણિ ગ્રથકાર આ આત્મિકજ્ઞાનના મહોદધિરૂપ ગ્રયના સામા તટ હપર આવી પોહોચે છે—ગ્રથ સમાપ્ત થાય છે.

આ ઢેઢા ગહન વિષય હપર ગ્રથકારનો જે મહાનુ હદેશ છે, તેને જો પદ્ધતિત કરવા ધારીએ તો આ મસ્તાવના પણ એક ગ્રથરૂપ થડ પડે. તેથી સક્ષે પમા ઇટનુજ કહેવાનું કે, પરમાત્મભાવ એ લોકોત્તર દિવ્યજાવ છે તે જાવનો સાથે સિદ્ધાવસ્થાનો ઉત્કૃષ્ટ સમ્પ છે. સિદ્ધાવસ્થાનો આનંદ અવર્ણનીય છે—અવાચ્ય છે. તે આનંદના અનુભવીઓને તેને જાણે છે. આપણે તો તેની જાવનાજ જાવવાની છે. એ જાવના જાવતાજ ત્રિવાર, વાળી અને કૃતિ આનંદમય વની જાય છે. તે વિષે ઇટનુજ કહેનું વચ છે.

આ પ્રમાણે ધર્મ, અર્થ, રૂપ અને યોક્ષ એ ચાર પુરુષાર્થની સરવાળે જાણે સૂચવતા હોય, તેવા ચાર પ્રકાશથી આ આત્મપ્રવૃંદ ગ્રથને તેના વિદ્યાનું કર્તાએ પ્રકાશિત કરેલો છે. હૃદયમાન જૈનસમુદાયને ધર્મ અને તત્ત્વાની શ્રેષ્ઠ શિક્ષણ પદ્ધતિને જૈનાગમ પ્રમાણે હત્તેની તેને સ્વાશ્રયનિષ્ઠ તથા કર્તવ્ય નિષ્ઠ કરવા આ ગ્રથ હેદેશે છે, ઇટનુજ નહીં પણ તેના મનન પૂર્વક અન્યાસીને આત્મિક ઉન્નત્તિના આનંદમય દ્વારમુખી હત્તમ મુચોવના શાંતિથી ત દોરી જાય છે એ નિ સદેહ છે.

આ ગ્રયના કર્તા શ્રી જિનનાજસૂરિ સ્વતરગચ્છના એક પ્રખ્યાત આચાર્ય હતા. વિક્રમસવન્ ૧૭૮૪ ના વર્ષમાં તેમનો જન્મ વિકાનેરમાં થયો

હતો. તેમનું સંસારી નામ દ્વાજ્ઞચક્ર હતું. તેમણે વિક્રમસવત્ ૧૭૬૬ ના વર્ષમા વારવર્ષની વયમા દીક્રા લીધી હતી. તેમના ગુરુનું નામ જિનજ્ઞાનસૂરિ હતું. જિનજ્ઞાનસૂરિ ત્રાહ્યવ્યમાથીજ બુદ્ધિશાળી હતા. તેમણે દીક્રા લીધા પછી ઓછી જાતનો અરુણાસ કર્યો હતો. તેમની વ્યાખ્યાન કરવાની શક્તિ ઉત્તમ હતી, આથી લોકો તેમને વહુ માન આપતા હતા. વિક્રમ સવત્ ૧૮૦૫ના વર્ષમા તેમની વીંશ વર્ષની વય થતા તેમને સૂરિપદ આપવામા આવ્યું હતું. ૫ સૂરિપદ નો મહોત્સવ કચ્છદેશમા આવેલા માનવીધંદરની અદર થયો હતો. તે સ્થળે રહીને તેમણે આ આત્મપ્રગોથ ગ્રંથની રચના કરી હતી. અને તેના મુબોધક વ્યાર્થાનો કચ્છની જૈનપ્રજાને સજ્જાવ્યા હતા. જેની પ્રજાસાના શબ્દો દેશ વિદેશમા પણ પ્રસરી ગયા હતા.

સૂરિવર જિનજ્ઞાનસૂરિની વિદ્વત્તા અને વ્યાખ્યાન શક્તિથી ઘણાઓ આ સત્તાર તરફ વિરક્ત થઈ તેમની પાસે દીક્ષિત થયા હતા વિક્રમ સવત્ ૧૮૧૬ના વર્ષમા તેમના પરિવારમા પોણોસો સાધુઓ વિગ્રમાન હતા. ૫૫ શિષ્યોના મોટા પરિવાર સાથે તેમણે ગોમ્તી પાર્શ્વનાથજીની તથા આશુની યાત્રા કરી હતી. વિક્રમ સવત્ ૧૮૩૫ના વર્ષમા પચાશ વર્ષની વયે તે મહાનુજાવ કાલધર્મને પામ્યા હતા. તેમના સ્વર્ગવાસથી તે દેશની જૈનપ્રજામા કહેવાયું હતું કે, “ સ્વરતર ગચ્છત્પી ગાનમાથી એક તેજસ્વી તારો અસ્ત થઈ ગયો.”

આ ગ્રંથનું ગુર્જર જાપાતર જાવનગર નિવાસી સ્વર્ગસ્થ શા. ઝવેરચંદ જાડ-ચંદે કરેલું છે. મરહૂમ આર્હત ધર્મશાસ્ત્રના સારા જ્ઞાતા હતા. જાવનગરની શ્રી જૈનપ્રજાના આગેવાન પંક્તીના તેઓ એક હતા. અને તેજ નગરમા સ્થપાપદ્મ શ્રી દુષ્પિચંદ્રજી જૈનવિગ્રાશાળાના મંત્રી હતા અને પોતાને પ્રાપ્ત થયેલ ધર્મજ્ઞાન રીજાને આપણુ એજ જેનો મુખ્ય હેતુ હતો, આથી તેઓ શાસ્ત્રીય જ્ઞાનને સપા-દન કરવામા અને તેનું દાન રીજાને આપવામા યાવજીવિત ઉત્સાહી રહ્યા હતા. આર્હત જ્ઞાનના અનુજ્ઞવનો પરિપાક થયેલો હોવાથી તેઓ આ ઉત્તમ ગ્રંથનું જાપાતર કરવા શક્તિમાન થયેલા છે, તેમજ તેઓજ જૈન શૈલીને અનુસરી લખેલી જાપા લાલિત્ય-વાળી છે. કેટલેક પ્રસંગે મૂલ્ય ગ્રંથના આગયને સમજાવવામા તેમણે સારો સ્પષ્ટાર્થ કરેલો છે. જાપાતરકાર આ પોતાની કૃતિને પરિપૂર્ણ મુદ્દાકિત થયેલ જોઈ શક્યા નથી. આ ગ્રંથનો રીજો પ્રકાશ થોમ્સે છપાયા તાદ ગઈ શાલ્વના શ્રાવણ વદી ૮ ના રોજ તેમના બીજિતનું અગ્રમાન થયેલું છે, પાછળથી તેમના પિતૃજન્મ અને ઉત્સાહી પુત્ર ફત્તેહચંદે પોતાના પિતાની કૃતિને પૂર્ણ રીતે પ્રસિદ્ધ થવા મુખો વિ-

મેરે વાંચવામાં આ સજ્જાને સારી મદદ કરી છે. જો જાણાંતરકાર આ ગ્રંથના મુદ્ધિત થયેલા વાદ્ય અને આજ્યતર સુદર સ્વરૂપને પ્રસિદ્ધ થયેલું જોઈ શક્યા હોત તો તેમના હૃદયમાં પૂર્ણ સતોષ વાત અને આ પ્રસિદ્ધ કરનારી સંસ્થાને સારું અજિનન મળત, પરંતુ કર્મયોગે એમ બની શક્યું નહીં, પરંતુ અસતોષનું કારણ થયું છે.

આ પ્રસંગે જાણાવતા આનંદ બપોરે કે, નામદાર નીજામ સરકારના જવેરી વાવુ પન્નાલાલ પૂર્ણચંદના પ્રપૌત્ર વાવુ પ્રતાપચંદની ગુલાવચંદની પોતાના સ્વર્ગવાસી પિતા વાવુસાહેબ ગુલાવચંદનીના સ્મરણાર્થે આ બપોરે ગ્રંથ પ્રગટ કરવામાં ઉત્તમ સહાય આપી છે. સ્વર્ગવાસી વાવુ ગુલાવચંદની પોતાના ટુક જીવનમાં પણ ધાર્મિક વૃત્તિ, તેમજ પોતાના જવેરી તરિકેના ધર્મમાં અસાધારણ હૃદયતાયુક્ત અને કર્તવ્ય નિષ્ઠ થયેલા છે, તેવા પોતાના સ્વર્ગવાસી પિતાના નામના સ્મરણાર્થે પિતૃન્નત્તુ યુવાન પુત્ર વાવુ પ્રતાપચંદનીની આ સત્પ્રવૃત્તિ સ્વેચ્છા ધન્યવાદને પાત્ર છે. ઉદ્યોગ, જ્ઞાન અને ધાર્મિક કાર્યોમાં ઉત્સાહથી આગલ વધતા યુવાન વાવુ પ્રતાપચંદનીની આ પ્રવૃત્તિ રીજા ગૃહસ્થોને અનુકરણ કરવા યોગ્ય છે, એવી નમ્ર સૂચના આપી તેઓએ આપેલી સહાયતાને માટે અતઃકરણથી આજાર માનવામાં આવે છે.

સદરહુ ગ્રંથની શુદ્ધિને માટે યથાશક્તિ પ્રયત્ન કરવામાં આવેલો છે છતાં ભગ્યસ્થપણામાં સુલભ એવા પ્રમાદ તથા દૃષ્ટિ દોષાદિ દોષ કે પ્રેસના દોષને કારણે કોઈપણ સ્થાને સ્વચ્છના થઈ હોય તો મિથ્યાદુષ્કૃત પૂર્વક ક્ષમા યાચીએ છીએ.

સર્વ જૈનપ્રજા પોતાના ધાર્મિક સાહિત્યના ગૌરવમાં, સમૃદ્ધિમાં તથા કલ્યાણ શક્તિમાં વૃદ્ધિ કરનારા, આ બપોરે ગ્રંથને પઠન, પાઠન તથા વાચનનો ઉત્તમ ઉપયોગ કરી આદર આપશે તો કરેલો શ્રમ સફળ થયેલો મानी આ સંસ્થા પોતાની આવી પ્રવૃત્તિમાં વિશેષ ઉત્સાહિત થશે.

છેલ્લે નીચેની જાવનાવહે આત્માનું ઉદ્ગોધન કરી આ પ્રસ્તાવના સ માન કરવામાં આવે છે.

“ પ્રવર્તતા સત્પ્રવૃત્ત્યા, સધર્મસુહૃદોઽસ્તિદ્વા ।

નિવર્તતા સદા તૈયા, વિપત્તિત્રાતરાયકૃત્ ” ॥૧॥

“ સર્વ સાર્ધમાં યુગ્મો સત્પ્રવૃત્તિથી પ્રવર્તી અને તેમને તે પ્રવૃત્તિમાં અતરાય કરનારી વિપત્તિની સદા નિવૃત્તિ યાત્રો. ” ॥ ૧ ॥

વીર સવત ૨૪૩૬, આત્મ સવત ૨૭ } શ્રી જૈન આત્માનંદ સજ્જા
આશ્વિન શુક્ર તૃતીયા રવીવાર }
આત્માનંદ જીવન. } જાવનગર.

उपोद्घात.

प्रत्येक ग्रंथना आंतर शरीरनी घटनानो आधार खास करीने तेना अनु-
बध चतुष्टय उपर होवार्थी तेनी जेवा प्रकारे सकलना थपेक्षी होय तदनुसार
विद्वज्जनो ग्रंथ महत्त्वतानी समीक्षा करे छे. भगळ, अजिधेय, प्रयोजन अने सं-
व्धरूप आ चतुष्टय ग्रंथनी आदरणीयता तरफ दिग्दर्शन करावी वाचकोने
सन्मुख थवा प्रवृत्ति करावे छे. जे ग्रंथनी आदिमा अठार दोष रहित सर्वज्ञ
परमात्माने नमस्कार होय, जे ग्रंथमा आत्मानो उद्बोधन क्रम अजिधेय होय,
जे ग्रंथनु प्रयोजन स्वरूपने व्यावहारिक मात्र नहि किंतु आत्मिक हित शीघ्रपणे
प्राप्त करावतुं होय, अने जे ग्रंथमा दर्शवेक्षा आंतरजावो रुप उपायो बने
कर्मक्षयार्थी उत्पन्न थपेक्षी मुक्ति संपादन थइ शके—आवा ग्रंथो ह्यौकिक फळदानने
उद्बोधार्थी अह्यौकिक फळदान सादर करे तेमां शु आश्चर्य ! जैनदर्शनना ग्रंथ-
कारोए प्रथमार्थीज आवाज अनुबध चतुष्टयनी योजना करेक्षी छे, जे प्रशस्य होइ
ज्ञानीओए प्राप्त करेक्षा उत्तम फळने अजिह्वे छे. सन्मुख थपेक्षा वांचको पढ़ीथी
ग्रंथना अजिधेय अगोतुं निरीक्षण करी स्वरुचि अने स्वादर रुप तुझाओ बने
ग्रंथपरत्वे पोताना अधिकारनी तुझना करे छे, तदनुसार थवण मनन के वाचन तरफ
प्रवृत्तिशीक्ष बने छे, अने बुद्धिना ह्योपशम प्रमाणे ग्रंथावलोकननी समीक्षा थाय-
वे. श्रुत, चिन्ता अने जावनाना सतत परिशीक्षण बने ग्रंथनी आतर सुदरता ओ-
ळखवामां आवे छे अने जावनाना पगिपकपणा पढ़ी ग्रंथना चर्मदृष्टि देखता
सृष्टजावोतु चैतन्यमय आत्मा साथे आरोपण थाय छे—अय ग्रंथकारनो श्रम
संपूर्ण फळप्राप्ती बने छे.

आत्मा शब्दनो अर्थ आ आत्मप्रबोध ग्रंथना व्याख्याकारे 'अततीति
आत्मा' 'ते ते जावने सततपणे प्राप्त करे ते आत्मा' ए रीते शरआतमा
हेछो छे, ते अपूर्व जावसूचक छे. पश्चिमार्थी पूर्वतरफ जोसवध बहेता आ जन्म-
मरण चक्रावली सतत चले छे ? ते सत्ता नीचे ? ते सत्ता ऊपर ? ते सत्ता

बने जाणी शके ठे ? अविद्याना अधकारमा परी रहेला आत्मरत्नने शायने खोळी कढाय ठे ? श्वासोश्वासादि राक्ष प्राणोत्थी जीवन्त कहेजाता—देह एज हु एवी मान्यता करता मनुष्योनो आत्मा केतु जीवन अनुजये ठे ? स्थावर अने जगम रुप वाद्य समृद्धिने पोतानी समृद्धि माननाराओ आत्माने ओळखी शक्या ठे के केम ? वैज्ञानिक त्रियाथी पण आत्मा जेवो कोऽ देहगत पदार्थ ठे तेम अनुमान थइ शके ठे ? मुख दुःखनो ज्ञाता कोण होवो जोइए ? आ सर्व स्थितिओ तपासवी मुडकेस ठे तो आत्मज्ञान प्राप्त करी तेनो उन्नतिक्रम नही करी ते मार्गना अनुयायी थवु, ए विशेष प्रमाणमा दुर्लक्ष्य होय, तेतु कहेवुज शु !

जन्मादना आ जमानाने अगे एक तरफथी आत्मज्ञान नष्ट थतु जाय ठे, तो बीजी तरफथी आत्मानु अस्तित्व प्रतिपादन करनारा शास्त्रो जुदीज दिशामा गमन करता होवाथी आत्मारुप पदार्थनु वास्तविक ज्ञान प्रकट थइ शकतु नथी. जुओ ' गौड दर्शन आत्माने इत्यरूपे क्षणस्थायी मानी वस्तुस्थितिमा साकार्य उत्पन्न करे ठे, मीमांसको सर्व अवस्थामा आत्माने नित्य अने अवधमाने ठे, प्रत्येक शरीरे भिन्न जिन्न आत्मा भानतु साख्यदर्शन सर्व अवस्थामा आत्माने अकर्ता अने अजोमता माने ठे तेमज नैयायिक दर्शन पण जीवात्मा अने परमात्मा जुदा माने ठे तेथी जीवात्मा परमात्मा थइ शके नहि विगेरे मान्य ताने अवलंबवी आत्मवादने अन्यथारूपे करेवो ठे. तदुपरान्त प्रत्यक्ष प्रमाणनेज माननाराओ आत्मारुप पदार्थ नहीं देखातो होवाथी तेना अस्तित्वनीज उपेक्षा करता होवाथी आत्मवादथी त्रिदूर ठे आ रीते आत्माने शोधवो अने ते पदार्थ रीते शोधवो ए सामान्य बुद्धिगम्य नथी, परंतु तेने वास्तविक रीते शोधो मूळ स्वरूपनी ओळखाण कराववी ए सूक्ष्म बुद्धिगम्य होवाथी जैनदर्शने निवेदन क रेक्षा नित्यानित्यरूप, इत्यपर्यायात्मक, निश्चय व्यवहारमय—विगेरे अपेक्षाओ बने जुदी जुदी अवस्थामा प्राप्त थता स्वरूपने शास्त्र साधनबने नीहाळी अनुष्ठान रुप कथ, वेद, अने तापरुप कसोटोए चडायी सुवर्णनी जेम आत्मशुद्धि—एकात्म ज्ञाव ओळखी काढवो ए आ दश दृष्टांतथी दुर्जित मनुष्यजन्मनु अपूर्व कर्तव्य ठे, जे स्वयसिद्ध ठे अने अध्यात्मज्ञानीओ तेमज समोधि गया ठे.

चतुर्गतिमा अग्रपद धरावती मनुज गतिने प्राप्त थयेनो मनुष्यमाणी के जेमां अन्य गतिओ करता बुद्धिमत्ता विशाल प्रमाणमा प्राक् पुण्य कर्मने अगे मळेवो होय ठे तेओ त्रण प्रकारना जीवन बने जीवता होय ठे. (१) वहि-

રાત્મ જીવન (૨) અતરાત્મ જીવન (૩) પરમાત્મ જીવન. આત્માને નહિ ઓઝ-
 खनार પૌદ્ગલિક જાવોમા રચી પચી રહેનાર અને સ્થૂલદેહવસ્ત્રે અનુગ્રહ અને
 હપચાત યુક્ત વનતા દરેક પદાર્થોની ક્રિયાને પોતાની માનનાર, દરેક પ્રસંગે સ્વત્વનું
 આરોપણ કરનાર, સર્વ મનુષ્યો વહિરાત્મ જીવનગાળા ગણાયલાં છે. આ મનુષ્યોના સાઠા
 ત્રણ હાથની અવગાહનાવાળા દેહગત પ્રમાણ વાળો આત્મા પોતાની આસપાસના તેમજ
 વહુ દૂર રહેલા પદાર્થોનો કર્તા પોતાનેજ માને છે. આ સ્વરૂપમા આત્મસ્વજાવનું આ-
 ચ્છાદન થયે ગયેલું હોવાથી તેઓ પ્રથમ કોટિમાં વર્તે છે. બીજી કોટિમા વર્તતા મ-
 નુષ્યો ' આત્માને ઓઝાલી લેનારા ' હોય છે, તેમને સમજાય છે કે હું કોણ
 હું ? આ પૌદ્ગલિક સર્વ પદાર્થોથી મારી સ્થિતિ વિચ્છેદન પ્રકારની છે. મારો
 અને તેનો સર્વ પૂર્વ અને પશ્ચિમ દિશાની જોયો છે, હતાં આજસુધી દિઘ્મૂહ
 પ્રાણીની જેમ પૂર્વ ને પશ્ચિમ દિશા ગળી વને એકજ છે તેવા ત્રાંતિજન્ય અજ્ઞાનમા
 વાસિત હતો. ચૌદરાજલોકના સર્વ જન પદાર્થોથી પોતાને જુદોજ સમજી લેનારા
 પોતાની મર્યાદાને વાસ્તવિક સ્થિતિમા સમજી લેનારા મનુષ્યો અતરાત્મ જીવન
 વસ્ત્રે સજીવ ગણાય છે, પરંતુ પરમાત્મજીવનયુક્ત મનુષ્યોએ આત્માને સ્વરૂપવસ્ત્રે સ-
 પૂર્ણ રીતે ઓઝાલી લીધેલો છે, અને તે એવી રીતે ઓઝાલી લીધેલો છે કે, જે પુનઃ
 કદાપિ વિસ્મૃતિના પટમા અદૃશ્ય ન થાય ' એટલુંજ નહિ, પરંતુ તેઓએ જગત્તના
 સર્વ પ્રાણીઓના આત્માની પરિસ્થિતિ જાણી લીધેલી છે. આ મનુષ્યો કદાપિ
 આત્મા શિવાય અન્ય વસ્તુના સમજીને ઇચ્છા કરતા નથી. જ્યાસુધી દેહચારીપણે
 હોય ત્યાસુધી આ સસારમા વિહરે છે, પગીથી નિરોહચારપણે રહેલા દેહસંયમને
 પણ તજીને પૂર્ણાનંદમય આત્માજ માત્ર લોકાગ્રે વિરામે છે; અને તે શાશ્વતપણે
 આત્માનુજીવ કરતા સદા જીવન્ત છે. આથી એ પણ સિદ્ધ થાય છે કે જેટલે જેટલે અગ્ને
 સાર્થક થાય-આત્મજ્ઞાન-આત્મપ્રેમ પ્રાપ્ત થાય તેટલે તેટલે અગ્ને આત્માના આ-
 ત્મત્વનો આચર્યાવ છે.

આત્માને હચ્ચ કોટિમા મૂકવાને માટે, રાગદ્વેષ દૂર કરવાના શિક્ષણને
 ઘણા દર્શનકારો સમ્મત થયેલા છે, પરંતુ તેને દૂર કરવાના અનુષ્ઠાનોમાં અનેક
 ગુણ તપાવત છે. જૈનદર્શન વસ્ત્રે નિરૂપણ કરાયેલો આ ક્રમ સર્વ દર્શનોથી અગ્રપદ
 ધરાવે છે, એમ કહવું અતિશયોક્તિ જરેલું કદાપિ થશેજ નહિ કેમકે કર્મની વધ,
 નિધત્ત, નિકાચિત્ત, હૃદય, હૃદીગ્ણા વિગેરે અવસ્થાઓ, આત્મપ્રદેશની સાથે
 થતો તેમનો સંપર્ક, તે વડે આત્માને પ્રાપ્ત થતો અનુગ્રહ અને હપચાત તેમજ કર્મ

મકૃતિઓનું ધાતિત્વ, અધાતિત્વ, સક્રમણ અને નિષ્ક્રમણ વિગેરે જેવું સૂક્ષ્મતર સ્વરૂપ આ દર્શનમાં વર્ણવેલું છે, તેનો આંશિક જાગ પણ અન્યદર્શનોમાં દ્રષ્ટિગોચર થઈ શકતું નથી, એજ વતાવી આપે છે કે આ સર્વજ્ઞમણીત દર્શન હોવું જોઈએ, અન્યથા આવા પ્રકારની અપૂર્વ દલીલોનો સત્ત્વ કયાથી હોઈ શકે ? જે દર્શન જરૂરપરમાણુઓને પણ કર્તા માની અન્યનો જગત્ કર્તા તરીકે નિરાસ કરે છે, તે સાથે આત્મા પોતેજ કાર્મણ પરમાણુઓના વશવર્તી પણાયી અનેક પદાર્થો, અનેક સ્થિતિઓ અને નાની નાની અનેક સૃષ્ટિઓ સર્જવાની શક્તિ ધરાવે છે (પછી તે જ્ઞાનથી કે અજ્ઞાનથી ગમે તે રીતે હોય) અને પડીથી વિનાશ કરે છે. આવી પરપરાઓની માન્યતાવાલું જૈનદર્શન આધુનિક પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ માનને માનનારી વિજ્ઞાન વિદ્યા (Science) વડે શોધલોલ કરાયેલા જડ સ્વરૂપને મળતું આવે છે, એટલુંજ નહિ પરંતુ અરૂપી પણ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણથી અગોચર આત્મવાદને સુદર શૈલી વડે સ્થાપન કરી, જરૂરવાદથી થયેલ એકાંત અજ્ઞાનને દૂર કરી, સૂક્ષ્મ દર્શનનોને 'મદીપ હસ્તમતિનો' પેટે અચ્છો પ્રકાશ આપે છે. વસ્તુસ્થિતિ આ પ્રકારે હોઈ જગત્ના આત્માઓ શિવાય એવા કોઈ જગત્કર્તા મહાત્માની સૃષ્ટિના પદાર્થો સર્જનરૂપે જરૂર પડતી હાગતી નથી, કે જે વગર વિશ્વવ્યવસ્થા શૂન્ય થતી જાય! પરમાણુઓ પણ અનત શક્તિવાળા નિવેદન કરેલાં છે. આ ઉપરથી વાસ્તવિક રીતે એ સિદ્ધ થાય છે કે આત્મા એ અસ્તિત્વ ધરાવનારી અપૂર્વ વસ્તુ છે અને તે અનત શક્તિવાળી છે.

કર્મરૂપ જડપરમાણુઓથી જેનો સ્વજાત આચ્છાદિત થઈ ગયેલો છે એવા આ આત્માને તે તે જરૂરપરમાણુઓને દર કરવાનો આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાનો યથાર્થ ક્રમ હોય અને તેને અનાદિ મિથ્યાત્વરૂપ ધોર નિદ્રામાંથી જાગી આત્મા સમજવા પ્રયત્ન કરે અને સમજી તદનુકૂળ આચરણ કરે તો ફલસિદ્ધિ સપાદન કરે એયુક્તિયુક્ત છે. આ ગ્રંથ 'આત્મપ્રવોધ' તદનુકૂળ કાર્યવાહકપણે યોજાયેલો છે, તેમાં આત્માની ચાર ભૂમિકાઓ ઊચ્ચ ઊચ્ચ જાણને અનુક્રમે વહન કરનારી દર્શાવી તેના ઉપર આરોહણ કરવાનો વારંવાર ઉદ્બોધ કરવામાં આવેલો છે. જોકે જૈનદર્શનમાં આત્માની ચૌદ ભૂમિકાઓ—જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રના પ્રકટીકરણની જુદી જુદી અવસ્થાઓ પ્રતિસ્થાને વર્ણવેલી છે, ઊર્તા ગ્રંથકર્તાએ સક્ષિપ્તપણે ગ્રહણ કરી આ ચાર ભૂમિકાનું નિરૂપણ કર્યું છે.

(૧) સમ્પત્ત્વ (૨) દેશવિરતિ (૩) સર્વવિરતિ (૪) પરમાત્મજાત.

सम्यक्त्व चूमिकाना स्वरूप दर्शनमा मिथ्यात्व गुणस्थानकधी आत्मा उच्च स्थाने आवतां—तेना मिथ परिणाम यतां, पञ्चीयी अनित्यत्ति करणरूप आत्मवीर्यधी चतुर्थ गुणस्थानके प्रवेशतां आत्मा सम्यक्त्व चूमिका प्राप्त करे ठे. आ सम्यक्त्वने केवी रीते प्राप्त करवुं ? प्राप्त करनार आत्माना परिणाम केना होय ? विगेरे प्रथम प्रकाशरूपे क्रमपुरःसर दर्शावेतु ठे. सम्यक्त्व ए अनादि निष्पन्न जवनी आत्यंतिक नित्यत्तिनुं धीज ठे एम जैनदर्शन पुनः पुनः किंकिम वगामीने कहे ठे, तेथीज कहेवामा आवेतु ठे केः—

कृष्णपद्मे परिङ्गीणे, शुक्ले च समुदञ्चति ।

द्योतते सकलाध्यक्षाः, पूर्णानन्दविधो. कक्षाः ॥

‘ मिथ्यात्वरूप कृष्णपद्म पूर्ण यतां अने सम्यक्त्वरूप शुक्लपद्म उदयमान यतां पूर्णानन्दमय आत्मारूप चद्रनी कक्षाओ क्रमशः सकलजावने मत्पद्म करती प्रकाशे ठे ’

श्रीमद् यशोविजयजी.

आम होइ सम्यक्त्वरूप धीज अवश्य मुक्ति फल प्राप्त करावी आपे ठे, सप्त कर्म प्रकृतिओना क्षय के उपशमयी उत्पन्न थयेतु क्षायिक के औपशमिक सम्यक्त्व उत्कृष्ट स्वरूपमां सर्व धाति प्रकृतिओना क्षयरूप क्षायिक सम्यक्त्वरूपे प्रकटे ठे. सप्तकर्मप्रकृतिना क्षय के उपशमरूप आत्मजावनी जागृति ते अतरात्म अवस्था ठे अने सर्व प्रकृतिओना क्षयरूप आत्मजावनी जागृति ते परमात्म अवस्था छे.

प्रयकर्ता पूर्वोक्त स्थितिनु ज्ञान करावतां सम्यक्त्वना बाह्य अने आभ्यन्तर स्वरूपनु दर्शन करावे ठे, ते साथे सम्यक्त्वना सदहणा. झिंग, विगेरे सदसज मकारो दर्शावे ठे.

सम्यक्त्वना अनेक मकारो जुदीजुदी अपेक्षाए पण दर्शावे ठे, परतु व्यवहारधी शुद्ध देव-गुरु अने धर्मनी श्रद्धा अने निश्चयधी अंतरात्मपणु प्राप्त करवु ए मुख्य उद्देशोमां सम्यक्त्वना पदस्थानको दर्शावतां आ प्रकाश समाप्त करे ठे. त्यार पञ्ची पचम गुणस्थानक उपर देशविरतिनी भूमिकानो आत्माने अधिकारी वनावे ठे. ‘ ज्ञानस्य फल विरति ’ ए सूत्रनु सत्य आत्माने देशविरतिनी चूमिका यथार्थ करावे छे. केमके आत्माए ससारना हणिक पदार्थोने भ्रममृदक जाएया

* अनतानुबन्धी कथ—मात्र—माया—लोभ, मिथ्यात्वमोहनीय, मिथ्यामोहनीय, अने सम्यक्त्व मोहनीय.

शी रीते ? शुं कहेया मात्रयी ? शु अन्यने उपदेश आपवा पुरता ? शु पोतानु
 स्वार्थी जीवन ठस करया खातर ? शु दजबने जगतनी वचना खातर ? नहिज.
 वास्तविक स्थिति जाणनार मनुष्य तेज होइ शके के जे जाणया पड़ी हेय पदा
 योने तजवानी अजिब्यापा राग्यतो जाय-क्रमे क्रमे तजतो जाय अने परिणामे स
 र्वने तजी दे देशविरतिपण ए गृहस्थने योग्य गारग्रतनी परिपात्रना रूप कर्तव्य
 विशेष छे, के जे कर्तव्यबने आत्मा असत्यमार्गयी दूर रहेवा ययाशक्ति भयत्नपरा-
 यण धाय छे, अने सर्व रीते दूर रहेवानी निरतर अजिब्यापानु सेवन करे छे. पष्ठ
 तथा सप्तम गुणस्थानके वर्तता आत्मानी ग्रीजी जूमिका सर्वविरति छे अत्र जत-
 तना सर्व पदार्थोपायी ' अहममता ' दूर धाय छे. आरज समारजजन्य सर्ग पा
 पोनी परिहार धाय छे, सर्व विरति जूमिकाने प्राप्त थयेला मनुष्य प्राणीओ कोइ
 प्रकारनु पाप सेवता नथी, अन्यने तेनु करवानो उपदेश करता नथी, तेमज तेनु
 करनारनी अनुमोदना करता नथी सासारिक इच्छा माननो ज्या त्याग
 अने एक मात्र आत्मानुजवनीज अपेक्षा असबलितपणे बहेती होय त्या
 स्वार्थमय पुनियामां निबिरुपणे वास करी रहेला क्रोध, कीर्ति, यश,
 मान, दज अने प्रपचोमा अमृदय समयने गुमाववानो बखत क्याधी
 होय ? वस्तुतः सर्व विरतिनो आ अप्रतिहत मार्ग निर्दिष्ट थयेनो छे आ जू-
 मिकामां गद्य मर्यादाओमा टकी रहेवाने सस्कार पानवा माटे छव्ययी मुनिवेष
 अगीकार करवो पने छे अने जावयी कपायादिने निर्मन करवा हिंसा, असत्य
 विगैरे अव्रतोयी सर्व प्रकारे विमण करनु पने छे चतुर्थ परमात्म जूमिका अ-
 ष्टम गुणस्थान तृतीं आत्मायी मानीने सिद्धपणानी अवस्था पर्यंत छे आमां
 क्षपकश्रेणि के उपशम श्रेणिगत आत्मा अगीयारसु गुणस्थानक के ज्या मोहनो
 सर्वथा उपशम होय छे, अथवा वारसु गुणस्थानक के ज्या मोहनो सर्वथा क्षय होय
 छे तेथी, आ बने गुणस्थानके ' बीतराग ' पणे सबोवाय छे, त्वारयी ते परमा-
 त्मानी कोटिमा आनी शके छे चतुर्दश गुणस्थानक सुग्री ते जवस्थ परमात्मतामा
 छे अने पड़ीयी शाश्वतपणे सिद्धिस्थ परमात्मतामा वर्ते छे आ प्रकाशमा जवस्थ
 केवनीनु स्वरूप तथा सिद्धना जिवोनी अवगाहना तथा सिद्धमुखन। अनिर्वचनी
 यतानु स्फोटन करे छे आ रीते विस्तारयी चारे जूमिकानु स्वरूप ग्रथकार प्रतिपा-
 दन करे छे.

जैनदर्शनरूप प्रसादना चार छार छव्यानुयोग, गणितानुयोग, चरणकर-

णानुयोग अने कथानुयोग रूप ठे. आ चारेनुं स्वरूप अखिल ग्रंथना सर्वांगमा व्यापेनुं ठे. दरेके व्यानियोगनी हकीकत प्रसंगे कथाओ, दृष्टांतो अने उपनयो आपी व्यानियोगना उत्तम पण कठिन विषयने सामान्य बुद्धिजनोने तृप्ति धाय तेनुं वनावनामा ग्रंथकर्ता अधिक पण उपयोगी श्रम बंधीधेओ ठे, प्रसंगे चैत्यप्रिनय त्रिगेरे प्रकरणोमा गणितानुयोगरूपे चैत्य संख्या विगेरे प्रतिपादन करेबो ठे, अने देशविरति तथा सर्वत्रिरति अधिकारमा तो खास करीने चरणकरणानुयोग अग्रपद धरावतो होवाथी चतुर्गतिना अतरूप चारे अनुयोगोनो प्रकाश पामेओ ठे. प्रसंगोपात्त जगवती तथा राजप्रश्रीय त्रिगेरे सूत्रना आळावाओ साक्षीरूपे दर्शा वेला ठे, नीतिशास्त्रना श्लोको उपनय तरीके दाखल करेला ठे, अने अशुचि-जावनामा गर्जेनुं व्यावहारिक स्वरूप पण उतायी आप्नु ठे, आ सर्वे अंगो एक-दरे तपासता आ ग्रंथना अधिकारी मनुष्यो मति ग्रंथकारनी उपकार्य बुद्धि सा दर थयेबो ठे एम स्पष्ट थाय ठे.

ग्रंथना अंतरंग शरीर परत्वे आटबो हकीकतना निवेदन पढी कहेवानी आवश्यकता ठे के, अमारा महुंम पिताश्री के जेओ आ ग्रंथना भापातर कर्ता ठे 'महुंम पूज्यपाद श्रीमद् गृष्चिचदजी महाराजपासे तेओए व्याख्यानमा आ सुंदर ग्रंथनो अमुक भाग श्रवण करता तेनुं भापातर करवानी इच्छा ते मना हृदयमा प्रकटी. आथी पोताना अनेक व्यवसायोमाथी पण अवकाश मेळवी, महुंम पूज्यपाद पासे आ ग्रंथ साद्यत बांकी बंधीधो अने पढीथी अनुकूलताए जा पातरनी शुरुआत करी थोना बखतमा ते पूर्ण कर्यो. त्पारपढी अनेक प्रकारनी व्यवसायमय प्रवृत्तिओना उद्भवने अंगे तैयार करेओ ग्रंथ एक गजुएज रह्यो. आ ग्रंथ उपरांत बीजी अनेक परचुरण सक्षिप्त हकीकतोनो संग्रह करेओ, परंतु ते अभिनो भोग थइ परता फक्त आ ग्रंथ अन्यस्थाने होवाथी अवशेष रह्यो, केटझोरु रखत बीतवा पढी अमारा स्वर्गवासी पिताना निकट सभमा श्री जैन आत्मानंद सज्जाना सेक्रेटरी मा. बद्धभदास त्रिभुवनदास गात्री आवता प्रसंगोपात्त एक परत तेमनी माथे 'धर्मसंवर्धनी वातचीत थता—' उक्त ग्रंथ घणोज उपयोगी छे अने जेनुं भापातर अमोए कर्तुं छे ' एम अमारा महुंम पिताश्रीए उक्त सेक्रेटरीने जणाव्यु, जेथी आवो उपयोगी ग्रंथ श्री जैन आत्मानंद सभा तरफथी बहार पमे तो सभाने मोड मान प्राप्त घवा साथे जैनप्रजा तेनो लाभ सारी रीते संपादन करी शके एम उक्त सेक्रेटरीने हकीकत जणाववाथी तेमणे अमारा पिताश्रीने उक्तग्रंथनु भापातर सजा

तरफथी प्रसिद्ध करवानी मागणी करी, अमारा पिताश्रीए ते योग्य जाणी आग्रथ लक्त सेक्रेटरीने सुपरत कयों, त्यारवाद शुद्धिने माटे अमारा पिता तरफथी पुनरवज्ञोकन करी ताकीदे ठपाय तेम गोठवण करवा सूचवामा आव्यु. तदनुसार आ ग्रथ छपाव-
 चानी शुरुआत करवामा आवी. परतु प्रथम एकज प्रकाश तेमना विद्यमानपणामां मुद्रित थया पडी तेओ काळनी गतिने आधीन थया, जेथी त्यारपडी आ ग्रथ तेमना अवसान पडी लगभग एक वर्ष लपरात आश्विन शुक्ल दशमीए पूर्ण थवा पाम्यो ठे, अने त्यारपडी जनसमूह समस्त सादर करवामां आव्यो ठे.

ग्रथना सप्रथमा प्रस्तावना के उपोद्घातरूपे ग्रथकार अथवा तेना अनुवा-
 दक जे दृष्टिबिंदु वडे दाखी शके छे तेवु अन्य दाखी शकता नथी ए निःसंदेह बात ठे. अमारा महुम पिताश्रीना हायथी आ ग्रथमाटे तेवु दाखायु होत तो तेओ धार्मिकज्ञानना एक सारा अन्त्यासी होवाथी खरेखर तेने माटे योग्य न्याय आपी शकत, परतु ग्रथ प्रसिद्ध थया पहेलां तेओनो देहोत्सर्ग थवाथी तेम बनतु अशक्य थइ पम्यु ठे जेथी उक्त भाषांतरकार जेवु नहि परतु तेमना ऋणी पुत्र तरीके तेमनी सेवारूपे आ ग्रथपरत्वे तेमनावतीनी यत्किंचित् फरज बजाववा तरीके आ उपोद्घात दाखी जनसमाजनी सेवामां मूकवामां आवे ठे.

आ ग्रथना कर्ता श्रीयुत जिनज्ञाभसूरि खरतरगच्छीय ठे अने व्याख्या-
 कार श्रीयुत कृमाकल्याणकनी ठे. खरतरगच्छमा पण अनेक धुरधर पणितो नय-
 चक्रसारादिना कर्ता श्रीमद् देवचंद्रनी विगेरे थइ गयेला ठे. तपगच्छ अने खरतरगच्छनी मान्यतामा अमुक फेरफार पोपथादि क्रियाकांडमां क्वचित् क्वचित् ठे, जेथी आ ग्रथने अगे थयेला पोपधनतना विवेचनमा जेदज्ञा पुरतो तफावत ठे ते बने गच्छोने माटे आ ग्रथना पा ७४४ मे दर्शाववामां आवेक्षो जनमरुल सन्मुख पुरोहित थयेलां ठे. श्रीयुत जिनज्ञाभसूरिनी विद्वत्तानी तुलना तेमना ग्रथना अवज्ञो कन पडी जाणी शकय तेम ठे. तेओश्रीए अन्यग्रथोनी रचना करी ठे के नहि ते जाणवामां आवी शकय नथी, उता एतलु तो कहेवु अस्थाने नथीजके 'सामान्य अने विशिष्ट सर्व जेनेने एकांत हितकारी आ अमूस्य ग्रथ ठे' ते साथे आ अग्रबोद्धना प्रति 'आ लक्ष्म ग्रथ यावच्च दिवाकर यशस्वी अने अविचल रहो' एवा मागझिक आशीर्वचन पुरःसर विरचवामा आवे ठे

तथास्तु

आश्विन शुक्ल दशमी

शा फतेचद झवेरजाइ

भावनगर

विषयानुक्रमणिका.

प्रथम प्रकाश (सम्यक्त्व निर्णय.)

अंक	विषय	पृष्ठ.
१	मंगलाचरण	१
२	आ ग्रथना अधिकारीओ कोण छे ?	३
३	आत्म शब्दनो अर्थ	५
४	आत्माना त्रण प्रकार	५
५	बहिरात्मानु स्वरूप	५
६	अतरात्मानु स्वरूप	६
७	परमात्मानु स्वरूप	६
८	आत्मबोध शब्दनो अर्थ	७
९	आत्मबोधनु महात्म्य	७
१०	आत्मबोध वगरनो प्राणी केवो होय छे ?	७
११	आत्मबोध थवानु कारण शुं छे ?	८
१२	सम्यक्त्वने प्रतिपादन करवानी उत्पत्तिनी रीति	८
१३	सम्यक्त्वमां प्रवेश करवानो विधि	९
१४	सम्यक्त्वना जेद	१२
१५	देवगुरुनु सक्षिप्त स्वरूप	१२
१६	सम्यक्त्वना बीजा वे प्रकार	१७
१७	सम्यक्त्वना बीजी रीते वे जेदो	१८
१८	सम्यक्त्व विषे मार्ग तथा ज्वरनु दृष्टांत	१८
१९	सम्यक्त्वना त्रण प्रकार	१८
२०	सम्यक्त्वना बीजी रीते त्रण जेद	१९
२१	सम्यक्त्वना चार जेद	१९
२२	सम्यक्त्वना पाच प्रकार	१९
२३	सम्यक्त्वना पाचे प्रकारना कालनो नियम	२१
२४	सम्यक्त्व कोटलीवार पमाय छे ?	२२

અંક	વિષય	પૃષ્ઠ.
૨૫	કયે ગુણસ્થાનકે કયું સમ્યક્ત્વ હોય ?	૨૨
૨૬	સમ્યક્ત્વ કેટલીવાર મૂકાય અને કેટલીવાર ગ્રહણ થાય ?	૨૩
૨૭	સમ્યક્ત્વના દશ પ્રકાર	૨૩
૨૮	ઊપરના પ્રકારોનું વિવેચન	૨૩
૨૯	આકારુચી સમ્યક્ત્વ ઊપર માપતુપતું દૃષ્ટાત	૨૪
૩૦	મુત્રરુચી સમ્યક્ત્વ ઊપર ગોવિંદ વાચકની કથા	૨૫
૩૧	સર્વ ધર્મ કૃત્યોમાં સમ્યક્ત્વની પ્રધાનતા	૨૭
૩૨	આત્મશુદ્ધિ ઊપર પ્રભાસ ચિત્રકારનું દૃષ્ટાત	૨૭
૩૩	સમ્યક્ત્વના વીજા જેદો	૨૯
૩૪	સમ્યક્ત્વના ૬૭ જેદોનું સવિસ્તર વિવેચન	૩૨
૩૫	ગ્રણ લિંગની વ્યાખ્યા	૩૩
૩૬	છ પ્રકારના વિનયની વ્યાખ્યા	૩૪
૩૭	વિનયના પાંચ પ્રકારની વ્યાખ્યા	૩૪
૩૮	ત્રીજે ચૈત્ય વિષે વિવેચન	૩૫
૩૯	વીજી રીતે ચૈત્યના પાંચ પ્રકાર	૩૬
૪૦	સાધાર્મિક ચૈત્ય વિષે વાર્તિક મુનિની કથા	૩૭
૪૧	મૃદ્ધસ્યોષ પોતાના ઘરને વિષે કેવી પ્રતિમા પૂજવી જોઈએ ?	૪૬
૪૨	ચૈત્ય વિનયનું સ્વરૂપ	૪૭
૪૩	પુષ્પપૂજા વિષે ધનસારની કથા	૪૮
૪૪	આજ્ઞરણ પૂજા	૫૧
૪૫	વીજી અગ્રપૂજા	૫૧
૪૬	દિપક ઊપર દેવસેનની માતાનું દૃષ્ટાત	૫૨
૪૭	ત્રીજી જાવપૂજા	૫૩
૪૮	પાંચ પ્રકારની પૂજા	૫૪
૪૯	દેવ દ્રવ્ય ઊપર સાગરશેઠનું દૃષ્ટાત	૫૭
૫૦	ચોથી જ્ઞાતિ	૬૧
૫૧	પાંચમી જ્ઞાતિ	૬૨
૫૨	તીર્થયાત્રા વિષે ધનશેઠની કથા	૬૫

अंक	विषय	पृष्ठ.
५३	आठ प्रकारनी पूजा	६९
५४	सम्यक्त्वनी त्रिविध शुद्धि	७२
५५	पांच दूषण	७४
५६	शका दूषण उपर वे वेपारीओनु द्रष्टात	७४
५७	कांझा दूषण उपर दृष्टात	७५
५८	बीजु विचिकित्ता दूषण	७५
५९	चोयु दूषण कुदृष्टि प्रसशा	७६
६०	पाचमुं दूषण मिथ्यात्वीनो परिचय	७६
६१	पांचमा दूषण उपर नदमणिकार शेउनुं दृष्टात	७७
६२	सम्यक्त्वना आठ प्रजावक, १ प्रवचनी प्रभावक	८०
६३	प्रवचन प्रजावक उपर देवर्षि गणीनी कथा	८०
६४	बीजा धर्मकथी प्रजावक अने चार प्रकारनी कथाओना लक्षण	८५
६५	धर्मीकथी प्रजावक श्री मंदीपेणनु दृष्टांत	८६
६६	त्रीजा वादी नामना प्रजावक कोने कहेवा ?	९१
६७	चोया नैमीत्तिक प्रजावक कोने कहेवा ?	९१
६८	पाचमा तपस्वि प्रजावक कोने कहेवा ?	९१
६९	उच्चा विद्यावान प्रजावक कोने कहेवा ?	९२
७०	सातमा सिद्ध प्रजावक कोने कहेवा ?	९२
७१	सिद्ध प्रजावक उपर आर्यसमोतसूरीनी कथा	९२
७२	आठमा शासनप्रजावक कोने कहेवा ?	९४
७३	शासन प्रजावक उपर सिद्धसेन दिवाकरनु दृष्टांत	९५
७४	बीजे प्रकारे आठ प्रजावक.	१०२
७५	सम्यक्त्वना पांच दूषण.	१०३
७६	पहेला गुणकर सुरिनो वृत्तात.	१०३
७७	सम्यक्त्वनु बीजु दूषण, जिनशासन प्रजावना.	१०७
७८	सम्यक्त्वनु त्रोजुं दूषण, तीर्थसेवा.	१०८
७९	सम्यक्त्वनु चारुं दूषण स्थिरता	१०९
८०	सम्यक्त्वनु चोयु दूषण स्थिरता विषे मुद्दसानुं वृत्तांत.	१०९

५०	विषय	पृष्ठ.
८१	सम्पत्त्वे पाचमु श्रृणु जक्ति.	११९
८२	सम्पत्त्वेना पाच ब्रह्मणो.	११९
८३	सम्पत्त्वेना पद्मेना ब्रह्मण उपराम उपर राजर्षिनी कथा.	१२०
८४	सम्पत्त्वेनु सवेग नामनु वीजु ब्रह्मण.	१२५
८५	सम्पत्त्वेनु व्रीजु ब्रह्मण निर्वेद	१२५
८६	त्रीजा ब्रह्मणउपर दृढमहारीनु दृष्टव.	१२६
८७	सम्पत्त्वेनु चोयु ब्रह्मण अनुकपा.	१२७
८८	चोया ब्रह्मण उपर सुधर्मराजानी कथा	१२८
८९	सम्पत्त्वेनु पाचमु ब्रह्मण आस्तिकता	१३३
९०	सम्पत्त्वेना पाचमा ब्रह्मण उपर पञ्चशेखरनी कथा	१३४
९१	छ मकारनी यतना.	१३७
९२	ठ यतना उपर धनपाळ पुरोहितनी कथा.	१३८
९३	सम्पत्त्वेना ठ आगार.	१४०
९४	पद्मेना आगार राजाभियोग उपर कोषवेश्यानु दृष्टव	१४९
९५	बीजो आगार गणान्नियोग.	१५१
९६	त्रीजो आगार वसान्नियोग	१५१
९७	चोयो आगार देवान्नियोग	१५२
९८	पांचमो आगार कातारवृत्ति	१५३
९९	ठो आगार गुरुनिष्ठ	१५३
१००	सम्पत्त्वेनी ठ जावना	
१०१	सम्पत्त्वेना ठ स्थानक	

॥

१०२	देश विरति
१०३	श्रावकना २१
१०४	श्रावकना वार
१०५	मथम प्रतनु २
१०६	अन्वय अने ६

अंक	विषय	पृष्ठ.
१०७	प्रथम व्रतत्रय पर मुल्लशानुवृत्तांत.	१७१
१०८	वीजुं स्युल्ल मृषावाद विरमण व्रत.	१७१
१०९	श्रावकना वीजा व्रतत्रय पर वसुराजानी कथा.	१७७
११०	त्रीजु स्युल्ल अदत्तादान विरमण व्रत.	१८३
१११	चोरीना फल विषे विवेचन.	१८५
११२	अदत्तादानना त्याग विषे नागदत्तनी कथा.	१८७
११३	चोयु स्युल्ल मैथुन विरमण व्रत.	१८७
११४	वैश्याना अनासेवन उपर वे राजपुत्रोना दृष्टांत.	१९०
११५	सुशिल अने सुशिक्षित अंतर.	१९२
११६	चोथाव्रतत्रय पर मुल्लशासित्तु चरित्र	१९६
११७	पांचम स्युल्ल परिगृह विरमणव्रत	२०१
११८	पांचमाव्रत उपर धनशेठनी कथा	२०५
११९	त्रय गुणव्रतो—प्रथम दिशी परिमाण गुणव्रत	२०९
१२०	पहेलागुणव्रतत्रय पर राजा अशोकवर्द्धनी कथा	२१०
१२१	ज्ञानोपज्ञान नामे वीजु गुणव्रत	२१२
१२२	बाबीश अभक्तोना नाम	२१३
१२३	वीजा गुणव्रतत्रय पर वंकरचूडनी कथा	२१६
१२४	पदर कर्मादान	२२५
१२५	अनर्थदर विरमण नामे वीजु गुणव्रत	२२८
१२६	गृहस्थे चदरवा क्ये क्ये स्थले बाधवा जोडण ?	२३१
१२७	वीजा गुणव्रत उपर मृगसुदरीनी कथा	२३१
१२८	चार शिक्षाव्रत—प्रथम सामायक शिक्षाव्रत	२३५
१२९	सामायक लेनाराओनु कृत्य	२३७
१३०	मन, वचन अने कायाना दोषोलु वर्णन	२३७
१३१	प्रथम सामायिकव्रतत्रय पर दमदत्त महर्षिनु वृत्तांत	२३९
१३२	देशावकाशिक नामे वीजु शिक्षाव्रत	२४१
१३३	वीजा शिक्षाव्रत उपर चरुकोशिकनी कथा	२४३
१३४	वीजु शिक्षाव्रत पोषधव्रत	२४३
१३५	चोयु अतिथिसविज्ञान नामे शिक्षाव्रत	२४७

अंक	विषय	पृष्ठ.
१३६	सुपात्र दानना पांच दूषणो	२५१
१३७	सुपात्र दानना पांच चूषणो	२५१
१३८	सुपात्र दान विषे पचकशेठनी कथा	२५२
१३९	सुपात्र दान उपर जीरण शेठ तथा पुरण शेठनु वृतांत	२५३
१४०	तीर्थकरोनो दान विधि	२५५
१४१	ते दान समये ज्ञान यता ङ अतिशयो	२५५
१४२	अजवि जीवो केळझा जावने पामता नथी	२५७
१४३	वारव्रतनी परभगी एकवीश जागायुक्तनु वर्णन	२५८
१४४	यावतकथित अने इस्वरकथितनु स्वरूप	२५९
१४५	दश आवकोना वृतांत आनंद आवकनु वृतांत	२६०
१४६	बीजा कामदेव आवकनु वृतांत	२६३
१४७	त्रीजा आवक चुलनीपितानु वृतांत	२६६
१४८	चोथा आवक मुरादेवनु वृतांत	२६७
१४९	पांचमा आवक चुलशतकनु वृतांत	२६७
१५०	छठा कुरुकोशिक आवकनु वृतांत	२६९
१५१	सातमा सदासपुत्र आवकनु वृतांत	२६९
१५२	आठमा महाशतक आवकनु वृतांत	२७२
१५३	नवमा नदनीपिता आवकनु वृतांत	२७५
१५४	दशमा तेतडीपिता आवकनु वृतांत	२७५
१५५	आवकनी अग्यार प्रतीमानु स्वरूप	२७६
१५६	सुड विषय माटे केशवनु वृतांत	२७८
१५७	तिथि, वार, नक्षत्र, आदि आश्रीने साध्य असाध्यनो विचार	२७९
१५८	आवकने निवास करवा योग स्थाननु स्वरूप	२८९
१५९	नगर आदिकर्मा वसनारा आवकोण केता परोसमा न रहेवु. ?	२८९
१६०	केवो आवक उत्तम गणाय ?	२९०
१६१	चार प्रकारना आवकोनु वर्णन	२९१
१६२	आवकनु सक्षिप्त आदिहक.	२९२
१६३	त्रीकास जिन पूजानो विधि.	२९६

अंक	विषय	पृष्ठ.
१६४	श्रावक रात्रि कृत्य.	२९७
१६५	श्रावकना सद्गुण गुणोत्तुं वर्णन.	२९८
१६६	मंडुकश्रावकनो वृत्तांत.	२९९
१६७	दरिद्र ब्राह्मणनो उपनय—दृष्टांत.	३०१
१६८	श्रावकपणुं प्राप्त करवानी इच्छावाळा ज्ञव्य पुरुषोप निन्दवादिक कुदृष्टिओना वचनमा विश्वासी न यशु जोडप.	३०३
१६९	उक्त विषय उपर सुवर्णना ककरण घनावनार पुरुषनुं दृष्टांत.	३०४

तृतीय प्रकाश (सर्व विरति.)

१७०	सर्व विरति.	३०७
१७१	दिक्षा अगिकार करनार पुरुष, स्त्री अने नपुसकनुं योग्यायोग्यपण.	३०८
१७२	बाळ वयनी दिक्षा उपर अतिमुक्त कुमारनुवृत्तांत.	३०९
१७३	दिक्षा आपवाने अयोग्य पुरुषनु वर्णन.	३१५
१७४	स्त्री जातीने विषे वीश दिक्षा आपवाने अयोग्य ठे.	३१८
१७५	नपुसकना सोळ जेद.	३१८
१७६	दश प्रकारना यतिधर्म	३२१
१७७	मायाकषाय विषे दृष्टांत	३२३
१७८	तपस्यानु स्वरूप	३२५
१७९	उणोदरी प्रमुखनु स्वरूप.	३२५
१८०	आर्ज्यंतर तपना प्रकार.	३२६
१८१	प्रायश्चित तपना प्रकार.	३२६
१८२	वैषावच्च.	३२७
१८३	स्वाध्याय.	३२८
१८४	स्वाध्याय ध्यानउपर विद्याधरनु दृष्टांत.	३२९
१८५	चार प्रकारना ध्यान.	३३१
१८६	संयमनु स्वरूप.	३३५
१८७	पाच इन्द्रियोना निग्रहनु स्वरूप.	३३७
१८८	इन्द्रिय निग्रह उपर वे काचवाना दृष्टांत.	३३८

અક	વિષય	પૃષ્ઠ.
૧૮૯	કપાય જયતુ સ્વરુપ.	૩૩૯
૧૮૦	કપાય શબ્દનો અર્થ	૩૩૯
૧૯૧	દમ વીરતિ સ્વરુપ.	૩૪૦
૧૯૨	સત્ય હપર દત્ત અને કાલકાચાર્યની કથા.	૩૪૫
૧૯૩	કાયગુપ્તિ.	૩૪૬
૧૯૪	પ્રમાદહપર મુખંગલ મુનિનો વૃત્તાત	૩૪૭
૧૯૫	ધાર જાવનાતું સ્વરુપ	૩૫૩
૧૯૬	સસારજાવનાહપર કુરેરદત્તનુ વૃત્તાત	૩૫૪
૧૯૭	ધર્મકથકજાવના હપર રૌહિણય ચૌરની કથા.	૩૭૦
૧૯૮	ધાર પ્રતીમાનુ સક્ષિપ્ત સ્વરુપ.	૩૭૬
૧૯૯	અહોરાત્રિનુ સક્ષિપ્ત કૃત્ય.	૩૭૮
૨૦૦	કૃત્યનો ક્રમ.	૩૮૮
૨૦૧	સિષ્ટાંતોક્ત સાહુ ગુણ વર્ણન.	૩૮૮
૨૦૨	ધર્મની હુર્લખતા હપર પશુપાલ અને જયદેવનુ દર્શાંત.	૩૮૧

ચતુર્થ પ્રકાશ પરમાત્મ સ્વરુપ

૨૦૩	પરમાત્મ સ્વરુપ	૩૮૫
૨૦૪	પરમાત્મતાની પ્રાપ્તિ.	૩૮૬
૨૦૫	જવસ્થ કેવલીનુ સ્વરુપ.	૩૮૬
૨૦૬	જિન નિક્કેપાનું સ્વરુપ (નામ અને સ્થાપના)	૩૮૬
૨૦૭	જિન પ્રતીમાની પૂજાનુ સ્વરુપ.	૩૮૭
૨૦૮	હવ્ય જિનનુ સ્વરુપ	૪૦૩
૨૦૯	જાવ જિનનુ સ્વરુપ.	૪૦૩
૨૧૦	સિષ્ટ સ્વરુપ.	૪૦૪
૨૧૧	મધ્યમ અવગાહનાનુ સ્વરુપ.	૪૦૮
૨૧૨	જગ્ન્ય અવગાહનાનુ સ્વરુપ.	૪૦૯
૨૧૩	સિષ્ટના જીવોનુ લક્ષણ.	૪૧૦
૨૧૪	કેવલજ્ઞાન અને કેવલ દર્શન સમસ્ત વસ્તુનુ વિષયપણુ હે તેની સમજ.	૪૧૦

२१४	सिद्धना जीवो निरुपम सुखना जजनारा ठे	४११
२१५	सिद्धना सुखनी समान बीजु सुख नथी तेनु वर्णन.	४११
२१६	सिद्धना निरुपम सुखनुं वर्णन.	४११
२१७	निरुपम सुख विषे कथा.	४१२
२१८	सिद्ध जगवानना ३१ गुणोलु वर्णन.	४१४
२१९	सिद्धना आठ गुणोलु वर्णन.	४१५
२२०	आत्म बोधनी दुर्लभता.	४१७
२२१	मिथ्या दुष्कृत मार्थना	४१८
२२२	ग्रथकारनो मशस्ति.	४१९

शुद्धिपत्रक.

पत्र.	पक्ति.	अशुद्ध	शुद्ध.
८	१२	परूपोपमना	पट्योपमना
"	१३	कोटीनी	कोठाकोटीनी
"	१५	दुर्जेग्रअने	दुर्जेधएदळे
१०	२४	काइ न	काइसास्वादनगुणस्थान- वती न
१६	१६	अविरुद्ध	विरुद्ध
१८	२०	निर्मळ	निर्मळ
२०	९	पुरुषअविरति	पुरुष सम्यग्दृष्टिअविरति
२५	१	करवाने के उचार करवाने शक्तिमान्	करवाने शक्तिमान्
२५	८	जावनाओ	जावनाए
३५	१७	तीजा	तीर्जा
४३	८	कुरुदहनइ	कुडकुडदहनइ
"	"	वियदेसु	वियदेसु
४५	१९	पूइजाइ	पूइज्जइ
"	"	निक्कजन	निष्कजन
४८	४	स्पष्ट	स्पष्ट
५०	२९	गयो	गया
५३	२	प्रेमरागा	प्रेमरागा
५४	६	मसादनी	मासादनी
५४	१२	अमपूआ	अमपूआए

पत्र.	पक्ति.	अशुद्ध.	शुद्ध.
५५	७	यदाणा	य दाण
५५	१९	२	३
६४	१	पुष्पाफल	पुष्पाफल
"	"	पूयाएह	पूयाण
६७	१६	सध	सध
६९	१	उच्चव	उच्चैय
७०	३	अरक्तअओ	अरक्तओ
७२	२१	स्थिरता	स्थित.
७३	२-४	"	"
"	१०	वय	वाया
७७	२	धर्मो	धर्मो
७७	५	प्रवचननी	प्रवचनी
"	२०	यता	तथा
७९	१७	चेतननो अने	ज्ञानरूप
७३	९	देवार्द्धि	देवार्द्धि
७६	२	धर्मकथी	धर्मकथी
९४	१८	सुरि	सुरिण
१००	१५	कोलाहाल	कोलाहल
१००	१७	प्रसाद	प्रासाद
१०७	१७	प्रत्याख्याननु फल विशेषज्ञान	विशेषज्ञाननुफलप्रत्याख्यान
१२०	१६	हृदयना	हृदयना
१२७	२	सुधर्मा	सुधर्मा
१२५	१७	अभिज्ञाप राखवो	अभिज्ञाप न राखवो
१२९	१५	शोजनेनापि	शोजनेनापि
१३४	६	हृदयमां	हृदयमां
१४१	२२	पत्री	पत्री
१४७	फुटनोट	प्रकारनु	प्रकारनु
१६१	१२	युक्त शरीरबडे	युक्त थर
१६३	१	वृद्धाणमो	वृद्धाणमो
१६७	२	मज्जा	मज्ज
"	४	भारसच्चओ	भारसच्चओ
१६७	२३	तेमनो	सूक्ष्मएकेंदियनो

પત્ર.	પંક્તિ.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૧૭૮	૨	દયાલુપણથી	દયાલુપણની કસોટીથી
૧૮૩	૮	મ્મૂલ	શૂલ
૧૮૫	૯	પરતૂં	પરાતૂં
૧૯૦	૫	હરદિગ્ધિવેસાઠ	હરદિગ્ધિવેસાઠ
૧૯૬	૬	પક્ષર્થ	પક્ષઠ
"	૯	પંકુર્ત	પાકુત
૧૯૮	૨૩	દીપથી	દીપથી
૨૦૧	૮	તેનાથી	વાકીનાથી
"	૧૯	વસ્તુ	વાસ્તુ
૨૦૪	૨	ત્રિવિરં	ત્રિવર
"	૧૩	પટલે	પટલે તેના
"	૧૪	પ્રમાણતું સ્વરૂપ અને	પ્રમાણમા
૨૦૮	૨૫	અમે	અને
૨૧૦	૧૨	જેવા આ	જેવા ગૃહસ્થે આ
૨૧૩	૫	અનેપણીય	અનેપણીય
૨૨૩	૨૩	જક્	માંસ
૨૨૬	૧૦	દલ	દાલ
૨૨૮	૧૬	દુધ્યાન	દુધ્યાન
૨૩૧	૭	અનર્થદંડ વર્જેલો છે અને	અર્થદંડ વર્જેલો છે તેથી
૨૩૬	૧૦	અગકારી	અગીકારી
"	૨૩	તેણે	તેને
૨૩૭	૨	રાજાદિકશ્રાવકનીપાઠલ્લચાલતાંતેને	રાજાદિકને
"	૧	પવો શ્રાવક	પવા
૨૩૮	૨૦	સજ્જન અને પરિજન	સ્વજન અને પરજન
૨૪૧	૬	દિગ્વ્રતને	દિગ્વ્રતનો
૨૪૪	૩	દેહ અને સત્કાર	દેહસત્કાર
"	૧૧	ચતુર્વિધ	ચતુર્વિધ
૨૪૫	૯	પુચ્છાં	પુછાં
૨૪૯	૯	પોષ્ય અતિથિ	પોષ્ય અને અતિથિ
૨૫૪	૧૧	કરાવાને	કરવાને
૨૫૯	૧૦	પદ્મજીનો	પદ્મજી છે,
"	૧૧	અનુમતિ અને	અનુમતિનો
૨૬૭	૨૦	તેનાનામલુ	તેલુ

पत्र	पंक्ति	अशुद्ध.	शुद्ध.
"	"	वन्या	धन्या
२६८	१७	पाळवापाणू	पामवापाणू
"	१८	करीतिमांसर्व	करीसर्व
२८१	१८	जणस्स	जणय
२८८	१६	न्दजद्	नजेद्
३१०	२४	धर्मवालु अने	धर्मवालु ठे ते
३११	७	पत्र	पात्र
३१६	२३	करवा	कराववा
३२६	२०	करतो	करवो
३२७	१८	प्रवृत्तिवाळाने	प्रवृत्तिवाळा
३२८	८	पर्यापवाळाने	पर्यापवाळाने
३३६	७	घणी	धणी
३४२	१२	करे नहीं,	करे
३४४	७	एवमए	एवमेय
३५३	८	जावेयवा	जावेयव्वा
"	१५	पदार्थोने-पेठे	पदार्थो नेठे,
३६३	५	अस्थिजज्जा	अस्थिमज्जा
३६५	२	अवाद्गुख	अवाद्मुख
३७६	२२	अव्यवत्तम	अव्यवत्तिम
३७८	१५	ढढम	ढढम
३७८	१४	तेने विषे	करता ठां
३७८	८	सुरासुरादि	सुरसुरादि
"	११	कायगुत्तो	कायगुत्तो
"	२५	परिद्ध	पसिद्ध
३८१	फुटनोट	देवताष्ठित	देवताधिष्ठित
३८६	२१	जैनाज्जासोए	जैनाभासो
३८८	१७	उच्चाइ	उवचाइ
"	२१	चेहयाणि	चेइयाणि
४००	३	प्रमाणे	ज्ञाने
४०४	१३	ज्ञाननना	ज्ञानना
४१०	१६	सामान्य सिक्कोनु	सिक्कोनु सामान्य
४१४	१८	ब्राह्म	ब्राह्म

શ્રી આલમ પ્રબોધ.

(ભાષાંતર.)

। नमः श्री पार्श्वनाथाय ।

श्री आत्मप्रबोध.

प्रथम प्रकाश.

(सम्यक्त्व निर्णय.)

अनंतविज्ञानविशुद्धरूप निरस्तमोहादिपरस्वरूपम् ।

नरामरेंद्रै. कृतचारुज्ञाति नमामि तीर्थेशमनंतशक्तिम् ॥ १ ॥

जु विज्ञान अनंत ठे, जेनु स्वरूप निर्मल ठे, जेणे मोह अज्ञान-
आदि पर स्वरूपने टाळेलु ठे अने मनुष्योना डछ—चक्रवर्ती-
ओए तथा देवताओना डछोए जेनी मनोहर जक्ति करेली ठे,
एवा अनंतशक्तिवाळा श्री तीर्थकर प्रभुने हु नमस्कार करु बु. ?

अनादिसवळसमस्तकर्म—मद्वीमसत्त्वं निजकं निरस्य ।

उपात्तशुद्धात्मगुणाय सद्यो नमोऽस्तु देवार्थमहेश्वराय ॥ २ ॥

पोतानी अनादिकाळधी बंधाएझा समस्तकर्मनी यक्षिनताने दूर करी
जेमणे शुद्ध आत्मगुण ग्रहण करेलो ठे, एवा देवताओने पूजवा योग्य महेश्वर
श्री वीर जगवान्ने नमस्कार हो २

જગત્ત્રયાધીશમુખોદ્ભવાયા વાગ્દેવતાયાઃ સ્મરણં વિધાય ।
વિજ્ઞાવ્યતેઽસૌ સ્વપરોપકૃત્યૈ વિશુદ્ધિદેતુ શુચિરાત્મવોધ ॥૩॥

ઝણ જગત્ના સ્વામીના મુલ્કથી ઉત્પન્ન થયેલ વાગ્દેવતા—સરસ્વતીનું સ્મરણ કરી પોતાના અને પરના ઉપકારને માટે વિશુદ્ધિનો દેતુરૂપ એવો આ પવિત્ર—શુદ્ધ આત્મવોધ ગ્રંથ રચવામા આવે છે ૩

ગ્રંથના આરંભમા સંક્ષેપ કરવાની ઇચ્છામાલ્લા પુરુષે શિષ્ટપુરુષોના આચારને આચરવાને અને ગ્રંથની સમાપ્તિ થવામા અતરાય કરનારા ઘણા વિઘ્નોના સમૂહને દૂર કરવાને અત્યંત અવ્યજિચારી અને યોગ્ય ઇષ્ટદેવતાના સ્તવન વગેરે કરવા રૂપ જેનું સ્વરૂપ છે એવું જાણ મળતું માયે કરીને કરવું જોઈએ, એવું વિચારી અહિં પણ ગ્રંથનો આદિમા સર્વ તીર્થકરોને પ્રણામ કરવા પૂર્વક નજીકના ઉપકારી શ્રીવીર પરમેશ્વરને નમસ્કાર કરવા રૂપ અને વાગ્દેવતાના સ્મરણ કરવા રૂપ જાણમળતો આશ્રય કરવામા આવ્યો છે તેમજ ઘડી શ્રોતાઓની પ્રવૃત્તિ માટે આ ગ્રંથનું પ્રયોજન, અજિપ્રેય અને સત્ય એ ઝણ પણ નિયમથી કહેવા જોઈએ આત્મજ્ઞાન મોક્ષને પ્રાપ્ત કરાવનાર હોવાથી સર્વનું ઉપકારક છે, તેથી અહિં પોતાના અને પરના ઉપકારને અર્થ એ પદ કહી સ્વોપકાર અને પરોપકાર રૂપ પ્રયોજન દર્શાવવામા આવ્યું છે, અને ‘ આત્મવોધ ’ એ નામ આપી અતિશુદ્ધ આત્મજ્ઞાનનો માર્ગ અજિપ્રેય રૂપે નિરૂપણ કરવામા આવેલ છે અને ‘ તે આત્મવોધ ’ કહેવામા આવે છે ‘ ણમ કહી વાચ્ય વાચક જાણ વગેરે સર્વ સૂચવ્યો છે તેમા આત્મવોધનું સ્વરૂપ તે વાચ્ય છે અને ‘ આ ગ્રંથ ’ વાચક છે. ઇત્યાદિ અહીં ઘણું કહેવાનું છે, પણ તે સદ્ગુણિવાદ્વા પુરુષોણ પોતાની મેલે ધીજા પ્રધોથી જાણી લેવું ગ્રંથનો વિસ્તાર થવાના જયથી અહીં કહેવામા આવ્યું નથી

હવે પ્રથમ જે સામાન્યથી અજિપ્રાય દર્શાવતું છે, તેને વિવેચન કરી બતાવે છે

प्रकाश माद्यं वर दर्शनस्य ततश्च देशाद्विरतेर्द्वितीयं ।

तृतीय मस्मिन्सुमुनि व्रताना वदये चतुर्थं परमात्मतायाः॥४॥

आ प्रथमा प्रथम प्रकाशमा सम्यग् दर्शनसु स्वरूप वतावेदं हे, वीजा प्रकाशमा देश विरतिनं स्वरूप, वीजा प्रकाशमा उत्तम मुनिव्रतसु स्वरूप अने चोथा प्रकाशमा परमात्म ज्ञानसु स्वरूप दर्शावेदं हे. आ उपरधी परस्पर सव-धवाद्या सम्यक्त्वादि स्वरूपने प्रतिपादन करनारा एवा चार प्रकाशधी प्रतिपक्ष एवो आ आत्मप्रबोध प्रथ हे, एम सूचवेदु हे.

आ ग्रंथना अधिकारीओ, कोण हे ?

न संत्यजव्या नहि जातिजव्या न दूरजव्या बहु संसृतित्वात् ।

सुमुक्तवोऽनूरिजवन्नमा हि आसन्नजव्यास्त्वधिकारिणोऽत्र ॥५॥

अजव्य, जातिजव्य अने दूरजव्य ए बहु ससारी होवार्थी आ ग्रंथना अधिकारी नथी. जेमने बहु जवमा प्रमाण करवानुं नथी एवा सुमुक्त पुरुषो अने आसन्न जव्य ए आ ग्रंथना अधिकारीहे. ५

आ कहेवानु तात्पर्य ए हे के, दृष्ट अतवाद्या अने अनत चार प्रका-रनी गतिना स्वरूपने प्रसार करनारा आ ससारने विषे आ जगतना सर्व ज-तुओना चित्ते चमत्कार करनारा एवा इच्छादिक मुर अमुरोए रचेद्या उत्कृष्ट आठ महा प्रातिहार्य वगेरे सर्व अतिशयोधी युक्त एवा जगद्गुरु श्री गीरप्रभुए सर्व घनप्राति कर्मना दह्नीयाना समूहना नाशधी उत्पन्न थयेद्व सर्व लोकाद्भोक्त लक्षणवाद्या लक्ष्यने अवबोक्तन करवामा कुशल एवा निर्मय केवलज्ञानना बल-धी त्रण प्रकारना जीवो कहेद्या हे ? जव्य, १ अजव्य, अने ३ जातिजव्य. जे जीवो काद्यादिकना योगनी सामग्री प्राप्त करी पोतानी शक्तिधी सर्व कर्मोने खपायी मुक्तिए गया हे, जाय हे अने जगाना हे, ते सर्व जीवो निकासनी अ-पेक्षाए जव्य कहेवाय हे.

જે જીવો આર્ય દ્વેષ વિગેરેની સામગ્રી ઠતા પણ તેવી જાતના કોઈ જાતિ સ્વજાવને લગ્ને સર્વદા તત્ત્વશ્રદ્ધાના અજાવથી ક્યારે પણ મુક્તિને પામ્યા નથી, પામતા નથી અને પામવાના નથી, તે અજ્ઞવ્ય કહેવાય છે.

મુક્તિની પ્રાપ્તિનું મૂલ્ય કારણ સમ્યક્ત્વજ છે, તેને માટે શાસ્ત્રમા કશું છે—

દસણજઠો જઠો દસણ જઠસ્સ નત્થિ નિવ્વાણ ।

સિઝ્ઝિતિ ચરણરહિયા દસણરહિયા ન સિઝ્ઝિતિ ॥ ૧ ॥

જે સમ્યક્ત્વથી ગ્રહ થયેલો છે, તે સર્વથી ગ્રહ સમજવો. સમ્યક્ત્વથી ગ્રહ થયેલા પ્રાણીને મોઢૂ પ્રાપ્ત થતો નથી, પ્રાણીઓ ચારિત્રરહિત મુક્તિ પામે છે પરંતુ સમ્યક્ત્વરહિત કદાપિ મુક્તિમાર્ગ પ્રતિ પ્રયાણ કરી શકતા નથી

આહિં જે ‘ ચારિત્ર રહિત ’ એમ કશું, તે જ્ઞવ્ય ચારિત્રથી રહિત એમ સમજવું

વધી જે જીવ અનાદિકાલથી આશ્રિત એવા સૂક્ષ્મ જાવનો ત્યાગ કરી જો ઘાદર જાવને પામે તો તે અવશ્ય સિદ્ધ થાય છે, પરંતુ સર્વ સસ્કારને કરનારાના વિષયમા નહીં આવેતી ગ્વાણની અદર રહેલ સસ્કારને યોગ્ય એવા પાપાણની જેમ સૂક્ષ્મ જાવનો ત્યાગ કરી કદિ પણ અવ્યવહાર રાશિરૂપ ગ્વાણથી ઘાદર આવેતા નથી, અનતા નથી અને આવવાના નથી, તે જાતિજ્ઞવ્ય કહેવાય છે આ જીવો માત્ર કહેવાનાજ જ્ઞવ્ય છે, પણ સિદ્ધિ સાધકપણે જ્ઞવ્ય નથી, તેને માટે આગમમા કશું છે કે—

“ સામગ્ગિઅજાવાઓ, વવહારરાસિઅપ્પવેસાઓ ।

જઞ્ઞવાવિ તે અનતા, જે સિઝ્ઝિસુહ ન પાવતિત્તિ ॥૧॥

સામગ્રીનો અજાવ હોયથી જેમનો વ્યવહાર રાશિમા પ્રવેશ નથી એવા જ્ઞવ્ય જીવો પણ અનતા છે કે, જેઓ મોઢૂ મુગ્ધને પામતા નથી અને પામવાના નથી ’

ઉપર કહેલા વિવિધ જીવોમાથી જે અજ્ઞવ્ય અને જાતિજ્ઞવ્ય—૧ જે

રાશિના જીવો નિર્મલ શ્રદ્ધાથી રહિત હોવાથી આ આત્મ પ્રવોધ ગ્રંથને વિષે અધિકારી નથી, માટે વાકીના જન્ય રાશિના જીવો રહ્યા, તેજ આ ગ્રંથના અધિકારી છે.

તે જન્ય જીવો કે પ્રકારના છે. એક આસન્નજન્ય અને ૨ દૂરજન્ય, તેમા દૂરજન્ય કોને કહેવાય ? તે કહે છે. જેને અર્થ પુદ્ગલ પરાવર્તનથી અધિક સસાર હજી વર્તે છે, તે દૂરજન્ય કહેવાય છે અને જેને અર્થ પુદ્ગલ પરાવર્તનથી ન્યૂન સસાર વર્તે છે, તે આસન્નજન્ય કહેવાય છે, તેઓમા જે દૂરજન્ય છે, તેમને મિથ્યાત્વનો ઊદય પ્રવલ્લ હોવાથી કેટલાક કાલ પર્યંત સમ્યક્દર્શનની પ્રાપ્તિનો અજાણ હોય છે, તેથી તેમનું પર્યટન આ સસાર અટવીમાં ઘણો કાલ રહે છે, એટલે તેમને આત્મવોધનો સર્વર્થ માર્ગ સુલ્લજ થાય છે, અને જેઓ આસન્નજન્ય છે, તેમને કાઝક ન્યૂન અર્થ પુદ્ગલ પરાવર્તન કાલ હોવાથી આત્મવોધનો સર્વર્થ માર્ગ સુલ્લજ થાય છે. વલ્લી તેમને હલકા કર્મને લડને તત્ત્વ શ્રદ્ધા સુલ્લજ છે, માટે આસન્નજન્ય જીવો આ ગ્રંથના અધિકારી છે, તે આસન્નજન્ય જીવોના ઉપકારને અર્થે આત્મવોધનું કાઝક સ્વરૂપ નિરૂપણ કરવામા આવે છે.

આત્મા શબ્દનો અર્થ

તે તે જાણને સતતપણે પ્રાપ્ત થાય તે આત્મા કહેવાય છે. (અતતીતિ) આત્મા પોતાના ગુણપર્યાપ્તને પ્રહણ કરવાની જેનામાં શક્તિ છે, તે આત્મા કહેવાય છે.

આત્માના ત્રણ પ્રકાર.

તે આત્મા ત્રણ પ્રકારના છે. ૧ બહિરાત્મા, ૨ અતરાત્મા અને ૩ પરમાત્મા.

બહિરાત્માનું સ્વરૂપ

મિથ્યાત્વના ઊદયને વશ થઈ શરીર, ધન, પરિવાર, મંદિર, નગર, દેશ, મિત્ર અને શત્રુ વગેરે ઇષ્ટ—અનિષ્ટ વસ્તુઓમા રાગ દેષની બુદ્ધિને

ધારણ કરે છે અને સર્વ અસાર વસ્તુને સાર રૂપે જાણે છે. તે પેહેલા ગુણ ઝાણામા વર્તનારો જીવ વાહ્ય દષ્ટિપણને લાગે વહિરાત્મા કહેવાય છે.

અંતરઆત્માનુ સ્વરૂપ

જે તત્ત્વ શ્રદ્ધાસહિત થઈ કર્મના થય વગેરેનું સ્વરૂપ સારીરીતે જાણે છે, જેમકે “આ જીવ આ સસારને વિષે કર્મ વધના હેતુરૂપ એવા મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, કપાય અને યોગવદ્ સમય સમય પ્રત્યે કર્મને વાધે છે, તે કર્મ જ્યારે હૃદય આવે છે, ત્યારે એ જીવ પોતેજ તેને જોગવે છે. તેને કોઈ બીજો જીવ સહાય પણ કરતો નથી.” આ પ્રમાણે ચિંતવે છે. અને જ્યારે હૃદય વગેરે કાંઈક વસ્તુ જાય છે, ત્યારે તે આ પ્રમાણે ચિંતવે છે મારો આ વસ્તુની સાથેનો સંબંધ નષ્ટ થયો. મારું ગ્વહ હૃદયતો જ્ઞાનાદિ છે, જે આત્મ પ્રદેશની સાથે સંબંધ ધરાવે છે, તે હૃદય કયાંક પણ જવાનું નથી.” જ્યારે કાંઈ હૃદય વગેરેનો લાજ થાય છે, ત્યારે તે આ પ્રમાણે જાણે છે—“આ પૌદ્ગલિક વસ્તુનો સંબંધ મારે થયો છે, તેમા હર્ષ શો ધારણ કરવો ? ” જ્યારે વેદનીય કર્મના હૃદયથી કષ્ટ વગેરેની પ્રાપ્તિ થાય ત્યારે તે સમજાવને ધારણ કરે છે અને આત્માને પરજાવથી જિજ્ઞાસની તેને ત્યાગ કરવાનો ઉપાય કરે છે અને ચિત્તમા પરમાત્માનું ધ્યાન કરે છે, તેમજ આવશ્યકાદિ ધર્મ કૃત્યમા વિશેષ હૃદયમત્ત થાય છે, તે ચોથા ગુણ-ઝાણાથી વારમા ગુણ ઝાણા સુધી વર્તનારો જીવ અંતર્દષ્ટિથી અંતરાત્મા કહેવાય છે

પરમાત્માનુ સ્વરૂપ

જે જીવ શુદ્ધ આત્મસ્વજાવને પ્રતિષ્ઠ કરનારા કર્મ શત્રુઓને હાણી અને નિરુપમ કેવલજ્ઞાનાદિકની ઉત્તમ સપત્તિને પ્રાપ્ત કરી સર્વ પદાર્થોના સમૂહને હથેલીમા રહેલ આમલાની જેમ અથવા હથેલીમા રહેલ નિર્મલ જલની જેમ જાણે અને જુએ, તેમજ પદ્મ આનંદના સદોહથી સપ્ત થાય તે તેરમા અને ચૌદમા ગુણઝાણામા રહેલ આત્મા તથા સિદ્ધાન્તમા (શુદ્ધ સ્વરૂપપણે) પરમાત્મા કહેવાય છે

આત્મવોધ શબ્દનો અર્થ.

ગોધન ઇટલો વસ્તુના યથાર્થ સ્વરૂપનું જ્ઞાન તે ગોય. આત્મા કે જેનું દક્ષણ આગળ કહેવામા આવેલું, એવો ચેતન અને તેનાથી અજિન્ન સમ્યક્ત્વાદિ ધર્મ તેનો વોધ, તે આત્મગોય તેને પ્રતિપાદન કરનારો ગ્રથ તે ઉપચારથી આત્મગોધ કહેવાય છે. એવી રીતે આત્મગોય શબ્દનો અર્થ કયો.

આત્મવોધનું માહાત્મ્ય વર્ણવે છે.

જે પ્રાણીને આત્મવોધ થયેલો હોય છે, તે પ્રાણી પરમાનન્દમા મગ્ન હોવાથી કદિ પણ સસાર સુખનો અજિજ્ઞાપી થતો નથી. કારણ કે, તે સસાર સુગ્ધ ગ્રસ્થ અને અસ્થિર હોય છે. જેમ કોઈ માણસ ત્રિશિષ્ટ દ્વિચિત્ત વસ્તુને આપનારા કલ્પટક્રુને પ્રાપ્ત કરી તેની પામે હુલા ચોજનની પ્રાર્થના કરતો નથી, તેમ પ્રાણી પરમાનન્દમા મગ્ન થઈ સસાર સુખનો અજિજ્ઞાપી થતો નથી. જેમ સારા માર્ગે ચાલનારો દેશ્વાતો પુરુષ કુવામા પડતો નથી, તેમ જે પ્રાણીઓ આત્મજ્ઞાનમા તત્પર છે, તેઓ કદિ પણ નરકાદિ છુલ્લે પામતા નથી. જેણે અમૃતનો સ્વાદ લીધો હોય તેના પુરુષને જેમ સ્વાદ પાણીને પીવાની રુચિ થતી નથી, તેમ જેણે આત્મગોયને પ્રાપ્ત કર્યો છે, તેને વાહરની વસ્તુના સસર્ગની દ્વિષ્ઠા થતી નથી.

આત્મવોધ વગરનો પ્રાણી કેવો હોય છે ?

જેને આત્મગોધ થયો નથી તે પ્રાણીને મનુષ્ય દેહ હોવાથી શાંખના પુત્રના પ્રમુલ્ક કાંઈ હોતું નથી, તોપણ તેને પશુજ જાણયો. કારણ કે, આહાર, નિદ્રા, જય અને મૈથુનવર્મે યુક્ત હોવાથી તેના તે ધર્મ પશુના જેવા છે, તેમ વડ્ડી જે પ્રાણી વસ્તુતાણ આત્માને જાણ્યો નથી, તેને સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ દૂર છે, અને પરમાત્મસપત્તિનો ઉપવ્રક્ક તે થતો નથી, અને સસારની ધન વાન્ય વિગેરેની સમૃદ્ધિ તેના હિંસાહિંસા કારણ રહે છે તેમજ તેની આશા સ્વી નદી મદા પ્રર્ણ રહે છે. તેથી ત્યામુગ્રી પ્રાણીને આત્મગોધ થયો નથી, ત્યામુગ્રી તેને આ સંસાર સમુદ્ધ હિંસા છે, ત્યામુગ્રી મોહ સ્વીમહા સુખ તેને હિંસા છે અને ત્યામુગ્રી અતિ વિષમ એવા કપાયો ટકે છે, તેથી આત્મગોય સર્વોત્તમ છે.

આત્મવૌધ થવાનું કારણ સમ્યક્ત્વ છે

કારણ વિના કાર્યની ઉત્પત્તિ થતી નથી એવો ન્યાય છે, તો આત્મવૌધ મગટ થવામા કોઈ સત્ સ્વ કારણ હોવું જોઈએ તે કારણ વસ્તુતાએ સમ્યક્ત્વ જ છે ઘીજી કોઈ નથી. આગમમા પણ સમ્યક્ત્વ શિવાય આત્મવૌધની ઉત્પત્તિ સાજીઢવામા નથી, તે હપરથી આત્મવૌધ સમ્યક્ત્વ મૂલ્ય છે એમ સિદ્ધ થયું.

સમ્યક્ત્વના સ્વરૂપને પ્રતિપાદન કરવાને તેની ઉત્પત્તિની રીતિ કહે છે

કોઈ અનાદિ કાલનો મિથ્યાદૃષ્ટિ જીવ મિથ્યાત્વને લઈને અનંત પુદ્ગલ પરાવર્તન સુધી આ અપાર સસાર રૂપી ગહનમા જમી જમી જવ્યપણાના પરિપાકને પામી તેને લઈ પર્વતની નદીના જલના વેગમા ઘસઠાતા પાપાણના ઘસારાની જેમ મારુ મારુ અનાજોગથી નિટૂત એવા યથા પ્રવૃત્તિ કરણરૂપ પરિણામ વિશેષથી ઘણા કર્મની નિર્જેરા કરતો અને થોડા કર્મને વાધતો સઢી જીવપણુ પ્રાપ્ત કરે છે પઢી પદ્ધપોપમના અસરયેય જાગથી ન્યૂન એવા એક સાગરોપમ કોટીની સ્થિતિવાદ્વા આયુષ્ય શિવાયના સાત કમોને કરે છે જીવને પોતાના છુપ્કર્મથી ઉત્પન્ન થયેલ ઘાટા રાગ દ્વેષના પરિણામ સ્વ, કઠોર અને ઘાટા હાવા કાલની લાગેલ ગોપાલ્ય વઢગ્રથિ (ગાત્ર) ના જેવો છુર્જ્ય અને પૂર્વે કદિ નહીં નેદાલ્ય ગ્રથિ છે, એ ગ્રથિ સુધી અજવ્ય જીવો પણ યથામટ્ટિકરણવને કર્મને રાપાવી અનતવાર આવે છે. અને તે ગ્રથિદેશમા રહેલ અજવ્ય જીવ અથવા જવ્ય જીવ સરયેય અથવા અસરયેય કાલ સુધી રહે છે. તેમા કોઈ અજવ્ય જીવ ચક્રવર્તી વોરે અનેક રાજાઓએ જેમને શ્રેષ્ઠ પૂજા, સત્કાર, અને સન્માન આપેલ છે, એવા હત્તમ સાપુઓને જોવાથી, અથવા જિન સમૃદ્ધિના દેસરાથી અથવા સ્વર્ગ ના મુલ વોરેના પ્રયોજનથી દીક્ષા ગ્રહણ કરી હવ્ય સાધુપણાને પ્રાપ્ત કરી પોતાની મહત્તા વોરેની અજિદ્વાપાથી જાવસાપુની જેમ પ્રતિનેલનાદિ ક્રિયાઓના કનાપને આચરે છે અને તે ત્રિયાના વત્તથી હત્કૃષ્ટા નવમા ગ્રેવેયક સુધી પણ જાય છે

અને કોઈ નવમા પૂર્વ સુધી માત્ર સૂત્રપાત્ર જાણે અર્થ જાણતો નથી,

કારણ કે, અજ્ઞવ્ય જીવોને પૂર્વધર દ્વાવિનો અજ્ઞાવ છે, તેથી તે માત્ર જ્ઞવ્યશ્રુત મેલ્લવે છે. કોઈ મિથ્યાત્વી જ્ઞવ્ય જીવ તો ગ્રથિદેશમા રહી કાઝક ઝાળા દશ પૂર્વ સુધી જ્ઞવ્યશ્રુત મેલ્લવે છે, અથીજ કાઝક ઝાળા દશપૂર્વ સુધી શ્રુત પણ મિથ્યાશ્રુત થઈ જાય. કારણ કે, તે મિથ્યાત્વીએ ગ્રહણ કરેલ છે, અને જેને પૂર્ણ દશપૂર્વ શ્રુત થાય તેને નિશ્ચે સમ્યક્ત્વ થાય છે, અને વાકીના કાઝ ઝાળા દશપૂર્વધર ગોરેમા સમ્યક્ત્વ થવાની જજના છે એટલે સમ્યક્ત્વ થાય અથવા ન પણ થાય. તેને માટે કલ્પનાપ્યમા નીચે પ્રમાણે કહ્યું છે—

“ચત્તદસ દસથ અજિન્ને, નિયમા સમ્મં તુ સેસણ જયણા”

એ પત્તી કોઈ મહાત્મા કે જેને પરમ નિવૃત્તિ-મોક્ષનું સુખ નજીક છે અને જેના અનિર્ણય ધીર્યનો વેગ ઘણીરીતે હલ્લાસ પામેલો છે, તે મહાત્મા તી-દ્વણ સ્વર્ગની ધારાની જેમ પરમ શુદ્ધ અધ્યવસાય વિશેષ રૂપ અપર્વકરણવડે જેનું સ્વરૂપ કહેવામા આવ્યું છે, એવા ગ્રથિનો જોડ કરી અનિવૃત્તિકરણમા પ્રવેશ કરે છે. ત્યા પ્રતિસમયે શુદ્ધ થતો તે તેજ કર્મોને નિરતર સ્વપાવતો અને હૃદય આવેલા મિથ્યાત્વને વેદતો તે જે હૃદય આવેલ નથી તેને હપશમ કરવારપ અતર્મુહર્ત કાલના પ્રમાણવાદા અંતરકરણમા પ્રવેશ કરે છે.

તે પ્રવેશ કરવાનો વિધિ આ પ્રમાણે છે

અતરકરણની સ્થિતિના મચમાથી દલિયા હાડ જ્યાસુધી અતરકરણના દલિયા સપ્પા ક્ય પામે ત્યાસુધી પ્રથમની સ્થિતિમા નારે છે. એવી રીતે અંત-મુહૂર્તના કાલે કરી સર્વે દલિયાનો ક્ય થઈ જાય છે. તે પત્તી જ્યારે તે અનિવૃત્તિકરણ સમાપ્ત થાય અને હદીરણા કરેલ મિથ્યાત્વને જોગવવાથી દ્વીણ થતા, અને નહીં હદીરણા કરેલ મિથ્યાત્વને પરિણામ વિશેષથી રોક્તા સ્વારી જમીનની જેમ મિથ્યાત્વનો દિવર પામીને એટલે-જેમ સ્ત્રામને ગિપે મોટો હુન્નટ દૈરીનો જય કરીને અત્યંત ત્રાહ્વાદને પામે તેમ કર્મે આપેલા માર્ગને પામીને પરમ-હલ્લુદ-આનંદમય અને અપોદગલિક એક હપશમ સમ્યક્ત્વને પામે છે. જ્યારે જીવ હપશમ સમ્યક્ત્વને પામ્યો તે વચ્ચે જેમ હન્હાલાના તાપમા તપાઈ ગયેલો કોઈ જીવ યાવનાચ્ચદનથી અત્યંત શીતલતાને પામે છે, તેમ તે જીવને હપશમ

સમ્યક્ત્વના રસથી પોતાના આત્માની અદર, અત્યત-શીતલતા પ્રગટ થાય છે તે પછી હપશમ સમ્યક્ત્વને વિષે યત્નથી જીવ સત્તાને વિષે યત્નથી એવા મિથ્યાત્વને શોધી, તેની ત્રણ પુજ રૂપે વ્યવસ્થા કરે છે. જેમ કોઈ મેળાના કોદરાને શોધે છે, તે શોધતા કેટલાંક શુદ્ધ થઈ જાય છે, કેટલાંક અર્ધા શુદ્ધ થાય છે અને કેટલાંક તેવાને તેવાજ રહે છે. એમ જીવ પણ અભ્યવસાયે કરીને જિનવચનની રુચિને રોકનારા હુદ્દરસનો હુદ્દેદ-કરી મિથ્યાત્વને શોધે છે, તે શોધતા ઘણા શુદ્ધ, અર્ધ શુદ્ધ અને અશુદ્ધ, એમ ત્રણ પ્રકારે થાય છે.

આ ત્રણ પુજમાં જે શુદ્ધ પુજ છે, તે સર્વજ્ઞ ભગવતના ધર્મને વિષે સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિમાં રોકવાવાળો નથી, તેથી તે સમ્યક્ત્વ પુજ કહેવાય છે અને ત્રીજો જે અર્ધ શુદ્ધ પુજ છે, તે મિશ્રપુજ કહેવાય છે તે મિશ્રપુજનો હૃદય થવાથી જિન ધર્મને વિષે હૃદાસીનતા હોય છે, અને અશુદ્ધ પુજના હૃદયથી અરિહત—સિદ્ધાદિકને વિષે મિથ્યાપણાની પ્રાપ્તિનો હૃદય થાય છે, તેથી તે મિથ્યાત્વપુજ કહેવાય છે, એટલે શુદ્ધદેવ અરિહતને કુદેવ માને અને શુદ્ધ ગુરને કુ ગુરુ માને તે મિથ્યાત્વ કહેવાય છે. તેજ અતરકરણે કરી અતર્મુહૂર્ત કાલ પર્યંત 'ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ અનુજવ્યા પછી તરતજ નિવરણ શુદ્ધ પુજના હૃદયથી ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તિ થાય છે અને અર્ધ શુદ્ધ પુજના હૃદયથી મિશ્ર અને અશુદ્ધ પુજના હૃદયથી સાસ્વાદન ગુણસ્થાન પરસરા પૂર્વક મિથ્યાદૃષ્ટિ થાય છે તે સાસ્વાદન ગુણસ્થાન જગત્પણે ઠીક સમય પ્રમાણ અને હત્કૃષ્ટથી જ આપણી પ્રમાણ છે. વળી પ્રથમત્રુ હપશમ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થતા કોઈ જીવ સમ્યક્ત્વની સાથે જ દેશવિરતિ પાળાને પણ પામે છે અને કોઈ જીવ પ્રમત્ત જાણના ઘણા ગુણસ્થાનને પામે છે અને કોઈ જીવ સાસ્વાદન ગુણસ્થાન પામી મિથ્યાદૃષ્ટિ પણ થાય છે. શતકની-વૃહદ્ ચર્ણામાં તે વિષે કહ્યું છે—

હવસમ સમ્મદિઠી અતરકરણઠિઓ કોઈ દેસવિરહિં ॥

લહઈ કોઈ પમત્તજાવપિ સાસાયણો પુણ ન કિપિ લહે
હત્તિ ॥ ૧ ॥

ત્રીજી કાઈ ન પામે એમ કર્મ ગ્રંથનો અજિપ્રાય કહેવો છે હવે સિધ્ધાત્

નો અંતિમાય કહે છે—

અનાદિ મિથ્યાદૃષ્ટિ કોડ ગ્રંથિજેદ કરીને તેવી રીતના તીવ્ર પરિણામ સાથે અર્પણ કરાવવા આરૂઢ થઈ મિથ્યાત્વના ગ્રાણ પુંજ કરે છે, તે પછી અનિવૃત્તિ કરાવના-સામર્થ્યથી શુદ્ધ પુજના પુદ્ગલોને વેદતા ઉપશમ સમર્પિત પામ્યા યગરજ તેને પ્રથમથીજ ક્યોપશમ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થાય છે.

અન્ય આચાર્યે વહી આ પ્રમાણે કહે છે. “યથાપ્રવૃત્તિ વગેરે ગ્રાણ કરણ કરીને અતર કરાવેને પેહેલું સમયે, ઉપશમ સમ્યક્ત્વ પામે છે, પણ તે ગ્રાણ પુજને કરતો નથી અને તે પછી ઉપશમ સમ્યક્ત્વથી પત્ની અવશ્ય ‘મિથ્યાત્વમાજુ જા-ય છે.” આ વિષે તત્ત્વ શું છે ? તે કેવળી જાગવાનું જાણે છે.

હવે કલ્પ જાપ્યને વિષે કહેલું ગ્રાણ પુજનો સંક્રમણ વિધિ વતાવે છે—
મિથ્યાત્વના દ્વિતીયા રૂપ જે પુદ્ગલો છે, તેમને સંચીને જે સમ્યગ્દૃષ્ટિ તે જોના પરિણામ વિશેષ વધતા છે તે સમ્યક્ત્વ અને મિથ્ય એ બંનેની મધ્યે સંક્રમાવે છે, અને સમ્યગ્દૃષ્ટિ મિથ્ય પુદ્ગલોને સમ્યક્ત્વમા સંક્રમાવે છે, અને મિથ્યાત્વી મિથ્ય પુદ્ગલોને મિથ્યાત્વમા સંક્રમાવે છે અને સમ્યક્ત્વના પુદ્ગલોને મિથ્યાદૃષ્ટિ મિથ્યા-ત્વને વિષે સંક્રમાવે છે પણ મિથ્યમા સંક્રમાવે નહીં—એ પ્રકારે પણ મિથ્યાત્વ ક્ષીણ ન થયું હોય ત્યાંથી સમ્યગ્દૃષ્ટિઓ નિયમા એ ગ્રાણ પુજવાદ્વા હોય છે. મિથ્યાત્વ-નો ક્યય થતા નિશ્ચે જે પુજવાદ્વા હોય છે, અને મિથ્યનો ‘ક્યય થતા એક’ પુજવાદ્વા હોય છે, અને સમ્યક્ત્વનો ક્યય થતા ક્ષાયિક સમર્પિતી હોય છે. “ઉપર” જ્યાં જ્યાં સમ્યક્ત્વ, મિથ્ય અને મિથ્યાત્વ એ ગ્રાણ શબ્દો યોજાયા આવીયા છે, “ત્યાં ત્યાં મોહનીય શબ્દ સાથે જોડાતી સમ્યક્ત્વ મોહનીય, મિથ્ય મોહનીય અને મિથ્યા-ત્વ મોહનીય એમ જુદા નામ પડે છે.

વતી કર્મયથના અંતિમાયે એમ છે કે, “પહેલેલેલો સમ્યક્ત્વ પામેલો જીવ સમ્યક્ત્વગાથી પતિત થઈ મિથ્યાત્વને પામ્યા ગતા પરીથી ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ-રાત્રી કર્મ પ્રકૃતિને પામે છે, અને સિદ્ધાંતના અંતિમાય પ્રમાણે એમ છે કે, જેણે ગ્રંથિજેદ કરી સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કરેલ છે, એવો જીવ સમ્યક્ત્વથી પતિત થઈ પુનઃ કર્મની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ પ્રાપ્તો નથી આ સ્થલે સમ્યક્ત્વનાં વિચારને માટે ઘણી

ચર્ચા છે, પણ ગ્રથગૌરવના ત્રયથી તે અર્હા કરેલ નથી, તે વીજા ગ્રથોથી જાણી લેવું

સમ્યક્ત્વના જોદ

સમ્યક્ત્વ કેટલા પ્રકારનું છે ? તેવી શકા થતા તેને દૂર કરવાને સમ્યક્ત્વના જોદ વતાવવામા આવે છે—સમ્યક્ત્વ એક પ્રકારે છે, તેમ બે, ત્રણ, ચાર, પાંચ અને દશ પ્રકારે પણ છે, એમ અનતજ્ઞાની શ્રી તીર્થંકર જગવાને કહેલું છે

સમ્યક્ત્વનો એક પ્રકાર શી રીતે થાય ? તે કહે છે તત્ત્વશ્રદ્ધાન દૃઢે તત્ત્વને વિષે શ્રદ્ધા તે સમ્યક્ત્વનો એક પ્રકાર છે શ્રીજિનજગવાને ઉપદેશ કરી વતાવેલા જીવ—અજીવ વિગેરે પદાર્થને વિષે સમ્યક્ પ્રકારે જે શ્રદ્ધા દૃઢે ધારણાની રચિ તે સમ્યક્ત્વનો એક પ્રકાર છે

સમ્યક્ત્વના ધ્વન્ય અને જાવ એમ બે પ્રકાર થાય છે, જે પરિણામની વિશુદ્ધિથી મિથ્યાત્વના પુદ્ગલોને વિશુદ્ધ કરવા તે “ધ્વન્યસમ્યક્ત્વ” કહેવાય છે, દૃઢે તેમા પુદ્ગલ ધ્વન્યને શોધી શુદ્ધ કરવાથી તે ધ્વન્ય શુદ્ધ થયું, માટે તે ધ્વન્ય સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે, અને જે તેના આધારજૂત થઈ જીવને જિનેશ્વરે કહેલા વચનને વિષે તત્ત્વશ્રદ્ધા થવી તે વીજું “જાવસમ્યક્ત્વ” કહેવાય છે.

બન્ની નિશ્ચય અને વ્યવહારના જોદથી સમ્યક્ત્વ બે પ્રકારનું થાય છે જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્રરૂપ જે આત્માના શુદ્ધ પરિણામ તે “નિશ્ચયસમ્યક્ત્વ” કહેવાય છે, અથવા “જ્ઞાનાદિ પરિણામથી આત્મા અજિન્ન છે, દૃઢે જુદો નથી” આત્મ જે શ્રદ્ધાથી માનવું, તે “નિશ્ચયસમ્યક્ત્વ” કહેવાય છે. તેને મોટે કહું છે કે—

“આત્મેવ દર્શનજ્ઞાનચારિત્રાણ્યથવા યતે ।

યત્તદાત્મક એવૈષ શરીરમધિતિષ્ઠતિ ” ॥ ૧ ॥

યતિને આત્માજ દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્ર છે. કારણકે, જ્ઞાન, દર્શન ચારિત્રરૂપજ આત્મા આ શરીરને વિષે રહેલો છે કારણકે, જોતે આત્માથી જિન્ન હોય તો મુક્તિના હેતુ રૂપ થઈ શકતા નથી

વઢી નિશ્ચયથી પોતાનો જીવજ દેવ નિપ્પન્ન સ્વરૂપવાલો છે, તેમ પોતા

નો આત્મા તત્ત્વ રમણરૂપ ગુરુ પાળે છે અને પોતાના જીવનો જે જ્ઞાનદર્શન સ્વ-
જ્ઞાવ તેજ ધર્મ છે. તે શિવાય કોઈ ઘીજો નથી. આત્મ જે શ્રદ્ધાન તે નિશ્ચય સ-
મ્યક્ત્વ કહેવાય છે. આ સમ્યક્ત્વજ મોક્ષનુ કારણ છે તેથી જીવને સ્વરૂપના જ્ઞાન
વિના કર્મક્રયરૂપ મોક્ષ થતોજ નથી.

અરિહંત જગવાન તે દેવ છે, સુધર્મનો હપદેશ આપી મોક્ષમાર્ગને દેખા-
નનાર તે ગુરુ છે, અને કેવલી જગવતે કહેલો દયામૂલ્ય ધર્મ તે ધર્મ છે, ઇત્યાદિક
પદાર્થ તરફ સાતનય ચાર પ્રમાણ અને ચાર નિરૂપવને જે તત્ત્વશ્રદ્ધાન તે નિશ્ચય-
સમ્યક્ત્વનુ કારણનૂત વ્યવહારસમ્યક્ત્વ કહેવાય છે. આહિ કહેવાનું તાત્પર્ય એ છે
કે, જેના રાગ, દ્વેષ, મોહ અને અજ્ઞાન ગયેલા છે, તેજ દેવ કહેવાય. તેવા દેવ
તો શ્રી અરિહંત ભગવાન છે. ઘીજા હરિ, હર બ્રહ્માદિક દેવ નથી, એટલે તે
દેવોમા દેવત્વ નથી, કારણ કે તેઓને વિષે સ્ત્રી, શસ્ત્ર, જપમાલા આદિ રાગા-
દિકના ચિન્હો પ્રગટપણે ઘટે છે.

આહિ શિષ્ય પ્રશ્ન કરે છે કે, “ તે દેવોને વિષે રાગાદિક હોય તેમા અ-
મારે શી હાનિ છે ? ” તેના ઉત્તરમા ગુરુ કહે છે—“ એમ કહો નહીં. કારણ
કે, તે દેવો રાગાદિકથી કનુપિત છે, તેથી તેમનો હજુ મોક્ષ થયો નથી, તેથી
તેમનામા મોક્ષસુખ આપવાની યોગ્યતા નથી, માટે તેમનામા દેવપણું નથી, કારણ
કે, દેવનુ સન્મુખપણું મોક્ષસુરને અર્થે છે, એટલે જો દેવ સન્મુખ હોય તો મોક્ષ-
સુખ સુલે મેલવી શકાય છે, તેથી એમ કહેનુ યોગ્ય નથી. નિત્યમુક્ત તેજકે જે
કર્મે કરીને લેપાય નહીં, અને રાગાદિ કે કરીને પણ ન લેપાય. જે વિષણુ, શકર
અને બ્રહ્માને નિત્યમુક્ત કહ્યા છે, તે અયોગ્ય છે, કારણ કે, તેમને ફરીથી સંસાર-
મા જટકવાપણું સાજલવામા આવે છે, અને તેમને અસંખ્યાતા જવ કરવા પુરા-
ણોને વિષે કહેલા છે.

આહિ શિષ્ય પ્રશ્ન કરે છે કે, જલ્દે કદિ તે દેવને મુક્તિના દાતાપણું ન
હોય તો પણ તેમનામા રાજ્ય-વન દોહતનુ દાતાપણું તેમજ રાગાદિક કદનુ વાર-
વાપણું છે, તેથી આ જગતમા કહેવાતા જે દેવ-તે નામ દેવને વિષે સાક્ષાત્ જોવામાં
આવે છે.

ગુરુ ઊત્તર આપે છે, “એમ કહેવું યોગ્ય નથી. કારણકે, જો એવા દેવ કહેવાતા હોય તો રાજા પ્રમુખ તથા વૈદ્યોમા ટેવપણુ કેમ ન કહેવાય ? પણ રાજા પ્રમુખ અને વૈદ્યો સામા પુરુષના કર્મને અનુસારેજ આપનારા છે, તેથી અધિક આપનારા નથી, કેમકે વધારે આપવાની તેમની શક્તિ નથી, તેમની તેટલીજ પ્રવૃત્તિ છે, જ્યાં તે દેવના સર્વ ચક્ત રાજાઓ તીરોગી હોય, તે અનુચવથી પણ વિરુદ્ધ છે કદુ છે કે, —જે પુરુષ (જીવ) પ્રોત્તે-જેવા કર્મ કરે છે અથવા તેણે જેવા કરેલા છે, તે જીવ તેવા પ્રકારે કર્મનુ-શુચાશુચ્ચ ફક્ત જોખાવે છે. એટલે તેવા પ્રકારના જોગને તામે છે તે વિષે હવે વિશેષ કહેવાથી-વસ-થયુ

આ જગત્તમા જે દેવ કહેવાય છે, તે સર્વ દેવતત્ત્વને દ્વાયક નથી. જે અઢાર દૂપણથી રહિત તથા રાગદ્વેષથી રહિત છે, તે દેવ કહેવાય છે અને તેજ મારા શુદ્ધ દેવ છે. જે પૃથ્વીકાય-વગેરે ડ ક્લામ-જીવની ત્રિરાધનાથી નિવૃત્તિ પામ્યા છે અને ઉત્તમ જ્ઞાનવાન છે, તેજ મારા શુદ્ધ ગુરુ છે. પરંતુ જેમની સર્વ આ રજમા પ્રવૃત્તિ છે અને જે નિરતર ડકાય જીવની હિસા કરનારા છે, તેવા બ્રાહ્મણ, તાપસ વગેરે મારા ગુરુ નથી, એમ નિશ્ચય દૃષ્ટિવત જન્ય જીવને સમ્યક્ત્વ હોય છે.

અહિં શિષ્ય પ્રશ્ન કરે છે કે, “બ્રાહ્મણ વગેરે કુગુરુને વિષે ડકાયતી વિ રાધના નહોતી હોય, પણ જાતિથી તો તે બ્રાહ્મણ છે ”

ગુરુ ઊત્તર આપ્યો “શિષ્ય, એમ કહે નહીં કારણ બ્રાહ્મણ જાતિપ શ્રેષ્ઠ હોય, પણ જો તેના આચરણ નિંદનીય હોય તો તે નિંદા કરવા યોગ્ય છે જુઓ પાસશર અને વિશ્વામિત્ર વગેરે ઋષિઓ બ્રાહ્મણ જાતિને અજ્ઞાતે પૂજનીય કહેવાયા છે તે વિષે પુરાણમા લખે છે કે,—

“શ્વપાકીર્મર્ષસંજૂત પારાશરમહામુનિ ।

તપસા બ્રાહ્મણો જાતસ્તસ્માઙ્જાતિરકારણમ્ ” ॥૧॥

પારાશરમહામુનિ ચમ્પાલ્લીના ગર્જથી ઉત્પન્ન થયા હતા, પણ-તપવને બ્રાહ્મણ થયા હતા, તેથી બ્રાહ્મણપણામા જાતિ કારણ નથી ?

“कैवर्त्तीगर्भसंभूतो व्यासो नाम महामुनिः ।

तपसा ब्राह्मणो जातस्तस्माज्जातिरकारणम्” ॥ २ ॥

वीरनी स्त्रीधी उत्पन्न थयेद्या महामुनि व्यास तपवने ब्राह्मण थया हता, तेथी ब्राह्मण थयामा जाति-कारण नथी. २

“शशकीगर्भसंभूतः शुंको नाम महामुनिः ।

तपसा ब्राह्मणो जातस्तस्माज्जातिरकारणम्” ॥ ३ ॥

हरिणीना गर्जधी उत्पन्न थयेद्या महामुनि शुकेदेव तपवने ब्राह्मण थया हता, तेथी ब्राह्मण थयामा जाति कारण नथी. ३

“न तेषां ब्राह्मणी माता संस्कारश्च न विद्यते ।

तपसा ब्राह्मणा जातास्तस्माज्जातिरकारणम्” ॥ ४ ॥

ते उपर कहेद्या मुनिओनी माता ब्राह्मणी न हती, तेमज तेमने संस्कार थयो नहतो; परंतु तेओ ब्राह्मणो थया हता, तेथी ब्राह्मण थयामा जाति कारण नथी. ४

बह्वी धीजे स्थले पण कह्ये के,—

“सत्यं ब्रह्म तपो ब्रह्म ब्रह्म चेद्वियनिग्रहः ।

सर्वभूतदेवो ब्रह्म एतद् ब्राह्मणवक्त्रणम्” ॥ १ ॥

“सत्य ब्रह्म ठे, तप ब्रह्म ठे, धियोनो निग्रह करवो ए ब्रह्म ठे अने सर्व प्राणी उपर दया करवी ए ब्रह्म ठे, ए ब्राह्मणना वक्त्रण ठे.” १

“शूद्रोऽपि शीघ्रसंपन्नो गुणवान् ब्राह्मणो भवेत् ।

ब्राह्मणोऽपि क्रियाहीनः शूद्रापत्यसमो भवेत्” ॥ २ ॥

શૂદ્ધ હોય પણ જો તે શીઘ્રસપ્ત અને ગુણવાન્ હોય તો તે બ્રાહ્મણ થાય-
હે, અને બ્રાહ્મણ હોય પણ જો તે ક્રિયારહિત હોય તો તે શૂદ્ધના સતાન જેવો
થઈ જાય છે. ?

તેથી સર્વમા વિરતિ પ્રમાણજૂત છે. વિરતિજ્ઞાવ વિના ગુરુપણ પણ
તાર્ય તારકપણને અયોગ્ય છે તે વિષે કહ્યું છે કે,—

“ ઇન્દ્રિય વિસયાસત્તા ઇન્દ્રિય ધણધનસગહસમેઘા ।

સીસ ગુરુ સમદોસા તારિજ્ઞઃ જ્ઞણસુ કો કેણ ” ॥૧॥

“ ગુરુ અને શિષ્ય બંને વિષયમા આસક્ત છે, અને બંને તથા યાન્યના
સગ્રહથી યુક્ત છે, તેથી બંને સરસા દોષવાદા છે, તો તેમા કોણ કોને તારે ?
તે કહે. ” ?

કદિ કહેશો કે, તપસ વગેરેને શામાટે ગુરુ ન કહેવાય ? કારણ કે,
તેઓ સયમી, નિઃસંગી અને જગદ્ગમા રહેનારા છે. વચ્ચે તેઓ ફુલ ફનાદિક
સ્નાનારા છે પણ તેમને ગુરુ કહેવા યોગ્ય નથી, કારણ કે, તેમને સમ્યક્ પ્રકારે જી
વના સ્વરૂપનો બોધ હોતો નથી, તેમજ તેમનામાં સ્નાન વગેરેનું આરજપણ રહેલ
છે, તેથી ઢકાયના પાલક સાધુજ મારા ગુરુ છે, એમ સિદ્ધ થાય છે તેમ સર્વજ્ઞ,
અને કેવલજ્ઞાની એ પ્રરૂપેલ ધર્મજ શ્રેષ્ઠ છે, તે મોક્ષપદને આપનારો છે, ધીજા અન્ય
ધર્મો મોક્ષપદને આપનારા નથી, તેથી તે ધર્મા સર્વજ્ઞના ધર્મ છે, એમ કહેવું નહીં,
અને તેમના દેવ તથા ગુરુને સર્વજ્ઞ ન કહેવા, કારણ કે, એક મૂર્તિપણે જે અવિરુદ્ધ
ધર્મનું જાપણ કરવું, તે સર્વ રીતે અયોગ્ય છે. જે ધર્મના વ્યાખ્યાનમા અનેક પ્રકાર
ના જુદા જુદા વિરુદ્ધ કથન આવે તે ધર્મનું મૂલ્ય કહેવાય નહીં જૈન ધર્મના આગ
મમા જ્યા જ્યા જુવો ત્યા અરિહત જગવાનનું કથન એકજ, પ્રકારનું આવેતે તેથી
તે ધર્મ માનવાને યોગ્ય છે. જ્યા મોક્ષ માર્ગના હેતુમા વિરુદ્ધ કથન આવે ત્યા ધર્મ
રહેવાનો સત્ત્વ નથી કારણ, ‘એક કહે આમ કરુ અને એક કહે તેથી વિપરીત
કરવું તેથી આચરનારને કયું કરવું, તે વિષે જન્ય પ્રાણી શકા આકાશમા પડી
જાય છે અને શકા વગેરેથી ધર્મ વિમુક્તતાના હેતુ પ્રગટ થાય છે. જેમકે વિષ્ણુના
મતમા આ સૃષ્ટિ વિષ્ણુ મૂળ છે, એમ કહે છે અને શૈવમતમા આ સૃષ્ટિ શિવ મૂળ છે,

એમ માને છે, તેમજ શુદ્ધિની ગાત્રતમા પણ એક જલ્લે કરી શુદ્ધિ માને છે, અને એક રક્ષાવને શુદ્ધિ માને છે. મોક્ષની વાત્રતમા એક આત્માના હાથે કરી મોક્ષ માને છે અને એક નવ ગુણનો ઉચ્છેદ થાય, ત્યારે મોક્ષ માને છે. વઘી તેમા દેવ-તાઓ પાઞ્ઠલથી ઉચ્છેદ કરનારા, વરદાનને આપનારા અને સાસારિક રીતિમા વર્તનારા હોય છે, તેથી તેઓ સર્વજ્ઞપણાને યોગ્ય શી રીતે થાય ? નજ થાય. તે માટે તેમનો પ્રરૂપેલો ધર્મ પ્રમાણજ્ઞત નથી. જેમ અનેક માણસો ‘અમે, આ, તે, તેઓ, એમ પોતાની મેત્રે ઈર્મ કહે તે પ્રમાણજ્ઞત ગણાય નહીં, તેમ તેમનો કહેલો ધર્મ પ્રમાણ જ્ઞત ગણાતો નથી, કારણકે, તેઓ સર્વજ્ઞના વચનને અનુસારે ધર્મ-ને કહેતા નથી, જે સર્વજ્ઞના વચનને અનુસારે કહેવામા આવે તેજ ઈર્મ ગણાય છે, તેથી કેવલિ પ્રરૂપિત ઈર્મજ શ્રેષ્ઠ છે, આ પ્રમાણે સમ્યક્ પ્રકારના શુદ્ધ રુચિ—શ્રદ્ધા હોય તે વ્યવહાર સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે. કારણકે, વ્યવહારનયનો મતપણ પ્રમાણજ છે. તે વ્યવહારનયના વલ્લથીજ તીર્થની પ્રવૃત્તિ છે, જો તે નયને પ્રમાણ જ્ઞત ન માનીએ, તો તીર્થનો ઉચ્છેદ થડ જાય.

શાસ્ત્રમા કહ્યું છે કે,—

“ જહ જિણમય પવજ્ઞહ, તા મા વવહાર નિચ્છય મુયહ ।

વવહારનઁચ્છેષ્ઠે તિથ્યુચ્છેઓ જઞ્ઞવસ્સમિતિ ” ॥ ૧ ॥

“ જો તમારે જિનમત અગીકાર કરવો હોય તો તમે નિથય અને વ્યવ-હાર વને નયને ઝોનશો નહીં. તેમા વ્યવહાર નયને ઝોનવાથી. અવગચ તીર્થનો ઉચ્છેદ થાય છે. ” ૧

સમ્યક્ત્વના વીજા વે પ્રકાર

પુદ્ગલિક અને અપુદ્ગલિક એમ પણ સમ્યક્ત્વના વે જોડે પડે છે. જેમા મિથ્યા સ્વચાત્ર ગયો હોય અને સમ્યક્ત્વના પુજમા રહેલા પુદ્ગલોના વેદવા રૂપ ક્ષપોપશમ પ્રાપ્ત થાય, તે પુદ્ગલિક સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે. સર્વથા મિથ્યાત્વ, મિથ્ર સમ્યક્ત્વ પુજના પુદ્ગલોનો ક્ષય થવાથી તથા લપશમથી લત્પન્ન થયેલ જે નિઃકેવલ જી-વ પરિણામ રૂપ ક્ષાયિક તથા લપશમ સમ્યક્ત્વ તે અપુદ્ગલિક સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે.

અર્થાત્ પુદ્ગલોનુ વેદન સ્વરૂપ તે પુદ્ગલિક સમ્યક્ત્વ અને ક્ષયોપશમ કરવાથી જે જીવના પરિણામ તે અપુદ્ગલિક સમ્યક્ત્વ એમ સમજવું

સમ્યક્ત્વના વીજા વે પ્રકાર

વત્તી નિર્સર્ગ અને અધિગમ એમ વે પ્રકારે પણ સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે. તીર્થંકર તથા ગણધર વગેરેના ઉપદેશ શિવાય સ્વાત્તાવિક કર્મના ઉપશમ ક્ષયપણથી જે સમ્યક્ત્વ પ્રગટ થાય, તે નિર્સર્ગસમ્યક્ત્વ કહેવાય છે શ્રી તીર્થંકર ગણધર વગેરેના ઉપદેશથી તથા જિન પ્રતિમા દેશવાથી અને વીજા શુદ્ધ વાણ નિમિત્તના આધારથી કર્મનો ઉપશમ-ક્ષય થતા જે સમ્યક્ત્વ થાય તે અધિગમ સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે

તે વિષે માર્ગ તથા જ્વરનુ દૃષ્ટાંત

એક વટેમાર્ગુ માર્ગથી અટ્ટ થયો હોય, તે કોઈના વતાવ્યા શિવાય જમતો જમતો પોતે તેજ રહે માર્ગે જેમ આવી જાય છે, તેવી રીતે નિર્સર્ગસમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થાય છે. કોઈ વટેમાર્ગુ માર્ગથી અટ્ટ થતા કોઈના વતાવવાથી રહે માર્ગે આવે તેવી રીતે અધિગમ સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થાય છે જેમ કોઈ માણસને જ્વર આવ્યો હોય તે પરિપક્વ સ્થિતિ ધાતાં ઔપચારના ઉપચાર ધિના સ્વાત્તાવિક રીતે ઊતરી જાય છે તેવી રીતે નિર્સર્ગ સમ્યક્ત્વ સમજવું અને જેમ કોઈનો જ્વર ઔપચારના ઉપચારથી ઊતરી જાય છે, તે અધિગમ સમ્યક્ત્વ જાણવું. એવી રીતે માણીને મિથ્યાત્વ રૂપ જ્વરના જવાથી સમ્યક્ત્વ માર્ગની પ્રાપ્તિ થાય છે અને તે નિર્સર્ગ અધિગમ રૂપ થાય છે

સમ્યક્ત્વના ત્રણ પ્રકાર

કારક, રોચક અને દીપક એમ સમ્યક્ત્વ ત્રણ પ્રકારનું છે જે જીવોને સમ્યક્ પ્રકારના અનુદાનની ક્રિયાની પ્રવૃત્તિ કરાવે તે કારકસમ્યક્ત્વ કહેવાય છે. પટ્ટે તે સમ્યક્ત્વમા ઊત્કૃષ્ટ વિશુદ્ધિ-નિર્મલતારૂપ સમ્યક્ત્વ પ્રગટ થતા જીવ સૂત્રમા કહેવા પ્રમાણે ક્રિયા કરે છે, તેથી તે કારક સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે. ૯ કારક સમ્યક્ત્વ વિશેષ નિર્મલ ચારિત્રવાળાનેજ પ્રાપ્ત થાય છે. માત્ર શ્રદ્ધાન ૯ રોચક સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે. ૯ સમ્યક્ત્વમા જીવને સમ્યક્ અનુદાનની પ્રવૃત્તિ

રુચે છે, પણ તે કરી શકતો નથી. આ સમ્યક્ત્વ અવિરતિ સમ્યગ્દૃષ્ટિ એવા કૃ-
ણ અને શ્રેણિક ઘોરેને થયું હતું. જે જીવ પોતે મિથ્યાદૃષ્ટિ અથવા અજ્ઞાન્ય એવા
અંગારમર્દક આચાર્યની જેમ ધર્મકથાવચ્ચે જિનેશ્વરના કહેલા જીવ-અજીવાદિ
પદાર્થોને યથાર્થરીતે પરને પ્રકાશે-દીપાવે તેથી તે દીપક સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે.
દીપક જેમ ધીજાના અંધકારને દૂર કરે છે અને પોતાને પ્રકાશ કરતો નથી તેમ
દીપક સમ્યક્ત્વથી ધીજાને ગુણ થાય છે અને પોતાને ગુણ થતો નથી, તેથી તે
દીપક સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે.

અહીં શિષ્ય પ્રશ્ન કરે છે. જે જીવ પોતે મિથ્યાદૃષ્ટિ છે, તો પડી તેને
સમ્યક્ત્વ શબ્દ શી રીતે ઘટે ? એ વચનનો વિરોધ આવે છે.

ગુરુ ઉત્તર આપે છે. શિષ્ય, એમ કહે નહીં. તે જીવને મિથ્યાદૃષ્ટિપાણું ઢ-
તા પણ તેનામા જે પરિણામ વિશેષ છે, તે નિશ્ચે પ્રાણીને ધર્મ પમાડવાનો હેતુરૂપ
થાય છે એટલે સમ્યક્ત્વનું કારણનૂત થાય છે, તેથી જેમ ધીમા આયુષ્યનો ડપ-
ચાર કરવામા દોષ નથી તેમ કારણને વિષે કાર્યનો ડપચાર કરવાથી તે સમ્ય-
ક્ત્વ કહેવાય છે.

સમ્યક્ત્વના ધીજી રીતે ત્રણ જોડ

ઔપશમિક, ક્ષાયિક અને ક્ષયોપશમિક એમ સમ્યક્ત્વના ત્રણ પ્રકાર
પણ થાય છે.

સમ્યક્ત્વના ચાર જોડ.

ઉપશમિક, ક્ષાયિક, ક્ષયોપશમિક અને સાસ્વાદન-એવા સમ્યક્ત્વના
ચાર જોડ છે.

સમ્યક્ત્વના પાંચ પ્રકાર.

ઉપશમિક, ક્ષાયિક, ક્ષયોપશમિક, સાસ્વાદન અને વેદક-એમ સમ્યક્ત્વ-
ના પાંચ પ્રકાર પણ થાય છે.

૧ ઉપશમિક—ઉદીરણા કરેલા મિથ્યાત્વને અનુજવથી ક્ષય કરતા અને
નહીં ઉદોરણા કરેલા મિથ્યાત્વને પરિણામની નિર્મલતા ત્રિજોષે કરી સર્વ પ્રકારે

ઉપશમાવતા—દવાવી દેતા દૃઢે હૃદયમા ન આવડા દેવારૂપ કરતા જે ચૈતન્યનો ગુણ પ્રગટ થાય છે, તે ઉપશમિક સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે.

આ સમ્યક્ત્વ અનાદિ મિથ્યાદૃષ્ટિને, પ્રથિજેદ કરનારને, અને ઉપશમ શ્રેણિના પ્રાર્જના કરનારને થાય છે

૨ ક્ષાયિક—અનતાનુવર્થી કપાયની ચોકભીનો કૃય ધયા પછી અન-
તર મિથ્યાત્વ, મિશ્ર સમ્યક્ત્વરૂપ ત્રણ પુજન્ય દર્શનમોહનીય કર્મનો સર્વથા કૃય
થતા આત્માને જે ગુણ ઉત્પન્ન થાય, તે ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે. આ સમ્ય-
ક્ત્વ ક્ષપક શ્રેણી અંગીકાર કરનારને હોય છે “ ક્ષપક શ્રેણી અંગીકાર કરનાર
પુરુષ આઠ વર્ષથી ઉપરાત વયવાળો, ચઙ્ગરૂપજનારાચ સત્રયણવાળો, અને
ધ્યાનને વિષે ચિત્ત આપનારો હોય છે, તે પુરુષ અગિરિતિ હોય, દેશ વિરિતિ
હોય અથવા પ્રમત્ત—ઢગા ગુણઝાણાવાદ્યા અથવા અપ્રમત્ત—સાતમા આઠમા
ગુણઝાણાવાદ્યામાથી ગમે તે હોય તે ક્ષપકક્ષેણી માને છે, ” એમ પ્રવચન-
સારોદ્ધાર પ્રથમે વિષે કહેલું છે

૩ ક્ષયોપશમિક—હૃદય આવેજા મિથ્યાત્વને વિપાકના હૃદયે કરી વેદી
કૃય કરે અને શોષ કે જે સત્તામા અનુદય આવેલું હોય તેને ઉપશાત કરે દૃઢે
મિથ્યાત્વ મિશ્ર પુજને આશ્રીને મોકે અર્થાત્ હૃદયને અટકારે અને શુદ્ધ પુજને
આશ્રી મિથ્યાત્વ ભાવને દૂર કરી દૃઢે હૃદીરણા કરેલ મિથ્યાત્વનો કૃય કરવા-
થી અને નહીં હૃદીરણા કરેલ મિથ્યાત્વનો ઉપશમ કરવાથી આત્માને જે ગુણ
ઉત્પન્ન થાય તે ક્ષયોપશમિક સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે. આ મિથ્યાત્વ શુદ્ધ પુજ દ્વા
ક્રણવાલું છે, તે અતિશય નિર્મલ એવા વાદલાની પેઠે છે, તેથી તેમા યથાવસ્થિત
શુદ્ધ તત્ત્વરૂચિતુ આચ્છાદન થતું નથી, દૃઢે તે આચ્છાદન કરનાર ન હોવાથી
તે ઉપચારથી સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે

આહિં શિષ્ય પ્રશ્ન કરે છે—ઉપશમ સમ્યક્ત્વ અને ક્ષયોપશમસમ્યક્ત્વમા
શો તફાવત છે ? કારણકે, તે બન્ને સમ્યક્ત્વમા કાઠ વિશેષ જોવામા આવતું નથી
તે બન્નેમા હૃદય આવેલ મિથ્યાત્વનો કૃય અને નહીં હૃદય આવેલ મિથ્યાત્વનો
ઉપશમ, એ કહેવામા આવ્યું છે

ગુરુ ઉત્તર આપે છે—તેમા વિશેષપણ છે

ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વમા મિથ્યાત્વના વિપાકનો અનુજવ નથી, પણ રક્ષાપ

ઢાકી રાખેલા અગ્નિના હુમામની શ્રેણીની જેમ પ્રદેશનો અનુભવ છે. અને હપશમ સમ્યક્ત્વમા વિપાક હૃદયથી તથા પ્રદેશ હૃદયથી સર્વથા મિત્યાત્વનો અનુભવજ નથી, માટે તે અનેમા એટલો તફાવત છે.

૫ સાસ્વાદન—પ્રથમ કહેલા હપશમ સમ્યક્ત્વથી પમતા એટલે સમ્યક્ત્વથી પતિત થતા તે વચ્ચે સમ્યક્ત્વના આસ્વાદમ્બરૂપમય થવાય તે સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે. હપશમ સમ્યક્ત્વથી પમતા હતા જ્યાસુધી મિત્યાત્વ ન પમાય ત્યાસુધી સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વ હોય છે. તે સાસ્વાદનસમ્યક્ત્વનો કાલ જગન્ય એક સમયનો અને હત્કૃષ્ટ ઢ આવલીનો છે.

૬ વેદક—જેણે કૃષક શ્રેણી અંગીકાર કરેલી છે, એવા પુરુષને ચાર અનતાનુગ્રી અને મિત્યાત્વ મિશ્ર પુજ (વે) રૂપાવતા અને ક્ષાયોપશમિક લક્ષણ રૂપ શુદ્ધ પુજને રૂપાવતા, તે શુદ્ધ પુજના પુદ્ગલનો ઢેલ્લો પુદ્ગલ રૂપાવરાને હનમાલ થતા તે ઢેલ્લા પુદ્ગલને વેદવા રૂપ જે સમ્યક્ત્વ તે વેદક સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે. તે સમ્યક્ત્વ એક સમયનું છે. વેદક સમ્યક્ત્વ પામ્યા પછી અનતર સમયેજ ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ અવગ્રહ પ્રગટ થાય છે.

તે પાંચે સમ્યક્ત્વના કાલનો નિયમ કહેલો.

“ અતમુહુતોવસમો ઢાવલિ સાસાણવેઅગો સમઘો ।

સાહીયતિત્તિ સાયર રૂઢઘો હુગુણો રૂઢઘોવસમો ॥૧॥”

હપશમ સમ્યક્ત્વનો કાલ અતર્મુહુર્તનો છે, સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વનો કાલ ઢ આસન્નીનો છે, વેદકનો કાલ એક સમયનો છે, ક્ષાયક સમ્યક્ત્વનો કાલ તેત્રીશ સાગરોપમથી કાઢક અધિકનો છે અને ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વનો કાલ ઢાસઢ સાગરોપમથી કાઢક અધિક એટલે ક્ષયોપશમનો ક્ષાયકના કરતા ઘમણો કાલ છે આ હત્કૃષ્ટ કાલ કહેલો છે. ક્ષાયક સમ્યક્ત્વની સ્થિતિ જે તેત્રીશ સાગરોપમથી અધિક કહેલી છે, તે સર્વાર્થમિષ્ટાદિકની અપેક્ષા સસાગને આશ્રીને સમજવી અને સિદ્ધ અવસ્થાની અપેક્ષા એ તો તેની સાદિ અનત સ્થિતિ જાણવી. જે ક્ષયોપશમની ઘમણી સ્થિતિ કહી છે, તે વિજયાદિક અનુત્તર વિમાનને વિષે તેત્રીશ સાગરોપમની સ્થિતિમા જે ગર જવાની અપેક્ષા એ કહી છે. અથવા નારમા દે-

વલ્લોકને વિષે બાવીશ સાગરોપમની સ્થિતિએ ત્રણવાર જવાની અપેક્ષા કહી છે. જે સાધક—(અધિક સહિત) એમ કહેવામા આવ્યું છે, તે મનુષ્ય જવના આ-યુષ્યનો પ્રક્ષેપ કરવાથી જાણતું. આ સર્વ ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ જાણવી. જયન્ય સ્થિતિ તો વેદક, ઉપશમ અને સાસ્વાદન—એ ત્રણેની એકજ સમયની સ્થિતિ છે અને ક્ષયોપશમ તથા ક્ષાયક એ બેદ્વારે સમ્યક્ત્વની સ્થિતિ જયન્યપણે અતર્મુહૂર્તની છે. આઠ સમયથી માનીને એ ધમ્મીમા એક સમય ઓછો તે અતર્મુહૂર્ત કહેવાય છે. તે અતર્મુહૂર્તના અસંખ્યાતા જોદ છે

સમ્યક્ત્વ કેટલી વાર પમાય છે

“ ઉક્લોસ સાસાયણં ઉવસમિયં હુ તિ પચવારાઓ ।

વેયગ ચ્વગ્ગાદ્ગ્ગસિ અસચવારા ચ્વઉવસમો” ॥ ૧ ॥

“આ સંસારને વિષે ઉત્કૃષ્ટથી સાસ્વાદન અને ઉપશમિક સમ્યક્ત્વ પાંચ વાર હોય છે. પણ તે પ્રથમ એકવાર ઉપશમ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થાય ત્યારે ચાર વારત ઉપશમ શ્રેણીની અપેક્ષા હોય છે વેદક તથા ક્ષાયક સમ્યક્ત્વ એકજવાર હોય છે અને ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ અસંખ્યાતિવાર હોય છે, તે પણ બહુ જવની અપેક્ષા સમજાવું”

કયે ગુણસ્થાનકે કયું સમ્યક્ત્વ હોય છે

“વીયગુણે સાસાણો તુરિયાદ્સુ અગિરચ્ચઉચ્ચસુ ।

ઉવસમચ્ચાયગવેયગચ્ચાઓવસમા કમા હુતિ” ॥ ૧ ॥

સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વ વીજે ગુણઠાણે હોય છે. અને ઉપશમ સમ્યક્ત્વ ચોથા સમ્યક્કૃષ્ટિ ગુણઠાણથી અગ્રીયારમા ગુણઠાણ સુધી આઠ ગુણસ્થાનકે એટલે અવિરતિથી લઈને ઉપશાંતમોહ ગુણઠાણ સુધી ઉપશમ સમ્યક્ત્વ હોય છે તથા ચોથા ગુણસ્થાનથી અયોગી ગુણસ્થાનના અગ્ર સુધી અગ્રીયાર ગુણઠાણે ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ હોય છે ચોથા ગુણઠાણથી લઈને અપ્રમત્ત ગુણઠાણના અત સુધી વેદક સમ્યક્ત્વ હોય છે તેજ ચોથા ગુણસ્થાનથી માનીને અપ્રમત્ત ગુણસ્થાન સુધી એટલે ચાર ગુણસ્થાને ક્ષયોપશમિક સમ્યક્ત્વ હોય છે, અર્થાત્ સાતમા ગુ

પણા મુઠી તે હોય છે. અને ક્ષપકથેણિ માનવાળાને વેદક ધરને કાયક થાય છે અને આટમે ગુણઠાણેથી થેણિ માનેછે.”

સમ્યક્ત્વ કેટલીવાર મુકાય અને કેટલીવાર ગ્રહણ થાય

પ્રથમ મુક્ત્ય પત્રી ગ્રહણ કર્યું, एवं જે સમ્યક્ત્વાદિ તે ટૂંકીતમુક્તને આકર્ષા કરેછાય છે. તે સમ્યક્ત્વ કેટલીવાર ગ્રહણ થાય અને કેટલીવાર મુકાય, તે દર્શાવે છે. તે માથે એક જીવને એક જન્મમાં કેટલા સમ્યક્ત્વ થાય તે પણ જણાવે છે. જાવશુદ્ધ, સમ્યક્ત્વ અને દેશવિરતિ નામના ત્રણ સામાયિકવાદાને એક જન્મમાં હજાર પૃથક્ત્વ હોય છે. સર્વવિરતિવાદાને એક જન્મે સો પૃથક્ત્વ આકર્ષા થાયછે. તે સ્તુષ્ટથી જાણવા. અને જન્યથી તો એકજ આકર્ષ થાય છે.

સમારને વિષે રહેલા જીવોને સર્વ જન્મમાં કેટલા આકર્ષા પડેછે જીવ વ્યવહાર રાશિમાં આવ્યા પત્રી મોક્ષે જાય ત્યાં મુઠીમાં કેટલા આકર્ષા થાય તે ચાર જણાવતા કહે છે કે, અનેક જન્મોમાં એક જીવને ત્રણ જાવશુદ્ધતાદિકના અમર્યાના હજાર પૃથક્ત્વ આકર્ષા થાય છે પડેછે સર્વ મરની અપેક્ષાએ ત્રણ જાવશુદ્ધતાદિને સ્તુષ્ટા અસર્યાતા હજાર પૃથક્ત્વ આકર્ષા થાય છે. તેમાં જે સર્વ વિરતિ છે, તેને હજાર પૃથક્ત્વ સ્તુષ્ટા થાય છે, અને હવ્યશુદ્ધતાવાળાને અનતા આકર્ષા થાય છે, કારણકે, તેમાં વેદહિય આદિ મિથ્યાત્વીઓની ગણના છે

સમ્યક્ત્વના દશ પ્રકાર.

પ્રથમ આંતરગ રહિત કહેલા એવા ઉપશમાદિક પાંચ પ્રકારના સમ્યક્ત્વને નિર્મળ તથા અગ્નિગમ માથે ગણના તેના દશ પ્રકાર થાય છે અથવા પદ્મવળા વગેરે આગમોને વિષે નિર્મળ મંત્રિ વગેરે જેટલી દશ પ્રકારના સમ્યક્ત્વ કહેલા છે, તેના નામ આ પ્રમાણે છે. ૧ નિર્મળચિ, ૨ ઉપદેશચિ, ૩ આજ્ઞાચિ, ૪ સૂત્રચિ, ૫ યોગચિ, ૬ અગ્નિગમચિ, ૭ વિન્ટારચિ, ૮ ક્રિયાચિ, ૯ સંકોપચિ અને ૧૦ યર્મચિ.

તે દશ પ્રકારના સમ્યક્ત્વનું વિવેચન.

૧ નિર્સર્ગરુચિ—નિર્સર્ગ એટલે સ્વજાતે કરીને જિનેશ્વરના કહેલા તત્ત્વોને વિષે રુચિ થાય, તે નિર્સર્ગરુચિ સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે, અર્થાત્ જિનેશ્વરે દર્શાવેલા તત્ત્વાદિકલુ સ્વરૂપ એમજ છે, તેથી અન્યથા ઠેજ નહીં, આમ જાણે, એટલે જે તીર્થંકર ભગવાને કહેલા જ્ઞ્ય, ક્ષેત્ર, કાઢ તથા જાવના ભેદે કરી તથા નામ, સ્થાપના દ્રવ્યભાવના નેદે કરી ચાર પ્રકારના જીવાદિક પદાર્થોને જાતિસ્મરણ જ્ઞાનની જેમ વીજાના હપદેશ વિના અથવા શ્રુતજ્ઞાનના બંધે કરીને અત્યંત શ્રદ્ધા કરે તે નિર્સર્ગરુચિ સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે.

૨ હપદેશરુચિ—ગુરુ, માતા, પિતા વગેરે વશિલોષ કહેલા ઘસ્ટુતત્ત્વમાં જે રુચિ હત્પન્ન થાય એટલે આંતરા રહિત કહેલા જીવાદિક પદાર્થોને વિષે તીર્થંકર, ગણધર આદિ પુરુષોના તેમજ હ્રદયસ્થ પુરુષોના હપદેશથી જે રુચિ-શ્રદ્ધા હત્પન્ન થાય તે હપદેશ રુચિ સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે.

૩ આજ્ઞારુચિ—સર્વજ્ઞની આજ્ઞા હપર જે જ્ઞ્ય પુરુષ રુચિ કરે એટલે જે જ્ઞ્ય રાગ, દ્રેષ, મોહ, તથા અજ્ઞાનથી દેશયકી રહિત થઈ તીર્થંકર તથા ગણધર વગેરેની આજ્ઞા વચ્ચે પ્રવચનના અર્થ યથેજ્ઞા છે, એમ જાણી પોતે બુદ્ધિહીન હોય તો પણ તેને યથાર્થ રીતે માપતુપ મુનિની પેઠે અગીકાર કરે તે આજ્ઞારુચિ સમ્યક્ત્વવાદો કહેવાય છે. આ સમ્યક્ત્વમાં કહેવાતુ તાત્પર્ય એ છે કે, આગમને વિષે જે અર્થ જ્ઞાની મહારાજે કહ્યો છે તે યથાર્થજ છે—મારે પ્રમાણ છે, કદિ તેમાંથી કોઈ જાગ હુ મંદબુદ્ધિ સમગ્રી શકતો નથી તો આગલ હપર વિશેષ અચ્ચાસથી તે મારા સમજવામાં આવશે. હપમ કરવાથી શુ પ્રાપ્ત થતુ નથી ? તેમ કરતાં કદિ સમજવામાં ન આવે તો મારા કોઈ કર્મનો દોષ છે. આ પ્રમાણે માને છે. પણ જેમાં પોતાને સમજ પડે નહીં તેને અપ્રમાણ ગણે નહીં, અને એવો દૃષ્ટિથી પોતે પોતાની મદ બુદ્ધિ થવાના કારણ પ્રગટ કરે છે સર્વ જ્ઞ્ય જીવોએ સમ્યગ્દૃષ્ટિથી જિનેશ્વરના વચન હપર શ્રદ્ધાપૂર્વક એવી પ્રતીતિ કરવી જોઈએ. અને અચ્ચાસમા તત્પર રહેતુ જોઈએ. એવી રીતે જિનેશ્વરે જે કહેલ તેને પ્રમાણમૂત માને તે આજ્ઞારુચિ સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે.

આજ્ઞારુચિ સમ્યક્ત્વ હપર માપતુપતુ દૃષ્ટાત

કોઈ પુરુષે કોઈ હત્તમ ગુરુ પાસે ધર્મે સંતોષી પ્રતિવોધ પામી દીજ્ઞા લીધો હતો ગુરુએ તેને અચ્ચાસ કરાવવા ધામ્યો, પરતુ કોઈ જ્ઞાનાવરણીય કર્મ

ના હૃદયથી તે શિષ્ય એક પદ પણ ગરણ કરવાને કે હનચારકરવાને શક્તિમાન થયો નહીં. આથી ગુરુ ફટાઢી ગયા અને તેમણે માન્યુ કે, હવે આ શિષ્યને શાસ્ત્રનુ અધ્યયન કરાવાથી મર્યુ. ડંડે એક વસ્તે ગુરુ તેને કહ્યુ કે, “ શિષ્ય, તને શાડ પણ આવે તેમ નથી, માટે તુ કેવલ ‘ માસ્ય, માતુષ ’ એમ જપ્યા કર. ” તે અદ્યપમતિ શિષ્ય તે ગ્રામ્ય પણ પરી રીતે ઝોઢી શમ્યો નહીં. તેને ટ્રેકાણે ‘ મા-પતુષ ’ એમ ઘોઢવા લાગ્યો પોતે તે જાણતા પોતાના આત્માને પઢી નિંદતો હતો, પણ કેવલ ગુરુની આજ્ઞાને પ્રમાણ કરી તે હપર પૂર્ણ શ્રદ્ધા રાગ્વતો હતો, તેથી તે હત્તમ જાવનાઓ કરી ચાર યનગ્રાતીકર્મનો ક્ય કરી તત્કાલ કેવલજ્ઞાનની લદ્ધીને પ્રાપ્ત થયો હતો. આવો પુરુષ આજ્ઞારચિ કહેવાય ડે.

૪ સૂત્રરચિ—સૂત્ર ઇદ્દે અગ હપાગ આદિ આચારાગમમુત્ત. જેની અદર આચારનુ લક્ષણ કહેવામા આવે ડે, તેને વિપે જેને રચિ ડે ઇદ્દે જણવા જણાવવાની, ધાગ્વાની અને તેના સ્વરૂપના ચિતવનની પ્રીતિ ડે, તે સૂત્રરચિ સમ્યક્ત્વવાન કહેવાય ડે. અર્થાત્ સૂત્ર જણતા જણાવતા તે સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થાય ડે અને અતિશય સાગ અ યવમાય હત્પન્ન થાય ડે તે સૂત્રરચિ હપર ગો-વિંદવાચકનુ દષ્ટાત ડે

ગોવિંદ વાચકની કથા

ગોવિંદ નામે એક ઝોઢ ઝર્મનો જત્ત હતો. તે જિનેશ્વરના આગમનુ રહસ્ય તથા તત્ત્વ ગ્રહણ કરવા માટે કપટે કરી જૈન સાધુ યની આચાર્ય મહારાજની પાસે જૈન સિદ્ધાત જણવા આવ્યો. જૈન સિદ્ધાત જણતા તેને મગના અર્થવને તેના પરિણામની નિર્મલતા પ્રગટ થડ આવી અને તેથી સમ્યક્ત્વને પામી જૈન શુદ્ધ મુનિ થડ આચાર્ય પદને પામી ગોવિંદવાચકના નામથી પ્રગ્યાત થયા હતા. આ ગોવિંદ વાચક સૂત્રરચિ સમ્યક્ત્વવાલા જાણવા.

૫ ઝીજરચિ—ઝીજની પેટે જે એક વચન અનેક અર્થને ઘોધ કરનારુ હોય તે ઝીજ વચન કહેવાય ડે, તેવા યચનને વિપે જેને રચિ હોય તે ઝીજરચિ સમ્યક્ત્વવાન કહેવાય ડે. જેમ ઝીજ એક હોય ડતા અનેક ઝીજોને હત્પન્ન કરે ડે, તેમ આત્માને એક પદ હપર રચિ હોય તે અનેક પદની રચિને હત્પન્ન કરનારી થાય ડે, ઇતી જે આત્માને વિપે રચિ તે ઝીજરચિ કહેવાય ડે. અથવા તે

ઉપર જલને વિષે પમેલા તેજના વિંદુનુ દૃષ્ટાત છે. જેમ તેજનો વિંદુ જલના એક દેશમા પમે છે, પણ તે પછી સમસ્ત જલને આક્રમણ કરે છે, તેવી રીતે તત્ત્વના એક દેશમા આત્માની રુચિ ઉત્પન્ન થઈ, તો તે આત્માની રુચિ તેવી રીતના ક્ષયો-પ્રશમથી સમસ્ત તત્ત્વોને વિષે પ્રસરી જાય છે, આનુ નામ રાજરુચિ કહેવાય છે

૬ અન્નિગમરુચિ—અન્નિગમ એટલે વિશેષ પ્રકારનુ જ્ઞાન, તેને વિષે જેને રુચિ થાય તે અન્નિગમરુચિ સમ્યક્ત્વવાનુ કહેવાય છે. એટલે 'શ્રુતજ્ઞાનના અર્થને આશ્રીને જેને વિદ્વાન-વિશિષ્ટ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય તે અન્નિગમરુચિ કહેવાય છે

૭ વિસ્તારરુચિ—સાતનયો વડે સપૂર્ણ દ્વાદશાંગીની વિસ્તાર પૂર્વક વિસ્તાર કરવામા જેની રુચિ વૃદ્ધિ પામે છે, તે વિસ્તારરુચિ સમ્યક્ત્વવાળો કહેવાય છે.

૮ વિસ્તારરુચિ સમ્યક્ત્વમા નૈગમાદિક સર્વનયો વડે તથા પ્રત્યક્ષાદિક પ્રમાણો વડે પદ દ્રવ્યનુ અને તેના પર્યાયનુ યથાર્થ જ્ઞાન થાય છે.

૯ ક્રિયારુચિ—સમ્યક્ પ્રકારે સયમ-ચારિત્રના અનુષ્ઠાન એટલે ક્રિયાની પ્રવૃત્તિને વિષે જે રુચિ થયે તે ક્રિયારુચિ સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે જે પુરુષને ક્રિયારુચિ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થયેલુ હોય, તેને જ્ઞાનચાર, દર્શનાચાર અને ચારિત્રાચાર આદિ અનુષ્ઠાનને વિષે રુચિ ઉત્પન્ન થાય છે

૧૦ સંકોપરુચિ—જેનામા વિશેષ પ્રકારે જાણવાની શક્તિ ન હોય, તેથી તે સંકોપથી જાણવાની રુચિ કરે, તે સંકોપરુચિ સમ્યક્ત્વવાળો કહેવાય છે. તે સમ્યક્ત્વમા જિન વચન રૂપ આગમને વિષે અકુશલપણુ ઠતા તેમજ વૌશ્વદિક કુદર્શનનો અન્નિદ્વાપી ન ઠતા ચિદ્વાતિપુત્રની પેઠે ઉપશમ, વિવેક અને સઘર નામના ત્રણ પદે કરીને તત્ત્વની રુચિ પ્રાપ્ત થાય છે

૧૦ ધર્મરુચિ—ધર્મ એટલે અસ્તિકાયાદિ ધર્મ તથા શ્રુતધર્મ અને ચારિત્રધર્મ, તેને વિષે જેને રુચિ હોય તે ધર્મરુચિ સમ્યક્ત્વવાળો કહેવાય છે. એટલે જિનેશ્વરે કહેલા ધર્માસ્તિકાયા, અધર્માસ્તિકાયા વગેરેના ગતિ, સ્થિતિ રૂપ ઉપદેશકતા આદિ સ્વજાવને વિષે અસ્તિપણુ તેમજ અગ-પ્રવિષ્ટ અર્થાત્ અગ-આગમ

ના સ્વરૂપને વિષે તથા સામાયિકાદિ ચારિત્રધર્મને વિષે જે જીવ શ્રદ્ધા કરે છે, તે ધર્મરુચિ સમજવો.

અહિં જે સમ્યક્ત્વના હપાધિ જેદ વને જુદા જુદા પ્રકાર કથા છે, તે શિષ્યને વિશેષ યુષ્ઠિ હપજાવવા માટે કહેલા છે. પરંતુ વસ્તુતાએ તો નિર્સર્ગ અને અધિગમ એ બે જેદમાજ કોઈ કોઈ સ્થલે તે વધાનો અતર્જાવ થઈ જાય છે. વહી અહિં સમ્યક્ત્વને જીવથી અજિન્નપણુ જે કહેલું છે, તે ગુણ અને ગુણીનો અજેદ જણાવવા માટે કહેલ છે, તે હપરથી સમજાવતું છે, જે દશ પ્રકારનું સમ્યક્ત્વ તેજ આત્મા છે, કારણ કે સમ્યક્ત્વ એ આત્માનો ગુણ છે, એટલે આત્મા તેજ સમ્યક્ત્વ અને સમ્યક્ત્વ તેજ આત્મા, એ તત્ત્વથી જાણવું. આત્મા અને આત્માના ગુણમા અજેદ છે. તત્ત્વથી ગુણ અને ગુણી જુદાં નથી.—એ પરમાર્થ છે.

સર્વ ધર્મકૃત્યોમાં સમ્યક્ત્વની પ્રધાનતા.

“ સમત્તમેવ મૃદ્ધ નિદિદ્ધં જિણવરોહિ ધમ્મસ્સ ।

એગપિ ધમ્મકિચ્છં ન તં વિણા સોહણ નિયમા” ॥૧॥

“ જિનવરોએ ધર્મનું મૂલ સમ્યક્ત્વનેજ કહેલું છે, તે સમ્યક્ત્વ વિના ધર્મનું એક કાર્ય પણ નિશ્ચે શોજતું નથી. ” ૧

આ અપાર સસારમા વહુ પ્રકારે ઝ્રમણ કરી સ્વેદ પામી ગયેલા જીવ જીવોએ જેનું સ્વરૂપ પ્રથમ કહેલું છે એવા શુદ્ધ સમ્યક્ત્વને પોતાના આત્માનેયુક્ત કરવો. કારણ કે, પોતાની આત્મારૂપી જૂમિને નિર્મલ કરવાથી તે આધારે કરેલા સર્વ ધર્મના કૃત્યો પ્રજ્ઞાસ ચિત્રકારે રચેલી જૂમિ હપરના ચિત્રોની જેમ અસાધારણ રીતે શોજી હોય છે. કારણ કે, આત્મ શુદ્ધિ કર્યા વિના એક પણ ધર્મકૃત્ય શોજતું નથી, તેથી જીવ જીવોએ પ્રથમ આત્મશુદ્ધિને વિષે પ્રયત્ન કરવો.

પ્રજ્ઞાસ ચિત્રકારનું દૃષ્ટાંત

આ જવૂંડીપને વિષે ચરતકૂંડના મધ્ય જાગે સાકેતપુર નામે નગર છે. તે મનોહર અને હજ્વલ એવા ઘરોથી તથા સુદર જિન મદિરોની શ્રેણીથી સુશોજિત છે. નામ, પુનામ વિગેરે વિવિધ જાતના વૃક્ષોથી યુક્ત એવા અનેક હયાનોએ કરી તે વિરાજિત છે. તેમા સર્વ શત્રુરૂપી વૃક્ષોને હલેમવામા ગર્જેછ સમાન મહાવક્ત્ર નામે

एक राजा હતો. એક વખતે તે રાજા સજ્જામરૂપમાં ઘેરો છે, તેવામાં અનેક પ્રકારના દેશોમાં ફરનારા પોતાના એક દૂતને આ પ્રમાણે પુછ્યું, “હે દૂત, મારા રાજ્યને વિષે રાજકીયાને યોગ્ય ઈર્ષી કોઈ વસ્તુ નથી એમ છે ?” દૂતે કહ્યું, રાજેન્દ્ર, તમારા રાજ્યમાં ધીજી વસ્તુઓ છે, પણ નેરોને આનંદ આપનારી અને અનેક પ્રકારના ચિત્રોથી અલ્પકૃત ઈર્ષી રાજકીયા યોગ્ય ચિત્રસજ્જા નથી.” દૂતના આ રવન સાં જાણી રાજાનું મન તેવી સજ્જાના કુતૂહલથી પરિત થઈ ગયું તત્કાલ તેણે મંત્રીને યોદ્ધાવીને હુકમ કર્યો કે, ‘સરસ ઈર્ષી ચિત્રસજ્જા કરાવો.’ રાજાની આજ્ઞા થતાં જ મંત્રીએ તે આજ્ઞા શિરપર ચઢાવી ઢીંધી, ચિત્રતારવાળી અને મનોહર વિવિધ પ્રકારની રચનાથી સુશોભિત એક મોટી સજ્જા તૈયાર કરાવી તે પછી રાજાએ વિમલ અને પ્રજાસ નામના બે ચિત્રકારોને રોનારીને કહ્યું, “ચિત્રકારો, તમે બંને ચિત્રના કામમાં નિપુણ છો, માટે એક આ સજ્જાને ચિત્રવાળી કરો, તેમાં સજ્જાનો અર્થ જાગ વિમલ ચિત્રે અને અર્થ જાગ પ્રજાસ ચિત્રે,” એમ કહી તેમને અર્થ અર્થ જાગ વહેંચી આપ્યો. પછી તેની મંચ જાગે એક પરદો લાધી રાજાએ તેમને સૂચના આપી કે “તમારે કોઈ કોઈના ચિત્રો જોવા નહીં, તમે પ્રત્યેક તમારી શુદ્ધિ પ્રમાણે તેમાં ચિતાર કામ કરો.”

રાજાની આવી આજ્ઞા થતાં તે બંને ચિત્રકારો એક ધીજાની સ્પર્શથી પોતપોતાના જાગમાં ચિત્રકામ કરવા લાગ્યા ઈર્ષી રીતે ચિત્રકામ કરતાં તેમને ઠ માસ बीती ગયા તે પછી ચિત્રકામ જોવાને આતુર એવા રાજાએ તે બંનેની પાસે આવી ચિત્રકામ પૂર્ણ કરવા માટે પુછ્યું, આ વખતે વિમલે કહ્યું, “સ્વામી, મેં મારો જાગ પૂરો કર્યો છે, તે આપ જુઓ” રાજાએ તેમાં પ્રવેશ કરી જોયું, ત્યાં વિચિત્ર પ્રકારના ચિત્રોથી અદ્ભુત એવા તે જૂમિ જાગને જોઈને રાજા સન્નિધિ થઈ ગયો. તત્કાલ રાજાએ વિમલને ઘણું ધન્ય તથા વસ્ત્રાદિઓ આપી તેની ઉપર મહાન્ પ્રસાદ કર્યો તે પછી રાજાએ પ્રજાસને પૂછ્યું, ત્યારે પ્રજાસે કહ્યું કે, મેં તો હજી ચિત્રનો આરંભ પણ કર્યો નથી, માત્ર હજી જમિ સસ્કાર કર્યો છે પરંતુ ચિત્રવાની જૂમિને શુદ્ધ કરી છે કારણ જો જૂમિને પ્રસાર શુદ્ધ કરી હોય તો તે પર ચિતાર કામ ઘણું જ શોભી ઊઠે છે પછી રાજાએ તે જમિ સસ્કાર કેવો કર્યો હશે તે જોવાને માટે રવિમા રાખેલા પરદાને દૂર કરાવ્યો તેમાં તે જમિની અંદર ઘણું રમણીય ચિત્રકામ થયેલું જોવામાં આવ્યું તે જોઈ રાજાએ કહ્યું,—

“ અરે પ્રજાસ, તુ શુ અમને પણ ઠગે છે ? અહિં તો સાક્ષાત્ ચિત્રકામ દેખાય છે.” પ્રજાસે કહ્યું, “ મહારાજ, એ સાક્ષાત્ ચિત્રો નથી પણ આ સામેના જાગના ચિત્રોના પ્રતિચિત્રોનો સંક્રમ થયેલો છે. ” તેના આ વચનો સાંજળી રાજાએ ફરીવાર તે પદ્મદો વધાવ્યો, એટલે માત્ર એકલી જમિ જોવામા આવી. આથી રાજા-એ વિસ્મય પામીને પુછ્યું, “ ચિત્રકાર, તે આપા જાગે સંસ્કારવાળી જમિ કેમ રચી ? ” પ્રજાસે બોલ્યો, “ સ્વામી, આગી ભજ્વલ જમિ ઉપર ચિત્રકામ ઘણું સ-રસ થાય છે ચિત્રેશ્વી મુક્તિઓના રંગની કાંતિ અત્રિક શોષે છે અને તે પર આશ્લે-સેના રૂપ ગહુજ દીપી નીકળે છે, જેથી પ્રેક્ષકોના હૃદયમા આતેહ્ય જાવનો ભ-ટનાસ થઈ આવે છે. ” પ્રજાસ ચિત્રકારના આ વચનો સાંજળી રાજા તેની વિશે-કવાળી કુશલતા ઉપર હૃદયમા સતુષ્ઠ થઈ તેને ઇનામ આપી તેની ઉપર પ્રસાદ કર્યો. અને તેને કહ્યું કે, “ મારી આ ચિત્ર સજ્ઞા જે પ્રકારની શોજાવાળી થઈ છે તે અ-ર્થ પ્રસિધ્ધિ પામી આગી ને આવી કાયમ રહો ”

૧ કથાનો ઉપનય

સાકેતપુર નગર તે આ મહાન્ સસાર સમજવો. મહારાજ રાજા તે સમ્યક્ પ્રકારે ઉપદેશ આપનાર આચાર્ય સમજવા જે સજ્ઞા તે મનુષ્યગતિ સમજવી. જે ચિત્રકાર તે જીવ્ય જીવ જાણવો. જે ચિત્રશાસ્ત્રાની જમિ તે આત્મા અને તે જમિ-નો જે સંસ્કાર તે સમ્યક્ત્વ જાણવું અને ચિત્ર તે ધર્મ સમજવો જે અનેક પ્રકાર-ના ચિત્રો તે પ્રાણાતિપાતની પ્રિતિ વગેરે વ્રતો જાણવા ચિત્રોને દીપાવનારા ભજ્વલ પ્રમુલ્લ વણો તે ધર્મને શોજાવનારા અનેક પ્રકારના નિયમો જાણવા. અને જાવનો ઉદ્ધાસ તે વીર્ય સમજવું

આ ઉપરથી એ ઉપદેશ લેવાનો છે કે, પ્રજાસ ચિત્રકારની જેમ પદ્મિત પુરપોષ આત્મારૂપ જમિને નિર્મલ કરવી કે જેથી તે આત્મજમિ ભજ્વલ ક્રિયારૂપ અનેક પ્રકારના ચિત્રોની અદ્ભુત શોજાને યાગ કરે છે, જે શોજા આ જગતને વિષે અનુપમ ગણાય છે આ પ્રજાસના ટૂણાથી સર્વ ધર્મ કાર્યોને વિષે સમ્યક્ત્વનું પ્રધાનપણ દર્શાવ્યું છે

સમ્યક્ત્વના વીજા સમસત્ત મેઢો

હવે વિસ્તારપૂર્વક જીવોના ઉપકારને માટે સમ્યક્ત્વના સમસત્ત મેઢો કહે-

ઢે. ચાર પ્રકારની શ્રદ્ધા, ત્રણ ક્ષિગ, દશ વિનય, ત્રણ શુદ્ધિ, પાચ દૂષણ રહિત, આઝ પ્રજાવક, પાચ ત્રૂપણ, પાચ લક્ષણ, ઢ જયણા, ઢ આગાર, ઢ જાવના અને ઢ સ્થાનક, પરી રીતે સમ્યક્ત્વના સમસત્ત જેદો થાય ઢે એ સમસત્ત જેદોએ જે યુક્ત હોય તેને નિશ્ચયથી વિશુદ્ધ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થાય ઢે

ચાર શ્રદ્ધા

૧ પરમાર્થની સ્તવના, ૨ પરમાર્થ જાણનારની સેવા ઇટગ્ને તેની ગુરુપણે માન્યતા, ૩ જેમણે સમ્યક્ત્વ વમેયુ હોય તેના વ્યાપન્ન દર્શનીઓનુ વર્જવુ, ૪ તથા અન્ય દર્શનીઓનો ત્યાગ કરવો આ ચાર પ્રકારની શ્રદ્ધા કહેવાય ઢે જેને આ ચાર શ્રદ્ધા હોય તેને અવગય સમ્યક્ત્વ હોય ઢે

ત્રણ ક્ષિગ

જેનામા સમ્યક્ત્વ હોય, તેને ઓલ્લસવાના જે ચિન્હો તે ક્ષિગ કહેવાય ઢે.

૧ શુશ્રૂષા, ૨ ધર્મરાગ અને ૩ વૈયાવૃત્ય એ ત્રણ ક્ષિગ જાણના

દશ પ્રકારનો વિનય

૧ અરિહત, ૨ સિધ્ધ, ૩ ચૈત્ય, ૪ શ્રુત, ૫ ધર્મ, ૬ સાધુવર્ગ, ૭ આ ચાર્ય, ૮ હપાખ્યાય, ૯ પ્રવચન અને ૧૦ દર્શન એ દશનો વિનય કરવો તે દશ પ્રકારનો વિનય કહેવાય ઢે જક્તિ-વહુમાન આદિથી વિનય કરાય ઢે

ત્રણ પ્રકારની શુદ્ધિ

૧ જિન, ૨ જિનમત અને ૩ જિનમતને વિષે રહેલ્યા જે સાધુ સાધ્વી દુધોરે, તેનાથી બીજાને અસારરૂપે ચિતવવા-એ ત્રણ પ્રકારની શુદ્ધિ કહેવાય ઢે

પાચ દૂષણ

૧ શકા, ૨ કાઢા, ૩ વિચિકિત્સા, ૪ કુદૃષ્ટિ પ્રશસા અને ૫ કુદૃષ્ટિનો પરિચય એ સમ્યક્ત્વના પાચ દૂષણો વર્જવા યોગ્ય ઢે

આઝ પ્રજાવિક

૧ પ્રવચની, ૨ ધર્મકથી, ૩ વાદી, ૪ નૈમિત્તિક ૫ તપસ્વી, ૬ પ્રહસિ

આદિ વિગ્નાવાન્ ૭ ચૂરણ, અજનાદિકવને સિન્ધ, અને ૮ કવિ—એ આઠ પ્રજાવિક કહેવાય છે.

પાંચ જૂપણ

૧ જિનમતને વિષે કુશલતા, ૨ જિન શાસનની પ્રજાવના કરવાપણ, ૩ તીર્થસેવા, ૪ જિનમતને, વિષે સ્થિરતા, અને ૫ જિનમતને વિષે જ્ઞાતિ—એ પાંચ સમ્યક્ત્વના જૂપણ કહેવાય છે. કારણ કે, તે સમ્યક્ત્વને આજૂપણની જેમ શોના પમાનનારા છે.

પાંચ લઢ્ઢાણ

૧ શમ, ૨ સવેગ, ૩ નિવેદ ૪ અનુકપા, અને આસ્તિકતા—એ પાંચ સમ્યક્ત્વના લઢ્ઢાણ છે. તે ડપરથી સમ્યક્ત્વવાન્ પુરુષ ઓસસી શકાય છે.

ઢ યતના

પરતીથિક આદિને ૧ વદન, ૨ નમસ્કાર, ૩ આસાપ, ૪ સસાપ, ૫ જ્ઞાનપાનતુ દાન અને ૬ ગય પુષ્પાદિક અર્પવા— એ ઢ યતના વર્જવા યોગ્ય છે.

ઢ આગાર

૧ રાજાના હુકમથી, ૨ સમુદાયની આજ્ઞાથી, ૩ પલ્લવાન્ના હુકમથી, ૪ દેવતાની આજ્ઞાથી, ૫ દુર્લ્લજ આજીવિકાથી અને ૬ મોટા મહાન્ પુરુષના આગ્રહથી કાફ કરતું પને તે આગાર કહેવાય છે, તે ડપર પ્રમાણે ઢ પ્રકારના આગાર છે.

ઢ જાવના.

૧ આ સમ્યક્ત્વ ચારિત્ર ધર્મનુ મૂલ છે, ૨ આ સમ્યક્ત્વ ચારિત્ર ધર્મનું ઘાર છે, ૩ આ સમ્યક્ત્વ ચારિત્ર ધર્મનો સ્તજ છે, ૪ આ સમ્યક્ત્વ ચારિત્ર ધર્મનું આધારજૂત છે, ૫ આ સમ્યક્ત્વ ચારિત્ર ધર્મનું જાજન છે અને ૬ આ સમ્યક્ત્વ ચારિત્ર ધર્મનું નિધાન છે આ પ્રમાણે શાસ્ત્રમા કહેલ છે, તેનું ચિત્તન કરવું, તે ઢ જાવના કહેવાય છે.

ઢ સ્થાનક

૧ જીવ છે, ૨ તે જીવ નિત્ય છે, ૩ તે જીવ કર્મો કરે છે, ૪ તે કરેલા

કર્મને જોગ્યે છે, ૧ મોક્ષ છે અને ૬ મોક્ષનો ઉપાય છે એવી અસ્તિ (ઝે) પણ શ્રદ્ધા કરવી તે ઇ સ્યાનક કહેવાય છે

આ પ્રમાણે સમસત્ત જેવે કરી સમ્યક્ત્વ નિર્મલ્ય હોય છે

તે સમ્યક્ત્વના સમસત્ત જેવોનું સવિસ્તર ત્રિવેચન

ચાર શ્રદ્ધાનું સ્વરૂપ

૧ પરમાર્થ સસ્તવ ઇટ્થે જીઝ, અજીઝ, પુણ્ય, પાપ વગેરે તાત્ત્વિક પદા થોનો પરિચય, અર્થાત્ તેના સ્વરૂપ જાણનાનો વિશેષ ભગ્નમ, રણ, વહુમાન પર્વક જી વાદિ પદાર્થોને વિષે જ નિરતર અન્યાસ તે પ્રથમ શ્રદ્ધા કહેવાય છે ૨ પરમાર્થને જાણનારાની સેવા ઇટ્થે પરમાર્થને જાણનારા આચાર્ય ચોરેની જ્ઞાતિ અર્થાત્ જ્ઞા વેરીની જેમ મુનિના ગુણોની પરીક્ષા કરી તેમની સેવા જ્ઞાતિ કરવી જે મુનિ સોય ઇટ્થે મોક્ષાજિજ્ઞાપના શુદ્ધ રગના કન્ઝોબને જીજ્ઞાસના અર્થાત્ જેના ચિત્તમા નિરતર મોક્ષે જવાના તરંગ ભડી રહ્યા છે, આ અને જે શુદ્ધ જૈન માર્ગને પ્રસ્પનારા છે, તેવા પુરુષોની સેવા-જ્ઞાતિ કરવાથી સમતારૂપ અમૃતનું પાન મળે છે અને તેથી આત્માને વિષે આનંદ પમાય છે ૩ રીજી શ્રદ્ધા છે

૪ જેમણે જૈન દર્શનનો નાશ કર્યો છે, એવા અને પ્રજ્ઞાના વચનને ભગ્નાપનારા એવા નિન્હવો વગેરેને વર્જવા કારણકે તે નિન્હવો સમ્યક્ત્વને ગ્રહણ કરી પુનઃ તેનું વપન કરનારા છે અને પ્રજ્ઞાના વચનથી વિપરીત રીતે વર્તનારા છે, તે ગોષ્ઠા માહિત્ત વગેરે કહેવાય છે તેથી રીતે યથાભદ્રા પુરુષોને પણ પત્ની દેવા તે લોકો આગમ ઉપર દષ્ટિને વપ કરી સ્વચ્છદે વર્તનારા અને સ્વરૂપોક્ષ કટિપત માર્ગે ચાલનારા છે તેમનું આચરણ ગૃહસ્થના કરતા પણ નગર છે તેઓ કાચુ પાણી પીવે છે, માથે તેજ ઘાઝી મુકાવે છે, કાચા પાણીનું ન્હાય છે, ધોવે છે, વસ્ત્રો ધોવરાવે છે, ગુપ્ત રીતે સ્ત્રી સેવન કરે છે, અને લોકોમા પોતાને પ્રભુચારી કહેવરાવે છે, ઉપાન પ્રમુલ્ય પેહેવે છે અને મઝધારી થઈ રહે છે પાસત્યા, હત્સના, કુશીલ્લિયા, સસક્તા, યથાચ્છદા ૫ પાંચ જિન મતમા અવદનીય કહેલા છે. મહા-વીર પ્રજ્ઞાના વેપની વિપ્પના કરનારા, મદ અને અજ્ઞાની આ ૫ કુગુરને વર્જવાથી ત્રીજી શ્રદ્ધા પ્રગટે છે.

૪ ચોથી શ્રષ્ઠા કુદર્શનને ત્યાગ કરવા રૂપ છે. કુદર્શન એટલે જૈન શિ-
વાય બૌદ્ધ વગેરેના દર્શનો તેનો ત્યાગ કરવાથી સમ્યક્ત્વની ચોથી શ્રષ્ઠા
કહેવાય છે. એ ચાર શ્રષ્ઠા ઉપરથી પુરુષમા સમ્યક્ત્વની પ્રતીતિ થાય છે. સમ્ય-
ગ્દર્શનવાળા પ્રાણીઓએ પોતાના આત્માના ગુણોને નિર્મલ કરનારી એ પરમાર્થ
પરિચય વગેરે ચાર શ્રષ્ઠાઓને નિરતર ધારણ કરવી. તેમા સ્વાસ કરીને ચોથી
શ્રષ્ઠામા કહેલા કુદર્શનવાળા પુરુષોનો સર્વથા ત્યાગ કરવાનો છે. કારણકે, તે
પોતાના દર્શનની મલિતાના હેતુ રૂપ છે. જો કુદર્શનનો સંગ ન વર્જે તો જેમ ગ-
ઠાતું જલ્લ લવણ સમુદ્રના સસર્ગથી તત્કાલ સ્વાદ થઈ જાય છે, તેમ સમ્યગ્દષ્ટિના
ઠકા ગુણો તેવા કુગુરુના સસર્ગથી તત્કાલ નાશ પામી જાય છે, તેથી સર્વથા તેમ-
નો સર્ગ વર્જવો, એવો જિનેશ્વરનો ઉપદેશ છે

ત્રણ દિગની વ્યાખ્યા

૧ શુશ્રૂષા—એટલે સાત્ત્વવાની ઇચ્છા. સદ્જ્ઞાનના હેતુ રૂપ એવા ધર્મ-
શાસ્ત્ર સાત્ત્વવા ઉપર પ્રીતિ. સાકરના સ્વાદથી પણ વધારે મધુર અને યુવાન
અને સુદર સ્ત્રીઓથી પરિહત થઈ દિવ્ય ગીતને સાત્ત્વવાની ઇચ્છાવાળા ચતુર
પુરુષને જેવો રાગ થાય, તેવી રીતે ધર્મ સાત્ત્વવાનો આત્માનો જે અધ્યવસાય તે
શુશ્રૂષા નામે સમ્યક્ત્વનું પેહેલું દિગ-ચિન્હ છે. જ્યારે જીવ્ય જીવને સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત
થયું હોય, ત્યારે એવા પરિણામ થાય છે.

૨ ધર્મરાગ—ચારિત્રાદિ ધર્મને વિપેરાગ તે ધર્મરાગ નામે ત્રીજું ચિન્હ કહેવાય
છે. એટલે કોઈ મોટી અટવીનું હલ્લધનકરી આવેલો અને ક્રુધાથી જેનું શરીર
ક્ષીણ થઈ ગયું છે, એવો બ્રાહ્મણ જેમ ઘેર સ્વાવાની ઇચ્છા કરે તેમ સમ્યક્ત્વવાળો
જીવ કોઈ કર્મદોષથી સદનુષ્ઠાનાદિ ધર્મ કરવાને અશક્ત હોય પણ તેને ધર્મને
વિપે તીવ્ર અનિદ્વાપ હોય છે, તેનું ધર્મરાગનું ચિન્હ કહેવાય છે.

૩ દેવગુરુની ધૈયાવચ્ચ કરવાનો નિયમ એ સમ્યક્ત્વવતનું ત્રીજું ચિન્હ
છે. દેવ એટલે અતિશય આરાધન કરવા યોગ્ય અરિહંત અને ગુરુ એટલે શુદ્ધ
ધર્મનો ઉપદેશ કરનારા આચાર્ય ભગવાન, તેમની ધૈયાવચ્ચ કરવામા યથા-
શક્તિ સેવા પ્રમુલ્ક કરવાનો નિયમ, જે નિયમ શ્રેણિક વગેરેને દ્વતો. મહાન શ્રેણિક

રાજાને એવો નિયમ હતો, કે જ્યારે પરમ તીર્થંકર મહાવાર જગવાન્ જે દિશાએ વિચરતા હોય, તે સમાચાર જાણવામા આવે ત્યારે, તે દિશાની સન્મુખ સુવર્ણના એકસો આઠ જવનો સાથીઓ કરી પઢી દાતણ કરવું, તેવી રીતે દેવપૂજામા પણ તેને એવો સાથીઓ કરવાનો નિયમ હતો, તે પ્રમાણે તે દરરોજ કરતો અને તેથી તેણે તીર્થંકર નામકર્મ હપાર્જન કર્યું હતું તેવીરીતે ધીજા પણ નવ્ય જીવોએ એ પ્રમાણે યથાશક્તિ નિયમો ગ્રહણ કરવા યત્ન કરવો જોઈએ. ૪ શુ-શ્રૂપાદિક ગ્રાણે ડિંગોથી સમ્યક્ત્વની ઉત્પત્તિનો નિશ્ચય થાય છે.

દશપ્રકારના વિનયની વ્યાખ્યા.

૧ અરિહત એટલે તીર્થંકર જાવજિન વિચરતા જિન ૨ સિદ્ધ એટલે જેમના અષ્ટ કર્મ રૂપ મલ્લના પમલ્લ ફીણ થઈ ગયા છે, એવા સિદ્ધ જગવાન્ ૩ ચૈત્ય એટલે જિનેશ્વરની પ્રતિમા—મૂર્તિ, ૪ શ્રુત એટલે સિદ્ધાન્ત—આચારાગ્ર આદિ ગ્રામ્ય. ૫ ધર્મ એટલે ક્રયાદિક દશ પ્રકાર રૂપ. ૬ સાધુવર્ગ એટલે શ્રમણ સમૂહ. ૭ આચાર્ય એટલે ઢીંશી ગુણના ધારક અને ગચ્છના નાયક ૮ હપા ધ્યાય એટલે શિષ્યો જે સુત્રો જાણાવનારા, ૯ પ્રવચન એટલે જીવાદિ નવ તત્ત્વોને કહેનાર (અથવા સઘ) ૧૦ સમ્યગ્દર્શન એટલે સમ્યક્ત્વ અને તેની સાથે અજેદો-પચારથી સમ્યક્ત્વવાન્ પણ દર્શન કહેવાય છે. પૂર્વે પણ સત્ત્વ પ્રમાણે કહેવું એ અરિહતાદિક દશસ્થાનને વિષે પાંચ પ્રકારે વિનય કરવો

વિનયના પાંચ પ્રકારની વ્યાખ્યા

૧ જક્તિ એટલે સાહમા જનુ, અજ્ઞાનાદિક ચાર પ્રકારનો આહાર આપવો, અથવા જે યોગ્ય હોય તે આપવું, તે રૂપ વાલ્લ પ્રતિપત્તિ.—વાહેરની દેશ્વાતી સેવા. આમ જક્તિ કરવાથી અન્ય જનો જાણે કે, ‘આ જક્તિવત્ છે,’ તે જોઈ ધીજાઓ પણ તેમ કરવાને પ્રવર્તે આર્હિ વાલ્લ જક્તિનો અર્થ રાગ વિનાની —હપરની જક્તિ એવો અર્થ ન કરવો, કારણકે, સમક્તિગુણ હોવાથી જીજ્ઞૃષી અંતર્દર્શારૂપ પરિણામવાલ્લીજ જક્તિ બને છે.

૨ વહુમાન એટલે મનમા અતિશય પ્રીતિ

૩ વર્ણન એટલે તેમના પ્રજાવિક ગુણોનું કીર્તન—સ્તવન કરવું તે

II અવર્ણવાદપરિહાર—ઈદ્વે તેમની અપ્રશંસા—નિંદાનો ત્યાગ કરવો. વીજાના ઉત્તમ ગુણોની પ્રશંસા કરે, પોતાના ગુણોની ન કરે, અને જેથી ધર્મની લઘુતા થતી હોય, તેવા કામને ગોપવે—મગટ ન કરે.

૫ આશાતનાપરિહાર—ઈદ્વે મન, વચન અને કાયાએ કરીને પ્રતિકૂલ પ્રવૃત્તિનો નિષેધ કરે ઈદ્વે જે જે કામ કરે તેમા દેવ, ગુરુ અને ધર્મની આશાતના કરે નહીં અને કરાવે નહીં. અર્થાત્ જિનમતની નિંદા, લઘુતા થવારૂપ આશાતના પણ ન કરે. ઈદ્વે પોતાના હૃદયને નગારી પ્રવૃત્તિમા નાંખે નહીં.

આ દશ પ્રકારનો દર્શન વિનય ઊપર કહેલા દશ સ્થાનોને આશ્રીને જાણી લેવો. સમ્યક્ત્વ હોયતોજ આ વિનય મગટ થાય છે, તેથી તે દર્શનવિનય કહેવામા આવ્યો છે.

ત્રીજા ચૈત્ય વિનય વિષે વિવેચન.

ચૈત્યનો અર્થ જિનેશ્વરની પ્રતિમા થાય છે. અથવા જિનર્ચિવ થાય છે. એ પ્રત્નની પ્રતિમા કેવા સ્વરૂપવાળી અને કેટલા પ્રકારની છે? એવી શિષ્યની શકા થતા તેના નેદ દર્શાવે છે. શ્રી જિનેશ્વરના ચૈત્યના પાંચ નેદ છે. ૧ જક્તિ ચૈત્ય, ૨ મગલ ચૈત્ય, ૩ નિશ્રાકૃત ચૈત્ય, ૪ અનિશ્રાકૃત ચૈત્ય અને ૫ શાશ્વત ચૈત્ય. ગૃહને વિષે શાસ્ત્રોક્ત વિધિપૂર્વક લક્ષણાદિક સહિત પ્રતિદિન ત્રિકાલ પૂજા વદનાદિ કરવાને માટે કરાવેલી જે જિનપ્રતિમા તે જક્તિ ચૈત્ય કહેવાય છે. એ પ્રતિમા ઘર દેરાસરમા થાપવાને ધાતુની વનેલી અને અષ્ટ માતિહાર્ય સહિત થાય છે.

ઘરના ઘાર ઊપર રહેલા ત્રીજા કાષ્ટ (ઉત્તરાગ)ના મધ્ય જાગે સ્થાપેલા જિનર્ચિવને મગલચૈત્ય કહે છે. લોકો માગલિકને માટે તે ઘારના કાષ્ટ ઊપર જિનમૂર્તિ કોતરાયે છે. અને જો તે મગલચૈત્ય હોય તોજ તે ઘરમા રહે છે, અન્યથા રહતા નથી. મગલચૈત્ય ઘરના ઘરમા રહી શકાય નહીં, તે વિષે એક દ્રષ્ટાંત કહેવાય છે.

મયુરા નગરીને વિષે મગલ નિમિત્તે પ્રથમ જિનપ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા કરે છે. જિનર્ચિવનુ સ્થાપન કરે છે. જે ઘરમા મગલચૈત્યનુ સ્થાપન ન કર્યું હોય તે ઘર

પત્ની જાય છે શ્રી સિદ્ધસેનાચાર્યે કહ્યું છે કે “ઘર ઘર પ્રત્યે દ્વારના મધ્ય જાગે —ઉત્તરાગે શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રજ્ઞની પ્રતિમા સ્થાપે છે.” તે મયુરાનગરીમા આજે પણ દ્વોકોના ઘરના દ્વાર ઉપર મગલ ચૈત્ય દેરવાય છે. જે કોઈ ગચ્છ સમઘી ચૈત્ય એ-ટલે તપગચ્છ, સ્વરતરગચ્છ, કે અચત્રગચ્છનું ચૈત્ય, તે નિશ્ચાકૃત ચૈત્ય કહેવાય છે. તે ચૈત્યમા તે તે ગચ્છના આચાર્યાદિકનો તેમા પ્રતિષ્ઠા પ્રમુખ કાર્યો કરવાનો અધિકાર હોય છે. વીજા ગચ્છના આચાર્યો વીજા ગચ્છ સઘધી ચૈત્યમા પ્રતિષ્ઠા કરાવી શકતા નથી.

ઉપર કહેલ નિશ્ચાકૃત ચૈત્યથી વિપરીત જાવવાલું ચૈત્ય અનિશ્ચાકૃત ચૈત્ય કહેવાય છે. તે ચૈત્યને વિષે સર્વ ગચ્છોના આચાર્યો પ્રતિષ્ઠા કરાવી શકે છે. માદ્ધારોપણ વગેરે ચૈત્ય સઘધી સર્વ કાર્યો કરવાનો અધિકાર સર્વ ગચ્છોના આચાર્યોને હોય છે શત્રુજયગિરિ ઉપર આદીશ્વર જગવાનનું ચૈત્ય અનિશ્ચાકૃત ચૈત્ય છે, તે ટુકમા સર્વ ગચ્છોના આચાર્યો પ્રતિષ્ઠાદિ કરાવી શકે છે. ત્યાં સવાસો મંજીના દેરાસરમા દેવાજિયતીને નામે ઓલ્લાવાતો યતિર્વર્મ તેની માલ્લેકી ધરાવી તેમા પ્રતિષ્ઠાદિ કરાવે છે, તે નિશ્ચાકૃત ચૈત્ય કહેવાય છે.

પાંચમું સિદ્ધચૈત્ય તે સિદ્ધાયતનના નામથી ઓલ્લાવાય છે. અને તેને શાશ્વત જિન ચૈત્ય પણ કહે છે.

વીજી રીતે ચૈત્યના પાંચ પ્રકાર

૧ નિત્ય ચૈત્ય, ૨ દ્વિવિધ ચૈત્ય, ૩ જ્ઞાતિકૃતચૈત્ય, ૪ મગલકૃતચૈત્ય અને ૫ સાધર્મિક ચૈત્ય જે દેવશોકને વિષે શાશ્વત ચૈત્ય છે, તે નિત્યચૈત્ય કહેવાય છે.

તે પ્રકારે જ્ઞાતિકૃત કરેલા નિશ્ચાકૃત અને અનિશ્ચાકૃત (જરતાદિકે જેમ કરાવ્યા હતા તેમ) એ બે પ્રકારના ચૈત્ય તે દ્વિવિધ ચૈત્ય કહેવાય છે. તે વીજો અને ત્રીજો જેદ સમજતો મયુરાનગરીની જેમ મગલને અર્થે ગૃહદ્વારના મધ્ય જાગે કાષ્ઠ (ઉત્તરાગ) ઉપર કરેલ ચૈત્ય તે મગલચૈત્ય સમજવું જે કોઈના નામથી દેવગૃહમા પ્રતિમા કરાવી સ્થાપે તે સાધર્મિક ચૈત્ય કહેવાય છે. ચાર્તક મુનિના પુત્રે પોતાના સ્મરણીય દેવગૃહને વિષે પોતાના પિતાની મૂર્તિ સ્થાપી હતી તે સાધર્મિક ચૈત્ય કહેવાયું છે.

वार्त्तक मुनिनी कथा

वार्त्तक नामना नगरने विषे अजयसेन नामे राजा હતો. તેને સદ્-
ધ્વિના ઝંઝાર રૂપ વાર્ત્તક નામનો મંત્રી હતો.

એક વખતે તે મંત્રી પોતાના ઘરના દીવાનખાનામા બેઠો હતો, તેવામાં કોઈ પરગામથી મીઝમાન આવ્યો. મંત્રી તેને માન આપી તેની સાથે વાર્ત્તાશ્રાવ કરવા હાગ્યો, તેવામા ધર્મધોપ નામના મુનિ તેને ઘેર જિજ્ઞાસેવાને આવ્યા. મુનિને જિજ્ઞાસા માટે આવેલા જાણી વાર્ત્તકની સ્ત્રી ધી, સ્વામી મિશ્રિત એવું એક ક્ષીરનું પાત્ર ઝરી તેમને ઘોરાવા આવી. તે વખતે પાત્રમાંથી એક વિંદુ જૂમી ઉપર પડ્યો. તે મુનિના જોવામા આવ્યો. તે મહાત્મા જગવતે ઉપદેશ કરેલા જિજ્ઞાસુગ્રહણના વિધિને જાણનારા હતા. જિજ્ઞાસુંતાલીશ દોષોથી દૂષિત ન હોવી જોઈએ, એમ તેઓ સમજતા હતા. આથી તે પનેલો વિંદુ જોઈ તેમના મનમાં સ્ફુરી આવ્યું કે, “આ જિજ્ઞાસુંદિત નામના દોષથી દૂષિત છે, તેથી આ જિજ્ઞાસા મારે કલ્પે નહીં.” આવી વિચારી તે મહાત્મા તે જિજ્ઞાસુ ગ્રહણ કર્યા બગર તે ઘરમાંથી બાહર નીકળી ગયા. ચતુર મંત્રી વાર્ત્તક કે જે ઘરના દીવાનખાનામાં બેઠો હતો, તેણે મુનિને જિજ્ઞાસુંતાલીશ બગર પાત્ર જતા જોયાં. તે જોતાજ તે મનમાં ચિતવવા હાગ્યો કે, આ મુનિ મારા ઘરની જિજ્ઞાસું કમ ક્ષીર નહીં ? જેવામા તેણે આ પ્રમાણે જોયું, ત્યાં આગણામા ધી સાથે મિશ્રિત સ્વામનો વિંદુ જોવામા આવ્યો. તે ઉપર માત્રીઓ એકઠી થઈ. તે માત્રીઓને જિજ્ઞાસું કરવાને ગરોળી દોમી. તે ગરોળીનું જિજ્ઞાસું કરવા ઉદર દોડ્યો. ઉદરને મારવા માટે બીજાની દોમી આવી. બીજાની હાથમા માટે પેલા આવેલા મીઝમાનનો કુતરો દોડ્યો. તેને મારવાને આમો-શી પામોશીના કૂતરા દોડ્યા. તે કુતરાઓને પરસ્પર હમણે થઈ એટલે પોતપો-તાના કૂતરાઓને ચારવાને તે મીઝમાનના અને આમોશી પામોશીના તથા મંત્રી-ના સેવકો દોમી આવ્યા. પોતપોતાના કૂતરાનો પકડ કરતા તેમની વચ્ચે પરસ્પર હમણે સળગી ઊઠી. પત્રી વાર્ત્તક મંત્રી એ સર્વના યુદ્ધને શાંત કરી દીધું. પત્રી તેણે પોતાના મનમા વિચાર્યું કે, “એક ધી સ્વામનો વિંદુ જૂમી ઉપર પડવાથી આવડી ધી મારામારી થઈ પડી, તેથીજ તે મહા મુનિ “આ દૂષિત જિજ્ઞાસું ગ્રહણ કરી નહીં.” તે મહાત્મા વિચાર્યું હશે કે જો હું આ દૂષિત જિજ્ઞાસું

તો મને મોટા પાપનો જાગ લાગી જશે. કારણકે, આમાંથી પાપનો પ્રસંગ ઉત્પન્ન થયા વિના રહેશે નહીં. ” આ પ્રમાણે વિચાર કરી દૂષિત ત્રિજ્ઞા ગ્રહણ કરી નહિ. તે પત્ની વાર્ત્તક મંત્રીને નીચે પ્રમાણે જૈનધર્મની પ્રશંસા કરી હતી.

“ અહો ! જગન્નાન્ જિનેશ્વરનો મુદ્દિવાલો ધર્મ કેવો છે ? વીતરાગ જગન્નાન્ વિના આવો પાપરહિત ધર્મનો ઉપદેશ દેવાને કોણ સમર્થ છે ? માટે મારે પણ હવે વીતરાગ પ્રત્યુના ધર્મને ત્રિકરણ શુદ્ધિથી સેવવો. એ વીતરાગ જગન્નાન્ મારે સેવ્યા યોગ્ય છે અને તેમણે કહેલી ક્રિયાન પાઠથી ઉચિત છે. ” આ પ્રમાણે ચિત્તથી તે મંત્રી આ સંસાર ઉપરથી વિમુક્ત થઈ ગયો. તેનામાં શુદ્ધ ધ્યાનનો યોગ પ્રગટ થયો. તત્કાલ તેને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થઈ આવ્યું. તે ઘણે દેવતાઓએ તેને મુનિવેશ અર્પણ કર્યો. પત્ની મંત્રી વાર્ત્તકે ગૃહનો ત્યાગ કરી શુદ્ધ અનગાર થઈ થીજે સ્વતંત્ર વિહાર કર્યો. અનુક્રમે ચિરકાલ સયમ પાઠતા તેને કે-વલ્લજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું. પત્ની તે વાર્ત્તક નગરને વિપેજ દેહ ત્યાગ કરી તે મોકલે ગયો.

તે મંત્રીનો સુસુદ્ધિ નામે પુત્ર હતો. પિતાના સ્નેહે કરીને તેનું હૃદય પુરાડ ગયું. પત્ની તે પિતૃવત્સલ પુત્ર એકરમણીય દેરાસર કરાવી તેમાં રજોહરણ તથા મુહ-પત્તીરૂપ પરિગ્રહને ધરનારી પિતાની પ્રતિમા રચાવી સ્થાપિત કરી અને તેની પાસે એક દાનશાળા ઉઘાડી. આ સાર્થામિક ચૈત્ય કહેવાય છે એ રીતે ચૈત્યના પાંચ જોડ કહેલા છે

ઉપર કહેલા ચૈત્યના જોડોમાં જતિકૃત વગેરે ચાર પ્રકારના ચૈત્યોની અદર કૃત્રિમપણ છે, તેથી તેમાં ન્યૂનાધિક જાવનો સંજવ હોય છે, માટે તેમની સંખ્યાનો નિયમ નથી. એટલે જે કૃત્રિમ જિનજીવન છે, તેને શ્રાવકો જતિકૃતે અર્થે કરે છે તે અશાશ્વતા જિનજીવન કહેવાય છે. તે જિનજીવનો કાંઈક ધધારે અને કાંઈક ઓછા હોય છે, તેથી તેમની સંખ્યાનો નિયમ હોઈ શકતો નથી. અને જે શાશ્વતા જિન ચૈત્યો છે, તેમનું નિત્યપણ છે, માટે તેમની સંખ્યા હોઈ શકે છે તે કારણ માટે આ જિનજીવનને વિષે શાશ્વતજિન સંઘથી દેવકુલના પિંચોની સંખ્યા ચૈત્યવદનની અતર્ગત રહેવ ‘કમ્મમૂર્મિ’ ઇત્યાદિ ગાથાને અનુસાર કહેવામાં આવે છે તે ગાથા નીચે પ્રમાણે છે

“ સત્તાળવણ સહસ્તા લક્ષાઽપન્ન અઠ્ઠકોઽધિઓ ।

ચઠસય છાયાસિયા તિબ્રુકે ચેષ્ણ વંદે ॥ ૧ ॥

વંદે નવકોઽસિય પણવીસં કોઽન્તિવન્ના ।

અઠ્ઠાવીસ સહસ્તા ચઠસય અઠ્ઠાસિયાપન્નિમા ” ॥ ૨ ॥

આઠ ક્રોર, ડપ્પનદ્વાર, સત્તાણહજાર, ચારસોને ઠધારી, ઇટદ્વા જિન
ચૈત્ય ત્રણ લોકને વિષે છે તેમને હું નમસ્કાર કરું, તથા નવસો પચવીશ ક્રોર
રેપનદ્વાર, અઠ્યાવીશ હજાર, ચારસો અઠ્યાસી ઇટદ્વા જિનચૈત્ય ત્રણલોકને
વિષે છે, તેમને હું નમસ્કાર કરું.

હવે ત્રણ ધ્રુવને વિષે કહેલા પ્રમાણની શાશ્વત જિનધ્રુવ તથા જિન-
વિંબોની જે સંખ્યા છે, તે કહે છે. તેમાં અધોદ્ધોક પાતાલને વિષે દક્ષિણ અને ઉ-
ત્તર દિશાના વિજાગે રહેલા ધ્રુવનપતિના દશ નિકાયને વિષે સર્વ સંખ્યા સાતકો-
ટી અને ચોતેરદ્વાર, ધ્રુવનો છે. તે દરેક ધ્રુવને વિષે એક એક ચૈત્યનો સદ્જાવ
હોઈને શાશ્વત જિનચૈત્યો પણ તેટલાજ છે તે ચૈત્યોને વિષે રહેલા જિનવિંબોની
સર્વ સંખ્યા આઠસોને તેત્રીશકોટી, અને ઊંતેર દ્વારની છે. તે દરેક ચૈત્યને વિષે
એકસોને આઠ જિનપ્રતિમાનો સદ્જાવ હોઈને ઊપર પ્રમાણે જિનવિંબો છે.

હવે તીરજા લોકને વિષે અને પાંચ મેરુને વિષે પંચાશી ચૈત્યો કેવી રીતે
છે ? તે કહે છે તે પ્રત્યેક મેરુમાં ચાર ચાર વન છે. તે દરેક વનને વિષે ચોરે દિ-
શાપ ચાર ચાર ચૈત્યો છે. તે દરેક મેરુને એક એક ચૂલિકા છે, તે ઊપર એકેક
ચૈત્ય એમ એકેક મેરુને વિષે સત્તર સત્તર ચૈત્ય છે, ઇટલે તે પાંચ મેરુના સર્વ મઠીને
પંચાશી ચૈત્યો થાય છે. તથા તે દરેક મેરુની વિદિશામાં ચાર ચાર ગજદંતા પર્વત
મઠી વીંશ ગજદંતા પર્વતો છે. અને તેની ઊપર વીંશ ચૈત્યો તથા પાંચ પાંચ દેવકુરુ
અને ઉત્તરકુરુને વિષે આમેજા જંઘૂ શાસ્ત્રમંત્રિ પ્રમુખ દશ વૃક્ષોની અદર દશ
ચૈત્યો છે. પ્રત્યેક મહાવિદેહને વિષે શોલ શોલનો સદ્જાવ હોયથી પૈંશી વગ્ધારા
પર્વતો છે. તે ઊપર પૈંશી ચૈત્યો છે, તથા દરેક મહાવિદેહ પ્રત્યે વત્રીશ પત્રીશ

અને નરત ઐરવતમાં એક એકનો સદ્જાવ હોવાથી ચોત્રીશ વિજયો થાય અને તેમાં પાંચ ભરત, પાંચ ઐરવત અને મહાવિંદેહના એકસો સાત એમ કુલ મઢી એકસો સીતેર વિજય થાય છે. તે મત્યેકમાં એક એક દીર્ઘ વૈતાલ્ય પર્વત છે તે દરેક પર્વત ઉપર એક એક ચૈત્ય હોવાથી એકસોને સીતેર ચૈત્ય છે. જમ્બુદ્વીપમાં છે અને ધાતકીચરુ તથા પુષ્કરાર્ષ્ણે વિષે ચાર ચાર ચણે ત્રીશ કુદ્ધગિરિ પર્વતોએ, તેમની ઉપર ત્રીશ ચૈત્યો છે. ધાતકીચરુ અને પુષ્કરાર્ષ્ણ વચ્ચેના બે બે ફક્ત પર્વતોમાં ચાર ચૈત્યો છે. અદીદ્વીપની મર્યાદા કરનાર સમયક્ષેત્ર માનુષોચાર પર્વતને વિષે ચાર દિશાઓમાં ચાર ચૈત્યો છે. તથા આઠમા નદીશ્વર દ્વીપમાં વાવન ચૈત્યો છે તે આ પ્રમાણે—પૂર્વ દિશાએ આવેલા નદીશ્વરના મધ્ય જાગે અત્તનના જેવા ઘર્ણવાળા અજનગિરિ છે. તેની ચાર દિશાએ ચાર વાલ્યો છે, તે વાલ્યોના મધ્યમાં ચૈત્ય-ઘર્ણના ચાર દધિમુખ પર્વતો છે. ચાર ધિદિશામાં ધવેનો સદ્જાવ હોવાથી રક્તઘર્ણના આઠ રતિકર પર્વતો છે. તે આઠ, ચાર અને એક એમ મઢીને પૂર્વ દિશાએ તેર પર્વતો થયા, તે તેર પર્વતો ઉપર તેર ચૈત્યો છે. તેવી રીતે પશ્ચિમ, દક્ષિણ અને ઉત્તર—એ ત્રણે દિશાએ કહેલા નામ પ્રમાણે તેર તેર પર્વતો છે, એમ ચારે દિશાઓ મઢી વાવન પર્વતો થયા. તે દરેક પર્વત ઉપર એકેક ચૈત્ય હોવાથી વાવન ચૈત્યો થાય છે. અગ્નીઆરમા કુરુદ્વીપને વિષે ચાર દિશાઓમાં ચાર અને તેરમાં રુચકદ્વીપને વિષે ચાર દિશાઓમાં ચાર ચૈત્યો રહેલા છે, એમ સર્વની સંકલના કરી તિરહા લોકમાં ચારસોને ત્રેશઠ ચૈત્યો થાય છે, તે ચૈત્યોની અંદર પચાસ હજારને ચાર જિનર્થિઓ છે; અહીં પણ દરેક ચૈત્યને વિષે એકસો આઠ થિઓ રહેલા છે.

હવે ઊર્ધ્વ લોકને વિષે સુધર્મા દેવલોકથી આરજીને પાંચ અનુત્તર વિમાન સુધી ચોરાશી લાલ, સત્તાણુ હજાર અને ત્રેવીશ વિમાન છે. તે દરેક વિમાને એક ચૈત્યનો સદ્જાવ હોવાથી ચૈત્યો પણ તેટલાજ છે. તે સર્વ ચૈત્યોમાં મઢી એકાણુ ક્રોર, ઊંતેર લાલ, અઘ્યોતેર હજાર, ચારસોને ચોરાશી જિનર્થિઓ છે. કારણ કે દરેક ચૈત્યે એકસો આઠ જિનર્થિઓના સદ્જાવ હોવાથી તેમની સંખ્યા તેટલીજ થાય છે.

એ પ્રમાણે ત્રણ લોકને વિષે રહેલા શાશ્વત જૈન ચૈત્યોની અને જિનર્થિ

વેની સરયા મેલ્લવાને માટે “ સત્તાણ વર્ડસહસ્તા ” ઇત્યાદિ બે ગાથાઓ કહેલી છે અને તે ઊપરથી સર્વ સંખ્યા પ્રાપ્ત કરાય છે. અહીંઆ ચૈત્યો અને જિન-વિંબોના અવિસંવાદી સ્થાનોને આશ્રીને આ સંખ્યા દેવાની છે. કેટલાક આ-ચાર્ય વિસંવાદિ સ્થાનોને આશ્રીને આતસારહિત કહેલી સંખ્યાની અપેક્ષા ચૈત્ય અને વિંબોની સંખ્યા વધારે પ્રતિપાદન કરે છે. તે વિષે સંઘાચાર નામની ચૈત્યવંદન જાપ્યની ટીકાને વિષે નીચે પ્રમાણે કહ્યું છે.

“ સગકોનિ દ્વસ્ક વિસયરિ, અહો ય તિરિણ દ્વુતિસપણસયરા ।

ચુદ્ધસિદ્ધલા સગ નવર્ડ, સહસતેવિસુવરિલોણ ॥ ૧ ॥

તેરસ કોનિ સયા કોનિગુણ નવર્ડ સઠિલસ્ક અહલોણ ।

તિરિણ તિદ્વસ્ક તેણવર્ડ સહસ્સપન્નિમાણુસયચત્તા ॥ ૨ ॥

વાવન્ન કોનિસય ચળવર્ડ દ્વસ્કસહસ ચળયાલ ।

સત્તસયાસઠિજુઆ સાસયપન્નિમાણ વરિલોણ ॥ ૩ ॥

“ અધોક્ષોકને વિષે સાત ક્રોન અને બાંહોતેર દ્વાલ ચૈત્યો છે. તિર-ગાક્ષોકમા પ્રત્યેક જવને એક એક ચૈત્યનો સદ્ભાર હોવાથી વગીશોને પચોતેર ચૈત્યો છે. તે ચૈત્યોને વિસ્તાર પૂર્વક કહે છે. પાચમેરુ, વીશ ગજદંતા પર્વતો, જંબૂ શાલ્મલી પ્રમુખ દશ દ્વક્ષો, ૯૩૧ વચ્ચારા પર્વતો, એકસો સીતેર દીર્ઘ વૈતાલ્ય પર્વતો, ત્રીશ કુદ્ધગિરિ પર્વતો, ચાર ઇષુકાર પર્વત, માનુષોત્તર પર્વત, નંદીશ્વર દ્વીપ, કુમ્ભદ્વીપ, અને રચકદ્વીપને વિષે અવિસંવાદી સ્થાનોમા ચારશો ને ત્રેશઠ ચૈત્યો જે પૂર્વે કહેલા છે, તે જાણવા. બાકી રહેલ ચૈત્યોની સંખ્યા વિસંવાદી સ્થાનને વિષે છે, તે આ પ્રમાણે—પાચમેરુની અપેક્ષા પાચ જગ્ગશાલ્મ વનને વિષે આઠ આઠ કરિકૂટ (હાથીના આકારના) પર્વતો છે. તે દરેક પર્વત ઊપર એક એક ચૈત્ય હોઈ વધા મઢી ચાલિશ ચૈત્યો આવેલા છે. ગંગા સિંધુ વગેરે નદીઓના પ્રપાત કુમો ગણસો ને ૯૩૧ છે, તે દરેકમા એક એક ચૈત્ય હોવાથી ગણસોને ૯૩૧ ચૈત્યો ત્યા રહેલા છે. ૯૩૧ પદ્મચ્છદ છે. તેમાપણ ૯૩૧ ચૈત્યો છે, પાચ દેવકુરુ અને પાંચ ઝચરકુરુને વિષે દશ ચૈત્યો, હજાર કાચનગિરિઓને વિષે હજાર ચૈત્ય, અને વીશ યમત્તગિરિમાં વીશ ચૈત્યો છે; સીતેર ગંગાદિ મહા નદીઓમાં સીતેર ચૈત્યો છે; વીશ દૃત વૈતાલ્યોને

વિપે વીશ ચૈત્યો છે. જવૂ, શાસ્મદ્વી, પ્રમુલ, મૂલ દશ વૃક્ષોને વિપે જે દશ ચૈત્યો છે, તે પૂર્વે કહેલ અવિસવાદી ચૈત્યોની ગણનામા ગ્રહણ કરેલા છે, પણ તેના પરિવાર જૂત એવા અમીયારસો અને સાઠની સભ્યાનાલ્લ લાણુ જમૂ આદી વૃક્ષો છે, તેઓમા ચૈત્યોની સરયા તેટલી જ છે, તે આ સ્થાને ગ્રહણ કરવા

યચી યચીશ રાજધાનીઓને વિપે વચીશ ચૈત્યો છે. યથી વિસવાદી સ્થાનના સર્વ ચૈત્યોની સરયા બે હજાર, આઠસો અને વારની થાય છે. યવી રીતે અવિસવાદી તથા વિસવાદી બને સ્થાનોના સર્વ ચૈત્યોની સભ્યા મેલ્લવતાં કુલ મઢીને વચીશોને પચોતેર ચૈત્યો થાય છે અને ઊર્ધ્વ લોકને ગ્રિપે ચોરાશી લાલ, સત્તાણુ હજાર અને ત્રેવીશ ચૈત્યોની સરયા છે તે સરયા પ્રત્યેક વિમાને એકેક ચૈત્યના સદ્જાવર્થી થાય છે. એ પ્રથમ ગાથાનો અર્થ થયો.

વાકીની બે ગાથા બને તે કહેલા ચૈત્યોને વિપે અનુક્રમે જિન વિંબોની સરયા દર્શાવે છે. અથો લોકને વિપે તેરસોને નેવાશી ક્રોમ અને સાઠ લાલ પ્રતિમાઓ છે. તેટલી સરયા દરેક ચૈત્યે એકસો એશી જિનવિંબના સદ્જાવર્થી થાય છે. તિરઝા લોકમાં ત્રણ લાલ, ત્રાણુ હજાર, વશો અને ચાલીશ જિન વિંબો છે, તે આ પ્રમાણે—નદીશ્વર, રચક અને કુરુલ છીપને વિપે રહેલા સાઠ ચૈત્યોમા પ્રત્યેકને વિપે એકસો ચોવીશ વિંબોના સદ્જાવર્થી અને વાકીના સ્થાનને વિપે રહેલા સત્યાવીશસો અને વાવન ચૈત્યોની અદર એકસો વીશ વિંબોના સદ્જાવર્થી—ઊપર કહેલી સરયા થાય છે.

તથા ઊપરના લોકમા એકસો વાવન ક્રોમ, ચોરાણુ લાલ, ચુમાલીશ હજાર સાતસો અને સાઠ શાશ્વત પ્રતિમાઓ છે વાર દેવલોકને વિપે રહેલા ચૈત્યોની અદર પ્રત્યેકે એકસો એશી વિંબોનો સ્વીકાર હોવાથી તેમજ નવગ્રંથેયક તથા પાંચ અનુત્તર વિમાનને વિપે રહેલા ચૈત્યોની અદર પ્રત્યેકે એકસો વીશ જિનવિંબો હોવાથી ઊપર કહેલી સરયા થાય છે. એ વીજી ગાથાનો અર્થ જાણવો સર્વ ચૈત્યોના જિનવિંબોની સભ્યા કેટલી છે? તેને માટે નીચેની બે ગાથા કહેલી છે

“સઘ્વેવિ અઠ્ઠકોમિ લલ્લા સગવન્ન હુસયઅમનઝઆ ।

તિહુઅણ ચેફ્ય વદે અસંખદહિ ટીવજોફવણે ॥ ૧ ॥

પનરસકોનિસયાઈ કોમિ વાયાલ લક્ષ્મઝવન્ના ।

અનતીસસહસવંદે સાસયજિણ પન્નિમતિયલોણ ॥ ૨ ॥

આ ગાથાનો અર્થ સુગમ છે, માત્ર તેમા ઇટ્થોજ વિશેષ છે કે, સમુદ્ર દ્વીપ જ્યોતિષીના પ્રિમાનો, અને વ્યંતર દેવોના નગરો અસરયાતા છે, તેમને વિષે રહેલા અસહ્યાતા ચંત્યોને હુ વડન કરુ હું. અહિં પ્રથમ કરિકૂટાદિ પર્વતોને જે વિસવાદી સ્થાનપાણુ કહ્યુ છે, તે જંબૂદ્વીપ પ્રજ્ઞાસિ વિગેરે ગ્રથોમા તે સ્થાનોને વિષે ચંત્યોને કહેલા નથી, તેથી કહેલ છે. વડી તેને અનુસરતી ક્ષેત્રસમાસની ગાથા આ પ્રમાણે છે—

“ કરિકુરુદહનઈ કુરુકચણજમલ્લસમ વિચટેસુ ।

જિણન્નવળ વિસવાઓ જોતં જાણતિ ગિયત્થા ॥ ૧ ॥

પૂર્વે જે દરેક ચંત્ય પ્રત્યે એકસો સાઠ જિન પ્રિવોની સપ્પા ગ્રહણ કરેલી છે, તે વધી પન્નત્તિને અનુસારેજ છે. તથા વૈતાલ્યને વિષે રહેલા સિદ્ધાયતન—કૂટના અધિકાર વિષે નીચે પ્રમાણે સૂત્ર છે—

“ ઇત્થપં મહ ઇગે સિદ્ધાયયણે પન્નત્તે કોસં આયામેણં અઘ્ઠકોસં વિસ્કન્નેણં ટેસૂણ કોસં ઉટ્ઠુ ઉચ્ચત્તેણ અટ્ઠવાઈ ધણુ સયાઈ વિસ્કન્નેણ તાવંતિય ચેવ પવેસેણ સેયાવર કણગથૂન્નિયાગા દારવણ્ણાઓજાવવણમાણા તસ્સણ સિદ્ધાયતણસ્સ વહુસમરમણિજ્જસ્સ ભૂમિજાગસ્સ વહુ મજ્ઞાદેસજાગે ઇત્થણં મહાગે દેવચ્છંદે પન્નત્તે ઇત્થાદિ ॥

આ પાઠમા એકસો આઠ આઠ પ્રતિમા કહેલી છે અને તે પડી તે જિન પ્રતિમાનો પરિવાર કહેલ છે.

પરિતે જંબૂદ્વીપને વિષે રહેલા સર્વ ચંત્યોને વિષે પ્રત્યેક તેમાં એકસો આઠ જિન પ્રતિમા છે. તે જ્ઞા ઉપાગમા કહેલ છે, તેને અનુસારે ત્રણ લોકના સર્વ ચંત્યોને વિષે પ્રત્યેક ચંત્યે એકસો આઠ જિન પ્રતિમા જાણી દેવી એજ કાર-

અર્થી ‘કમ્મચૂમિ’ इत्यादि स्तोत्रने विषे પણ एज प्रमाणे सरया प्रतिपादन करेલી છે, તેથી સદ્બુધ્ધિવાદ્વાઓએ વિચાર કરવો અને જૈનાગમ સર્વ પ્રમાણ શ્રુત માનવો.

આહિં કોઈ પ્રશ્ન કરે કે, “તમોએ એ પ્રકારે ચૈત્યોની અને જિન વિંયોની સરયા પ્રતિપાદન કરી પણ જો ચૈત્યાદિકની સહયા અધિક હશે, તો પડી તેની ઓછી સરયા કહેવામા મોટો દોષ ઉત્પન્ન થશે ” આ પ્રશ્નનો ઉત્તર આપે છે—“ તમે જે શકા કરી તે સત્ય છે, પણ તે કારણને દાંષને સ્તોત્રને અતે ત્રિતોકવર્તી સર્વે શાશ્વતા તથા અશાશ્વતા જિન ચૈત્યાદિકને નમસ્કારનુ પ્રતિપાદન કરનારી ‘જ કિંચિ નામ તિથ્ય’ इत्यादि गाथा कहेલી છે, માટે તેમા ઊપરનો દોષ ઉત્પન્ન થશે નહીં. અને તત્ત્વથી તો તેનો નિર્ણય કેવલી અથવા વહુ શ્રુત જાણે વિવાદ કરવામા કાફ પણ સિધ્ધિ થતી નથી

सम्पग् दृष्टिआने तो “ तमेव सद्य निस्तक ज जिणेहिं पवेइय ” આ વાવયજ ગ્રહણ કરવા યોગ્ય છે. તે વિષે હવે વહુ વિસ્તાર કરવાની જરૂર નથી.

હવે અવિસવાદી તથા વિસવાદિ બને સ્થાનકને આશ્રીને ત્રિજુબનને વિષે રહેલા શાશ્વત જિનચૈત્યોનુ પ્રમાણ દર્શાવે છે વાર દેવગ્રોક, નવ પ્રવેયક, પાચ અનુત્તર અને નદીશ્વર, કુરુક્ષ તથા રચક નામના છીપોને વિષે રહેલા જિન ચૈત્યો બાંતેર યોજન ઊંચા એકસો યોજન લાવા અને પચાસ યોજન પોહોલા છે કુલગિરિ, દેવકુર, ઉત્તર કુર, મેરવન, ગજદતપર્વત, વત્તારા પર્વત, ફણ્ડકાર પર્વત, માનુપોત્તર અને અમુરકુમારાદિ દશ નિકાયને વિષે રહેલા ચૈત્યો ઠત્રીશ યોજન ઊંચા, પચાશ યોજન લાવા અને પચાશ યોજન પોહોલા છે. દીર્ઘ વૈતાલ્ય, મેરુની ચૂલ્લિકા, કાચનગિરિ, મહા નદીઓ, કુમ્ભો, જબૂ પ્રમુલ્લ દૃક્ષો, વૈતાલ્ય, હ્રહો, યમલ પર્વતો, અને કરિકૃત ગિરિઓને વિષે રહેલા ચૈત્યો ચાંદશોં ચુમાલીશ ધનુષ ઊંચા, એક ગાઠ લાવા અને અર્ધ ગાઠ પોહોલા છે, રાજધાની, વ્યતર દેવતાના નગરો, અને જ્યોતિષ્ક વિમાનોને વિષે રહેલા ચૈત્યો નવ યોજન ઊંચા, સામાવાર યોજન લાવા અને સવાઝ યોજન પોહોલા છે. इत्यादि सर्वे सद्बुध्दिवत् पुरुषोए विचारी लेवु

જે નદીશ્વર, રુચક અને કુંરુદ્ધ એ ત્રણ છીપોને સ્થાને રહેલા સાઝ ચૈત્યોને ચાર ચાર ઘાર છે અને તે શિવાયના સર્વ શાશ્વત ચૈત્યોને ત્રણ ત્રણ ઘાર છે. વડી શાશ્વત જિન ચૈત્યોમા રહેલા જિન ત્રિવોઃસ્વપજ્ઞાન, વજ્ઞાન, વારિષેણ અને વર્ષ્માન એવા ચાર નામે ઓલસવાય છે. અને તે આગમને વિષે પ્રતિપાદન કરેલ છે.

પરી રીતે શાશ્વત જિનચૈત્ય સમગ્રી વક્તવ્યતા કહી અને તત્ત્વિકૃત વિગેરે અશાશ્વત જિનચૈત્યોના ગુણદોષતુ વર્ણન કરેલે કપાલ, નાસિકા, મુખ, ગ્રીવા, હૃદય, નાભિ, ગુહ, સાયલ, જાતુ, પાંચી અને ચરણ પ્રમુખ અગીયાર અંગોમા જે પ્રતિમા વાસ્તુકાદિ ગ્રંથને વિષે કહેલા પ્રમાણવાલી હોય, નેત્ર, કાન, શ્વાશ, હાથ અને અંગુલિ આદિ સર્વ અવયવોને અદૂષિત હોય, સમચોરસ સંસ્થાને રહેલ પર્યકાસને યુક્ત હોય, કાયોત્સર્ગે કરી વિરાજિત હોય, સર્વાંગે સુદર હોય અને વિધિવન્ને ચૈત્યાદિકમા પ્રતિષ્ઠિત કરી હોય, તેવી પ્રતિમા પૂજવાથી સર્વ ત્રવી પ્રાણીઓને તે મન વાઝિત આપનારી થાય છે. ઉપર કહેલા લક્ષણોથી રહિત એવી જિનપ્રતિમા અશુભ અર્થની સૂચક હોવાથી અપૂજ્ય છે. જે પ્રતિમા ઉપર કહેલા લક્ષણોથી યુક્ત હોય, પણ જો સો વર્ષ અગાઉ કોઈ પ્રકારે અવયવોથી દૂષિત થઈ હોય તો તે પણ અપૂજ્ય ગણાય છે. પણ જો ઉત્તમ પુરૂષે વિધિપૂર્વક ચૈત્યાદિકને વિષે પ્રતિષ્ઠિત કરેલી હોય અને તે સો વર્ષ પછી અગાધી વિકલ્પ થઈ ગઈ હોય તો તેને પૂજવામા ધીલકુલ્લ ટોપ નથી તેને માટે શાસ્ત્રમા નીચે પ્રમાણે કહેલુ છે કે—

“વરસસયાઓ બહુ જં વિવં ઉત્તમેહિં સંઝવિયં ।

વિયલ્લગુવિપૂજ્યાઈ ત વિવં નિકલ્લન જઓ ॥ ૧ ॥

અહિં એટલો ત્રિશેષ છે કે, મુલ, નેત્ર, કોક અને કટી જાગ આદિ પ્રદેશને વિષે સ્થિત થયેલ મૂલનાયક ત્રિ સર્વથા પૂજાને અયોગ્ય છે. અને આધાર, પરિકર અને લાઘનાદિક પ્રદેશે કરીને સ્થિત હોય તો તે પૂજનિક છે. જેમ ધાતુ તથા લેપ આદિના ત્રિશે વિકલ્પ અગ થવાથી ફરીથી સમારાય છે, તેમ પાપાણ, કાષ્ટ તથા રત્નમય ત્રિય સ્થિત થવાથી ફરીથી સજ્જ કરી શકાતા નથી.

તેમ વઢી અતિશય ંગવાઢી, હીન ંગવાઢી, કુશોદરી, વૃષ્ણોદરી, કુશ હૃદયવાઢી, નેત્રાદિકથી હોન, ડચી દષ્ટિવાઢી, નીચી દષ્ટિવાઢી, અધો મુખવાઢી અને જયકર મુખવાઢી પ્રતિમા દેખનારને શાંત જાવ નહીં ઉત્પન્ન કરનારી તેમજ સ્વામીનો નાશ, રાજાદિકનો જય, ડવ્યનો નાશ, અને શોક-સતાપ આદિ અશુભને સૂચવનારી હોવાથી તે સજ્જન પુરુષોને અપૂજનીય કહેલી ઢે. અને યથોક્ત ડચિત અગને ધરનારી અને શાંત દષ્ટિવાઢી જિનપ્રતિમા સદ્જાવને ઉત્પન્ન કરનારી તથા શાંતિ અને સૌજામ્યની વૃદ્ધિ કરવા પ્રમુખ શુભ અર્થને આપનારી હોવાથી સદા પૂજનીય કહેલી ઢે.

ગૃહસ્થોષ પોતાના ઘરને વિષે કેવી પ્રતિમા પૂજવી જોષ ?

ગૃહસ્થોષ પોતાના ઘરને વિષે કેવી પ્રતિમા પૂજવી જોષ ? તેતુ સ્વરૂપ દર્શાવે ઢે. પૂર્વે દર્શાવેતા ડોપથી રહિત, ંકથી ઢણને અગીયાર આંગઢ મુધીના માનવાઢી, પરિકર સહિત, - ંટલે અષ્ટ પ્રાતિહાર્ય સહિત, મુવર્ણ, રુપ, રત્ન અને પીતઢાદિ ધાતુમય અને સર્વ અગે મુદર, ંવી જિન પ્રતિમા ગૃહસ્થે પોતાના ઘરને વિષે સ્થાપી સેવવા યોગ્ય ઢે. પરિકર વિનાની ડપર કહેઢા માનથી રહિત, પાપાણ, ઢેપ, ઢાત, કાષ્ઠ, ઢોહ અને ચિત્રમાં આત્રેલેટ્રી જિનપ્રતિમા ગૃહસ્થને પોતાના ઘરને વિષે પૂજનિક નથી-અંટલે પૂજવી ન જોષ તેને માટે શાસ્ત્રમાં કણ ઢે કે, —

“ સમયાવઢિ સૂતાઓ ઢેવોવઢકઢદતઢોહાણ ।

પરિવારમાણરહિય ઘરમિ નહુ પૂયણ વિવ ॥ ૧ ॥

તે ઘર ઢેરાશરનો પ્રતિમાની આગઢ વઢિવાકુઢનો વહુ વિસ્તાર ન કરવો, પણ જાવથીજ નિરતર ન્હાવણ કરવુ, અને ત્રિકાઢ પૂજા કરવી, અગીયાર આંગઢથી અધિક પ્રમાણવાઢી જિનપ્રતિમા ઘરને વિષે પૂજવી નહીં, તેવી પ્રતિમા તો ઢેરાશરને વિષેજ પૂજવા યોગ્ય ઢે. તેમજ અગીયાર આંગઢથી હીન પ્રમાણવાઢી પ્રતિમા મોટા ઢેરાશરમાં સ્થાપવી નહીં, ં પણ વિવેક રાખવો

વિધિપૂર્વક જિનવિવના કરનાર તથા કરાવનારને સર્વકાઢ સમૃષ્ઢિની

વૃદ્ધિ થાય છે. દારિદ્ર્ય, દુર્ચાગ્ય, નગરુ શરીર, દુર્ગતિ, હીનગુણિ, અપમાન, રોગ અને શોક વગેરે દોષો કોઈકાલે પણ થતા નથી.

અહિં જિનચૈત્યના અધિકારમા ઘણી વાવત કહેવાની છે, પણ તે વિષે શ્રીઆચારદિનકર પ્રમુખ ગ્રંથોથી જાણી લેવું. એ પ્રકારે પાંચ પ્રકારના ચૈત્યોની વક્તવ્યતા કહેવામા આવી, હવે તેના વિનયનુ સ્વરૂપ કહે છે.

ચૈત્ય વિનયનુ સ્વરૂપ

દ્વિત્રિપંચાષ્ટાદિજેદૈ પ્રોક્તા નક્તિરનેકથા ।

દ્વિવિધા દ્વ્યજાવાત્યાં ત્રિવિધાગાદિજેદત ॥ ૧ ॥

પૂર્વે વિનય, નક્તિ, વહુમાન વગેરે જે કહેલા છે, તેના પ્રકાર કહે છે. નક્તિ એ, ગ્રાણ, પાંચ અને આઠ વગેરે જેટલોય અનેક પ્રકારની છે. તેમા દ્વ્ય અને જાવથી એ પ્રકારની છે અને અગ્ર, અગ્ર અને જાવ—એમ ત્રણ પ્રકારની છે. તેમા જલ, વિદ્વેપન, પુષ્પ અને આજરણ વગેરેથી જે અગ્ર પ્રજા થાય છે, તે બતાવે છે. દુઃખે કરોને પ્રાપ્ત થયેલા સમ્યક્સ્વ રત્નને સ્થિર કરવાની ઇચ્છાવાળા વિવેકી પુરુષે પોતે પ્રથમ પવિત્ર ઘડ, વાદર જીવની યતનાદિકને માટે શુદ્ધ વસ્ત્ર પેહેરી જિનાલ્લયમા જવું. ત્યાં શ્રી જિનેશ્વર સમાન મુદ્રાએ યુક્ત, એવા શ્રી જિન-વિંબને માર્જન કરી, કપૂર, પુષ્પ, કેશર, તથા સાકર પ્રમુખથી મિશ્રિત મુગથી જ-લવને સ્નાન કરવું. તે પછી કપૂર, કેશર, અને ચંદન આદિ દ્વ્યોથી વિદ્વેપન કરવું, તે પછી પુષ્પ પૂજા કરવી. જ્યોત્સ્ના માણીએ સામાન્ય પુષ્પોથી મહુ પૂજા ન કરવી. તેને માટે નીચે પ્રમાણે કહેલું છે—

“ ન શુષ્કૈઃ પૂજયે દેવં કુસુમેર્ન મહીગતે ।

ન વિશીર્ણ ફલસ્પૃષ્ઠેર્નાશુજૈર્નાવિકાસિજિ. ॥ ૧ ॥”

સુકાઈ ગયેલા, પૃથ્વીપર પડેલા, સમીને વિશીર્ણ થયેલા, ફલોથી સ્પર્શાઈલા, અશુભ અને વિકાસ નહીં પામેલા પુષ્પોથી જિનેશ્વરની પૂજા કરવી નહીં. ૧

“ પૂતિગંધાન્યગંધાનિ આમ્લગધાનિ વર્જયેત્ ।

કીટકોશાપવિષ્ઠાનિ જીર્ણ પર્યુપિતા નિચ ॥ ૨ ॥

નગારા ગથવાદ્યા, મુગધ વગરના, ચાટા ગથવાદ્યા, કીઠાઈ વીધેદ્યા, જુ
ના અને વાસી પુષ્પોથી પૂજા કરવી નહીં ૨

હસ્તા ત્પ્રસ્થલિતં ક્વિતો નિપતિત લગ્નં કચિત્પાદયો
ર્યન્મૂર્છોર્ધ્વગતં ધૃત કુવસનૈર્નાજેરધો યદ્ ધૃતમ્ ।

સ્પદં દુષ્ટજનેર્ધનૈરનિહિત યદ્ દૂષિત કીટકૈ.

ત્યાજ્ય તત્કુસુમં દલં ફલ્લ મથો જત્તૈર્જિનપ્રીતયે ॥ ૩ ॥

હાથથી પત્તીગયેલુ, પૃથ્વીપર પડેલુ, પગમા કોઈ ઠેકાણે અડકેલુ, મ-
સ્તક ઉપર ચમેલુ, નગારા વસોમા લીધેલુ, નાજિની નીચે રાખેલુ, છુદ્ધ લોકો-
એ સ્પર્શેલુ, ધનથી હણાણેલુ, અને કીઠાઓએ દૂષિત કરેલુ એવુ પુષ્પ, પત્ર અને
ફલ્લ જિનેશ્વરની પ્રીતિને માટે જત્તોએ ત્યજી દેવું ૩

ઉપર કહેલા દૂષિત પુષ્પોવને પ્રજુની પૂજા કરવાથી માણસ નીચણા-
ને પામે છે. તેને માટે કહ્યું છે કે,

“ પૂજા કુર્વન્નગલ્લગ્નૈર્ધરમા પતિતે: પુન. ।

ય: કરોત્યર્ચન પુષ્પૈ રુચ્છિષ્ઠ સોઽજિજાયતે ॥ ૧ ॥ ”

અગ્ર ઉપર લાગેલા અને પૃથ્વીપર પત્તીગયેલા પુષ્પોથી જે પુરુષ પૂજા
કરે છે, તે પુરુષ ઊચ્છિષ્ઠ થઈ જાય છે. પદ્ધતે નીચણાને પામે છે. ૧

૫ કારણ માટે ઉપર કહેલા દોષથી વંજિત એવા પુષ્પોવને જિનપૂજા
કરવી. તેવા ઉત્તમ પ્રકારના પુષ્પોની પજાના પ્રજાવથી જીવ્ય માણીના ધરને વિ-
ષે ધનસારની પેટે સર્વ સુખવાદી સમૃદ્ધિની વૃદ્ધિ વગેરે પ્રગટ થાય છે અને દા-
રિદ્ર, શોક, અને સતાપ આદિ પાપના હૃદય દૂર થઈ જાય છે. આ પ્રમાણે આ
લોકમા ફલ્લ મલ્લે છે અને પરલોકમા દેવ લોકના તથા મોક્ષના સુખની પ્રાપ્તિ
થાય છે.

પુષ્પ પૂજા વિષે ધનસારની કથા

કુસુમપુર નામન નગરને વિષે ધનસાર શેઠ રહેતો હતો. તે હમેશા ત્રિ
કામ્ય જિનપૂજા વગેરે કાર્યો કરવામા તત્પર હતો. એક વખતે અર્ધરાત્રે તે ધનસાર

શેઝની મેનમાં આ પ્રમાણે વિચાર થયો—“ મેં પૂર્વજીવ સારા કામ કરેલા હશે, તેથી આ જન્મમાં તે શુદ્ધ કર્મના બદલથી મને આ વૃદ્ધિ પામતી સમૃદ્ધિ પ્રાપ્ત થઈ છે. હવે જો હું આ જન્મને વિષે કાંઈ શુદ્ધ કાર્યની ક્રિયાનું સેવન કરું તો હું પા-
ઠો આગામી જન્મે સમૃદ્ધિનાં મુલ્યને પ્રાપ્ત કરનારો થઈશ. વડી જે આ સમૃદ્ધિ
દેવાય છે, તે પણ હાથીનાં કર્ણની જેમ ચ્વચ્વ છે, માટે આ પ્રાપ્ત થયેલી લક્ષ્મી-
ને સફળ કરવાને અને પરલોકમાં મુલ્ય પામવાને અર્થે હું એક જિન પ્રાસાદ ક-
રાવીશ, કારણ કે, શાસ્ત્રને વિષે શ્રી જિનપ્રાસાદ કરાવવાનું મહા ફલ કહેલું
છે. અને તેથી મોટા પુણ્યની પ્રાપ્તિ દર્શાવી છે. તેથી પ્રથમ એજ કાર્ય કરી
મને પ્રાપ્ત થયેલ આ મનુષ્યજન્મ ચગેરેની સર્વ સામગ્રી મારે સફળ કરવી જ-
રૂર છે. ”

આ પ્રમાણે ચિંતન કરતાં ધનસાર શેઝને બાકીની સર્વ રાત્રિ વ્યતિક્રાં-
ત થઈ ગઈ. જ્યારે પ્રજાત સમય થયો ત્યારે તે ધનસારે ન્યાયથી ઉપાર્જન કરેલી
પોતાની લક્ષ્મીવત્તે ધાવન જિનાલયવાળું એક જિનમંદિર કરાવવાનો આરંભ કર્યો.
આ કાર્યમાં પ્રતિદિન ઘણાં ઇચ્છ્યનો સ્વર્ચ થવાથી તેના પુત્રે પોતાના પિતા ધનસા-
રને પૂછ્યું.—“ પિતાજી, સર્વ ઇચ્છ્યને નાશ કરનારુ આ દૃષ્ટા કામ કેમ આર-
મ્યુ છે ? આ કામ મને બીજકુલ રુચતુ નથી. આ ઇચ્છ્યથી નવા ઘર, અને ન-
વીન આજીવણો કરાવ્યા હોય તો ત્યારે સારું. કારણ કે, ઘર અને આજીવણ બ-
ગેરે કોઈ કાલાતરે કામ આવે છે. ” પુત્રના આ વચનો શેઝ ધનસારે જાણે સાં-
જળ્યા નહોય તેમ કાઢી નાખ્યાં. તેણે તે ઉપર બીજકુલ ધ્યાન આપ્યું નહીં.
ધનસાર શેઝે તો હિંમત સહિત ચમત્તા પરિણામે કરી ઇચ્છ્યનો તારે વ્યય કરી
તે જિનાલયને પૂર્ણ કરાવ્યું. જ્યારે ચૈત્ય પૂર્ણ થયું, ત્યારે કોઈ પૂર્વના અતરાય ક-
ર્મના ઉદયથી તેના ઘરમાં રહેલા સર્વ ઇચ્છ્યનો નાશ થઈ ગયો. આ વખતે તેનો
પુત્ર અને બીજા મિથ્યાત્વી લોકો બોલવા લાગ્યા કે “ ધનસાર શેઝે જિનાલય
કરાવ્યું, તેથી તેના સર્વ ઇચ્છ્યનો નાશ થઈ ગયો. ” તે લોકો આમ બોલતાં તો-
પણ જેનું ચિત્ત જૈન ધર્મને વિષે દૃઢ છે એવો ધનસાર શેઝ પોતાના ઇચ્છ્યના પ્રમાણ-
માં ધોરુ ધોરુ પુણ્ય કર્યા કરતો હતો.

૫
એક વખતે ધર્મગુરુ જગન્નાથ તે નગરમાં પધાર્યા. ધનસાર તેમને વદના ક-

સ્વાને ગયો. ગુરુદેવ ધર્મી શેઠને પુછ્યું, ‘ કેમ તમારે સુખશાતા છે ? ’ ત્યારે શે-
 ઠે કહ્યું, “ જગવન, તમારી કૃપાથી સુખજ છે, પણ ધર્મના નિંદક લોકો બોલે છે
 કે, “ જિનાલય કરાવવાથી આ ધનસાર શેઠનું સર્વ ઇચ્છ્ય નાશ પામી ગયું ”
 આવી ધર્મની નિંદા સાંજઠી મારા મનને ચિંતા થાય છે. મારું ઇચ્છ્ય નષ્ટ થયું,
 તેની ચિંતા મને બીજકુલ નથી પણ ધર્મની નિંદા થવાથી મને ખારે રોષ થાય-
 છે. ઇચ્છ્યને માટે તો હું સમગ્ર હું કે, શુદ્ધ કર્મના ઉદયથી ઇચ્છ્ય બહુ વાર આવે-
 છે અને અતરાય કર્મના ઉદયથી નાશ પામે છે. હે સ્વામી, આપ જ્ઞાનના વલ્લથી
 જુઓ અને મને કહો કે “ આ જીવને વિષે મારું અતરાય કર્મ જુદો કે નહીં ? ”
 ધનસાર શેઠના આ વચનો સાંજઠી તે ગુરુ સતુષ્ઠ થઈ ગયો, અને તેમણે પોતાના
 જ્ઞાનના વલ્લથી ધનસાર શેઠના અશુદ્ધ કર્મનો નાશ અને શુદ્ધ કર્મનો ઉદય જાણી
 લીધો. પછી ધર્મની ભક્તિ કરવાને માટે ગુરુદેવ તે ધનસાર શેઠને સર્વ યોગ્ય
 શ્રેષ્ઠ અને મહામગ્ન રૂપ નવકાર મંત્ર સાધન વિધિ સહિત આપ્યો ધનસાર શેઠ
 તે મંત્રને વિધિ સહિત જાણી જિનાલયમાં જઈ મૂર્તનાયક મંથુની આગળ
 રહી અષ્ટમતપ આચરવા પૂર્વક તે મહા મંત્રનો જપ કરવા લાગ્યો. જ્યારે ૯
 તપના પારણાનો દિવસ આવ્યો ત્યારે તે દિવસે એક અરવિંદ ઉત્તમ
 પુષ્પોની માલ્યા શ્રી જિનેશ્વરના કઠમા સ્થાપી. જેમાં પ્રજ્ઞાની સ્તુતિ કરવા મંવ-
 સ્યો, તેમાં નાગ કુમાર દેવતાનો ઇચ્છ્ય ધરણેશ્વર સતુષ્ઠ થઈ તે શેઠની આગળ મગદ
 થયો. અને બોલ્યો, “ ધનસાર શેઠ, તમારી નિંદાથી હું સતુષ્ઠ થયો છું જે ઇચ્છા
 હોય તે માગી લો ધનસાર શેઠે પ્રજ્ઞાની સ્તુતિ પ્રર્ણ કરીને કહ્યું, “ દેવ, જો તમે
 મારી પર સતુષ્ઠ થયા હો તો, આ પ્રજ્ઞાના કઠમા આરોપણ કરેલી પુષ્પમાલ્યા વાંચે
 જે પુણ્ય પ્રાપ્ત થયું હોય, તેનું ફળ મને આપો ” ધરણેશ્વરે કહ્યું, “ શેઠ, તે અર્પણ
 કરેલી પુષ્પમાલ્યાના પુણ્યનું ફળ આપવાને હું સમર્થ નથી ચોસડ ઇચ્છો પણ તેનું
 ફળ આપવાને શક્તિમાન નથી, માટે બીજું કાંઈ માગો ” શેઠે કહ્યું, “ કદિ તમે
 વધી પુષ્પમાલ્યાનું ફળ આપવાને અસમર્થ હો તો તે માલ્યાને વિષે રહેલ એકજ
 પુષ્પનું ફળ આપો ” ઇચ્છે કહ્યું, “ તે પણ આપવાને હું સમર્થ નથી. ” ધનસાર
 શેઠે કહ્યું, “ જ્યારે તમારામાં પડ્યું ફળ આપવાની પણ શક્તિ નથી તો તમે
 તમારે સ્થાને પાંડા ચાલ્યા જાઓ. ” ધનસાર શેઠના ૯ વચન સાંજઠી ધરણેશ્વરે
 કહ્યું, “ શેઠજી, દેવતાનું દર્શન નિષ્ફળ હોય નહીં, માટે તમારા ઘરમાં મેં રસોધી

નરેલા સુવર્ણના કલ્પશો સ્થાપ્યા છે. " આટલું કહી ધરણેંદ્ર અદ્યથ થઈ ગયો.

તે પછી ધનસાર શેઠ જ્યાં ગુરુ મહારાજ હતા, ત્યાં આવ્યો. અને તેમની સમક્ષ તે દેવેન્દ્ર સમધી વૃત્તાત જણાવ્યો. પછી પોતાને ઘેર આવી પારણું કર્યું. પારણું કર્યા પછી ધનસારે જૈનધર્મની નિંદા કરવામા તત્પર એવા પોતાના પુત્રોને બોલાવી પૂર્વનો સર્વ વૃત્તાત કહી સંજલાવ્યો અને રત્ન નરિત સુવર્ણના કલ્પશો લતાવ્યા. તે પછી શ્રી જિનશ્વરની પુષ્પની પૂજાનો મહિમા વર્ણવી પોતાના સર્વ કુટુમ્બને જૈનધર્મના માર્ગમા સ્થિર કરીને ધનસાર શેઠ જાવજીવ સુધી સુખી, જોગી, દાની અને જિતેન્દ્રિય થયો હતો. આ પ્રમાણે પુષ્પ પૂજા ઉપર ધનસાર શેઠની કથા છે.

આજરણ પૂજા

વિવેકી પુરુષોષ સુવર્ણના અને રત્નોના ચક્ર, શ્રીલક્ષ્મી, હાર, કુંડલ, બી-જોઈ, ઢાંચ, મુગટ અને તિલક આદિ અનેક પ્રકારના આજરણો કે જે પોતે તથા અન્ય પુરુષોષ અણજોગેલ્લા હોય તે જિનવિંચને ઘટમાન સ્થાને આરોપિત કરવા, જે દમયતી વગેરે કરેલા હતા. દમયતી કે જે પૂર્વજન્મે ધીરમતી નામે સ્ત્રી હતી, તેણીએ અષ્ટાષ્ટક પર્વતને વિષે ચોવીસ જિનવિંચોના લલ્લાટને વિષે રત્નના તિલકો આરોપિત કર્યા હતા. તે પુણ્યના પ્રજાવધી તે ત્રીજે જન્મે સ્વાજ્ઞા-વિક તિલકથી અત્રકૃત લલ્લાટશાળી અને તેની કાતિવને નિરતર અધિકારનો નાશ કરનારી ત્રિલક્ષ્મીના અધિપતિ નલ્લ રાજાની દમયતી નામે રાણી થઈ હતી. તે શિવાય બીજા પણ ઘણા જન્મ જીવો આજરણ પૂજાના પ્રજાવધી મુલની શ્રેણીને પામેલા છે. આ પ્રમાણે પેહેલી અગપૂજા કહેવામા આવી.

બીજી અગ્ર પૂજા

નૈવેદ્ય, ફલ, અક્ષત અને દીવા પ્રમુલ્યથી અગ્ર પૂજા થાય છે. અહિં ઉત્તમ પ્રકારના મોદક પ્રમુલ્લ સ્વાજા તે નૈવેદ્ય કહેવાય છે. શ્રીફલ બીજોરા વગેરે ફલ કહેવાય છે. પોતાને જોમ્ય એ સ્વરુ રહિત અને હજ્જલ એ શાક્ષિપ્રમુલ્લ ધાન્ય વિશેષ તે અક્ષત કહેવાય છે. તે નૈવેદ્ય, ફલ અને અક્ષત પ્રજાની પાસે મુકવા. તે સાથે પ્રધાન યતના પૂર્વક પ્રજા સમીપે શ્રેષ્ઠ ધૂતનો દીપક કરવો. અહિં વિવેકી

ગૃહસ્થે ઇંદ્રુ ધ્યાનમા રાસવાનુ કે, તે પ્રજ્ઞના દીપકવર્મે પોતાનુ ગૃહકાર્ય કાંડપણ કરવુ નહીં જો કોઈ એ દીપકવર્મે ગૃહકાર્ય કરે તો તે દેવસેનની માતાની જેમ તિર્યચ પ્રમુખ યોનિગ્રોમાં ઉત્પન્ન થાય છે. અને તેથી મોટા હુઃસ્વનુ જાગન થાય છે. તે વિષે કહ્યુ છે કે, -

દીપ વિધાય દેવાના મગ્નત . પુનરે વહિ ।

ગૃહ કાર્ય ન કર્તવ્ય કૃતે તિર્યગ્ જવો જવેત્ ॥૧॥

“દેવની આગલ ટીવો કરી તેદીવા વર્મે ગૃહકાર્ય ન કરવુ. તેમ કરવાથી તિર્યચનો જન્મ પ્રાપ્ત થાય છે.” ૧

તે વિષે દેવસેનની માતાનુ દૃષ્ટાંત

ફલ્ગુર નામના નગરમા અજિતસેન નામે રાજા હતો. તે નગરમાં દેવસેન નામે એક શેઠ રહેતો હતો. તે ઉત્તમ શ્રાવક હતો. તે હમેશા ધર્મ કાર્ય કરી મુલ્કે કાઝ નિર્ગમન કરતો હતો તે નગરમા ધનસેન નામે એક ઝટને વહન કરનારો પુરુષ હતો. તેના ઘરમાંથી એક ઝટની નિરતર દેવસેન શેઠને ઘેર આવ્યા કરતી હતી. ઝટવાહક ધનસેન લાકડીઓના પ્રહાર કરી તેણીને તાનન કરતો તો પણ એ ઝટની તેના ઘરમા રહેતી નહીં દેવસેનને ઘેર આવ્યા કરતી હતી. તે ઝટ નીને અતિ માર પડતો જોડ જેનુ હૃદય દયાથી આર્દ્ર છે, એવા દેવસેન શેઠે મન્ય આવીને તે ઝટની સ્વરોદી લીધી અને પોતાને ઘેર રાખી.

એક વખતે ધર્મયોષ આચાર્ય તે નગરને વિષે પધાર્યો. તે સ્વર સાજાલી ઘણા જીવો તેમને વડના કરવાને ગયા. તેમની સાથે દેવસેન શેઠ પણ ગયો હતો. તે વખતે તે ગુરુ તેમને નીચે પ્રમાણે ધર્મોપદેશ આપ્યો.

“ધર્મો જગત સાર સર્વસુખાના પ્રધાનહેતુત્વાત્ ।

તસ્યોત્પત્તિર્મનુજાત્સાર તેનૈવ માનુષ્યમ્ ॥ ૧ ॥

અપિ લઙ્ગ્યતે સુરાજ્ય લઙ્ગ્યતે પુરવરાણિ રમ્યાણિ ।

નહિ લઙ્ગ્યતે વિશુદ્ધ સર્વજ્ઞોક્તો મહાધર્મ ॥ ૨ ॥

ન ધમ્મકજ્જં પરમત્થિ કજ્જં, ન પાણિ હિંસા પરમં અકજ્જં।
ન પ્રેમરાગા પરમત્થિ વંધો, ન વોહિલાન્ના પરમત્થિ દાન્નો॥૩॥

“ સર્વ સુખોનુ મુખ્ય હેતુ દ્વોવાથી ધર્મ આ જગતમાં સાર રૂપ છે. તે ધર્મની ઉત્પત્તિ મનુષ્યથી થાયછે, તેથી મનુષ્ય પાણુજ તેમાં સાર રૂપ છે. કદિ સારુ રાજ્ય પ્રાપ્ત થાય અને મનોહર નગરો મેદવની શકાય પણ શુષ્ક એવો સર્વજ્ઞ કથિત ધર્મ મેદવની શકાતો નથી. ધર્મ કાર્યના જેવું વીજુ ઉત્કૃષ્ટ કાર્ય નથી. જીવ હિંસાના જેવું વીજુ ઉત્કૃષ્ટ અકાર્ય નથી, પ્રેમરાગના જેવો વીજો ઉત્કૃષ્ટ વંધ નથી અને વોહિલાન્નાના જેવો વીજો ઉત્કૃષ્ટ દાન્ન નથી.” ૧-૨-૩.

આ પ્રમાણે ધર્મયોગ ગુરુનો ઉપદેશ સાંજડ્યા પછી દેવસેન શેઠે ગુરુને આ પ્રમાણે પુછ્યું,—“ સ્વામી, કોઠ એક જંદમી છે, તે મારા ઘર શિવાય કોઈ વીજે ઠેકાણે રહેતી નથી, તેનું શુ કારણ હશે ? ” ગુરુ મહારાજે કહ્યું, “ જહ, એ જંદમી પૂર્વ જન્મે તારી માતા હતી. એક દિવસે તેણીએ શ્રી જિનેશ્વરની આગલ દીવો કરી તે દીવાવડે પોતાના ઘરના કામ કર્યા. તેમજ મનુ આગલ કરેલા ધૂપના ઝંગારા વડે ઘરનો ચુલો સઢગાવ્યો હતો. તે પાપને તેણીએ આલોચ્યું નહીં, અને કાલે કરી મૃત્યુ પામી ગઈ. તે કર્મના યોગે તે આહિ જંદમી થઈને અવતરી છે. પૂર્વ જન્મના સ્નેહથી તે તારા ઘરને ઢોમતી ગઈ.” આ વાર્તા સાંજડી દેવસેન શેઠ ઘોરે જવ્ય હોકો દેવ સવધી વસ્તુના એવા ઉપયોગનું ફલ જાણી તેનો ત્યાગ કરવાને જનમાલ થયા, અને તે ગુરુ મહારાજને નમી પોતપોતાને સ્થાને ચાલ્યા ગયા હતા.

આ પ્રમાણે દેવસેનની માતાનું દષ્ટાત લક્ષ્મી લાહી સંસારથી જય પામનારા જવ્ય જીવોએ દેવની વસ્તુઓવડે પોતાના ઘરનું કાર્ય ન કરવું દેવ ઉપર વડેનું થોડું પણ ગ્રહણ કરવું નહીં. દેવની સુખમનું તિલક પણ ન કરવું, અને દેવના જલ્લવડે પોતાના હાથ પણ પણ પલાલવા નહીં. દેવ જવ્ય વ્યાજે પણ લેવું નહીં. અર્થાત્ દેવ સવધી વસ્તુ પોતાના કામમાં કટિપણ લેવી નહીં.

ત્રીજી જાવ પૂજા

આ ત્રીજી જાવ પૂજા જિનેશ્વરને વડન સ્તવન સ્મરણ વગરેથી થાય છે.

પ્રથમ ઊચિત સ્થાને રહી ચૈત્યવદન કરવું. તેમા શક્રસ્તવ વિગેરે બોલવા, પદ્યો દ્વોકોત્તર એવા તીર્થકરના બ્રતા ગુણોને વર્ણન કરનારા વચનો વમે સ્તુતિ કરવી. તે પછી શ્રી જિનેશ્વરને પોતાના હૃદયકમલમા સ્થાપી તેમના ગુણોનું સ્મરણ કરવું તથા પ્રત્યુની આગલ નાટકાટિ કરી રાવણની જેમ અસ્વરૂપાવ ધારણ કરવો. જેમ હંકાના સ્વામી રાવણે એક સમયે અષ્ટાપદ પર્વતને વિપે નરત રાજાએ કરા વેલા પોતપોતાના વર્ણ પ્રમાણવાદ્યા ચોવીશ જિનેશ્વરોના પ્રસાદની અદર ક્રુપના દિક પ્રત્યુઓની હ્રવ્યપૂજા કરી હતી, અને મદોદરી પ્રમુખ સોઢહજાર અતઃપુર સાથે નાટક કર્યું હતું, તે સમયે તેણે તેની ધીણાની તાત તુટી જતા પ્રત્યુના ગુણ ગાનના રગમા નગ પદ્મવાના નયથો પોતાના શરીરમાથી નસ સ્ત્રેચીને સાધી હતી. તેવી જિન નક્તિથી તે રાવણે તીર્થકર નામ કર્મ ડપાર્ગન કર્યું હતું. જે રાવણ મહા-વિદેહ ક્ષેત્રને વિપે તીર્થકર થયો

એ પ્રમાણે વીજા પળ નવ્ય જીવોએ જિનપૂજાને વિપે યત્ન કરવો જોઈએ, તેને માટે જાણ્યમા નીચે પ્રમાણે દાખ્યુ છે

“યદ્યપિ ગંધર્વનદ્રવાણ્યક્ષેવણજહારત્તિયાઈ દીર્વાઈ જં કિંચ ત સર્વ પિરરહ અગ્ગપૂઆ ” ॥ ૧ ॥

આ ધવનથી જો કે નાટકને અગ્ગ પૂજામા ગણેલ છે, તો પણ તે નાટક જાણ મિશ્રિત હોવાથી, તેમા જાવની પ્રધાનતા છે, તેથી તેને ભાવ પૂજામા કહેલું છે, તે દોષ નથી, એમ જાણવું એ પ્રકારે ત્રીજી જાવ પૂજા જાણવી.

પાંચ પ્રકારની પૂજા

પાંચ પ્રકારની પૂજા આ પ્રમાણે કહેવાય છે ૧ પુષ્પ પ્રમુખની પૂજા, ૨ જિનેશ્વરની આજ્ઞા, ૩ દેવ હ્રવ્યનું રક્ષણ કરવું, ૪ ઊત્તસવ અને ૫ તીર્થ યાત્રા આ પાંચ પ્રકારે જિનેશ્વરની નક્તિ પણ કહેવાય છે તે વિપે કયું છે કે—

“પુષ્પાદ્યર્ચા તદાજ્ઞાચ, તદ્દહ્રવ્ય પરિરક્ષણમ્ ।

ઉત્તસવાસ્તીર્થયાત્રા ચ, નક્તિ પચવિધાજિને” ॥ ૧ ॥

“પુષ્પાદિકથી પૂજા કરવી, જિનેશ્વરની આજ્ઞા માનવી, દેવ હ્રવ્યનું

રક્ષણ કરવું, ઉત્સવો કરવા અને તીર્થ યાત્રા કરવી—એ પાંચ પ્રકારની જિનેશ્વરની જક્તિ કહેવાય છે. ” ૧

જિનેશ્વરની જક્તિ પાંચ પ્રકારે થાય છે. કેતકી, ચપક, જાફ, જુફ, શત-પત્ર ઘોરે અનેક પ્રકારના ઉત્તમ પુષ્પો તથા ઝૂપ, દીપ અને ચંદનાદિ વસ્તુ પૂજા કરવી તે પ્રથમ જક્તિ કહેવાય છે.

મન, વચન અને કાયાએ કરીને જિનેશ્વરની આજ્ઞા પાલવી એ બીજી જક્તિ કહેવાય છે. જિનેશ્વરની આજ્ઞા એ સર્વ ધર્મકૃત્યનું મૂલ્ય કારણ છે, જિનાજ્ઞા વિના સર્વ ધર્મ કાર્યો નિર્રથક છે, એમ જાણી જન્ય જીવોએ જિનાજ્ઞા પાલ્લવાને ઉદય કરવો. તેને માટે આ પ્રમાણે કહ્યું છે—

“ આણાહત્તવો, આણાહસંજમો, તહ યદાણા માણાએ ।

આણારહિઓ ધમ્મો પલાલ પૂલવ્વ પરિહાફ ॥ ૧ ॥

જમિઓ જવો અણતો તુહઆણાવિરહિએહિ જીવેહિ ।

પુણજવિયવ્વો તેહિ જેહિં નગીકયા આણા ॥ ૨ ॥

જો ન કુણફ તુહ આણ સો આણ કુણફ તિહુઅણજણસ્સ ।

જો પુણ કુણફ જિણાણ તસ્સાણા તિહુઅણેવેવ ॥ ૩ ॥”

“ જિનેશ્વરની આજ્ઞા એ તપ, એ સયમ અને દાન માન એ આજ્ઞાથી સફળ છે. તે આજ્ઞા વિનાનો ધર્મ તે શાલના ફોતરાની જેમ નિષ્ફળ છે.

હે જિનેશ્વર, તમારી આજ્ઞાથી રહિત એવા જીવો આ અનત સસારમાં જન્મ્યા છે. અને જે જીવે તમારી આજ્ઞા અગીકાર કરી નથી, તે જીવની ગતિ ફરીથી પણ તેવીજ થશે. ૬

જે જીવ તમારી આજ્ઞા કરશે નહીં, તે જીવ ત્રણ જગત્ના લોકોની આજ્ઞા કરે છે પરંતુ તેને ત્રણ જગત્ના જીવોને તોવે રહેવું પડે છે અને જે જીવ તમારી આજ્ઞા માને છે, તેની આજ્ઞાને ત્રણ જગત્ના જીવો માને છે. ૭

દેવ ઇચ્છ્યનું સમ્યક્ પ્રકારે રક્ષણ કરવું,— રક્ષિત કરવી, તે ત્રીજી જક્તિ કહેવાય છે. આ સસારને વિષે સર્વ માણીઓ પોતાના ઇચ્છના રક્ષણને માટે

તત્પર રહે છે, પરંતુ દેવ ઇચ્છ્યનું રક્ષણ કરવામા — તેને વધારવામા ઉત્તમ જીવોની જ પ્રવૃત્તિ હોય છે. જેઓ દેવ દ્રવ્યના રક્ષણને માટે સારી રીતે પ્રયત્ન કરે છે, તે પ્રાણીઓ આ લોક તથા પરલોકમા સુખની પરપરાને પ્રાપ્ત કરનારા થાય છે, જેઓ દેવ ઇચ્છ્યનું રક્ષણાદિક કરે છે, તેઓ આ ઉચ્ચ લોકને વિષે અતિ ધોર છુઃસ્વના જાનન વને છે. તે વિષે કશું છે કે,

“જિણ પવયણ બુઢી કર પજાવગ નાણદસણ ગુણાણ ।

જસ્કતો જિણદબ્બ અણત સસારિઓ હોઈ” ॥૧॥

“ જિન પ્રવચનની વૃદ્ધિ કરનાર અને જ્ઞાન તથા દર્શન ગુણોનું પ્રજાવક એવા જિન ઇચ્છ્યનું જે પુરુષ રક્ષણ કરે છે, તે અનત સસારી થાય છે.” ૧

જિણ પવયણ બુઢી કર પજાવગ નાણદસણ ગુણાણ ।

રખતો જિણ દબ્બ પરિત્ત સસારિઓ હોઈ ॥૨॥

“ જિન પ્રવચનની વૃદ્ધિ કરનાર અને જ્ઞાન તથા દર્શન ગુણોનું પ્રજાવક એવા જિન ઇચ્છ્યનું જે પુરુષ રક્ષણ કરે છે, તે પુરુષ જવ સંસ્થાના પ્રમાણવાળો થાય છે. એટલે તેના જવની સંખ્યા પરિમિત થાય છે ” ૨

“ જિણ પવયણ બુઢી કર પજાવગ નાણદસણગુણાણ ।

વઢતો જિણદબ્બં તિથયરત્ત લહઈ જીવો ॥૩॥

“ જિન પ્રવચનની વૃદ્ધિ કરનાર અને જ્ઞાન તથા દર્શનના ગુણોનું પ્રજાવક એવા જિન ઇચ્છ્યને વધારનારો જીવ તીર્થંકરપણને પ્રાપ્ત કરે છે.” ૩

અહિં વૃદ્ધિ એટલે નવા નવા ઇચ્છ્યનો પ્રકેષ કરવા વગેરેથી વધારવું, એમ સમજવું તે પણ પનર પ્રકારના કર્માદાન રૂપ કુલ્યાપાર વર્જીને સદ્વ્યાપારના વિધિ વડે ઇચ્છ્યની વૃદ્ધિ કરવી. અવિધિ વડે કરેલી ઇચ્છ્ય વૃદ્ધિ હલ્લટી દોષરૂપ થાય છે. તેને માટે શાસ્ત્રમા કશું છે કે,

“ જિણવર આણા રહિય, વધારનાવિ કેવિ જિણદબ્બ ।

બુઢિતિ જવસમુદે મૂઢા મોહેણ અન્નાણી ॥૪॥”

“ જિનેશ્વરની આજ્ઞાથી રહિતપણે જિનઘ્વ્યને વધારનારા કેટલાએક મૃદ થયેલા અજ્ઞાની જીવો પણ મોહવને આ સમુદ્ધને વિષે થુમે ઢે. ? ”

કેટલાએક આચાર્ય કહે ઢે કે, શ્રાવક શિવાયના વીજા પાસેથી વધારે ગ્રહણ કરી કાલાતરે દેવઘ્વ્યની વૃદ્ધિ કરવી યચિત ઢે, કહુ ઢે કે,

“ ચેશ્યદઘ્વવિણાસે રિસિધાણ પવયણસ્સજહાદે ।

સંજયી ચજથજંગે, મૂલ્લગ્ગિ વોદિલાજ્જસ્સ ॥ ૧ ॥

‘ચૈત્યઘ્વ્યનો વિચાર કરવાથી, મુનિનો ઘાત કરવાથી, શાસનની નિંદા કરવાથી અને સયતિનુ ચોથુ ત્રત જાગવાથી વોધિજ્ઞાજ્ઞનો મૂલમાથી નાશ પામે ઢે. / ”

‘ચૈત્યઘ્વ્યનુ કોડ જહ્ણ કરતો હોય તેની ડપેજ્ઞા કરવી, એ ‘ચૈત્યઘ્વ્યનો વિનાશ સમજવો. ‘ચૈત્યઘ્વ્યના જહ્ણ તથા રક્ષણ કરવા ડપર ત્રણ દષ્ટાતો ઢે, પણ આ સ્થલે સાગર શેઝનુ દષ્ટાત કહેવામા આવે ઢે.

સાગર શેઝનુ દષ્ટાત

સાકેતપુર નગરમા સાગર નામે એક શેઝ રહેતો હતો, તે પરમ શ્રાવક હતો. એક વખતે તે નગરના શ્રાવકોએ ‘ આ સારો શ્રાવક ઢે. ’ એમ ધારી તેને ‘ચૈત્યનુ ઘ્વ્ય સોંપી દીધુ. અને કહુ કે, “ સાગર શેઝ, આ નવીન ‘ચૈત્ય વને ઢે, તેની અદર સુતાર, કમીઆ વગેરે જે કામ કરનારા ઢે, તેમને તમારે ઘ્વ્ય શુકવવુ. ” સાગર શેઝે તે ઘ્વ્ય ગ્રહણ કર્યુ. ઢોજને વજા થયેલા તે શેઝે તે મજુરોને રોકરુ ઘ્વ્ય ન આપતા તે ઘ્વ્યને વદલે દાણા, ગોલ્લ, ઘી, તેલ, વસ્ત્ર વગેરે પદાર્થો આપતા માહ્યા, અને તે વસ્તુઓ સ્વરીદ કરી તેમા જે નષો મળે તે પોતે લેવા માહ્યો. એમ કરતા રપીઆના ઓશીમા જાગરુપ જે કાકણી થાય ઢે, તેવી એક હજાર કાકણીનો તેને નષો થયો. આ કૃત્ય કરવાથી તે સાગર શેઝે અતિ-ધોર ધુત્કર્મ ડપાર્જન કર્યુ. કેટલેક સમયે તે સાગર શેઝ તે કર્મ આલોગ્યા વિના મૃતુ પામી સમુદ્ધમા જલ માનુષ રુપે ડત્પન્ન થયો. જાતિવત રત્નોના ગ્રહણ કરનારા

पुरुषोऽसमुद्रना जलचर जीवोना उपपन्नो वारनार अने जलनी अदर उद्योत करनार तेव ग्रहण करवाने माटे ते जल मनुष्यने पकमी वज्रनी घटीमा नाख्यो. तेमा ते महान् पीमार्थी ठ मास सुधी बुदाष्ट मृत्यु पामी त्रीजी नरके नारकी रूपे उत्पन्न थयो. त्याथी नीकळीने पाचसो धनुष्यना प्रमाणवाझो मोटो मत्स्य थयो. त्या मत्सेच्छ लोकोऽसर्व अगना भेदवारूप मोटी कदर्थना करी तेने मारी नाख्यो. त्याथी मृत्यु पामी ते चोथी नरके गयो. त्याथी नीकळी एज प्रमाणे वे वार मत्स्य थयो अने वे वार सातमी नरके उत्पन्न थयो एटळे एक वार मत्स्य अने एकवार सातमी नरके—एवी रीते उत्पन्न थयो ते पडो पृथ्वी करेला हजार काकणी प्रमाण देव छव्यना उपजोगथी अतर रहित हजार-वार घोमो थयो. ते पडो अनुक्रमे जुहू, गारुड, हरण, सागर, शीयाळ, मार्जार, ऊदर, नोड्डीओ, गीरोळी, घो, सर्प, बीडी, पृथ्वीकाय, आपकाय, तेजकाय, वायुकाय, वनस्प-तिकाय, शरव, छीप, जडो, कीमी, कीमा, करमीआ, पतंगीआ, माखी, जमर, मत्स्य, काचयो. गधेको, पामो, ऊट, खचर, घोमो, अने हाथी वगरे अनेक जातिमा सहस्र जय जम्पो हतो. ते सर्व तिर्यचोना जवोमा शखोना घातनी मोटी पीमाओ सहन करी मरण पाव्यो हतो एवी रीते थवाथी जेना दुष्कर्म झीण थयेला छे, एवो ते सागर शेठनो जीव वसतपुर नगरने विपं रहेता कोटिपति वसुदत्त नामना शेठनी स्त्री वसुमतीना उदरने विपे गर्जपणे उत्पन्न थयो. ज्यारे जीव गर्जमा आव्यो त्यारे ए कोटि धनपति वसुदत्त शेठनु सर्व छव्य नाश पामी गयु ज्यारे तेनो जन्म थयो त्यारे तेनो पिता वसुदत्त शेठ पोतेज मरण पामी गयो ज्यारे ते बालक पाच वर्षे नो थयो त्यारे तेनी माता वसुमती मरण पामी त्यारे लोकोऽतेनु नाम नि पुण्यक पाव्यु. ते जिखारीनी वृत्तिथी उठरी मोटो थयो

एक दिवसे ते नि पुण्यकनो मामो तेने छु स्त्री जाणी तेमवा आव्यो. ते तेने पोताने घेर तेनी गयो जे दिवसे नि.पुण्यक मामाने घेर गयो, ते ज रात्रे चोरोऽआवी तेना मामाना घरने छुटी लीवु ते नि पुण्यक जेना घरमा एक दिवस रहे तेना घरमा चोरोनी धारु, अग्निनी लाव अने घरना स्वामीनो नाश इत्यादि ऊपड्यो थता हता. ‘आथी आ दुर्जामी ठे, वसुमती गामी ठे अने मूर्तिमान् उत्पात ठे’ इत्यादि शब्दोथी लोको तेनी निंदा करवा लाग्या

आधी ते लुधेगपामीने देशातर चाव्यो गयो. फरतो फरतो ताम्रक्षिप्ती नगरीने विपे रहेता विनयंघर नामना एक शेठने घेर नोकर रव्हो. जे दिवसे ते रव्हो, तेज दिवसे ते शेठनु घर अग्निची वझीने जस्म थड गयु. एधी शेठे तेने श्वाननी जेम घरनी बाहेर काढी मुक्यो. 'हवे शु करवु' एम मूढ वनी ते पोताना कर्मने निंदवा द्याग्यो. कहु ठे के,

“कम्मं कुणंति सवसा, तस्सुदयंमिय परव्वसा हुंति।

डुक्क सहइ सवसो निवसइ परवसो ततो” ॥१॥

“जे जीवो स्ववश थड्ने कर्म करे ठे, तेओने परवश थड्ने कर्म जोगववा पने ठे पण स्ववशे जे दुःख जोगवे ठे, ते परवश पन्ता नथी” १

ते पडी पोतानु जाग्य बीजे स्थळे हशे, अेवु धारी ते समुछना तीर ऊपर गयो. अने तेज दिवसे एक वहाणमा वेठो. त्या रहैला धनावह नामना एक खझासीनी साथे ते सुरे छीपातरमा आवी पोहोच्यो. आ वखते ते हृदयमां फुझाड गयो अने विचार करवा द्याग्यो के, 'हवे मारा जाग्यनो उदय थयो, कारण के, हु वेठा उता आ बाहाण जाग्यु नही के बुनयु नहीं. अथवा मारा छुंदेवतु कृत्य हमणा मने विसर्गे गयु हवे वझती वखते मने ए छुंदेवतु स्मरण न थाओ.' आ प्रकारे चिंतवी ते पात्रो वज्रता बाहाण पर चमथो. छुंदेवे जेम द-मयी पात्र जागे तेम ते वहाणने जागी नाखु. तेना सो कटका थड गया. ते वखते नि.पुण्यक एक पाटीआने वझगी महाकृष्टे करी केटलेक दिवसे समुछने काठे आव्यो. त्या आवेझा एक गामना ठाकोरने त्या सेवक थड्ने रव्हो. ते ठाकोरना शत्रु जीझोअे ते गाम ऊपर धारु पानी, अने 'आ ठाकोरनो पुत्र ठे' एम धारी निःपुण्यकने बाधी पोतानी पड्झीमा लाड गया. तेज दिवसे बीजी पड्झीना पत्तिअे आरी ते पड्झीनो नाश कयों. आधी पेझा जीझोए 'आ कोइ अजा-गोआ ठे' एउ मानी नि पुण्यकने पोतानी पड्झीमाथी बाहेर काढी मुक्यो

एवी रीते ते निःपुण्यकने उपद्रवोनो हेतु होवाधी रीजा हजारो ठेकाणे-धी काढी मुकवामा आव्यो हतो अने तेथी तेणे अनेक जातना दुःखो जोग-व्या हता.

एक बखते ते बाडितने आपनारा एक यज्ञना मंदिरमा आबी चड्यो. त्यां तेणे पोताना दुःख निवेदन करवा पूर्वक एकाग्रताथी ते यज्ञनी आराधना करी. एकवीश दिवस उपवास करता ते यज्ञ तेने तुप्यमान थयो. यज्ञे प्रत्यक्ष दर्शन आपी तेने कथु, “ जघ, अहिं दररोज सायकाळे सोनाना हजार पीडा बाळो एक मोटो मोर आबी मारी पासे नृत्य करशे, ते नृत्य थड रबा पडी तेना पीडामाथी दररोज एक एक सोनातु पींडु पमशे, ते तारे ग्रहण करवु. ” यज्ञना आवा वचन साजळी ते नि पुण्यक खुशी थयो. पडी त्या रही ते प्रतिदिन ते मोरना सुवर्णना पीडाने ग्रहण करवा द्याग्यो. अनुक्रमे तेणे नवसो पीडा एकठा करी. हवे ते मोरनी पासे सो पीडा बाकी रबा. दुर्दवथी मेराएझा ते निःपुण्यके चितव्यु के, ‘ हवे एक एक पींडु लेवाने माटे आ अटवीमां केटझोक बखत रहेवु, माटे एक साथे आ बाकी रहेझा सो पीडा मुठीमा ग्रहण करी झड. ” आवु चितवी ते मोरना वजा पीडा मुष्टिमे ग्रहण करवा गयो, तेवामा ते मोर काफी-मानु रूप झड उनी गयो अने निःपुण्यके जे पूर्वे नवसो पीडा ग्रहण करेझा होता, ते पण तेनी साथे नाशी गया कथु ठे के,

“ देवमुद्धव्य यत्कार्यं क्रियते फलवन्न तत् ।

सरोऽजश्चातकेनात गल्लरध्रेण गच्छति” ॥ १ ॥

“ जे काम देव-कर्मने ओळगीने करवामां आवे, ते सफल थतु नथी चातक (वर्षयो) सरोवरतु जल मेळवे ठे, पण ते तेना गळाना छिद्रमाथी नी कळी जाय ठे. ” १

ते निःपुण्यक ‘ मने धिंकार ठे में फोगटनी उतावळ करी. ’ एम चित वतो ते वनमा आमतेम जमवा द्याग्यो तेवामा एक ज्ञानी मुनि तेना जोवामां आव्या. तेणे ते मुनिने नमस्कार करी पोतानो पूर्वजव पुढयो. पडी ते मुनिए तेना पूर्वजवतु स्वरूप यथास्थित कही सजळाव्यु ते साजळी तेणे पूर्वजरे देव-झव्य वने करेझ आजीविकाना पापनी आनोयणा मार्गी त्यारे मुनिए कथु के, प्रथम तो देवझव्य अधिक अधिक आपवु अने ते आप्या पडी तेनु सम्यक् प्रकारे रक्षण अने वृष्टि प्रमुख करवु—एम करतु, ते द्यागेना दुष्कर्मनो प्रतिकार (उपाय) ठे, अने तेम करवाथीज सर्व प्रकारे जोगरुष्टि तथा मृगनो बाज प्राप्त थाय ठे. ”

मुनिनां आत्मा वचन साजळी तेणे एवो नियम ग्रहण कर्णों के “ ज्या सुधी पूर्वे ग्रहण करेक्षा देवद्वयथी हजार गाणु छव्य न अपाय त्यासुधी आहार, वस्त्रादिकना निर्वाहथी जरा पण अधिक छव्य मारे ग्रहण करवुं नही. ” आवो नियम ग्रहण करी तेणे श्रावकनो धर्म अंगीकार कर्णों. ते पढी ते निःपुण्यक जे जे वेपार करवा लाग्यो, तेमा ते घाणुं छव्य कमावा लाग्यो. ते पोताना आहार वस्त्रना निर्वाह जेष्ठ्यु राखी वाकीनु छव्य देव कार्यमा आपतो. एम करता थोडा दिवसमा तेणे देव निमित्ते दश लाख काकणी छव्य आपी दीवु. तेष्ठ्यु छव्य आपी ते देवनो अनृणी थयो. पढी घाणु छव्य उपार्जन करी ते पोताना नगरमां आव्यो. त्या ते सर्व धनाढ्य शेडोमा महान् शेड गणायो. पोताना अने परना करावेक्षा सर्व चेत्योने विपे पोतानी शक्ति प्रमाणे अखरु नक्ति पूर्वक निरतर पूजा प्रजावना करवा लाग्यो. अने सम्यक् प्रकारे देव छव्यनु रक्षण अने योग्यता पूर्वक देव छव्यनी वृष्टि वंगरे करी तेणे अरिहत नक्तिरूप प्रथम स्थानक आराध्यु अने तेथी करीने तेणे जिननाम कर्म-तीर्थरु नाम कर्म उपार्जन कर्णु. ज्यारे अवसर प्राप्त थयो, एट्ठे तेणे गीतार्थ गुरुनो पासे दीक्षा ग्रहण करी. ते पढी सिध्दातनो अज्यास करी ते गीतार्थ थयो. अने तेणे धर्मदेशनाथी घणा जव्य जीवोने प्रतिबोध कर्णों. जेउटे तेणे अनशन व्रत काड करी सर्वार्थ सिद्धि विमानेने विपे देव रुपे उत्पन्न थयो. त्या देवतानी समृद्धि जोगवी महा विदेह केअने विपे तीर्थकरनी सपत्ति जोगवी ते मोक्षपदने प्राप्त थयो ए प्रकारे देवद्वयना अधिकारमा सागर शेडनी कथा कहेवाय ठे. एवी रीते जिनेश्वरनी श्रीजी नक्ति कहेवामा आवी.

चोथी नक्ति

जे निश्चे करी जव्यजीवो अद्वाइउत्सव, स्नान, चैत्यविंसी प्रतिष्ठा, वंगरे उत्सवो करे तथा श्रीपर्युषण पर्वने विपे कष्टमूत्रनी राचना प्रमुख शासननी प्रजावना करे, ते जिनशासननी उन्नतिना हेतु होवार्थी ते पण जिनपूजाज कहेवाय ठे कथु ठे के —

“ प्रकारेणाधिका मन्ये जावनात् प्रजावनाम् ।

जावना स्वस्य दानाय स्वान्ययोस्तु प्रजावना ॥ १ ॥

“ કોઈ પ્રકારે જાવનાથી પ્રજાવના અધિક છે એમ હું માનું છું, કારણ કે, જાવના પોતાનાજ દાજને માટે થાય છે અને પ્રજાવના પોતાના અને બીજાના બનેના દાજને માટે થાય છે. ૧ ”

પાંચમી જાતિ

તીર્થયાત્રા કરવી એ જિનેશ્વરની પાંચમી જાતિ કહેવાય છે. શત્રુજય, ગિરનાર, અર્ધુદાચલ, અષ્ટાપદ, સમેતશિખર, આદિ સર્વ તીર્થોને બિપે જિનવદન કરવા અને તે ક્ષેત્રની સ્પર્શનાદિક કરવાને માટે જવું, તે તીર્થયાત્રા કહેવાય છે, એ તીર્થયાત્રા પણ જિનજાતિજ ગણાય છે તે તીર્થોમા શત્રુજય તીર્થ સર્વ તીર્થોનો રાજા છે અને ત્રણ લોકમા તેના જેવું બીજું તીર્થ નથી. કશું છે કે.

“ નમસ્કારસમો મંત્ર શત્રુજયસમો ગિરિ. ।

વીતરાગસમો દેવો ન જૂતો ન જાવિપ્યતિ ॥ ૧ ॥ ”

“ નવકારના જેવો મંત્ર, શત્રુજયના જેવો ગિરિ અને વીતરાગના જેવો દેવ થયા નથી, અને થશે નહીં ”

શ્રી શત્રુજય તીર્થના સ્પર્શવા પ્રમુખે કરી મહાપાપી માણીઓ પણ સ્વર્ગાદિકના મુખને જોગવનારા થાય છે. અને જે પુણ્યવત માણીઓ છે, તે અસ્પૃશ્ય કાળમા સિધ્ધિપડને પામે છે તેને માટે કશું છે કે.—

“ કૃત્વા પાપસહસ્રાણિ હૃત્વાજતુશતાનિચ ।

ઇદ તીર્થ સમાસાધ્ય તિર્યચોઽપિ દિવગતા ॥ ૧ ॥

एकैकस्मिन् पदे दत्ते शत्रुजयगिरिं प्रति ।

जवकोटि सहस्रेभ्य पातकेभ्यो विमुच्यते ॥ २ ॥ ”

“ હજારો પાપ કરીને અને હજારો માણીઓને મારીને તિર્યચો પણ આ શત્રુજય તીર્થને માત્ર કરી સ્વર્ગ ગયેલા છે ”

શત્રુજય પર્વત પ્રત્યે એક એક પગલું ચરવાથી માણી ક્રોધહાર જવના પાપમાંથી મુકાય છે ”—૭

तेम वझी कखु ठे के.—

‘ठवेणंजत्तेण अपाणएणं व सत्तजत्ताळं

जो कुणइ सत्तुजे सो तइय जवे व्हइ सिद्धि ’

ठउ जत्तवने पाणीथी रहित सातयात्रा शत्रुजय पर्वत उपर करनार प्राणी त्रोजे जवे मुक्ति पामे ठे. वझी आ प्रकारे जे मनुष्य दुर्लभ मनुष्यजव पामीने सिद्धाचळ तीर्थनी यात्रा करीने पोतानो जन्म सफल करे ठे तेने धन्य ठे । जे प्राणी तथाप्रकारनो योग्य सामग्रीना अजावधी पोते यात्रा करवानी शक्ति रहीत ठे तोपण अन्य यात्रिकोनी अनुमोदना करे ठे तेमने पण धन्यवाद ठे. जे प्राणीओ श्री सिद्धाचळने पोतानी दृष्टि अवज्ञाकन करे ठे अने पोताना शरीरना अगोपांगोवने स्पर्श ठे तेमज ऋपजादि देवोनुं अर्चन करे ठे तेओ पण अनेकशः स्तुतिपात्र ठे. परमप्रति यात्रा सबधे उपदेश आपता नीचे मुजब कहे ठे.

वपुः पवित्रीकुरुतीर्थयात्रया । चित्तंपवित्रीकुरु धर्मवांगया ॥

वित्त पवित्रीकुरु पात्र दानतः । कुल पवित्रीकुरु सत्कारित्तः ॥

अर्थ—तीर्थयात्रा वने शरीरने पवित्र करो, धर्म इच्छा वने चित्तने पवित्र करो, धन्यने सुपात्र दानवने पवित्र करो अने उत्तम आचारना पावनवने कुनने पावन करो. आ प्रकारे उपदेश आप्या करे तथा मुक्तिनगर प्रति प्रयाण करवा इच्छता लोकोने सुखे करीने आरोहण करवाने मोटे उत्तम पगथीयारूप विमलाचम्य तीर्थने हुं क्यारे नेत्रयुगल वने नीरखीश तेमज स्वशरीर वने क्यारे हु ते तीर्थाधिराजने स्पर्शवां जाग्यशाळी थइश. आ मारो जन्म तीर्थना दर्शनादि विना फोकट जाय ठे ए रीते स्वचित्तमां जावना जावे ठे तेवा प्राणीओ पोताना स्थानके रहेद्वारा ठता पण तीर्थ यात्राना महा फळने पामेठे. जेओ ठती सामग्रीए यात्रा करता नथी तेओ दीर्घससारी जाणवा. श्री शत्रुजय गिरि उपर थोरु पण करेहु पुण्य महा फळ दायक पाय ठे, कखु ठे.

“ नवि त सुवन्नचूमिजूसण दाणेण अन्नतिथ्येसु ।

જ પાવણ પુણ્યફલ પૂયાદ્વયેણ સત્તુજે ॥ ૧ ॥ ”

“ અન્ય તીર્થોમા મુર્ખે, જૂમિ અને આત્મપણોના દાન કરવાથી જે પુણ્ય થતું નથી, તે પુણ્ય શત્રુજય તીર્થ ઉપર પૂજા અને ન્હાવણ કરવાથી થાય છે ? ”

વક્ત્રી તીર્થ યાત્રા કરનારા પ્રાણીઓએ યાત્રા વચ્ચે જૂમિ સથારો, શી-
લ્લવ્રત, અને એકાહાર પ્રમુખ ડ વાના કરવાના છે અને તેમ કરીને રહેવાથી ત્યાં
તીર્થયાત્રાનો પ્રયાસ વિશેષ દ્રષ્ટફલને આપનારો થાય છે. તે ડ વાનાને ‘ઢરી’ કરીને
કહે છે. ડ રીકાર નીચે પ્રમાણે દર્શાવ્યા છે

“ એકાહારી જૂમિસસ્તારકારી

પદ્મજ્યા ચારી શુદ્ધસમ્યક્ત્ર ધારી ।

યાત્રાકાલે ય સચિત્તાપહારી

પુણ્યાત્મા સ્યાદ્ બ્રહ્મચારી વિવેકી ॥ ૧ ॥ ”

“ યાત્રા વચ્ચે જે વિવેકી પુરુષ એકાહાર—એક વચ્ચે આહાર ક-
રનાર, જૂમિ સસ્તારકારી—જૂમિ ઉપર સથારો કરનાર, પદ્મજે ચારી—ચાત્ર-
નાર, સચિત્તાપહારી—સચિત્ત વસ્તુનો ત્યાગ કરનાર અને બ્રહ્મચારી—બ્રહ્મ
ચર્ય પાલનર રહે છે તે પુણ્યાત્મા કહેવાય છે ”

વક્ત્રી કહ્યું છે કે,

“ શ્રીતીર્થપાથરજસા વિરજી જવતિ

તીર્થેષુ વજ્રમણતો ન જવે જમતિ ।

અવ્યવ્યયાદિહ નરા સ્થિરસપદ સ્યુ

પૂજ્યા જવંતિ જગદીશમથાર્ચયત ॥ ૧ ॥ ”

“ જન્ય પ્રાણીઓ તીર્થના માર્ગના રજવે વિરજ પાપરહિત થાય છે
તીર્થોમા ભ્રમણ કરનારાઓ આ સસારમા જમણ કરતા નથી જેઓ તીર્થદેવતા
અવ્યવ્યય કરે છે, તેઓ સ્થિરસપત્તિવાળા થાય છે અને ત્યાં જગત્પતિને પૂજ-
નારાઓ વીજાઓને પ્રજ્ઞા યોગ્ય થાય છે ”

આ પ્રમાણે તીર્થ સેવાનુ મહાફલ જાણીને જવ્ય જીવોઈ શ્રી શશુજયાદિ મહાતીર્થની યાત્રાને વિષે આદર સહિત થવું. અને તેમા પોતાનુ દ્રવ્ય સફલ કરવું વહી તીર્થની યાત્રા કરવાને ઇચ્છતા એવા વીજા યાત્રાતુઓને, શબ્દ (જાતુ) આપવા વગેરેથી સહાય કરવી. તીર્થ યાત્રા કરનારે ધનશેઠની જેમ પોતાની શક્તિ પ્રમાણે તીર્થની ભક્તિ કરવી, લાઘુતા કરવી નહીં.

તે વિષે ધનશેઠની કથા

હસ્તિનાગપુર નગરને વિષે અનેક કોટી જવ્યનો સ્વામી ધનશેઠ નામેદક પરમ શ્રાવક હતો. એક દિવસે રાત્રે ધર્મ જાગરણ કરતાં તેણે પોતાના મનમાં આ પ્રમાણે ચિંતવ્યું. “ હું નિશ્ચે પૂર્વ જન્મના પુણ્યને લીધે આ મનુષ્ય જન્મ પામ્યો છું. તે સાથે આર્થિક્ષેત્ર, ભક્તમ કુલ, રૂપ અને લક્ષ્મીના સમૂહને પ્રાપ્ત થયો છું. તેમ વહી જેમ મોટા પુણ્યના ભદ્રયથી રંક પુરુષ નિધાનને પ્રાપ્ત કરે, તેમ હું શ્રી જિનશ્વરે કહેલા ધર્મને પામ્યો છું. પણ જ્યાં મુખી શ્રી વિમલાચલ અને રૈવતાચલ આદિ તીર્થમાં રહેલા શ્રી આદીશ્વર પ્રજ્ઞ તથા નેમિનાથ પ્રજ્ઞ વગેરે તીર્થકરોના વિવના દર્શન, વદન, અને પૂજનાદિ સત્કૃત્યો મેં કર્યાં નથી, ત્યાં મુખી આ સર્વ સમૃદ્ધિ પ્રાપ્ત થવાથી શું ? તેમજ આ વૈજવથી પરિપૂર્ણ એવા કુડવ, યદ્દ વગેરે પ્રાપ્ત થયા, તે શા કામના ? ”

આ પ્રમાણે ચિંતવી પ્રજ્ઞાત કાલે રાજાની આજ્ઞા લઈ તેણે હસ્તિનાગ પુરનગરમાં ભદ્રોપણા કરી મોટો સય એકઠો કર્યો. પછી શુદ્ધ દિવસે તે મોટા સયની સાથે હસ્તિનાગપુરની બાહર નીકળ્યો. અને તેણે શાસનના અધિપતિ શ્રી વીર પ્રજ્ઞના ચૈત્યને સાથે લીધું. માર્ગમાં ઢેકાણે ઢેકાણે મોટી સમૃદ્ધિથી ચૈત્યોને પૂજતો, જીર્ણ ચૈત્યોનો અષ્ટાર કરતો, મુનિરાજના ચરણ કમલને વદન કરતો, સ્વામિવાત્સલ્ય કરતો અને કરુણાથી દીન જનોને નિરતર વાંઝિત દાન આપતો તે ધન શેઠ અનુક્રમે શશુજય પર્વત પાસે આવી પોહોચ્યો. તે ગિરિપર આરૂઢ થયો અને ત્યાં આદીશ્વર પ્રજ્ઞને મોટી સમૃદ્ધિથી નમન પૂજન કરી અઘાઈ ઉત્સાહ આદર્યો. તે સિદ્ધકેત્રને સ્પર્શી, વદન, પૂજન અને જેટ વગેરે કરી તેણે પોતાના જન્મને સફલ કર્યો.

તે પછી તે ધનશેઠ ગિરનાર પર્વત ઉપર આવ્યો. ત્યાં મુખ્ય ચૈત્યને વિષે

पादव कुळना मंमनरूप अने सर्व ब्रह्मचारीओंनां समूहमा सुगट समान एवा श्री नेमिनाथ मञ्जुने त्रण प्रदक्षिणा करी नमस्कार कर्षी ते पढी सुगधी जळवमे मञ्जुने न्हावण करावी उत्तम वावना चदननु विवेषन करी सारा उत्तम वस्त्रोथी अने मणि सुवर्ण तथा रत्नो आज्ञासोथी श्री नेमिमञ्जुना विवने जूपित कर्षु ते पढी मञ्जुना कउमां पचवर्णी पुष्पमाळां आरोपित करी, तेमनी समीपे अष्टमगळनु आझेखन करी श्रीफनने द्योकित कर्षु पढी धूपनो उत्क्षेप, दीपक, उत्र चामर अने चद्रवा प्रमुख स्वापी मोटी ध्वजा चढावी. इत्यादि अनेक प्रकारनी पूजा करी जत्तिथी उद्घासित एवा रोमाचने धारण करतो ते धनशेठ जेवामा श्री नेमिमञ्जुना मुखकमळने अवज्ञोक्तो हतो, तेवामा महाराष्ट्र देशना मध्य जागे आवेझा मन्मथपुर नगरथी श्वेतांबर साधुओंनो छेपी, दिगंबर मतनो जक्त वरुण नामनो एक क्रौरुपति शेठ पोताना सघने झड त्या आवी चमथो. अर्ही धनशेठे करेझी मञ्जु पूजाने देखी ते वरुण शेठना हृदयमा छेप उल्लभ थड आशो ते रोपातुर थडने आ प्रमाणे धनशेठ मत्ये बोड्यो. “ तत्त्वथी विमुख एवा श्वेतांबर श्रावकोए निग्रयोमा श्रेष्ठ एवा आ जगवानने सप्रथ केम कर्षी ? परिग्रहवाळा केम बनाव्या ? आ प्रमाणे कही ते मिथ्याश्रुचिवाळा वरुण शेठे तरतज उतावळा थड मञ्जु उपर चढावेझा, वस्त्र, आजूपण, पुष्पमाळा वगेरने विन उपरथी दूर कराव्या. अने हाथी पगडाना जतवमे ते जिनविंयनी पखाळ करावी आ वखते जिनेश्वर देवनी अविधि-आज्ञातना करनारा ते वरुण शेठनी साथे धनशेठने घणो वचनविवाद थयो. ते पढी ते बने सघपतिओं परस्पर आमर्ष राखी पोतपोताना परिचार साथे तत्काळ पर्वत उपरथी नीचे उतर्यो अने विक्रमराजाना गिरिजगर नामना नगरनी समीपे आवी पोहोच्या त्या ते बनेनी वच्चे पोतपोतानीं पर्यदा करी पोतपोताना तीर्थनी स्थापना करवा महान् वादविवाद थयो. राजा विक्रमे आ तेमनो वृत्तात झोकोना मुखथी साजळयो एटझे पोते राजा तेमनी पासे आव्यो अने तेमने वादविवाद करता अटकावी कशु के, “ हु तमारो वाद काबे सवारे दूर करीश हमणां कोइए कदाग्रह करवो नहीं. ” आ प्रमाणे कही राजा विक्रम पोताने स्थाने चाड्यो गयो. राजा गया पढी तेओं बने सघपतिओं पण पोताना स्थाने गया. आ वखते धनशेठ ‘ मजाते कोनु तीर्थ स्थापाशे. ’ एवी चिता करवा

ધ્યાનમાં લગાવ્યું. તેવામાં શાસન દેવી પ્રત્યક્ષ પ્રગટ થઈ નીચે પ્રમાણે બોલી—

“ વરસિઠજિઠ સુપત્ત્વસમયલ્લઘ્નજનનઠમામણાગડવિ-
નિયમણે કુણસુ હુસ્કામિણ ” ॥ ૧ ॥

“ પ્રધાન અને મોટામાં મોટા ધર્મને તથા આગમને તું પ્રાપ્ત્યો છે, પટલે
હવે તારો જય નષ્ટ થયેલો સમજજે. તેથી મનમાં જરા પણ હુઃસ્વ ધરવું નહીં.
અને મનને નિશ્ચિત રાખવું. ” ૧

“ જં ચિદ્વંદણમજ્જગાહં ળજિતસેલશ્ચાહં પલિવિય નિ-
વસહાણ જયં ધુવં તુજ્ઞ દાહામિ ” ॥ ૨ ॥

“ જે ચૈત્યવદનના મધ્યમાં “ ળજિતસેલસિંહરે ” એ ગાથા છે, તે પ્ર-
ક્ષિપ્ત ગાથા છે, એમ તેના કહેવાથી તને રાજા વિક્રમની સત્તામાં અવશ્ય જયસ્ત-
વ્ધની અપાવીશ. ” ૨

આ વાત સાંજલી ધન શેઠ હર્ષિત થઈ ગયો પછી તેણે રાત્રિને મુલેખી
નિર્ગમન કરી. પ્રજ્ઞાત થતા રાજા વિક્રમે તે ધને સઘપતિઓને પોતાની સત્તામાં
પરિવાર સહિત બોલાવ્યા. તેઓ રાજ સત્તામાં આવ્યા અને રાજાની આજ્ઞાથી
તે ધને પક્કારોપ પોતપોતાનો ઘટાંત જણાવ્યો. તે સાંજલી રાજા વિક્રમ બોલ્યો
“ સઘપતિઓ, તમો ધને જૈન આગમના જ્ઞાતા છો; જૈન ધર્મના અશ્વાઠુ છો
અને જિનશાસનના પ્રજાવક કરવાને વિષે પ્રવીણ દેલાઓ છો, તે ઘટાં તમોએ
આવું અઘટિત કાર્ય કેમ આરજ્યુ છે ? પ્રથમ ધન શેઠે નમ્રતાથી કહ્યું, “ રાજેન્દ્ર,
અમોએ અમારા તીર્થમાં વૃક્ષ-આમૂષણોએ કરી જિનપૂજા કરીએ છીએ, તેનો આ
છુદ યુષ્કિવાલો શેઠ શામાટે વિનાશ કરે છે ? ત્યારે ચરુણ શેઠે જણાવ્યું, “ સ્વા-
મી, અમો અમારા તીર્થને વિષે કોઈને અવિધિ-આજ્ઞાતના નહીં કરવા - દર્શ-
આ પ્રમાણે બનેના વચન સાંજલી રાજાએ સશય લાવીને કહ્યું, “ આ તમારા
બનેમાં કોનું તીર્થ હશે, એ જી રીતે જાણવામાં આવે ? ” ધનશેઠે કહ્યું, “ સ્વામી,
આ તીર્થ અમાર જ છે કારણકે, અમારા ચૈત્યવદનની અદર ‘ ળજિત સેલસિ-
હરે ’ इत्यादि ગાથા લાંબા ચલતથી ચાલી આવે છે. જો આપને તેમાં શંકા રહે-

શી હોય તો આ અમારા સઘમાંથી ચાલક, તરુણ, અને દૃષ્ટમાર્થી ગમે તેની પાસે ચૈત્યવદન સૂત્ર બોલાવો, પટલે આપને સ્વામી થશે. " વરુણ શેઠે કહ્યું, " મહારાજા, આ નવીન ગાથા રચી આ કપટી શેઠ પોતાના વધા સઘને વચ્ચે શીખવ તો ન હોય ? તે શી સ્વર પડે ?" વરુણ શેઠના આ વચન સાંજઠી રાજાએ પોતાને સ્વામી કરવાને માટે એક સેવકને પવનગતિ નામની ઝટકી ઉપર બેસાડી પોતાના શેઠેરની નજીક રહેલા શ્રેણિપટ્ટી નામના ગામમાંથી શીલાદિક ગુણો વરુ પ્રસિદ્ધ, ઉત્કૃષ્ટ જૈન ધર્મના જાણે એવા ધનશેઠની એક પુત્રીને તત્કાલ ત્યાં બોલાવી. તે શેઠ પુત્રી ત્યાં આવી પટલે રાજાએ શ્વેતાંબર સઘની સમક્ષ તેણીને પુઠાવું, " રહેન તને ચૈત્યવદન આવડે કે ? તેણીએ કહ્યું, સ્વામી, તે મને સારી રીતે આવડે છે. " રાજાએ કહ્યું, ત્યારે તુ તે સત્વર કહી સજ્જાવ. " રાજાની આજ્ઞાથી તે ચાલ્યા અને ગતિ ગતિ સ્વરથી પ્રથમ સંપૂર્ણ ચૈત્યવદન ત્યાંમુખી કહ્યું કે, જ્યાંમુખી નીચેની ગાથા બોલવામાં આવી.

“ ઊર્જિતસેલસિહરે, દિસ્કાનાણં નિસિદ્ધિયા જસ્સ ।

તં ધમ્મચક્કવદ્દિ, અરિઠ્ઠનેમિ નમસામિ ” ॥ ૧ ॥

આ ગાથા મુખી જ્યારે તે ચાલ્યા ચૈત્યવદન બોલી, તે સાંજઠી સર્વ પરિવાર સહિત રાજા વિક્રમતુ હૃદય હર્ષથી ઊઘસિત થઈ ગયું. તત્કાલ તે પ્રસન્ન થઈ બોલ્યો, " આ શ્વેતાંબર સઘ જીત્યો છે. નિશ્ચયથી આ તીર્થ તેજુ જ છે. " રાજાના આ વચન સાંજઠી હારી ગયેલો વરુણ શેઠ લોકોના મુલકથી પોતાની નિંદા અને ધન શેઠની પ્રશંસા સાંજઠી કચવાતે મને પોતાનો સઘ લઈ ચાલ્યો ગયો. અને પોતાને સ્થાને આવ્યો.

ત્યારથી એ ગાથા ચૈત્યવદનની અદર અધાપિ જણાય છે. જો કે આ ગાથા અવિરતિ દેવતાએ રચેલી હોવાથી વિરતિવતોને જણવી અપુક્ત છે, તો પણ તે શાસનની ઊન્નતિની હેતુ રૂપ છે, તેથી પૂર્વાચાર્યોએ—ગીતાર્થ પદ્ધતિએ તેનો નિષેધ કરેલો નથી, તેથી સજ્જન જીવિજનોએ તે અવશ્ય જણવા યોગ્ય છે તેમ વક્ષી તેવા પૂર્વાચાર્યોના આચરણને જે અન્યથા કરે છે, તેને આગમને વિષે દરુ આપવો કશો છે શ્રી જદુ શાહુ સ્વામીએ મુયગમાં સૂત્રની નિર્ણયક્રિયા તથા અધ્યયનમાં આ પ્રમાણે કહેલ છે—

“ આચરિયપરંપરણા આગયં જો ઉચ્ચવબુદ્ધિષ્ઠિ કોવિય
દ્ષ્ટ્વે ય વાદ્ધમાલિનાસંસનાસિદ્ધિઃ ” ॥૧॥

આચાર્યની પરપરાઈ આવેલાનો જે ઉચ્છેદ કરે છે, તે જમાલિની પેઠે
અનેક દુઃખોને સહન કરે છે. ” ૧

તે પડી જેનો વિજય થયો છે, એવા તે ધનશેઠનો વિક્રમ રાજાએ સારો
સત્કાર કર્યો અને ઘણું સન્માન આપી તેને વિદાય કર્યો. પડી ધનશેઠ પોતાના
સયની સાથે ફરીવાર ગિરનાર પર્વત ઉપર આવ્યો અને ત્યાં શ્રી નેમિમત્તુની
ઉત્તમ વસ્ત્રાન્નરણો અને પુષ્પોથી પ્રથમના કરતાં વિશેષ પૂજા કરી. તેણે ત્યાં યા-
ચકોને અગણિત દાન આપી અષ્ટાદશ ઉત્સવ કર્યો. પડી પોતે પોતાના સપને
સાથે ભઈ, ત્યાંથી નીકળ્યો અને અનુક્રમે માર્ગે ચાલતા હસ્તિનાગપુર આવી પો-
હોંચ્યો. ત્યાં રાજા વગેરે પ્રજા જને તે ધનશેઠનું નારે સન્માન કર્યું. તે પડી ધન-
શેઠ ચિરકાલ સુધી શ્રાવક ધર્મને પાઠી અને અનેક પ્રકારે જિન શાસનની પ્રજ્ઞા-
વના કરી અતે સદ્ગતિનો નાજન બન્યો હતો. આ પ્રમાણે વૃષ્ઠ સંપ્રદાયથી આ
ધન શેઠની કથા દ્વારા પાંચમી જાતિ કહેલી છે, જેની અંદર પાંચ પ્રકારની
પૂજા કહેવામાં આવી છે.

આઠ પ્રકારની પૂજા.

હવે આઠ પ્રકારની પૂજા કહે છે, તેને માટે કહ્યું છે કે,
“ વરગંધધૂવચુક્કપદ્મિ, કુસુમેદિં પવરદીવેદિ ।
નેવજ્જપત્તજલોદ્ધિય, જિણપૂયાઅઠ્ઠહા દોઢ ” ॥ ૧ ॥

“ ૧ ઉત્તમ ગંધ-ચંદનાદિક દ્રવ્ય, ૨ અગર મુખ સુગંધી ધૂપ, ૩ અ-
લક્ષિત અક્ષત, ૪ પચવર્ણી પુષ્પો, ૫ નિર્મલ ધૃતથી પૂરિત સુવર્ણ મણિમય પાત્ર-
વાસો દીપક, ૬ લામ્બા મુખ નૈવેદ્ય, ૭ શ્રીફલ મુખ ફલ, અને ૮ નિર્મલ-
પવિત્ર જલ એમ આઠ પ્રકારે પૂજા કહેવાય છે. તે અષ્ટ પ્રકારી પૂજાનું ફલ નીચે
પ્રમાણે કહે છે—

“ અંગગંધસુવસ્ત્રવસ્ત્ર રૂપ સુદં ચ સોદગં ।

પાવડ પરમ પયં પિદુ, પુરિસો જિણગંધપૂયાણ ॥ ૩૧ ॥

જિણ પૂયણેણ પુસો, હોડ સુગંધોસુગંધ ધૂવેણ ।

દીવેણ દિત્તમતો, અસ્કઅઓ અસ્કણ્હિં તુ ॥ ૩૨ ॥

પૂયઈ જો જિણચદં, તિણ્ણિવિ સજ્ઞાસુ પવર કુસુમેહિ ।

સો પાવડ સુર સુક્ક, કમેણ મુક્ક સયા સુક્ક ॥ ૩૩ ॥

દીવાલી પઠ્ઠવિણે, દીવ કાઠ્ઠણ વઘ્ઠમાણગે ।

જો ઢોયડ વરસફલ્લે, વરસસફલ્લ જલ્લે તસ્સ ॥ ૩૪ ॥

ઢોયડ વહુ જલ્લિ જુઓ, નેવજ્જ જો જિણંદ ચદાણ ।

મુજ્જડ સો વરજોણ, દેવાસુરમાણુઅનાહાણં ॥ ૩૫ ॥

જો ઢોયડ જલ્લજરિય કલ્લસ જલ્લિણ્ણવીયરાગાણં ।

સો પાવડ પરમપય સુપસથ્થં જાવસુદ્ધીણ ॥ ૩૬ ॥ "

“ પુરુષો જિનની ગયપૂજા કરવાથી મુગથી અને મુવર્ણ ઘણી સ
વાત્તા શરીરને પામે છે તથા સૌજાગ્ય, સુખ અને અનુક્રમે મોઢું સુખને મ
કરે છે ૩૧

મુગથી ધૂપવને જિનપૂજા કરવાથી પુરુષ મુગથી થાય છે, દીપપૂજા
કરવાથી દીપ્તિવાત્તો—તેજસ્વી અને અક્ષત પજાથી અક્ષય સુખવાદ
થાય છે. ૩૨

જે પુરુષ ત્રણે કાત્ત ઉત્તમ પ્રકારના પુપ્પોથી જિનપૂજા કરે છે, તે દેવતાના
સુખ પામી અનુક્રમે સદા સુખયાના મોઢુંને પ્રાપ્ત કરે છે ૩૩

જે દીવાત્રીના પર્વને વિષે શ્રી વર્ધમાન પ્રજ્ઞની પાસે દીપક પ્રકટી ઉત્ત
પાવડને મુકે, તે પુરુષનું આશુ વર્ષ સફલ થાય છે ૩૪

જે પુરુષ ઘણી જાતિવાત્તો થઈ શ્રી જિનચરણને નૈવેદ્ય ધરે છે, તે પુ
રુષ દેવ, અસુર અને મનુષ્યોના સામીના જોગને જોગે છે ૩૫

જે પુરુષ જ્ઞાતિથી શ્રી વીતરાગ પ્રજ્ઞને જલ્પનો જરેલ કલ્પા ઢાંલે, તે પુરુષ જાવ શુદ્ધિવને શ્રેષ્ઠ થડ લત્તમ એવા મોક્ષપદને પામે છે. ૩૬

ઊપર પ્રમાણે વિવિધ પ્રકારે કહેલી જિનપૂજા જગ્ય પુરુષોએ મન, વચન અને કાયાની શુદ્ધિ પૂર્વક કરવી. જો જિનજ્ઞાતિ શુદ્ધ જાવથી કરો હોય, તે ધોમી હોય તો પણ મોટા ફલને આપનારી થાય છે તે વિષે કહ્યું છે કે—

“ યાસ્યા મ્યાયતન જિનસ્ય લભતે ધ્યાયશ્ચતુર્યં ફલં
પથં ચોત્થિત લયતોઽષ્ટમમયો ગંતુ પ્રવૃત્તોઽધ્વનિ ।
શ્રદ્ધાહુર્દશમ વહિર્જિનગૃહા ત્પ્રાપ્તસ્તતો દ્વાદશં
મધ્યે પાક્ષિકમીક્રિતે જિનપતૌ માસોપવાસં ફલમ્ ॥

“ હું જિન મંદિરમાં જઈશ ’ એવું ચિત્તવવાથી પુરુષને એક ઉપવાસનું ફલ મળે છે. અને ત્યાં જવાને ઊંઝે ત્યારે ઊંઝ તપનું ફલ મળે છે. જ્યારે તે પ્રત્યે માર્ગે ચાલવા માંડે ત્યારે અષ્ટમનું ફલ મળે છે. જિનગૃહની વાદેર નજીક આવે ત્યારે ચાર ઉપવાસનું ફલ મળે છે, ચૈત્યમાં આવે ત્યારે પાંચ ઉપવાસનું ફલ મળે છે, ચૈત્યની મધ્યે આવે ત્યારે પનર ઉપવાસનું ફલ મળે છે અને જિનેશ્વરના દર્શન કરે ત્યારે માસોપવાસનું ફલ મળે છે. ” ?

આર્હિ તેવી જ રીતની જાવશુદ્ધિ તે મુખ્ય કારણ સમજવું. એવી રીતે આઠ પ્રકારની પૂજા કહેલી છે. આદિ શબ્દથી સત્તર પ્રકારની અને એકવીશ પ્રકારની પૂજા પણ કહેવાય છે. તે આ પ્રમાણે—

“ ન્દવણ વિલેવણ વચ્છજુગ, ગધારુહણં ચ પુષ્કરોહણયં ।
માદારુહણ વન્નય, ચુન્ન પમાગાણ આચરણે ॥ ૩૭ ॥
માદા કલ્પાવંસ ઘર, પુષ્ક પગર ચ, અઠ મંગલ યં ।
ધૂવુક્કેવો ગીયં, નદં વજ્જ તહા જ્ઞણિયં ” ॥ ૩૮ ॥

“ ૧ નિર્મલ જાત વસ્ત્ર સ્નાન, ૨ ચંદનાદિક વસ્ત્ર નેવ અંગે નવ તિલક, ૩ વસ્ત્ર યુગલ પેહેરાવવા, ૪ વાસ ચૂર્ણનો પ્રક્ષેપ, ૫ ધિરુસ્વર પુષ્પો ચમાવવા, ૬

મજ્જુ કહે ગુંધેજ પુષ્પમાલનુ આરોપણ, ૭ પચવર્ણી પુષ્પો ઘેરે સર્વ અંગે શોજા કરવી—અર્થાત્ ફુલની આંગી રચવી, ૮ કપૂર, કૃષ્ણાગરુ પ્રમુખ સુગંધી ઘ્ર્ય ઘેરે પૂજન કરવું, ૯ ધ્વજા ચઢાવવી, ૧૦ ઢત્ર, મુગટ વગેરે આનૂષણો પેહેરાવવા, ૧૧ પુષ્પનુ યુદ્ધ કરવું, ૧૨ મજ્જુની આગલ પાંચવર્ણી પુષ્પોનો ઢગજો કરવો, ૧૩ અકૃત વગેરે અપ્રમગલ આલેખવા, ૧૪ મુગંધી ધૂપ ઝાલેવવો, ૧૫ ગીત-ગાન કરવા, ૧૬ અનેક પ્રકારના નૃત્ય કરવા,—નાટક કરવા, ૧૭ અને શાલ, નગારા વગેરે ઘાજિશો ઘગારવા એ સત્તર પ્રકારી પૂજા કહેવાય છે.

એકવીશ પ્રકારની પૂજા નીચે પ્રમાણે કહેલી છે—

જિણપતિમાણ પૂયા, મેયા ફગવીસ નીરચદણય ।

જૂસણપુષ્પો વાસં, ધૂવ ફલ્લદીવ તહુદયં ॥ ૨૯ ॥

નેવજ પત્ત પૂગી, વારિ સુવચ્છ ચ ઢત્ત ચામરય ।

વાજિત્તગીય નટ, યુદ્ધકોસ વુદ્ધ ફ્યહીર ॥ ૩૦ ॥ ”

“ ૧ સ્નાન, ૨ ચદન, ૩ આનૂષણ, ૪ પુષ્પ, ૫ વાસકેપ, ૬ ધૂપ, ૭ ફલ્લ, ૮ દીપક, ૯ અકૃત, ૧૦ નૈવેદ્ય, ૧૧ પાન, ૧૨ સોપારી, ૧૩ જસ, ૧૪ વસ્ત્ર, ૧૫ ઢત્ર ૧૬ ચામર, ૧૭ વાજિત્ર, ૧૮ ગીત ૧૯ નાટક, ૨૦ સ્તુતિ અને ૨૧ જનારની વૃદ્ધિ એ પ્રમાણે એકવીશ પ્રકારની પૂજા કહેવાય છે. ”

તે શિવાય એકસો આઠ વગેરે વીજા પૂજાના ઘણા જેદો કહેલા છે, તે વીજા શાસ્ત્રીય ગ્રંથોથી જાણી લેવા એવી રીતે ચંત્ય વિનયની અદર આવેશ દશ પ્રકારના વિનય માહેલો આ વિનયનો વીજો જેદ કહેવામા આવ્યો. બાકીના વિનયના વીજા જેદોની સવિસ્તર વ્યાખ્યા પશ્ચિમે વીજા મોટા ગ્રંથોમાંથી જાણી લેવી.

સમ્યક્ત્વની ત્રિવિધ શુદ્ધિ

અનુક્રમે સમ્યક્ત્વની ત્રણ પ્રકારની શુદ્ધિની વ્યાખ્યા કરે છે. ૧ જિન, ૨ જિનમત અને ૩ જિનમતને વિષે સ્થિરતા એ સમ્યક્ત્વની ત્રિવિધ શુદ્ધિ છે.

जिन एट्ठे श्री वीतराग. जिनमत एट्ठे स्यात् पदे करीने युक्त एवा तीर्थकर प्र-
णीत, यथास्थित जीव अजीवादि तत्त्वां, अने जिनमतने विपे स्थिरता एट्ठे
जेमणे जिन तीर्थकरना आगमने अगीकार करेद्यं ठे, एवा मुनि महाराजा वगैरे-
एट्ठे साधु, साध्वी, श्रावक अने श्राविका. ए जिन, जिनमत अने जिनमतने विपे स्थि-
रता कहेवाय ठे. ए कहेवानो आशय एवो ठे के, ए जिनादि गणने मुकी वाकीना
एकात वादरूप ग्रहे करीने ग्रसित धयेद्या आ ससारने विपे कचरारूप ठे. एट्ठे
जिनादिक गणज आ जगतमा साररूप छे, वाकीना सरे असार रूप ठे. आवा
प्रकारनी विचारणाथी सम्यकत्वनी निर्मज्जता थाय ठे, तेथी ते सम्यकत्वनी शुद्धि
कहेवाय ठे, ते सम्यकत्वनी शुद्धि आगमने विपे बीजी रीते पण कहेली ठे. ते
आ प्रमाणे—

“ मणवयकायाणं सुद्धि सम्मत्त साहणा तथ्य ।

मणसुद्धि जिण जिणमय वज्जमसार मुणइ ह्योयं ॥ १ ॥

तिथ्यकर चत्ताणाराहणेण जं मझसिज्झई न कजं ।

पच्छेमि तथ्य नन्न देव विसेस च वयसुद्धि ॥ २ ॥

विजंतो जिज्जतो पिज्जिततो विडज्जमाणोपि ।

जिणवज्जं देवयाण नमह जो तस्स तणसुद्धि ” ॥ ३ ॥

“ मन, वचन अने काया ए गणे करीने कगती जे शुद्धि, ते सम्यकत्व
नी साधन नूत थाय ठे. एट्ठे मन, वचन तथा कायांनी शुद्धिरीति सम्यकत्व
समस्त थाय ठे, ज्यारे जीव जिनमत शिवाय आ समस्त लोकन अपाय्माण मानं
ठे, त्यारे ते पहेली मन. शुद्धि कहेवाय ठे श्री तीर्थकर देवना चण समस्त
आराधन करीने मार कार्य सिद्ध थयु नथी, तो पत्ती बीजा देवना आराधनथी
मार कार्य शी रीते सिद्ध थाय ? अर्थात् नज थाय, तेथी हू तीर्थकर शिवाय
बीजा देवनी आराधना नही करु ’ आ प्रमाणे पोतानं मुख वहेत्, ए बीजा
वचन शुद्धि कहेवाय ठे. जे शस्त्र वगैरेथी ठेदाता हांय, जेदाता हांय, पीमानो
हांय अने वज्जतो हांय, जता बीजा देवने जरा पण कायाथी नपनही, तो बीजा
काय शुद्धि कहेवाय ठे. १-२-३

આ પ્રકારે વીજી રીતે પણ સમ્યક્ત્વની ગણ પ્રકારની શુદ્ધિ કહેલી છે.

પાંચદૂપણ

૧ શકા એટલે રાગદ્વેષથી રહિત, યથાર્થ ઉપદેશના કરનાર અને સર્વજ્ઞ એવા જિનેશ્વરના વચનને વિષે સશય એ શકા સમ્યક્ત્વને વાધિત કરનારી છે, તેથી તે સમ્યક્ત્વનું પહેલું દૂપણ કહેવાય છે તેથી સમ્યક્ત્વ દર્શનીઓએ એ શકાનો સર્વથા પરિહાર કરવો જોઈએ વળી તે શકાથી લોકમાં પણ માણસ પોતાના કાર્યને સિદ્ધ કરી શકતો નથી, શકાલુ માણસનું કાર્ય નાશ પામી જાય છે. જેઓ નિઃશક રહેનારા છે, તેઓના કાર્ય અવગચ્છ મિષ્ટ થયેલા દેખાય છે. તે વિષે જે વ્યાપારીઓનું દૃષ્ટાંત પ્રસિદ્ધ છે

શંકા ઉપર જે વ્યાપારીઓનું દૃષ્ટાંત

કોઈ એક નગરીમાં જે વ્યાપારીઓ રહેતા હતા તેઓ બંને કોડ પૂર્વે કર્મના યોગથી જન્મથીજ દરિદ્રી હતા. એક વચ્ચે તેઓ ઝ્યાં ત્યાં જમતા હતા, તેવામાં કોઈ સિદ્ધ પુરુષ તેમના જોવામાં આવ્યો. તેને જોડ સપત્તિની સિદ્ધિ કરવાને માટે તેઓ બંને તે સિદ્ધ પુરુષની સેવા કરવા લાગ્યા. એક દિવસે તેમની સેવાજાતિથી પ્રસન્ન થયેલા તે સિદ્ધ પુરુષે તે બંનેની વચ્ચે જે કથાઓ (મંત્રિત-વસ્ત્રો) આપી. અને તેણે આ પ્રમાણે કહ્યું, “વેપારીઓ, આ જે કથા ચમત્કારી છે. તમારે તેને કાઢને વિષે ધારણ કરવી ૩ માસ સુધી આ કથા તમે ધારણ કરશો, એટલે પડી ટરરોજ તે કથા તમને પાંચસો સોન્યા આપશે.” સિદ્ધ પુરુષના આ વચનો સાંજી તે બંને વ્યાપારીઓ તે કથાઓ લઈ પોતપોતાને સ્થાને આવ્યા. તે બંનેમાંથી એક વ્યાપારી શકાશીલ હતો, તેણે વિચાર કર્યો કે, “આ કથા ૩ માસ સુધી ધારણ કર્યો પડી ફલ આપશે, એની શી સ્વાત્તી ?” આવી શકા લાવી તેણે તે કથાનો ત્યાગ કરી દીધો. બીજાએ એવી શકા કરી નહીં. તેણે નિઃશક થઈ અને લોકવ્યજ્ઞને ઢોંઢી દઈ તે કથાને ૩ માસ સુધી ધારણ કરી. આથી તે કથાના પ્રજાવધી તે મોટી સમૃદ્ધિવાદો શેઠ બની ગયો તેની આવી સમૃદ્ધિ જોઈ પેના કથાને ત્યાગ કરનારા વ્યાપારીને યાવજીવિત પશ્ચાત્તાપ થયા કયો. ધનાઢ્ય બનેલો વ્યાપારી યાવજીવિત સુખી, જોગી અને દાની

થયો હતો. ”

આ દષ્ટાંત ઉપરથી સમજણ લાડ જવ્ય પુરુષોએ ઉત્તમ વસ્તુમા જરા પણ શંકા ન કરવી જોડણ.

‘કાકા’ ઇટ્થે અન્ય દર્શનનો અનિલ્લાપ. તે ઉત્પન્ન થવાથી પરમાર્થ રીતે શ્રી અરિહત જગવાને કહેલા આગમ ઉપર અવિશ્વાસ થાયઝે, તેથી તે સમ્યક્સ્વને દૂષણ કહેવાય ઝે. સમ્યક્સ્વત પુરુષોએ તે કાકા દૂષણનો પરિહાર કરવામા યત્ન કરવો. કારણકે, લોકમા પણ કાકા કરનારો પુરુષ ઘણાં હુઃસ્વોનો જાગી થતો દેવાય ઝે. તે વિષે એક દષ્ટાંત કહેવાય ઝે.

કાકા ઉપર દષ્ટાંત

“ એક નગરને વિષે કોડ એક બ્રાહ્મણ રહેતો હતો. તે હમેશાં ‘ધારા’ નામની પોતાની ગોત્રદેવીનું આરાધન કરતો હતો. એક વખતે તેણે ભોકોના મુખથી ‘ચામુંમા’ દેવીનો પ્રજાવ સાજળ્યો. તે સાજળી તે ચામુંમા દેવીનું આરાધન કરવા લાગ્યો. ઇટ્થે ધારા અને ચામુંમા બને દેવીઓની આરાધના કરવા લાગ્યો. અને તેમ કરતા ઘણો સમય વીતી ગયો.

એક વખતે તે બ્રાહ્મણ ગ્રામાંતર જતો હતો. માર્ગમા ચાલતા એક નદીનું ચોતરફ પૂર આવ્યું. તે પૂરમા બ્રાહ્મણ સપમાઈ ગયો અને તણાવા લાગ્યો. જ્યારે તે પૂરની ઘાઠેર નીકળી ન શક્યો, ત્યારે તે ડંચે સ્વરે પોકાર કરી કહેવા લાગ્યો “ હે ધારાદેવી, દોમો દોમો, હે ચામુંમા, મારી રક્ષા કરો, રક્ષા કરો. ” આવા પોકારથી તે બને દેવીઓનું સ્મરણ કરવા લાગ્યો. તેના પોકારથી બને દેવીઓ ત્યાં હાજર થઈ. પરસ્પર ઇર્ષ્યાથી તે બનેમાથી એકે દેવી તે બ્રાહ્મણની સહાય કરવાને ગઈ નહીં. બ્રાહ્મણનું રક્ષણ થયું નહીં. બ્રાહ્મણ આર્ત તથા રાઉધ્યાન ધરતો તે પુરના જલમા ડુબી ગયો હતો.

આ દષ્ટાંત ઉપરથી આત્મ હિતેચ્છુ પુરુષોએ વીજા યતની કાકા ન કરવી. એ પ્રકારે કાકા નામનું સમ્યક્સ્વનું વીજું દૂષણ દષ્ટાંત પૂર્વક કહેલું ઝે.

ત્રીજું વિચિકિત્સા દૂષણ

જિનેશ્વરની આજ્ઞાને અનુસરી ચાલનારા અને શુદ્ધ આચારને ધારણ

કારનારા મુનિ આદિ. આદિ શબ્દથી શ્રાવકો પણ હોવા તેમની જે નિંદા કરવી, તે વિચિકિત્સા નામે ત્રીજુ દૂષણ કહેવાય છે. તે સમ્યક્ત્વને દૂષિત કરનારુ હોવાથી તેને દૂષણ તરીકે કહેતુ છે. એ વિચિકિત્સા દૂષણને સર્વથા વર્જિત કરવું. જેમને સમ્યક્ત્વ રત્ન પ્રાપ્ત થયેલ છે, અને જેઓ સમ્યક્ત્વને વિષે પ્રયત્નવત છે, એવા પુરુષોની તથા ત્રીજા હરકોડ પુરુષની નિંદા કરવી યોગ્ય નથી તેમા જે નિર્દોષ એવા સાદુ પ્રમુખ ઉત્તમ પુરુષો છે, તેમની નિંદા તો સર્વથા વર્જવી, એવો ન્યાય છે. જે શ્રદ્ધાલુ એવા ત્રીજાની આગઠ પોતાના ગુરુજનની નિંદા કરે છે, અને જેઓ સ્વયં મગલરૂપ અને મગલના કારણરૂપ એવા ત્યાગી ગુરુઓને સન્મુખ આવતા જોઈ “આ અમગલનુ કારણરૂપ મારે અપશુકન થયા હવે આથી મારા કાર્યની સિદ્ધિ નહીં થાય.” આ પ્રમાણે પોતાના મનમા ચિંતવે છે, તેઓ મહા મૂઢપણાવાળા, જિન-વચનથી વિમુક્ત, એકાંતે મિથ્યાદષ્ટિવાળા અને દુષ્કર્મના વધક જાણવા. જ્ઞાની મહારાજ કહે છે કે, તેવા દુષ્ટ માણીઓની આત્મોક્ત તથા પરબોક્તમા પ્રાપ્ત કરીને કોઈ વચત પણ વાઙ્મિત કાર્યની સિદ્ધિ થતી નથી. એ સમ્યક્ત્વનુ વિચિકિત્સા નામે ત્રીજુ દૂષણ કહેલ છે

કુદૃષ્ટિ પ્રશસા

મિથ્યાત્વની પ્રશસા કરવારૂપ સમ્યક્ત્વનુ ચોથુ દૂષણ છે

કુદૃષ્ટિ એટલે સ્વરાવ દષ્ટિવાળા, જેનુ શુદ્ધ દર્શન નથી, એવા અશુદ્ધ ધર્મવાદી કુતીર્થી, તેમની જે પ્રશસા કરવી તે સમ્યક્ત્વનુ ચોથુ દૂષણ છે. તે પ્રથમ કહેવા હેતુથી વર્જનુ. કારણ કે, તે સમ્યક્ત્વને મલિન કરે છે.

જેઓ કુતીર્થીઓના કાંઈક અતિશય વગેરે જોઈ “ આ ઠીક છે, આ મત પ્રાપ્ત છે કારણ કે જેની અદર આવા અતિશયવાળા હોય છે. ” આ પ્રમાણે જે પ્રશસા કરે છે, તે મઠ નિષ્કારણ પોતાનુ શુદ્ધ સમ્યક્ત્વ રત્ન મલિન કરે છે,

મિથ્યાત્વીનો પરિચય

મિથ્યાત્વીઓનો પરિચય રાખવો, એ સમ્યક્ત્વનુ પાંચમુ દૂષણ છે. ઉપર કહેલા કુદૃષ્ટિઓની સાથે આઘાપ સનાપ પ્રમુખથી પરિચય કરવો, તે પણ સમ્યક્ત્વને દૂષિત કરે છે, માટે એ પાંચમા દૂષણનો સર્વથા પરિહાર કરવો જેઓ કુદૃષ્ટિ-

वाळा मुनिओ वगैरे होय तेमनोज परिचय करवो. कुदृष्टिओनो परिचय न करवो. कुदृष्टि—अन्य मतिओनो परिचय करवाथी नद मणिकार शेठनी पेठे प्राप्त थयेस सम्पक्त्वरूप रत्न नाश पामे ठे.

नंद मणिकार शेठनुं दृष्टात

एक वखते राजगृह नगरने विषे श्री चरम तीर्थकर श्री वर्धमान मञ्जु समोसर्पा हता. त्रेणिक वगैरे श्रद्धालु लोको तेमने वदना करवाने आव्या हता. ते समये सौम्य देवलोकोनो निवासी दर्शुराक नामे देव पोताना चार हजार सामानीक देवताओना परिवार साथे त्या मञ्जुने वंदना करग आव्यो. तेणे सूर्याज देवनी पेठे श्री वीर मञ्जुनी आगळ वनीश प्रकारनु नाटक करवा मारुंयुं. ते नाटक कर्या पडी ते देव पोताने स्थाने चाड्यो गयो. ते पडी श्री गौतम गणधरे जगवंतने पुत्र्यु के, “ जगवन्, आ देवताए आवी ऋषि क्या पुण्यथी प्राप्त करी ठे ? ” मञ्जुए उत्तर आप्यो. “ आ नगरमा नंदमणिकार नामे एक शेठ वसे ठे. एक वखते मारा मुखथी धर्म साजळीने तेणे सम्पक्त्व सहित श्रावक धर्मेने अगीकार कयों. ते पडी घणा काझ सुत्री तेणे श्रावक धर्म पाळ्यो हतो. एक वखते कोऽ कर्मेना योगथी तेने कोऽ कुदृष्टिनो परिचय थयो. तेनो परिचय वधवाथी तेने कोऽ शुद्ध मुनि महाराजना परिचयनो अजाव थयो. आयी तेना हृदयमा मिथ्या बुद्धि वृद्धि पामी. ते पूर्व घणो सद्बुद्धिवाझो हतो, पण मिथ्यादृष्टिना सहवासथी अनुक्रमे बुद्धिमां मद जावने पामी गयो. ते मित्र परिणामथी काझ-क्षेप करवा लाग्यो.

एक दिवसे ते नद मणिकार शेठे ग्रीष्मरुमा पोषध साथे अत्रमनो तप प्रहण कयों. वे दिवसे तेणे ए व्रत पाळ्यु. त्रिजे दिवसे मय रात्रे तेने अतितीव्र भस्मनी तृपा द्यागी. तृपानी वेदनाथी तेनामा आर्तध्यान उत्पन्न थयुं. ते आ प्रमाणे भितववा लाग्यो ” आ संसारने विषे जे पुरुषो परोपकारने माटे वाव्यो तथा कुवाओ करावे ठे, तेओने धन्य ठे. धर्मेना उपदेशकोए नवाण कराववाना धर्मेने उत्तम कयो ठे. जेओ ते धर्मेने निंदे ठे, तेओनी युक्ति खोटी ठे. वाच्य कुवा वगैरे नवाण करावनाराने माटे शास्त्रमा कयु ठे के. ”

“ धन्यास्त एव संसारे कारयन्ति बहूनि ये ।

વાપી કૃપાદિ કૃત્યાનિ પરોપકૃતિ હેતવે ॥૧॥

ધર્મોપદેશકૈશ્વાપિ પ્રોક્તો ઽસૌ ધર્મ ઉત્તમ ।

યેત્વાહુર્હૃદયતામત્ર તદુક્તિર્દગ્યતે વૃથા ॥૨॥”

“જેઓ વાવ્ય, કુવા વગેરેના કૃત્યો પરોપકારને માટે કરાવે છે, તેઓ આ સસારમા ધન્ય છે. ધર્મના ઉપદેશકોષ્ટ એ ધર્મને ઉત્તમ કહેલો છે. જે લોકો એ ધર્મને દૂષિત કહે છે, તેમનું વચન વૃથા છે.” ૧-૨

વહ્ની કહ્યું છે કે,

“ગ્રીષ્મર્તો હુર્વદ્વા સત્વાસ્તૃપાર્તા વાપિકાદિષુ ।

સમાગત્ય જલં પીત્વા જત્રતિ સુખિનો યત. ॥૩॥”

“ગ્રીષ્મઋતુને વિષે હુર્વલ પ્રાણીઓ, તૃપાથી પીન્નિત થઈ વાવ્ય અથવા કુવા વગેરેમા આવીને જત્રપાન કરી સુખી થાય છે. ”

“અતોહમપિ ચ પ્રાતર્વાપીમેકા મહત્તરમ્ ।

કારયિષ્યામિ તસ્માન્મે સર્વદા પુણ્યસમ્ભવ. ” ॥ ૪ ॥

“અર્થી હું પણ પ્રાતઃકાલે એક મોટી વાવ્ય કરાવીશ, તેથી મને સર્વદા પુણ્ય થવાનો સન્નિવ છે. ” ૪

આ પ્રમાણે મનમા ચિંતવતા તેણે વાકીની સર્વ રાત્રિ પ્રસાર કરી પ્રાતઃ કાલે પારણ કરી શ્રેણિકરાજાનો હુકમ લઈ તે વૈજારગિરિ પર્વતને વિષે આવ્યા અને ત્યાં આવીને તેણે એક મોટી વાવ્ય કરાવી તે વાપિકાની ચારે દિશાએ અનેક પ્રકારના વૃક્ષોથી સુશોભિત અને દાનશાળા, મંત્ર મંરુપ તથા દેવકુલ પ્રમુખ થી ભંક્ષિત એવા વન કરાવ્યા મિથ્યાત્વીના પરિચયથી આ પ્રમાણે તેણે પોતાના ધર્મનો ત્યાગ કરી દીધો. અનુક્રમે પ્રયલ કર્મનો ભય થવાથી તેનામા મોટા સોલ રોગ હસ્ત થયા. તે સોલ રોગના નામ આ પ્રમાણે છે. ૧ કાસ, ૨ શ્વાસ, ૩ જ્વર ૪ દાહ, ૫ કુક્ષિમા શય, ૬ નગદર, ૭ હરસ, ૮ અઝીર્ણ, ૯ દષ્ટિરોગ, ૧૦ પૃષ્ઠ શૂન, ૧૧ અરુચિ, ૧૨ સ્વજત્રી, ૧૩ જત્રોદર, ૧૪ માથાની પીના, ૧૫ કર્ણ વેદના અને ૧૬ કોદ આ સોલ રોગો તેને ચારે પીના કરવા લાગ્યા આ રોગોથી

जेतु शरीर पीनित थयेवु ठे, एवो ते श्रेष्ठ अतिशय वेदना जोगवी मृत्यु पामी गयो. मरण वखते तेनुं ध्यान तेनीं वाव्य उपर हतुं, तेथी ते मरण पामीने तेज वाव्यमा गर्जेज देमकापणे उत्पन्न थया. ते वाव्य जोडने ते वाव्य पोतानी करावी ठे, एम थता तेने जाति स्मरणज्ञान उत्पन्न थड आव्यु. ते ज्ञान उत्पन्न थवाथी तेना जाणवामा आव्युं के, जैन धर्मनी विराधना करवाथी आ फळ प्राप्त थयुं छे, तेथी तेना हृदयमा वैराग्य उत्पन्न थड आव्यु. आथी ते देमको विचार करपा लाग्यो के, " आजथी हवे मारे निरतर ठउ तप करवो. पारणाने दिवसे वाव्यना काठा उपर आवी स्नान करता एवा लोकोथी प्रामुक थयेझा जझनुं पान करवुं अने प्रामुक थयेझी मृत्तिकानु जझण करु. " आवो विचार करी तणे तेवो अजिग्रह धारण कयो

एक वखते ते वाव्यने विपे स्नान करवाने आवता एवा लोकोथी मारुं आगमन तेना साजळवामा आव्यु, तेथी मने ते पोताना पूर्व जवनो धर्माचार्य मानी एक सहस्र पत्रवातुं कमळ मुखमा लइ मने वंदना करवाने नीकट्यो. ते व खते केडझाएक दयालु लोको मने वंदना करवा आवता हता, तेमणे दयावृष्टिथी ते देमकाने वारंवार वाव्यना जझमा नाखवा मारयो. उता पण मने वंदना करवामा एकाग्रचित्तवालो ते देमको वाव्यमाथी बाहेर नीकट्यी जेवामा आवतो हतो, तेवामा जक्तिथी जेतुं मन उल्लास पोमेतु ठे एवो श्रेणिकराजा घणो परिवार लइने मने वंदन करवा आवतो हतो, ते तेज मांग नीकट्यो कर्म योगे ते देमको श्रेणिकरानाना घोरानी खरी नीचे चरुटाड गयो. शुभ्र पानथी त्याज मृत्यु पामी ते सौधर्म देवझोकने विपे दर्जुराक नामे महा समृष्टिचान् देवतारूपे उत्पन्न थयो. तरतज तेने अवधिज्ञान उत्पन्न थयु. तेथी तेणे पोताना पूर्व जवनो वृत्तात अवतारकी अही मारा समरसरणनी रीना जाणी तत्काळ अही मने वंदना करवाने आव्यो अने पोतानी सर्व समृद्धि देवामी पात्रो पोताना स्थान मत्ये चाव्यो गयो. हे गाँतम, ए प्रमाणे एदर्जुराकदेवनो वृत्तात ये तमने कयो ठे."

गाँतम मुनिए पुन प्रजुने प्रश्न कया " जगमन्, ए देवता अर्हाथी च्यवीने क्या जशे ? " जगवाने कयु, " ते महाविदेह क्षेत्रने विपे उत्पन्न थये. "

मिथ्यात्वीना परिचयथी केतु नउर फळ मळे ठे ? ते विपे आ नंदमणि

કારતુ દૃષ્ટત સાજલી સમ્યક્ત્વત પુરુષો સર્વથા કુદૃષ્ટિના પરિચયનો ત્યાગ કરવો. અને સમ્યગ્દૃષ્ટિના પરિચયને વધારવો

આ પ્રમાણે સમ્યક્ત્વને દૂષિત કરનારા સમ્યક્ત્વના પાંચ દૂષણો જે કહેવામા આવ્યા તેઓથી સમ્યક્ત્વ મલિન થાય છે, માટે તે પાંચે દૂષણોનો સર્વથા પરિહાર કરવો.

સમ્યક્ત્વના આઠ પ્રજાવક

હવે સમ્યક્ત્વના આઠ પ્રજાવક કહે છે. જેનાથી સમ્યક્ત્વનો પ્રજાવ વધે તે પ્રજાવક કહેવાય છે.

૧ પ્રવચનની પ્રજાવક

પ્રવચન એટલે છાદશાગી. તે જેને અતિશયની પેઠે હોય તે પ્રવચનની કહેવાય છે. વર્તમાનકાળને યોગ્ય એવા જે જે સૂત્રો છે, તેના અને તેના અર્થના ધારણ કરનારા—તીર્થના વહન કરનારા જે આચાર્ય તે પ્રવચનની કહેવાય છે. દેવર્ષિગણી ક્રમાશ્રમણાદિક પ્રથમ પ્રવચનના પ્રજાવક થયા હતા.

દેવર્ષિગણિની કથા

એક વલ્લભે રાજગૃહી નગરીને વિષે ચરમ તીર્થંકર શ્રી મહાવીર મન્ત્રુ સમો સર્વો હતા. દેવતાઓએ મનોહર સમન્મરણ રચેલું હતું તાર પરિપક્વો તેમા એકઠી મઠી હતી. તે વલ્લભે મુધર્મા ઇચ્છા આવ્યો. તે જગવાનને ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી અને વદન કરી પોતાને યોગ્ય સ્થાને બેઠો. તે પછી મન્ત્રુએ જણ સહિત મેયના જેવા ધ્વનિથી સ્વરની મધુરતાથી પરમાનંદરૂપ અમૃતને ઝરનારી, મહા નિધિન મોહરૂપ અધિકારનો નાશ કરનારી, સર્વ અગતના પ્રાણીઓને ચમત્કાર કરનારી અને મનને હરનારી એવી દેશના આપી. દેશનાને અતં સાંધર્મપતિ ઇચ્છે વિનયથી વીરમન્ત્રુને પુછ્યું, “ જગવન, આ અવસર્પિણી કાવમા તમારું તીર્થ કેટલો કાલ પ્રવર્તશે. પછી શી રીતે તેનો વિચ્છેદ થશે ? ” ઇચ્છનો આ પ્રશ્ન સાંજની વીર મન્ત્રુએ કયું, હે ઇચ્છ, એકવીશ હજાર વર્ષ દુષપ નામે પાંચમા આરા મુધો મારું તીર્થ પ્રવર્તશે. તે પછી પાંચમા આરાના ઢેલ્લે દિવસે પેહેલા પોહોરમા ૧ શ્રુત, ૨ સૂરિ, ૩ ધર્મ અને ૪ સય-એ ચાર વિચ્છેદ પામશે. બીજે પોહારે વિમલવાહન રાજા ઘતા તેનો

सुधर्मा नामे मंत्री अने राजनीति नाश पामी जशे. सायंकाळे वादर अग्निनो वि-
च्छेद थड जशे. आवी रीते मारा तीर्थनो उच्छेद थड जशे.

इंछे पुनः प्रश्न कर्यो, “ स्वामी, तमार पूर्वगत श्रुत केटखो काळ रहेशे ? ”
प्रभुए उत्तर आप्यो. “ इछ, एक हजार वर्ष पर्यंत मार पूर्वगत श्रुत रहेशे. ते
पडी तेनो उच्छेद थड जशे.

इंछे पुनः पुच्छु,—स्वामी, क्या आचार्य महाराजनी पडी सर्व पूर्वगत
श्रुत बिनाश पामशे ? ” प्रभु बोध्या—“ देवर्षिगणी क्रमाश्रमणी पडी सर्व पूर्व-
गत श्रुत विच्छेद पामी जशे. ” इंछे फरीधी पुच्छु, “ जगवन्, जे देवर्षिगणी
थवाना छे, तेमनो जीव हाड कया छे ? ” प्रभुए कह्यु, “ इछ, जे तारा पेदल
सैन्यनो अधिपति आ हरिणगमेषी देव तारी पासे रहेल्लो छे, ते देवर्षिगणीनो
जावी जीव छे. प्रभुना आ वचन साजळी इछ विस्मय पामी गयो अने ते पो-
तानी पासे रहेला हरिणगमेषी देवनी प्रशसा करवा लाग्यो. ते देवे पण आ
पोतानो वृत्तात साजळी लीधो. ते पडी इछ परिवार सहित प्रभुने नमी पोताने
स्थाने चाढ्यो गयो.

ते हरिणगमेषी देवे अनुक्रमे आयुष्यना दक्षियानी हानि थता ठ मासतुं
आयुष्य थाकता मनुष्यतुं आयुष्य वायु, ते पडी पोतानी पुष्पमालातुं करमाइ जवुं
अने कल्पवृक्षोतुं कपन वगेरे न्यववाना चिन्हो देखी तेणे इंछने आ प्रमाणे
बिनति करी “ स्वामी, तमे अमारा पोषण करनारा प्रभु ठो तेथी मारा पर कृ-
पा करी एटहु करो के, जेथी मने परजवने विषे धर्मनी प्राप्ति थाय. हु फरीधी
योनिरूप यत्रना सकटमा पमी बे प्रकारना अधकारथी जेना चेतननो अने चक्षु-
नो क्षोष थयेल्लो छे एवो वनी गर्जनी औरमा क्षोषाएला शरीरने अश्रिथी ताप
थाय अने सूची (सोड) ना समूहथी पण अधिक शरीरने वेदना थाय, तेवा
छुःखो भोगववा जता हु धर्मकरणीने जुझी जइश, माटे मारे स्थाने उत्पन्न थयेला
बीजा हरिणगमेषी देवने मने बोध करवा मोकलजो. एथी आपनु स्वामिपणुं पर
जवने विषे पण सफल थशे. ”

ते देवताना आ वचनो इंछे अंगीकार कर्यो, तोपण ए हरिणगमेषी
देवताए पोताना विमाननी जीत उपर वज्र-रत्नवने नीचे प्रमाणे अद्वारो बरल्या.

“ जे हरिणगमेपी देव आ स्थाने उत्पन्न थाय, तेणे मने परजवने विषे प्रतिबोध कर्यो. जो ते नर्हा करे तो तेने इच्छना चरणकमळनी सेवामां विमुख-पणानो दोष द्वागशे. ”

आयुष्य पूर्ण थया पत्नी ते हरिणगमेपी देव त्याची च्यंबीने जगूझीपमा आवेझा चरतङ्गेननी अदर सौराष्ट्र देशमां वेजाकुलनगरना राजा अरिदमनना सेवक कार्मर्षि कृत्रियनी स्त्री कन्यावतीनी कुक्षिने विषे पुत्ररूपे उत्पन्न थयो. ते कार्मर्षि सेवक काण्वय गोत्री हतो. ज्यारे ए गर्जेमा आव्यो त्यारे तेनी माता क-न्यावतीए स्वमाने विषे एक महाशक्ति देवने जोयो हतो. अनुक्रमे शुभ्र दिवसे ए पुत्रनो जन्म थयो. तेजु नाम देवर्षि पारुथु. पाच धात्रीओधी पाझन करातो ते पुत्र वार वर्षनो थयो. पिताए तेने वे कन्याओ परणावी. देवर्षि ते कन्याओनी साथे विषय जोग जोगवतो हतो. ते युवान थयो त्यारे तेने अधर्मी जनोनो सह-वास थयो हतो. पोतानी समान वयना राजपुत्रो तथा कृत्रिय पुत्रोनी साथे ते सीकारन।वार्ता करतो हतो. ते धर्मनी वार्ता जाणतो नर्हा तेम साजळतो पण नर्ही. ते आ रीते पोतानो काळ निर्गमन करतो हतो

हवे पेझा विमानने विषे नरो हरिणगमेपी देव उत्पन्न थयो. उत्पत्ति समये जे पूजा आदि करणी करवा योग्य ठे, ते करी ते मुधर्मा इछनी सत्तामां सेवाने माटे आव्यो तेने देखी इछे पुच्छु के, “ तु नवो उत्पन्न थयो ठे ? ” ते णे हा कही एट्ठे इछे तेने आझा करी के, तारा स्थान उपर थयेजा पेहेलाना हरिणगमेपी देवने तारे प्रतिबोध करयो. ” इछनी आ आझा तेणे अगीकार क री. ते पत्नी ते पोताने स्थाने चाड्यो गयो

एक वखते ते हरिणगमेपी देवे पोताना विमाननी दीवाय उपर पिंझा अङ्करो अवजोव्या. ते वाची तेणे एक पत्र दवरयो तेमा नोचे प्रमाणे श्लोक द-ख्यो हतो

“ स्वनित्तिविविखितं वाम्य, मित्र त्व सफली कुरु ।

हरिणगमेपिको वक्ति, ससार, विषमं त्यज ॥ १ ॥ ”

“ हे मित्र, तारा विमाननी जीते लखेलु वाक्य तु सफळ कर. अने हरिणगमेषी देव कहे ठे के, आ विपम ससारने ठोफी दे. ? ”

आ श्लोक लखी तेणे पोताना एक सेवकने बोझारी कथुं के, “ आ पत्र तारे देवर्द्धिने आपवो. ” एम कही ते सेवकने विदाय कर्यो, ते सेवक ज्या देवर्द्धि हतो त्या आव्यो अने आकाशमा रही ते पत्र तेनी पासे नाख्यो. देवर्द्धि-ए आकाशमाथी पमता ते पत्रने देखी लझे वाच्यो, पण तेना अर्थ तना समज-वामा आव्यो नही. ते पत्री केतझोक समय बीती गयो. पत्री पेढा देवताए स्वप्ना-मा आवी तेने ए श्लोक कसो, तोपण देवर्द्धि प्रतिबोध पाम्यो नही.

एक वखते देवर्द्धि सीकार करवाने नीकस्यो हतो. कोइ अटवीमां आव-वता एक बराह तेनी नजरे आव्यो. तत्काळ तेणे पोताना घोराने बराहनी पुडे दोलाव्यो. बराहनी पाळळ ते अटवीमा दूर चाख्यो गयो. तेवामा पेढा हरिणग-मेषी देवे तेने जय बताव्यो. एक केशरीसिंह जना ठे अन पाळळ मोटो खारुडे, ते खारुनी वे पमले वे मोटा बराह घुंघुर शब्दो करता जना ठे. नीचे धरतीकंप थाय ठे अने उपरथी पयराजो वर्षाद पने ठे. आ प्रमाणे मृत्युना जयने उत्पन्न करनारा कारणोने देखी ते देवर्द्धि जयथी व्याकुल थड गयो. अने चार दिशा तरफ जोवा लाग्यो, तेणे चोतरफ जोयुं पण कोइ तेना मरणनो निवारक जोवामां आव्यो नही, तेथी ते विशेष चिंता करवा लाग्यो. ते समये पेढा देवताए रुझ दृष्टि विज्ञोकीने कथुं, “ केम हजु सुधी मारा कहेला श्लोकनो अर्थ नयी जाणतो ? ” देवर्द्धि जय पामीने कथु, “ हु काइपण जाणतो नथी. ” पत्री ते देवताए तेने तेना पूर्वजवनो बघो वृत्तात कही संजळाय्यो. अने पत्री कथु के, ‘ जो तु म्रत ग्रहण कर तो तने ठोफी दळ—आ मरणात कष्टमांथी तारु रड्ण कर. ” ते साजळी ते देवर्द्धि ते अंगीकार कथुं, पत्री ते देवताए ते देवर्द्धिने त्याथी उपारुनो बोढीताचार्यनी पासे मुक्या अने त्यां तेमणे जिनेश्वर जगवान्नी दीक्षा ग्रहण करी. दीक्षित थयेझा देवर्द्धि आगमनु पूर्ण ज्ञान सपादन कथुं अने पोते यथार्थ गीतार्थ थया. गुरुनी पासे जेटळु पूर्वश्रुतहतु, तेजु तेमणे जणी लीधु ते पत्री तेजो श्री केशीगणधरना सतानिक देवगुप्त गणी पासे आव्या अने तेमनी पासे प्रथम पूर्व अर्थयुक्त अने बीज पूर्व मात्र स्वरूपे जणया हता. तेमना विद्यागुरु

સ્વર્ગવાસી થયા પછી ગુરુમહારાજાએ દેવર્ષિને ગીતાર્થ જાણી પોતાની પાટે સ્થાપિત કર્યા અને તેમને ગણીપદ આપ્યું. અને વીજા ગુરુએ તેમને ક્રમાશ્રમણ પદ આપ્યું. ત્યારે મહાનુજાવ દેવર્ષિ ગણી ક્રમાશ્રમણ, એ નામથી પ્રખ્યાત થયા હતા.

તે સમયે પાંચસો આચાર્યો વિદ્યમાન હતા, તેઓમાં દેવર્ષિગણી ક્રમાશ્રમણ યુગ પ્રધાનપદને ધારણ કરનાર, કલ્પિકાલ કેવલ્લી, સર્વ સિદ્ધાંતની વાચના આપનારા, અને જિનશાસનની પ્રજાવના કરનારા થયા હતા.

એક વખતે મહાનુજાવ દેવર્ષિગણી શ્રી શત્રુજય પર્વત ઉપર આવ્યા હતા. ત્યાં વજ્રસ્વામીએ સ્થાપેલ શ્રી આદીશ્વર પ્રતિમાને નમી તેમણે શ્રી કવરુપકાંતી આરાધના કરી હતી. શ્રી કવરુપકાંતે પ્રત્યક્ષ થઈને ગણીને કહ્યું કે, “મારું શું કામ છે ?” તે વખતે મહાનુજાવ દેવર્ષિગણીએ કહ્યું, હે યક્ષદેવ, હમણાં વાર વર્ષનો છુકાલ થયેલો છે. શ્રી સ્કંદિલાચાર્યે મયુરમા સિદ્ધાંતની વાચના કરી, તો પશ્ચાત્તાતા સમયને અનુસારે મદદ્યુષ્ઠિપણથી સાધુઓ આગમોને વિસરી જાય છે, અને જશે. તેથી તમારી સહાયથી તે સિદ્ધાંતોને તારુપત્ર ઉપર લખવાની મારી ઇચ્છા છે. તેમ કરવાથી જિનશાસનની ઉન્નતિ થશે. કારણ કે, મદદ્યુષ્ઠિ-વાળા પુરુષો પણ પુસ્તકો અવલમ્બન કરીને છુલે શાસ્ત્રાન્યાસ કરી શકશે. ”

દેવર્ષિગણીના આ વચનો સાંજળી તે યક્ષ પ્રસન્ન થઈને બોલ્યો “હું તમોને એ કાર્યમાં સાનિધ્ય કરીશ તમો સાધુઓને એકઠા કરો. પછી આચાર્યે કહ્યું કે, તમો મરી, તારુપત્ર વિગેરેનો મોટો જથ્થો એકઠા કરાવો કેટલાએક લાહીઆને પણ એકઠા કરો. અને તે સાથે સાધારણ ધ્યેય પણ એકઠું કરો.” આ પ્રમાણે કહી તે ગણી ત્યાંથી વિહાર કરીને વલ્લ્લીપુરમાં આવ્યા હતા. ત્યાં પેલા યક્ષે પુસ્તક લખવાની સર્વ સામગ્રી એકઠી કરી હતી. પછી ટૂંક અને ગીતાર્થ દેવર્ષિગણી જેમ જેમ અગ-ઉપાગના આગાવા કહેતા ગયા, તેમ તેમ લાહીઆઓએ પ્રથમ સ્વરુપરૂપે લાંબી લીધા. તે પછી તે ગણી મહારાજાએ સંયોજના કરાવી મૂત્ર પત્રમાં લખાવ્યા હતા અથવાપિ પણ તે કારણને લઈને અગોને વિષે રૂપાગોની સાફી આપવામાં આવે છે, વલ્લી વલ્લી વલ્લી વિસવાદની સંખ્યાનો

નિયમ ન હોવાથી માયુરી વાચના પણ દેસાઈ આવે છે. તેમ વઢી પૂર્વે આર્યરક્તિસુરિ મહારાજાણે સિદ્ધાંતોને વિષે જુદા જુદા અનુયોગ કર્યા, સ્કંદિલાચાર્યે તેમની વાચના કરી અને દેવર્ષિગણીણે તેમને પુસ્તકારૂઢ કર્યા હતા. તે કારણને લઈને મુઘર્મા સ્વામીના વચનો કોઈ કોઈ ટેકાણે વિસંસ્પૃહ દેસાઈ છે. ઇચ્છે તેમા પાઠાતરો જોવામા આવે છે, તે પણ આ દુપમ કાલ્પનોજ પ્રજાવ છે. તથાપિ સમ્યક્ દષ્ટિ જીવોણ આ જિન આગમને વિષે જરા પણ સંશય કરવો નહીં. તે સમયે દેવતાના સાનિધ્યથી એક વર્ષની અંદર એક કોટી પ્રમાણ જૈન પુસ્તકો લખવામા આવ્યા હતા. શ્રીવીરપ્રજ્ઞના નિર્વાણ પછી નવસો પેંશી વર્ષ અતિક્રાંત થયા પછી સર્વ સિદ્ધાંતોના લખનાર અને યુગ પ્રજ્ઞાન પદને ધારણ કરનાર શ્રી દેવર્ષિગણી ક્રમાથમણ શ્રી જિનજ્ઞાસનની વહુ પ્રકારે પ્રજાવના કરી ઢેવટે સિદ્ધગિરિ ઉપર અનશન કરી દેવલોકે ગયા હતા.

આવા પ્રકારના આચાર્યો શ્રી જિનજ્ઞાસનના પ્રજાવક કહેવાય છે. ધીજા ધર્મકથા નામે પ્રજાવક કહેવાય છે. જેમની ધર્મકથા પ્રજાસ્ત હોય તે ધર્મકથા કહેવાય છે. તેઓ ક્ષીરાશ્રવ લઙ્ઘિ ખાસ કરી જલ્પ સહિત મેરની ગર્જના જેવી ઘાળી વને આક્રેપણી, વિક્રેપણી, સંવેદની, અને નિવેદની-૧૪૧ ચાર જાતની દેશના વને લોકોના મનને પ્રમોદ ઉત્પન્ન કરે તેવી ધર્મ કથાઓ કરે છે અને તેમનાથી ઘણાં જન્ય જીવોને પ્રતિવોધ કરે છે. તેવા ધર્મકથા શ્રી નરિપેણ વિગેરે હતા.

તે ચાર પ્રકારની કથાઓના લક્ષણો

૧ જેમાં હેતુ દષ્ટાંત વને સ્યાદાદની પશ્ચત્તીથી પોતાનો વ્રત સ્થાપન કરવામાં આવે, તે આક્રેપણી કથા કહેવાય છે.

૨ જેમાં પૂર્વાપર વિરોધવને મિથ્યા દષ્ટિના મતનો તિરસ્કાર કરવામાં આવે તે વિક્રેપણી કથા કહેવાય છે

૩ જે માત્ર સાંજલવાથી જન્ય જીવોને મોકનો અજિજ્ઞાપ થાય, તે સંવેદની કથા કહેવાય છે.

૪ જેમાં સસારના જોગના અગની સ્થિતિ-લક્ષણનુ માત્ર વર્ણન કરવાથી

જ જન્ય જીવોને તે વૈરાગ્યનું કારણ થાય, તે નિવેદની કથા કહેવાય છે.

ધર્મકથા શ્રી નંદિપેણનું દૃષ્ટાંત.

કોઈ એક નગરમાં મુલપ્રિય નામે એક ધનવાન બ્રાહ્મણ રહેતો હતો. એક વખતે તેણે મિથ્યાત્વથી મોહિત થઈ ચઢી કરવાનો આરંભ કર્યો. તે યજ્ઞમાં સંધિતા અન્નની રક્ષા કરવા માટે તેણે એક જીમ નામના પોતાના સેવકને બ્રાહ્મણ કરી. તે વખતે તે જીમે એવો ઠરાવ કર્યો કે, બ્રાહ્મણોને જમાડ્યા પછી જે બાકી અન્ન રહે તે મને આપવું. 'આવા ઠરાવથી તેણે તે અન્નની રક્ષા કરવાને કયુલ્લ કર્યું હતું. મુલપ્રિય બ્રાહ્મણે તે ઠરાવ કયુલ્લ કર્યો અને તે જીમને અન્નની રક્ષા કરવાને રાહપો. તે યુહસ્વામી મુલપ્રિય બ્રાહ્મણે બ્રાહ્મણો જમી રહ્યા પછી વધેનું અન્ન પોતાના સેવક જીમને આપો દીધું. જીમ સેવાવૃત્તિ કરતો હતો, તોપણ તે સમ્પૂર્ણ દૃષ્ટિ હતો. તેણે તે અન્નથી જૈન મુનિઓને પ્રતિજ્ઞાજિત કર્યો. અને બીજા અન્ય દર્શનીઓને પણ દયા દાનની બુદ્ધિથી આપ્યું, આથી તે જીમે જોગકર્મ હપા જૈન કર્યું. કેટલેક સમયે એ જીમ સેવક મૃત્યુ પામીને દેવતા થયો. દેવતાના મુલ જોગથી ત્યાંથી ચ્યવીને તે રાજગૃહ નગરીના રાજા શ્રેણિકને ઘરે પુત્રરૂપે ઉત્પન્ન થયો. ત્યાં તેનું નંદિપેણ નામ પાડવામાં આવ્યું. પેલા મુલપ્રિય બ્રાહ્મણનો જીવ મૃત્યુ પામી કેટલાક જીવ જમી તે કાલે કદલીના વનને વિષે કોઈ હાથિઓના ટોલામાં એક હાથિનીની કુક્કિને વિષે ઉત્પન્ન થયો. તે વખતે હાથિનીઓના યૂથપતિ ગર્જેષ્ઠ વિચાર કરતો કે, જો કોઈ નવીન હાથી મોટો યૂથપતિ થશે, તો તે મારો પરાજય કરશે. "આવું વિચારી તે યૂથપતિ હાથિનીઓને પ્રસવ સમયે કોઈ હાથી અવતરે ત્યારે તેને હાથી નાંખતો હતો જેના ગર્જમા પેલા મુલપ્રિય બ્રાહ્મણનો જીવ અવતરેલ તે હાથિની તે યૂથપતિથી પોતાના ગર્જનું અકુશલ જાણી કપટથી લાગી થઈ અને હલ્લે હલ્લે હાથીની પાછલ ચાલવા લાગી. કોઈ કોઈવાર એક બે દિવસે તે પોતાના યૂથપતિના ટોલાને મઢવા લાગી. એક વખતે કપટ કરી હાથિની ટોલાથી વિચૂટી પડી કોઈ તાપસના આશ્રમમાં આવી તેણી પોતાની સુઢવને તે દયાહુ તાપસના ચરણનો સ્પર્શ કરવા લાગી અને તેને વાર વાર નમવા લાગી. દયાહુ તાપસને તે હાથિનીને ગર્જવતી જાણી તારો ગર્જ કુશલ રહે ' એમ આશીર્વાદ આપી પોતાના આશ્રમ નીચે રાખી. હાથિની એ એક

दिवसे एक पुत्रने जन्म आय्यो. तापसना पुत्रोए तेनी परिपालना करवा मांढी अने ते गजपुत्र सुरक्षित थयो. हाथिणी अरण्यमा चरवा जती अने आश्रममा पोताना पुत्रने स्तनपान करावा आवती हती. हाथिणीनु ते वादक उठरवा लाग्यु अने तापसोना वादकोनी साथे क्रीडा करवा लाग्यु. तापसोना कुडुबोनी साथे हल्लीमल्ली गयेझो ते गजवादक हमेशा पोतानी मुढमा जल्ला लावी आश्रमना वृक्षोने सिंचन करतो हुतो. आ प्रमाणे वृक्षोने सिंचन करता गजेंछना वादकने जोडने ते तापसोए तेनु नाम सेचनक पाड्यु. ते सेचनक ते स्वझे उठरी वृद्धि पायी प्रोश वर्पनो गजेंछ थयो. एक वखते ते महान् हस्ती धनमा फरतो पेक्षा मोटा गजेंछना जोवामा आय्यो. तत्काल ते गजेंछ तेना उपर धसी आवता आ युवान हस्तीए पोताना लग्न वल्लथी ते यूथपति गजराजने मारी नाख्यो. अने पोते यूथपति बनी गयो. तेणे विचार्यु के “ जेम मारी माताए पेक्षा यूथपतिना जयथी मने तापसोना आश्रममा जणी मोटो कराव्यो, तेवी रीते बीजी हाथिणीओ न करे. ” आवु धारी पोतानु यूथ दल तापसोना आश्रममा गयो अने त्या ते तापसना रुपाने तेणे जागी नाख्यु. ते जोड तापसो तेनी उपर रोपाविष्ट थइ गया अने ते प्रवेशना राजा श्रेणिकनी पासे तेनी फरीयाद करी. राजा श्रेणिक तापसोनुं ते कष्ट जोड काइ प्रयोगथी ते नवीन यूथपतिने बंधनमा लाव्यो. अने बंधनना स्थानमा यंत्रवादी साकलोथी तेने बधाव्यो.

एक वखते तापसोए ते बांधिजा सेचनक हाथीने जोडने कयु के, ‘ तें जेवुं कर्म कर्नु, तेवुं तने फल मळ्यु डे. ’ आ वाक्य साजळताज ते गजेंछ क्रोधातुर थइ गयो अने तत्काल ते बंधनने तोमी ते तापसोने मारवाने पात्रळ दोळ्यो. तापसो व्याकुलपणाना शत्रो पोकारता नाडी गया. तापसोना पोकार साजळी श्रेणिक राजानो पुत्र नंदीपेण ते हस्तीने वश करवा मोटे दोमी आय्यो. नंदीपेणने जोताज ते गजेंद्र तत्काल उहापोह करवा लाग्यो. अने तेम करता तेने अवधिज्ञान उत्पन्न थइ आय्यु. तेने पोताना पूर्व जवनो वृत्तात याद आवी गयो. कुमार नंदीपेण पण ते हाथीने जोड स्निग्ध हृदयवाझो थइ गयो. पूर्व जवना स्नेहथी तेणे गजेंछने केटलाएक पचनो कही प्रतिबोध आय्यो. पडी संतुष्ट थयेझा गजेंछनी उपर बेसी कुमार नंदीपेण तेने बंधन स्थानमा लाव्यो अने त्यां तेने बाथी दीधो.

आ खबर सांजळी श्रेणिकराजाए प्रसन्न थइ पोताना कुमारनो जारे सत्कार कयों अने तेने पाचसो कन्याओ परणायी. एक बखते श्रीवीर जगवान् राजगृह नगरीमां समोसर्षा. आ शुज खबर सांजळी तेमने वदन करवाने पोताना पिता श्रेणिक राजनी साथे कुमार नदीपेण पण गयो हतो. श्रीवीरमञ्जुए धर्म देशना आयी. ते सांजळी नदीपेण प्रतिबोध पाय्यो. तत्काज नदीपेणे वीरमञ्जुनी पासो दीक्षा आपवानी मागणी करी. तत्काज मञ्जुए विचार्युं के, “अमाराधी तेने धर्मनी वृष्टि थरो ” आहुं विचारी ‘यथा सुख देवानुमिय’ एम कह्यो पड़ी ‘अने प्रतिबध करशो नहीं’ एव वीजु वाक्य कथु नहीं कारण के, तेमणे जाण्यु हतु के, आगळ उपर आ नदीपेणने व्रतमा विघ्न थवानु ठे.

नदीपेण कुमार ते पड़ी मञ्जुने वादी घेर आव्यो. तेणे व्रत लेवाने माटे पोताना मातापितानी आज्ञा मेल्यवी पड़ी ते मोटा उत्सव पूर्वक दीक्षा ग्रहण करवा तत्पर थयो. आ बखते शासन देवताए आकाश वाणीधी जणाव्यु, “कुमार नदीपेण, तु दीक्षा लेवाने तैयार थयो ठे, पण हजु तारे जोगनिक कर्मनो उदय ठे, माटे केवलोक बखत तेनी राह जो पड़ी दीक्षा ग्रहण करजे ” शासन देवताए आ प्रमाणे कथु, तोपण नदीपेणे ते मान्यु नहीं अने तत्काज पोताना मननी दहता विचारीने ते श्री वीरमञ्जुनी पासो गयो अने तेमनी पासो दीक्षा ग्रहण करी. दीक्षा लीधा पड़ी ते बुद्धिमान् नदीपेण मुनिए अनुक्रमे दशपूर्व ज्ञाननो अन्यास कयों. अने ते राजपि छुप्कर तपस्या करवा लाग्या. आ तेना आचरणधी तेओ पूर्ण रीते लब्धिवान् थया हता. वीरमञ्जुए जे धारणा धारी हती, अने शासनदेवे तेने माटे जे वचनो उच्चार्यो हता, ते सफल थवानो बखत आव्यो. मुनि नदीपेणने तेमना जोग कर्मनो उदय थइ आव्यो मननी चंचलताथो पूवे जोगवेज्ञा अने रमण करेला वैषयिक विचारो तेना स्मरण मार्गमां आववा लाग्या. तेना मनमा मनोजवनो उदय थयो. ज्यारे पोते ए कामपीडा न सहन करवा असमर्थ थया एट्ठे सूत्रने विषे कहेला विधि प्रमाणे मनने वश करवाने अने पोताना विकारी देहने कूश करवाने माटे घण्टी आतापना करवा लाग्या. हमेशा विशेष तप आचरना लाग्या. तोपण तेमनी जोगनी इच्छा निवृत्त थइ नहीं.

ज्यारे कोइ पण रीते तेनी कामेवेदना शात थइ नहीं एट्ठे तेमने पोताना शुद्ध व्रतनो जग धवानो महान् जय लागी आच्यो. तत्काइ तेमणे चितव्यु के, “ व्रतनो जग थया करता मरण पामवु सारं ठे. ” आधी तेओए मृत्यु पामवाने माटे गळे पाइ नारयो. तत्काळ ते खर जाणी देवीए तेनो फांसो तोमी नारयो तोपण तेओ एट्ठेथी अट्ठया नहीं. तत्काइ तेमणे विष जइण कर्यु. देवताना प्रजावधी ते रिप अमृत रुप थइ गयु. पडी अग्निमा पनी प्राण काढवा तैयार थया. देवना प्रजावधी ते अग्नि पण बुकाइ गयो. एही रीते मरणेने माटे करेला तेमना सर्व प्रयोगो निष्फल थइ गया हुता.

एक वखते ते नदीपेण मुनि राजसुह नगरीमा अठमना पारणा माटे जिज्ञा होवा नीकळता एक वेड्याना घरमा पेशी गया. त्या जइ तेमणे कयु, “ हे गृहनायिका, जो तारी श्रद्धा होय तो मने जिज्ञा आप. तने धर्म लाज थरो.

वेड्याए नदिपेण मुनिना आ वचन साजळी हसता हसता कयु, “ महाराज, तमे धर्म लाज आपो ठे, पण ते धर्म लाजमा सिद्धि नथी. अर्थ लाजमा ठे. ” वेड्याना आ वचन साजळी ते वखते अजिमान रुपी पर्वत उपर आरूढ थयेला एवा मुनि नदीपेण वेड्याप्रत्ये बोलीलल्या के, ‘ तमारे अर्थ लाज थाओ. ’ आ वाक्य मुखमाथी नीकळताज तेमना तपनी दब्धिथी ते वेड्यानु घर सामानार क्रोर सोनैयाथी पूराइ गयु हतु ते विपे निशीथ सूजना बडा अध्ययनमा नीचे प्रमाणे कोह्यु ठे.

“ धम्मलाज तओ जणइ, अथ्यलाभं विमग्गिओ ।

तेणावि द्दस्सिजुत्तेण, एव जवलत्ति ज्ञाणियं ” ॥१॥

“ धर्मलाज बोले ठे, तेवामा तो तेणीए (वेड्याए) अर्थ लाज माग्यो. तेणे पण दब्धि युक्त थइ ‘ एमज थाओ ’ एम कयु. ” १

श्री ऋषिमरुझनी टीका वगेरेमा बडी बीजी रीते कयु ठे, तेथी तत्त्वनी बात तो केवली जगवान् जाणे.

वेड्या अत्यंत विस्मय पापी गड ग्रने उतावळी कडी मुनिना चरणमा आवीने नमी पडी तेणीए हायचाव करी मुनिना चितपा विकार उत्पन्न क-

रवा आ प्रमाणे बोझी. “स्वामी, तमोए आ सोनैयाथी मने वेचाती लीधी ठे, तेथी आ धन साथे मने तमे ज जोग्यो.” आ प्रमाणे कही मोहना चाळा करती अने प्रेम वचनोने माधुर्य साथे बोझतो वेड्याए मुनिना हृदयने होज पमा-
नो दीधु मुनि जोग्य कर्मना उदययी होज पामी वेड्याने वश थइ तेणीना आवासमाज रखा. तोपण मुनिए ते वखते एगो नियम राख्यो हतो के, वेड्याने त्या आवनारा कामी पुरुषोमा दररोज दश पुरुषोने धर्मनो उपदेश करी प्रतिगोप पमारवा. ज्यारे तेमा एक पण न्यून रहे त्यारे तेनी जग्याए पोताने रही प्रतिगोप पामवो. आ नियमने लाइने मुनि वेड्याना गृहछार आगळ उजा रहेता अने जे कामी पुरुषो त्या आवे, तेमने अनेक प्रकारनी युक्तिनी रचना साथे आक्षेपणी वगैरे चार प्रकारनी धर्म कथाओ कहेंता हता अने धर्म करावता हता तेओ माथी तपणें केडझाणकने तो श्रीजिनेश्वर समीपे महाप्रत लेबरावता अने केड्या एकने सम्यक्त्व मूल वार प्रतो अंगीकार करावता हता आ प्रमाणे धर्म कथाथी जव्य जीवोने प्रतिगोप आपता अने पोते शुद्ध थावक धर्मने पावता वार वर्ष बीती गया हता. हवे तेमना जोग्य कर्म जीर्ण थइ गया, आथी एक दिवसे नव कामी पुरुषोने प्रतिगोप आप्यो.

दशमा पुरुषने शोधता एक सोनी मनी आव्यो तेने अनेक प्रकारनी युक्तिथी प्रतिगोप आपवा माझ्यो, पण ते धीउ पुरुष प्रतिगोप पाम्यो नही. ज्यारे तेने घण समजाव्यो, त्यारे तेणे मुनिने कबु, “अरे जाइ, बिषय रुप कादवमा बुनेक्षा तारा आत्माने तारवाने तु पोते समर्थ नथी तो, पत्नी बीजाने शो उपदेश आपे ठे ?” आ अरसामा वेड्याए ते नदिपेणने जोजन करवाने धो-
झाव्या, पण दश पुरुषोने प्रतिगोप करवानी पोतानी प्रतिज्ञा पूर्ण थइ नथी, त्या मुधी तेओ जोजनने इच्छता नथी राघेत्री रसवती वे त्रण वार शीतळ थइ गइ. ज्यारे नदिपेण आव्या नही एट्ये वेड्या तेमनी पासे आवी अने हसती हसती बोझी—“स्वामी, जो कोइ दशमो पुरुष मज्जतो न होय तो तमे पोतेज दशमा थाओ. अने तमारी प्रतिज्ञा पूर्ण करी आवीने जमी द्यो ”

वेड्याना आ वचनो साजळी मुनि नदिपेण के जेमना जोग्य कर्म पूर्ण थइ गया ठे, एवा तेओ फरीवार मुनिरेप लाइ श्री वीर प्रभुनी पासे आव्या

અને તેમણે તેમની પાસે મહાવ્રત અગીકાર કર્યા. પત્ની ગુપ્ત-નિર્મલ ચારિત્ર પા-
ત્રી અતે સમાધિથી કાલ કરી દેવલોકને પ્રાપ્ત થયા. ત્યારથી ચ્યવીને તેઓ મહા-
વિદેહ ક્ષેત્રને વિષે જડ મોક્ષ પદને પ્રાપ્ત થશે. આ વૃત્તાત શ્રી વીર ચરિત્ર ઉપરથી
લેવામા આવ્યો છે. મહા નિશીથ સૂત્રમા તો નદિપેણને કેમલજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થ-
યેલી, એમ લખેલું છે. તેમા તત્ત્વ ગુ છે ? તે કેવલિગમ્ય છે. આ પ્રકારે આ ધર્મ-
કથા નામના શાસનના વીજા પ્રજાવક જાણવા.

ત્રીજા વાદી નામના પ્રજાવક

વાદી, પ્રતિવાદી, સત્ય અને સત્તાપતિ એ ચતુર્વિધ પર્યાયને વિષે પ્રતિ-
પક્ષનું નિરાકરણ કરવા પૂર્વક સ્વપક્ષનું સ્થાપન કરવા જાણ કરે તે વાદી નામે
શાસનના ત્રીજા પ્રજાવક કહેવાય છે. જે વાદ લલિતથી સપ્ત અથવા વજ્રકવાદી
હોઈ દેવતાઓના વૃદ્ધોથી પણ જેમના વચનનો ધૈર્ય મદ કરી શકાય નહીં એવા
હોય તે વાદી કહેવાય છે. તે ઉપર પ્રત્યક્ષાદિ સર્વ પ્રમાણોમા કુશલ અને પ્રતિ-
વાદીનો જય કરી રાજદ્વારમા મોટા માહાત્મ્યને પામેલા મદ્ધવાદીનું દૃષ્ટાંત છે. તે
મદ્ધવાદી શાસનના ત્રીજા પ્રજાવક જાણવા. તે મદ્ધવાદીની કથા અન્ય ગ્રંથોથી
જાણી લેવી

ચોથો નૈમિત્તિક નામે પ્રજાવક

નિમિત્ત એટલે જ્ઞાન તથા અજ્ઞાનને સૂચવનારુ ત્રૈકાલિક જ્ઞાન, તેને જે
જાણે છે અથવા જણે છે, તે નૈમિત્તિક કહેવાય છે. જિનમતના પ્રતિસ્પર્ધીને જીત-
વા માટે જહ્નવાહુ સ્વામી પ્રમુખે અનેક નિશ્ચય કરેલા ચમત્કારો વતાવ્યા હતા.
ચોથા નૈમિત્તિક નામના શાસનના પ્રજાવકમા મહાનુજાવ જહ્નવાહુ સ્વામીનું વૃત્તાત
પ્રસિદ્ધ છે. તે વૃત્તાત વીજા ગ્રંથોથી પ્રચલિત થયેલું હોવાથી અહીં આપવામા
આવ્યું નથી

પાંચમો તપસ્વી નામે પ્રજાવક.

વિશેષ ઉત્કૃષ્ટ અને દુઃસ્વથી કરી શકાય તેવા અષ્ટમ પ્રમુખ તપને જે
આચરે તે તપસ્વી કહેવાય છે. જે તપસ્વી જ્ઞાત રસથી જરૂર થઈ અષ્ટમ, ચાર
ઉપવાસ, પાંચ ઉપવાસ, પદ્મ, માસસ્વમણ વગેરે અનેક જાતની તપસ્યા કરી

जिनमतनी प्रजावना करे ठे, ते वीर शासननो पाचमो तपस्वी नामे प्रजावक कहे-
वाय ठे. ते विपे श्रीवीर प्रजुष्ट वर्णन करेला धना काकदी नामना साधु वगेरेना
वृत्तातो प्रख्यात ठे. ते तपस्वी नामे पाचमा प्रजावक जाणवा

ठगो विद्यावान् नामे प्रजावक

विद्या एट्ये प्रज्ञप्ति प्रमुख शोल विद्यादेवीओ अने शासनदेवी तेओ
जेमने सहायचूत ठे, ते विद्यावान् नामे शासननो ठगो प्रजावक कहेवाय ठे. ते
उपर महानुजाव यज्ञ स्वामीनु वृत्तात प्रसिद्ध ठे.

सातमो सिद्ध नामे प्रजावक

सिद्ध चूर्ण, अजन, पादद्वेष, तिनक, अने गुटिका तथा वैक्रिय प्रमुख
सिद्धिओ जेने प्राप्त थाय, ते सिद्ध नामे सातमो प्रजावक कहेवाय ठे. ते सिद्ध
चमत्कार जरेवा सयादिक कार्यो साधवाने माटे अने ते चमत्कारद्वारा मिथ्यात्वनो
नाश करवा माटे तेमज शासननी प्रजावना वधारवाने माटे अवसर प्रमाणे ते चूर्ण
अजन विगेरेने जोडवामा कुशलपणु वतावे छे. तेवा सिद्धोमा आर्यसमित आचा
र्य वगेरेना वृत्तातो प्रख्यात ठे तेओ शासनना सातमा प्रजावक जाणवा.

आर्यसमित सूरिनी कथा

आजीर देशमा अचलपुर नामे एक नगर ठे. ते नगरमा जिन शासन-
ने दीपावनारा अने मोटी समृद्धिमान् घणा थावको रहे ठे. ते अचलपुरनी स
मीपे कन्या अने बीणा नामनी वे नदीओ आवेज्ठी ठे ते नदीओने मय जोग
एक ब्रह्मदीप ठे. तेनी अदर घणा तापसो बसे ठे. ते तापसोमा एक तापस पाद-
द्वेषनी क्रियाने विपे प्रवीण ठे ते हमेशा पाद द्वेष करी स्थल मार्गनी जेम जन
मार्गे चालतो हतो ते क्रियाधी लोकोने अति आश्चर्य प्रमाणतो ते तापस वेणा
नदी उतरी पारणु करवाने अचलपुरमा आवतो हतो जोळ्ळ लोको ते तापसो
आ चमत्कार देखी सु'सह एवा मिथ्यात्वना तापसी तपेन्ना होवार्थी पामानी
जेम तेना दर्शन रुप कादवमा खुची गया. ते लोको जिनमतनी श्रद्धावाना था-
वकोने जिनमतनी अवगणना करता आ प्रमाणे कहेवा लाग्या—थावको, जुवो,

अमारा शासनने विषे गुरुनो जेवो प्रत्यक्ष प्रज्ञाव छे, तेनो तमाग शासनमा नथी; तेथी अमारा धर्मनी समान बीजो कोड र्म नथी ”

तेमना आ वचन साजळी “ ए जोडा लोकोनु मिथ्यात्वने विषे स्थिर थवापणु न थाओ ” एम चितवी ते आरको ते मिथ्यात्वीओना उचनने अनेक युक्तिओथी प्रतिहत करी ते तापसने दृष्टि पण जोता नही. एक दिसे आ-चार्यपणाना सपूर्ण गुणोथी अद्वकृत अने अनेक सिद्धिओथी सपन्न एवा श्री उज्जस्वामीना मामा श्री आर्यसमितसूरि त्या आची चढ्या. तेमना आगमनो वृत्ता-त साजळी नगरना सर्व आरकोए मोटा आरुवरथी सामा जड तेमना चरणकमळने विषे वदना करी. पछी ते आरकोए पेजा तापसे करेझी जिन शासननी द्रष्टुतानो वृत्तात दीन उचनोथी सरिजीने निवेदन कर्यो ते साजळी आर्यसमितगुरुए ते आरकोने आ प्रमाणे कळु, “ आरको, ए कपटी तापस पादद्वेपनी क्रियाथी मूढ लोकोने उंग छे, तेनामा बीजो कोड जातनी तपशक्ति नथी. ”

सूरिवरना आ वचनो साजळी ते आरको ते गुरुने सविनय वदना करी पोताना स्थान तरफ आव्या तेमणे तत्काद्व ते युक्त तापसनी परीक्षा करवानो विचार करी ते तापसने अति आदरपूर्वक एक आरको पोताने घेर जिज्ञा माटे आपन्नण कर्यु. घणा जगत अने रागी लोकोथी परिवृत थपेझो ते तापस उत्सुक थइ ते आरकोने घेर जमवा आव्यो. ते तापसने आवतों जोड अवसरने जाणनारा ते आरको एकदम पेजा थइ तेने बहु मान आपी एक लचा आसन उपर बेसायों, पछी उण्णजडथी ते तापसना चरणनु क्वादन करमा मार्यु. ते कपटी तापस पो-ताना पाद द्वेपनो नाश थयाना जयथी चरणनु क्वादन इच्छतो न हतो, तोपण ते आरको नक्ति दर्शावता अति आग्रहथी पाद प्रक्वादन कर्यु ते एवी रीते मर्द-न करीने कर्यु के जेथी द्वेपनो गय पण तेमा रगो नही. पछी अनेक जातनी रस-वती पीरसी तेने जमाड्यो तापस मिष्ट रसवतीने जमतो पण पोताना चरणद्वेपनो नाश थवाथी कदर्थना थवाना नविष्यना जयथी चितातुर रहेतो हतो. तेने रस-वतीनो स्वाद पण वे स्वाद द्यागतो हतो. जोजन कर्या पछी ते वेणा नदीने काठे आव्यो. तेनी ते चमत्कारी क्रिया जोमाने हजारो लोको एरुता थया हता. तेमा आरको पण मोटी सग्यामा हाजर हता. ते वखते कपटी तापसे विचार कर्यो के,

તે શ્રાવકે ચરણનો લેપ ઘોડ નાચ્યો ઢે, ઢતા તેની અદર લેપનો કાફક અશ રહે
 હો હશે, તેથી જન માર્ગે ચાલવામા હરકત નહીં આપે. આવું ચિંતવી તે તાપસ
 હિમત લાવીને વેળા નદીના પૂરમા પેઝો. તેમા પેસતાજ તે જલ્લમા કુચવા લાગ્યો.
 ‘હુ કુચુ હુ કુ કુચુ હુ’ એમ તેણે પોકાર કરવા માઢ્યા, તે વચ્ચે કેટલાએક દયાલુ
 શ્રાવકોએ અનુકંપા કરી તેની પાઝલ દોમી તેને જલ્લની મોઢેર કાઢ્યો. તે વચ્ચે
 તેનું પોગલ સર્વના જાણવામા આવ્યું. કેટલાએક લોકો ‘અરે ! આ કપટીએ
 આપણને ઢેતર્યા હતા, ’ એમ કહેવા લાગ્યા. તે પછી કેટલાએક તેના રાગી બનેલા
 મિથ્યાત્વીઓ પણ તત્કાલ જનધર્મના રાગી બની ગયા. તે વચ્ચે શ્રી જિન શાસ
 નની પ્રજાવના કરવાને ઇચ્છતા અને અનેક યોગના સયોગને જાણનારા શ્રી આર્ય
 સમિત સૂરિ ત્યા આવ્યા. તેમણે તે વેળા નદીમા એક ચૂર્ણ નાચીને સર્વ લોકોની
 સમક્ષ કહ્યું કે, “ વેળાનદો, અમારે તારી પેઝી પાર જવાની ઇચ્છા ઢે. ” આટલું
 કહેતાજ તે નદીના ઘે કાઝા એકદમ જેગા મની ગયા તે જોઈ સર્વ લોકો આશ્ચ-
 ર્ય પામી ગયા. તે પછી તે મહાન આચાર્ય અમદ આનંદથી પૂર્ણ એવા ચતુર્વિધ
 સઘ સહિત તે નદીના સામેના તીરની જમીન ઉપર આવી પહોંચ્યા. અને ત્યા તેમ
 ણે સત્ય ધર્મોપદેશ આપી સર્વ તાપસોને પ્રતિપ્રોધ આપ્યો. આચાર્યના પ્રતિબોધથી
 જેમના હૃદયમા સર્વ મિથ્યાત્વ મલ્લ નાશ પામ્યો ઢે, એવા તે સર્વ તાપસોએ પ્રતિપ્રોધ
 પામી તે આચાર્યની દીક્ષા ગ્રહણ કરી હતી તે તાપસ સાધુઓથી ગ્રન્થ દોપિકા
 નામે એક શાસ્ત્ર ચાલી ઢે તે આગમમા પ્રસિદ્ધ ઢે

આ પ્રમાણે મહાનુજાવ આર્યસમિતસૂરિ તે પાશ્વમીઓના તીવ્ર મતનું
 સ્વરૂપ કરી, જિનમતની જારે પ્રજાવના વધારી, અને તે ઉત્કૃષ્ટ એવા જિનમતને
 ધિપે રક્ત થયેલા જીવ્યજનોના મનને હર્ષમય કરી ત્યાંથી બીજે સ્થાને વિહાર
 કર્યો હતો ત્યા રહેલા સર્વ શ્રાવકો અનેક પ્રકારની ધર્મજિયા વને જિન શાસ-
 નની ઉન્નતિ કરતા મુલે શ્રાવક ધર્મ પાલતા અનુક્રમે સદ્ગતિના જાજન થયા
 હતા આ પ્રમાણે તે આર્યસમિતસૂરિ દષ્ટાત ‘સિદ્ધ’ નામના શાસનના સાતમા
 પ્રજાવક વિષે જાણવું

શાસન કવિ નામનો આઠમો પ્રભાવક

જે નવ નવા વચનોની રચનાઓથી સુશોજિત, શ્રોતૃવર્ગના મનને હર્ષ ઉ-

त्पन्न करनार अने अनेक जापाए ग्रंथित एवा मद्यमय तथा पयमय प्रभोनु वर्णन करे ते 'कवि' कहेवाय छे. आपणा सत्यधर्मनी वृद्धिने अर्थे सुंदर तथा रसिक उचनोनी रचना करी राजा प्रमुख उत्तमजनोने ते प्रतिबोधे छे, तेथी ते कवि ए शासननो आउमो प्रभाविक गणाय छे. ते उपर सिद्धसेन दिवाकरनु दृष्टात आ पवामा आवे छे.

सिद्धसेन दिवाकरनु दृष्टांत.

उज्जयिनी नगरीने बिपे श्री विक्रमादित्य नामे राजा हतो. तेने देव-सिका नामनी मातानी कुक्षिमाथी उत्पन्न थयेछो अने सर्व विद्यामां प्रवीण पयो मुकुंद नामे एक पुरोहित पुत्र हतो. एक बखते ते मुकुंद वाद-विवाद करवाने माटे नृगुपुर (जरूच) तरफ चाव्यो. रस्तामां चाद्वता जैनोना गुरु वृद्धवादी आचार्य तेने सामा मज्या. तेमनी साथे ए मुकुंद वाद करवाने तैयार थयों. ते व रते बनेनी बच्चे एबी प्रतिज्ञा करवामा आरी के, जे कोइ जेनाथी हारे ते तेनो शिष्य थाय. आरी प्रतिज्ञा करी तेमणे तेज स्यत्रे कोइना क्षेत्रमां वादनो आरज कयों, ते स्थळे हार जीतमा साक्षी नरीके गोवालीयाओने राखवामा आव्या त-त्काल मुकुंद आचार्यनी साथे प्रथम वादनो आरज कयों. अने संस्कृत जापामा पूर पक्ष ग्रहण कयों ते बखते गोवालीया लोको संस्कृत जापा समजी शक्या नहीं, एदखे तेमणे जणाव्यु के अमे आ जापामा काइ पण समजता नथी तोपण मुकुंद संस्कृत जापा बोली नहीं एदखे गोवालीयाओए जाएयु के, आ पुरोहित काइ पण समजतो नथी 'पंडी गुरु महाराज अवसर जाणी रजोहरणने कटी साथे बाघी चर्पटीथी नृत्य करता बोव्या—

" नवि चोरीए नवि मारीए, परदारा गमण निवारीए,
थोवा थोवं दाइए, संग मटामट जाइए

१

कादो कंवड अरुणी बह, ठाठे जरिओ दीवर पट,
एवर पनीओ नीले जारु, अवर कीशु ठे संग निद्वार २

અર્થ—ચોરી કરવી નહીં, કોઈ જીવને મારવા નહીં, પરસ્ત્રી ગમન કરવું નહીં, વધારે શક્તિ હોયતો વિશેષ દાન આપવું અને અલ્પશક્તિ હોય તો થોડું દાન આપવું, એમ કરવાયો. મુલે દેવવોકમા જવાય છે. જેમની પાસે કાઢી કાંવ-લો હોય છે, જેઓ વૃક્ષનો ઢાઝના વલ્લો પેહેરે છે અને જેઓ છાતથી જરેણી દોળી ઉપર રોટલા રાત્રી લીલા મુગથી આંવાના વૃક્ષ નીચે રહેલા છે, એવા ગો વાલીયાઓને ગુરુ મહારાજ કહે છે કે, તમારે આથી સામગ્રી છે તે બતા તમારા જાગ્યમા વોજુ શુ સ્વર્ગ છે ? તમારે તો અહીંજ સ્વર્ગ છે ?—૨

આચાર્યની આ ઘાળી સાંજલી તે ગોવાણીયાઓ ખુશી ખુશી યડ ગયા અને સર્વે એકી સાથે કહેવા લાગ્યા કે, આ મહારાજે આ મુકુદને જીતી લીધો છે. તે પત્રી તે વૃષ્ણાદો આચાર્ય રાજસનામાં ગયા અને ત્યાં મુકુદની સાથે ચર્ચા કરી તેને પરાજત કરી દીધો અને તેને પોતાનો શિષ્ય ધનાવ્યો. અને તેનું કુમુદચક્ર એવું નામ રાખ્યું. કુમુદચક્ર તે આચાર્યની પાસે અજ્યાસ કરી આગલ વાયા. પત્રી ગુરુએ તેનું સિદ્ધસેન દિવાકર એવું નામ આપ્યું. અને સ્પારથી તે એજ નામથી વિરુપાત થયા હતા.

એક વલ્લે સિદ્ધસેન દિવાકરનો પાસે કોઈ જટ બાદ કરવાને આવ્યો હતો તેને સજ્જાવવા માટે તે ચતુર ત્રિદાને “ નમો અરિહતાણ ” इत्यादि प्राकृत पाठने यद्यपि “ नमोऽर्हत्सिद्धाचार्याधिपाय सर्व साधुभ्य ” एवो सस्कृत बोध्या हुता ए सस्कृत वान्य चाद पूर्वना आदिमा रहेवु हतु. एक दिवसे दिवाकरे पोताना गुरने पुष्प के, आपणा सर्व जैन आगमो प्राकृत जायामा છે, તે સસ્કૃતમા હોય તો કેવા અને ? જો આપની આજ્ઞા હોય તો હુ તે સર્વને સસ્કૃતમા ગોઠવી દઉં. ત્યારં ગુપ્ત સિદ્ધસેન દિવાકરને નીચેના શ્લોકથી કથું—

‘ વાલ્લસ્ત્રી મદમૂર્ચાણા, નૃણા ચારિત્રકાઙ્ગિણામ્ ।

અનુમદાય તત્ત્વજ્ઞૈ, સિદ્ધાત પ્રાકૃત કૃત ” ॥૧॥

વાલ્લ, સ્ત્રી, મદ મૂર્ચિ, અને મર્ચ એવા ચારિત્રના અજિદ્વાપી પુરપોની પર અનુમદ કરવા માટે તત્ત્વજ્ઞ પુરપોએ જૈન સિદ્ધાતને પ્રાકૃત કરેલો છે. ’

तेथी हे शिष्य, तारा हृदयमा प्राकृत आगमने सस्कृत करवानी जे स्कु-
रणा थड, तेथी तने प्रायश्चित्त द्वाग्यु ठे. अने तेथी तने गच्छनी बाहेर मुक्का-
नी शिक्षा करवामा आवे ठे. आ प्रमाणे कही ते आचाये सिद्धसेन दिवाक-
रने गच्छनी गहेर मुकी दीधा हता. आ बखते समस्त सपे आवी सूरिवरने
बिनति करी के, “ स्वामी, सिद्धसेन दिवाकर करित्व वगेरेना गुणोथी युक्त छे,
तेथी ते शासनना प्रभावक ठे, माटे तेमने गच्छनी गहेर मुक्का न जोडए. आ
प्रमाणे सपना अति आग्रह पूर्वक कहेगथी गुरए कथु के ते सिद्धसेनदिवाकर
अव्ययी मुनिवेशनो त्याग करी अने जावयी मुनिवेशने धारण करी अनेक प्रका-
रना तप करता ठेवटे अद्वार राजाओने प्रतिबोध पयामी जेनो करशे अने एक
नवुं तीर्थ प्रगट करशे, त्यारे हु तेने गच्छनी अदर द्वाडश. ते शिवाय द्वेषामा
आवशे नहीं ” गुरना आ उचन साजळी सिद्धसेनदिवाकरे बिचार करी ते गु-
रना वचनने अगीकार कयुं अने त्याथी बिहार करी तेओ लज्जयिनी नगरीमा
आव्या.

एक बखते सिद्धसेनदिवाकर कोइ शेगीमाथी बीजी शेरीमा पेशता ह-
ता, तेवामा घोना खेडगवा माटे जता एवा बिरुम राजाए तेमने जोया. तत्काल
राजाए दिवाकरने पुञ्चु, के, “ तमे कोण ठो ? ” सिद्धसेनदिवाकरे उत्तर
आप्यो, “ अमे सर्वज्ञ पुत्र डीए. ” तत्काल राजाए तेमने मानसिक नमस्कार
कयौ सिद्धसेनदिवाकरे तेमने लचे म्वरे धर्मज्ञान दीधो, त्यारे राजाए आश्चर्य
पामीने पुञ्चु के, “ तमे कोने धर्मज्ञान आप्यो ? ” दिवाकरे बहू, “ जेणे अ-
मोने नमस्कार करेओ ठे, तेमने अमे धर्मज्ञान आप्यो ठे. ” ते साजळी राजा
आश्चर्य साथे सनुष्ट थड गयो अने तेणे हर्षयी तेमने बिनति करी के, “ तमारें
तमारा पवित्र चरणवने मारा सजा मरपने पवित्र करवो. ” आम कही बिरुम-
राजा पोताने स्थाने चाव्यो गयो हुतो.

एक वगते सिद्धसेनदिवाकर बिरुमराजाना चार नवा श्लोको रची राजघा-
रे गया अने तेमणे छारपात्र पासे नीचे प्रमाणे राजाने कहेराव्यु—

“ दिदृक्षुर्भि ह्युरायातो, छारे तिष्ठति वारितः ।

हस्तन्यस्तचतुः श्लोको, यद्वागच्छतु गच्छतु ॥ १ ॥

“राजाने मळवानी इच्छायी जिकुक आव्यो ठे, पण छार उपर अठ-
काववायी ते त्या लुजो ठे. तेना हाथमा चार श्लोक ठे, ते आपनी पासे आवे
के पाडो जाय.” १

राजाए उत्तरमां नीचे प्रमाणे कहेवरान्यु—

दीयता दशज्ञज्ञाणि, शासनानि चतुर्दश ।

हस्तन्यस्तचतुः श्लोको यद्वा गच्छतु गच्छतु ॥ १ ॥

जेना हाथमा चार श्लोको ठे, ते जिकुकने दश लाख छव्य अने चौद
गामोना पट्टा करी आपो ते खुशी होय तो आवे अने खुशी न होय तो पाडो
जाय.” २

ते पडी सिध्दसेन दिवाकर राजानी पासे गयो. ते बखते महाराजा वि
क्रम पूर्व दिशा तरफ सिंहासन उपर वेठा होता. त्यां जइ ते कवीश्वर नीचे प्र
माणे नरीन श्लोक बोध्या—

“आहते तव नि स्वाने, स्फुटिते रिपुहृद्घटे ।

गलिते तत्प्रियानेत्रे, राजश्चित्रमिदं महत्” ॥ १ ॥

“हे राजा, तमारा नीशाननो रुको वागता तमारा शत्रुओनो हृदयरूप
घमो फूटी जाय ठे अने तेमनी स्त्रीओना नेत्र गळे ठे. आ एक मोठु आश्चर्य
ठे.” १

आ श्लोक साजळी राजा विक्रम दक्षिण दिशा तरफ मुख करीने वेठा.
कारणके, ते श्लोकयी प्रसन्न थयेना राजाए मनमा चिंतव्यु के, “मैं आ जिकुक
कविने मारु पूर्व दिशानु राज्य आपो दीवु ”

ते पडी आचार्य पुन सन्मुख आरी नीचे प्रमाणे श्लोक बोध्या—

“अपूर्वेय धनुर्विद्या, जवता शिक्षिता कुत ।

मार्गणौघ समन्धेति, गुणो याति दिगतरम् ॥ २ ॥

हे राजा, कोड अपूर्व धनुर्विद्या तमो क्याली शीग्या के जेथी त

મારી આગલ માર્ગ-વાળોના સમૂહ આવે છે અને ગુણ (પણ) વીજી દિશા-
મા જાય છે. એટલે કહેવાનો આશય એવો છે કે, ધનુર્વિજા જાણનાર પુરુષ માર્ગ-
ણ-વાળોના સમૂહને વીજા તરફ ફેંકે છે, અને ગુણ-પણછ ઠંચી ચમે છે. પરંતુ
તમારે તો ગાળો તમારી પાસે આવે છે, અને પણછ વીજી દિશામા જાય છે. આ
વિરોધનો પરિહાર એવી રીતે છે કે, હે રાજા, તમારી આગલ માર્ગ-વાચક
લોકોના સમૂહ આવે છે અને તેથી તમારા ગુણો વીજી દિશાઓમા ફેલાય છે. ?

આ શ્લોક સાંજળો રાજા વિક્રમ પશ્ચિમ દિશા તરફ મુલ રાક્ષીને ઘેરો
પડેલે દક્ષિણ દિશાનુ રાજ્ય તેને આપી દીધું. તે વચ્ચે સિદ્ધસેન આચાર્ય નીચે
મમાણે ગીતો શ્લોક બોલ્યા—

“ સરસ્વતી સ્થિતા વક્ત્રે, લક્ષ્મી- કરસરોરુહે ।

કીર્તિ. કિ ક્રુપિતા રાજન્, યેન દેશાતર ગતા ॥ ૩ ॥”

હે રાજા, તમારા મુલમા સરસ્વતી રહેલ છે અને તમારા કરકમલમાં
લક્ષ્મી રહે છે. તોપણ કીર્તિ શા માટે ક્રોધ પામી છે કે જે રીસાડને દેશાંતરમાં
ચાલી ગઈ છે. ” ૩

આ શ્લોક સાંજળી રાજા વિક્રમ ઉત્તર દિશા તરફ મુલ રાક્ષીને ઘેરો,
ત્યારે સિદ્ધસેનાચાર્ય તેની સન્મુલ થઈ નીચેનો ચોથો શ્લોક બોલ્યા—

“ સર્વદા સર્વદો સીતિ, મિથ્યા સસ્તૂયસે બુધૈઃ ।

નારયો લેજિરે પૃષ્ઠ, ન વક્ષ. પરયોપિત. ” ॥ ૧ ॥

હે રાજા, તું હમેશા સર્વદ-સર્વ વસ્તુઓને આપનારો છે, એમ વિદ્વાનો
તારી સ્તુતિ કરે છે, તે મિથ્યા છે, કારણ કે તારા શત્રુઓને તે પીઠ આપી નથી
અને પરસ્ત્રીઓને ઘાતી આપી નથી અર્થાત્ જે સર્વ વસ્તુનો દાતા હોય તે તેવી
વસ્તુને શા માટે ન આપે ? કહેવાનો આશય એવો છે કે, તું કદિપણ રણજૂમિમાં
થી પાછો ફર્યો નથી કે જેથી તારા શત્રુઓ તારી પીઠ જુએ અને તે કદિપણ
પરસ્ત્રીને ઘાતી સાથે દવાવી નથી કે જેથી તે તારી ઘાતીને મેલે. ” ૪

આ શ્લોક સાંજળી સનુષ્ઠ થયેલા રાજા તત્કાલ પાંતાના સિંહાસન ઉપ-
રથી ઘેરો થયો અને તેણે ચારે દિશાઓનું રાજ્ય સૂરિવરને આપવા માંડ્યું, ત્યારે

સૂરિ સિધ્ધસેન દિવાકેરે કહ્યું, “ રાજન્, મારે રાજ્યની કાંઈ જરૂર નથી. ” રાજાએ પુછ્યું, “ ત્યારે તમારે શું જોઈએ લીધું ? ” સૂરિજી વોહ્યા, “ હું માત્ર પટનું માણું હું કે જ્યારે હું તમારી પાસે આવું, ત્યારે તમારે મારા મુખથી ધર્મ સાંજાવ્યો. ” રાજાએ તે વાત અગીયાર કરી. તે પછી આચાર્ય સિધ્ધસેન દિવાકર પોતાને સ્થાને બાઢ્યા ગયા હતા.

એક વસ્તે આચાર્ય સિધ્ધસેન હજ્જયિની નગરીમાં આવેલા મહાકાશ શકરના માસાદમાં જઈ તે શકરના ક્ષિંગ ઉપર પગ કરી મુકી ગયા હતા. માતઃકા હો તે શકરના પૂજારીઓએ આવી તેમને પોકાર કરી હઝારવા માંડ્યા, તોપણ તેઓ હઠ્યા નહીં તે વલતે તે લોકોએ જઈને રાજાની આગળ ફરીયાદ કરી કે, રાજેન્દ્ર, કોઈ નિહુક મહાકાશ શિવના ક્ષિંગ ઉપર પગ કરીને મુતો છે. અમોએ તેને ઘણું કર્યું તોપણ તે હઝતો નથી. ” લોકોના આ વચનો સાંજાવી રાજા વિક્રમે હુકમ કર્યો કે, “ તેને મારીને કાઢો. ” તત્કાલ રાજાની આજ્ઞા મેનત્રી તે લોકો ત્યાં આવ્યા અને ચાલુક તથા લાકરીઓના મહારથી સિધ્ધસેનને મારવા લાગ્યા. જેમ જેમ તે આચાર્યના શરીર ઉપર ઘા પડવા લાગ્યા, તેવી રીતે રાજાના અતઃપુરમાં રાજાની રાણીના શરીર ઉપર ઘા પડવા માંડ્યા, આથી જનાનામાં મોટો કોલાહાલ હઠ્યો અને તે સાંજાવી રાજા ત્યાં દોઢી આવ્યો અને આશ્ચર્યથી પુછવા લાગ્યો કે, ‘ આ શું થયું ? તેવામાં કોઈએ આવી રાજાને જણાવ્યું કે, “ મહારાજ, કોઈ મહાકાશ પ્રસાદની અદર નિહુકને તાડના કરે છે, તે તામના ના મહારો અતઃપુરમાં રાણી સાહેબને વાગે છે રાજા તત્કાલ મહાકાશ માસાદમાં ગયો, ત્યાં તેમણે સિધ્ધસેન આચાર્યને જોયા અને તત્કાલ ઓઢાસી લીધા તત્કાલ તેમણે લોકોને તામના કરતા અટકાવ્યા અને પછી વધો વૃત્તાંત સાંજાવ્યો. રાજાએ આચાર્યને પુછ્યું કે, “ તમે, મહાદેવના ક્ષિંગ ઉપર ચરણ શામડે મુક્યા હતા ? આ મહાદેવ એ મોટો દેવ છે અને સ્તુતિ કરવા યોગ્ય છે. ” આચાર્યે કહ્યું, રાજન્, મહાદેવ તો અનન્ય દેવ છે જે મહાદેવ છે. તેની હું સ્તુતિ કરું હું, તે તમે સાવધાન થઈને સાંજાવો “ આ પ્રમાણે કહી સિધ્ધસેન આચાર્યે કથ્યાણમ દિરસ્તોત્ત રચવાનો આરંભ કર્યા જ્યારે તેમણે અગીયારમા શ્લોકનું આદિપદ “ યસ્મિન્ હરપ્રમૃતયોઽપિ હૃતપ્રજાવા ” આ પ્રમાણે કહ્યું, ત્યારે તત્કાલ પૃથ્વી કપાયમાન થવા લાગી અને અગ્નિનો ઘુમાનો નીકળવા લાગ્યો કૃણવારમાં તે

शिवलिंगना वे करुणा थया अने तेमाथी तेजनी समूह चारे तरफ मसरी गयो. तेम थताज तेमाथी धरणें सहित श्री पार्श्वनाथजीनी प्रतिमा मगट थइ आवी. ते बखने आचार्य ते स्तोत्रने सपूर्ण करी आ प्रमाणे कथु, “ राजन्, अहिं प्रथम अरंतिसुकुमालनो लोकप्रसिद्ध पुत्र हतो. तेना पिता नखिनोगुल्म विमानमां गया हता. तेओ जे स्थाने कायोत्सर्ग करीने रखा हता, ते स्थाने तेणे महाकाल नापे लोक प्रसिद्ध नवो प्रासाद करावी आ प्रतिमानी प्रतिष्ठा करी हती. केटझोक काद्व गया पढी मिथ्यादृष्टिआण ते पार्श्वनाथना प्रतिविबने आच्छादित करी ते ठेकाणे आ शिवलिंगनी स्थापना करी दीधी हती, अत्यारे मारी आ स्तुतिना प्रभावथी ते सिंग फाटी तेमाथी ते प्रतिमा मगट थइ ठे. ” आचार्यना आ वचन सानळी वि-
क्रम राजाना हृदयमां चमत्कार साये हर्ष उत्पन्न थइ आब्यो. तत्काद्व तेज बखते राजा विक्रमने जिनाक्त तत्त्वना स्वरूप उपर पूर्ण श्रद्धा थइ अने तेने सम्यक्त्व रत्नना प्राप्ति थइ आवी. उदार महाराजाण तेज कृणे ते पार्श्वनाथ मज्जनी निज पूजाना निर्गहने माटे एकसो गाम अर्पण कर्या अने पोते श्रावक धर्म अंगी-
कार क्यो. आचार्य सिद्धसेन दिवाकर महाराजा विक्रमनी आज्ञामां वर्तनारा बीजा अदार राजाअने प्रतिबोधित क्यो. आचार्यना गुणोना समूहथी रजित थयेला विक्रम राजाण आचार्यने बेसवा माटे एक पात्रखी जेट करी हती. ते पछी ते महान् आचार्य ते पात्रखीमा वेशी निरंतर राजेदारमा जाता हता. ते पछी हृदवादी आचार्यना साजळवामा आव्यु के, सिद्धसेन दिवाकर जे कार्य करवा माटे गया हता, ते कार्य तो सिद्ध थइ गेणु ठे, परंतु तेओ प्रमादरूपी काद्वमां मग थइ गया ठे—राजमानना पाशमां सपकाइ गया ठे, माटे पारे त्या जइ तेमने प्रतिबोध आपवो, अने तेमने प्रमादमाथी मुक्त करी समार्गे दोरवा. ” आउ वि-
चारी हृदवादी गुरु विहार करी उज्जयिनी नगरीमा आब्या. सिद्धसेन विक्रम राजाना बहुमानथी तेमनी पासे जइ शक्या नहीं, तेथी हृदवादी आचार्यपात्रखी उपासनार जोइनु रूप धारण करी तेने छारे उजा रखा. ज्यारे सिद्धसेनसूरि पात्रखीमा वेशी राजजुवन् तृप्त जाता हता, जेटवामा ते हृदवादीसूरिजीण एक जोइने बदले पोते पात्रखी उपासु अने हृदपण्णने दाइने तेओ मंद मंद गतिथी चाबवा लाग्या. तेमने मदगतिथी चात्रता जोइ सिद्धसेन दिवाकर नीचे प्रमाणे बोदपा—

“ જૂરિભારજરાક્રાંતઃ સ્કંધઃ કિં તવ વાધતિ ।

“ ઘણા જારથી આક્રાંત થયેલા તારા સ્કંધને શું કાંઈ વાધા થાય છે ? ”

આ વાક્યમા ‘ વાધતિ ’ એ અશુદ્ધ રૂપ છે. કારણકે, ‘ વાધ્ ’ ધાતુ આત્મનેપદ હોવાથી તેનું સ્વરૂપ ‘ વાધતે ’ થવું જોઈએ. આચાર્ય સિદ્ધસેન દિવાકરે પ્રમાદથી તેથી જૂલ કરી પટ્ટને ગુરુપ નીચે પ્રમાણે કયું.

“ ન તથા વાધતે સ્કંધો યથા વાધતિ વાધતે ” ॥ ૧ ॥

જેવી રીતે વાધતે ને ઘડલે તું વાધતિ એવું અશુદ્ધ રૂપ બોલ્યો, તે મને જેવું પીમે છે, તેવી સ્કંધને પીઠા થતી નથી. ”

આ સાંજઢી તે આચાર્ય સિદ્ધસેન ચમત્કાર પામી વિચારમાં પડી ગયા. તત્કાલ્ન તેમણે વિચાર્યું કે, ‘ આ કોણ છે ? ’ તેમને જોતાંજ તેમના જાણવામા આ-
શ્યુ કે, ‘ આ તો વૃદ્ધવાદી ગુરુ છે. ’ તત્કાલ્ન પોતે પાલ્લવી ઉપરથી ડતરી તેમ
ના ચરણમાં નખી પડ્યા અને ‘ મારો અપરાધ ક્ષમા કરો, ક્ષમા કરો ’ એમ કહેવા
લાગ્યા. પડો ગુરુપ સિદ્ધસેનને ફરીથી પ્રતિરોધ પમાડી સઘની સમક્ષ મિથ્યા-
હુજ્જુત આપવા પૂર્વક તેમને સઘમાં ઢીધા હતા.

મહાતુજાવ દિવાકર પડી ચિરકાલ્ન સુધી ઓ ઢીરશાસનની પ્રજાવના
કરી પ્રાંતે સદ્ગતિના જામન બ-યા હતા આ પ્રમાણે તે આચાર્ય કવિ નામના
આઠમા પ્રજાવક જાણવા. એવી રીતે શાસનના આઠ પ્રજાવક કહેવાય છે. તે
પ્રવચની આદિ આઠ પ્રજાવકો જિનશાસનને શોજાવે છે પોતાના પ્રકાશક સ્વભાવ-
વાલુ જે પ્રવચન કહેવાય છે, તેને દેશ, કાલ્ન, જાવ, દ્રવ્ય તથા દ્વેષની યોગ્યતા
પ્રમાણે સહાય કરવાથી—જેઓ પ્રકાશ કરે છે, તેથી તેઓ પ્રજાવકો કહેવાય છે.
તેઓની ક્રિયારૂપ પ્રજાવના સમ્યક્ત્વને નિર્મલ કરે છે.

વીજે પ્રકારે આઠ પ્રમાવક

તે આઠ પ્રજાવકને વીજે પ્રકારે પણ દર્શાવે છે.

“ અણ્ણસેસણ્ણિ^૧ ધમ્મકણ્ણિ^૨,

વાણ આયરિય^૩ સ્વગ^૪ નેમિત્તિ^૫ ।

વિજ્ઞાવ^૧ રાયગાઈ સ—

મયાય તિત્થં પજ્ઞાવંતિ ॥ ૧ ॥

અતિશય ઋષિવાદ્યા અવધિજ્ઞાની, મનઃપર્યવજ્ઞાની, આમર્ષ ઔપધિ પ્રમુખ હાસિવાન્ તે પેહલા, ઘીજા ધર્મકચી, ઘીજા વાદી, ચોથા આચાર્ય, પાંચમા કૃપક—મોટી આતાપના પ્રમુખ હેનાર તપસ્વી, ઊઠા નિમિત્તિ, સાતમા વિશ્વાશ્રેષ્ઠ અને આઠમા રાજવદ્ધજ તથા ગચ્છ—સમુદાય વદ્ધજ અર્થાત્ મહાજનમાન્ય એ પ્રમાણે આઠ પ્રજ્ઞાવક ઘીજે પ્રકારે જાણવા

સમ્યક્ત્વના પાંચ જૂપણ

જિનશાસનમા ઇટ્થે અરિહતના દર્શનમા કુશલપણ, એ પેહેલું જૂપણ છે. તે સમ્યક્ત્વને શોજાવે છે, માટે જૂપણ કહેવાય છે. તેથી સમ્યગ્દર્ષિ જીવોએ તેથી કુશલતા મેલવવામા વિશેષ યત્ન કરવો અરિહતના દર્શનને વિષે કુશલ એવો પુરુષ હવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ અને જાવાદિકને અનુસારે અનેક પ્રકારના ડપાયો યોજી ઘીજા અજ્ઞાની જીવોને મુલે કરી પ્રતિબોધ પમાડે છે. તે વિષે કમલ નામના એક શ્રાવક પુત્રને પ્રતિબોધ પમાડનાર શ્રીગુણાકરસૂરિનો વૃત્તાંત પ્રણ્યાત છે. ઘીજા ઓએ તે સૂરિવરની જેમ જિનમતને વિષે કુશલતા કરવી જોઈએ.

શ્રીગુણાકરસૂરિનો વૃત્તાંત

એક નગરને વિષે ધન નામે શ્રાવક રહેતો હતો. તે ધનવાન્, બુદ્ધિમાન્ અને ગુણી હતો. તેથી તે મહાજન મરુદ્ધમાં માન્ય થઈ પડ્યો હતો. તે ધન શેઠને કમલ નામે એક પુત્ર હતો તે ઘણો કટ્ટાવાન્ અને ચતુર હતો. પણ ધર્મે તરફ અરુચિ ધરનારો હતો. ધર્મના તત્ત્વ ઊપર તેની ઘીજાકુચ શ્રદ્ધા નહતી. તેનો પિતા ધન શેઠ તેને ઘણું સમજાવતો પણ તે માનતો નહતો જ્યારે તેનો પિતા કોઈ પણ તત્ત્વની વાત કહે ત્યારે તે ઊઝીને નાચી જતો હતો. આથી ધન શેઠ ઘણો કટાલી ગયો હતો.

એક વખતે ધન શેઠના મનમા વિચાર થયો કે, જો કોઈ આર્હત ધર્મના મઘીણ આચાર્ય અહીં આવે તો મારા પુત્રને હાજ થયા વિના રહે નહીં. કોઈ

પવિત્ર મહાત્માની સેવા કરવાથી આ કમલને ધર્મની પ્રાપ્તિ થયા વિના રહેશે નહિં. આ અરસામાં કોઈ આચાર્ય મહારાજ તે નગરની સમીપે આવેના વનમાં આવી સમોસર્યા. આ સ્વર સાંજઠી નગરના દોઢો તેમને વદના કરવાને ગયા. તેમની સાથે ધન શેઠ પણ ગુરુને વદના કરવા આવ્યો. ગુરુ તેઓને ધર્મનો હપ્તો દેશ આપ્યો. દેશના સમાપ્ત થયા પછી વીજા નગરજનો તેમને વદના કરી પોતા પોતાને સ્થળે ચાલતા થયા. પાંચ રહેલા ધન શેઠે તે મહાનુજાવને આ પ્રમાણે વિનંતિ કરી—“સ્વામી, મારો પુત્ર કમલ ધર્મના વિચારથી તદન અજ્ઞાત છે. ધાર્મિક તત્ત્વ હપ્તે તેની શ્રદ્ધા હસ્ય થતી નથી. તો કૃપા કરી આપે તેને પ્રતિ વોધ આપવો જોઈએ. આપના જેવા ગીતાર્થ ગુરુનો વોધ કદિપણ નિષ્ફળ થતો નથી. ધન શેઠના આ વચનો સાંજઠી આચાર્યે તે વાત માન્ય કરી પછી તત્કાલ શેઠ ઘેર આવ્યા અને તેમણે તેના પુત્ર કમલને આ પ્રમાણે કહ્યું,—“પુત્ર, આજે એક ગીતાર્થ ગુરુ વનને ધિપે પધાર્યા છે, તો તારે ત્યાં જઈ તેમના વચન સાંજઠવા.” પિતાના કહેવાથી કમલ તે આચાર્યની પાસે આવ્યો અને નમ્રમુલક થઈ તેમની પાસે બેઠો. આચાર્યે તરત સાતનય યુક્ત એવા અવ્યયુષ્ય પર્યાયવર્તે ગર્જિત વિચારવાદો દેશના આપી. દેશના સમાપ્ત થયા પછી આચાર્યે પૂછ્યું, “જી, અત્યાર સુધીમાં તારા સમજવામાં કાંઈ આવ્યું?” કમલે પ્રત્યુત્તર આપ્યો, “જગવાન, કાંઈક જાણ્યું છે.” આચાર્યે કહ્યું, “શુ જાણ્યું?” કમલે બોલ્યો, “જગવાન, આ નજીક રહેલા ચોરનીના દુકાના ચિત્રમાંથી મકોદા નામના એકસોને આઠ તેડિંચી જીવો નીકળીને વીજા ચિત્રમાં પેઠા. તે મારા જાણવામાં આવ્યું. પુનઃ આચાર્યે પૂછ્યું, “એ તો ઠીક, પણ અમારા કહેવામાંથી કાંઈ જાણ્યું?” કમલે કહ્યું, “ના, કાંઈ જાણ્યું નથી.” કમલનું આ વચન સાંજઠી આચાર્યે જાણ્યું કે, ‘આ અયોગ્ય છે’ પછી તેઓ મૌન ધરી રહ્યા પછી કમલ હઠીને પોતાને ઘેર ચાલ્યો ગયો. વીજે દિવસે કમલનો પિતા ધન શેઠ આચાર્યને વદના કરવાને આવ્યો તે વખતે આચાર્યે કમલની સર્વ ષેષા તેને જણાવી પછી આચાર્ય ત્યાંથી વિહાર કરી વીજે સ્થાને ચાલ્યા ગયા હતા.

એક વખતે કોઈ વીજા આચાર્ય તેજ વનમાં આવી સમોસર્યા ધનશેઠ તેમને વદના કરવાને આવ્યો, અને પૂર્વની જેમ તેણે પોતાના કમલપુત્રનો દત્તાત તેમની આગલ નિવેદન કર્યો. આચાર્યે ધનશેઠને કહ્યું કે, તે કમલને અહિં મોક

दावो. अने तेने कहेवुं के, तेणे गुरुनी पासे नीचीदृष्टि न रहेतु, तेम गुरुनी सामे जोया करवुं अने गुरु मोझे तेमा उपयोग राखवो. " आचार्यनो मूचना उपरथी धन शेठे कमळ पुत्रने ते प्रमाणे करवाने कही गुरुनी समीपे मोरुव्यो. कमळ गुरुनुं मुख जोतो तेमनी समीपे वेजो. गुरुए पुत्र्यु, " नछ, तु काइ पण तत्त्व जाणे ठे ? " कमळे कयु, " हा, हु त्रण तत्त्वो जाणुठु. मन इच्छित एवु पहेलु अज्ञान, बीजु पान अने बीजु शयन. ए त्रण तत्त्वो जाणु लु. " आचार्य हसीने बोढ्या- " आ तो गामनीआना वचन जेवा वचनो ठे. परतु जे ज्ञेय एटझे जाणवा योग्य, हेय एटझे त्याग करवा योग्य अने उपादेय एटझे ग्रहण करवा योग्य होय, तेमाथी काइ जाणे ठे ? कमळे कयु, " एमायी तो हु काइपण जाणतो नयी. तमे पोते कहो तो हु श्रद्धायो साजळोश. " ते बलते आचार्य तेने प्रतिरोध पमारवा माट वे त्रण घनी मुधी तत्त्वना निर्णय रुप देशना आपी निवृत्त थया. पत्री तेमणे कमळने पुत्र्युं के, ' नछ, कहे, हने तें शु तत्त्व जाणु ? " अल्पमति कमळ बोढ्यो, गुरुजी, में काइ बीजु जाणु नयी. मात्र तमे मोजता हता, त्यारे तमारो हनीओ एकसो ने आठ वार लचो नाचो थतो मारा जोवामा आव्यो, ए में जाणु ठे. ते शिवाय हु काइपण समज्यो नयी " कमळना आ वचनो सांजळी आचार्य खेद सहित बोढ्या के, " आ तो अंध आगळ आरसी थइ. " पत्री ते कमळ चाढ्यो गयो अने ज्यारे धन शेठ तेमने वादवा आव्यो एटझे आचार्य कमळनी ते चेष्टा धन शेठने निवेदन करी पत्री आचार्य त्यायी विहार करी बी जे स्थले चाढ्या गया हता.

एक दिवसे छव्य, क्षेत्र, काळ अने जायने अनुसारे परने प्रतिरोध करवामा कुशळ एवा कोड बीजा आचार्य पाळा तेज वनमा आवी चड्या. तेमना आगमनना खबर साजळी लोको श्रेणिवध तेमने वदना करयाने गया. साथे धनशेठ पण त्या गयो हतो. देशना पूर्ण थया पत्री धनशेठे गुरुने निवेदन कयु. स्वामी, मारो पुत्र कमळ धार्मिक विचारमां अत्यंत अज्ञात रहे ठे. पूर्व अहिं पमारेला आचार्योए तेने अतिशय योग आप्यो हतो, ते बता ते प्रतिरोध पाम्यो नही. प्रथम आचार्य प्रतिशय आपता तेणे मकोमानी गयरी करी अने बीजा आचार्य योग आपता तेणे तेमना कठनो हनीयो उंचा नीचो थवाना गणत्री कर। तेयी कोइपण प्रकारे ते अज्ञाना पुत्रने आप प्रतिरोध आपो के जेय। ते अज्ञानी पुत्र-

तुं मिथ्यात्व रूप अकार नष्ट थइ जाय. अने तेने सम्पत्-वस्तुनो प्राप्ति धाय. जो मारो पुत्र गाढ अज्ञानमाथो मुक्त थशे तो आपने महान् ज्ञान थशे.” आचार्ये विचार कराने जगन्-पु, “ शेउ, आ तमारा पुत्री बुद्धि दौकिक व्यवहारमा केवी छे ? धनशेउ कथु, “ स्वामी, एक धर्म विचार विना बीजो सर्व वास्तवोमा ते निगुण छे. ” आचार्य उत्साह ज्ञाने कथु, “ त्पारे तो ए तमारो पुत्र सुबो-ध्य छे, माटे अवसरे तेने अहिं मोहनओ ^१ पडो धनशेउ पोताने घेर आबी कमलनी पासे ते आचार्यना गुणोनी प्रशंसा करी के, “ पुन, कोइ उत्तम आचार्य आवेना छे, ते त्रिकान्तज्ञां छे अने सर्व प्राणी माननी सुख दुखनी मृत्ति जाये छे, माटे तारे त्या जइ तेमने मनहु अने पुत्रहु ” तत्काल कमल पिताहु वचन अंगीकार करी आचार्यनी पासे आव्यो. अने विनयवो वदना करी तेमनी पासे बंठो. आचार्य तेना मननो अजिमाय जाणवाने कथु, “ जइ आ तारा हाथना मणिवधमा मत्स्यना मुख सहित शीघ्र फन आपनारी धनरेखा देखाय छे ” कमले विनयवो पुत्रहु, “ महाराज, ए रेखाहु शु फन थशे ? ” गुरए “ मन्त्रेण य सहस्रधण ” इत्यादि गाथा बोझी कथु के, जइ, ए रेखाथी अमारा जाणवामा आवे छे के, “ तारो जन्म शुक्रपद्मा छे अने तारा ग्रहो समजावने भजनारा थशे. ” तत्काल कमल चमत्कार पामी त्याथी ठठी पोताने घेर आव्यो अने जन्मपत्रिका हइ आबी तेणे गुरुने बतावो. गुरए जन्मपत्रिकामाथी पूर्वे कहेना ग्रहोने बतावी दीध. अने कथु के, तारो अमुक वर्ष विवाह थयेनो छे अने अ-मुक वर्षे तने तावनी पीडा थइ हती. ” आ प्रमाणे गुरुहु वचन साजळी कमल चमत्कार पामी गयो अने तेणे घेर आबी पोताना पिताने जणान्यु के, “ गुरु खरेखर त्रिकान्तज्ञानी छे. ” ते पडो कमल दररोज गुरुने वदना करवा जतो हतो. आचार्य तेज नगरमा चानुर्मास्य रखा तेओ हमेशा कौतुक जरेझी कथाओ कही धर्मोपदेश आपवा लाग्या, आथी कमल धर्मनो विशेष जाण थवा लाग्यो तेना हृदयमा अर्हित धर्म उपर श्रद्धा थइ आबी अने तेथी तेणे अनुक्रमे श्रावकना वार व्रतो ग्रहण कर्यो. छेबटे गुरुनी कृपाथी ते पोताना पिता करता पण वधारे धर्म पर दृढतावातो थयो. चानुर्मास्य बीत्या पडो ते आचार्य त्याथी विहार करी बीजे स्यत्रे चाट्या गया. कुमार कमल श्रावक धर्मने चिरकाळ पात्री अते सद्-गतिनु पात्र थयो हतो. आ उपरथी समजवानु के, बीजाओ पण तेवी रीति

નવ્ય જીવોનો લપકાર કરનાર શ્રી બૈન શાસનને વિષે કુશલપણું રાखवું, તેમ કરવાથી સમ્યક્ત્વ રત્ન આ જગત્મા નિઃસીમ શોજાને ધારણ કરનાર થાય છે. ૫ પ્રમાણે જિનદર્શનમા કુશલપણારપ સમ્યક્ત્વના પેહેલા ચૂપણ લપર શ્રાવકપુત્ર કમળને પ્રતિવોધ કરનાર આચાર્યનું દૃષ્ટાત કહેવામાં આવ્યું.

સમ્યક્ત્વનું વીજું ચૂપણ.

સમ્યક્ત્વનુ વીજુ ચૂપણ શ્રી જિનશાસન પ્રજાવના છે. આગમાદિકના વલ્લથી અથવા જ્ઞાનના વલ્લથી શ્રી જિનશાસનનું વિશેષ દીપકપણું કરવું, તે જિનશાસનની પ્રજાવના છે. પૂર્વે આત્મ પ્રજાવકના જેદથી તે આત્મ પ્રકાર કહેવામાં આવ્યું છે. પૂર્વે કહેલાનું અર્થિ પુનઃજે ગ્રહણ કરવામાં આવ્યું, તે પોતાને અને પરને લપકારકારી હોઈને તેમજ તીર્થંકર નામ કર્મ વાધરાને લડને તેનું પ્રાધાન્ય જણાવવાને માટે છે. તેમ વલ્લી જે વચનો સદ્ચૂત અર્થને પ્રકાશ કરનારા અને રાગદ્વેષને દૂર કરનારા છે, તેને વારંવાર ગ્રહણ કરવામાં કાંઈ પણ દોષ નથી; કારણકે, તે સદ્વોધની દૃષ્ટિ-નુ કારણ રૂપ છે. તે વિષે શ્રી ભમાસ્વાતિવાચક મહારાજાએ પ્રશમરતિ પ્રકર-ણમાં કહ્યું છે—

“યે તીર્થકૃત્પ્રણીતા, જાવાસ્તદનંતરેશ્ચ પરિકથિતાઃ ।

તેષાં વહુશોઽપ્યનુકીર્તનં જવતિ પુષ્ટિકરમેવ ॥ ૧ ॥

“જે તીર્થંકર પ્રણીત જાવો છે, તે આંતરા રહિત કહેલા બતા તેમનું વહુ વાર અનુકીર્તન-સ્મરણ કરવું, તે પુષ્ટિને કરનાર જ થાય છે. ” ૧

યદ્વજ્રપદ્મક્રમપિ સદ્, ભેષજમાસેવતેઽર્તિનાશાય ।

તદ્વજ્રાગાર્તિહરં, વહુશોઽપ્યનુયોજ્યમર્થપદમ્ ॥ ૨ ॥”

“જેમ ઔષધ વજ્રનાર સ્વાસ્થ્ય હોય પણ તે પીમાનો નાશ કરવાને ફરી-વાર સ્વાસ્થ્ય છે. તેવી રીતે રાગ રૂપી પીમાનો નાશ કરવા માટે અર્થના પદો ઘણો વાર કહેવામાં આવે છે. ” ૨

“યદ્વદ્વિપદાતાર્થ મંત્રપદૈઃપુનરુક્તવોપોઽસ્તિ ।

તદ્વજ્રાગવિપદ્ધનં પુનરુક્તમદ્વદ્વિપદમ્ ॥ ૩ ॥

“ જેમ વિપનો નાશ કરવા માટે વારંવાર મગ્નના પદો ચોટાવામાં પુનરુક્તિ દોષ આવતો નથી, તેવી રીતે રાગ સ્પી વિપને હળનારા અર્થ પદો ચોટાવામાં પુનરુક્તિનો દોષ આવતો નથી.

વૃત્યર્થ કર્મ યથા, તદેવ લોકઃ પુનઃ પુનઃ કુરુતે ।

एवं विरागवार्त्ता, हेतुरपि पुन पुनश्चित्य ” ॥ ૩ ॥

જેમ લોકો પોતાની આજીવિકાને માટે તેનું તેજકામ વારંવાર કરે છે, એવી રીતે વૈરાગ્યની વાર્તાના કારણને વારંવાર કરવું જોઈએ. ” ૩

સમ્યક્ત્વનું ત્રીજું જૂપણ

સમ્યક્ત્વનું ત્રીજું જૂપણ તીર્થ સેવા છે. તીર્થ હવ્યર્થી અને જાવર્થી, એમ બે પ્રકારે છે. તેમાં જે જાત્રુજયાદિક તે હવ્યર્થી છે અને જે જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રના ધારણ કરનાર અને જવ્ય જનોના તારક એવા સાધુ સાધ્વી તે જાવર્થી કહેવાય છે. તે હવ્ય પ્રકારના તીર્થની સેવાને વિધિ પૂર્વક કરવાથી સમ્યક્ત્વ જૂપણવાદ્ય કહેવાય છે. અને તે પરપરાઈ સિદ્ધિરૂપ ફક્તને આપનાર થાય છે. શ્રી જગવતી સૂત્રના ઘીજા શતકનો પાંચમા હેતુમા કહેવામાં આવ્યું છે કે “ તથા પ્રકારના સાધુ તથા શ્રાવકની પર્યુપાસના કરવાથી શુ ફક્ત પ્રાપ્ત થાય ? ” તેના ઉત્તરમાં પ્રશ્ન કથું છે કે, સિદ્ધાંતનું શ્રવણ એ પર્યુપાસનાનું ફક્ત છે શ્રવણનું ફક્ત શ્રુત-જ્ઞાન છે, શ્રુતજ્ઞાનનું ફક્ત વિશેષ જ્ઞાન છે. વિશેષ જ્ઞાનનું ફક્ત પ્રત્યાખ્યાન છે, પ્રત્યાખ્યાનનું ફક્ત સયમ છે. સયમનું ફલ અણદહ્ય છે, અણદહ્યનું ફક્ત તપ છે, તપનું ફક્ત વોદાણ છે, વોદાણનું ફક્ત અકિરિય છે, અને અકિરિયનું ફક્ત સિદ્ધિ છે. શ્રુતજ્ઞાનથી હેયોપાદેય પ્રમુખનું વિવેચનકારી જ્ઞાન થાય છે. પ્રત્યાખ્યાનનું ફક્ત વિશેષ જ્ઞાન કથું તેનું કારણ એ છે કે વિશેષ જ્ઞાનવાદ્યો પુરુષ પાપના પચ્ચલાણ કરે છે. જ્યારે પચ્ચલાણ કરવામાં આવે ત્યારે તેને સયમ પ્રાપ્ત થાય છે. અણદહ્યનો અર્થ અનાશ્રવ થાય છે સયમવત પુરુષને અનાશ્રવ હોય છે એટલે તે નવા કર્મને પ્રહણ કરતો નથી. જ્યારે અનાશ્રવને દાહને તે લઘુકર્મી થાય છે, ત્યારે તે તપસ્યા કરે છે. વોદાણનો અર્થ વ્યવદાન થાય છે. વ્યવદાન એટલે કર્મની નિર્જરા. તપસ્યાથી પૂર્વના કર્મની નિર્જરા થાય છે. અકિરિય એટલે યોગનિરોધ કર્મની નિર્જરા

થવાથી યોગનો નિરોધ થાય છે. તે પછી પર્યવસાને સિદ્ધિનું ફલ પ્રાપ્ત થાય છે. આ પ્રમાણે સમ્યક્ત્વના ત્રીજા જૂપણ તીર્થસેવાનું ફલ જાણી સમકિતવત પુરુષોપ તેમા પ્રવૃત્તિ કરવી.

સમ્યક્ત્વનું ચોથું જૂપણ.

સમ્યક્ત્વનું ચોથું જૂપણ સ્થિરતા છે. સ્થિરતા એટલે ચિત્તની ચપલતાનો અજ્ઞાવ. જૈનધર્મને વિષે પોતાનું અથવા પરનું સ્થિરપાણુ કરવું-હદ ચિત્ત રાખી રહેવું, તે સ્થિરતા કહેવાય છે. પરતોર્થીઓની મહાન સમૃદ્ધિ જોવામાં આવે તોપણ સુસાની પેઠે નિઃપ્રકપ રહેવું, જિન વચન ઉપર અવિચલ શ્રદ્ધા રાખવી તેવા બીધો દૃઢધર્મી કહેવાય છે. જે દૃઢધર્મી પુરુષો હોય છે, તેઓ અરિદ્ધતાના મરુપેક્ષા આગમ-મા પ્રશંસનીય ગણાય છે. તે વિષે આગમમાં કહ્યું છે કે, “ ચાર મકારના પુરુષો હોય છે. ૧ પ્રિયધર્મી છે પણ દૃઢધર્મી નથી. ૨ દૃઢધર્મી છે, પણ પ્રિયધર્મી નથી. ૩ દૃઢધર્મી છે અને પ્રિયધર્મી છે અને ૪ દૃઢધર્મી નથી તેમ પ્રિયધર્મી પણ નથી. આ ચાર પ્રકારના પુરુષોમાં ત્રીજો પ્રકાર સર્વોત્તમ છે. અને તે જ્ય પુરુષોપ પ્રદ્વળ કરવા યોગ્ય છે.

સ્થિરતા વિષે સુસાનો વૃત્તાત

જહુદીપના જરત ક્ષેત્રને વિષે મગધ નામે દેશ છે. તે દેશની રાજધાની રાજગૃહી નગરી છે. તે નગરીમા પ્રસેનજિન્ નામે રાજા રાજ્ય કરે છે. તે સર્વ હ-ચિત કક્ષામાં કુશલ છે. તેને નાગ નામે એક સારથિ હતો. તે રાજા પ્રસેનજિત્ના ચરણ કમલની સેવામાં સદા તત્પર રહેતો હતો તેને સુત્રસા નામે સ્ત્રી હતી. તે પતિવ્રતા અને જૈન ધર્મે ઉપર પૂર્ણ રાગી હતી. તે ગુણવતી બાદા સર્વદા શુદ્ધ નિષ્ઠાથી દેવ જ્ઞાતિ અને પતિ જ્ઞાતિ કરતી હતી.

એક દિવસે નાગસારથિએ કોઈ ઘરમાં ગૃહસ્થને પોતાના હસ્તંગમાં પુત્રને રમાડતો જોયો. પોતે અપુત્ર હોવાથી તે જોઈ હૃદયમાં અતિશય પરિતાપ પામ્યો અને પોતાના મુખને હાથ ઉપર રાખી આ પ્રમાણે મનમાં કહેવા લાગ્યો—“ અ-હો ! હું કેવો મદ જાગ્યવાનું હું કે, મારે એક પણ પુત્ર નથી. આ જાગ્યવાનું પુરુ-પને ધન્ય છે કે જેને હૃદયને આનંદ આપનારા ઘણા પુત્રો છે. ” આવી ચિંતવતો

નાગસારથિ પોતાને ઘેર આવ્યો. પોતાના પતિને આમ ચિંતા કરતો જોઈ સતી સુઘ સાંપ કહ્યું, “સ્વામી નાય, તમારા હૃદયમાં શી ચિંતા ઊત્પન્ન થઈ છે? તમારું ચિંતાતુર મુખ જોઈ મારા હૃદયને પરિતાપ થાય છે. માટે જે સત્ય હોય તે કહો.” નાગસારથિ મદ સ્વરથી બોલ્યો—“પ્રિયા, આજે એક ગૃહસ્થને મેં પોતાના ઉત્સવમાં પુત્રને રમાવતો જોયો, તે ઉપરથી મને પુત્રની ચિંતા ઊત્પન્ન થઈ આવી છે. આજ સુરો મારે કાંઈ પણ પુત્ર થયો નથી, એથી હું મારા આત્માને ઇર્ષ્યાથી માનુ હું. મને અત્યાર સુધી એક પણ પુત્ર પ્રાપ્ત થયો નહીં, એ મારા હૃદયને શક્યની જેમ પીકે છે.” સ્વામીના આવા વચનો સાંજલી સુનસાંપ કહ્યું—“સ્વામી, ચિંતા કરશો નહીં. પુત્રને ઉત્પન્ન કરવા માટે તમે કોઈ બીજી કન્યાનું પાણિગ્રહણ કરો. કોઈ પણ રીતે તમારા મનની ચિંતા દૂર કરવી એ મારી પરજ છે.”

નાગસારથિ બોલ્યો—“પ્રિયે, એ વાત મારી આગળ કહીશ નહીં. આ જન્મમાં મારે તું એક જ પ્રિયા છે. તારા શિવાય બીજી સ્ત્રીને હું મનથી પણ ઇચ્છતો નથી. મારામાં પુત્ર દર્શનની અગ્નિજ્વાલા ઉત્પન્ન થઈ છે પણ તે પુત્ર તારી કુક્ષિથી ઉત્પન્ન થયે તો જ ઇચ્છુ હું. બીજી સ્ત્રીથી ઉત્પન્ન થયેલા પુત્રને જોવાની મારી ઇચ્છા નથી. માટે તું સતી છે, તેથી કોઈ દેવતાની આરાધના કરી તેની પાસે પુત્રનું વરદાન માગ, જેથી મારો મનોરથ સિદ્ધ થાય.” સુઘ સાંપે પતિના આવા વચન સાંજલીને બોલી,—સ્વામિનાથ, જો આપણા કર્મમાં પુત્ર હશે તો આપણને અવશ્ય પ્રાપ્ત થશે. તે શિવાય કદિપણ પુત્રની પ્રાપ્તિ નહીં થાય. વાંચિત અર્પણની સિદ્ધિ કરવાનું માટે મન, વચન અને કાયાથી બીજા કોઈ પણ દેવની આરાધના કરીશ નહીં. આપણે તો શ્રી અરિહત દેવની આરાધના કરીશું. જે જગવાનું સર્વે ઇષ્ટ સિદ્ધિના કારણ રૂપ કલ્પદ્રુ સમાન છે. હું સર્વ મનોરથોને પૂરનારા ‘આચાર્ય પ્રમુખ તપને આચરિશ એનાથી આપણા કાર્યની સિદ્ધિ થશે. કોઈ જાતની ચિંતા કરશો નહીં.” સતીના આ વચનો સાંજલી નાગસારથિને આશ્વાસન મળ્યું તે પછી સતી સુઘ સાંપ આદિનાથ પ્રમુખ સર્વ જિનેશ્વરોની ત્રિકાલ પૂજા કરવા દ્વારા અને બીજા ધાર્મિક કાર્યો તથા તપસ્યા કરવામાં તે તત્પર બની ગઈ.

કેટલોક સમય વીત્યા પછી દેવલોકમાં ઇચ્છની સજાની અદર સુઘ સાંપના

निमित्तकपणानी प्रशंसा करवामा आवी ते वखते एक मिथ्यात्वी देवता ते प्रशंसा
जांजळी शक्यो न्हई, तेथी ते सुन्नसानी परीक्षा करवाने पृथ्वी उपर आव्यो.
साधुनो कर्त्रिम वेप पेहेरी सुन्नसाना घरमा पेजो. आ वखते सुन्नसा पोताना
रमा जिनेश्वर प्रभुनो पूजा करवामा आसक हती, तोपण तेथीए ज्यारे मुनिने
र आवेक्षा जोया, एटने ते तत्कात्त वेजी थड अने अतिशय जक्ति पूर्वक तेणे
निना चरणकमळमां वदना करी सतीए मुनिने विनयशी पूजुं, “महाराज, शु
त्तारण पथार्या ठो ? ” कपटी मुनिए कणु, “बाइ, अमारी साथे एक बीजा साधु
र, तेमने एक रोग थयेजो ठे. ते रोगतु ठेदन करवाने लक्ष्मण तेज जोइए ठीए;
हुं तेज तमारा घरमा हरो, माटे ते लेवा आव्यो लु ”

मुनिना आ वचनो सांजळतांज सती सुन्नसा पोताना ओरुमामा गर्ड
अने लक्ष्मण तेजनों एक घमो लावी तेथीए मुनिना आगळ मुक्यो. पोते ते
पडातु डांकाणुं लपारुवा मारुपु, तेडझामा देवना प्रजावयी ते घमो फुटी गयो.
आथी सुन्नसाना हृदयमा जरा पण खेद थयो न्हई. ते पाछी घरमा जइने बीजो
घमो लावी ते घमो लपारुतांज जांगी गयो. तोपण ते अखिन्न हृदये पाजो
बीजो घमो लावी. ते पण प्रथमनी जेम जांगी गयो. हवे तेणीना घरमा चौथो
घमो नहतो, तेथी ते घमानो अपशोप न करता पोताना मनमा कहेवा जांगी के,
“अरे ! हु केवी निर्जागो ! आ मारु तेज ग्यान मुनिना उपयोगमां आव्यु
नही. ” सती सुन्नसाने आम चिंतवती जाणी, तेनी उत्तम जावना जोड ते देव
प्रसन्न थइ गयो. तत्काज तेणे पोतानु स्वरूप प्रगट कर्तुं. ते बोख्यो—“ सतो श्रा-
विका तमने धन्यवाद घटे ठे. ईजे देवतानी सजामां तमारी प्रशंसा कावा मानी
ते वखते में अस्वयुष्टिवासे तेमां शका करी. पडी तमारी परीक्षा करवाने हु मु-
निनो वेप धारण करी आहिं आव्यो हतो ईजे कोरली प्रशंसाथी पण वधारे
तमारामां धर्मेनी स्थिरता जोड हु सनुष्ट थइ गयो लुं, तेथी जे तमोने दृष्ट होय ते
मागी द्यो. ” आ वखते सती सुन्नसाए प्रसन्न थइने कणु, “देव, जो तमे मारी
उपर सनुष्ट थया हो तो मने पुत्र रूप वांछित वर आपा ” सतानी आ मागणी
उपरधी ते देवताए तेणीने ब्रीश गुटिकाओ आपो अने कणुं के, “तमारे आ
गुटिकाआ अतुक्रमे जक्षण करवी तेथी तमारे तेडझा सुदर पुत्रो थशे. ते शिवाय
मारा योग्य कांड पण कार्य आवी परे तो मने सजारजो. ” आटयु कही ते

देव अदृश्य थइ गयो. देव अदृश्य थया पञ्जी चतुर सुमनसाए विचार कयौ के, आ गुटिकातु अतुकम जइए करवायो बन्नीश पुत्रा थय. तो ते पुत्रोना मज मूत्र विगेरे अगुचिने कोण साफ करशे ? अने तेमनी वरदास शी रीते थइ शकशे ? माटे आ बन्नी गुटिकाओ एक साथे खावो बगरे सारी डे, तेम करवायो बन्नीश लक्षणवाओ एकज पुत्र थशे. ” आतु विचारो सुमनसा ते बन्नीश गुटिकाओने एकी साथे जइए करी गइ ते पञ्जी सुमनसानो धारणा ममाणे बन्नु नहीं पण दैवपाणे तेणोना लडरमां बन्नीश गर्न उत्पन्न थया अतुकमे लडरनी मोटी वृद्धि थवायो सतो सुनपाने जार पोका थइ पका. गर्नना जारना पोकाने नहीं सहन करवायो सुमनसाए कायोत्सर्ग करो पेन्ना देवतानु स्मरण कयुं तत्काल ते देवता त्यां हजर थयो अत्र पोताना स्मरणतु कारण पुण्य. सुमनसाए ते दवनी आगळ पोतानो सर्व वृत्तांत जइयो दोषा. ते बखने दव बोझ्या. “ जइ, तें एकी साथे बन्नीश गुटिका खाधी, ते घणु अयोग्य कयुं डे. हवे तारा गर्नमां बन्नीश बाजको उत्पन्न थया डे. तेओ बन्नी एकी साथे अत्रतरशे अने सरखा आयुष्यवाझा थशे. ते सर्वतु मरण एकज बखते थशे परतु तु गर्न पीनानो जयराखीश नहीं. हु तने ते विपे सहाय करीश ” आ ममाणे कही सुमनसाना गर्ननी पीनाने हरीते देव पोताने स्थाने चाह्यो गयो. पञ्जी सुमनसा गर्ननी पीनाधी रहित थइ अने सुखे गर्नतु बहन करवा लागी. समयपूर्ण थयो एटतेतेणीए बन्नीश लक्षणवाझा बन्नीश पुत्रोने जन्म आप्यो. नागसारथिए मोटा आरुबरथी ए बन्नीश पुत्रोना जन्मोत्सव कयौ. अनुक्रमे ते बन्नीश पुत्रो मोटा थइ यौवन वयने प्राप्त थया. सारथिए ते बन्नीश कुमारोने राजा श्रेणिकनी सेवामा राख्या. तेमनी उत्तम सेवाधी श्रेणिक राजा तेमनी उपर सतुष्ट रहेतो इतो.

एक दिवसे राजा श्रेणिके प्रथमयी संकेत करी चेन्नाराजानी पुत्री सुज्येष्ठाने गुप्त रीते झावजानी योजना करी ते योजना पारंपारवाने चरा नगरीनी साथे जुपी सुरग करावी अने ते सुरग मोग नागसारथिना बन्नीश पुत्रोनी साथे रथमां वेशी श्रेणिकराजा ते नगरना दरवाजामां पेन्ना. राजकुमारी सुज्येष्ठापण प्रथम चित्रना जापेझा मगजपति श्रेणिकने ओझखी पोताना नानी बेत चेन्नणाने ए वृत्तांत कथो इतो. चेन्नणा पोताना बेनना वियोगने सहन करवा असमर्थ हुतो, तेयो ते पण ते रथमा साथे आवो. रस्तामां जतां सुज्येष्ठ पोताना आचूषणो

कमीओ जुझी जवायी ते देवाने पात्री गइ ते वखते सुत्तसाना वत्रीश पुत्रोए राजा श्रेणिकने जणाव्यु के, “स्वामी, आपणे आ शत्रुना घरमा घणीवार रहेवुं योग्य नथी.” राजाने ते बात रुचिकर लागी तत्कात्त ते चेष्टणानेज लझे त्या-
यी आगन चाह्यो गयो. पात्रळशी मुज्येष्टा रत्नाजरणानो कमीयो लइ आवा.
तेणे ते स्वप्ने श्रेणिकनो रय जोयो नहीं. पोतानो मनोरथ अपूर्ण रहो. आयी तेना मनमां लागी आव्यु. तेम वळी पोतानी वेन चेष्टणानो विपोग पण ते सहन करी शकी नहीं, आयी तेणीए उचे स्वरे पोकार कर्णो—“हा, हा, कोइ चे-
ष्टणाने हरी जाय ठे ” आ पोकार राजाना सानळवामा आवता चेना राजा तत्कात्त क्रोध पायी तैयार थइ गयो. ते वखते ते राजानी पासे रहेजो वैरगिक नामनो मुजठ ते राजाने निवारी पांते चेष्टणाने पात्री वाजवा दोनी गयो. ते वे-
गयी दोमता श्रेणिकना रयनी थोमे दूर आवी पोहोच्यो. तेणे जोरयी एक एवु बाण मार्यु के जेयो सुत्तवाना वत्रीश पुत्रो एकी साथे हणाइ गया. पत्री तेणे ते साकनो मुरंगमायी ते वत्रीश रयो खंचश माड्या तेवामा श्रेणिक राजा पोता-
नो रय वेगयी आगळ चत्तावी गयो. ते वखते वैरगिक मुजठ पातानो मनोरथ सिद्ध न थशयी निराश थऽ पाछो फर्णो तेणे सखेद मने तेवृत्तात चेना राजाने जणाव्यो. अने पत्री ते पोताने घेर चाह्यो गयो.

राजा श्रेणिक मुज्येष्टाने वदले चेष्टणाने लझे पोतानी राजधानी राज-
गृह नगरीमा आवी पोहोच्यो. त्या जइ ते गार्व विवाहनो विधियी चेष्टणाने परायो. राजाना मुखशी नागसारथि अने सुत्तसा पोताना वत्रीश पुत्रोना मरण-
नो वृत्तात सानळी अति शोकातुर थइ गया. अने तेनो चारे विज्ञाप करवा लाग्या. ते बने दंपती शोकना महासागरमा मग्न थयेझा जाणी राजा श्रेणिक अने अजयकुमारे तेमने आ प्रमाणे प्रतिग्रोध आप्यो “जइ, तमे आर्हत धर्मेना ज्ञाता अने विवेकी ठो. आ ससारनु स्वरूप तमारा जाणवामां ठे, तेथी तमारे विशेष शोक काखो नहीं. आ ससारने विषे जे काइ आ साक्षात् जाव देखाय ठे ते सर्व विनाशी ठे अने मरण पामवु, ए सर्व जीवोने साधारण ठे, तेथी शोकनो त्याग करी धर्मेना साधनरूप धैर्यनु अवग्रवन करवु.” आ प्रमाणे प्रतिग्रोध आपी राजा श्रेणिक पोताना कुमार अजय मत्री साथे पोताने मेहेझ गयो. ते पत्री बने

दपति पोताना पूर्वना कर्मना विपाकने प्रमाण करी शोकरहित धड़ गया. आ
आर्हत धर्मना आराधनमा विशेष उजमाला थया हता.

एक वखते श्री वीरमञ्जु चपा नगरीना उद्यानमा समोसर्पा सर्व पर्यट
तेमने बदना करवाने आवी. जगवते धर्मनी देशना आपी, आ वखते दम, अत्र
अने 'कापाय वल्लने धारण करनार अंवरु नामनो एक परिराजक के जे श्री
वीर मञ्जुनो उत्तम श्रावक हतो, ते वीरमञ्जुने नमी योग्य स्थाने वंशी मञ्जुन
मुखयी धर्मदेशना साजळतो हतो, ते मञ्जुने बदना करी आ प्रमाणे बोदयो—
“स्वामी, हास राजगृह नगरने विपे जवानी मारी इच्छा ठे.” मञ्जुए विचा
करीने कयु, “देवानुमिय, जो तमारे त्या जवु होय तो त्या नागसारथिने घेर आ
मारी श्राविका मुससा ठे, तेने मधुर बाणीधी धर्मशुद्धि साथे मुखशाता पुढजो’
मञ्जुनी आ आह्वाने अंगीकार करी अवरु श्रावक क्षत्रियना वल्लयी आकाश
मार्गे चाली राजगृह नगरीमा आव्यो. ते नागसारथिना घरना छार आगळ आ-
वी उजो रघो, ते वखते तेणे पोताना मनमां चिंतव्यु के, “जगदान् वीरमञ्जुए
जेने माटे कासजी रापेली ठे, एवी मुससा धर्मने विपे केवी हठ हशे ? तेनी
परीक्षा करवी जोड़ए.” आवु चिंतवी तेणे तत्कास वैक्रिय क्षत्रिय वने बीजु रूप
करी मुससाना घरमां प्रवेश कयों. तेणे घरमा पेशी प्रथम मुससानी पासे जिज्ञा
मागी. मुखसाए ‘सत्पात्र शिवाय बीजाने जिज्ञा आपवी नहीं’ एवो नियम
ग्रहण करेसो हतो, तेथी ते प्रतिज्ञा पासवाने तेणे अवरु श्रावकने पोताने हाचे
जिज्ञा आपी नहीं. अवरु त्याधी पावो फयों अने नगरनी बाहेर पूर्वमां जह
तेणे ब्रह्मानु स्वरूप विकुर्व्यु. चार मुख अने चार चुजाओ धारण करी, अग उ
पर ब्रह्मसूत्र अने कठमा रुद्रमाला आरोपित करी. ते सावित्री साथे हसना बाहन
उपर बेजो हतो. ते रक्तवर्णी ब्रह्मा वनी चारे मुखे चार वेदोनो ध्वनि करवा
झाग्यो. आ ब्रह्माना प्रत्यक्ष दर्शन करवाने राजगृही नगरीना हजारो लोक आ
बवा झाग्या. केटलाएक तेनी भक्ति करवाने, केटलाएक कानुक जोवाने अने केट-
लाएक मननी इच्छा पूरी करवाने ते स्यखे एकठा थवा झाग्या. आ चार्चा सती
मुससाना सांजळवामां आवी तोपण सम्पक्त्वने विपे हठ नियमवाली ते रमणी

ते कपटी ब्रह्मानों पासे गड़ नहीं. ज्यारे सुन्नसा तेने वंदन करवा आबी नहीं एउते ते अयम श्रावके बीजे दिवसे दक्षिण दिशामां विष्णुनुं स्वरूप धारण कर्युं. तेणे गरुड उपर आसन कर्युं, पीळा वस्त्रो धारण कर्या, चारे जुजामां शख, चक्र, गदा अने शार्ङ्ग धनुष्य राख्या, ते साथे दल्लो तथा बीजी गोपागनाओ सहित ह्रीला प्रदर्शित करी. तेना दर्शन करवाने अनेक लोको दोन्ही गया. पण मिथ्या-त्वीओना परिचयदी जय पावती ते शुद्ध श्राविका ते स्थाने गड़ नहीं. ज्यारे सुन्नसा पोताना विष्णुना स्वरूपयी दल्लचाणी नहीं एउते ते अयमे बीजे दिवसे पश्चिम दि-शामा शंकरतु रूप चिक्कुर्युं. ते महादेव वाचना चर्मने धारण करी वृषजनावाहन उपर बेठा हुता. वृण नेत्रो अने मस्तक उपर चक्र धारण कर्यो. जटामा गंगा, गजचर्मना वस्त्रो, शरीरे नस्म, एक हाथमा त्रिशूल, बीजा हाथमा खप्पर, गळामां रंदमाळ अने खोळामा पार्वती धारण करेला हुता. ते शंकर रूपे लोकोने कहेतो हुतो के, आ जगत्ना सर्व प्राणीओने सहार करनार हुं बु. मारा जेवी कोइनामा शक्ति नयी अने मारा शिवाय कोइ परमेश्वर ज नयी. नगरना सर्व लोको तेना दर्शन करवाने जवा द्वाग्या पण सम्यक्चयों विजृपित एवी सुन्नसा त्या गड़ नहीं. ते पोताना धर्मने विषे दडता धारण करीने वेशी रही.

अयम श्रावके जाण्यु के, सुन्नसा पोताना धर्ममां दड रही ठे. पत्नी चो-थे दिवसे तेणे उत्तर दिशामा समवसरणनी रचना करी. आउ प्रातिहार्य स-हिन जिनेंद्रु रूप धारण करी तेयां ते विराजित थयो. ते बार्ता साजसो यथा लोको तने वदना करवाने गया. अने नगरना लोकोने आर्हत धर्मनो उपदेश आ-पवा माळ्यो तथापि धर्मने विषे दडतावात्ती सुन्नसा ते स्थळे गड़ नहीं. आ बात अयमना जाणवामा आवता तेणे सुन्नसाना मनने होज पयामवाने माटे एक पु-रुपने ते शोने घेर मोक्यो. ते पुरेने सुन्नसाने घेर आवो आ यमाष्टं कपु,—"ज-के, आ नगरांनो बाहर श्री अरिहंत जगवान् समोसर्पा ठे, तेमने वदना कर-वाने माटे तमे केम जता नयी ? " सुन्नसा बोली " हे महाजाग, हाड आ पृ-थ्वीने विषे श्रीवीर जगवान् शिवाय बीजा कोइ तीर्थकर विद्यमान नयी. अने श्री वीरजगवान् तो हाड बीजा देश तरफ विचरे ठे, तेओ एकदम अहीं शीरी-ते आवे ? कोइपण रीते बीरप्रज्जनो अहीं आववानो सजव नयी. " सुन्नसाना

આ વચન સાંજલી તે પુરુષે કહ્યું, " ઓરે જોલી સ્ત્રી આતો પચવીશમા તીર્થકર ઢે; તેઓ હમણાંજ ઉત્પન્ન થયેલા ઢે, માટે તમે પોતે તેમની પાસે જડ કેમ વદના કરતા નથી ? " સુદસાણ આક્રોષે કરીને કહ્યું, " જહ્ન, એ વાત તદન અર્થદિત ઢે. આ જગતને બિપે પચવીશમા તીર્થકર કદિપણ થતાજ નથી. મને તો લાગે છે કે, આ કોઈ માપાવી પુરુષ ઢે. તે કપટના આમ્બરથી જોલા લોકોને ઠગે ઢે. તેવા ધૂર્તની પાસે મારે શા માટે આવવું જોઈએ ? " સુદસાના આ વચન સાંજલી તે પુરુષે વિચાર કરીને કહ્યું, " જહ્ન, તમારે એવી શકા શા માટે લાવવી જોઈએ. એ ધૂર્ત હોય કે કપટી હોય તોપણ તે જૈન શાસનની ઊન્નતિનેતો કરનારો ઢે. ગમે તે રીતે શાસનની ઊન્નતિ થતી હોય, તેમા દોષ જોવાનો નથી. " સુદસા જરા નારાજ થઈને બોલી—“ જહ્ન, આવી વાત કહેવા ઉપરથી મને લાગે છે કે, તું પણ જોલો (મૂર્ખ) માણસ ઢે. જો તું જ્ઞાનવન વિચાર કરીશ તો તને માલુમ પડશે કે, અસદ્ વ્યવહારથી શાસનની ઊન્નતિ થતી નથી પણ ઊલટી લોકોમાં હાસી થાય ઢે. " સુદસાના આવાં દ્વંદ્વા ચરેલા વચનો સાંજલી તે પુરુષ ત્યાથી ચાલી નીકળ્યો અને અવનની આગળ આવી તેણે તે સર્વ વૃત્તાત નિવેદન કર્યો તે ઉપરથી અવને પોતાના હૃદયમા વિચાર કર્યો કે, “ વીર પ્રજ્ઞુએ સત્તા સમક્ષ જે સુદસાને ધર્મજ્ઞાન પૂઠાવ્યો, અને તેણીની સત્તાવના કરી તે સર્વ રીતે ઘટિત ઢે. તે વચ્ચે નીચે પ્રમાણે બે પદ્ય બોલ્યો હતો—

“ મયા વ્યામોહિત વિશ્વ, વિશ્વ ન સુદસા પુન ।

તમસા અસ્યતે લોકો, ન પ્રદીપશિશ્વા પુન ॥ ૧ ॥

તથામુપ્ય મનોરુઢં, વિપુલૈ રહતા ગુણૈ ।

સ્થાતુ મિથે મયા તત્ર, મહિમા નહિ માદૃશામ્ ॥ ૨ ॥”

“ મેં વધા વિશ્વને મોહિત કર્યું, પણ સુદસાને મોહિત કરી નહીં. અપ કાર લોકને ગ્રસે છે પણ તે દિવાની શિશ્વાને ગ્રસી શક્તુ નથી. ”

આ સુદસાનું મન અરિદ્ધતોના વિશાળ ગુણોથી એટલું રુધાઈ ગયું છે કે જેમાં મારા જેવાઓનો મહિમા રહી શકે તેવો અવકાશ રહ્યો નથી ૨

‘आ पयोने कही ते अंवरु थावके विचार्यु के “सुखसाने में वणी रीते चझायमान करी ते छता पण ते जरा पण चक्षित थड नहीं. तेथी तेनी ददताने पूर्ण धन्यवाद घटे ठे”

आवु विचारी ते अवरु थावके पोतानु मायारूप फेरवी स्वाभाविक रूप धारण कर्यु, अने ते हृदयमा प्रसन्न थइने सुखसाना धरमा आव्यो. सती सुखसा तेने मूलरूप धारी जोड़ रेठी थड सामी आवी अने तेने एक साधर्मि बधु तरीके मान आपी आ प्रमाणे बोझी—“हे त्रण जगतना स्वामी श्री वीरप्रभुना थावक, तमे कुशल ठो ? ” एम सुखशातानु प्रश्न करी तेना चरणनुं प्रक्षालन करी तेने पोताना गृह चैत्यनुं वदन कराव्यु अंवरु थावक पण विधि पूर्वक चैत्यवदन करी सुखसा प्रत्ये बोझ्यो—“हे महासति, आ जरतक्खेने बिपे तमे एकज धर्मने बिपे ददतावाझा अने पुण्यवान् ठो, कारणके, श्री वीर प्रभुए मारे मुखे तमोने धर्म-भाज कहैवरान्यो ठे.

अवरुना मुखथी आ घात सांजळी सुखसा अतिशय आनदवाली थइ गइ. अने जे दिशामा प्रभु बिहार करता हता, ते दिशा तरफ अंजलि जोमी, प्रभुने हृदयमा धारण करी तेणे उत्तम वाणीथी प्रभुनी स्तुति करी.

आ वखते तेणीनो आशय विशेष जाणवाने माटे अवरु आ प्रमाणे बोझ्यो—“महासती, आ नगरनी बाहेर हमणा ब्रह्मा, बिष्णु अने शंकर प्रत्यक्ष आव्या हता, तेमना दर्शन करवाने तमे गया हता के केम ? सुखसा बोझी—“देव, जे पुरपो जैन धर्ममा अनुरक्त थया होय, तेओ रागद्वेषरूप शत्रु-ओने जीतनारा, जन्वजनोंनो उपकार करनारा, सर्वज्ञ अतिशय सपन्न अने पोताना तेजथी सूर्यने पण पराजित करनार एवा देवाधिदेव श्री महावीर प्रभुने मूकी राग, द्वेष तथा मोहथी पराजय पामेझा, निरतर स्त्री सेवामा तत्पर रहनारा, बध वधन वगैरे क्रियाने आचरनारा आत्म धर्मने नहीं जाणनारा अने सूर्यनी आगळ खद्योत जेवा ते देवोने जोवा केम उत्साह करे ? अर्थात् नज करे कोइ पुरुषे परम आल्हादने आपनारा अमृतनु पान कर्यु होय तेने खार पाणी पीवानी इच्छा केम धाय ? कदिपण न धाय जेणे हीरा, माणिक तथा रत्नोनों वेपार कर्यो होय तेने काचना करुकानो वेपार करवो केम रुचे ? हे देवता, तमे जिनेश्वरना

कहेला जावने जाणोढो, अने तेमणे प्ररुपेह्या धर्मने विपे रक्तो, ते ठतां तमे मने आवो प्रश्न केम करो ठो ? ” सुखसाना आ वचनो सांजळी अबन अत्यंत प्रसन्न थइ गयो. तेणे सुभसानी धर्म उपरनी स्थिरतानी प्रज्ञासा करी. पढी तेणे ब्रह्मा, विष्णु, वगैरेनो स्वरूपने धारण करवानो पोतानो सर्व वृत्तांत सुखसाना आगळ कही सजळ्ळाव्यो. पढी तेणीने मिथ्यापुष्टुत कही ते पोताने स्थाने चा छ्यो गयो हतो. पढी अबनने श्री वीरभक्तु पासे ग्रहण कर्यो ठे, यार व्रत जेमणे एवा सातसो शिष्यो थया हता. एक बखते ते अबनना शिष्यो कापिझपुरधी बिहार करी पुरिमताळपुर जता हता. मार्ग जता तेओ तृपार्थी आकुळ व्याकुळ थइ गया. तेवामा गंगा नामनी एक मोटी नदी आवी पण कोइ जळ आपनार त्या न हतु. तेओ सर्वे अदत्तादानधी विरक्त हता. एटळे तेओ परस्पर आ प्रमाणे कहेवा लाग्या. हे देवानुप्रियो, आपण सातसोमार्थी कोइ एक पोताना व्रतनो जग करी जो जलपान करावे तो वाकीना बधाना व्रतनु रक्षण थाय आ प्रमाणे कहेवामा आव्यु तोपण कोइ पोताना व्रतनो जग करवा तैयार थयु नहीं पढी सर्वेए ते स्थळे अनशन व्रत ग्रहण कर्यु. हृदयमां श्री महावीर भक्तु ध्यान करता अने पोताना गुरु अबनने नमन करता तेओ समाधि प्रणधी काह करी पांचमा देवज्ञोकेने प्राप्त थया हता.

अबन आवक मूय परित्राजक हतो, पण ते आर्हत धर्मने प्राप्त कर्यो पढी स्थूलहिंसानो त्याग करतो, नदी वगैरे जव्वाशयोमां क्रीडाने न करतो, नाटक, तथा विकथादिक अनर्थ दुरुने नहीं आचरतो, तुषी, लाकडा के माटीनां पात्रोने वर्जी बीजा पात्रोने नहीं स्वीकारतो, गंगानी भृत्तिका शिवाय पीजी वस्तुओधी बित्रेपन न करतो, कदमूत्रतुं जक्षण ठोनी देतो, आधाकर्मिक आहारनो परिहार करतो, मात्र मुद्रा अवकारने धारण करतो, कापाय वस्त्रोने पेहेरतो, जलने गळी पान करतो, ‘अर्धे आढक प्रमाण जलधी स्नान करतो अने श्री जिन प्रणीत धर्मने विपे बुद्धिने राखतो पोताना जीवनने सफल करतो हतो ठेवटे उ मासनु अनशन ग्रहण करी अबन आवक समाधिधी मृत्यु पापी पांचमा देवज्ञोकेने प्राप्त थयो हतो. ते देवनोकमां दिव्य जोगने जोगवी अनुक्रमे मनुष्य जव पापी चारित्रनी आराधना कर मोक्षपदने पामशे.

सती सुदृसाए हृदयमा धर्मेनी स्थिरता धारण करी अने सम्यक्त्वेन उत्तम प्रकारे दीपावी तीर्थकर नाम कर्म उपार्जन कर्तुं हतुं. ते महा सती आ जरत क्षेत्रने विषे आवती चोवीशीमा श्री निर्मम नामे पनरमा तीर्थकर थशे. एवी रीते बीजा जव्य जीवोए पोतानु सम्यक्त्वे रत्न दीपाववा माटे, धर्म उपर स्थिरता करवा माटे सर्वदा प्रयत्न करवो. जेथी आ अण जगतना शिखर उपर रहेला मोक्षपदनी प्राप्ति अवश्य थशे. एवी रीते सम्यक्त्वेनी स्थिरता उपर सुदृसानो वृत्तात कहेवामां आव्यो.

सम्यक्त्वनुं पांचमुं जूपण जक्ति

प्रवचननो विनय करवो—वैयावच करवी—ते जक्ति कहेवाय ठे. ए साचा जावे करवाथी सम्यक्त्वेने शोजावे ठे, माटे ते सम्यक्त्वनुं जूपण कहेवाय ठे. तेनाथी अनुक्रमे मानुषी तथा दैवी सपत्ति प्राप्त थाय ठे अने परिणामे ते मोक्षने आपे ठे. ते उपर श्रीवाहु तथा सुवाहु आदिना दृष्टांतो प्रख्यात ठे श्रीवाहु साधुए उद्धसित जावथी पोताना गुरु आदि पाचसो साधुओने आहार लावी आपी तेमज बीजी वैयावच करी उत्तम प्रकारनी जक्ति करी वतावी हती. तेनाथी तेणें योग्य कर्म उपार्जन कर्तुं हतुं. सुराहु मुनिए पण तेमनी वैयावच—जक्ति करी अतिशय जुजवळ उपार्जन कर्तुं हतुं. ते पत्री वने मुनिओए पूर्वोक्त प्रकारे जक्ति करता पोताना सम्यक्त्वेने सारी रीते शोजाव्यु हतुं. ते जक्तिना प्रभावथी उत्तम पुण्य संपादन करी तेओ देवसोकमां गया अने त्यां दिव्य सुखनो अनुभव द्वाइ ते वने श्रीरूपनदेव मनुना पुत्र रूपे अवतर्या हता. पहेला जे वाहुमुनिनो जीव हतो ते जरत चक्रवर्ती थयो अने सुराहुनो जीव यक्षवान् वाहुवर्तो थयो हतो. वने निरुपम एवा मनुष्य सुखने प्राप्त करी ठेवटे मोक्षना परम सुखना जोक्ता थया हता ते विषे विस्तारथी जाणवुं होय तो अन्य ग्रंथोथी जाणी क्षेत्रुं. ए प्रमाणे प्रवचननी जक्तिनुं फज मोडु ठे, एम मानी भव्य जीवोए तेने विषे विशेष उद्यम करवो—एवी रीते सम्यक्त्वेने दीपावनारा पाच आजूपणो कहेवामां आव्या.

सम्यक्त्वेना पांच लक्षणो

^१उपशम, ^२सवेग, ^३निवेद, ^४अनुकृपा, ^५आस्तिकता—ए सम्यक्त्वेनां

૧ ઉપશમ-મોટે અપરાધ કરનારા માણસ ઉપર પણ કોપ ન કરવો, તે ઉપશમ કહેવાય છે. તે ઉપશમ કોઈ પ્રાણને કપાયનો પરિણતિના કડુ ફલ જોવાથી થાય છે અને કોંઈને સ્વાભાવિક રીતે થાય છે. અર્થાત્ અપરાધી માણસનું પણ પ્રતિહત્ત ચિંતવતું નહીં તે ઉપશમ કહેવાય છે. આ ઉપશમથી પોતાનામાં પ્રાપ્ત થયેલા સમ્મત્ત્વની ઓગત્ત સ્થાય છે, તેથી વિવેકી પુરુષોએ એ ઉપશમ જાવને સર્વદા ધારણ કરવો. ઉપશમજાવ ઇટજો વગેરે ઉપયોગી છે કે તે સર્વ કાર્યોને સ્હે-લાઈથી સાધે છે. ક્રોધના ઉદયથી કદિ કાર્ય નષ્ટ થઈ ગયું હોય, પણ તે ઉપશમ થી પુનઃ પ્રાપ્ત થાય છે, તે વિષે શાસ્ત્રમાં આ પ્રમાણે કહેયું છે

“કોદેણ ય દારવિયં, ઉપ્પજ્જત ચ કેવલં નાણં ।

દમસારેણ ય રિસિણા, ઉવસમ જુત્તેણ પુણ લ્લહ્” ॥૧॥

શ્રી દમસાર મુનિએ ક્રોધે કરીને ઉત્પન્ન થતું કેવલજ્ઞાન ગુમાવ્યું હતું, પણ ઉપશમ જાવથી પાછું, તે જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું હતું. તે કયા આ પ્રમાણે છે.

દમસાર રાજર્ષિની કથા

આ જન્મીપમાં આવેના નરતક્રેવની અદર કૃતાંગના નામે નગરી છે. તેમાં સિંહરથ નામે એક રાજા થયો હતો, તેને સુનદા નામે રાણી હતી. તે રાણીના ઉદરથી દમસાર નામે એક કુમાર થયો હતો તે ઘણો જ બુદ્ધિમાન હતો તે બાનવપ્રમાજ વોંતેરે કઝામાં પ્રવીણ થતો ગયો, તેથી તે તેના પિતાને ઉદયના આનંદને ઉપજાવતો હતો. અનુક્રમે દમસાર યૌવન વયને પ્રાપ્ત થયો પિતાએ તેને ઘણી રાજકન્યાઓની સાથે પરણાવી યુવરાજ પદ ઉપર નીમી દીધો. રાજકુમાર દમસાર પત્ની સુલે કાલ્ઝ નિર્ગમન કરતો હતો

એક દિવસે તે નગરની સમીપે જગવાન મહાવીર સ્વામી સમોસર્થા. દેવ તાઓએ આવી તમનું સમવસરણ કર્યું, પર્પદા વદન કરવાને આવી આ વચ્ચે રાજા સિંહરથ પોતાના કુમારની સાથે સપરિવાર તેમને વડના કરવાને આવ્યો. ઘઝ, ચામર વગેરે રાજચિ હોને દૂર મુકી રાજા પ્રજાનો સમીપે આવ્યો. પ્રજાને ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી ઉત્કૃષ્ટ જાતિ સાથે વિધિપૂર્વક વડના કરી યોગ્ય સ્થાને બેઠો.

પડી પ્રજુષ મનુષ્ય તથા દેવતાનો પર્પદામા ભત્તમ પ્રકારની ધર્મદેશના આપી. પર્પદા ધર્મની દેશના સાજલી પોતપોતાને સ્થાને ચાઢી ગઢ. તે વચ્ચે દમસાર કુમારે જગવતને પ્રદક્ષિણા કરી ત્રિનયપ્રવેક આ પ્રમાણે કયુ, “સ્વામી, આપે સર્વ વિરતિરુપ ધર્મનો જે ભપદેશ આપ્યો, તે મને રચ્યો ઢે, માટે હુ આપની પાસે દીક્ષા લઢ્શ. પણ જો મારા માતા પિતા આઢ્ઢા આપશે તોજ હુ દીક્ષા લઢ્શ. ”

પ્રજુષ ગતીર સ્વરથી કયુ, “ દેવાભુપ્રિય, જેમ મુલ ભપજે તેમ કરો; પણ પ્રતિરુપ કરશો નહીં. ” પ્રજુના આ રચન સાજલી દમસાર કુમાર ઘેર આવ્યો અને તેણે પોતાના માતાપિતાને આ પ્રમાણે કયુ,—“ પૂજ્ય માતાપિતા, આજે મેં થી વીરમજુને જ્ઞકિથી વાગ્યા ઢે તેમને ભપદેશ મને રુચિકર લાગ્યો ઢે. જો તેમ મને આઢ્ઢા આપો તો હુ તે પ્રજુની પાસે ચારિત્ર લેગની ઢ્ઞજ્ઞા રાણુ હું. ” કુમારના આ વચન સાજલી માતા પિતાએ કયુ, “ વત્સ, તુ હજી વાલ્ક ઢે. તેં જોગ્ય કર્મને જોગવેલ્લા નથી, તેથી તારાથી ચારિત્ર પાઢી શકાય નહીં. સંયમ માર્ગ પાલ્લવો ત્રણોજ મુઝકેલ્લ ઢે. તીઢ્ઢ તરવારની ધાર ભપર ચાલ્લવા જેવો ઢે. તાર શરીર ઘણુંજ મુકોમલ ઢે, તેથી તારાથી મુનિના પૈરિપહો સહન થઈ શકશે નહીં, માટે આ સસારના મુલ જોગવ્યા પડી યોગ્ય વયે ચારિત્ર ગ્રહણ કરજે. ” માતા પિતાના આ વચનો સાજલી દમસાર કુમાર નમ્રતાથી બોલ્યો—“ પૂજ્ય માતા પિતા, તમોએ જે સયમની હુલ્કરતા વતાવી તે ચચાર્ય ઢે, પરતુ તે હુલ્કરતા કાયર પુરુષોને લાગે ઢે ધીર પુરુષોને લાગતી નથી. ધર્મવીર પુરુષો સંયમની ગમે તેથી મુઝકેલ્લી હોય તોપણ તેને સામ્ય કરવાને સમર્થ થઈ શકે ઢે. તેને માટે કયુ ઢે કે,—

“ તા તુગો મેરુગિરિ, મયરહરો હોઈ તાવહુત્તારો ।

તા વિસમા કજ્જગઈ, જાવ ન ધીરા પવર્જન્તિ ” ॥ ૧ ॥

“ જ્યા મુઢી ધીર પુરુષો પ્રવ્રજિત થયા નથી, ત્યા મુઢી તેમને મેરુપર્વતભંચો લાગે ઢે, સમુદ્ર હુલ્તર લાગે ઢે, અને કાર્યની ગતિ વિષમ લાગે ઢે. ” ૧

“હે પૂજ્ય માતા પિતા, આથી હુ સયમ ગ્રહણ કરવાને હીમત ધરુ હુ. મને સપૂર્ણ વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત થયેલું ઢે. પ્રવે મેં અનતીવાર સસારના નિઃસાર મુલો જોગવેલ્લા

हे, तेवा असार मुखने विपे हवे मारी इच्छा नथी ससारनी आधि तरफ मने सपूर्ण तिरस्कार हे, तेथी तमे मने अविज्ञवे आझा आपो, जेथी हु समयने अगीकार करु. ”

दमसार कुमारनो समयने विपे आवो जाव जोइ तेमज दृढ निश्चय जाणी माता पिताए तेने समय लेवानी आझा आपी. पढी तेमणे पोताना कुमारनो दीक्षोत्सव कर्यो. पवित्र वृत्तिवाळा दमसारे वर्द्धमान परिणामथी श्रीवीरप्रभु पासे आनंद पूर्वक दीक्षा लीधी. पढी तेना माता पिता परिवार सहित पोताने स्थाने वास्या गया हुता.

राजपिं दमसार ते पढी चारित्र धर्मेने ययार्थ रीते पातका लाग्या. ठउ, अठम वगैरे तपस्या करी तेमणे कर्म निर्जरा करवा मानी.

एक दिवसे महानुजाव दमसार मुनिए श्री वीरप्रभुनी पासे एवो अजि ग्रह ग्रहण कर्या के, “ हे जगवन्, हु जागजोव सुग्री मासखमण तप अगीकार करीने विचरीश ” वीरप्रभुए कथु, “ देवानुग्रिय, जेम तमने मुख उपजे तेम करो. ” पढी राजपिं दमसार मुनि ए महा तपने आचरवा लाग्या. घण्टा मास सुधी ए तपस्या करवाथी तेमनु शरीर शुष्क थड गयु मात्र शरीरमा हानपिंजर रहेनु हे. आ बखते जगवान् महावीर प्रभु चपा नगरीया समोसर्पा हुता महा त्मा दमसार मुनि तेमनी पासे आवी चढ्या एक समये ते राजपिं मासखमणना पारणाने दिवसे पेहेली पोरिसीए स्वायाय ध्यान करी बीजी पोरिसीए ध्यान करतां तेमना मनमा एवो विचार उत्पन्न थयो के, आजे वीरप्रभुने एरो मश्र कर-धो के, हु जव्य लु के अजव्य लु चरम लु के अचरम लु मने केवज्ज्ञान थशे के नहीं थाय ?” आवो विचार करी तेओ ज्या वीरप्रभु बिराजमान हुता, त्या आवी तेमने त्रण प्रदक्षिणा आपी बदना करी आगळ वेठा तेवामा त्रिकालदर्शी वीरप्रभुए कथु, “ दमसार मुनि, आजे यान करता तमोए मने पुत्रवाने माटे एवो अध्यवसाय कर्यो हतो के, हु जव्य लु के अजव्य, हु चरम लु के अचरम अने मने केवज्ज्ञान थशे के नहीं ?

आ बात सत्यहे ?” प्रभुना आ वचनो साजळो दमसार मुनिए कथु, “ स्वामी, ए बात सत्य हे. ” पढी प्रभुए कथु, “ राजपिं, तु अजव्य नथी पण जव्य छे. तु

अचरम शरीरी नयी, पण चरम शरीरी ठे. तने प्रथम प्रहरनी अदर केवज्ञान उदय आव्युं हतु पण कपायना उदयथी तेमां विद्वव थयो ठे. अने हजु विद्वव पण थयो.” आ वखते दमसार मुनि बोल्या—“ जगवन्, हवेथो हु सर्वथा कपायनो त्याग करीश. ते पत्नी व्रीजी पोरिसीमा ते राजर्षि प्रभुनी आझा ब्रह्मासखमणने पारणे जिज्ञा क्षेवा माटे नीकळ्या. ते वखते तेओ इर्षासमिति पाव्ही चाक्षता हता. चाक्षता चाक्षता तेओ चंपा नगरीना मार्गमा आव्या. ते वखते सूर्य मस्तक पर तपे ठे. ग्रीष्मऋतुना सखत तापथी तपेक्षी रेती अग्निनी ज्वाला समान धवती हती, ते उपर मुकवामां आवता चरणमां महा पीना थती हती. तापनी पीनाथी आकुळ व्याकुळ थयेझा मुनि पोटाना मनमा चिंतव्यु के, “ आ ग्रीष्मऋतुनो ताप घणो दुःसह छे, माटे कोइ जाणीता माणसने चपा नगरीनो रस्तो पुडुं. एट्ठामां कोइ मिथ्यादृष्टि पुरुष ते मार्गे प्रसार थतो जेवामा आव्यो. ते मुनिने सन्मुख आवतां जोइ पैझा मिथ्यादृष्टि पुरुषना मनमां आव्युं के ‘ आ तो अपशुकन थया. ’ आवुं चिंतवी ते नगरने दरवाजे उजो रवो. त्पारे मुनि ते साधुने पुछ्यु— “ जइ, आ नगरमां कये मार्गे जवाय ठे ? ” ते मिथ्यात्वीए विचार्यु के, आमुनि मने अपशुकन रूप थयेझ ठे, तेथी तेने जुझो पानी दुःखी करु ’ आवुं चिंतवी तेणे साधुने कयु, “ महाराज जे रस्तो देखाय ठे, ते रस्ते चाक्षो एट्ठे नगरमां जवाशे अने ज्या वस्तीवाळा घर दशे ते स्थळे आवी पोहोंचाशे. ” मुनि तेणे बतावेळे मार्गे चाळ्या. ते मार्ग एट्ठो बयो विषम हतो के मुनि तेमां एक रुग्ण पण जर्री शक्या नहीं. रुग्णां जरता तेने जारे पीना थइ आवी ते मार्गे धरोनो पडवामानो जाग जेवामा आव्यो कोइ पण माणस तेमने सामे मळ्यो नहीं. आथी ते राजर्षिना मनमा क्रोध कपायनो उदय थइ आव्यो. तत्काज तेमणे पो- ताना मनमां चिंतव्युं,—“ अहा ! आ नगरना दोको छुट ठे. कोइ पापीए मने नगरां मार्ग बताव्यो, तेथी हु घणोज दुःखी थयो. एवा छुट पुरुषो शिक्षा आ- पवाने योग्य ठे. तेने माटे कयु छे के,—

“ मृडत्व मृडुषु श्लाघ्यं, कठिन्यं कठिनेषु च ।

भृगुः क्षिणोति काष्ठानि, कुसुमानि दुनोति न ॥ १ ॥

कोमळ वस्तुनी अदर कोमळता अने कठिन वस्तुनी अदर कठिनता

बखाणवा योग्य ठे जेमके जमरो काएने ठोढ़े ठे. अने पुण्णोने ठोढ़तो नथी. १

तेथी आ गामना छुट्ट होकोने हु कष्टमां पामीश. ”

आ प्रमाणे विचारी ते मुनिए कोपथी आकुञ्च-व्याकुञ्च थइ कोइ ग्या-
वाला प्रदेशमा उच्चा रही उत्थानश्रुत गणवानो प्रारज कर्यो. जे उत्थानश्रुतमां
छेगेने उत्पन्न करनारा सूत्रो रहेला छे. ते सूत्रोना प्रजावधी जे देश, नगर के
गाम सुखे बसबा योग्य होय ते सुखे बसबा योग्य थइ जाय ठे राजर्षि दमसार
मुनिए ते सूत्रने गणाववानो प्रारज कर्यो. जेम जेम ते मुनि तेने गणवा ह्याग्या,
तेम तेम चपानगरनी अदर अनेक जातना अकस्मातो थवा ह्याग्या. नगरना सर्व
होको जयजीत थइ गया अने शोकाकुल थइ पोतपोताना धन धान्यादिकनो
त्याग करी, मात्र जोधित लइ दशे दिशाओमा नाशवा ह्याग्या. ज्यारे प्रजा
नाशवा लागी एट्ठे राजा पण पोताना समृद्धिमान् मेहेल्लनो त्याग करी नाशी
गयो. सर्व नगर शून्य थइ गयु आ बखते नगरनो आवो देखाव जोऽ अने
होकोने कष्ट पामता बित्तोकी ते मुनिना हृदयमा पश्चात्ताप थवा ह्याग्यो. तत्काळ
तेओ ते सूत्रनी गणना करवाधी निवृत्त थइ गया. तेमणे पोताना मनमां चित्तव्यु
“ अरे ! आ मे शु कर्नु ? में कारण जिबाय आ होकोने छु.खी कर्पो. सर्वज्ञनु
वचन अन्यथा होय नहीं वीर प्रज्जुए भने कह्यु के, ‘कपायना उदयधी तु केवल-
ज्ञानने हारी गयो ठे. ’ ए वीरनु वचन यथार्थ थयु ठे ” आ प्रमाणे चित्तबी
अति कष्टारसमा मग्न थयेला मुनिए सर्व होकोने स्थिर करवा मोटे समुत्थान
श्रुतने गणवा मारुयु. ए श्रुतना सुत्रोने गणवाधी देश, नगर के गाम सुवासित
थाय ठे तेमणे आह्लाद आपनारा ते सूत्रोनु परावर्त्तन जेम जेम करवा मारुयु,
तेम तेम सर्व होको प्रमुदित थता नगरमा पाछा आववा ह्याग्या. राजा पण सहर्ष
थइ पोताना दरवारमा आव्यो सर्व नगर निर्जय थइ गयु अने सर्व होको
स्वस्थ थइ गया

पछी दमसार मुनि तपथी कृश थइ उत्कृष्ट एवा शमरसमां मग्न थता
ते नगरमाधी आहार पाणी क्षीण वगर पाछा बट्या अने विनय सहित प्रज्जुनी
पासे आव्या. राजर्षि दमसार मुनिने जोइ वीरप्रज्जु बोल्या “ राजर्षि, चपा नग-
रीमा जिज्ञाने अर्थे जता कोइ मिथ्या दृष्टिना वचनथी क्रोध पामी पछी क्रोधथी

જ્ઞાત થઈ તું અહીં આવેલો હું એ વાત યથાર્થ છે. ” ? મુનિએ કહ્યું, હા, એ વાત યથાર્થ છે. મનુષ્યોએ—“ મુનિ, જે કોઈ સાધુ અથવા સાધ્વી કપાયને બંધન કરેલે, તે આ સંસારને દીર્ઘ કરે છે અને જે ઉપશમ જાવને ધારણ કરે છે તેનો સંસાર અલ્પ થઈ જાય છે. ” મનુના આ વચનો સાંજી દમસાર મુનિએ કહ્યું,—“ જગત્, કૃપા કરી મને ઉપશમનું સારજૂત પ્રાપ્તિ આપો. પછી મનુષ્ય તપકરવા તપ પ્રાપ્તિ આપ્યું. પછી તે મહર્ષિએ મનુની પાસે અગ્નિગ્રહ લીધો કે “ સ્વામી, જ્યારે મને કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થશે ત્યારે હું આહારને ગ્રહણ કરીશ. ” આથી અગ્નિગ્રહ ધારણ કરી તે મહાત્મા દમસાર મુનિ તપ તથા સમયથી પોતાના આત્માને જાણતા વિચરવા લાગ્યા. પ્રમાદથી ઉત્પન્ન થયેલા દોષને નિંદતા અને શુદ્ધ અધ્યવસાયને ધારણ કરતા તે મહર્ષિને તે પછી સાતમે દિવસે કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થઈ આવ્યું. દેવતાઓએ આવી તેમના કેવલજ્ઞાનનો મહોત્સવ કર્યો. મહર્ષિ દમસાર કેવલજી જીવ્યજીવોને પ્રતિવંદ આપી ચાર વર્ષ સુધી કેવલજીવર્ણ્ય પામી અતે અનંશન કરી મોક્ષપદને પ્રાપ્ત થયા હતા. આ પ્રમાણે ઉપશમ જાવ ઉપર દમસાર મુનિનું સુવોચક દર્શાવેલું. એવી રીતે બીજા પણ સમ્યક્ધારી જીવોએ સર્વ આચ્ચતર તપને નિવારવા માટે અને પોતાના તથા પરના ઉપકારને કરનારા ઉપશમ રસને વિષે મગ્ન થઈ કે, જેથી પરમાનંદના મુખની શ્રેણી લક્ષ્યસ્થિત થાય છે, એ ઉપશમ નામનું પ્રથમ લક્ષણ કહેવામાં આવ્યું.

સંવેગ નામનું ત્રીજું લક્ષણ

અતિશય શ્રેષ્ઠ એવા દેવ તથા મનુષ્યના મુખનો અગ્નિલાપ રાખવો, એ સગ નામનું સમ્યક્ત્વનું ત્રીજું લક્ષણ કહેવાય છે. સમ્યક્દષ્ટિ પુરુષ ઇંદ્ર તથા ચક્રવર્તીના મનોહર મુખને પણ અનિત્ય અને દુઃસ્વાનુભવો માને છે અને શાશ્વત-નિત્ય આનંદના સ્વરૂપવાળા મોક્ષમુખને જ ઘડેલું. એ સમ્યક્ત્વનું ત્રીજું સંવેગ લક્ષણ કહેવામાં આવ્યું.

સમ્યક્ત્વનું ત્રીજું લક્ષણ નિવેદ

નારકી તથા તિર્થંચ આદિ સાસારિક દુઃખથી કટાક્ષી જનુ, તે નિવેદ

एषादि गहन दुःख रहेषु ठे एवा आ संसाररूप बदोखानामां कर्मरूपी पोनीसो अनेक प्रकारनी कदर्यना करे ठे, तेनो प्रतिकार करवाने असमर्थ अने ममत्वथी रहित एवो प्राणी दुःखे करी संसार उपर विरक्त थइ जाय ठे. एवी रीते बीजु संवेग अने बीजु निवेद ए उज्जय ब्रह्मणो मोक्षपदने आपनार होवाथी सम्प-
गृह्णि पुरपोए दृढप्रहारीनी जेम तेनो सर्वथा आश्रय करवो

दृढप्रहारीनु दृष्टांत

माकड़ी नगरीने बिषे 'सुजछ' नामे एक शेउ रहेतो हतो. तेने 'दत्त' नामे एक पुत्र हतो. दत्त बाइबपमाथीज उन्मत्त जेवो हतो. ते बीजा बाळकोनी उपर दृढ प्रहार करतो तेथी लोकोमा ते दृढप्रहारीना नामयी ओळखातो हतो. दत्तना तोफानथी लोको तेना पिता सुजछनेउपको आपवा आवता हुता. सुजछ पोताना उन्मत्त ठोकराने घथी रीते वारतो तो पण ते उच्छ्वस्त्र ठोकरो रजाम ठोरतो नहीं. हमेशा नाना बाळकोनी उपर प्रहार कर्या करतो हतो. दृढप्रहारीना आवा नउरार वर्तनया कटाळो लोकोए राजानी पासे फरीयाद करी. राजाए हुकम कर्यो एट्ठे सुजछ शेउे दत्तने पोताना घरमाथी काढी मुक्यो. दत्त घर ठोकीने चाख्यो गयो तेनो स्वभाव अतिशय क्रूर होवाथी कोइ ठेकाणे ते निवा सने पामो शक्यो नहीं ते फरतो फरतो कोइ चोर लोकोनी पल्लीमां गयो. त्यां ससर्गना दोषयी दूषित थइ ते चोर बनी गयो एक बखते कोइ दरिद्री ब्राह्मण ना घरमा ते चोरी करवा पेउो. तेवामां तेना आगणामा रहेथी गाय पोताना शींगमाथी तेने मारवा समुख दोकी आवी. घातकी दृढप्रहारीए पोताना हा थमां रहेता खजथी ते गायने मारी नाखी. ते बखते घरमां सुतेनो ब्राह्मण हा थमां लाकनी बइ तेनी सामो आव्यो. दृढप्रहारीए तने पण खजथी मारी नाख्यो ते बखते ते ब्राह्मणनी सगर्जा खो पोंकार करवा लागी घातकी चोरे तेणीने पण ठार मारी नाखी ते बखते तेणीना उदरमाथी गर्ज वाहेर नोकळी तरफरवा लाग्यो तेने जोता ज ते दृढप्रहारीना हृदयमां कोइ शुज कर्मनो उदय थइ आवता तत्काज वैराग्य उत्पन्न थइ आव्यो ते घातकी चोरे पोताना मनमां आ ममाणे विचवु, "अहा! शु में पापीए आवु घोर पाप कर्तुं? मारा मानुष्य जन्मने धिक्कार-ठे के जे जन्म आवा पापना समुहने करनार थइ पण्यु." आवु चि

तवी तेणे पचमुष्टि द्योच करी चारित्रनो अगीकार कर्षो अने एवो अजि-
ग्रह धारण कर्षो के, “ ज्या सुधी मने आ करेला पापनु स्मरण थड आवे त्या
सुधी मारे अन्नपाणी ग्रहण करवा नहीं, आवो अजिग्रह ग्रहण करी ते
दृढप्रहारी मुनि ते नगरनी पूर्व दिशाने दरवाजे कायोत्सर्ग ध्याने रखा होता. ते
मुनिने एवी स्थितिमा जोड नगरना मूर्ख लोको तेनी उपर वुरु तथा पथ्यरनी
दृष्टि करवा लाग्या, तो पण ते ज्ञानी मुनि कृपागुणने धारण करी रहेता होता.
तेमना बशीचूत थयेता चित्तनी अदर कोड पण जातनो होज थतो
न हतो. तेवी रीते दोढ मास सुधी रहेता तेने पोताना पापनु विस्मरण
तदन न थयु, त्यारे ते बीजे दरवाजे जड कायोत्सर्ग ध्याने रखा, त्या पण तेमने
तेवीज रीते बन्धु हतु. तेवी रीत ते चारे दरवाज फरी तेणे सर्व प्रकारना उपज्जवो
ने सहन कर्षा. अने सर्व प्रकारनी पीमा वेडो पोतानी दृढताने अचट राखी
हती. ते पडी आ दुःखमय ससारवी विरक्त अने परम सवेगना रायी व्याप्त
थयेता ते महर्षिने ङ मासे ते पूर्वतु पाप मूत्रमाशो नष्ट थता केवलज्ञान उत्पन्न
थयु पडी त काळ तेओ मोक्षपदने प्राप्त थया होता. ए प्रकारे सवेद तथा निवेद
उपर दृढ प्रहारी महर्षिनी कथा प्रख्यात छे ते कथानु श्रवण करी बीजा आत्म-
हितायी पुरुषोए ते उजय लक्षणोने यत्न पूर्वक धारण करवा.

सम्यक्त्वनुं चोथुं लक्षण अनुकंपा.

दुःखो प्राणोआना दुःखने निष्पक्षपातशी निवारण करवानी जे इच्छा
ते अनुकंपा कहेवाय छे. ए सम्यक्त्वनु चोयु लक्षण छे. दुष्ट स्वभाववाळा सिंह,
बाघ वगैरेन पण पोताना सतानो उपर कहरा होय छे, पण वस्तुताए ते करुणा
कहेवाती नयी, कारणके, ते पक्षपातने छेडने करुणा छे. जे पक्षपात वगर स्वाजा-
विक करुणा होय ते अनुकंपा कहेवाय छे ते अनुकंपा छव्य अने जाव एम वे
प्रकार छे. दुःखीयाने देखो पोतानी शक्ति प्रमाणे तेना दुःखनो प्रतिकार करवो,
ते छव्ययी अनुकंपा कहेवाय छे. जेओ धर्म रहित छे, तेने धर्म प्रमाणो अयवा
आ ससार तरफ वैराग्य उत्पन्न कराववो, ए जावयी अनुकंपा कहेवाय छे. सम्य-
गृष्टि पुरुषोए इच्छदत्ते आशीने सुधर्म राजानी पेठे ते उजय प्रकारनी अनुक-
पानो सर्वदा आश्रय करवो.

सुधर्म राजानी कथा.

पचास देशमां वरशक्ति नामे एक नगर हनु तेमा देयायी जेनु आर्घ हृदय ठे, अने जे जैन धर्ममा पूर्ण रागी ठे, एवो सुधर्मानामे राजा राज्य करतो हतो. तेने जयदेव नामे एक नास्तिक मंत्री हतो. एक वखते परदेशमाथो आवेत्ता कोइ चर पुरुषे सजा मन्पमां वेठेला राजानी आगळ बिनती करी के, “स्वामी महावज्र नामनो एक सीपामानो राजा घणो उन्मत्त थइ गयो ठे ते अनेक गामोनो नाश करे ठे अने सार्यपतिओने छुटे ठे ते छुट राजा तमारा शिवाय कोइथी वज्र थइ शके तेम नथी.” ते चरना आवा वचन साजळी राजाए पोताना मंत्रीनी सामे जोडु, एट्ठे मंत्री बिनपयी बोख्यो, “महाराजा, ए बोचारो रंक राजा आपनी आगळ कोण मात्र ठे ? ज्यासुधी आप महाराजाए तेनु आक्रमण कर्तु नथी, त्यासुधी ए गर्जना करे ठे. तेने मोटे कथु छे के,

“तावद्गर्जति मातंगा, वने मदजरालसा ।

शिरोऽवद्वग्नझागूझो यावन्नायाति केशरी” ॥ १ ॥

“ज्यासुधी मस्तक पर पुठ्ठी चढावी केशरीसिंह आब्यो नथी, त्यां सुधी मदना चारधी जरपूर एवा गजेंछो वनमा गर्जना करे ठे.” १

मंत्रीना आवां वचनो साजळी राजाए चितव्यु के, जे तावानो राजा पोताना देश के मदळनो नाश करनार थाय, तेने अवजय वज्र करवो जोइए. नहीं तो तेने नीतिना जगनो मसग प्राप्त थाय ठे. नीति शास्त्रमा लेखे ठे के, “छुट्ठस्य दम्. स्वजनस्य पूजा” एट्ठे जे छुट्ठ होय तेने दम् आपवो अने जे स्वजन होय तेनी पूजा करवी, मोटे आ कार्यमा जरा पण बिजब न करवो. ” आवु चितवी राजाए आझा करी पोताना सैन्यने एकडु कर्तु अने पोते सज्ज थइ ते महावज्र शत्रु उपर चढाइ कवा चाख्यो. अनुक्रमे तेना देशमा आब्यो, अने मोटी लढाइ करी ते राजाने कृणवारमा हरावी दीधो. ते राजानु सर्वस्व हरी लर राजा सुधर्म पाओ फरी पोतानी राजगानी पासे आब्यो. नगरना महाजन मदळे मोटा आरु बरथी सामैयु कर्तु अने राजानो प्रवेशोत्सव कर्पो मोटा सैन्ययी परित्त थयेत्तो राजा जेवामां नगरना मुख्य दरवाजा पासे आब्यो, तेवामा ते दरवानां अकस्मात्

तुटी पड्यो. मोट्टु अपशुकन थड पमथु. पत्री राजा पात्रो यळी नगरनी बाहेर पनाव नारनीने रह्यो. पत्री मत्रीए हजारी लोकोने कामे दगढी तत्काळ ते दरवाजो पात्रो उजो कराव्यो. पत्री नीजे दिवसे राजा प्रवेश करवाने आव्यो, तेद-
 लामां पात्रो ते बीजो दरवाजो पण तुटी पड्यो, पुनः पात्रो फर्यो अने नीजी वार पण तेमज म्नु, पत्री राजाए कंटाळी पोताना मत्रीने आ प्रमाणे कथु, “ मत्री-
 श्वर, जयदेव, आ दरवाजो वारवार केम पमतो हशे? हवे ते कया उपाये स्थिर थड शकशे? ” मत्रीए कथु, “ महाराज, में ते विपे एक निमित्तियाने पूव्हु हतु, मारा पूव्वार्थी ते निमित्तियाए मने कथु ठे के, “ आ दरवाजाना अधि-
 ण्यक देव कोप पाम्या ठे, ते दररोज आ दरवाजाने पामी नाखे ठे. जो राजा पो-
 ताने हाथे अथवा पोताना मातापिताने हाथे एक मनुष्यनो वध करी तेना रुधि-
 रथी आ दरवाजानु सिचन करे तो ते दरवाजो स्थिर रहेशे. ते शिवाय प्रजा, व-
 द्धिदान बोरे बीजा उपायोथी ते स्थिर रहेशे नहीं. ” मत्रीना आ वचन साज-
 ळी दया धर्मा राजा मोड्यो. “ मारे ए दरवाजाने स्थिर राखवानी काड जरूर नथी. जीवनो वध करवो, ए महा पाप ठे, खु महा पाप मारार्थी कदिपण ब-
 नशे नहीं. तेने मोटे कथु ठे के,

“ क्रियते किं सुवर्णेन, शोचते नापि तेन च ।

कर्णस्तुष्यति येनाग, शोचा हेतुर्निरतरम् ॥ १ ॥ ”

“ ते मुर्ण शा कामनु ठे ? अने तेनाथी शु शोचा प्राप्त थाय तेम ठे ?
 के जेनाथी कान तुटी जाय ”

माटे मारे तेवी हिंसा करीने नगरमा जवानी जरूर नथी. ज्या हु रहुं, तेज नगर ठे. ” राजाना मननी आवी दृढता जोड मत्रीए नगरना महाजनने बो-
 लावीने कथु, “ लोको, आ नगरनो दरवाजो मनुष्यनु वल्लिदान आप्या शिवाय
 टकी शकवानो नथी ते मनुष्यनु वल्लिदान करवामा राजा विरुद्ध ठे, एतळे रा-
 जानी आह्वा शिवाय ते वनी शके तेम नथी, माटे हवे तमने योग्य लागे तेम क-
 रो. ” मत्रीना आवा वचन साभळी सर्व महाजन ममज्ञ राजानी पासे आव्हु
 अने तेमणे राजाने जणाव्यु, “ स्वामी, जे काम आपनाथी वनी शके तेवु न हो
 य तो ते काम अमे मत्रीने करीशु, तमे पोते तेमा मौन पकनीने रहो. ” राजाए

કર્તું, “ પ્રજાજનો, એમ વને નહીં પ્રજાથી પુણ્ય કે પાપ જે કાંઈ થાય છે, તેનો ઠગો જાગ રાજાને પ્રાપ્ત થાય છે. તેથી તેના પાપ કામનો જાગ દેવાની મારી ઇચ્છા ન થી. ” મહાજનોએ પુનઃ આગ્રહથી જણાવ્યું, “ સ્વામી, તેના પાપનો જાગ અમારો અને પુણ્યનો જાગ તમારો છે, એમ માની અમોને આજ્ઞા આપો. અને કૃપા કરી માન ધરીને બેસી રહો ” પ્રજાજનના આવા આગ્રહથી રાજા માન ધરીને બેસી રહ્યો. પછી નગરજનોએ પ્રત્યેક ઘરે ફરી ઝંઘરાણું કરી ઘણું ઇચ્છ્યું એક ટુંક કર્યું. તે ઇચ્છ્યથી એક સોનાનો પુરુષ વનાવ્યો પછી તે પુરુષને એક ગામમાં મેં સામી તેની કોટિ ઇચ્છ્યની પત્રિકા મુકી નગરમાં એવી ઝડપોળા કરાવી કે, “ જે કોઈ માતા પિતા પોતાને હાથે પુત્રનું ગઢું મરડી મારી દેવતાને બલિદાન આપે તેને આ સુવર્ણનો પુરુષ અને કોટિ ઇચ્છ્ય આપવામાં આવશે ” આવી જાહેર ઘોષણા નગરમાં ચારે તરફ પ્રવર્તાવી તે નગરમાં ઋદત્ત નામે એક દરિદ્રી બ્રાહ્મણ રહેતો હતો. તેને રદ્ધસોમા નામે એક સ્ત્રી હતી. તે ઘણીજ ઢોંઢી અને નિર્દય હતી. તે દપતીને સાત પુત્રો હતા જ્યારે આ ઘોષણા સાંજઝવામાં આવી ત્યારે તે દરિદ્રી વરદત્તે આવી પોતાની સ્ત્રી રદ્ધસોમાને વધી વાત કહીને પૂછ્યું “ મિત્રે આપણે સાત પુત્રો છે. તેમાં ઋદ્ધત્ત નામે સર્વથી નાનો પુત્ર છે. જો આપણે તેને બલિદાનમાં આપીએ તો આપણને આ ઇચ્છ્યની પ્રાપ્તિ થાય અને આપણું દારિદ્ર્ય દૂર થઈ જાય. જેની પાસે ઇચ્છ્ય હોય છે, તે સર્વ સદ્ગુણી ગણાય છે તેને માટે ઘણું છે કે,

“ યસ્યાસ્તિ વિત્ત સ નર કુદ્ધીનઃ

સ પઢિત. સ શ્રુતિમાન્ ગુણજ્ઞ ।

સ એવ વક્તા સચ દર્શનીય

સર્વે ગુણા કાચનમાશ્રયતે ॥ ૧ ॥ ”

“ જેની પાસે ઇચ્છ્ય છે, તે પુરુષ કુચ્છવાન, પમિત, ચિદ્વાન, ગુણજ્ઞ, વક્તા અને દર્શનીય ગણાય છે, તેથી સર્વે ગુણો ઇચ્છ્યને આશ્રીને રહેલા છે. ”

તેમ વક્તી કહ્યું છે કે,

‘ પૂજ્યતે યદપૂજ્યોઽપિ, યદગમ્યોઽપિ ગમ્યતે ॥

વંચતે યદવંચોઽપિ, તત્પ્રજાવો ધનસ્ય ચ ॥ ૧ ॥

“ જે અપૂજ્ય હતા પૂજાય છે, અગમ્ય હતા ગમ્ય થાય છે અને અવદનીય હતા વદનીય થાય છે, તે હવ્યનો પ્રજાવ છે. ”

હે સ્ત્રી, તેથી જો આપણા ધરમા હવ્ય આવશે તો આપણે સર્વોપરિ ધ-
શુ. અને પુત્રને પેચાયથી થયેલા પાપને વહુ વ્રહ્મજોજન વગેરે કરીને દૂર કરી-
શુ. આ કામમા કોંડ જાતની ચિંતા કરવી નહીં. ” પતિના આ વચન સાંજઢી
તે નિર્દય સ્ત્રીએ તે વાત અગીકાર કરી. પત્ની પરદત્ત વ્રાહ્મણે મહાજનના પટદ્દનો
સ્પર્શ કરીને કયું, “હું મારા પુત્રને વલ્લિદાનમા આપવાને તૈયારહુ, મને આટલુ હ-
વ્ય આપી દો. ” મહાજને કયું, “ જો તુ તારી સ્ત્રી સહિત તારા પુત્રહુ ગહું મ-
રની દેવતાને વલ્લિદાન આપે તો પત્ની આ સર્વ હવ્ય તને આપવામા આવશે. વ-
રદત્તે તે વાત કહુલ્લ કરી. આ વસતે તેનો પુત્ર ઇષ્ટદત્ત પોતાના માતા પિતાની
સ્વાર્થમય છેદા જોડ વિચાર કરા લાગ્યો—“ અહા ! આ સસારહુ સ્વરૂપ કે-
હુ સ્વાર્થમય છે ? પરમાર્થે કરી કોંડ કોંડને વલ્લજ નથી. કહુ છે કે,

“ ટક્ ક્ષીણફલ્લ ત્પજતિ વિહગાં શુષ્ક સરઃ સારસાઃ ” ઇત્યાદિ

“ જેના ફયો ક્ષીણ થડ જાય એવા વૃક્ષનો પક્ષીઓ ત્યાગ કરે છે. અને
શુકાઈ ગયેલા સરોવરનો ત્યાગ સારસ પક્ષીઓ કરે છે. ”

ઘઢી જે દરિહી હોય, તેને પ્રાય કરીને દયા હોતી નથી. કહુ
છે કે,—

“ વુચુક્ષિતઃ કિન કરોતિ પાપ, ક્ષીણા જના નિષ્કરૂણા જવન્તિ ।

“ જુગ્યો માણસ શુ પાપ નથી કરતો ? જે માણસો હવ્યથી ક્ષીણ થ-
ડ જાય છે, તે નિર્દય પની જાય છે. ”

ઇષ્ટદત્ત પોતાના મનમા આ પ્રમાણે ચિંતવવા લાગ્યો. પત્ની પરદત્તે પો-
તાના પુત્રને મહાજનને સોંપ્યો મહાજને તે પુત્રને વલ્લ, આનૂપણ વગેરેથી સળગા-
યો. પત્ની તેના હાલ્લાટ હપર નિતરુ કરી મુખમા તાવૂવ આપ્યુ. એવી રીતે તેને

સુશોજિત ઘનાવી રાજાની પાસે લાવવામા આવ્યો રાજા પણ અલ્પકૃત થઈ તેના માતા પિતા અને નગરજનોથી વીંટાણલા ઇચ્છદત્તને પ્રસન્ન વદનવાળો જોઈ ચમત્કાર પામીને બોલ્યો—“ હે ઇચ્છદત્ત, તને આ વચ્ચે વહ્નિદાનમાં લઈ જાય છે, તે બતા તુ કેમ પ્રસન્ન વદન દેશાય છે ? તને મૃત્યુનો જય કેમ લાગતો નથી ? ” ઇચ્છદત્ત બોલ્યો. “ દેવ, જ્યાં સુધી જય નથી આવ્યો, ત્યાં સુધી સ્ત્રીનું નહીં. જય આવ્યા પછી નિઃશક થઈને તે સહન કરવું. તેને માટે કશું છે કે,

“ તાવક્લયસ્ય જ્ઞેતવ્ય, પાવક્લયમનાગતમ્ ।

આગત તુ જયંવીહ્ય, પ્રહર્તવ્યમશંકિતઃ ”

જ્યાં સુધી જય આવ્યો નથી, ત્યાં સુધી તેનાથી જય રાખવો, પણ જ્યાં જય આવી પને ત્યારે નિઃશકપણે તે ઉપર મહાર કરવો. ”

આટલું કહી તે ઇચ્છદત્તે કહ્યું, આ વચ્ચે હું એક નીતિનું વચન બોલું છું, તે તમારે સર્વને સાવધાન થઈને સાંજલવા યોગ્ય છે. “ લોકોમા કહેવાય છે કે, પિતાએ સતાપેક્ષો ઘાલ્યો માતાને શરણે જાય છે માતા પિતાથી પરિતાપ પામેલો ઘાલ્યો રાજાને શરણે જાય છે અને રાજાએ સતાપેક્ષો મહાજનને શરણે જાય છે. હે રાજા, જ્યાં માતા પિતા પોતે પુત્રનું ગળું મરમી તેને મારવા તૈયાર થાય છે, તેમાં રાજા પ્રેરક છે અને મહાજન હવ્ય આપી હણવાને માટે ગ્રહણ કરે છે, ત્યાં એક પરમેશ્વર શિવાય બીજા કોની શરણે જવું ? અને કોની આગળ તે હું જ નિવેદન કરવું ? હવે તો પરમેશ્વરનું શરણ લઈ ધૈર્યને ધારણ કરી છું. અને સહન કરવું. મહારાજા, આવો વિચાર કરવાથી મારા મનમા મરણનો શોક થતો નથી ”

ઇચ્છદત્તના આ વચનો સાંજલ્યા રાજાનું હૃદય કરુણારસમા મગ્ન થઈ ગયું. તેણે આર્ષ હૃદયથી જણાવ્યું, “ લોકો, તમે શામાટે આ દીન ઘાલ્યોને હણવા તત્પર થયા છો ? આવું પાપ કરવાની શી જરૂર છે ? પાપના હેતુરૂપ એવા આ નગર અને તેના સ્થિર દરવાજાની મારે કાઈ પણ જરૂર નથી આ જગતમા સર્વ સસારી પ્રાણીઓ જોવિતના અર્થી છે, કોઈ પણ મરણની ઇચ્છા કરતું નથી, તેથી આત્માના હિતેચ્છુ પુરુષોએ કોઈ પણ જીવની હિંસા ન કરવી જોઈ સર્વ જીવોને વિષે અનુકંપા રાખવી જોઈ. ” આ પ્રમાણે રાજાને દયા ધર્મમાં દૃઢ રહેવ

તથા ઈષ્ઠદત્તને સત્ત્વવંતે દેહી તે નગરની પ્રતોલીનો અધિષ્ઠાયક દેવ પ્રસન્ન થઈ ગયો. તત્કાલ તેણે તે વનેની ઊપર પુષ્પની વૃદ્ધિ કરી અને તે દરવાજાને સર્વના જોતા સ્થિર કરી દીધો. તે દેહાવ જોડ સર્વ નગર જનો વિસ્મય પામી ગયા.

પછી રાજાના ગુણોનું કીર્તન કરતા અને દયામય જૈન ધર્મની અનુમોદના કરતા લોકો રાજાની સાથે મોટા ઉત્સવ સહિત નગરમાં પેઠા હતા. પેઠો ઈષ્ઠદત્ત પણ હર્ષ પામતો પોતાના માતા પિતાની સાથે ઘેર ગયો. ત્યારથી ઘણા જન્ય જનોએ દયામય જૈન ધર્મને અગીકાર કર્યો હતો. એ પ્રમાણે અનુકંપા નામે સમ્યક્ત્વના ચોથા લક્ષણ ઊપર મુધર્મે રાજાનું દૃષ્ટાંત કહેવામાં આવ્યું. એવી રીતે બીજા પણ જન્ય જનોએ આત્મ ધર્મને ઓગ્રસ્તાવનારા, અને સર્વ સુખની શ્રેણીને પ્રતિપાદન કરનારા એ અનુકંપા લક્ષણને ધારણ કરી જગતના સર્વ માણી ઊપર અનુકંપા રાખવી.

સમ્યક્ત્વનું પાંચમું લક્ષણ આસ્તિકતા

જેની મતિ અસ્તિપણાને વિષે હોય તે આસ્તિક કહેવાય છે. તે આસ્તિકપણાનો જાણ અથવા ક્રિયા તે આસ્તિકતા અથવા આસ્તિક્ય કહેવાય છે. અન્ય-મતના તરફો સાંનિધે છે તો પણ શ્રી જિનોંક તત્ત્વને વિષે જે આકાંક્ષા રહિત પ્રીતિ ધારણ કરવામાં આવે છે એટલે જિન વચન ઊપર પૂર્ણ વિશ્વાસ રાખવામાં આવે તે આસ્તિક્ય કહેવાય છે. તેવા આસ્તિકપણાને લડને સમ્યક્ત્વ સારી રીતે ઓગ્રસ્તાય છે, તેથી તે સમ્યક્ત્વનું લક્ષણ કહેવાય છે. સમ્યક્ત્વ પ્રત્યક્ષ જણાતું નથી તે એવા લક્ષણથી ઓગ્રસ્તાય છે. તેવા આસ્તિક્યવાલો પુરુષ તે આસ્તિક કહેવાય છે. તેને માટે આગમને વિષે કયું છે કે,

“ મન્નઈ તમેવ સચ્ચં નિસ્સંક જં જિણેહિ પન્નત્તં ।

સુદ પરિણામો સમ્મ કંઠાઈ વિસુત્તિયારહિત્થો ” ॥૧॥

“ જે જિનેશ્વરે પ્રપેક્ષ છે, તેને સત્યજ માને છે અને તે પણ નિઃશકપણે માને છે, અને જે આકાંક્ષા વગેરે દોષથી રહિત એવા શુદ્ધ પરિણામ તે સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે. ”

આ ગાથા ઊપર પચાસોત્તરની કથા મળ્યાન છે, તે કથાની અદર આ ગા-

ધાનો જાવાર્ય આવી જાય છે.

પદ્મશેખરની કથા

ઝઘ્ઘીપમાં જરસકેતની અદર પૃથ્વીપુર નામે નગર છે. તે નગરને વિષે પદ્મશેખર નામે રાજા રાજ્ય કરે છે.

એક દિવસે તે નગરની પાસે આવેલા વનમાં ઘણા મુનિઓથી પરિવૃત્ત થયેલા શ્રી ચિનયચર નામે આચાર્ય સપોસર્પા તેમના આગમનની વાર્તા સાંજળી રાજા પ્રમુખ ઘણા લોકો તેમને વડના કરવાને આવ્યા. ગુરુવર્યે સર્વ જન્ય જીવોના ઉપકારને માટે ધર્મદેશના આપી. તે વચ્ચે રાજા પદ્મશેખરે ગુરુ પાસેથી જીવા-જીવાદિ નવ તત્ત્વોનો પરમાર્થ જાણી તેને વજ્રત્રેપની પેઠે પોતાના દ્વંદ્વમા ધારણ કર્યો હતો. બીજા પણ ઘણા જન્ય જીવોએ તે સમયે ગુરુ પાસેથી સમ્પક્ષ્વ રત્નને પ્રાપ્ત કર્યું હતું. તે પછી રાજા પ્રમુખ સર્વ લોકો ચિનયચો ગુરુ મહારાજને નમન કરી પોતપોતાને સ્થાને ચામ્યા ગયા. પછી ગુરુ મહારાજ ત્યાંથી વિદ્વાર કરી બીજે સ્થળે ચાલ્યા ગયા હતા.

ત્યારથી રાજા પદ્મશેખર શ્રી જિનોક્ત તત્ત્વોને વિષે આસ્તિકતાને ધારણ કરી મુલે કાન નિર્ગમન કરતો હતો. કદિ કોઈ પુરુષ જિનોક્ત નવ તત્ત્વોની ઉપર શ્રદ્ધા ન રાખે અને પોતાનો મદ યુક્તિને લઈને તે તરફ અજાણ દર્શાવે તો રાજા પદ્મશેખર જેમ સારથિ વૃષજને વશ કરે તેમ તેને વાદથી જીતી વશ કરી આર્હત ધર્મનું યથાર્થ સ્વરૂપ સમજાવતો હતો. પછી તે રાજા કોઈ વાર ઘણા લોકોની સજ્ઞા વચ્ચે ગુરુ તત્ત્વની આ પ્રમાણે પ્રશંસા કરતો હતો—“હે જન્ય લોકો, આ સસારમાં ગુરુ સર્વોત્તમ છે. જે સદા આ લોકની મમતાથી રહિત, જીવદયાના મરૂપક, દુષ્ટ વાદિગણને જિતનાર, કષાય રહિત, ઉપમા રહિત, ઉપશમ રસના મમૂહથી પરિપૂર્ણ હૃદયવાના, રાગદ્વેષથી વર્જિત, સસારથી વિરક્ત, કામ વિકારને નાશ કરનાર, સિદ્ધિ રૂપી સ્ત્રી ઉપર પરિચાર કરનાર, સર્વ જન્યનો પરિહાર કરનાર, ચારિત્ર રૂપ મહારત્નને વ્રદ્ધ કરનાર, સર્વ જીવો ઉપર કરુણા રસને વર્ષાવનાર, અને દુર્ધર પ્રમાદ રૂપ ગજચ્છાનો નાશ કરવામાં સિંહ સમાન છે, તે શુદ્ધ ગુરુ કહેવાય છે. જે પ્રાણીઓ મનુષ્યત્વ વિગેરે સર્વ ધર્મની સામગ્રી પ્રાપ્ત કરી પણ ગુણવાન્તા ગુપ્તે સેવે છે, તેવાઓને ધન્ય છે. અને જેઓ તેમના ઉપદેશ વચન રૂપ

અમૃતનુ પાન કરે છે, તેઓને વિશેષ ધન્ય છે. ” આવા વચનો કહી રાજા પદ્મ-
શેખર ઘણા નવ્ય આત્માઓને પ્રતિવોધિત કરતો હતો અને અનેક આત્માઓના
પાપકર્મના મૂલને પ્રકાશિત કરતો હતો.

જ્યારે રાજા આલો પ્રતિવોધ આપતો હતો, તેવામા એક વિજય નામે શેઝ-
નો પુત્ર તે સ્થાને વેગો હતો. રાજાના વચનમા તેને પ્રતીતિ આવી નહી. તેથી
તેણે ઝજા થડને જણાવ્યું, “ મહારાજા, તમે જે ગુરુની પ્રશસા કરોછો, તે સર્વ
ગુરુઓ પોતરાની જેમ સાર વગરના છે, કારણ કે, પવને ચંદ્રાવેદ્યા ધ્વજપટની પેઠે
ચપલ ચિત્તવાદ્યા તે મુનિઓ વિપયોમા આસક્ત એવી પોતાની ઈચ્છિયોને રોકવાને
કેમ સમર્થ થઈ શકે ? ઇષ્ટાટિક દેવતાઓ પણ તે ઈચ્છિયોને રોકવાને સમર્થ થઈ
શકતા નથી. ” તે શ્રેષ્ઠ પુત્રના આ વચનો સાંજળો રાજા પોતાના મનમા ચિત્ત-
વવા હાળ્યો. ‘ આ કોઈ છુરુષ્ઠિ અને વાચાલ છે આ અલ્પમતિ માણસ આવા
વિપરીત વચનોથી જોદ્યા લોકોને નમાવી સન્માર્ગથી ભ્રષ્ટ કરશે, માટે આ યુવા-
નને કોઈ પણ રીતે પ્રતિવોધ કરવો જોઈએ ” આશુ ચિંતવી રાજાએ યદુ નામના
એક સેવકને એકાતે બોદ્યાવીને કહ્યું, “ યદુ, તારે આ વિજયની સાથે ગાઢ મૈત્રી
કરવી અને તેનો વિશ્વાસ મેલવવો. પછી તેના રત્નના કમીયામા આ મારુ મહા
મુદ્યવાદુ રત્નાન્તરણ નાચી દેવુ. ”

રાજાની આવી આજ્ઞા થવાથી તે યદુ તે વિજય શેઝની સાથે ગાઢ મૈ-
ત્રી કરી અને તેનો પૂર્ણ વિશ્વાસ સપાદન કર્યો. તે પછી એક દિવસે તે રત્નાન્તરણ
વિજયના કરમીયામા નાચી તે વૃત્તાત રાજાને નિવેદન કર્યો. તે પછી રાજાએ ત-
ત્કાત નગરની અંદર પ્રણયાર ઉદ્યોપણા કરાવી કે, “ સર્વ લોકોને સ્વર આ-
પવામા આવે છે કે, આજે રાજાનુ એક રત્નાન્તરણ ગુમ થયેલુ છે, તો જો કોઈએ
તે લીધુ હોયતો તેણે જલ્લદી આપી દેવુ. જો તે નહીં આપી જાય અને પાત્રલથી
તે જાણવામા આવશે તો તેના લેનારને સહત શિક્ષા કરવામા આવશે. ” આવી
ઉદ્યોપણા કરાવી સર્વ નગરના લોકોના યમ શોધવા માટે પોતાના સેવકોને હુ-
કમ કર્યો. સેવકોએ લોકોના ઘર શોધવા માનતા વિજયના ઘરનો શોધ કર્યો.
શોધ કરતા રત્નના કરમીયામા રત્નાન્તરણ જોવામા આવ્યું. તે જોડ તેમણે વિજ-
યને પૂછ્યું, “ વિજય, આશુ ? આ રાજાનુ રત્નાન્તરણ તમારા કરમીયામા કયા-

थी ? ” विजये कथु, “ हु काइपण जाणतो नथी. ” राजपुरुषोए कथु, “ पोते रत्ताजरणी चोरी करी अने कहे ठे के, हु काइ जाणतो नथी ए केवु कहे-
 वाय ? शा माटे चोरीने बुपावे ठे ? ” विजय जयधी काइ बोली शक्यो नहीं.
 ते मौन धरीने रह्यो. “ पत्ती राज सेवकोए तेने एकडी बाधो दीधो अने तेने
 राजानी सपीपे ह्याव्या. राजाए सेवकोने ठानी रीते सूचना करी के, ” हु आ
 झा करु तोपण तमारे तेनो बध करवो नहीं. पत्ती राजाए प्रकाशयी सजा समझ
 कथु, “ आ चोर ठे, माटे तेने हण्णी नाखो “ राजानी आबी आझा थवाथी
 राज सेवकोए विजयने बध करनारने सोंपी दीधो. विजयना सगाओ, स्नेहीओ
 अने सबधीओ ते जोता हता, पण तेने खरो चोर जाणी तेओ तेने ठोमाववाने
 आगळ पड्या नहीं विजये पोताना मनमा जाएयु के, हवे मारा जीवितनो अ-
 त आबी जशे पत्ती ते पेना यझने दीन वचनोथी कहेवा लाग्यो. “ मित्र, तु
 हरेक रीते राजाने प्रसन्न करी मने ठोमाव अने मने जीवितनु दान आप ” ते-
 नी आबो दीनवाणी साजळी यझने दया आबी तेणे राजाने विनति पूर्वक कथु,
 “ स्वामी, आ मारा मित्र विजयने योग्य दम दइ ठोमो दो अने सर्व कष्ट्या
 एना साधन रप एवा जीवितनु तेने दान आपो. ” यझना आ वचनो साजळी
 राजा कोपायमान घडने घोड्यो—“ यझ, आ चोरने ठोमो देवो ए मने योग्य
 लागतु नथी. तोपण तारा वचननु मान राखवाने एक उपाय ठे के, ते विजय
 मारा घरमाथी एक तेजथी जरेखु पात्र हाथमा ले अने तेमाथी एक बिंदु पण
 नीचे पमे नहीं. तेवी रीते आखा नगरमा जमीने मारी पासं द्यावीने मुके, ता
 हु तेने जीवतो राखीश. ते शिवाय तेने जीवतो राखवामा आवशे नहीं. ” यझे
 राजानो आ हुकम विजयने जणाव्यो मरणना जयथी जय पामेत्ता विजये पो
 ताना प्राण वचावान ते सर्व कबुल कथु पत्ती राजा पद्मशेखरे पोताना नगर जनेने
 बोत्तावी आ प्रमाणे आझा करी नगरजनो, आजने आपणा नगरमा प्रत्येक स्थाने
 विविध जातना वाजाओ वगमावो. मनोहर रूपने धारण करनारी अने सर्व इन्डि-
 योना सर्वस्वने हरनारी वेड्याओने घेर घेर नचावो ” राजानी आबी आझा
 थवाथी दोकोए आखा नगरमा तेवी गोत्रवण करी दीधो पत्ती विजय ते तेजनु
 पात्र दइ नगरमा फरवा नीकळ्यो. ते शब्द, रूप, रस, अने गंध वगैरे विषयोनों
 अति रसिकं हतो, छता मरणना जयथी ते जितेंद्रिय, निबिकारी अने मनने

जीतनारो थइ कोऽ पण स्थले स्वजना पाम्या वगर आखा नगमा जमी राजानी सजामा आव्यो अने यत्नथी जाळवेहुं ते तेजनु पात्र राजानी आगळ मुकी ते प्रणाम करीने लज्जो रयो. राजा हास्य करीने बोव्यो—“ विजय, तूं नगरमा फर्यो ते बखते वाद्य, गीत, अने नृत्यो थता हता, ते ठता ते तारा बिशुत्ता जेवा चपळ मनने अने ऽडियोने केवी रीते वश करी ?” विजय बोव्यो—“ स्वामी, मरणना जयथी हु तेम करी शक्योनु. कहुं ठे के, “ मरणसम नत्थि जय ” “ मरण समान बीजुं जय नथी. ”

राजाए कहु, “ विजय तूं विषयोमा ठपातुर ठे, ते ठता ते एक जवमा मरणना जयथी प्रमादने हणी नारयो, तो जे मुनिओ अनत जवना जीह ठे अने तत्त्वोने जाणनारा ठे, तेओ अनत अनर्थो उत्पन्न करनारा प्रमादने केम सेवे ? ” राजानु आ वचन साजळी विजय एकदम प्रतिरुद्ध थइ गयो. तेना मोहनो उदय नाश पामी गयो. जिनमतना परमार्थने जाणी तेणे श्रावक धर्मने अंगीकार कर्यो. ते बखते सर्व लोको आनन्द पामी गया. अने राजाना सद्गुणोने प्रेमपूर्वक गावा हाम्या.

आ प्रमाणे राजा पद्मशेखरे तणा जव्यजीवोने जैन धर्ममा स्थापित करी अने जैन धर्मना महिमाने वधारी मुखे राज्य पावन कर्तुं हतु. ठेवडे आस्तिक्य रूप सम्यक्त्वना लक्षणना प्रभावथी ते चिरकाद्व राज्य करी देवगतिने प्राप्त थयो हतो.

जव्य जीवोए आ पद्मशेखर राजाना चरित्रने साजळी पोताना हृदयमा आस्तिकरूप सम्यक्त्वना लक्षणने धारण करवुं के जेथी मोक्ष संपत्ति प्राप्त घाय ठे.

उ प्रकारनी यतना

“ परतीर्थिकादि वदनेत्यादि ” परतीर्थिओ पट्टे परित्राजक, सन्यासी जिहु, अने चौत वगेरे वगेरे शब्दथी शिव, कृष्ण, ब्रह्मा, बौद्ध, प्रमुख देवोनु ग्रहण करवु. तथा अरिहतनो प्रतिमा रूप एवा स्वदेवो पण जो दिगवर वगेरे कुतीर्थिओए ग्रहण करेला अने चौत पट्टे चौत मतिओए अंगीकार करेला होय, तेमने वदन स्तवन न करवु. ते पेहेझी यतना कहेवाय ठे.

તેવા દેવોને નમસ્કરણ એટલે મસ્તક વડે પચાગ વદન ન કરવું, તે વીજી યતના કહેવાય છે. સમ્યક્ત્વ વત પુરુષોષ્ આ વડેનો ત્યાગ કરવો, તેનો ત્યાગ ન કરવાથી જો તેવા દેવોને વદન—સ્તવન વગેરે કરવામા આવે તો તેના જીત્ત હોકો મિથ્યાત્વ વગેરેમાં સ્થિર થાય છે.

મવચન સારોષ્ધાર નામના પ્રથમા લેખેલું છે કે, મસ્તકે કરી જે કરવામા આવે તે વદન કહેવાય છે અને પ્રણામ પૂર્વક શ્રેષ્ઠ ધ્વનિ વડે ગુણોનું કીર્તન કરવું, તે નમસ્કરણ કહેવાય છે. તેને માટે વીજી સ્થલે પણ આ પ્રમાણે લેખેલું છે

“ વંદણ ચં કરજોરુણ, શિરસા નમણ પુણ્યં ચ હૃદનેય ।
વાયાઈ નમુકારો, નમસણ મણ પ્પસાઓત્તિ ” ॥ ૧ ॥

“ કર જોરુવા તે વદન, મસ્તક નમાવડું તે નમન, વચને કરી નમવું, તે નમસ્કરણ અને મનનો પ્રસાદ—પ્રસન્નતા નમસન સમજવું. ” ૧

પરતીર્થિઓએ પ્રથમ નહીં ચોક્કસ બતાવે, તેમની સાથે આજ્ઞાપ ન કરવો તે વીજી યતના કહેવાય છે. સમ્યક્દષ્ટિ પુરુષોષ્ તેવી આજ્ઞાપનો સર્વથા ત્યાગ કરવો જોઈએ.

પરતીર્થિઓની સાથે સહન કરવું, એટલે વારંવાર ન બોલવું, એ ચોથી યતના કહેવાય છે. સમ્યક્ દષ્ટિઓએ સહન ન કરવું જોઈએ. પરતીર્થિઓની સાથે વિશેષ જાણ કરવાથી અતિ પરિચય થાય છે અને તેને લઈને આચાર ભ્રષ્ટ થાય છે. તેમજ મિથ્યાત્વનો ભ્રમ થઈ આવે છે. કદિ પરતીર્થિઓ પ્રથમ ચોક્કસે તો સત્તમ રહિત થઈ ભ્રમોપવાદના જયથી તેની સાથે થોડું બોલવું.

તે પરતીર્થિઓને અજ્ઞાન, પાન, સ્વાદિમ અને સ્વાદિમ તથા વસ્ત્ર પાત્ર અનુકાપાદાન સિવાય વીજી રીતે ન આપવા એ પાંચમી યતના કહેવાય છે. વીજી રીતે આપવાથી જો તે વીજી હોકોના જોવામા આવે તો તેમનું બહુમાન થાય છે અને તેથી મિથ્યાત્વની પ્રાપ્તિ થાય છે. માત્ર પરતીર્થિઓને અનુકાપાદાન કરવાનીજ આજ્ઞા છે અનુકાપા શિવાય ધર્મ બુદ્ધિથી તેમને કાંઈ પણ આપી શકાતું નથી. અનુકાપાદાન દેવામા કાંઈ પણ દોષ નથી. તંન માટે મનુ છે કે—

“सर्वेहिं पि जिणेहि, दुज्जय राग दोस मोहेहिं ।

सत्तानुकंपणट्ठा, दाण न कहिपि पमिसिद्धं ॥ १ ॥

“जेमणे राग, द्वेष अने मोहनो त्याग करेलो ठे, एवा सर्व जिनेश्वरोए सर्व प्राणीओने अनुकंपादान करवानु कदिपण प्रतिफेयुं नथी.” १

बळी सम्यग् दर्शनी पुरपोए परतीधिकोए ग्रहण करेला जिनविंबोनी पूजा निमित्ते गंध, पुष्पादिक वस्तु सम्यग्दर्शनीओए मोक्षदात्री नदीं. आदि शब्दार्थी विनय, वैयावच्च, याज्ञा, स्नान वगैरे न करवा. तेम करवाथी लोकोने मिथ्यात्वमा स्थिर करवापाणु थाय छे. तेम न करवाथ. ए ठउं यतना कहंवाय ठे.

आ ठ यतना साचवी पर तीर्थीओना परिचयनो सर्वथा त्याग करनारा जव्यात्माओ जोज राजाना पुरोहित धनपादनी पेठे सम्यक्त्वनु दक्षपन करता नथी.

धनपाद पुरोहितनी कथा.

अवति नगरीमा जोज राजाने सर्वधर नामे एक पुरोहित हुतो. तेने धनपाद अने शोचन नामे वे पुत्रो हुता. बने पुत्रो पामित्य वगैरे गुणोधी ते महाराजाना मानीता थया हुता. एक दिवसे श्री सिद्धसेनसूरिना सतानिक श्री ऋषिस्थित नामना आचार्य जव्य जनोने प्रतिबोध करवा माटे त्या आची वज्या. पुरोहित सर्वधर हमेशा आचार्य पासे जतो आवतो, तेथी तेने आचार्य वर प्रीति थइ.

एक वखत पुरोहित सर्वधरे आचार्यश्रीने पुज्यु,—स्वामी, में मारा वरना आगणामा कोटि छव्य दाटेछुं हुतु. हाव मं तेनी धर्णी तपास करी तो पण ते छव्य मने हाथ द्यागनु नथी. तो हवे ते छव्यनी प्राप्ति शी रीते धरो ? ते कृपा करी जणावो. ” आचार्य हास्य करी उत्तर आप्यो. “जइ, जो ते छव्य तने प्राप्त थाय तो तारे शु करवु ?” सर्वधरे कयु,—“स्वामी, जो ए छव्य मने प्राप्त थाय, तो हु तमोने अर्थोअर्थ वेहेची आपु. गुरुए कोइ प्रकारधी ते छव्य सर्वधरने वतावी आप्यु. सर्वधर ते छव्यनो दगडो जोइ सानदार्थ्य थइ गयो. पडी तेना वे सरखा जागना दगडा करी, तेमाथी एक दगडो गुरुने माटे निर्भारी

गुरुने विनंति करी. “स्वामी, आ अर्धु डव्य आप ग्रहण करो.” गुरु बोध्या—
“जइ अमारे मुनिने डव्यनु काइ प्रयोजन नथी. अमोए तो प्रथम पासे रहेला
डव्यनो त्याग करी दीधो डे.

सर्वधर बोध्यो—“त्यारे शु तमे सार रुप अर्ध डव्य पागोडो ?” गुरुए
कथु, “हा, जे तमारा घरमा अर्धु सार रुप होय ते आपो.” सर्वधरे कथु,—
“मारा घरमा शु सार रुप डे ?” आचार्य बोध्या—“तमारा घरमा सार रुप बे
पुत्रो डे, तेमांघी एक पुत्रने आपो.” गुरुना आ वचनो साजळी ते पुरोहित
चकित थइ गयो अने कृणवार मौन धरीने रह्यो. पड्डी ते आचार्य महाराज त्याघी
विहार करी बीजे स्थाने चाह्या गया हता.

पड्डी पुरोहित सर्वधर ते गुरुना उपकारनु स्मरण करवा लाग्यो ते स्म-
रण करता तेना मनमा आव्यु के, ते उपकारी गुरुनो भृत्युपकार करवाने समर्थ
थइ शक्यो नहीं. आ पश्चात्तापथी तेने हृदयमा लागेवा शक्यनी जेम पीना थवा
लागी. तेवी स्थितिमा केडब्लोक काळ निर्गमन कर्या पड्डी ते रोगग्रस्त बनी गयो
रोगी अवस्थामा रहेता ते डेह्नी स्थितिमा आवी पड्यो ते बखते तेना बने पु-
त्रोए पोताना धर्मने उचित एवी अतक्रिया करवा मानी. ते बखते पितानु मन
छुःखो थतु जोइ तेना पुत्रोए पूज्यु, “तात, तमारा चित्तमा कोइ चिंतानी पीना
होय तेवु देखाय डे, तो ते शी चिंता डे ? ते कृपा करी निवेदन करो.” पुत्रोना
आ वचनो साजळी सर्वधरे पोतानो सर्व वृत्तात जणाव्यो. ते पड्डी कथु के, “पुत्रो,
तमारा बनेमाथी एक जण जैनधर्मनी दीक्षा ड्यो तेम करवाथी हु ऋणमुक्त थइ-
श. तमारा जेवा पुत्रोए यने ऋणमुक्त करवो जोइए.” पिताना आ वचन साजळी
धनपाय जय पामी नीचु मुख करी रह्यो. ते बखते शोजने कथु,—“तात, हु
दीक्षा ग्रहण करीश, तमे ते जैन मुनिना ऋणमाथी मुक्त थअओ अने हृदयमा
परमानंद जावने धारण करो.” पुत्रना आ वचनो साजळी ते सर्वधर पुरोहित
काइ धर्मने पामी देवद्वोके चाह्यो गयो ते पड्डी शोजने पितानी उत्तर क्रिया
करी श्री वर्धमान सूरिना शिष्य श्री जिनेश्वर सूरि पासे जैन दीक्षा ग्रहण करी.
आथी तेनो वधु धनपाय रोपाविष्ट थइ गयो अने त्यारथी ते जैन धर्मनो पूर्ण छेपी
थवा लाग्यो. तेणे पोतानी सत्ताथी अवतिमा साधुओना आगमननो निषेध करा

વ્યો. આથી અવતિના સપે ગુરુને આ પ્રમાણે પત્રથી લખી જણાવ્યું—
 “સ્વામી, આપે શોજનને દીક્ષા આપી ડપડવ ડજો કર્યો ઢે શોજનને દીક્ષા ન આપી હોત તો શુ ગચ્છ શૂન્ય થઈ જાત ? શું તે નિર્વંશ થઈ જાત ? ગચ્છ તો ઇક રત્નાકર રૂપ ઢે. શોજને દીક્ષા લીધી તેથી તેનો જાઈ ધનપાલ પુરોહિત મિથ્યાત્વીપણથી રોપાચિટ્ થઈ આર્હત ધર્મની ઘણી હાનિ કરે ઢે.” ગુરુ આ વૃત્તાત જાણી ધિચારમા પડ્યા. તેમણે પોતાના શિષ્ય શોજનને ગીતાર્થ જાણી શુજ દિવસે તેને વાચનાચાર્યનું પદ આપ્યું હતું. તે પછી તેમને ઇક મુનિ યુગલ સાથે તે ડપડવની શાંતિને માટે અવંતિ તરફ મોકલ્યા. શોજનાચાર્ય ગુરુની આજ્ઞા માન્ય કરી ત્યાંથી ત્રિહાર કરી ડજ્જયિની નગરી પ્રત્યે આવ્યા. તે વાવતે રાત્રિ હોવાથી નગરના દરવાજા વંચ હતા ઇટ્થે તેઓ રાત્રે વાહેર રથા હતા. પ્રાતઃકાલે પ્રતિક્રમણ કરી તેઓ ઇ નગરમા પ્રવેશ કર્યો, તેટલામા પુરોહિત ધનપાલ તેમને સામો મળ્યો. તે જૈન ધર્મનો પૂર્ણ ઇષી હોવાથી પોતાના ઘડુ શોજનને આ પ્રમાણે ડપહાસ્યનું વચન કહ્યું—

“ગર્ઢન્નદત્ત જ્ઞદંત નમસ્તે ”

“ગધેખાના જેવા જેના દાત ઢે, ઇવા હે જગવાન, તને નમસ્કાર ઢે.”

આ વચન સાંજળી શોજનાચાર્યે પોતાના જાણને ઓલ્લસી તેના પ્રત્યુત્તરમા આ પ્રમાણે કહ્યું.

“કપિવૃષ્ણાસ્ય વયસ્ય સુખં તે ” ।

“વાદરાના વૃષ્ણ જેવા મુખવાલા હે જાડ, તને સુખશાતા ઢે ? ”

આ પ્રતિહાસ્યનું વચન સાંજળી ધનપાલે કહ્યું, “તમારો નિગાસ કર્યા ઢે ? ” શોજનાચાર્યે કહ્યું, “જ્યા તમારો નિગાસ ઢે, ત્યા ” પછી ધનપાલ પોતાના જાણના વચનને ઓલ્લસી લજ્જા પામી ત્યાંથી કોડ કાર્યને માટે ચાલ્યો ગયો હતો. તે પછી શોજનાચાર્ય પ્રત્યેક જિનમંત્રિ ચૈત્યવદન કરી જેવામા ચૈત્યની વાહેર આવે ઢે, તેટલામા નગરનો સપ ઇકઠો થઈ ગયો. અને તે ગુરુની સામે આવી તેમના ચરણમા નમી સમીપ પેઝો. શોજનાચાર્યે ડત્તમ વાણીથી તેને ધર્મદેશના આપી. પછી સર્વ સંઘની સાથે તેઓ પોતાના જાઈ ધનપાલના ઘર તરફ ચાલ્યા.

ते बखते बधु धनपात्र सन्मुख आव्यो अने विनयपी नमस्कार करी पोताने घे
 दइ गयो. त्या तेमने बसवाने माटे एक मुशोजित चित्रशाळा आपी. ते बख
 तेणे पोतानी माता अने स्त्री वगैरेनी पासे उत्तम प्रकारनी रसवती तैयार करावी
 ज्यारे ते रसवती शोजनाचार्य पासे निवेदन करी, त्यारे आचार्य ते स्वीकार
 नही तेमणे जणाव्यु के, आधाकर्मिक आहार जैन साधुने अग्राह्य ठे ते पर्व
 गुरनी आझा मेझवी तेमनी साथे रहेया वे मुनिओ श्रध्दायु श्रावकोने ये
 आहार खेवाने गया. ते बखते धनपात्र तेमनी साथे चाट्यो. ते समये कोड श्राव
 कने घेर गोचरीए जतां एक गरीब श्राविकाए एक दर्हीनु पात्र ते मुनिनी आगळ
 धर्यु. अने कशु के, “ मारा घरमा आ बस्तु ठे, ते बोहोरो.” मुनिए पुच्छु, “आ
 दर्ही शुध्ठ ठे ?” श्राविकाए कशु, “महाराज ते त्रण दिससु ठे.” तत्काळ मुनि
 बोझ्या के, “ तो ए दर्ही अमारे खेवा योग्य नथी. कारण के, श्री जिनेश्वर
 आगममा त्रण दिवसनु दर्ही खेवानो निपेध करेझो ठे. आ सांजळी साथे आवेझा
 धनपाळे पूच्छु के, “ महाराज, आ दर्ही अशुध्ठ केम ठे ? ” मुनिए कशु “ ते
 बिपे तमारे तमारा जाझने पुढी जेवु. ” पढी धनपाळ ते दर्हीनु पात्र दइ शो
 जनाचार्य पासे आव्यो अने ते आचार्यने बतावी कशु के, “ आ दर्ही अशुध्ठ
 केम ठे ? ते झोकोमा अमृत तुल्य कहेराय ठे. जो तमे आ दर्हीमा जीव देखामो
 तो हु श्रावक थइ जाळ अने जो नहीं देखामो तो हु जाणीश के, तमे जोळ
 झोकोने उगनारा ठे. ” पोताना जाझना आवा बचन साजळी शोजनाचार्य कशु,
 “ हु तमोने हमणांज जीव बतावु, पण पढी तमारे तमारु बचन पाळवु जोझो.”
 धनपाळे ए बात कयुल करी पढी शोजनाचार्य एक द्वाखनी घेपझी मगावी
 पढी दर्हीना पात्रनु मुख बध करी, तेनी पन्तरे एक छिछ करी ते पात्र तमके
 मुखयु. पढी ते छिछमाथी दर्ही पेझा द्वाखना अळतामा पन्तवा द्वाग्यु, त्यारे
 तेनी अदर धोझा जीवमाओ जोवामा आव्या तत्काळ तेमणे ते धनपात्रने बता-
 व्या. धनपात्र ते चाळता जीवोने जोइ पोताना मनमा अतिशय आश्चर्य पामी
 गयो तत्काळ तेना हृदयमां एवी जावना प्रगट थइ आवी के, जैन धर्मने धन्यवाद
 घटे ठे. तत्काळ ते पोताने मुखे आर्हत वर्मनी प्रशसा करवा द्वाग्यो तेना हृदयमा
 तत्त्व स्वरूप सम्यक्त्व प्रगट थइ आव्यु पढी तेणे पोताना जाइ शोजनाचार्य
 पासे वारवत अंगीकार कर्या अने ते शुध्ठ श्रावक बनी गयो ते श्री अरिहत ते

शुद्ध देव, उत्तम साधु ते गुरु, अने जिनेछ जापित ते धर्म मानतो अने हृदयने विषे श्री पंचपरमेष्ठिनु ध्यान धरतो ते आत्म साधन करवा लाग्यो. तेणे अन्य मतने तदन ठोरी दीधो. ते छादशत्रुत धारी उत्कृष्ट श्रावक बनी गयो.

शोचनार्थ आ प्रमाणे पोताना बधुने प्रतिबोध आपी गुरुनी समीपे गया हता. धनपाद उ यतना पाळतो मुखे करी सम्यक्त्व उर्मेने आराधतो काद्व गुमावतो हतो. एक बखते कोइ छुष्ट ब्राह्मणे आबी जोजराजाने कहुं, “महाराजा, तमारो पुरोहित धनपाद जैन थड गयो छे. ते जिनेश्वर बिना बीजा कोइ पण देवने नमतो नथी.” ते ब्राह्मणना आ वचनो सांभळी राजाए पोताना मनमां विचार कयों के, जो ए बात सत्य होय तो तेनी परीक्षा करीए. ते पडी राजा जोज एक दिवसे धनपादने साथे दइ महाकाद्वना मंदिरमा गयो. जोज राजाए महाकाद्वेश्वर शकरने प्रणाम कयों. धनपाद शकरने नम्यो नही. तेणे पोताना हाथमां रहेछ मुद्रिकानी अंदर स्थापित एवा जिनेश्वरनी प्रतिमाने नमस्कार कयों. जोजराजाए ते चतुर्थी जाणी दीधु. पडी राजा पाताने स्थाने आब्यो, त्यां तेणे चंदन पुष्प बगेरे पूजानी सामग्री आपी धनपादने आझा करी के, “धनपाद आ पूजानी सामग्री दइ देवनी पूजा करी आबो.” आबी आझा करी तेनी पाडळ गुप्त बातमीदारो मोकद्व्या. धनपाद राजानी आझाथी तत्काद्व उजो थड प्रथम देवीना मंदिरमा गयो. त्याथी जयजीत थड बाहेर नीकळी शिवा-लयमा गयो. त्यां पण आसपास फरी बाहेर नीकळी विष्णुना मंदिरमां पेडो. त्यां पोतानु उत्तरीय वस्त्र नांखी रूप दांकीने बहार नीकळी श्री कृष्णदेवना मंदिरमां गयो. त्या शांतचित्ते जक्तिनावथी, श्री जिनेश्वरनी पूजा करी राजद्वारे आबी पोहोच्यो. राजाए मोकद्वेद्व्या गुप्त दूतोए ते वृत्तात राजाने ठानी रीते कही दीधो पडी राजा जोज धनपादने पुछ्यु. “केम धनपाद, तमे देवपूजा करी ?” धनपाद उत्तर आप्यो. “स्वामी, में सारी रीते पूजा करी.” त्यारे राजाए पुनः जणाय्यु. “धनपाद, तमे जवानी देवीना मंदिरमा जयजीत थड बाहेर केम नीकळी गया ?” धनपाद बोड्यो “स्वामी, ते देवीना हाथमा त्रिशूल हतुं. लव्वाट प्रदेशमां ब्रकुटी चरावेडी हती अने ते पामानु मर्दन करता हता. तेथी हु तेमनाथी जयपामीने बाहेर नीकळी गयो हतो. कारण के, में जाण्यु के, आ जवानीने शुद्ध करवानो

अवसर ठे, पूजानो अवसर नहीं, आतु विचारी में तेमनी पूजा करी नहीं
 राजाए पुनः पुन्य, “ धनपात्र, त्वारे तें शक्रनी पूजा केम न करी ? ” धनपा
 उत्तर आप्यो “ स्वामी, जेने कठ न होय तेने पुष्पमान शी रीते पेहेरावाय
 जेने नासिका न होय, तेने मुग्न केम अर्पय ? जेने कान न होय तेने गीत श
 रीते सज्जवाय ? अने जेने चरण न होय तेने चरणमा वदना शी रीते धाय
 आतु विचारी शिगरूप ते शक्रनी पूजा में करी नहीं. आ अर्थने अनुसर
 श्लोक ते आ प्रमाणे बोध्यो हतो.

“अकठस्य कंठे कथ पुष्पमादा, विना नासिकायाः कथं धूप गंध
 अकर्णस्य कर्णे कथ गीतनाद, अपादस्य पादे कथ मे प्रणामः।१

आ श्लोक बोझी रदा पड़ी राजा जोजे पुन प्रभ कयों. “ धनपात्र
 त्वारे विष्णुना मदिरमा जड तेमनी पूजा केम न करी ? अने तेमने बख्खी दां
 तु जलदी बाहेर केम नीकळी गयो ? ” धनपात्रे कथु, “ राजेंछ, विष्णु पोतान
 खोने साथे राखी रहेझा हता. तेथी में विचार कयों के, आ बखते विष्णु जना
 नामां एकात रहेझा छे, माटे हमणा पूजानो बखत नहीं कोइ साधारण पुरुष पण
 पोतानी छी पासे एकाते रखो होय ते बखते तेनी समीपे सारा माण
 न जवु जोइए तो आ तो कृष्ण वामुदेव के जे नण खरना स्वामी कहेवाय ठे,
 मनी पासे केम जवाय ? ” आबो विचार करी हु तेमनी पूजा कर्या बगर पा
 बध्यो हतो. वझी में विचार्यु के, “ चँटे जता आवता झोकोनी दृष्टि आ देखा
 आवशे, ” आतु विचारी में तेमनी उपर बख दांब्यु हतु. ” धनपात्रना आ वचन
 सानळी राजा जोजे कथु, “ त्वारे मारी आझा शिवाय, तें ऋषजदेवनी पूजा के
 करी ? ” धनपात्रे कथु, “ स्वामी, तमे मने देवनी पूजा करवानी आझा करी हती
 अने ते देवपण तो में ऋषजदेव जगवान्णा जोयु, तेथी में तेमनी पूजा करी हती.
 जेमना स्वरूपनु वर्णन आ प्रमाणे ठे

“ प्रशम रसनिमग्न दृष्टियुग्म प्रसन्न

वदनकमलमक कामिनी सगशून्य ।

करयुगमपि धत्ते शस्त्र सर्वंध वध्य

तदसि जगति देवो वीतरागस्त्वमेव ” ॥ १ ॥

“જેમના બે નેત્રો સમતા રસમા નિમગ્ન છે. જેમનું વદન કમલ પ્રસન્ન છે, જેમનો હસ્તગ સ્ત્રીના સગથી રહિત છે અને જે શસ્ત્રોનાં સમઘથી રહિત એવા બે હાથને ધારણ કરે છે, એવા હે કૃષ્ણદેવ જગન્નાથ, આ જગત્મા તમેજ એક વીતરાગ દેવ છો ” ૧

આ શ્લોક યોહ્યા પડી ધનપાદ્મ વિશેષમા જણાવ્યું, “ સ્વામી, જે રાગ-દેવથી યુક્ત હોય, તે દેવ કહેવાતા નથી, કારણ કે, તેમનામા દેવપણાનો અજાણ છે. તેવા દેવો આ સસારના તારક થઈ શકતા નથી. જેઓ આ સસારના પારને હટારનારા છે, તેઓજ આ લોકમા દેવ કહેવાય છે, અને તેવા દેવ તો શ્રી જિનેશ્વર એકજ છે, તેથી હત્તમ બુદ્ધિવાળા પુરુષોએ તેવા દેવનીજ સેવા નક્તિ કરવી જોઈએ. ”

ધનપાદ્મના આવા યુક્તિવાળા વચનો સાંજળી જોજ રાજાના મનમા કુદેવને માટે શકા હત્તન થઈ અને તેણે ધનપાદ્મની પ્રશસા કરવા માની. એક વસ્તુ તે મિથ્યાત્વી બ્રાહ્મણોની પ્રેરણાથી જોજ રાજાએ એક મોટા યજ્ઞનો આરંભ કર્યો. જ્યારે યજ્ઞની પૂર્ણાહુતિનો સમય આવ્યો ત્યારે એક યોકનને હોમવા માટે ત્યાં દાવવામા આવ્યો. હોમ કરતા યોકનો પોકાર કરવા દાવ્યો, તે જોડ રાજા જોજે ધનપાદ્મને પુછ્યું, “ જહ ધનપાદ્મ, આ યોકનો શું વોલે છે ? તે કહે. ? તે વસ્તુ તે ધનપાદ્મે કહ્યું, “ મહારાજ, તે યોકનો આ પ્રમાણે વોલે છે—

“ નાહ સ્વર્ગફલોપભોગ રસિકો નાન્યર્થિતસ્ત્વ મયા

સંતુષ્ટ સ્તૃણ ભક્ષણેન સતતં સાધો ન યુક્તંતવ ।

સ્વર્ગે યાંતિ યદિ ત્વયા વિનિહિતા યજ્ઞે ધ્રુવં પ્રાણિનો

યજ્ઞ કિ ન કરોષિ માતૃપિતૃજિઃ પુત્રૈસ્તથા વાધવૈ ॥ ૧ ॥

હે સાધુ પુરુષ, હું સ્ર્ગના ફલનો હપજોગ કરવામા રસિક નથી. તે ફલને માટે મેં તારી માર્થના પાળ કરી નથી. હું હમેશા ઘાસ खाइ સંતુષ્ટ રહું છું, તે ઠતા હું મને મારે છે, તે ઘટિત નથી. યજ્ઞમા હણેલા પ્રાણીઓ જો સ્વર્ગે જતા હોય તો તું તારા માતા પિતા, પુત્રો અને વાધવાને મારી યજ્ઞ કેમ કરતો નથી ? ” ૧

ધનપાલના મુલ્કથી આ શબ્દો સાજલી રાજા જોજ કોપાયમાન થઈ ગયો. પણ તે વચ્ચે તે માન ધરીને વેણી રહ્યો

એક વચ્ચે રાજા જોજે એક મોટું સરોવર કરાવ્યું. વર્ષાઋતુ આવવાથી તે સરોવર જલથી પરિપૂર્ણ થઈ ગયું. તે સ્વર જાણી રાજા જોજ પાંચસો પશ્ચિમો પરિવાર લઈ તે સરોવર જોવાને આવ્યો. ચતુર પશ્ચિમો પોતપોતાની યુષ્ઠિને અનુસારે નવા કાવ્યોથી તે સરોવરનું વર્ણન કરવા લાગ્યા. ધનપાલ તે વચ્ચે માન ધરીને રહ્યો. તે સમયે જોજ રાજાએ ધનપાલની સામે જોડને કહ્યું કે, ધનપાલ, તમે પણ સરોવરનું વર્ણન કરો. રાજાની આજ્ઞા થવાથી ધનપાલે આ પ્રમાણે એક નવીન કવિતા રચી સરોવરનું વર્ણન કર્યું

“એવા તન્નાગ મિપતો વરદાન શાલા
મત્સ્યાદયો રસવતી પ્રગુણા સદૈવ ।
પાત્રાણિ યત્ર ધક સારસ ચક્રવાકા
પુણ્યં કિયન્નવતિ તત્ર વયં ન વિદ્મ ॥ ૧ ॥

“આ સરોવર એક હત્તમ દાનશાળા છે. તેની અદર મત્સ્ય વગેરે સદા-કાલે તૈયાર થયેલી ઝમકદાર રસોડ છે. વગના, સારસ અને ચક્રવાક પક્ષીઓ તેમાં પાત્રરૂપ છે. તે દાનશાળાનું પુણ્ય કેટલું થશે, એ અમે જાણી શકતા નથી. ” ૧

ધનપાલના આ વચનો સાજલી રાજા જોજ મનમાં રોપાવિટ થઈ ગયો. તેણે પોતાના મનમાં ચિંતવ્યું કે, “ધનપાલ ઘણોજ છુટ્ટ છે. મારી કીર્તિને ધના-રનાર જે કામ છે, તે જોડને ડર્યા કરે છે. વહી આ તેના વચનો હપરથી જણા-ય છે કે, તે મારો શત્રુરૂપે પુરોહિત છે. જો એમ ન હોય તો વીજા બ્રાહ્મણોએ આ સરોવરનું વર્ણન કરી મારી કીર્તિ વધારી પ્રશંસા કરી અને આ છુટ્ટ પુરોહિતે મારી નિંદા કરી. માટે મારે પોતાએ આ ધનપાલને સરત શિક્ષા કરવી જોઈએ. વીજી કોઈ શિક્ષા કરવાની જરૂર નથી, માત્ર તેના પે નેત્રો કાઢી નાસવા, એટલે તેને સ્ત્રી શિક્ષા થશે. ” આવી વિચારી માન ધરી રાજા પોતાની સ્વારી લઈને દરબાર ગઢમાં આવવા નીકળ્યો. ચૌદામાં આવતા એક દૃષ્ટ મોડી તેને સામી

मली, तेणीए एक बालिकाना हाथनु अन्नदांवन दीवु हतु. ते मोशीने जोइ राजाए पोताना पमितेने कबु.

“ करकंपावे शिर धुणै, बुढी कहा कहेह ” ?

“ आ बुढी हाथ कपावे डे अने मस्तक गुणावे डे, ते उपरथी ते शुं कहे-
वा मागे डे ? ते कहो.

राजानो आ प्रभ साजली एक पमिते कबु.

“ हकारंता यम जना, नन्नंकार करेइ ॥१॥ ”

“ यमराजाना सुजदो तेने हणाणी, हणाणी, एम हाकोटा मारे डे, त्यारे
ते मस्तक गुणावीने ‘ना ना’ एम कहे डे एट्ठे यमराजाना सुजदो तेने देवा
हाकोटा मारे डे त्यारे ते मोशी ना पायेडे.

आ बरते धनपाखे कबु, “ राजेइ, आ मोशी शुं कहे डे ? ते सांजळो

कि नंदि: किं मुरारि: किमु रतिरमण: कि नल: किं कुवेर:

किवा विद्याधरोऽसौ किमथ सुरपति. कि विधु. कि विधाता ।

नायं नाय नचायं न खलु नहि नवा नापि नासौ न चैष:

क्रीडा कर्तुं प्रवृत्तो यदिह महीतले जुपति नौजदेव. ॥ १ ॥

आ पृथ्वी उपर क्रीडा करवाने प्रवर्तला जोजराजाने जोइ कोइ बालिका
आ बृष्ण मोशीने पुठे डे के, “ शु आ नंदि (शकर) डे ? शु आ कृष्ण डे ? शु
आ कामदेव डे ? शु आ नद्वाराजा डे ? शु आ कुवेर डे ? शु आ विद्याधर डे ?
शु आ इन्द्र डे ? शुं आ चक्र के शु आ विधाता डे ? ते बरते मोशी ना पादे
डे के, ए सर्वमाथी कोइ नथी, कोइ नथी, कोइ नथी. परतु ते आ पृथ्वीपट उपर
क्रीडा करवाने माटे प्रवृत्त थयेला जोजराजा डे, ?

धनपाइनना मुखथी आ रसिक कविता साजली जोजराजा हृदयमा सं-
नृष्ट थइ गयो. तेणे सनृष्ट थइने कबु, धनपाख, हु तमारी उपर प्रसन्न थयो' लुं, माटे

१ ते मोशीना मस्तकनु कपन आवा प्रकाशनु अर्थ सूचक डे

જે ઇચ્છા હોય તે માગી સ્યો.” આ વસ્તુ તે પ્રથમ સરોવરના વર્ણનથી નાજુશ થયેલા રાજાના અજિમાયને બુદ્ધિવલ્લી જાણીને કહ્યું, “રાજેન્દ્ર, મને જે નેત્રો આપો.”

રાજા આ વચનો સાંજળી અતિ વિસ્મય પામી ગયો. તેણે પોતાના મન માં ચિંતવ્યું કે, “મેં આ વાત કોઈને જાણવી નથી, તે ઠર્તા આ ધનપાલના જાણવામા શી રીતે આવી હશે ?

આ ઉપરથી મને લાગે છે કે, આ ધનપાલના હૃદયમાં કોઈ અઘ્નૌકિક જ્ઞાન હોવું જોઈએ ” આવું ચિંતવી તે ધનપાલનો તેણે અનેક ઇનામો આપી મોટો સત્કાર કર્યો. તે પછી રાજાએ ધનપાલને જે નેત્રોના વરદાનને માટે પૂછી જોયું, ત્યારે ધનપાલે કહ્યું કે, “સ્વામી, શ્રી જૈનધર્મની સેવાથી મારામા એવી અઘ્નૌકિક બુદ્ધિ ઉત્પન્ન થઈ છે, તેના વલ્લથી હું તે જાણી શક્યો છું. ” આ સાંજળી રાજાજોજની જૈન ધર્મ ઉપર શ્રદ્ધા થઈ અને તેણે જૈન ધર્મની પ્રશંસા કરી હતી. પછી ધનપાલ કવિ શુદ્ધ શ્રાવક વન્યો હતો. તેણે શ્રાવક ધર્મ વિધિ, સુપ્રજ્ઞપ્ત-શિક્ષા વગેરે કેટલાંક ગ્રંથોની રચના કરી આર્હત ધર્મની ઉન્નતિ કરી હતી. શ્રાવક ધર્મ વિધિ પ્રકરણમા એક નીચે પ્રમાણે ગાથા લેખેલી છે

જતથપુરે જિણજવણ સમયવિઠ્ઠ સાહુ સાવયા જતથ ।

તતથ સયા વસિયવ્વ પઠર જલ્લ ઇધણ જતથ ” ॥૧॥

જે નગરમા જિન જવન હોય, અવસરને જાણનારા સાધુઓ અને શ્રાવકો હોય અને ઘણું જલ્લ તથા ઇધણ હોય તે નગરમા સદા વાસ કરવો. ૧

આ પ્રકારે જાવજીવ સુધી ઠ યતના પાત્રી સમ્યક્ત્વાદિ ધર્મને આરાધી તે ધનપાલ અતે દેવગતિને પામ્યો હતો. એવી રીતે યતનાને વિષે ધનપાલનું હૃતાંત કહેવામાં આવ્યું

ઠ આગાર

આગાર ઠ કહેવાય છે. ૧ રાજાજિયોગ, ૨ ગણાજિયોગ, ૩ વજ્ઞા-જિયોગ, ૪ દેવાજિયોગ, ૫ ગુરુનિગ્રહ અને ૬ વૃત્તિકાતાર એ ઠ આગારોના નામ છે. પોતે અણજાણતા રાજાના હુકમથી કરવું પડે તે પેહેલો રાજાજિયોગ કહેવાય છે શ્રાવકની ઇચ્છા ન હોય પણ રાજાની આજ્ઞાથી કરવું પડે છે એટલે

जे क्रियाना करवाना पक्खाण, कर्षा होय, पण राजाना फरमानथी ते अव्ययी करवी पमे ते पेहेसो आगार ठे. तेवा आगारने लड निषिद्ध क्रिया करवाथी सम्यक्त्वनो नाश गणातो नथी. ते उपर कोशा वेज्यानुं दृष्टात बढेवाय ठे.

कोशा वेज्यानुं दृष्टांत

पाटझीपुर नगरमा कोशा नामे एक वेज्या रहेती हती. तेणीए श्री स्यु-
द्वज्ज मुनिनी पासे सम्यक्त्व प्रमुख वार व्रतो ग्रहण करेद्या हता. एक वखते
सनुष्ट थयेद्या राजाए ते वेज्याने एक रथकारने आपी दी गी. कोशा राजानी आ-
श्रित हती, एतळे राजाए तेणीने हुकम कर्षा के, तारे रथकारनी साथे रहेजु. को-
शा दृढ श्राविका हती तेथी तेणीने रथकारनी साथे रहेजु पसद पम्यु नही, तेम
ते अंतःकरणथी पण रथकारने इच्छती नहती. परतु राजाना हुकमथी तेणीने
रथकारनी साथे रहेजु पम्यु ते पडी कोशा रथकारनी साथे रही तेनी आग-
स श्री स्युद्वज्ज मुनिनी प्रशंसा करती हती. ते आ प्रमाणे प्रशसानो श्लोक
बोली हती

“ सत्सारेऽस्मिन् समाकीर्णे बहुजि शिष्टजंतुजि. ।

स्युद्वज्ज सम. कोऽपि नान्यः पुरुषसत्तम. ॥ १ ॥ ”

“ घणा शिष्ट जंतुआथी व्याप्त एवा आ ससारमा स्युद्वज्जना जेवो
कोइ बीजो उत्तम पुरुष नथी. १ ”

स्युद्वज्ज मुनिनी आ प्रशंसा साजळी ते रथकार खुशी थतो हतो.

एक वखते ते रथकार कोशा वेज्याना मनने रजन करवा मोटे पोताना
घरना वागमा गयो. त्या जइ एक गोखमा वेडी तं पोतानी कवा तेणीने
बताववा लाग्यो. प्रथम तेणे पोतानु एक पाण आयानी लुग उपर नाक्यु, बी-
जा वाणथी ते वाणने अने बीजा वाणथी बीजा पाणने—एम पोताना हाथ
सुधी बाणोनी श्रेणी करी ते आयानी लुगने हाथकमे खंची वीथी अने ते को-
शा वेज्याने आपी, अने तेणीनी सामे जायु. आ वखते वेज्याए कयु, “ तमे त-
पारी चाझाकी म्ताथी त्यारे हवे मारी चाझाकी जुवो. पडी तेणीए एक घाळ-
मा सर्सेवना टाणानो दगत्रो कर्षा, तेमा पुण्योथी आच्छादित केले सोय मुकी ते

ઢપર તેણીનું નૃત્ય કરવા મારુચું, પણ તે સોયની અણીથી તેણીનાં બે પગ
ધાળાં નહીં અને સર્વવનો ઢગઢો જરા પણ વાંસાવો નહીં. કોશાનું આવું
જોડ તે રથકારે કહ્યું, વેશ્યા, તને પૂર્ણ સાવાસી ઘટે છે. તારું આવું અદ્ભુત
તુર્ય જોડ હું સતુષ્ઠ થયો છું. તારી ઇચ્છા આવે તે માગી છે. હું તને જે મા
આપવા તૈયાર છું. વેશ્યા બોલી—“રથકાર, તું ખુશી થયો. પણ આમાં
કયું છે ? અન્યાસથી ગમે તે થઈ શકે છે, અન્યાસની આગલ કાંઈ પણ
નથી તેને માટે કહ્યું છે કે,

“સુકર નર્તન મન્યે સુકર ભુવિકર્ત્તનમ્ ।

સ્થૂતજ્જ્ઞોઽપિ યચ્ચક્રે શિક્ષિત તત્તુ હુષ્કરમ્ ॥ ૧ ॥

“આવું નૃત્ય કરવું સંદેહુ છે અને આમ લુબકાપવી મુગમ છે, એમ
માનું છે, પણ મહામુનિ સ્થૂતજ્ઞ મુનિએ જે કરી બતાવ્યું અને શીખવ્યું છે
અતિ હુષ્કર છે. ”

વેશ્યાએ વિશેષમાં જણાવ્યું કે, “શકદાલ મંત્રીના પુત્ર શ્રી સ્પૃશ્મ
મુનિ પૂર્વે મારી સાથે ઘાર વર્ષ મુધી જોગજોગથી પડી પુનઃ ચારિત્ર ગ્રહણ
અહિંજ મારા ઘરની ચિત્રશાળામાં, શીશુ વ્રતને પાસીં ચાતુર્માસ રહ્યા હતા,
વ્યવસ્થે તેમને અનેક જાતના જોગ્ય પદાર્થો આપવામાં આવ્યા હતા. વિકાર થયો
એકજ કારણ હોય તો તે લોહમય શરીરવાદા પુરુષના વ્રતને નાશ કરનાર
છે તો પડી પદ્મસ જોગન, ચિત્રશાળામાં નિવાસ, યૌવનવય, અને વર્ષાસ્તુ મ
વિકારના કારણો વ્રતને નાશ કરનારા કેમ ન થાય ? પરંતુ તે વધારા કારણો
મહામુનિ રૂપ પર્વતને સિંહની પાઠની જેમ ક્ષોભ પમાડવાને અસમર્થ થયા હ
એ મહાનુજાવ મુનોશ્વને વિષે મારા કરેલા હાવજાવો પણ જાણના પ્ર
અને વિરાગિણીના હારની જેમ નિર્થક થયા હતા પોતાના વ્રતનું રક્ષણ
રવાને ઇચ્છતા એવા મનુષ્યો જે સ્થાનમાં સ્ત્રી હોય, તેની સમીપે એક ક્ષણમાત્ર
જ રહેવાને સમર્થ નથી, તો શ્રી સ્થૂતજ્ઞ મુનિ અશ્વપત્ત વાદ્યા થડને મારી
મીપે મુરે ચાતુર્માસ રહ્યા હતા. તેથી વધારે શું કહેવું ? હુકામાં એટલુંજ કહેવ
કે, મહામુનિ સ્થૂતજ્ઞ મુનિના જેવા અતિ હુષ્કર કાર્યના કરનાર કોઈ પણ
રૂપ અથવા પૃથ્વી ઉપર થયેલ નથી ॥

महानुभाव स्थूलजघ मुनिनी आबी प्रज्ञासानुं यणन साजळी ते रथ-
कार हृदयमा प्रतिपोध पामी गयो अने ते कोशा वेड्याने वारवार नमी स्तुति क-
रया द्याव्यो. स्तुति कर्या पडी तेणे कोशा वेड्याने कळुं, “ जघे, तमे मने आ स-
सार रप समुद्रमा नुततो वचाव्यो ठे. हु तमारो हृदयथी आचार मानु हु. ”
आठवु कही ते रथकारे गुरनी पासे जघने, दीक्षा ग्रहण करी हती. पवित्र ह-
दया कोशा वेड्या पण सम्यग्धुत युक्त थड चिरकाळ पर्यंत श्रावक धर्म पाव्ही ठेवटे
सद्गतिनु पात्र उनी हती. एवी रीते राजाजियोग उपर कोशा वेड्यानु दृष्टात
कहेवामा आंव्यु.

गणाजियोग

त्रीजो गणाजियोग ठे. गण एट्ठे रजनादिकनो समुदाय, तेनो जे अ-
जियोग एट्ठे हुकम ते बीजो गणाजियोग कहेवाय ठे. जे कार्य सम्यग्धुतने
करवु अयोग्य होय पण रुदि ते स्वजन समुदायना आग्रहणी करवु पने एट्ठे
अव्यथी करवु पने जावथी नही, पण तेथी करीने सम्यग्दृष्टिने धर्मनु लक्षधन
थतु नथी. ते उपर विष्णु कुमार प्रमुखनु दृष्टात प्रसिद्ध ठे. विष्णु कुमार गच्छना
आग्रहनाक्षा आदेशणी वैक्रिय द्वाविधने रूप (आकार) नी रचना करी जि-
नमतना पराछेपी नमुचि नामना पुरोहितने पोताना चरणना प्रहारवने मारी
सातमी नरक नृमिनो अतिथि कर्यो हतो. पडी ते विष्णु कुमार मुनि ते पापनी
आक्षोभणा करी पोताना सम्यग्धुत धर्मने आरागी उत्कृष्ट मुखने प्राप्त
थया हता एवी रीते आगद पण जावना पूर्वक उदाहरणो जोनीने
वाची लेवा.

३ वज्राजियोग

पत्र एट्ठे परारूप—हुउ प्रयोग, तेवने वज्रात्कार करी अजियोग (हु-
कम) करयो, ते त्रीजो वज्राजियोग कहेवाय ठे. एट्ठे सम्यग्धुत उत्तनी पासे का-
इ वज्रान् पुरष पोताना वज्रणी अनुचित कार्य करारे, ते वज्राजियोग कहेवाय
ठे. तेसा वज्राजियोगणी जो सम्यग् दृष्टि पुरष धर्मनु लक्षधन करे तो ते दूषित
गणातो नथी.

૪ દેવાજિયોગ

કુજ દેવતા વગેરેના અજિયોગથી કાઢ પણ ધર્મ વિરુદ્ધ કાર્ય કરવું પડે તે ચોથો દેવાજિયોગ કહેવાય છે. તેવા દેવના વ્યત્કારથી કાઢ પણ ધર્મનું અતિક્રમણ કરનાર પુરુષ ટપિત થતો નથી. કારણ કે, દેવતા પોતાની શક્તિથી અનેક જાતની હેરાનગતિ કરી શકે છે, માટે તે દેવાજિયોગ આગારમા ગણાય છે.

૫ કાતાર વૃત્તિ

કાતાર એટલે જગન્ન, તેને વિષે વર્તવું, અર્થાત્ જગન્નમા નિર્વાહ કરવો તે કાતાર વૃત્તિ કહેવાય છે. કાતાર—જગન્ન પીમાનો હેતુ હોવાથી તેની અહિં વિવક્ષા કરેલી છે. જેમ જગલ્નમા રહેવું પીમાકારી છે, તેમ તેની રીતે નિર્વાહ કરવો તે પીમાકારી છે. તેવા કારણથી ધર્મનું હલ્લધન થાય, તો તે નિર્દોષ છે

૬ ગુરુ નિગ્રહ

ગુરુ એટલે માતા પિતા પ્રમુખ વન્નિનો, તેમનો નિગ્રહ એટલે તેમના આગ્રહથી કનજે રહેવું પડે તે ગુરુ નિગ્રહ કહેવાય છે. ગુરુ—વન્નિનો કયા કયા કહે જાય ? તેને માટે શાસ્ત્રમા કહ્યું છે કે,

“માતા પિતા કલ્પાચાર્ય એતેષા જ્ઞાતયસ્તથા ।

વૃદ્ધા ધર્મોપદેષ્ટારો ગુરુર્વર્ગ સતામત ॥ ૧ ॥”

માતા, પિતા, કલ્પાચાર્ય અને તેમના કુટુંબીઓ, વૃદ્ધ અને ધર્મનો હપ્તેશ કરનારા—એ સર્વ ગુરુ વર્ગ કહેવાય છે એમ સત્પુરુષો માનેલું છે ?

કદિ કોઈ વન્નિજના આગ્રહથી ધર્મનો અતિક્રમ કરવો પડે તો તે જિન શાસ્ત્રમા આગાર કહેલું છે. એટલે અપવાદ કહેલું છે. તેમ ધર્મના હલ્લધનથી દોષિત થઈ શકાતું નથી

આ પ્રકારે જેણે સમ્યક્ત્વ મૂલ્ય તાર તત અગીકાર કરેલા છે, એવા માણીઓને જે પરતીર્થ વગેરેનું વદન પ્રમુખ નિષેધ્યું છે, હતા રાજા જિયોગ વગેરે જ

કારણોને લઈને તે જાતિ રહિત અન્યથા આરાધે તો પણ તે સમ્યક્ દષ્ટિ હોવાથી પોતાના સમ્યક્ત્વનું ઉદ્ધવન કરતા નથી, એમ જાણવું. આ ઠ આગારો-અપવાદો જે અદ્ય સત્ત્વ વાદ્યા છે, તેમને માટે કહેલા છે પરંતુ જેઓ મહા સત્ત્વવંત છે તેમને માટે તો આ પ્રમાણે કહેવું છે.

“ ન ચલતિ મહા સત્તા સુનિજ્જમાણાઓ સુદ્ધ ધમ્માઓ ।

ઇયરેસિ ચલણજાવે પદ્ધનંગો ન ણદિં ॥ ૧ ॥

મહાસત્ત્વવાદ્યા પુરુષો જો તેમના સુદ્ધ ધર્મને કોઈ જોડવા આવેતો પણ તેઓ ચક્ષાયમાન થતા નથી. અને જેઓ અદ્યસત્ત્વવાદ્યા છે, તેઓ કદિ ચક્ષાયમાન થાય તો તે સ્વજાણને લઈને તેમની પ્રતિજ્ઞાનો જંગ થતો નથી. ”

તે ઉપર ટીકાકાર લખે છે કે, “ મહાસત્ત્વવત પુરુષો કદિ કોઈ રાજાદિ તેમને તેમના ધર્મથી ચક્ષિત કરવા તત્પર થાય તો પણ તેઓ મોટા સત્ત્વવાદ્યા હોવાથી ચક્ષિત થતા નથી. પણ જેઓ અદ્ય સત્ત્વવાદ્યા છે, તેઓ ચક્ષિત થવાના સ્વજાણવાદ્યા છે, એટલે તેઓ રાજાદિકના અનિયોગના કારણથી ચક્ષાયમાન થઈ જાય છે, તેથી તેમને માટે આઠ આગાર કહેલા છે, તેથી કરીને તેમની પ્રતિજ્ઞાનો જંગ થતો નથી.

ઠ જાવના

હવે ઠ જાવનાની વ્યાખ્યા કરે છે. એ છ જાવના જાણવાથી સમ્યક્ત્વ હવ થાય છે.

પેહેલી ભાવના

આ સમ્યક્ત્વ પાંચ આણુવત, ત્રણ ગુણવત, અને ચાર શિક્ષાવત-એ ચાર વ્રતોનું અને પચમહાવ્રત રૂપ ચારિત્રનું મુદ્ધ કારણ છે, એમ શ્રી તીર્થકરોષ તથા ગણધરાદિકોષ કહેલું છે જેમ મૂલ વગરનું વૃક્ષ તીવ્ર પવનથી કપાયમાન થઈ પડી જાય છે, તેમ સમ્યક્ત્વ રૂપ મૃત્તવાદ્યું ધર્મ રૂપી વૃક્ષ કે જે અતિ હલ અને મજબૂત છે, તે ધર્મ વૃક્ષ સમ્યક્ત્વ રહિત હોય તો કુતીર્ય-કુમત રૂપી તીવ્ર-પવનથી ચક્ષાયમાન થઈ જાય છે, તે સ્થિરતાને પામતું નથી; તેથી સમ્યક્ત્વને ધર્મ-વૃ-

કલુ મૂલ્ય કહેલું છે. જો મૂલ્ય દટ હોય તો શૂદ્ધને કોઈ જાતિની હાનિ થતી નથી. એ પેદેલી જાવના જાણવી.

ત્રીજી જાવના

આ સમ્યક્ત્વ ધર્મરૂપ નગરમાં પ્રવેશ કરવાનું દ્વારરૂપ છે, જેમ નગર ચારે તરફ દટ ફિટ્ટાવાલું હોય, પણ જો તેને દરવાજો ન હોય તો તે નકામું ગણાય છે. કારણ કે, હોકોને નિર્ગમ અને પ્રવેશ કરવાનો તેમાં અન્નાવ છે. તેવી રીતે ધર્મ રૂપી નગર જો સમ્યક્ત્વરૂપ દ્વારથી રહિત હોય તો તે તદ્દન નકામું છે. તેમાં પ્રવેશ કરવો અશક્ય છે, માટે સમ્યક્ત્વને ધર્મરૂપ નગરના દ્વાર તુલ્ય કહેલું છે.

ત્રીજી જાવના

આ સમ્યક્ત્વ ધર્મરૂપી પ્રાસાદનું પ્રતિષ્ઠાન પટ્ટણે પાપારૂપ છે, જેની ઊપર પ્રાસાદની પ્રતિષ્ઠા કરાય તે પ્રતિષ્ઠાન કહેવાય છે. જો પાપો મજબૂત હોય તો પ્રાસાદ મજબૂત રહે છે, અને પાપો મજબૂત ન હોય તો પ્રાસાદ દટ રહેતો નથી, તે મ્લ-મ્લો છે. તેથી ધર્મ રૂપી પ્રાસાદ સમ્યક્ત્વ રૂપ પાપારૂપી મજબૂત રહે છે.

ચોથી જાવના

આ સમ્યક્ત્વ ધર્મ રૂપી જગતના આધાર જૂત છે. જેમ આ જગત પૃથ્વી તક્ષના આધાર વિના રહી શકે નહીં, તેમ ધર્મ રૂપી જગત સમ્યક્ત્વ રૂપ આધાર વિના રહી શકતું નથી.

પાંચમી જાવના

સમ્યક્ત્વ એ ધર્મને રહેવાનું પાત્ર રૂપ છે. જેમ કુદી વગેરે પાત્ર વિના ફી-ર પ્રમુખ પદાર્થો રહી શકતા નથી, તેઓ વિનાશ પામી જાય છે, તેમ સમ્યક્ત્વ રૂપ પાત્ર વિના ધર્મ રૂપ વસ્તુનો સમૂહ વિનાશ પામી જાય છે, માટે સમ્યક્ત્વને પાત્ર કહેલું છે.

ઠઠી ભાવના

સમ્યક્ત્વ એ ધર્મનું નિધાન-જરૂરરૂપ છે. જેમ નિધાન વાર થતું મૂલ્યવાનું માંતી, મણિ, સુવર્ણ વગેરે હવ્ય પ્રાપ્ત કરી શકાતા નથી, તેમ સમ્યક્ત્વ રૂપ માંડા નિધાન

વિના નિરુપમ મુલને આપનાર ચારિત્ર રૂપ ધર્મરત્ન પ્રાપ્ત કરી શકાતું નથી, તેથી તે સમ્યક્ત્વને નિધાનની ડાપમા આપેલી છે.

આ પ્રમાણે ઢ જાવના વને જાવેલું એ સમ્યક્ત્વ મોક્ષના મુલ્યું સાધક વને છે.

ઢ સ્થાનક

જે ઢ સ્થાનકને યથાર્થ રીતે ગેરે તે સમ્યક્ત્વને સપાદન કરી શકે છે. તે ઢ સ્થાનક આ પ્રમાણે છે.

૧ અસ્તિ જીવઃ । ૨ સ ચ નિત્યઃ । ૩ સ પુનઃ કર્માણિ કરોતિ । ૪ કુર્ત્ત્વ ચ વેદયતિ । નિર્વાણમસ્તિ અસ્ય જીવસ્ય । ૬ અસ્તિ પુનર્મોક્ષોપાયઃ ।

અસ્તિજીવઃ । જીવ વિજ્ઞાન છે. પ્રત્યેક પ્રાણીઓને પોતાના સર્વેદન અનુજાવ પ્રમાણે સિદ્ધ ચૈતન્યની અન્યથાપણાની અપ્રાપ્તિ છે એટલે પોતાના આત્માના અનુજાવથી ધીજા આત્માની અદર જણાતી જીવણાની પ્રાપ્તિ છે. આ જે ચૈતન્ય છે, તે જૂતોનો ધર્મ નથી પણ જીવનો ધર્મ—સ્વજાવ છે જો તે જૂતોનો સ્વજાવ હોય તો તે ચૈતન્યની સર્વ સ્થાને અને સર્વ કાલે પ્રાપ્તિનો પ્રસંગ આવે. જેમ પૃથ્વી ભૂતમા કઠિનતા છે, તેમ ચૈતન્યમા નથી તે ડાપરથી સર્વ જૂતોમા સર્વ કાલે ચૈતન્યની પ્રાપ્તિ થતી નથી. યુરુના ઢેફામા તથા મુરુદામા પણ ચૈતન્યની અપ્રાપ્તિ છે, યાદે ચૈતન્ય જૂતોનું પણ કાર્ય નથી. તેનામા અત્યત વિજ્ઞાનપણું હોવાથી ચૈતન્યને તેના કાર્ય કારણ જાવની પણ અપ્રાપ્તિ છે. કઠિનતાદિ સ્વજાવવાદ્વા ભૂતો પ્રત્યક્ષ પ્રતીત થાય છે અને ચૈતન્યતો તેનાથી વિજ્ઞાન છે, તેથી ચૈતન્ય અને જૂતોનો કાર્ય કારણ જાવ શી રીતે ધટે ? તેમ ચૈતન્ય જૂતોનો ધર્મ પણ નથી તેમ કાર્ય પણ નથી. તેથી પ્રત્યેક પ્રાણીને સ્વસર્વેદન (સ્વાનુજાવ) પ્રમાણે જીવ છે, એ વાત સિદ્ધ થાય છે. જેનું આ ચૈતન્ય તે જીવ છે, આથી નાસ્તિક મત પરાસ્ત થઈ જાય છે.

૨ સ ચ નિત્યઃ । તે જીવ નિત્ય છે. એટલે ઉત્પત્તિ તથા નાશથી રહિત છે. કારણ કે તેને ઉત્પન્ન કરવાના કારણોનો અજાવ છે, તેમજ સર્વે પ્રકારે તેનામા વિનાશપણાનો સ્વજાવ નથી, તેથી તે નિત્ય છે. જો અનિત્ય હોય તો વધ મોક્ષનું એકાધિકરણપણું ન થાય. તે વિષે કહે છે. જો જીવ—આત્માને નિત્ય ન મા-

“દીપો યથા નિર્વૃત્તિમન્યુપેતો નૈવાવનિ ગચ્છતિ નાતરીક્ષ્મ્ ।
 દિશ ન કાચિદ્દિશ ન કાચિત્ સ્નેહક્ષયાત્કેવલમેતિ શાતિમ્ ॥૧॥
 જીવસ્તથા નિર્વૃત્તિમન્યુપેતો નૈવાવનિ ગચ્છતિ નાતરીક્ષ્મ્ ।
 દિશ ન કાચિદ્દિશ ન કાચિત્ ક્લેશક્ષયાત્કેવલમેતિ શાતિમ્ ॥૨॥

— દીપક નિર્વાણ (બુજાવપ્પા) ને પ્રાપ્ત થતા તે પૃથ્વીમા, અતરીક્ષ-આ
 કાશમા, દિશા અને વિદિશામા વાદ્યો જતો નથી, પણ કેવલ સ્નેહ (તેજ) નો
 ક્ષય થવાથી તે શાંતિને પામે છે. તવી રીતે જીવણ નિર્વૃત્તિ (નિર્વાણ) ને પ્રાપ્ત
 થતા પૃથ્વી, આકાશ, દિશા કે વિદિશામા જતો રહેતો નથી, પણ કેવલ વલ્લેશનો
 ક્ષય થવાથી તે શાંતિને પામે છે. ૧—૨

આ સાંગતનો મત તદન અયુક્ત છે, કારણ કે જો તેમ હોય તો ચારિત્ર
 ક્ષેત્ર વગેરે પ્રયાસ નિરર્થક થાય છે. વલ્લો તેમા આપેલું દીપકનું દૃષ્ટાંત પણ ઘટતું
 નથી, કારણ કે દીપકની અગ્નિનો સર્વથા વિનાશજ નથી. તે તો તેવી જાતિના
 પુદ્ગલના પરિણામની વિચિત્રતા છે, એટલે અગ્નિના પુદ્ગલનો પોતાના દેદીપ્ત-
 માન રૂપનો ત્યાગ કરી અધઃકારના રૂપાતરને પામે છે, તેમ દીવો બુજાઈ જતા
 કેટલોએક કાલ અધઃકારના પુદ્ગલ રૂપ વિકાર પ્રાપ્ત થાય છે, તે પુનઃ
 ચિરકાલે તરતજ પ્રાપ્ત કરાતો નથી, તે આજણના રજની પેટે સૂક્ષ્મ અને
 સૂક્ષ્મતર પરિણામના સદ્ગતિથી પ્રાપ્ત કરવામા આવતો નથી, અહીં આપેલા અજનના
 રજનું દૃષ્ટાંત આ પ્રમાણે છે.—જેમ અજનની કાલી રજ પવને કરી હરાતી ઉમી
 જાય છે, તે પરિણામની સૂક્ષ્મતાથી પમાતી નથી, તે ગતિ તે અસત્ નથી તેનું
 છતાંપણ છે, તે ઉપરથી સિદ્ધ થયું કે, જેમ આતરા રહિત કહેલું સ્વરૂપ પરિણા
 માતરને પામી દીપકનો નિર્વાણ કહેવાય છે, તેમ જીવ પણ કર્મ રહિત થઈ કેવલ
 અમૃત જીવ સ્વરૂપ લક્ષણ રૂપ પરિણામાતરને પ્રાપ્ત થયો તેનો નિર્વાણ કહેવાય છે.
 તેથી હુ.સ્વાદિક્ષરપવાળી ગતી એવી જીવની અવસ્થા તેજ તેનો નિર્વાણ
 મોક છે.

૬ અસ્તિ પુનર્માક્રોપાય* । જીવને મોક્ષ મેત્રવવાનો ઉપાય છે. એટલે
 સમ્યગ્ જ્ઞાન, દર્શન તથા ચારિત્ર મોક્ષના સાધક હોવાથી તે તેના ઉપાય રૂપ છે.

તે આ પ્રમાણે—મિથ્યાત્વ, અજ્ઞાન, જીવ હિંસાદિક છુટ્ટ હેતુઓનો સમુદાય સર્વ કર્મોના જાદવને ઉત્પન્ન કરવાને સમર્થ છે અને તેના વિરોધી રૂપ સમ્યક્ દર્શનાદિકનો અન્યાસ સકલ કર્મોને નિર્મૂલ કરા સમર્થ છે, તે આ પ્રમાણે, મિથ્યાદૃષ્ટિ વને કરેલો જે ઉપાય, તે મુક્તિનો સાધક થશે, એમ કહેવું તથા મિથ્યાત્વીનો કરેલો ઉપાય હિંસાદિક દોષવને પાપ વાલો હોવાથી સત્સારનું કારણપણું છે, આ ઉપરથી મોક્ષના ઉપાયના અજ્ઞાવને પ્રતિપાદન કરનાર કણાદમતનો તિરસ્કાર કરવામા આવ્યો છે. એવી રીતે જીવના અસ્તિત્વ વગેરે ઠ સ્થાનકો સમ્યક્ત્વના કહેલા છે. જેના આત્માને વિષે એ ઠ સ્થાનકની પ્રતીતિ છે, તેને સમ્યક્ત્વ હોય છે. આહિ પ્રત્યેક સ્થાનકે આત્માદિકની સિદ્ધિને માટે ઘણું કહેવાનું છે, પણ પ્રથમની ગહનતા થઈ જવાના જયથી તે કહેવામા આવ્યું નથી.

એવી રીતે સમસત્ત મેદથી સમ્યક્ત્વને કહ્યું છે. એ સમસત્ત મેદથી યુક્ત એવા સમ્યક્ત્વને આરાધવાથી જીવ્ય આત્મા મોક્ષ માર્ગનો અધિકારી વને છે. વલ્લો અહિં જે જીવ્ય પ્રાણીઓ વસ્તુમાનના પ્રમાણની સિદ્ધિમા પરસ્પર સાપેક્ષ કાક્ષાદિક પાચને કારણપણે પ્રમાણ કરે છે, તેને તેવા પ્રકારના સમ્યક્ત્વ રત્નનું સ્વામિપણ માત્ર થાય છે, વીજા એકાતવાદીઓને થતું નથી. તેને માટે કહ્યું છે કે,

“કાલો સહાવ નિયઃ પુલ્લકયં પુરિસકારણે પંચ ।

સમવાય સમ્મત્ત, એગતે હોઃ મિચ્છત્તં ॥ ૧ ॥

કાલ, સ્વજ્ઞાન, નિયતિ, પૂર્વકૃતકર્મ, અને પુરુષકાર (પુરુષાર્થ) એ પાંચ કારણ માને તેને સમ્યક્ત્વ હોય છે અને તેમા જે એકાત માને તેને મિથ્યાત્વ હોય છે. ૧

इत्थं स्वरूपं परमात्मरूप निरूपक चित्रगुणं पवित्रम् ।

સમ્યક્ત્વરત્નં પરિગૃહ્ય જીવ્યા જનંતુ દિવ્ય સુલ્લમદ્વયં ચ ॥ ૧ ॥

આવી રીતે પૂર્વે કહેતા સ્વરૂપવાનું, પરમાત્માના રૂપને પ્રરૂપણ કરનાર અને વિચિત્ર રૂપવાલું સમ્યક્ત્વ રત્ન ગ્રહણ કરીને હે જીવ્ય પુરુષો, તમે દિવ્ય અને અરૂપ સુલ્લને જનો. ૧

“ प्रवचनसारोद्धार—यनु सारेणैष वर्णितो मयका ।

सम्यक्त्वस्य विचारो निजपरचेतः प्रसत्तिकृते ॥ २ ॥”

पोताना अने बीजाना चित्तनी प्रसन्नताने माटे प्रवचन सारोद्धार वगे
प्रथोने अनुसारे में आ सम्यक्त्वनो विचार वर्णन करेदो ठे, ”

इति श्री जिनजक्त सूरीछना चरणकमलने विषे प्रमर तुल्य एवा श्री
जिनल्लज्ज सूरिए सग्रह करेद्व आ आत्मबोध ग्रथनो सम्यक्त्व निर्णय नामने
प्रथम प्रकाश समाप्त थयो.

इति प्रथम प्रकाश. ।

अथ द्वितीय प्रकाश. (देशविरति.)

वीजा देशविरति प्रकाशमा जेनु स्वरूप प्रथम कहेवामा आब्यु छे, एवो सम्यक्त्वमूढ आत्मबोध प्रकट थराथी केटलाएक आसन्न जव्य जीवोना चारिज मोहनीय कर्मनो कृत्य अथवा उपशम थवाथी तेमने देशविरति आदि द्वाजनी प्राप्ति थाय छे, ते बतावे छे.

“ सदात्मबोधेन विशुद्धिजाजो जव्याहि केचित्स्फुरितात्मवीर्याः ।
जजति सार्वोदित शुद्धधर्म देशेन सर्वेण च केचिद्वार्या. ॥१॥

निरतर आत्मबोध बडे विशुद्धिने प्राप्त थएला केटलाएक जव्य प्राणीओ पोताना वीर्यने देशथी अने केटलाएक सर्वथी फोरवी सर्वज्ञ प्रभुए कहेला शुद्ध धर्मने जजे छे ? ”

कहेवानो आशय एवो छे के, केटलाएक सर्वज्ञ प्रणीत प्रितिक्षण शुद्ध धर्मने देशथी जजे छे अने केटलाएक सर्वथी एटले सर्व विरति जावने जजे छे. तेमा प्रथम देशविरति पामनानु स्वप्न प्रगट करे छे. आ ससारने विषे वीजा कपायनी चोकनीनो कृत्य अथवा उपशम थता मनुष्य, अने तिर्यचो सम्यक्त्व युक्त शरीर घटे जे देशविरति प्राप्त करे छे, तेनी शुद्ध व्याख्या करवामा आवे छे. देश एटले कोइ जाग ते बने प्राणातिपातादि पाप स्थानकोथी निवृत्त धनु-पाठा हउवुं, ते देशविरति कहेवाय छे. ते निर्मल देशविरतिपणु वीजा अमृताख्यान क्रोध, मान, माया अने दोन द्वाकरणरूप चार कपाय द्वीण अथवा उपशात थतां आ ससारने विषे सम्यक्त्व युक्त एवा मनुष्य तथा तिर्यचने प्राप्त करी शक्याय छे, ते शिवाय वीजाथी पमातु नथी. कारणके, देवता अने नारकीओने ए देशविरतिनी प्राप्तिनो

અસત્ત્વ છે. તેથી આહિં તેમનું ગ્રહણ કરવામાં આવ્યું નથી વધી સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિને સમયે રહેલી કર્મની સ્થિતિ માંથી પદ્યોપમ પૃથક્ત્વ લક્ષણરૂપ સ્થિતિનો ક્ષય થવાથી દેશવિરતિ પ્રાપ્ત થાય છે. તેને માટે પ્રવચન સારોદ્ધાર ગ્રથના ૨૪૯મા ધારમાં આ પ્રમાણે કહેલું છે.

“સમ્મત્તમિયલલ્લે પલ્લિય પુહુત્તેણ સાવચ્ચો હોઃ ।

ચરણોવસમસ્યાયાણં સાયર સસ્યતરા હુતિ ॥ ૧ ॥”

જેટલી કર્મની સ્થિતિમાં સમ્યક્ત્વ પામવાપણું છે તેમાથી પદ્યોપમ પૃથક્ત્વ કાઢી સ્થિતિ સ્વપાવતા શ્રાવક થાય છે અને સરયાતા સાગરોપમે હપશમ ચારિત્ર અથવા ક્ષાયિક ચારિત્ર પામે છે, એટલે દેશવિરતિ પામ્યા પછી સરયાતા સાગરોપમે ચારિત્ર પામે, તે પછી સરયાતા સાગરોપમે હપશમ શ્રેણીને પામે, તે પછી સહ્યાતા સાગરોપમ જતા કૃપકશ્રેણી પામે અને તે પછી તેજ જવામાં મોક્ષ થાય છે.

૫ પ્રકારે દેશવિરતિને રહેવાનો કાલ જગત્પત્થી અતર્મુહૂર્તનો છે અને હસ્કૃષ્ટથી દેશે હાળા પૂર્વ કોટીનો છે, એવા પ્રકારના દેશવિરતિ જેને વિગ્રમાન છે, તે દેશવિરતિ શ્રાવક કહેવાય છે તે શ્રાવકને બે પ્રકારના કહેલા છે વિરતા અને અવિરતા. જેમણે દેશવિરતિપણું અગીકાર કરેલું છે, તે ગ્રાનદાદિક શ્રાવકોની પેઠે વિરતા શ્રાવકો કહેવાય છે અને જેમણે ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ અગીકાર કરેલું છે, તે અવિરતા કહેવાય છે. સત્યકિ વિગ્રાધર, શ્રેણિક તથા કૃણ વગેરે અવિરતા શ્રાવકો હતા.

આ ધીજા દેશવિરતિ પ્રકાશને વિષે જેમણે દેશવિરતિપણું અગીકાર કરેલું છે, એવા શ્રાવકોનું સ્વરૂપ કહેવામાં આવે છે. તેનું નિરૂપણ કરવા માટે પ્રથમ શ્રાવકની યોગ્યતાને દર્શાવનારા તેના એકત્રીશ ગુણો કહે છે

“ધમ્મરચણસ્સ જુગ્ગો અસુદ્દો રૂચવપગ્ગ સોમો ।

લોગપ્પિઓ અકૂરો જીરુઅસગો સદલ્લિન્નો ॥ ૧ ॥

લજ્જાલુઓ દયાલૂ, મજ્જત્યો સોમદિલ્લિ ગુણરાગી ।

સકલ્લે સુપરકજ્જતો સુદીલ્લદસ્સી વિસેસન્નૂ ॥ ૨ ॥

બુદ્ધાણગોત્રિણીઓ, કયન્નુઓ પરહિયત્થ કારીય ।

તહ ચેવ'લલ્લ દારકો ઇગર્વીસ'ગુણો હવહ્ સહો ॥ ૩ ॥”

૧ ધર્મ રૂપ રત્ન ને યોગ્ય, એવો શ્રાવક અદ્ભુત્ત એટલે ઊંચી જાતનો અર્થાત્ સુખે કરીને ધર્મને જાણનાર.

૨ રૂપવાન્ એટલે સર્પણ અગ ડપાગવાલો, મનોહર, સૌમ્ય એટલે સદા-ચારની પ્રતિષ્ઠા વડે જીવ્ય લોકોને ધર્મને વિષે ગૌરવપણું ડપજાવનારો. અહીં કોઈ પ્રશ્ન કરે કે, નદિપેણ, હરિકેશી પ્રમુખ કુરૂપવાળા હતા, તેઓમા પણ ધર્મની પ્રાપ્તિ સાજીલામા આપે છે. અને તમે તો રૂપવાનનેજ ધર્મના અધિકારી કહો છો, તેનું શું કારણ?” તેના ઉત્તરમા કહે છે કે, “રૂપ કે પ્રકારનું છે એક સામાન્ય રૂપ અને થીજી અતિશયવાળું રૂપ તેમા જે સર્પણ અગોપાગવાળું રૂપ કે જે નદિપેણ ને હતું, તે સામાન્ય રૂપ સમજવું. અને જે કેવળ શેષ સદ્ગુણ સદ્ગતિ કુરૂપપણું છે, તે કાઠ પણ ડોપવાળું ગણાતું નથી. તેમ અતિશયી રૂપ તો જો કે તીર્થંકરાદિકનુજ સજી છે તોપણ જે રૂપે કરીને કોઈ દેશમા અને કોઈ કાલે અને હરેક વખતે (વિષે) યત્નતો એવો પુરૂષ ‘આ રૂપવાન્ છે’ એમ લોકોને પ્રતીતિ ડસત્ત કરે છે, તેજ અહીં અધિકારી જાણવો એટલે તે અતિશય રૂપમા તેવા શ્રાવકોને શાસ્ત્રકારે ગણ્યા છે, એમ જાણતું

૩ યલી પ્રકૃતિ સૌમ્ય એટલે સ્વજાતિ કરીને સૌમ્ય-શીતલ આકૃતિ વાલો જયકર આકૃતિવાલો નહીં. તેવો સૌમ્ય પ્રકૃતિવાલો વિશ્વાસ કરવા લાયક હોય છે એવા પ્રકારના જીવો ઘણું કરીને પાપવ્યાપારમા પ્રવર્તતા નથી અને તેઓ સુખે કરી આશ્રય કરના યોગ્ય હોય છે.

૪ લોકપ્રિય આલોક તથા પરલોક સવરી વિરુદ્ધ કાર્યોને વર્જવાથી અને દાન શીલાદિગુણે કરીને સર્વ લોકોને પ્રિય હોય છે. એવો લોકપ્રિય શ્રાવક સર્વ પ્રાણીઓને ધર્મ તરફ યહુમાન ડસત્ત કરાવે છે.

૫ અક્રૂર-એટલે ક્રિતપ્ર અ યસાયવાલો ન હોય. જે ક્રૂર હોય તે પરના ડિઝાને જોવામા લપટ હોય છે, તેથી તેનું મન કચુપિન રહે છે. માટે તે ધર્મનું અનુગ્રાહન આચરતો હાય તોપણ તે ધર્મના આચરણના ફલને મેઝવી શકતો નથી.

तेथी अक्षरपणु राखनु युक्त ठे

६ जीऊ एटने आलोक तथा परलोकना कष्टोथी जय पामनार शीख-
वालो जे भीर होय ते निःशकषणायो अर्धममा प्रवर्ततो नथी.

७ अशठ-एटने निष्कपट आचारने बिपे रहेनार. शाख्यपणाथी वचन,
प्रपचना चातुर्य वने सर्व लोकोंने अविश्वासनु कारण थाय ठे, तेथी अशठपणुज
राखनु युक्त ठे.

८ सदाक्षिण्य-एटने दाक्षिण्यताथी युक्त पोतानु कार्य बोझीने पर
कार्य करवामा रसिक हृदयवालो एवो पुरप सर्व लोकोंने माननीय होय ठे.

९ लज्जाबु-भाकृत शंझीवने लज्जावाडो ते अकृत्य सेवननी वार्ताथीज
लज्जा पामी जाय ठे अने लज्जाने लज्जेने पोते अमीकार करेझा सत् अनुष्ठाननां
ते कदि पण त्याग करी शक्तो नथी

१० दयाबु-एटने दुःखी माणीओनु रक्षण करवानो अनिज्ञापी. धर्म
रूपी वृक्षनु मूल दयाज ठे.

११ मध्यस्थ, रागद्वेष रहित बुद्धिवाडो, एटने सर्व ठेकाणे रागद्वेष
रहित रहेनारो तेवा पुरुषनु वचन सर्व जगन्ने ग्रहण करना योग्य थाय ठे.

१२ सौम्यछट्टि-कोइने लछेग नहीं करनार. जेना दर्शन मात्रथी
माणीओने प्रीति उत्पन्न थाय ठे

१३ गुणरागी-गान्धीर्य, स्वर्य प्रमुख गुणोने बिपे राग-प्रीतिवाडो ते
ते गुणोने पक्षपाती होवाथी सद्गुणोने बहु प्रकारे अमीकार करे ठे अने नि
गुणो-अवगुणो तरफ लपेझा करे ठे

१४ सत्कथ-सुप्रयुक्त-सदाचारनो धारक होवाथी सद्बुत्तिना कहेनारा
जे सहायो ते वने युक्त तथी ते कोद पर तीथिओथी उन्मार्गे लड़ जड़ शकातो
नथी अहि कोइ आचार्य सत्कथ अने सुप्रयुक्त-एवा बे जुदा गुणो गले ठे

१५ सुदीर्घदर्शी-झावा विचार करी सुदर परिणाम वने कार्य करनार,
साहसथी के उतावळथी कार्य नहीं करनार ते निश्चयथी पारिणामिकी बुद्धि
वने आ लोकमा सारा परिणामवाझा कार्योंनो आरज करे ठे.

૧૬ વિશેષજ્ઞ—સારાસાર વસ્તુના વિજ્ઞાને જાણનાર, તે વિશેષજ્ઞ કહે-
ય છે. જે વિશેષજ્ઞ ન હોય તે દોષને ગુણપણે અને ગુણને દોષપણે ઝાંખીકાર
રે છે, તેથી વિશેષજ્ઞ પણ ઘણું જ શોચનિક છે.

૧૭ વૃદ્ધાનુગ—વૃદ્ધ પુરુષોની પરિપક્વ બુદ્ધિને અનુસારે ચાલનાર. પટલે
જીવન ભપાર્જન કરવાની બુદ્ધિ વૃદ્ધોને સેવનાર. વૃદ્ધોના વચનને અનુસરી ચાલ-
નારો પુરુષ કદિપણ આપત્તિને પામતો નથી. તે સપત્તિનેજ પામે છે. તેને માટે
પાત્રકાર આ પ્રમાણે કહે છે.

“વૃદ્ધવાક્યં સદામાન્ય, પ્રાયશ્ચ સુગુણૈર્નરૈઃ ।

પશ્યહંસાવને વૃદ્ધા, વૃદ્ધવાક્યેન મોચિતાઃ ॥ ૧ ॥”

ગુણી પુરુષો સર્વદા પ્રાયે કરી વૃદ્ધના વચનને માનવું. વનમા વંધાણા
હસો વૃદ્ધના વચનથી મુક્ત થયા હતા. ?

૧૮ વિનીત—વિનયવાદો. મહાન્ પુરુષોનો વિનય કરનાર. વિનયથી
તત્કાલ જ્ઞાનાદિકની સપત્તિ પ્રકટ થાય છે.

૧૯ કૃતજ્ઞ—કરેલાને જાણનાર—કદર જાણ. તેથી જાણે કરેલા આ લોક
સમી ભપકારને જાણે છે. તેને ગોષવતો નથી. પરોપકાર ગોષવસાથી કૃતઘ્ન થવાય
છે. અને તેથી સર્વે નિંદા પાત્ર બને છે. તેથી કૃતજ્ઞ થવું યુક્ત છે.

૨૦ પરહિતાર્થકારી—બીજાના હિતને કરનારા અર્થોને સાધનાર. અહીં
કોઈ શકા કરે કે, પ્રથમ સદાક્ષિણ્ય એ ગુણથી પરહિતકારીપણું આવી જાય છે,
તો પછી આ રીતી વાર તે ગુણ શામાટે કહ્યો ? તે બનેમા શો તફાવત છે ? તેના
ઉત્તરમા કહેવાનું કે, સદાક્ષિણ્ય એ દાક્ષિણ્યતા કરવાનો ગુણ છે, પણ તે બીજાની
પ્રાર્થના કરવાથી કરવામા આવે છે અને આ પરહિતાર્થકારીનો ગુણ તો સ્વજ્ઞાવ-
થી જ છે. તે પુરુષ પ્રાર્થના કર્યા વિના સ્વજ્ઞાવથી જ પરહિત કરવામા પ્રવર્તે છે.
તેથી તે નિરિચ્છકચિત્તપણે બીજાઓને ઉત્તમ ધર્મને વિષે સ્થાપિત કરે છે.

૨૧ લઘ્વદ્વન્દ્વ—શીલવા યોગ્ય આચરણ હપરલઘ્વ આપનાર—પામનાર.
જાણે પૂર્વ જન્મે તેણે અજ્યાસ કર્યો હોય, તેમ તે અનુગ્રાહને જાણે છે. તેવા શ્રાવ-
કને વદન તથા પ્રતિજ્ઞેશ્વનાદિક ધર્મ કૃત્ય સત્ત્વર પ્રાપ્ત થાય છે

આ પ્રમાણે એકવીશ ગુણોથી યુક્ત એવો શ્રામક હોમો જોઈએ ઉપર કહેલા એકવીશ ગુણવાદ્યા જન્ય શ્રામકને વિષે દેશવિરતિપણાની યોગ્યતા આવે છે. તેને માટે કહ્યું છે કે,

“ જે ન લ્ખમતિ પરીસદ્ધ, જયસયાણ સિણેહ વિસય ઢોમેહિ ।
સવ્વવિરઙ્ગ ધરેઝે, તે જુગ્ગા દેસ વિરઙ્ગ ” ॥ ૧ ॥

“ જે પ્રત્યારવાનાવરણી કપાયના હૃદયવાદ્યા જીવો પરિપદ્ધ જય, ' સ્વ જન સ્નેહ, અને વિષય લોચના કારણો વડે સર્વ વિરતિ ધારણ કરવાને સમર્થ નથી, તેઓ દેશવિરતિને યોગ્ય હોય છે. ” ૧

અહિં કહેવાલું તાત્પર્ય એ છે કે, ઉત્તમ ધર્મની સામગ્રી પ્રાપ્ત કરી ત્રિવેકી પુરુષોએ પ્રથમથી સર્વ વિરતિનો આદર કરવો પણ જેઓ ક્રુધા, તૃષ્ણા, જિજ્ઞાસા સહન કરવા તથા મલ્લ ધારણાદિક પરિપદ્ધોને સમવા જીર છે, તેમજ અત્યંત મી તિપાત્ર એવા માતા પિતા, સ્ત્રી, પુત્રાદિ સ્વજનોનો ત્યાગ કરી એકાકી રહેવાને અસમર્થ છે, અને પર્વના પુણ્યયાગે પ્રાપ્ત કરેલા ઇન્દ્રિયોના વિષયોને ડોકવા અશક્ત છે, તેઓને સર્વ વિરતિ રચવાને હત્સાહ કરતી નથી. “ સર્વ પ્રાણીઓ દ્રષ્ટ ન થાઓ, સર્વનો નાશ થતા જેઓ તેઓ લાજ મળે તે પણ શ્રેયકારી છે ” એમ ચિંતવી તેમણે દેશવિરતિનો અંગીકાર કરવો જોઈએ જો ઉપર કહેલા સ્વરૂપ-વાદ્યા પ્રતિબંધક કારણોનો અન્નાવ હોય તો સર્વ વિરતિ અંગીકાર કરવી ઉત્તમ છે તેને માટે આવશ્યક ધૂર્ણિમા કહ્યું છે કે,

“ વિસયસુદ્ધ પિવાસાણ, અહવા વચ્ચવજણાણુરાણ ।

અચ્ચયતો વાવીસ પરિસદ્ધે હુસ્સદ્ધે સદ્ધિત ॥ ૧ ॥

જહ ન કરેહ વિસુદ્ધ સમ્મ અહ્કર તવચ્ચરણ ।

તો કુજ્ઞા ગિહ્ધિધમ્મ નયવજ્જો હોહ વમ્મસ્સ ” ॥ ૨ ॥

“ જે વિષયની તૃષ્ણાથી, અથવા સજનના અનુરાગથી ત્રાવીશ પરિપદ્ધોને સહન કરવાને સમર્થ ન થઈ શકે તેમજ શુદ્ધ ચારિત્રને ન આચરી શકે અને અતિ દુષ્કર તપને ન કરી શકે તો તાણે મૃદસ્થ વર્ષને આદરવો, જેથી તે ધર્મ વર્જનિક ન થાય ” ૨-૨

આવા દેશવિરતિને અગીકાર કરનારા શ્રાવકો જવાય, મયમ અને ઉત્કૃષ્ટ
એમ ત્રણ પ્રકારના છે. તેને માટે કહ્યું છે કે

“ આઠદિ શૂદ્ધહિસાઠ મજ્ઞાનસાઈં ચાઠાઓ ।

જહન્નો સાવઝ્યો બુત્તો જો નમુકારધારઝ્યો ॥ ૧ ॥

ધમ્મજુગ્ગણાઠન્નો છકમ્મો વારસઙ્ગઝ્યો ।

ગિહથ્થો સુન્નાયારો સાવઝ્યો હોઈ મજ્ઞિમો ॥ ૨ ॥

ઉક્કોસેણં તુ સદ્દોઝ સચિત્તાહાર વજિઝ્યો ।

एकासणागभोइय वंभयारीतहेवय ॥ ૩ ॥”

“ જે શ્રાવક પ્રયોજન વિના મ્હલ્લ હિંસાદિ કરે નહીં, મત્ત, માસાદિક અન્નક્રય વસ્તુનો ત્યાગ કરે, નમસ્કારરૂપ મહા મનને ધારણ કરે અને દરરોજ નમ્કારસીતુ પચ્ચરાણ કરે તે જન્મ્ય દેશવિરતિ શ્રાવક કહેવાય છે. જે શ્રાવક ઝર્મને યોગ્ય એવા ગુણોથી યુક્ત હોય છે, નિરતર ૩ આવઝ્યકને આચરે છે અને વાર વ્રતને અગીકાર કરે છે તે સદાચારવાન્ ગૃહસ્થ મયમ શ્રાવક કહેવાય છે. જે શ્રાવક સર્વદા સચિત્ત આહારને ધર્મે છે, નિરતર એકાસણાદિક કરે છે, અને તદ્ધર્ચને પાઠે છે તે ઉત્કૃષ્ટ શ્રાવક કહેવાય છે. ”

“હેવે વાર તરત્રપ લક્ષણવાલુ દેશવિરતિતુ સ્વરૂપ નિરૂપણ કરવાને પ્રથમ તે ત્રણ વ્રતના નામ આપે છે.”

૧ પાણિવ્રત, ૨ મૃપાવાદ, ૩ અદત્તાદાન, ૪ મેયુન, ૫ પરિગ્રહ, ૬ સ્ત્રીસ્પૃશ્નપણે વિરમતારૂપ પાંચ અણુવ્રત તથા ૬ દિશિપરિમાણ, ૭ જોગોપ જોગમાન, ૮ અનર્થદરૂ વિરમણ-એ ત્રણ ગુણવ્રત તથા ૯ સામાયિક, ૧૦ દેશ-વ્રતકાશિક ૧૧ પોપત્ર અને ૧૨ અતિથિ સવિચાર એ ચાર શિક્ષાવ્રત-એ સર્વ મઝી વારવ્રત કહેવાય છે. કહ્યું છે કે,

“ ૧પાણિવ્રહ ૨મુસાવાણ ૩અદત્ત ૪મેહૂણ ૫પરિગ્રહે ચેવ ।

૬દિસિ ૭જોગ ૮દમ ૯સમઈ ૧૦દેસે ૧૧તહપોસહ ૧૨વિભાગો ॥ ૧ ॥

અહીં આ પ્રમાણે જાવતા સમ્યક્ત્વના દાઝ પડી શુદ્ધ પ્રાણાતિપા-
તાદિના આરજની નિવૃત્તિથી સદ્ગતિ પામનારુપ ગુણોને જાણતા સતા વારત્રત
ગ્રહણ કરે છે. તે વારત્રતમા સર્વ સારજૂત પ્રાણીવધની નિવૃત્તિ છે, તેથી તેને જૈન
શાસનમાં પ્રથમ કહેલું છે. પ્રાણીઓના વધથી વિરમવું, તે પ્રાણિવધ વિરમણ
અથવા પ્રાણાતિપાત વિરમણ—આર્હિસાત્રત કહેવાય છે. જીવ ઇચ્છવું અમૃતપણ
છે, માટે તેની હિસા થવી અયોગ્ય છે, તેથી સર્વ પ્રાણીઓના દશ પ્રાણનો વિનાશ
કરવો, તે હિસા કહેવાય છે. તેને માટે લાયકુ છે કે,

“ પર્વેદિયાણિ ત્રિવિધ વદ્ધ ચ લચ્છાસ નિ શ્વાસમધ્યાન્યદાયુ. ।

પ્રાણા દશેતે જગવજ્જિરુક્તાસ્તેપા વિયોગી કરણં તુ હિસા ॥૧॥ ”

“ પાંચ ઇદિયો, પ્રાણ વદ્ધ, શ્વાસોચ્છ્વાસ અને આયુષ્ય એ દશ પ્રાણ
જગવતે કહેલા છે, તેમનો વિયોગ કરવો, તે હિસા કહેવાય છે. ”

તે પ્રાણનો વિયોગ ન કરવો તે રૂપ છે ત્રત તે આર્હિસા ત્રત કહેવાય છે.
જૈન ધર્મનું મૂલ્ય જોવડયા છે, તેથી સર્વ ત્રતોને વિષે આર્હિસા ત્રતને પ્રથમ ગણવામાં
આવેલું છે તેને માટે કહ્યું છે કે—

“ ઈક્કચિઅ ઇત્થવય નિદિઠ જિણવરેહિ સબ્બેહિ ।

પાણાફવાય વિરમણ અવસેસા તસ્સ રક્કઠા ” ॥૧॥

સર્વ જિનવરોએ જિન શાસનમાં પ્રાણાતિપાત વિરમણ એ એકજ ત્રત કહેલું
છે. યાકીના જે વીજાત્રતો કહેલા છે, તે પેહેલા ત્રતની રક્ષાને માટે છે ?

આ મપૂર્ણ વીજા વિશ્વા પ્રમાણ વાળી દયા સાધુઓને હોય છે અને
આવકોને સવા વિશ્વા પ્રમાણ દયા હોય છે. તેને માટે કહ્યું છે કે,

“ થૂદ્ધા સુહુસા જીવા સકપ્પારત્તઓ અ તેં હુવિહા ।

સાવરાહ નિરવરાહા સાવિસ્કાચેવ નિરવિસ્કા ॥ ૧ ॥

સૂક્ષ્મ અને વાદર એવા જીવના વે જેદથી પ્રાણિ વધ વે પ્રકારનો છે.
તેમાં વેદિય પ્રમુલ્લ સ્થૂલ વાદર કહેવાય છે અને એકેદિય સૂક્ષ્મ વાદર કહે-
વાય છે, કારણકે, તેમનો જ્ઞાત્યાદિ પ્રયોગે કરી વધ થવાનો અજાણ છે.

हवे गृहस्थोने तो स्थूय वादर प्राणातिपातयी निवृत्ति थड शके पण सूक्ष्म प्राणातिपातयी निवृत्ति थड शके नहीं, कारणके तेमने पृथ्वी, जल, अग्नि, वायु, प्रमुखयी पचन पाचनादि समस्त क्रियायी प्रवृत्ति रहैली छे

एही रीते स्थावर जीवनी हिंसानो नियम न होवायी प्रीशमायी दश विश्वा अपगमे एटले तेमने दश वि वा दया रहे छे

स्थूल प्राणिवध सरूप अने आरज्ज-एम वे प्रकारनो छे. 'हु मार' ए प्रकारे मनमा जे सरूप घाय ते सरूपयी प्राणिवध कहेवाय छे. खेतीयानी तथा घर प्रमुखनो जे आरज्ज, तेमां प्रवर्तु, ते बीजो आरज्जयी प्राणिवध कहेवाय छे तेमा सरूपयी स्थूल प्राणिवधमायी निवृत्त थवु, ए गृहस्थयी बनी शके छे, पण आरज्जयी निवृत्त थवु, ए बनी शक्तु नहीं. जो आरज्जयी निवृत्त थवा इच्छा राखे तो तेना शरीरनो अने कुटुमादिकनो निर्वाह थड शके नहीं, तेयी आरज्जो-त्पन्न हिंसानो अनिपेय थता दश विश्वामायी पाच वि वा दया अपगमे एटले याकी पाच विश्वा दया रहै हवे जे सरूपयी पथ छे, ते पण वे प्रकारे छे. साप-राय अने निरपराय. तेमा जे सापराय चार, जार पुरप बगेरेनो बय सरूपयी बजी शके नहीं अने निरपरायनो बय सरूपयी बजी शक, एम सापराय हिंसानो नियम न होवायी पाच विश्वा दयामायी अही विश्वा दया अपगमे एटले बाकी अही विश्वा दया रहै हवे निरपराय बय छे, ते सापेक अने निरपेक एम वे प्रकारे छे. तेमा अपेक्षा पटले शका तेनायी युक्त ते सापेक शकास्थान कहेवाय छे अने तेथो जे विपरीत एटले अपेक्षा रहित ते निरपेक कहेवाय छे. तेमा गृहस्थ आयक सापेक हिंसा बजा शक्तो नहीं, निरपेक हिंसा बजी शके छे. जेस कोइ राजाना अधिमारी आयके पार त्रत अमीकार कर्या होय ते पोताना धर्मनो जाण होवायी तेने शका रहै छे, तेयी कोइ निरपरायी पुरप होय तोपण तेने बधनो निपेय करी शक्तो नहीं अने राजा अथवा कोइ शत्रुना पुत्रनो पण अपराय छता यय अटकारी शक्तो नहीं, तेयी सापेक हिंसाना न बर्जवायी अही विश्वा दयामायी सय वि वा दया गड एटले याकी सवा विश्वा दया रहै छे, तेयी गृहस्थ आयक सवा विश्वा दया पाळी शके छे तेने माटे कबु छे के—

“साहु वीसं सट्टे, नस संकप्पा वराह साविरुके ।

અદ્વદ્વચ્ચો સવાચ્ચો, વિસોઅચ્ચો પાણ અધ્વાણ ” ॥૧॥

સાધુને વીજા વિશ્વા દયા છે અને શ્રાવકને આરજ, સાપરાધ અને સાવેક્ર-
પણે થાવર જીવ હણાવાને લીધે સવા વિશ્વા દયા છે ?

અહીં કોઈ પ્રશ્ન કરે કે, નિયમિત સ્થાનથી વીજા સ્થાનમા શ્રાવક પો-
તાની ઇચ્છા પ્રમાણે જીવવધ જલ્દે કરે, તેમા કોઈ જાતનો દોષ નથી તેના ઉત્ત-
રમા કહે છે કે ત્રસ જીવ વગેરેથી જુદા એવા સ્થાવરાદિકને વિષે શ્રાવકોની યતના
હોય છે, પણ નિર્દયતા હોતી નથી. એ જ્ઞાપાર્થ સમજવાનો છે, “ મેં તો સકમ્પથી
નિરપરાધી ત્રસ જીવના વધનુ પચ્ચલાણ કરેલુ છે, વીજાનુ કર્યુ નથી ” આ
પ્રમાણે ચિંતવી શ્રાવક પૃથ્વીકાપ વગેરેનુ, તથા આરજથી ત્રસાદિકનુ નિ શકપણે
ઉપમર્દન કરે નહીં અને જો નિર્વાહ થતો હોય તો વનતા મુધી સ્થાવરાદિકનુ
પણ ઉપમર્દન ન કરે કદિ નિર્વાહ ન થાય તો, તે વિચાર કરે કે, “ આ સાધુ
ઓને ધન્ય છે, કે જેઓ સર્વ પ્રકારના આરજથી મુક્તિ પામે છે, અને હુ તો મહાર
જને વિષે મગ્ન થઈ પડ્યો છું. હવે હુ એમાથી ક્યાર મુક્ત થઈશ ” આમ દયાથી
ચિંતવી શકા સહિત તેને વિષે પ્રવર્તે છે. તેને માટે કશુ છે કે,

“ વજ્જઈ તિવ્વારજ કુણઈ અકામો અનિવ્વહતોય ।

થુણઈ નિરારજજણ દયાલુઓ સહ્વજીવેસુ ” ॥૧॥

આ ગાથાનો અર્થ ઉપર આવી ગયો છે.

વઢી કોઈ કહે છે કે, અનિયમિત-અપ્રત્યાર્યાત યસ્તુને વિષે શી યતના
હોય ? આમ વોલ્લવુજ ન જોઈએ કારણકે, યતના શિવાય પ્રાણાતિપાત વિરમણ
યતના ફલનો અજ્ઞાત થાય છે વઢી જે ત્રસ છે તે પુણ્યને માટેજ આદરથી કરા
ય છે, પોતાના ઉચ્ચારેલા નિર્વાહને માટે કરાતુ નથી અને વઢી તે પુણ્ય મનના
પરિણામથીજ થાય છે જો સ્થાવરાદિકને વિષે નિર્દયપણુ થાય તો પઢી સર્વ ઁકા-
ણે તેહુ નિર્દયપણુજ હોતુ જોઈએ કારણકે, જીવપણુ સર્વ ઁકાણે સમાન છે, માટે
જ નહીં પચ્ચલાણ કરેલા સ્થાવરાદિકને વિષે પણ યતના કરવી જોઈએ તે વિષે
કશુ છે કે,

“ જં જં ઘર વાવાર કુણ્ઙ ગિદ્દી તથ્થ તથ્થ આરંજો ।

આરમેવિહુ જયણં તરતમ જોણણ ચિતેઙ ” ॥ ૧ ॥

“ ઘૃહસ્થ જે જે ઘરના કામ કરે છે, ત્યા ત્યા આરજ રહેલો છે, પણ શ્રાવક તે આરમને વિષે તરતમના યોગે કરી યતના કરે છે.” ?

અલ્પારજની જે કાર્ય સાધ્ય હોય, તેમાં મહારજ કરે નહીં એટલે વહુ સાવધ કર્મને ત્યજી અલ્પ સાવધને આગે તે તરતમ યોગ કહેવાય છે.

હવે અન્વય અને વ્યતિરેકથી દયાનુ શુજાશુજપણુ દર્શાવે છે.

“ યો રક્ષતિ પરજીવાન્ રક્ષતિ પરમાર્થતઃ સ આત્માનમ્ ।

યો હત્યન્યાન્ જીવાન્ સ હતિ નર આત્મનાત્માનમ્ ॥ ૧ ॥

જે વાજા જીવોની રક્ષા કરે છે, તે પરમાર્થપણે પોતાના આત્માની રક્ષા કરે છે અને જે વાજા જીવોની હિંસા કરે છે, તે પોતાને હાથે પોતાના આત્માની જ હિંસા કરે છે. ?

અન્વય અને વ્યતિરેકથી દયાનું ફલ.

હવે અન્વય અને વ્યતિરેકથી દયાનું ફલ કહે છે. સુખ, સૌજાગ્ય, વજ્ર, આયુષ્ય, યુષ્ઠિ, કાંતિ, અને જ્ઞાનમો, આદિ જે ફલો છે, તે દયાના ફલો છે. વહુ રોગ, શોક, વિયોગ, દુર્વલતા અને ભય, વગેરે હિંસાના ફલો છે અપણ્ણથી સપત્તિ, સ્વર્ગ, વગેરે જે સ્પષ્ટિક છે, તે દયાના ફલ છે અને નરકાદિકમાં પડવા એ તે હિંસાના અનિષ્ટ ફલ છે આ પ્રમાણે સમજી લેવું.

પ્રથમ વ્રતનુ દૃષ્ટાંતથી વર્ણન.

“ જે ય સંસારજં કુલ્લં મોક્તુમિચ્છતિ જંતુણો ।

અણુકંપાપરા નિચ્છ સુલ્લસુલ્લ હવતિ તે ॥ ૧ ॥ ”

જે પ્રાણીઓને આ સંસારમાંથી ઉત્પન્ન થયેલા કુલ્લથી મુક્ત થવાની ઇચ્છા હોય, તેમણે સુલ્લસની જેમ અનુરૂપા—દયામાં તત્પર થવું. ?

સુલ્લસનું વૃત્તાંત

રાજગૃહો નગરીમાં કાત્રકમ્બરિયો નામે એક કસાડ રહેતો હતો. તે પોતાની

ज्ञातिना पाचसो घरमा मोटो હતો. તેને મુલ્લસ નામે એક પુત્ર હતો. તેને અન્નય-કુમાર મઝીનો સમાગમ થઈ આવ્યો. આથી તે દયાર્ધર્મને માનનારો શ્રાવક થઈ ગયો. મુલ્લસનો પિતા કાવ્યકુસુરિયો દયાર્ધર્મથી તદ્દન રહિત હતો. તે હમેશા પાચસો પામાનો વપ્ર કરતો હતા. રાજા શ્રેણિક તેને અટકાવતો તોપણ અન્નવ્યવહારને લઈને તે તેવા નિયમ કામમાંથી નિવૃત્તિ પામ્યો નહીં. અતે તે મોટા ઊંચ પાપથી નરેલા પિંડવાળો કાનક છુટ્ટ લેડ્યાના યોગથી મૃત્યુ પામી સાતમી નરકે ગયો.

જ્યારે તે મૃત્યુ પામ્યો એટલે તેના જ્ઞાતિ જનોણ તથા કુટુંબીઓએ આવી મુલ્લસને કહ્યું કે, “હવે તું તારા પિતાના પદને ગ્રહણ કર અને કુટુંબનું નિરણપોષણ કર ” મુલ્લસે જગત્ત આપ્યો કે “તે શી રીતે કરું ? ” ત્યારે કુટુંબીઓએ કહ્યું કે, કુલ્લક્રમથી ચાત્રતા આપેલા રીવાજ પ્રમાણે દરરોજ પાચસો પામાઓને માર અને તેમથી ઉત્પન્ન થયેલા હવ્યથી અમાર નિરણ-પોષણ કર ”

કુટુંબીઓના આવા વચન સાંજળી મુલ્લસ થોડો—“ ઓર ! કુટુંબીઓ, એવી મોટી હિસા કરી ઉપાર્જા કરેલું ધન તમે તમારો અને તેનાથી ઉત્પન્ન થયેલું પાપ મારે એકને જોગવડું પડે, એ કેમ બને ? ” મુલ્લસના આવા વચન સાંજળી તે કુટુંબીઓએ જણાવ્યું કે, “જો એમ હોય તો અમે પણ તારા પાપને વેહેંચી લઈએ ” આ સમયે પોતાના કુટુંબીઓને પ્રતિજ્ઞા આપવાને માટે મુલ્લસે એક કુહવાનીનો ઘા કરી પોતાનો પગ જરા ઝેદા નાખ્યો અને તેની પીઠાથી પોતે આક્રમ્બ કરતો થોડો, “ મને જારે વેદના થાય છે, માટે તમે પણ મારા કુટુંબીઓ આ મારી પીઠાને વેહેંચી દ્યો ” તેના આ વચનો સાંજળી કુટુંબીઓએ કહ્યું, “ જાણ મુલ્લસ, વેદના વેહેંચી લેવાનું સામર્થ્ય અમારામાં નથી ” મુલ્લસે કહ્યું, જ્યારે તમારામાં તેટલું સામર્થ્ય નથી તો નરકના હેતુરૂપ અનેક પામાઓના વધથી ઉત્પન્ન થયેલા મારા પાપને તમે શી રીતે વહંચી લેશો ? ”

મુલ્લસના આ વચન સાંજળી સર્વ કુટુંબીઓ મોંઘા રીતે વેશી રહ્યા પછી મુલ્લસ પોતાના કુટુંબીઓને સ્વેચ્છા આપી માણીના વચથી નિગારી સદ્વ્યવહારથી તેમનું પાલન કરવા લાગ્યો તે ચાલુજીવિત શુદ્ધ નામક ધર્મને પાઠી મૃત્યુ પામી સ્વર્ગે ગયો હતો એની રીતે પહેલાં અહિંસા વ્રતના આરાધન ઉપર મુલ્લસનું દૃષ્ટાંત કહેવાય છે એની રીતે બીજા જીવ્યજીનોણ પણ ઉત્તમ ધર્મનું મઠ અને સર્વ

અર્ધની સિદ્ધિને અનુકૂળ એવું એ વ્રત પ્રયત્નવશે સેવ્યું. તેને માટે જાવનાની ગાથા આ પ્રમાણે છે—

“ ધન્ના તેન મણિજા, જેહિ મણવયણકાયસુદ્ધીએ ॥

સવ્વજિયાણ હિસા, ચત્તા એવ વિચિત્તિજા ” ॥ ૧ ॥

“ જમણે મન પચન અને કાયાની શુદ્ધિએ કરી સર્વ જીવની હિંસા ટોકી છે, તેમને બન્ય છે અને તેઓ નમસ્કાર કરવા યોગ્ય છે, એમ ચિત્તવ્યું.” ૧

વીજુ સ્થૂલ મૃપાવાદ વિરમણ વ્રત

મૃપા એટલે અસત્ય વચન, તેનાથી વિરમવું—નિવૃત્તિ થવું, જે વીજુ મૃપાવાદ વિરમણ વ્રત કહેવાય છે. તે વ્રત કન્યાદ્વીક ગમેરેની નિવૃત્તિ કરવારૂપ છે. તેને માટે કહે છે—

“ કલ્લાગોભૂઅદ્વીઅ, નાસાવહાર ચ કૂરુસક્કિજ્જ ।

થૂલ્લમદ્વીઅં પચહ, ચહ્ણ સુહુમંપિ જહ્સત્તિ ” ॥ ૧ ॥

“ અતિ સ્થૂલ વસ્તુ સમી એટલે અતિ હુણ્ણ અ યસાયથી હનન થયેચ અદ્વીક (હુણ્ણ) મૃપાવાદનો પાંચ પ્રકારે ત્યાગ કહે છે તે પાંચ પ્રકાર આ પ્રમાણે છે

કન્યાદ્વીક ૧ ગમાદ્વીક ૨ જુવદ્વીક ૩ ન્યાસાવહાર ૪ કૃત્સાદ્ધિક ૫ ॥

નિર્દોષ કન્યાને પણ ‘આ ત્રિપ કન્યા છે’ ખમ કહેવું, તે કન્યાદ્વીક કહેવાય છે. વહુ દૂધમાલી ગાયને થોડા દૂધવાદી કહેવી, અને થોડા દૂધવાદી ગાયને મહુ દૂધમાલી કહેવી, તે ગમાદ્વીક કહેવાય છે. પારકી જમીનને પોતાની કહેવી તે જુવદ્વીક કહેવાય છે. ઉપવદ્ધણથી તેવી રીતે દ્વિપદ (મનુષ્ય) ચતુષ્પદ (પશુ) અને અપદ (સર્પાદિ) ગમેરેવું અદ્વીક જાણી હોવું.

અહિ પ્રશ્ન કરો છે કે, જો તેમ ઉપવદ્ધણથી સમજનાવું હોય તો મર્મ સગ્રહાદિકને અર્થે દ્વિપદાદિકનું ગ્રહણ કેમ ન કર્યું ? તેના ઉત્તરમાં કહે છે કે, લોકોમાં

કન્યાદિક અઙ્ગીક અતિ નિંદનીય ગણાય છે, માટે તે વર્જવાને અર્થે તેનું મુખ્ય-પણે ગ્રહણ કરેલું છે, તેથી તેમાં કોઈ પણ દોષ નથી.

ન્યાસ પટ્ટે થાપણ તેનો અપહાર પટ્ટે ઓઢવવી, તે ન્યાસાપહાર કહેવાય છે. આ ન્યાસાપહાર અદષ્ટાદાનનું રૂપ થઈ શકે છે, પણ ઓઢવવા રૂપ વચનનું મધાનપણુ હોવાથી, તેને મૃષાવાદમાં ગણેલું છે. જ્ઞાતિ વગેરેના જ્ઞાતિથી અથવા મત્સર જાતિ વગેરે પરાજનવણાથી પ્રમાણ કરેલા દ્રવ્યને અમ્યયા રીતે સ્થાપન કરવું, જેથી સ્વાદી સાફી પૂરવી અને તે કૂટસાક્ષિપણુ કહેવાય છે આ જ્ઞેદમાં પારકા પાપને દૂદ કરવાપણુ હોવાથી પૂર્વના જ્ઞેદથી તેનું જુદાપણુ છે પટ્ટે ઘોથો અને પાંચમો જ્ઞેદ જુદો છે.

પ્રવી રીતે સૂક્ષ્મ મૃષાવાદને દર્શાવી હવે ગૃહસ્થને માટે સૂક્ષ્મ અઙ્ગીકની યતના કહે છે. પટ્ટે ગૃહસ્થે સૂક્ષ્મ મૃષાવાદનો ત્યાગ કરવો અને સૂક્ષ્મ મૃષાવાદમાં યતના કરવી. સૂક્ષ્મ પટ્ટે અસ્પર્શસ્તુ સર્વથી મૃષાવાદ તેનો યથાશક્તિ ત્યાગ કરવા યત્ન કરવો. અર્થાત્ જો નિર્વાહ ચાહે તો સૂક્ષ્મ મૃષાવાદ પણ બોલવું નહીં, અને નિર્વાહ ન ચાહે તો સરતમ યોગથી યતના કરવી. કહેવાનો આશય એવો છે કે, ધોમથી નિર્વાહ થતો હોય તો વધારે મૃષા બોલવું નહીં. તે સત્ય વ્રતનો પ્રજાવ આ પ્રમાણે છે, તે કહે છે—

“ જે સઙ્ગ વવહારા, તેસિં હુઠાવિ નેવ પહવંતિ ।

નાદક્રમંતિ આણં તાળ દિઘ્વાઈ સઘ્વાઈ ” ॥ ૧ ॥

જે સત્યવાદી છે, તેમને હુઠ પુરુષો પણ કદાચ આપવાને સમર્થ થતા નથી અને સર્વ દિવ્યો તેમની આજ્ઞાનું અતિક્રમણ કરી શકતા નથી. ” ૧

તે વિષે શ્રી કાલિકાચાર્ય અને દત્તપુરોહિતની કથા કહેવાય છે, તે ત્રીજા પ્રકાશમાં કહેવાશે

તેમ વઙ્ગી કયુ છે કે, -

“ જલમગ્નિર્ઘિદ્ કોશો વિષ માપાશ્ચ તંદુલાં ।

કાલ ધર્મ સુતસ્પર્શો દિવ્યાના દશક મતમ્ ” ॥૧॥

“ જલ, અગ્નિ, શુભ્ર, કોશ, વિષ, માપ (અમદ), તંતુસ, કાસ, ધર્મ, મૃતનો સ્પર્શ-એ દશ દિવ્ય કહેવાય છે. ” ૧

એ રૂપ સર્વ દિવ્યો તેમની આજ્ઞાનુ અસ્ત્રધન કરતા નથી તે આજ્ઞા આ પ્રમાણે છે. “ હે જલ, તું મને કુવામીશ નહીં. ” “ હે અગ્નિ, તું મને બાઢીશ નહીં. ” ઇત્યાદિ આજ્ઞાઓ જાણવી.

હવે સત્પત્નુ પ્રતિપક્ષી અસત્ય છે, તેને નિંદે છે.

“ વયણમ્મિ જસ્સ વયણં, નિચ્ચ મસચ્ચ વહેઇ વચ્ચરસો ।

સુહીય જલ્લન્દાણં, કુણમાણ તં હસંતિ બુદ્ધા ” ॥૧॥

જેના મુલ્કને વિષે સર્વ જગતને અનિષ્ટ અને અપવિત્ર ઇવો અસત્ય વચન રૂપ વિષ્ઠારસ નિરતર વણા કરે છે તે પુરુષ શુષ્કિને માટે જલ્લમાં સ્નાન કરે છે, તેને જોઈ પશ્ચિત્ત પુરુષો હસે છે. ” ૧

કહેવાનો આશય ઇવો છે કે, પુરુષ અસત્ય વચન બોઢી નિરતર પોતાના આત્માને મલ્લિન કરે છે અને માત્ર સ્વચા ડપર રહેશા મલ્લને પલ્લાલ્લા જલ્લથી પવિત્ર થવા ઇચ્છા રાલે છે, તે તેની કેવી મૂર્લ્લતા કહેવાય ? તે વિષે ઢીજા મતલા-લ્લાઓ પળ આ પ્રમાણે કહે છે.

“ ચિત્તં રાગાદિજિઃ ક્લિષ્ટમલીકવચ્ચનૈર્મુલ્લમ્ ।

જીવલાતાદિજિઃ કાયો, ગંગા તસ્ય પરાઢ્મુલ્લી ” ॥૧॥

જેનુ ચિત્ત રાગાદિકથી લ્લેશલાલુ છે, અસત્ય વચનોથી મુલ્લ વિલ્લપ્ત થયુ છે, અને જીવહિસા વગેરેથી કાયા વિલ્લપ્ત થઈ છે, તેલા પુરુષથી ગંગા વિમુલ્લ થાય છે. ” ૧

“ સત્યં શૌચં તપ. શૌચં, શૌચમિંડ્રિય નિમ્લહઃ ।

સર્વ જૂત દયા શૌચં, જલશૌચં ચ પંચમમ્ ” ॥ ૧ ॥

“ સત્ય વચન લોચનુ -સત્ય રીતે ચાલ્લનુ, એ પેહેલુ શૌચ છે, તપ આચરનુ, એ ઢીજુ શૌચ છે, ઇન્ડ્રિયોનો નિમ્લહ કરલો, એ ઢીજું શૌચ છે; સર્વ પ્રાણી માત્ર

ઉપર દયા રાસરી, એ ચોથુ શૌચ છે અને જડનુ શાચ-એ પાચમુ શૌચ છે. ” ૧

અહિં સર્વ પ્રકારના શાચને વિષે સત્યતા એ પ્રધાન છે, માટે તેનું પ્રથમ ગ્રહણ કરેલું છે અને જન શાચ એ ત્રણ ટુત્તિપણાથી રહેલું છે, માટે તેને બેટલું ગણેલું છે. તે વિષે કહ્યું છે કે,—

“ મુચત્તણપિ મન્ને, સાર સારજવયણસત્તીઓ ।

નિમ્મરુણ ચિયવરં, જલત અગાર સિગારા ” ॥ ૧ ॥

“ અસત્ય જાપણવાલા અને મર્મને હાડવાદિ પાપ સહિત આ વચન સમ્પ્રી જે શક્તિ, તેનાથી મુગાપણ પધારે સાર છે, તે ઉપર હૃદય આપે છે કે, યગધગતા અગ્નિના અગારાથી શરીરનો જે શ્વગાર કર્યો તેના કરતા આત્મપણનો અજાણ હોય તે સારો છે ”

આ કહેવાનો આશય એવો છે કે, જેમ શરીરની શોષા માટે કરેલો અગારાનો શ્વગાર હલ્લટો દાહાદિ અનર્થના હેતુરૂપ છે, તેમ પોતાની નિપુણતાને માટે આરજેલું અસત્ય વચન હલ્લટ નરકાદિકને વિષે પારુનાર થાય છે—અનેક દુઃખોનું કારણ બને છે, તેનાથી મુગાપણ ઉત્તમ છે

આ ત્રીજું મૃપાવાદ ત્યાગ રૂપ ત્રત પાટ્યા અણપાટ્યાનું ફલ દેરવાહે છે

“ સચ્ચેણ જિઓ જાયઠ, અપ્પમિહય મહુર ગહિર વર વયણો ।

અલ્લિણ મુહરોગી, હીણસરો મમ્મણો મૃઓ ” ॥ ૧ ॥

સત્યત્રત વડે જીવ આલોકને વિષે વિશ્વાસ તથા યશનું પાત્ર થાય છે અને પરલોકને વિષે અપ્રતિહત, મહુર અને ગર્જીર પ્રધાન આ વચનોને યોગનારો થાય છે અપ્રતિહત એટલે વજની પેટે કોઈ ટેકાણે સ્વચ્છના ન પામે તેનું, મહુર એટલે પરિષ્ક સેવકીના રસના પાન જેવું, ગર્જીર એટલે જલ સહિત મેઘની ગર્જનાની પેટે અને પ્રધાન એટલે સ્પષ્ટ અક્ષરગ્રાહ્ય મનોહર, એમ સમજવું.

પ્રતી અસત્ય વચન વોલ્વાથી આલોકને વિષે અવિશ્વાસનું તથા દુરાચરણનું નાજન થાય છે અને પરલોકને વિષે મુસ રોગી, હીન સ્વચ્છાઓ અને માન યોગનારો મુગો થાય છે જે યોગ્યતા ત્રતા સ્વલિત થાય તે માન કહેવાય છે આ

ઘત વાણીના વિષયવાતુ હોવાયો તેનું ફઠ પણ ગાણોના વિષયમાજ કહેલું છે. નહીં તો આ વ્રત વિગતના રાહત પાલવાયો સ્વર્ગાદિકનું ફઠ હોય છે અને વિરાધના સહિત પાલવાયો નસ્કાદિકનું ફઠ હોય છે, એમ સમજવું. આ વ્રતને માટે વ્યતિરેકવને દષ્ટાત કહે છે—

“ દપ્પેણ અલ્લિયવયણસ્સ જં ફઠ્ઠ ત ન સક્કિમોવોત્તુ ।

દક્કિણાલ્લિણ વીગઘો, વસૂ સત્તમ નરયં ” ॥ ૧ ॥

“ પોતાના મતની સ્થાપનાના ગર્વથી—આગ્રહથી જે અઢીક બોલવું, એટલે જિનમત વિરુદ્ધ નાપણ કરવું, તેનું ફઠ્ઠ આ અનતાનત સસારમા ભ્રમણ કરવારૂપ થાય છે. તેને કહેવાને ઉગ્રસ્થ અને પ્રમાણોપેત આયુષ્યવાદા સમર્થ થઈ શકતા નથી, દાક્કિણાઢીક એ શબ્દનો એવો અર્થ છે કે, દાક્કિણ્ય એટલે ગુરુ તથા સ્ત્રીના અનુરોધના હેતુથી જે અઢીક એટલે અસત્ય કહેવું તે. એ રીતે ઘોઢેદા અસત્ય વચનથી જ્યારે છુર્ગતિ થાય છે તો પછી અજિમાન વને કહેલા અસત્ય વચનથી કેવું નઝારુ ફઠ્ઠ થાય ? એ દાક્કિણ્યાઢીકથી વસુરાજા સાતમી નરકે ગયો હતો.”

વસુરાજાની કથા.

માહાલ્લદેશમા શુભિતમતી નામે નગરીને વિષે અજિચ્છ નામે રાજા હતો. તેને વસુ નામે એક પુત્ર હતો તેજ નગરમા જિનમતથી વાસિત હૃદયવાદા ક્ષીરકદ-વક નામે એક ડપા યાય વસે છે. ગાલ્લવયથી પન્નિતના જેવા આચાર્યાઓ અને સત્પત્રતમા રક્ત વસુકુમાર તેમની સમીપે વિગ્રાજ્યાસ કરતો હતો. તે વચ્ચે પર્વતક નામનો ડપા યાયનો પુત્ર અને એક નારદ નામનો વિગ્રાર્થી પણ તેજ ડપા યાય પાસે જણતા હતા તે વને વસુકુમારના સહા યાયી હતા.

એક દિવસ આ ત્રણે વિગ્રાર્થીઓ અજ્યાસનો શ્રમ લાગવાથી આગણાની ભૂમિમા સૂતા હતા, તેમામા તેમના ગુરુ ક્ષીરકદવકે આકાશમાથી કોડ ચારણ ઋ-પિના મુરથી આ પ્રમાણે વાણી સાજઢી—“ જે આ આગણાની જૂમિમા ત્રણ વિગ્રાર્થીઓ સુતેના છે, તેઓમાથી એક લુચ્ચ ગતિને પામશે અને બે નરકે જશે ” આ વાણી સાજઢી ડપા યાય ક્ષીરકદવક પોતાના મનમા વિચાર્યું કે, ચારણ

મુનિની વાણી મૃપા હોતી નથી. તેથી આ ઝળેમા નરક ગામી કે કોણ છે ? અને સદ્ગતિને પામનાર કોણ છે ? તેની પરીક્ષા કરુ અને તે પરીક્ષા દયાવ્રુપણથી થઈ શકશે ” આ પ્રમાણે વિચાર કરી તે ચતુર ડપાયાયે આટાના ઝળ કુકટા યનાવ્યા. આ કુકરના ઘનાવી તે ઝળે શિષ્યોને એક એક કુકરનો આપ્યો અને કહ્યું કે, “ હે શિષ્યો, તમારે કોઈ પણ ન દેખી શકે એવે સ્થળે જઈ આ કુકરનાને હળી નાખવો. ” ગુરુની આવી આજ્ઞા થવાથી ઘમુ અને પર્વતક અને જુદા જુદા એકાત પ્રદેશમા જઈ નિર્દયપણથી તે પિષ્ટના કુકરનાને મારી નાખ્યા. પેનો ત્રીજો શિષ્ય નારદ તે કુકરનાને એકાતે લઈ જઈ આ પ્રમાણે વિચાર કરવા લાગ્યો—“ ગુરુ અમોને આવું જયકર કામ કરવાની આજ્ઞા કેમ કરી હશે ? આવા નિરપરાધી પ્રાણીને કયો પુરુષ હળશે ? વઢી તેમણે કહ્યું છે કે, “ જ્યાં કોઈ ન દેખે તેને સ્થળે કુકરનાને મારજો. ” ગુરુના આવા વચન ડપરથી તેમનો અભિપ્રાય એમ જણાય છે કે, આ કુકરનાને મારજોજ ન જોઈએ કારણકે, ગમે તેવા એકાતમાં જઈએ, તો ત્યાં કુકરનો તો જુવે છે, અને હું પણ જોઉં છું અને જ્ઞાનીઓ પણ જુવે છે જ્યાં કોઈ દેખતું નથી, એવું સ્થાન કોઈ ડેજ નહીં. તેથી હું એમ માનું છું કે, ગુરુ દયાવ્રુ હોવાથી તેમણે અમારા શિષ્યોની પરીક્ષા કરવા માટે આ હુકમ કરેલો છે. ” આવું વિચારી તે નારદે કુકરનાને માર્યો નહીં. તે પછી તે નારદ શિષ્ય પોતાના ગુરુના પાસે આવ્યો તેણે કુકરનાને નહળવાનો હેતુ કહી સજ્જાવ્યો. તે શિષ્યનો વૃત્તાત સાજ્જી ગુરુ નારદની ઝર્વગતિ થવાનો નિશ્ચય કર્યો અને અતિશય સતૃપ્ત થઈને નારદની પ્રશ્ન કરી તેમા પેલા ઘમુ અને પર્વત વને કુકરનાને હળીને આવ્યા અને તેમણે પોતાનો વૃત્તાત ગુરુ સમીપે જણાવ્યો ગુરુ “ તમે પઠિત મૂર્ખ ડો, ” એમ કહી તેમને ધિક્કાર આપ્યો. અને ગુરુ પોતાના હૃદયમા અતિશય સ્વેદ પામી ગયા. ગુરુ તે વચ્ચે પોતાના હૃદયમા વિચાર્યું કે, મારા જેવો ગુરુ મહ્યા ડતા આ વને શિષ્યો નઠારી ગતિએ જાય તો પછી તેમાં મારું શું માહારમ્ય ? અથવા જેનું આદુપ્ય ક્ષીણ થઈ ગયું છે, એવા પુરુષને મોટો રાજર્વઘ હોય તો પણ તે શું કરી શકે ? ડેવા પ્રદેશમા મેઘ વૃષ્ટિની જેમ એ વને શિષ્યોને જણાવા કરેલો મારો યમ નિપ્પલ્લ થયો હવે નરકની પીનાના કારણ રૂપ એના આ ગૃહના આરજની શી જરૂર છે ? ”

આવો વિચાર કરી તે ક્ષીરકદંબક ડપાધ્યાયે સસારનો ત્યાગ કરી

चारित्र्य अंगीकार कर्तुं. ते पत्नी पर्वतक तेनी पाट ऊपर वेगो हतो.

पेड़ो नारद शिष्य के जे शास्त्रनो महान् वेत्ता हतो, ते पोतानी इच्छा प्रमाणे त्यागी बीजे स्थले चाब्यो गयो. राजा अजिचङ्गे पण दीक्षा ग्रहण करी. ते पत्नी तेनो कुमार वसु राज्यासन ऊपर वेगो. वसु नीतिधी राज्य करतो हतो अने ते सत्यवादीपणाधी आखी पृथ्वी ऊपर प्रख्याती पाम्यो हतो. ते कदि पण मृषावाद सोझतो नही. एक समये कोइ एक जिह्व वि याचझ पर्वतनी अट्टरीपा फरतो हतो. तेणे एक हरिण ऊपर बाण डोरयुं. ते बाण स्वयना पामी बच्चे पनी गयु, हरिणने बग्यु नही आधी आश्चर्य पामी त जिह्व पातानु बाण व्यर्थ थवानु कारण शोधवा लाग्या तेनु कारण शोधता एक आकाशमा स्वच्छ स्फटिक शिखा तना जोवामा आवो. तेन पोताना हाथनो स्पर्श कर्यो. ते बखते ते शिखानी नीचे आसपास पेड़ा मृगने चरतो जोयो ते जोताज जिह्वे विचार कर्यो के, “ मार बाण स्वयना पाम्यु, तेनु कारण आ शिखान ठे आ अति स्वच्छ-निर्मल शिखा वसुराजाने योग्य ठे. ” आवु विचारी ते जिह्व ठानी रीते वसुराजा पासे आव्यो अने तेने शिखानो वृत्तात कथो. ते ऊपरधी वसुराजाए ते जाल्हे धन आर्पी ते शिखा ग्रहण करावी पत्नी वसुए एक सारा कारीगर पासे ते शिखानी बेदिका करावी तेने एकाते गोठवी अन ते ऊपर पोतानु सिंहासन स्थापित कर्तुं. शिखाना प्रजावधी ते सिंहासन आकाशमा रखु. ते बखते लोको कहेना लाग्या के, “ वसुराजाना सत्यना प्रजावधी आ सिंहासन आकाशमा रखु ठे. अने आ राजाना सत्यधी देवताओ पण तेने सेवे छे.

एक बखते नारद प्रीतिधी पर्वतकने घेर आव्यो. ते बखते ते पर्वतक ग्राह्मणोनी सजामा ऋग्वेदनी व्याख्या करतो हतो. ते बखते “ यजैर्यष्टय ” एवु सूत्र आवुं पर्वतके तेनो एवो अर्थ कर्यो के, “ बोकमाधी यज्ञ करवो. ” आ बखत ते साजळी नारद सोझ्या. ‘ आः शात पाप ’ ‘ अरे पाप शात थयुं. ” पत्नी तेणे पोताना हाथ बने कान ढाकीने कथु, “ जाइ, जातिधी आ ३० बोझे ठे? ” आपणा उपाभ्याये तो ‘ द्यज ’ शब्दना अर्थ त्रण वर्पनी जुनी शास्त्र पयो वगो ठे पर्वतकने ते साजळी गुरना कहेला ते अर्थनु स्मरण थइ आव्यु परतु समीप रहेला लोमोना मनमा पोताना अविश्वास न ऊपजे एवा

ફરાદાથી તે ગર્વિત થઈને બોલ્યો. “ અરે નારદ, તુજ આતિમા પડ્યો છે, તેથીજ તુ મને આતિવાત્તો કહે છે. કારણ કે, ‘મેવ’ શબ્દના કહેનારા ગુરુની નિષ્ઠા પ્રથમની સાક્ષી છે. ” નારદે કહ્યું, “ શબ્દ વે પ્રકારનો છે એક મુખ્ય અર્થને કહેનારો અને બીજો ગૌણ અર્થને કહેનારો”. તેથી “ ભજાયતે ઇતિ અજા. ” ન ઉત્પન્ન થાય તે ‘અજ’ કહેવાય આ પ્રકારે ધ્યુત્પત્તિ કરી ગુરુ ‘અજ’ શબ્દનો ગૌણ અર્થ કહેજો છે, પણ તે મુખ્ય અર્થ નથી, બુદ્ધિમતોને નિષ્ઠાનો કહેજો શબ્દાર્થજ પ્રમાણ છે, એમ માનીએ તો પછી ગુરુ શા માટે કર્યા ? માટે છે પર્વતક, ધર્મોપદેશક ગુરુ આ ધાર્મિક શ્રુતિનો હોપ કરે તો તે પોતાના ‘ને લોકનો’ હોપ કરે છે ”

નારદના આ વચનો સાંજળી પર્વતક ગુસ્સો કરીને બોલ્યો—“ નારદ, આલો પોગટ શબ્દવાદ શા માટે કરે છે આપણે બને તે વિષે પણ દ્વંદ્વ જેનો પક્ષ જુઓ ઠરે તેની જિજ્ઞાસો બેદ કરવો અને આપણા પ્રમાણપણામા વસુરાજાને રાખો. તેઓ જાણેલા છે, તેથી તે જે કહે તે આપણે પ્રમાણ કરવું ” પર્વતકના આ વચન સાંજળી ‘ પાતાનો પણ સત્ય છે’ એવું દૃઢતાથી માનનાર નારદના મન મા કાંઈ પણ ફોજ થયો નહીં. તેણે તે વાત કનુસ કરી પછી તે કોઈ કાર્ય માટે નગરમા ગયો.

પાંડલથી પર્વતકની સ્નેહાલ માતાએ પુત્રનું એવું જાણે પણ જાણી આ પ્રમાણે કહ્યું, “ વત્સ, તે તારા આત્માને નાશ કરનાર પણ કર્તુ છે, કારણકે, મેં પણ તારા પિતા પાસેથી સાંજળુ છે કે, અજા એટલે ત્રીહિ-જુની નાગર સમ જવી તે શિશ્ય બીજો અર્થ તેનો થતો નથી, તેથી હજુ પણ નારદને બોલાવી તારા અસત્ય વચનને અગ કાર કર અને તને ગમાવ મરે એ જમ રાગનું મૂલ્ય અ-જીર્ણ છે, તેમ સર્વ આપત્તિનું મૂલ્ય છે. તેનો પરિહાર કર ”

માતાના આ વચન સાંજળી પર્વતક બોલ્યો—“ માતા, એમા શો જય રાખવાનો છે ? મરણનો જય રાખવો એ ઘટિત નથી જે પ્રાણી જ મ્યા છે, તે અવગચ્ય મરવાનાજ છે. હવે તો જે થવાનું હોય તે થાય પણ જે બોલ્યા તેમા ફરવાનું નથી ”

પુત્રના આવા વચન સાંજળી પોતાના પુત્રની આપત્તિ દર કરવા માટે

વસુરાજાની પાસે આવી વસુરાજાએ પ્રણામ કરી તે માતાનો કુશલ પ્રશ્ન પુછવા વગેરેથી સત્કાર કર્યો પછી તે વિનિત રાજાએ જણાવ્યું, “ માતા, આજે અહીં પથારી તમે મારી ઉપર મોટી કૃપા કરી છે. આપના આગમનનું કારણ શું છે ? આપની શી ઇચ્છા છે ? તે જણાવો.” માતાએ ‘ ચિરજીવ ’ ની આશીર્વાદ આપી આ પ્રમાણે કહ્યું, “ રાજા, હું મારા પુત્રને જીવતો જોઉં, એવું કરો. ” વસુરાજા આશ્ચર્ય પામીને પોતે—“ જાહે, તમારો પુત્ર મારો ગુરુનાડ છે, તેમ વહી મારા ગુરુનો પુત્ર હોવાથી તે મારો ગુરુ છે, તો તેનો હેપી કોણ થયો છે ? તેનું નામ આપો. ” માતાએ કહ્યું, “ તેના પોતાના મુખ શિવાય તમારા ગુરુનાડના વીજો કોઈ હેપી નથી. ” આટલું કહી તેણીએ પોતાના પુત્રના વિશ્વાદનો સર્વ વૃત્તાત કહી સંજ-લાવ્યો. પછી તેણીએ વસુરાજાને પ્રાર્થના કરી કે, “ તમારે મારા પુત્રના વચનને મત્ત્ય કરવું ” તેણીના આવા વચન સાંજાઈ વસુરાજાએ કહ્યું, “ જાહે, હું કોઈ દિવસ કોઈ પણ વસ્તુને મિલ્યા વચન બોલતો નથી, તો સોટી સાફીમા અને ગુરુના વચનને બલદુ કરવામા હું મિલ્યા કેમ રોલું ? એ મારાથી કદિપણ વનવાનું નથી. ” તેણીએ વિનિતિ પૂર્વક જણાવ્યું, “ જાડ, આજે વિચાર કરશો નહીં, જીવરક્ષાનું પુણ્ય તમોને થાઓ અને મૃપા વોલવાથી થયેલું પાપ મને લાગો. ” આ પ્રમાણે તે-ણીએ તીવ્ર આગ્રહથી કહ્યું, એટલે વસુરાજાએ એ વાત માન્ય કરી.

વીજે દિવસે પ્રાતઃકાલે વસુરાજા સનામા આવ્યો, તે વસ્તુને પેલા નારદ અને પર્વતક વાદ કરતા કરતા રાજાની સભામા આવ્યા અને તેમણે ઝુકે સ્વેર પોતપોતાનો પક્ક વસુરાજા આગમન નિરૂદ્ધન કર્યો. તે સમયે સનામા બેઠેલા મન્ય-સ્થ દષ્ટિવાલા સજ્ય લોકોએ વસુરાજાને આ પ્રમાણે કહ્યું, “ મહારાજા, આ પૃથ્વી આપનાથીજ સત્ય ની કહેવાય છે. આપે ગાદ્યવચથી કદિ પણ સત્યવ્રતનો સ્થાપ કર્યો નથી. સત્ય વ્રતના પ્રભાવથી દેવતાઓ પણ આપના સંવક થઈ આપના સિંહાસનને આકાશમા ધારણ કરી રાગે છે, તેથી હે સત્યના સમુદ્ર મહારાજા, તે સત્યવાણીથી આપ આ વનેના વાદને શમાવો થો ”

સજ્ય લોકોએ આ પ્રમાણે કહ્યું તો પણ જેની શુદ્ધિ ગ્રાહ્ય થયેલી છે એવા વસુરાજાએ પોતાના સત્યવ્રતનો જગ કરી કહ્યું કે “ ગુરુએ ‘અજ’ શબ્દનો અર્થ ‘મેધ’ કરો એમ કહ્યું છે. ” આ પ્રમાણે રાજાએ સોટી સાફી આપી. આ વસ્તુને

“आ वसुराजा मझिनात्मा ठे, ते मारा निर्मल स्वल्पने अध'पात करे छे, एवो जाए रोप उत्पन्न थयो होय, तेम ते स्फटिकनी शिखा तत्काय फाटी गइ. अने कोपायमान थयेवा देवताओए वसुराजाने सिंहासन ऊपरधी पानी नारयो आ बखते नारदे कहु, “अरे बर्मभ्रष्ट राजा, तार मुख जोवा योग्य नथी.” आ प्रमाणे तेनी निंदा करो नारद त्याधी चाझी नीक-यो. ते बखते दोकोए पेला पर्वतकने कहु के, “हे मूढ, ते आवा गुप्त अने मलिन विचारधी आ शु कर्तु ? आ प्रमाणे दोकोनी निंदा थवाधी ते पर्वतके मानभ्रष्ट थइ ते नगरनो त्याग करी डीधो ते पड़ी वसुराजाने राजदेवीए पेडमा प्रहार कर्यो, तेधी ते मृत्यु पामी असत्पनी सहायधी सातमी नरके गयो हतो. ते पड़ी वसुराजानी गादी ऊपर जे पुन बेसे तेना राजदेवी नाश करमा लागी. अनुक्रमे राजदेवीए तेनी पड़ीना आठ पुनोने मारी नाख्या हता. कहु ठे के,

“यो य सूनुरुपाविक्ष्यत् पट्टे तस्यापराधिन. ।

स स देवतया जघ्ने यावदष्टावनुक्रमात्” ॥ १ ॥

“ते अपराधी वसुराजानी पाट (सिंहासन) ऊपर जे जे पुन बेसता, तेने देवताए मारी नाख्या हता. अनुक्रमे एरी रीते आठ पुनो मार्या हता.” १

आ बात पद्य चरित्रादिकमा कहेली नथी, तो तेमा तत्त्व शु ठे ? ते तो केवली जाणे ते विषे एम पण कहु ठे के,

“न नुक्त माजन्म कदापि नुक्तमते विप हति यथा मनुष्यम् ।

कदाप्यनुक्ता वितथा तथा गीरुक्तावसाने वसुमाजघान” ॥ १ ॥

“जन्म पर्यंत न खायेवु विप पण जो एक बार खावामा आब्यु तो ते मनुष्यने हणे ठे. तेवी रीते वसुराजाए कदि पण असत्थ बाणी कही न हती, पण एक बार असत्थ बाणी कही तो तणीए ते वसुराजानो नाश कयो हतो.” १

एवो रीते वाजा अश्वप्रत ऊपर वसुराजानी कथा कहेवाय ठे. आ प्रकारे मृषावादनो विषाक सज्जली सर्व जव्य जीवोए तेनो परिहार करवा तत्पर थवु. तेम थवाधी सर्व प्रकारनी इष्ट सिद्धि प्राप्त थाय ठे, तेने माटे आ प्रमाणे जानना ठे—

‘द्योवंपि अलीय वयणं जे न हु जासंति जीवियंतेवि ।

सच्चे चेवरयाणं तेसि नमो सब्ब साहूण ॥ १ ॥”

“जेओ जीवितनो अत थाय तो पण थोडु खोडु पण बोझे नहीं अने जेओ सत्य योजनमा त पर रहे, तेवा सर्व साजुआने भारो नमस्कार हो.”

त्रीजु स्थूझ अदत्तादान विरमण व्रत

स्थूझ एवु अदत्तादान एट्ठे नहीं आपेय वस्तुनु ग्रहण करवुं, तेनाथी विराम पामवु, ते स्थूझ अदत्तादान विग्मण नामे त्रीजु अणुव्रत कहेवाय डे. ते सचित्तादि स्थूझ वस्तुनी चोरी न करवान्प डे. तेने माटे कहु डे के—

“तडय वयमि वड्ढा, सचित्ताचित्त स्थूझ चोरिज्जम् ।

तिणमाइ तणुअ तेणिय, मेसो पुण मोत्तुमसमत्थो ॥ १ ॥”

“त्रीजा अणुव्रतने विपे सचित्त-अचित्त स्थूझ चोरीने वर्जवु. केमके, वण वगेरे सूद्धम वस्तुनी चोरीने मुक्कवाने ते असमर्थ डे ” १

सचित्त एट्ठे द्विपद (मनुष्य) चतु'पदादि अने अचित्त एट्ठे सुवर्ण, रुप वगेरे. उपद्रवणथी आभूषण, वस्त्र वगेरेनु ग्रहण करवु तेनो स्थूझपणे त्याग करवो. स्थूझपणे स्थूझ बुद्धिथी. चारनो व्यपदेश हेतुपणथी पण जाणवो, तो पड्डी सूद्धमनी शी वार्त्ता ? ते आ प्रमाणे-तृण घासनी सळी, झोडानी सळी, नदीनु जल, वनना फुल्ल, ठाणा, इधणा वगेरेनी सूद्धम चोरीनो त्याग करवाने गृहस्थ असमर्थ डे, कारण के, तेवी वस्तुओ झीवा शिवाय गाय वगेरेना निर्वाहनो अ-जाय धाय डे तेवी सूद्धम वस्तुनी चोरीनो त्याग तो सूद्धमदृष्टवाळा पुरुषो करी शके छे. ते स्थूझ चोरी जेइत्ता प्रकारे त्याग करवा योग्य डे, ते कहे डे—

“नासीकयं निहिगय, पन्थि वीसारिय ठिअं नदूवं ।

पर अत्थ हीरंतो, निअअत्थ को विणासेइ ॥ १ ॥”

घापण मुकेवु, दायेवु, पनी गयेवु, वीसराइ गयेवुं, धणी मरी जवायी कोइए ग्रहण न करेव तेथी नष्ट थयेवु—एवु परछव्य हरण करी पो-

તાની સર્વ સપત્તિને ઉત્પન્ન કરવાને સમર્થ એવો કયો પુરુષ પોતાના પુણ્ય રૂપ દ્વચ્ચનો વિનાશ કરે ? કોડ પણ ન કરે

ઘડી તે પરદ્વચ્ચને હરવાથી માત્ર ત્રીજા વ્રતનો જગ થાય છે, એમ નથી પણ તેથી પેહેલા વ્રતનો પણ જગ થાય છે, તે વ્રત જણાવે છે

“ જંપદ્ મમત્તિ જપદ્, ત ત જીવસ્સ વાહિરા પાણા ।

તિણ મિત્તપિ અદિન્ન, દયાહુઓ તો ન ગિણદેહ ॥૧॥”

જે સચિત્ત-અચિત્તાદિ વસ્તુને માટે પ્રાણી એમ કહે કે, ‘ આ મારી વસ્તુ છે, ’ તે વસ્તુ તે પ્રાણીના ગાદેરના પ્રાણરૂપ છે. એટલે પ્રાણ ગાદા અને આ જ્યતર-એમ ઘે પ્રકારના છે. જે શ્વાસાદિક તે આજ્યતર પ્રાણ છે અને જે મમત્વના કારણરૂપ સુવર્ણાદિ તે વાઘ પ્રાણ છે. તે ઉચ્ચ પ્રાણના નાશ કરવો એ પ્રાણનો જ નાશ કયો કહેવાય છે. વાઘ પ્રાણનો નાશ પણ ત્રણ છુ સ્થાનો કારણ થઈ પડે છે. તે ઉપરથી દયાહુ શ્રાવક કે જેણે પેહેલા વ્રત વડે પ્રાણી વધના પચ્ચલાણ કરેલા છે, તેણે એક તૂણ માત્ર પણ અદત્ત વસ્તુને ગ્રહણ કરવી ન જોઈએ. આ ગાદાતુ એ રહસ્ય છે. જે પેહેલા ગૃહસ્થને અદત્ત એવા તૂણ વગેરે ગ્રહણ કરવાની આજ્ઞા મુકી છે, તે માર્ગાદિકને વિષે ધણી વગરના તૂણાદિકની અપેક્ષા છે. આદિ તેનો જે નિષેધ છે, તે ધણીવાના પદાર્થની અપેક્ષા જાણી લેતું ધીજાણ સચય કરેલા તૂણાદિક ગ્રહણ કરવા નહીં. તે અદત્ત કહેવાય છે. તેને ગ્રહણ કરનાર ચોર વધ, વધનાદિ પ્રાપ્ત કરે છે, અને તેથી કુલ્લની કીર્તિને કનક લાગે છે, તેથી ધીજાણ ગ્રહણ કરેલા તૂણાદિક અદત્તને ગૃહસ્થે ગ્રહણ કરતું નહીં.

જે વિચાર રહિત ચિત્તવાઓ પુરુષ ચોરી કરીને લાક્ષ્મીની ડાઘા કરે છે, તેને આશ્રીને કહે છે—

“ કુલ્લકિત્તિકલ્લકકર ચોરિજ માકેરહ કશ્યાવિ ।

ઇદ્ વસણ પચ્ચરક સદેહો અત્યલાજસ્સ ॥ ૧ ॥

કાલ્લણ ચોરવિત્તિ, જે અબુદ્ધા અદિલ્લસતિ સપત્તિ ।

વિપક્કસ્કણેણ જીવિયમિચ્છતા તે વિણસ્સતિ ॥ ૨ ॥

ચોરી કુદ્ધની કાંતિને વદ્ધાકત કરનારી છે, તેથી હે જન્ય, તુ કદિ-
પણ ચોરી કરીશ નહીં, કારણકે તેથી આ જન્મા કારાગૃહમા નિવાસ, વધ,
વગર અને હાથ, નાક તથા પગને કાપના ગમેરે વળા છુ:સો મત્યક્ષ આવી પને
ઢે અને તેમા વદ્ધી પરદ્વ્યની પ્રાપ્તિનો મદેહ છે, એટલે તે મદ્ધે અથવા ન મદ્ધે
તેવી શકા છે. ૧

જે મૃત્યુ લોકો પરદ્વ્યની ચોરી કરીને સપત્તિની ઇચ્છા કરે છે, તે
વિપત્તિ જક્ષણ કરી જીવવાની ઇચ્છા કરે છે, પણ તેઓ હલ્લટા વિનાશને પામે છે.

અપર કહેલા જક્ષણોથી વ્યતિરક રીતે (હલ્લટી રીતે) વર્તનારાઓની
મજાસા કરે છે.

“તે ધન્ના સપ્પુરિસા, જેસિ મણો પાસિઝ્ઞ પરમ્ભૂંં .

એસા પરમ્ભૂંં ચિય, એવ સકપ્પણં કુણ્ણ” ॥૧॥

“જે પુરુષો પારકી સપત્તિને લેગી” તે સપત્તિને લેવાથી તે વધ વગાદિકું
કારણ થાય છે અને તેનાથી હનયજ્ઞોકમા પરાજય થાય છે, ” એવો સકલ્પ કરે
છે, તે પુરુષોને ધન્ય છે તેઓને પુણ્યમાન સમજવા. તેઓ પર સપત્તિને પરાજયરૂપ
જાણે એટલે તેનાથી સર્વદા દર રહે છે ”

ચોરીના ફલો કહે છે

“વહ્વંધરોહ મચ્ચૂ, ચોરિજ્ઞાન હવતિ ફહલોએ .

નરય નિવાય ધણક્કય,દારિદ્ધાઈ ચ પરલોએ ” ॥૧॥

“ચોરી કરવાથી વધ, યગ, રોધ, અને મૃત્યુ આલ્લોકમા થાય છે અને
પરલોકમા નરકમા પાત, ધનનો ક્ષય અને દારિદ્ર વગેરે થાય છે.” ૧

અહીં વગર એટલે વાકમો ગમેરેનો પ્રહાર, વધ એટલે દોરી, સાકલ વગેરેનું
પધન તથા રોહ એટલે કારાગૃહમા વાસ અને મૃત્યુ એટલે શિરચ્છેદનાદિક જાણવું.

અદત્તાદાનના ત્યાગનું દૃષ્ટાંત સહિત ફલ આ પ્રમાણે છે—

“જ ક્કય જણ પસસાઈ પરજ્ઞવે સુગદ્ધમાઈ હોઈ ફલ્લો.

મુક્કે અદત્તઠાણે તં જાયં નાગદત્તસ્સ” ॥૧॥

“अदत्तादाननो त्याग करवायी आ जवमां होकोनो प्रशसा अने पर जवमां सुगति चोरे फल प्राप्त थाय डे. ते अदत्तादानना त्यागयी नागदत्ताने शुभ फल प्राप्त थयुं हतु. ते स्वरूप तेनी कथायी जाणी हेतु.”

नागदत्तनी कथा

वाराणसी नगरीमा जितशत्रु नामे राजा हतो. ते नगरमा धनदत्त नामे एक शेट रहंतो हतो. ते शेटने धनश्री नामे एक स्त्री हती. तेणीना उदरयी नागदत्त नामे एक पुत्र उत्पन्न थयो हतो. नागदत्तने वास्यवययी सद्गुरुनो योग थइ आब्यो. आयी तेणे जैन धर्मेने अगीकार कयों हतो. अनुक्रमे गुरुनो उपदेश सांजळी, ते आ ससार उपरयी विरक्त थयों हतो तेणे गुरु पासेयी अदत्तादान विरमण व्रत ग्रहण कयुं हतु जो के बीजा ततो पण तेणे अगीकार कयों हता, तथापि अदत्तादान विरमण व्रतमा ते विशेष चुस्त हतो

एक दिवसे ते नगरना नगरशेटनी नागवसु नामनी कन्या जिनपूजा करवा माटे, जिनात्मयमा जती हती रस्तामा पेजो नागदत्त तेणीनी दृष्टिए पक्यो. तेने जोताज ते घाळा तेना रूपमा मोहित थइ गइ. तत्काज तेणीए चितव्यु के, “मारे आ जवमा आ नागदत्तज जर्ता थाज्यो.” आ प्रमाणे निश्चय करी ते बाझा पोताने घेर आवी अने ते पोताना चितित अर्थने पिता पासे निवेदन करा ब्यो पोतानी पुत्रीनो आवी निश्चय जाणी तेणीनो पिता नागदत्तना पिताने घेर गयो अने तेनी आगळ पोतानी कन्यानो अजिग्रह जणाव्यो. ते शेट ते बात मान्य करी. पडी नागदत्त के जे आ सासारिक जोगनी इच्छा राखतो नथी तो पण पिताना आग्रहयी तेने मान्य करतु परंतु, पडी नागदत्तनी साथे ते नगर शेटनी पुत्री नागवसुतु बेबीझळ-विवाह करवामा आव्यो. ते पडी एव वन्यु के ते नगरना कोटवाळे एक वखते नगर शेटनी कन्याने जोइ ते उपरयी मोहित थइ तेणे नगरशेटनी पासे पोताना माणसो भोवळी ते कन्यानी मागणी करी. नगर शेट तेना माणसोने कयुं के, “कोटवाळने कहो के, आ कन्या धनदत्त शेटना पुत्र नागदत्तने आयी दीयी डे. तेयी हवे बीजाने आपका हु समर्थ नथी. नीति-शास्त्रां कयुं डे के, “सकृत् कन्या प्रदीयते” “कन्या एक वारज अपाय

ठे. " जेठना आ वचनो ते माणसोए कोटवाळने कळा, तेथी कोटवाळ कोपाए-
मान थड गयो, त्यारथी ते नागदत्तना जिडोनी गवेपणा करवा लाग्यो.

एक दिवसे राजा एक अतिचपल घोडा उपर बेसी रचवानी करवा
नीकट्यो, देवयोगे राजाना कानमाथी कुमल पडी ग्यु. राजा नगरमा आबता तेने
पोताना कुमलनी खबर पत्नी एटले तेणे पोड्वीसना माणसो छारा आखा नगरमा
ते कुमलनी गवेपणा करवा मानो, पण कोइ स्थळे कुमलनो पत्तो लाग्यो न्हि.

ते अवसरे नागदत्त जिनालयमा दर्शन करवा जतो हतो. तेणे मार्गमा कुमल पमेळु
जोयु. पोते अदत्तादानना पचगवाण करेला तेथी तेणे ते कुमल छीधु नही. तत्काळ
ते जिनालयमा जड प्रभुनी पूजा करी तेमनी समीपे ते कायोत्सर्ग करीने रक्षो, आ वखते
देवयोगे पेलो कोटवाळ त्या आवी चनयो. पमेळु कुमल तेना जोवामा आव्यु. ते लड
देरासरमा गयो. त्या नागदत्तने कायोत्सर्ग रहेसो जोयो. लाग आवेसो जाणी ते
छुष्ट बुष्टिए नागदत्त उपर कनक लगामवाने ते कुमल तेना कानमा पेहेरावी
हीधु. अने पडी तेने गाढ धनथी बाधी राजानी पासे हाजर कयों. राजाए
तेना कानमा प्रत्यक्ष कुमल जोड 'आ चोर ठे' एवो निश्चय करी तत्काळ कोप
पामी तेना वध करवानो कोटवाळने हुकम कयों. कोटवाल पोतानी धारणा सफल
थयेंडी मानी खुशी थयो. पडी ते कोटवाळ नागदत्तने चोरना जेवी विटवना
करतो बाधी शिहेरमा फेरवा लड गयो. ज्या नगरशेठनी पुत्री नागवसु पोतानी
हवेडीना गोखमा वेडी हती, ते गोख नीचे थड नागदत्तने काढवामा आव्यो. पो-
ताना शुष्क श्रावक जर्तारनी आवी अवस्था जोड हृदयमा खेद पामती नागवसु
चाला श्री जिनमतनी द्रष्टता निवागवाने अने पोताना जर्तारना सकटनो नाश
करवाने तत्काळ वेडी थड पोताना गृह देरासरमा आवी त्या शासनदेवीनु स्म-
रण करी, 'ज्यारे आ अकार्य नाश पामशे त्यारे हु कायोत्सर्ग पारीश' एवी
मनमा धारणा करी ते चाला र्पयान धरती श्री जिनप्रतिष्ठा आगळ, काळस्सग
थ्याने उज्जी रही.

अहि कोटवाळ नागदत्तने लड स्मशान भूमिमा आव्यो. त्या तेने शूळी
उपर चनाव्यो, तेवामा शब्दी जागो गड. पुनः चनाव्यो, त्यारे पण पाडी जागी.

એમ ત્રણ વાર જાગી તોપણ નિર્દય કોટવાલે તેને પાઘો ચમાવ્યો, તેવામા શ્રી જૈન ધર્મના પ્રજાવથી શાસનસુરોષ કરેલી સઠાય ત્રુ તે શૂઘ્રીન ઠેકાણે એક સુદર સિંહાસન થડ ગયુ. પઝી છુટ કોટવાલે તે નાગદત્ત ઉપર સ્વજના પ્રહાર કરવા માઢ્યા, તો તે પ્રહાર પુષ્પની માઢ્યારપે પરિણમ્યા આ ઢેસાવ જોડ હોકો વિસ્મય પામી ગયા. તેમણે જણે રાજાને આ ચમત્કારી વૃત્તાત કઢ્યો. તે સાજહી અતિ આશ્ચર્ય પામેહો રાજા તે સ્થલે આઁવ્યો. ત્યા તેણે નાગદત્તને સુવર્ણના સિંહાસન ઉપર ઘેઠેહો ધિવોક્યો. તેના અગ ઉપર અનેક આભૂષણો રહેહા જોવામા આઁવ્યા તત્કાલ રાજા પ્રસન્ન થડ ગયો અને નાગદત્તની આગવ પોતાનો અપરાધ સ્માધી તેને માંડા ગજેહ ઉપર વેસારી મહોત્સવ પૂર્વક નગરમા પ્રવેશ કરાઁવ્યો નાગદત્તને વિપે ધર્મનો પ્રજાવ જોડ હોકો શ્રીજિનધર્મની પ્રશસા કરવાહામ્યા. પેઘી નાગવસુ તેવા આરુઢરવાહા નાગદત્તને પોતાની હરેહીના ગોલ પાસે નીકલતો જોડ ઘણી શુઘ્રી થડ અને તેણીએ ગ્રહણ કરેવા કાયોત્સર્ગને પારી ઢીધો.

તે ઘલેતે કોટવાલે નાગદત્તની ઉપર રોડ દૂપણ આપ્યુ હતુ, એહો નિશ્ચય થવાથી રાજા તેની ઉપર ઘણો રોપાતુર ઁનો ગયો તેણે કોટવાલનુ સર્ગ હઁવ્યલલહ હીધુ અને તેને જાનથી મારવાની આહ્વા કરી આ સમયે ઢયાને વિપે જેનુ હૃદય તત્પર હે એવા નાગદત્તે રાજાને વિનતિ કરી તે કોટવાલને જીવતો રસાઁવ્યો. તે પઝી નાગદત્ત પોતાને વિપે નાગવસુ ક યાનો તાત્ત્વિક પ્રેમ જાણી માતા પિતાએ કરેવા મહોત્સવ પૂર્વક શુઘ્રલગ્ને તેણીને પરણ્યો તે પઝી તેણીની સાથે ચિરકાલ પર્યંત સાસારિક મુલ જોગત્રી અતે સદ્ગુરુ સમાપ તણે ઢીહા ગ્રહણ કરી તે સમ્યક્ પ્રકારે સયમની આરાધના કરી સમાધિ પર્યંત કાલ કરી ઢેવપદને પ્રાપ્ત થયોહતો

આ પ્રમાણે ત્રીજા અદત્તાદાન વિરમણ ત્રતને વિપે નાગદત્તની કથા કહેવાય હે તે ઉપરથી સર્ગ જલ્ય આત્માઓએ સર્વથા અદત્તાદાનનો ત્યાગ કરવો તે ત્રતની જાવના આ પ્રમાણે હે—

“ ણમવિચિતેઅઁવ, અદિજ્ઞઢાણાઁ નિચ્ચ વિરયાણ ।

સમતિણમણિમુત્તાણ, નમો સયા સઁવ સાહૂણ ” ॥૧॥

“ જેઓ અદત્તાદાનથી નિત્ય વિરામ્યા હે અન જેઓ તૃણ અને મણિ-મોતીને તજી ઢેનારા હે એવા સર્વ સાધુઆન સદા નમસ્કાર હે ” ૧ -

चोथु स्थूल मैथुन विरमण व्रत

हमे चोथु स्थूल मैथुन विरमण व्रत कहे ठे. स्थूल एवु मैथुन एट्ठे स्थूलपणे कामसेवन, तेनाथी विराम पाववु, ते चोथु स्थूल मैथुन विरमण व्रत कहेवाय ठे. अर्थात् परस्त्री वगैरेनो त्याग करवा स्प ते व्रत ठे. ते आ प्रमाणे—

“ ओराद्विय वेजव्विय, परदारसेवण पमुत्तूणं ।

गेह्विए चउत्थे, सदारतुट्ठि पवज्जिजा ” ॥ १ ॥

“ औदारिक अने वैक्रिय परस्त्रीनु सेवन मुकीने गृहस्थ चोथा व्रतने विपे स्वदार सतोपना व्रतने ग्रहण करे ठे. ” १

अहि औदारिक अने वैक्रिय एवी परनी-पोतानाथी जुदानी अर्थात् मनुष्य, तिर्यच अने देवतानी-मनुष्यनी परणेली, अथवा ग्रहण करेली-राखेली वगैरे स्त्रीओ तथा तिर्यचणी अने देवीओ, तेमनु सेवन, तेनो त्याग करी गृहस्थ चोथा व्रतने विपे स्वदार सतोप अंगीकार करे एट्ठे परस्त्री तथा वेड्याने वर्जी पोतानी स्त्रीमा सतुष्ट थइ रहे

अहि प्रश्न करे ठे के, श्रावकोने बैराटि दोपने उत्पन्न थवाने लीधे परदारानो ससर्ग करवो युक्त नथी, ए तो ठीक, पण जे रीजी स्त्रीओ नदीना जलनी पेठे सर्वेने साधारण होय ठे, तेमनो उपजोग करामा शो दोष ठे ? तेना उत्तरमा गुरु कहे ठे—“ एम न कहो. कारण के, तेवी स्त्रीनो उपजोग पण सर्वे छराचारोनी शिक्षानु मून होवार्थी आशोक तथा परलोकमा महा दुःखनो हेतु ठे, तेवी तेनो सर्वथा त्याग करवो युक्त ठे. कथु ठे के,—

“ जपति महुर वयण, वयणं ढसति चटमिव सोम ।

तद्वि न विससियव्वं, नेह विमुक्काणवेसाणं ” ॥ १ ॥

“ वेश्या स्त्री मुल्लङ्घणा स्त्रीना जेवा साकर साथे मळेल दूधनी समान मुर वचन बोले ठे चडमा जेउ सौम्य वदन देखामे ठे, तोपण ए स्नेहहीन वेड्याओनो विश्वास करयो नहीं. ” १

“ मा जाएह जह मज्झं, वेसाहिअज्झं सममणुद्वाव ।

સેવાદ્વવદ્ધપત્થર, સરિસં પન્નિણેણ જાણિહસિં ” ॥ ૧ ॥

“હે જીવ, તુ વેડ્યાના હૃદયના મધુર આલાપને કોમલ ન જાણે, પણ સેવાદ્વથી વાધેલા પત્થરના જેવું કઠોર જાણ.” ?

તે વેડ્યાઓના અનાસેવનને દષ્ટાત પૂર્વક દેશાને ઢે—

“તહ અમ્મા પિઝ મરણં, સોડણ હુણ્હ રાયપુત્તાણ ।

મણસાવિ ન માણિજ્ઞા, હુરહિણિં વેસાડ વેસાધ્ધો” ॥૧॥

“તે રાજપુત્રોએ પોતાના માતા પિતાના મરણને સાંજઢીને મનમાં પણ વેડ્યાને હુણ્હ અયસાયવાલી માની નહીં.” ?

આ ગાથાનો આશય એવો ઢે કે, કોઈ વે રાજપુત્રોએ પોતાના માતા પિતાના મરણના સ્વર સાંજઢ્યા તોપણ તેમણે વેડ્યાને સ્વરાવ જાણી નહીં. ઉપનિષદ ક્ષણથી પોતાની સ્તુતિનિદા અને હુઃસ્વની પ્રાપ્તિ સાંજઢીને વેડ્યાના હુણ્હ અધ્યવસાય માટે તેમના મનમાં કાઢ પણ આવ્યું નહીં જ્યારે મનમાં પણ કોઈ ન થયું તો પડી વચન અને કાયાની વાત શી કરવી ? તે વને રાજપુત્રોનો વૃત્તાત શાંતિનાથચરિત્રમા આપેલ ઢે

વે રાજપુત્રોનો વૃત્તાત

આ જરતક્રેત્રને ત્રિપે રત્નપુર નામે એક નગર ઢે. તે નગરમા સોઢમા તીર્થંકરનો જીવ હોવાથી મહા પ્રજાવિક શ્રીપેણ નામે રાજા હતો તે અતિ અન્નૂત સોજાગ્ય અને જાગ્યથી વિમૃષિત હતો. તેને અજ્ઞિનદિતા અને નદિતા નામે વે સ્ત્રીઓ હતી તે વને રાણીઓને વે કુમારો થયા હતા, તે વને કુમારોને લપાધ્યાય સમીપે જાણાયા હતા, પરંતુ ચિત્તના હુનિવાર્ષપણાને લક્ષ્ને અને કામદેવના હુર્જયપણાને લક્ષ્ને તે વને કુમારો ગુપ્તના શિક્ષણને નીરસ માની, પોતાની પ્રસિદ્ધિની અવગણના કરી અને લક્ષ્નાના સમુદ્ધનુ લક્ષ્મણ કરી તે નગરમાં રહેનારી અને સ્વયં દેવાગનાને પણ જિતનારી એક અનગસેના નામની ગણિકાને વિપે રક્ત થયા આ વાતની જાણ થતા તેના પિતાએ તે વને કુમારોને એકાતે બોલાવી આ પ્રમાણે શીલામણ આપી. “હે કુમારો, તમે આ યૌવનવયમા શુ આચરણ કરો ઢે ?

आना जेवुं महत्ताना जंगलु वीजु कोइ कारण नथी, के जेथी पोतानी चिवाहित प्रेमवती कुटीन स्त्रीओनो त्याग करी स्वार्थी अने निःस्नेह एवी वेड्याने बिपे तमे प्रीति बांधो डो. ” इत्यादि पिताए तेमने शीखामण आपी तोषण तेमना मनभा तेनी काई पण असर थइ नहीं. तेओ ललटा चातुकना प्रहारने नहीं गण-नारा अश्वनी पेडे तोफानी अने बधनस्थान जेणे तोही नारतु ठे एवा मदोन्मत्त हाथीनी पेडे स्वेच्छाथी वेड्यानी साथे प्रियेप विद्यास करवा द्याग्या. एक बार एवु बन्धु के, ते धने एक वेश्या रुप वस्तुना अजिझापी होवाथी तेमनामा परस्पर छेप उत्पन्न थइ आव्यो. तेओ कटीबद्ध थइ हाथमा रज्ज दब जाणे बैर। होय तेम निर्दोषजपणे कलह करवा द्याग्या. आ खर राजाना जाणवामा आव्याथी तेना हृदयमा घणो परिताप थइ आव्यो. तेणे तेमने सुधारवा माटे पणा उपायो कर्यो पण तेओ जरा पण सुधर्या नहीं. जाणे असा य व्याधिए ग्रस्त थया होय अथवा कोइ प्रबल पिशाचे अल्या होय, तेम उनी गपेडा ते कुमारोने माटे सुधारवाना उपायनी अशक्यता जाणी आखरे ते राजाए पोतानी रे गणीओ साथे काझ-कूट जेर खातु अने तेथी तेओ त्रणे मरणने शरण थइ गया. ते धने कुमारो पर-स्पर युद्ध करता अने झोकोमा निंदाता महा दुःखना जाजन थया होता. आ उपर्यो नव्य जीवोए वेड्यानु व्यसन के जे दुःख त्यजी शक्य तेवु ठे, तेम जाणी ते करवु नहीं. उत्तम श्रावके परखीने बिपे कायनो ससर्ग न करवो जोड़ए. तेणे तो सदा स्वंदार सतोपना व्रतमा रहेतु जोड़ए. जो एम करवामा न आवे तो कामाधपणानी प्राप्ति थाप ठे अने ते कामाधपण श्रावकने अनुचित ठे. तेने माटे कहे ठे के,—

“ कामं कामंधेणं, न सावएण कयावि होयव्वं ।

देह धणं धम्मस्सयकारिणीहि काममि अइगिच्छी” ॥१॥

“ काम-विषयना अजिझापथी अपनी जेम जेनी प्रियेकस्पी दृष्टि नाश पामी ठे, ते कामाध कहेवाय ठे, उत्तम श्रावके तेवा कामाध थवुं न जोड़ए. कामा-धपणानी कामने बिपे झोलुपताने दबने वम, देह अने वननो कय थाय ठे ” २

आ प्रमाणे कामाधपणामा दोषोने जाणी गृहस्थे पोतानी स्त्रीमा पण अत्यंत आसक्ति न राखवी. आ शीझनु स्वरुप पुरुषोने आश्रीने कहेतु ठे,

હવે સ્ત્રીઓને આશ્રીને કહે છે—

“ જહ નારીઓ નરાણા, તહ તાણ નરાવિ પાસજૂયાઠ ।

તમ્હા નારીઓ વિહુ, પરપુરિસપસગ મુઝ્જાતિ ” ॥ ૧ ॥

“ આ લોકમા સયમ રૂપ વાહાગમા વિચરતા પુરુષરૂપી મૃગોને સ્ત્રીઓ તેમની સદ્ગતિમા જવામા વિતરૂપ, પાશરૂપ થાય છે—તેથી રીતે સ્ત્રીઓને પુરુષો પાશરૂપ થાય છે. કામદેવ ભજય અશે અવચવીને રહેલ છે, એટલે સ્ત્રી તથા પુરુષ બનેમા વ્યાપીને રહેલ છે, તેથી શીલના અજિજ્ઞાપી પુરુષો પરસ્ત્રીના સગને વર્જે છે. ” ૧

એવી રીતે સ્ત્રીઓ પણ પોતાના પતિ શિવાય અન્ય પુરુષોની સાથે પ્રસગ, ગુપ્ત વાર્તાલાપ, એકાંતે વાસ, મુખદર્શન અને મનન આદ્યાય વગેરે કામોદ્દીપક પરિચયનો પરહરે છે. બ્રહ્મવ્રતનો આદર કરતી સ્ત્રીઓ—પોતાના જીર્ણોદ્ધારને વચાને સામાન્ય રીતે બીજા પુરુષ માનનો ત્યાગ કરવો

હવે મુશીલ અને હુશીલનો અંતર પે ગાથાથી કહે છે—

“ તે સુર ગિરિણોવિ ગુરુ, જેસિ સીલેણ નિમ્મલાલુહી ।

ગયસીલગુણે પુણ મુણ, મણુણ તણુણ તિણાઓવિ ॥૧॥

વગ્ધાઈયા જયાદુ, હુદાવિજિઆ ન સીલવતાણ ।

નિય છાયપિ નિરરિકય, સાસકા હુતિ ગયસીલા” ॥ ૨ ॥

“ જેમની બુદ્ધિ શીલગુણે કરીને નિર્મલ છે, તે પુરુષો મેરુપર્વતથી પણ મોટા છે, કેમકે, મેરુપર્વતનું લક્ષ્ય યોજનનું પ્રમાણ છે અને તે પુરુષોના યશનું પણ જીવનને વિષે વ્યાપકપણું છે અને જે પુરુષો શીલગુણે રહિત છે, તેઓ તૃણથી પણ લઘુ છે. તૃણ લઘુ હોવાથી તેને વાયુ દ્વંદ્વ જાય છે અને તેથી તે પર્વત પાપાણ વગેરેમા સ્થાયના પામતું રહે છે અને કુશીન પુરુષ ઘણા સચિત્ત કરેલા હુક્રુતવર્મે પ્રેરાયેલો સતો આ તૃણ જીવનને વિષે જમતો કોઈ એકાંતે પણ સ્થિરતા પામતો નથી, તેથી કુશીલ પુરુષ તૃણથી પણ લઘુ છે જે શીલવન્ત પુરુષો છે, તેમને વાયુ આદિ શબ્દથી સર્પ, અગ્નિ, પિશાચ વગેરે હુદ્દા જીવો જનના હેતુ થતા નથી, અર્થાત્ જનના કરનારા થતા નથી, અને કુશીન પુરુષો છે, તેઓ—

“ સર્વત્ર શુચયો ધીરાઃ સ્વકર્મ વદ્વર્ગર્વિતા. ।

કુકર્મનિરતાત્માન. પાપાઃ સર્વત્ર શંકિતાઃ ” ॥ ૧ ॥

“ જે ધીરપુરુષો છે, તેઓ સર્વત્ર પવિત્ર અને પોતાના સત્કર્મના વદ્વર્ગી ગર્વ ઝરનારા હોય છે અને પાપી પુરુષો તો કુકર્મને વિષે સદા તપર રહી સર્વત્ર શંકાવાદી હોય છે. ” ૧

શીલ્પાલા પુરુષોને કોઈ ટેકાણેથી જય ઉત્તરન થતો નથી. તેને માટે આ પ્રમાણે ક્ષત્રે છે—

“ જહ્નવો વિ જહ્નં જહ્નહિવિગોપય ત્રિસહરાવિરજ્જૂઓ ।

સીદ્ધિજુઞ્જ મત્તા, કરિણો હરિણોવમાદુતિ ” ॥ ૧ ॥

“ શીલ્પાના પુરુષોની આગળ અગ્નિ જહ્ન યઃ જાય છે, સમુદ્ર સ્વાલો-ચીયુ યઃ જાય છે, સર્પ દારુ યઃ જાય છે અને મદ્રો મત્ત હાથી હરિણના જેવો યઃ જાય છે. ” ૧

एवी રીતે શીલ્પના પ્રજાવધી સર્વ દુષ્ટોનો નાશ થાય, એમ કહ્યું. હવે શી-લ્પના પ્રજાવધી મનોવાઙ્મિત જ્ઞાન થવાનું કહ્યું છે

“ વિત્થરજસંવદ્દુઃ વત્તચ વિલનતિ વિવિદ્ધ રિદ્ધીઓ ।

સેવંતિ સુરા સિદ્ધતિ મંતવિજ્ઞા ય સીદ્ધેણ ” ॥ ૧ ॥

“ શીલ્પ પાલ્પાથી યજ્ઞ વિસ્તાર પામે છે, વદ્વર્ગ વધે છે, અનેક પ્રકારની કષ્ટિઓનો વિદ્વાસ થાય છે, દેવતાઓ સેવા કરે છે અને મત્ર તથા વિદ્યા સિદ્ધ થાય છે. ” ૧

શીલ્પ સર્વ વીજા અલકારો કરતા વિશેષ અત્તકાર સ્પષ્ટ છે, તે દર્શાવે છે.

“ કિમંરુણે હિ કજ્ઞ, જહ્ સીદ્ધેણ અદ્વકિઓ દેહો ।

કિ મહણે હિ કજ્ઞ, જહ્ સીલે હુજ્ઞ સંદેહો ” ॥ ૧ ॥

“ શીલરૂપ આત્મપણથી દેહ અત્તકૃત્ત હોય તો પત્તી વીજા આત્મપણનું શુ કામ છે ? અને જો શીલરૂપી આત્મપણ ન હોય તો પત્તી વીજા આત્મપણ શા

કામના છે ? ” ૧

અહિં શિષ્ય શકા કરે છે કે, પુરુષોને તો હૃદયનુ દૃઢતાપણ હોવાથી શીલ હોઈ શકે પરંતુ સ્ત્રી જાતિના હૃદય તુચ્છ અને ચપલ હોવાથી તેમજ તેમનામા પુરુષોને આગ્રહ રહેવાપણ હોવાથી તેઓને શીલ શી રીતે રહી શકે ? ” આ શકાના સમાધાનમા ગુરુ કહે છે કે, એવી શકા કરવી અયુક્ત છે. કારણ કે, સર્વ સ્ત્રીઓ એક સ્વભાવવાળી હોતી નથી સ્ત્રીઓમા પણ ઘણી સ્ત્રીઓ સુશીલ ધર્મના અનુયાયી અને શાશ્વત શ્રવણ કરવાથી શોભનિક હોય છે. તેને માટે કહ્યું છે કે,

“ નારિઓ વિ અણેગા સીલગુણેણ જયન્મિ વિસ્ત્રાયા ।

જાસિ ચરિત્તસત્રણે મુણિણો વિમણેચમક્રુતિ ” ॥ ૧ ॥

“ સુત્રહા, સીતા, ધૌપદી આદિ અનેક સ્ત્રીઓ શીલગુણ વધે આ જગત્મા વિરયાત થયેલી છે. તેઓના ચરિત્રો માનની મુનિઓ પણ પોતાના મનમા ચમત્કાર પામી જાય છે. ” ૧

તે વિષે આ પ્રમાણે કહ્યું છે—

“ અજ્ઞાઓ વજિ સુદરી, રાઈ મઈ ચદણા પ્રમુખાઓ ।

કાલત્તણ વિ જાઓ, તાઓ વિ નમામિ જાવેણ ” ॥ ૧ ॥

“ આર્યો બ્રાહ્મી, સુદરી, રાજિમતી, અને ચદન ઘાસા, પ્રમુખ સતીઓ ત્રણ કાળને વિષે પણ શીલગુણથી ચલિત થઈ નથી, તે સતીઓને હું જાવથી નમુ હું. ” ૧

આ જિનશાસનને વિષે જો કે ધર્મ પુરુષથી ઉત્પન્ન થયેલો છે અને મોટા મોટા ગ્રંથોના કર્તાઓ પણ પુરુષોજ હોય છે, તેથી પુરુષ જાતિનું પ્રધાનપણ છે. પરંતુ જે કાયર પુરુષો છે, તેમને સ્ત્રીઓ પાશરૂપ છે, એવા વ્યવહાર નયનું અવતરન કરીને પ્રાય ઉત્કૃષ્ટ મુનિઓએ સ્ત્રીની નિંદા કરેલી છે તેને માટે કહ્યું છે કે,

“ સોઅસરી હુરિયદરી, કવમકુરિ મહિલિઆ કિંદ્રેસકરી ।

વહર વિરોઅણ અરણી, હુસ્કલણી સુલ પહિવસ્કા ” ॥ ૧ ॥

“ સ્ત્રી શોકની સરિતા છે, પાપની ગુફા છે, કપટની કુમી છે, વલ્લેશની કરનારી છે, પૈર વિરોધ કરનારી છે, દુઃશ્ચિન્તી શાળ છે અને મુગ્ધની પ્રતિપક્ષી છે.”

તથાપિ નિશ્ચય નયથી વિચાર કરતા પુરુષપાણું અને સ્ત્રીપાણું-બંને સ્તુતિ કે નિંદાના હેતુ નથી. કેમકે મુશીક્ષિતા અને દુઃશીક્ષિતાનું પુરુષપાણું અને સ્ત્રીપાણું કારણજાત છે. તેને માટે કશું છે કે,

“ ઇત્થિ વા પુરિસંવા નિસ્સંક નમ સુસીલ ગુણપુટ્ટં ।

ઇત્થિ વા પુરિસં વા ચયસુ લલ્હુ સીલ પઞ્ચટ્ટં ” ॥ ૧ ॥

“ સ્ત્રી અથવા પુરુષ ગમે તે હોય, પણ શીક્ષણુ જેનામા સ્પષ્ટ હોય, તેને નમસ્કાર થાઓ. અને સ્ત્રી અથવા પુરુષ ગમે તે હોય પણ જો તે શીલગુણથી ભ્રષ્ટ હોય તો તેનો ત્યાગ થાઓ. ” ૧

દુઃશીક્ષિતાનું ફલ શું છે ? તે કહે છે—

“ પહુત્તં પંડત્તં, દોહગ્ગા મરૂવયાય અવલ્લત્તં ।

હુસ્સીક્ષયા લયાણ, ઇણમો કુસુમં ફલ્લં નરચ્ચો ” ॥ ૧ ॥

“ પાનુરોગ-કોટ, નપુસકપણ, દુર્જાતિ, કુરૂપ, અત્પત્રાપુષ્પ, અને નિર્વચતા એ દુઃશીક્ષિતા રૂપ લતાના પુષ્પો છે, અને નરક તેનું ફલ છે. ” ૧

મુશીક્ષિતાનું ફલ શું છે ? તે કહે છે—

“ આરોગ્ગ સોહગ્ગં, સઘયણં રૂઘ માહવલ્લ મહલં ।

અન્નં પિ કિં અદિજ્જ, સીલઘ્ઘય કપ્પરુક્કસ્સ ” ॥ ૧ ॥

“ શીક્ષિત તત રૂપી કલ્પવૃક્ષ, આરોગ્ય, સૌજાત્ય, સઘયણ, રૂપ, ગ્રાપુષ્પ, અને અતુલ પત્ર આપે છે. તેનાથી ત્રીજું અર્થ શું છે ? અર્થાત્ સર્વ આપે છે. ” ૧

હવે શીલવ્રતનું દ્વિતીયી ર્ણન કરે છે—

“ ચાલણી જલ્લેણ ચપા, જીણ ઝગ્ધાહિચ્ચ કવાનત્તિચ્ચં ।

કસ્સ ન હરેહ ચિન્ત્તં, તીણ ચરિચ્ચં સુજદાણ ” ॥ ૧ ॥

“ જેણી ચાલણી વમે જન કાઢીને ચપાનગરોના ચણ દરવાજા ડાલ્યા

હતા, તે મુજ્જા સતાનુ ચરિત્ર કોના ચિત્તને ન હરે ? ” ૧

મુજ્જાનુ ચરિત્ર

વસતપુર નગરમા જિનદાસ નામે એક શ્રાવક રહેતો હતો. તેને અત્યંત શીશુગુણવાત્રી જિનમતી નામે સ્ત્રી હતી તેમને મુજ્જા નામે એક પુત્રી થઈ હતી. મુજ્જા બાલ્યવયવી સમ્પત્તિ ધર્મને ચારણ કરનારી શ્રાવિકા થઈ હતી તે બાબા ઘણીજ સ્વરૂપવતી હતી. આથી ઘણા મિથ્યાત્વી ઘણેકોના પુગળ તેણીના રૂપમાં મોહિત થઈ શ્રાવક જિનદાસ પાસે તેણીનો માગળી કરવા માની તોપણ જેમ કાગડો ક્ષીરનું જોજન ન પ્રસૂ કરે, તેમ મિથ્યાત્વીપણાને લાડને તેઓ તેણીને જિનદાસ પાસેથી પ્રાપ્ત કરી શક્યા નહીં.

એક વખતે બુદ્ધિદાસ નામના એક બૌદ્ધ ધર્મી બલિક પુત્ર ચપાનગરી માર્ગી વેપાર કરવાને વસતપુરમા રહવા આવ્યો ત કોઈ વ્યાપારનપ્રસંગે જિનદાસને ઘેર આવતા સૌંદર્યવતી મુજ્જા તેના જાવાગા આવી તરફાણ મોહ પામી તેણે જિનદાસની પાને પાણિગ્રહણ કરવા માટે મુજ્જાની માગણી કરી. જિનદાસે તેને મિથ્યાત્વીપણાના કારણથી આવવાની ના કહ્યો. બુદ્ધિદાસ પછી તે કન્યા મેલ્લવવાના ઇરાદાથી કપટી શ્રાવક થઈ કોઈ વિચિત્ર જૈન મુનિની સેવા કરવા લાગ્યો. તે અલ્પ સમયમા જ મુનિ પાસેથી શ્રાવકના આચાર શીરી ગયો અને સાચા શ્રાવક જેવો બની ગયો તેનામા શ્રદ્ધા ન હતી, પણ તે નિરતર દેવપૂજા, સાધુ સેવા અને આચર્યકાદિ ધર્મ કૃતિ કરવા લાગ્યો અનુક્રમે તેને જિનદાસની સાથે મૈત્રી થઈ, અને પરિચય પ્રસૂત ગયા આરંભે બુદ્ધિદાસને શુદ્ધ શ્રાવક જાણી જિનદાસે પોતાની પુત્રી મુજ્જા તેની સાથે પરણારી. કપટી બુદ્ધિદાસ મુજ્જાની સાથે વિપયજોગ જાગવવા લાગ્યો અને મુગ્ધેકાત્ત નિર્ગમન કરવા લાગ્યો.

એક વખતે જેણે વ્યાપારમા ઘણું ધન લપાઈને કંઈક ઝે, એવા બુદ્ધિદાસે પોતાના દેશમા જવા માટે પોતાના સસરા જિનદાસની રજા માગી. તે વખતે જિનદાસે કયું, “ વત્સ, તમે સ્વદેશમા જવાની ઇચ્છા રાસો ઝે, તે ઠીક ઝે; પરંતુ તમારા માતા પિતા વિપરીત ધર્મવાના ઝે તે પાપા જેમ ધોમાને ન સહન કરી શકે, તેમ મારી શ્રાવિકા પુત્રી મુજ્જાને તેઓ કેવ સહન કરી શકશે ? ” બુદ્ધિદાસે કયું, “ જહ, તમે તે વિષેની ચિંતા રાસશો નહીં હું તેમને જુદા ઘરમાં

राखीश, परंतु मने स्वदेश जयानी आझा आपो. " पत्नी ससराए कहु, " त्वारे खुशीची जात्रो. मार्गमा तमार कत्र्याण थात्रो. " समरानी आझा थता बुद्धिदास पोतानी स्त्री मुजझा साथे रथमा तैसी मार्गे चाल्यो अने अनुक्रमे ते चपानगरी आवी पोहोच्यो पोतानी स्त्री मुजझाने जुदा वासगृहमा राखी पोते माता पिताने पेर गयो, अने तेमने आनदर्थी मल्यो. तेणे पोतानो सर्व वृत्तात माता पिताने जणाव्यो. पत्नी पोताना कार्यमा तत्पर थड पोताने घेर रहेवा लाग्यो.

मुजझा जुदा घरमा रही निष्कण्ट वृत्ति वने अरिहत प्रभुनो धर्म सेवती होती, परंतु तेणीनी सासू अने नणद तेणीना छिडो जोया करती होती. एक वखते एतु वन्यु के, कोड जैन मुनि जिज्ञाने मोटे मुजझाना वासगृहमा आवी चाढ्या गया. ते जोड ते बुद्धिदासने तेनी माता अने व्हेने कहु के, "जाड, तारी बहु कोड जैन मुनिनी साथे ग्ये डे. " बुद्धिदास बोड्यो, " तमारे एवी जुडी बात कहेवी नहीं, कारण के, मारी स्त्री कुझीन, जैन धर्ममा रक्त अने सती डे. ते कठि पण कुशीला थापन नहीं. तमे धर्मनी इर्ष्याथी आवो मिथ्या आरोप चढावी कहो डो. तमारे आनु अग्रदित न बोझवु जोडए. " बुद्धिदासना आवावचनो साजली ते मुजझानी सासू अने नणद ते मुजझाना विशेष छिडो जोवा लाग्या.

एक वखते कोड जैन मुनि मुजझाने घेर जिज्ञा लेवाने आब्या. तेज वखते पवनवने तेमना नेत्रमा उभरतु तरण पभ्यु ते साधुमा जिनकवपीपण हतुं, एडडे तेत्रो शरीर सस्कागधी विमुख हता आधी तेमणे ते तरणाने नेत्रमाधी दूर कर्तु नहीं. आ समये मुजझा जिज्ञा आपवा आवी. ते वखते तेणीना जोवामा आव्यु के मुनिना नेत्रमा वाडक पीरु थाप डे आधी तेणीए चाझाकीधी जिह्वाणा अग्र जागगी ते मुनिना नेत्रमाधी तरण बहरी लीधु. तेम करता तेणीना कपाळमा करंतु कुकुपनु तिखरु ते मुनिना बलाट उपर चोटी गथुं. मुनि जिज्ञा द्वाद तेणीना प्रमाथी मारे नीकड्या, ते वखते छिड जोनारी तेणीनी सासू पाताना पुत्रने बोलावी त मुनिना ललाटनु तिखक प्रत्यक्ष वताव्यु. तेवी निशानी जाड बुद्धिदामे पोतानी मातानु वचन कबुल कर्तु अने मुजझाना शीघ्र त्रिपे तेने शका उत्पन्न थड. त्वारथी बुद्धिदास मुजझानी उपर विरक्त थड गयो.

सती मुजझा पोताना पतिने पोतानी उपर नि स्नेह जाणी मनमा विचार करवा लागी. " अहा ! मारी उपर वृथा दोषारोप ययो. वची मारा निमित्ते

श्री जिनशासनने पण आ अपवाद लाग्यो, माटे हवे मारु जीवितनकामु ठे. जोंवि-
तनो त्याग करीने पण हु आ मलिनता दूर कर तो ठीक. " आबु विचारी सती
मुजझाए आ प्रमाणे अजिग्रह धारण कर्यो. " ज्या सुधी आ मारा अपवादनी
मलिनता दूर न थाय, त्या सुधी हु कायोत्सर्गने पारोश नहीं. " आबो अजिग्रह
झड तेणीए जिन पूजा करी अने शासनसुरीनी मनमा धारणा करी. स याकाझे
घरना एक खूणामा कायोत्सर्ग करीने रही. तेणाना सम्यक् ध्यानधी आकर्षणधी
शासन देवीए प्रगट थइ मुभजाने कयु,—“हे बत्से, हु तारा बोलाववाधी आबी
हु, माटे जे कार्य होय ते कहे. ते बखते मुजझादेवी ते देवीना वाक्य साजळी
कायोत्सर्ग पारी सहर्षा थइ देवीने नमन करी वाझी—“ हे देवी, मारा निमित्ते
शासनने लाग्ये कयक दूर करो ” देवी बोझ्या—“ बत्से, तु खेद करीश नहीं.
तारु कलक दूर करवा माटे अने श्री जिनशासननी प्रभावना बधारवा माटे
मातःकाळे सर्व शुभ थशे. तु निश्चित थइ शयन करी जा. ” आ प्रमाणे कही
देवी अहज्य थइ गया. ते पत्नी मुजझा निश्चित थइ सुइ गइ. मातःकाळ ते
जायत थइ देव पूजा, गुरु पूजा बगैरे आवश्यक करी परवारी.

आ समये नगरना दरवाजा के जे रात्रे बंद करेला, ते ऊठनी शक्या
नहीं. राजाना माणसोए घणु कयु, पण कोइ रीते दरवाजाना कमानो ऊघरता
न हुता. आधी नगरना लोका मुजाइ गया तेमना दोरो पशुओ हुधा ओ
तृपाधी आकुब व्याकुल थवा लाग्या पोतानी प्रजाने माथे आबु नारे हु'ख
थतु जोइ राजा हृदयमा आकुल-व्याकुल बनी गयो. राजाए, विचार्यु के, आ कार्य
कोइ देव तरफधी थयेनु होवु जोइए, आबु विचारी राजा पोते पवित्र थइ धूप
दीप करी अजलि जोमी आ प्रमाणे बोझ्यो—“ हे देवदानवो, साजळो.
तमारामाधी जे कोइ भारी ऊपर कोपायमान थया होय तो तमे आ मारा धूप
दीपधी प्रसन्न थाओ. ” राजाना आ श-दाथी तत्काव आ प्रमाणे आकाश
वाणी प्रगट थइ —

“ जलमुद्धृत्य चालिन्या कूपतस्तनुवध्या ।

काचिन्महासती पुर्या कपाटाश्चलुकैस्त्रिभि ॥ १ ॥

आच्छोटयति चेच्छीघ्रमुद्धततेऽखिला अपि ।

कपाटा द्वार देशस्था, नोचेन्नैव कदाचन ॥ ३ ॥

युग्मम् ।

“जो कोई सती स्त्री काचा सूत्रना तनु वने चाद्वणीने धारी, ते वने कुवामाथी जल झड आ नगरीना दरवाजाने वण अजह्नि बाटे तो ते नगर धारना कमामो लपकी जशे. ते शिवाय कदि पण लघमशे नहीं. ” १, २

आ प्रमाणे आकाशवाणी साजळी राजाए सती स्त्रीओने आझा करी पटले नगरनी कृतियाणीओ, बाह्याणीओ अने वणिक् स्त्रीओ कुवाने काठे आबी चाद्वणी वने जल जरवा लागी, परतु काचा सूत्रना तनुओ तुटी जवा लाग्या. केटलीएक चाद्वणीओ कुवामा पनी. कोइनाथी ते काम थड शक्यु नहीं. वधीओ चिन्नखी थड पात्री चाली गड. अने हृदयमा अत्यंत खेद पामवा लागी.

आ वलते विनयवती मुजडा पोतानी सासू पासे आबी अने आ प्रमाणे कहेवा लागी—“ हे माता, जो तमारी आझा होय तो हु कुवामाथी चाद्वणी वने जल काढी आ नगरना दरवाजा लगामवानी इच्छा राखु बु. ” सासूए ऊचे स्वरे कहु, “ अरे जैन मुनिने सेवनारी, ताराथी ए कार्य वनशे नहीं. तार सतीपणु हु सारी रीते जाणु बु. ” हने बीजा लोकोने जणाववानु शुं कारण ठे? में एकझीए जाण्यु, पट्यु वस ठे. ” नगरनी मनी स्त्रीओ जे दरवाजाने लघामवा समर्थ थड नहीं, तो हवे तु शी रीते थडश ” ? मुजडा बोझी—“ माता, तमे कहो ठो, ते युक्त ठे, पण हु पचनी साझीए मारा सतीपणानी परीक्षा करी शकीश. तमारे आ कार्यमा मने अटकाववी नहीं. ” आठ्यु कही ते सती मुजडा, तेणीनी सासू अने नणद हास्य करती हती, ते बता तत्काज्ज्ञ स्नान करवा गड. स्नान करी देवगुरुने नमन करी ते कुवाने काठे आबी. त्या नयकार मत्र पूर्वक शासन देवीनु स्मरण कर। सूर्य सन्मुख लज्जी रही आ प्रमाणे बोझी—“ जो हु जैन धर्म अने शीत्र रूप अन्नकारने बरनारी होठ तो आ काचे तातणे बाधेझी चाद्वणी वने कुवामाथी पाणी नीकळजो. ” आ प्रमाणे कही ते सतीए काचा तनुओथी बाधेझी चालणी कुवामा नाखी अने तत्काज्ज्ञ तेणीए चाद्वणीने जल साथे बाहेर काढी. आ शीक्षनो भजाव प्रत्यक्ष जोइ राजा बगेरे सर्वे सान-

दाश्वर्य थड़ गया. राजा पोताना परिवार साथे ते सतीना आगळ आयो अने आ प्रमाणे बोळ्यो—“ हे पतिव्रता, हे सती, आप कृपा करी आ नगरना दरवाजा उघावो अने द्योकोना सकटने दूर को.” पत्नी सती मुजडा नगर जनाथी बींटाएवी, बिरुस्वर नेत्र तथा मुखवानी अने विस्दावळी रोडनारात्रो जेनी आगळ जय जय शब्द करी रखा ठे, एवी थर प्रथम नगरना दक्षिण दरवाजे आची. त्या नक्कार मत्र बोवो तेणोए जननी तण अजद्विओ ते दरवाजा ऊपर छाट्टी, एट्से जेम जागुलि मरना जाप वने सर्पना विपथी आर्त्त एवा नेत्रो उघनी जाय तेम नगरना दरवाजा उघनी गया. ते वखत आकाश मार्गे छुछु-जिनो नाद थयो अने देवताओए जैन धर्मने आथी जगध्वनि कयों आथी नगरना द्योको घणाज आश्वर्य साथे हपित थर गया. ते पत्नी सती मुजडाए पश्चिम अने उत्तर दिशाना दरवाजाओ तेवी रीते उघाड्या पत्नी मुजडाए कथु के, में श्री जैन धर्मना पसायथी तण दरवाजा उघाड्या ठे हवे आ नगरमा जे कोइ स्त्री सतीपणानो गर्व करती होय तो तेणो आ चौथो दरवाजो उघामे” आट्ठु कही सती मुजडा पात्री वती अने तेणोए ते दरवाजो उघाट्यो नहीं पत्नी नीजो कोइ स्त्री ते पुर छारने उघानी शकी नहीं ते चपानगरीनु छार अत्रापि बभज रहेलु छे, एम सजझाय ठे. सती मुजडानु आ चरित्र जोइ ते एनीनी साखू अन नणद ज्याममुखी थड़ ग- तेणोना पति दुष्प्रिदासनु मुख तो पोतानी स्त्रीनु आवु आदरचूत शीझ जोइ शरद् ऋतुना चडनी पेडे देदीप्यमान थड़ गथु नगरना द्योको ते सतीना स्तवना करवा लाग्या. राजाए अत्यंत हर्ष पायी सती मुजडाने उत्तम यत्नाजकारा आप्या अने मोटा उत्सवथी तेणीने तेने घेर पोहोचानी. पत्नी ते महासतीना प्रतिबोधथी राजा विगेरे सर्व द्योकोए जैन धर्मनो अगीकार कयों संवे ते सतीनी स्तवना करता पोतपोताने घेर चाड्या गया पात्रद्वथी मुजडाना ससराना कुडने घणो पश्चात्ताप कयों पत्नी तेओए सतीनी समीपे जइ जैन धर्मने अगीकार कयों सती मुजडानो स्वामी दुष्प्रिदास के जे कप टी थावक हतो, ते पत्नी सत्य थावक बनी गयो अने सत्य प्रेमथी मुजडा साथे रही मुखे काड निर्गमन करवा लाग्यो ते बने दपती गृहस्थ धर्म पावती अते समयने आराधी सद्गतिना जाजन थया हता.

एवी रीते चोथा व्रत उपर सती मुजझानी कथा कहेवाय ठे. आ प्रकारे शील व्रतनु माहात्म्य साजळी बीजा पण जव्यजनोंए आदर पूर्वक शील व्रत पाळवाने तत्पर थवु. तेनी जावना आ प्रमाणे ठे—

“ चित्तेअव्वं च नमो, तेसि तिविहेण जेहिअव्वंजं ।

चत्तं अहम्ममूल, मूल जवगम्भवासाण ” ॥ १ ॥

“ જેમણે મન, વચન અને કાયા-એ ત્રણ પ્રકારે અધર્મનું અને આ સ-સારમા ગર્જાવાસનુ મૂલ રૂપ એવું અગ્રત્ત્યચર્ય ઊભી દોડુ છે, તેમને નમસ્કાર હો. ” ૧

पाचमुं स्थूल परिग्रह विरमण व्रत

સ્થૂલ એવા પરિગ્રહનુ પરિમાણ કરી તેનાથી વિરામ પામવુ, એ પાચમું સ્થૂલ પરિગ્રહ વિરમણ વ્રત કહેવાય છે. જેમકે,

“ गेही गिद्धि मणंतं, परिहरिय परिग्गहे नवविहंमि ।

पचमवए पमाणं, करेज्ज इच्छाणुमाणेणं ” ॥ ૧ ॥

“ પાચમા સ્થૂલ પરિગ્રહ વિરતિ નામના વ્રતને વિષે ગૃહસ્થ અનત ગૃ-ધિ-ફ-ઈ-પણાનો ત્યાગ કરી નવ પ્રકારના પરિગ્રહનુ પ્રમાણ કરે છે-આટલું મારે મોકલુ છે, એવી અવધિ કરે છે. ” ૧

परिग्रहना नव प्रकार आ प्रमाणे ठे.

૧ ક્ષેત્ર, ૨ વાસ્તુ, ૩ હિરાય, ૪ સુવર્ણ, ૫ ધન, ૬ ધાન્ય, ૭ હિપદ, ૮ ચતુષ્પદ અને કુપ્ય—એવા નવ પ્રકાર છે. તેમા પેહેલુ ક્ષેત્ર તે ત્રણ પ્રકારનુ છે. ૧ સેતુ ક્ષેત્ર, ૨ કેતુ ક્ષેત્ર અને ૩ સજય ક્ષેત્ર. જે રેંટ પ્રમુલના જલ્લથી સિંચાય, તે સેતુ ક્ષેત્ર કહેવાય છે, જે આકાશના પાણીથી સિંચાય તે કે-તુ ક્ષેત્ર કહેવાય છે અને જે વનેના પાણીથી સિંચાય તે સજય ક્ષેત્ર કહેવાય છે.

ઘસ્તુ એટલે ઘર, હાટ, ગામ, નગર બગેરે. તેમા ઘર ત્રણ પ્રકારનુ છે. ૧ સ્વાત, ૨ સચ્ચિત્ત અને ૩ તદુજય. જે મૂમિગૃહ—જોયરાદિ ગૃહ તે સ્વાત-

ગૃહ કહેવાય છે. જે મેહેલ, હવેલી વગેરે તે ઉચ્ચિત ગૃહ કહેવાય છે અને જે જોયરા ઉપર રહેલ મેહેલ વગેરે તે તટુનય ગૃહ કહેવાય છે.

હિરણ્ય એટલે સોનું રુપ, જે પ્રસિદ્ધ છે તે. ધન એટલે ગણિત વગેરે ચાર પ્રકારનું છે તે સોપારી, જાયફલ વગેરે જે ગળી શકાય અથવા ગળીને વેચી શકાય, તે ગણિત ધન કહેવાય છે. કકુ, ગોઠ વગેરે જોરડી શકાય અથવા જોરડીને વેચી શકાય, તે ધરિત ધન કહેવાય છે. દૂત, દાવણાદિ જે માપી શકાય અથવા માપી ને વેચી શકાય, તે મેય ધન કહેવાય છે અને વસ્ત્ર, રત્ન વગેરે જે પરીક્ષા કરીને લેવાય તે પરીક્ષ્ય ધન કહેવાય છે.

ધાન્ય એટલે ચોરખા, ઢાગર વગેરે સત્તર પ્રકારનું કહેવાય છે. કોઈ ગ્રંથા તરમા તેના ચોવીશ પ્રકાર પણ કહેલા છે. સત્તર પ્રકારના ધાન્યને માટે આ પ્રમાણે કહે છે.

“ વ્રીહિર્યવો મસૂરો, ગોધૂમો મુજ માય તિલ ચણકાઃ ।

અણવ પ્રિયગુ કોઝવમકુષ્ઠકા શાલિરાઢમ્ય ” ॥૧॥

કિંચ કઙ્ગાય કુલત્થૌ શણ સપ્ત દશાપિ સર્વ ધાન્યાનિ ।

“૧ ઢાગર, ૨ જડ, ૩ મસૂર, ૪ ગોધૂમ, ૫ માય, ૬ અરુદ, ૭ તન, ૮ ચણા, ૯ અણવ, ૧૦ કાચ, ૧૧ કોઝવા, ૧૨ મઝ, ૧૩ શાલ, ૧૪ ચોના, ૧૫ કઙ્ગણી, ૧૬ શણ અને ૧૭ આઢક, એ સત્તર પ્રકારના ધાન્યો કહેવાય છે ” ૧

હિપદ એટલે સ્ત્રી, દાસ, દાસી, મેના, પોપટ વગેરે. અને ચતુષ્પદ એટલે ગાય, જૈંસ, હટ વગેરે જાણવા. કુપ્ય એટલે શયન, આસન, રથ, ગાદા, હલ, માટીના ઠામ, સ્થાપ્ત, કચોલા વગેરે ધરના ઉપકરણો.

અહિં શકા કરે છે કે, એ ઉપર કહેલા પદાર્થોનું શી રીતે પરિમાણ કરવું? તેના ઉત્તરમા કહે છે કે, પોતાની ઇચ્છા-કલ્પના પ્રમાણે તેમનું પરિમાણ થાય છે કહેલા તે આશય એ છે કે, જો ઇચ્છાની નિવૃત્તિ થાય તો નિયમ કરતી વસ્તુને જેટલો પરિગ્રહ સત્તામા રહેવો છે, એટલે તે સમયે જે પરિગ્રહ પોતાની પાસે વિગ્ર માન છે, તેનાથી ઓછું પ્રમાણ કરવું અને પછી વધેનું ક્યવ્ય ધર્મકાર્યમાં

जोनी देवु. अथवा सत्तानुमाने करीने उता प्रमाणे डेवट नियम ग्रहण करवो. ते उपर आनदादि श्रावकोना दृष्टातो प्रसिद्ध डे. जो कदि गृहस्थ इच्छा निरोध न करी शके तो जे होय ते करता वयण के चोगण मोकनु राखीने बाकी जे शेष रहे तेनो नियम करे

अहिं कोड शका करशे के, “ आ उता परिग्रहो निषेध करीने जे ततनु अगीकार करवायण डे, ते मर देशनी बापीकाना जलना स्नाननी जेम कोने हास्यनु स्थान नहीं थाय ” ? ते शकाना समाधानमा कहेवानु के, जाग्य-योगे काज्ञातरे करीने इच्छा प्रमाणे क्लेशादिक सपदाना पण अधिक आरंजनु थवायण डे अने कदि सपदा न होय पण इच्छा अनती होय डे, तेनो निरोध करवा माटे ततनो अगीकार करवो ते सफल डे. तेने माटे कथु डे के,

“ परिमिअमुचसेवतो, अपरिमिअमणंतया परिहरंतो ।

पावइ परंमि दोण, अपरिमिअमणतयं सुख” ॥१॥

परिमित परिग्रहने सेवतो अने अपरिमित अनतनो परिहार कर-तो पुरुष आ लोकनो पार पामे डे अने अपरिमित अनत सुखने पामे डे. ” ?

अहिं प्रश्न करे डे के, इच्छा प्रमाणे वस्तु प्राप्त करता इच्छा पोतानी मेले शात पामे डेज, तो पड़ी आ परिग्रह परिमाण करवानु शु कारण डे ? जोजन करवाधी क्षुधा एनी मेले समाड जाय डेज.

तेना उत्तरमा कहेवानु के, एम नहीं; कारण के परिपूर्ण समृद्धि प्राप्त थता पण इच्छानी अवृत्तिज डे. तेने माटे कथु डे के,

“ जह लहेई रिद्धि, तह दोहो विवदुण बहुओ ।

लहिऊण दारुभारं, किं अग्गी कद्विचिज्जाइ ” ॥१॥

“ जेम जेम रुद्धि प्राप्त थती जाय डे, तेम तेम दोहन गहु वृद्धि पामे डे. अग्नि लाकमानो समुह प्राप्त करीने उऊी जतो नहीं, पण उल्लसो वृद्धि पामे डे ” ?

પરિગ્રહ સર્વ ક્લેશોનુ મૂલ્ય છે, તે દર્શાવે છે.

“સેવતિ પદું લંઘંતિ સાયરં સાયરં ભમતિ જીવં ।

ત્રિવિરં વિસતિ નિવિસંતિ પિતૃવણે પરિગ્રહે નિરયા” ॥૧॥

“દ્રવ્યાદિ સચયને વિષે એકાગ્ર ચિત્તવાદ્યા પ્રાણીઓ ધનના સ્વામીની સેવા કરે છે, સમુદ્રનુ લલ્લપન કરે છે, આદર પૂર્વક પૃથ્વીમા ખટકે છે, સિદ્ધરસ વગરેને માટે પર્વતની ગુફામા પ્રવેશ કરે છે અને મંત્રાદિકની સિધ્ધિને માટે ડગ્ગાનામાં વસે છે. આવા પ્રકારનો પરિગ્રહ દુઃખનો હેતુરૂપ છે.” ૧

પ્રવા પરિગ્રહને દુઃખનો હેતુ જાણી, તેનાથી સતોષ રાખવો સારો છે. સતોષી મનુષ્યો નિર્ધન હોય તોપણ ફદ્દાદિકના મુલ્યને અનુજાવે છે. તેને માટે કશું છે કે,

“સંતોસગુણેણ અર્કિંચણોવિ ઇંદાઙ્ગમસુદ્ધ લલ્લ”

ફદ્દસ્સ વિ રિષ્ઠિ પાવિજ્ઞાણ જ્ઞાણો સ્થિય અતુટ્ઠો” ॥૧॥

“નિર્ધન પણ સતોષના ગુણવત્તે ફદ્દાદિકના મુલ્યને અનુજાવે છે અને અસતોષી પ્રાણી ફદ્દની સમૃદ્ધિને પણ પામીને જ્ઞાણો રહે છે—અવૃક્ષ રહે છે.” ૨

અસતોષી મનુષ્યને ફદ્દના મુલ્યો મળે તોપણ સતોષ વળતો નથી, એટલે કરતાં પણ વધારે મુલ્યની ફદ્દા કરે છે.

ઊપર કહેલા સ્વરૂપવાદ્યા પરિગ્રહ પ્રમાણનુ સ્વરૂપ અને સતોષનુ મૂલ્ય વિવેક છે, એ વાત દૃષ્ટાંતથી દેખાને છે.

“વિવેક સદ્ગુણશ્રેણિહેતુર્નિર્ગદિતો જિને. ।

સતોષાદિગુણ ક્ષાપિ, પ્રાપ્યતે નહિ ત વિના” ॥ ૧ ॥

“વિવેક સદ્ગુણોની શ્રેણિનુ કારણ છે, એમ જિનેશ્વરોપ કહેલુ છે. તે વિવેકવિના સતોષાદિ ગુણ વીજે કોડ સ્થલે પણ પ્રાપ્ત થતો નથી.” ૨

વિવેક પ્રગટ થવાથી સર્વ સદ્ગુણો પોતાની મેલે આવી તે જીવ્ય પુરુષના

शरीरमा धननी जेम आश्रय केरे ठे. तेने माटे कछु ठे के,

“ प्रादुर्तावे विवेकस्य, गुणाः सर्वेऽपि शोचनान् ।

स्वयमेवाश्रयन्तेहि, जन्व्यात्मानं यथा धनम्” ॥ १ ॥

आ श्लोकनो अर्थ उपर कहेगामा आय्यो ठे.

आ विषे विशेष अर्थ धन नामना शेठना वृत्तातधी जाणवो.

धन शेठनी कथा

कोई एक नगरमा “ श्रीपति ” नामे एक मोटो धनवान् शेठ रहेतो हतो. तेने “ धन ” नामे एक पुत्र हतो. तेने पिताए एक मोटा धनाढ्य शेठनी पुत्रीनी साथे परणाव्यो. एक वखते आचार्यना सर्व गुणोधी अक्षकुन एवा “ सौमाचार्य ” नामे एक आचार्य ते नगरमा आबी चड्या. तेमने वदना करवा माटे नगरना घणा लोको गया. ते साथे श्रीपति शेठ पण गयो. आचार्य जगवाने सर्व धर्मनी देशना आपी. ते देशनामा परिग्रह परिमाण व्रतनु स्वरूप विशेषपणे वर्णवी बताव्यु. देशनाने अते जेने विवेक उत्पन्न थयो ठे, एवा श्रीपति शेठे ते सूरिनी पासे ते व्रत ग्रहण कर्नु. बीजा पण श्रावकोए विविध प्रकारना नियमो ग्रहण कर्पा. ते पछी सर्वे गुरु महाराजने नमीने पोताने घरे चाढ्या गया.

ते पछी श्रीपति शेठे पोताना नियमित करेला छव्यधी वधारे रहेला छव्यने धार्मिक स्थानमा वापरवा निश्चय कर्पो. श्री अरिहत चैत्यना निर्माणनु मोड फल जाणी एक मोड जिनाद्वय कराव्यु. ते जिनचैत्यमा शुज मुहूर्त्तमा उत्तम परिवार साथे तेणे श्री जिनछनी प्रतिमानु स्थापन कर्नु. ते पछी ते श्री पति शेठ ते चैत्यमा निरतर जिन पूजा करता अने सत्पावने दान आपता अनुक्रमे पोतानो काद्व निर्गमन करतो हतो. आयुष्य पूर्ण थता ते शेठ शुज ध्यानरमे काल करी सद्गतिने प्राप्त थया. ते पछी स्वर्गनोए एकठा मली तेना पुत्र धनने तेना स्थान उपर स्थापित कर्पो. धन शेठ लोचग्रस्त अने निमिषेकी हतो. तेणे आ प्रमाणे चिंतव्यु—“ अरे मारो पिता मारो थऽ गयो हतो, तेथी तेणे त्राण छव्य खर्ची नांछु ठे आवा चैत्य वनाववामा छव्यनो व्यय करवो, ते व्यर्थ ठे. हवे हु मूल द्रव्य (मुनी) ना व्ययना कारणेने अटकावी नवु छव्य उत्पन्न

કરવાને હજમાલ થાજી. ” આ પ્રકારે ચિતલી તે ધન શેઠે પોતાના નિવાસગૃહ શિવાય પીજા ઘર અને હાટ વગેરે સ્થાનો વેચી નાખ્યા અને દાસ, દાસી વગેરે જે હપજીવક વર્ગ હતો, તેને વિસર્જન કરી નાખ્યો. તે શિવાય ચૈત્ય પૂજા તથા પ્રભાવનાદિક તથા ધર્મકૃત્યોનો પણ ત્યાગ કરી દીધો. પછી પોતે એકલો જીર્ણ વસ્ત્રો પેહેરી સ્વને કોથલો લઈ ગોઠ પ્રમુખ લઈ વેચવા માટે ગામોગામ ફેરી કરવા લાગ્યો. જોજન ચલતે તે માત્ર તેજ મિશ્રિત જુની કલ્લથી પ્રમુખ નીરસ આહાર કરવા લાગ્યો. ધનશેઠની આવી કૃપણ સ્થિતિ જોઈ તેની કુદ્વર્તી અને શીઘ્રવર્તી સ્ત્રી હૃદયમાં સ્વેદ પામવા લાગી. તેણીએ તેને ઘણી હિત શિક્ષા આપી પરંતુ તે હોજાદિકથી ગ્રસ્ત હતો, એટલે તેના વચનને અલ્પ અંશે પણ માનતો નહીં.

આવી રીતે કેટલોક સમય बीત્યા પછી પેલા આચાર્ય મહારાજ તેજ સ્થલે પુનઃ આવી જઈ જાણી જાણી જોઈ તેમને ડંડના કરવા માટે આવવા લાગ્યા. આચાર્ય મહારાજે તેમને દેશના આપી તે આચાર્યે શ્રીપતિ શેઠની સ્થિતિ અને મટાંચિ વિષે લોકોને પુછ્યું તે લોકોએ કહ્યું, “સ્વામી, શ્રીપતિ શેઠ કાલ્પધર્મને પામ્યો છે હાલ તેનો “ધન” નામનો પુત્ર વિદ્યમાન છે તે ઘણો હોજાનિષ્ઠ થઈ ગયો છે. નિવિવેકપણે તે જિનપૂજાદિ સર્વ ધર્મકૃત્યો ઢોમી પશુની જેમ ફોગટ કાલ્પ ગુમાવે છે. ” તે શ્રાવક લોકો આ પ્રમાણે તે ધનશેઠની સ્થિતિનું વ્યાન કરતા હતા, તેવામાં સ્વજા હપર કોથલો લઈ મલિન વેપવાલો તે ધન શેઠ કોઈ ગામ તરફ હતાવને જતો દૃષ્ટિ પડ્યો તે વચ્ચે શ્રાવકોએ કહ્યું, “સ્વામી, જુઓ, આ શ્રીપતિનો પુત્ર ધન શેઠ જાય છે ” ગુરુ મહારાજ તે ધનની એવી સ્થિતિ જોઈ, તેનો હપકાર કરવાને માટે પોતાની પાસે વેગેલા એક શ્રાવકને મોકલી તેને ઘોલાવ્યો ધન ગુરુની સમીપ આવ્યો નહીં. તે તેજ ઢેકાણે હજો રહી વોવ્યો, “જાણ, હું જાણતો અર્થી હું મારે ગુરુની સાથે કાંઈ કામ નથી. ” ધનના આ શબ્દો સાંજળી આચાર્ય મહારાજ કેટલોકેક લાજ ધારીને પોતે ત્યાં ગયા અને વોઝા, “જાણ, હું શ્રીપતિ શેઠનો પુત્ર છે તારા જવાને આવી રીતે ધર્મકાર્યની વિમુક્તતા ઘટતી નથી કદિ તારાથી કોઈ નવું ધર્મકાર્ય ન થઈ શકે તો કાંઈ નહીં, પણ તારા પિતાએ કરાવેલા જિનચૈત્યમાં રહેલ મંત્રુની પ્રતિમાનું મુલકમલ જોઈ તે પછી તારે જોજન કરવું, એવો નિયમ તું અગીકાર કર ” ગુરુના

आ वचनो साजळी, ते धन वोढ्यो. “ महाराज, हु मारा कार्यमाथी अत्या-
रे द्रष्ट थाउं बु, माटे हाक्ष मने ठोमी घो परतु आजथी पडी तमारो कहेलो
नियम मारे प्रमाण ठे. ” आ प्रमाणे कही ते धन पोताना धर्मकार्यमा प्रवर्त्यो
अने आचार्य जगवान् त्याथी विहार करीने बीजे स्थाने चाढ्या गया.

त्यारथी कोइ शुच कर्मा लुटयथी ते शेउ निरतर प्रभुनु मुखकमळ
जोया पडी जोजन करतो हतो. तेनी स्त्री पोताना पतिनी आ प्रवृत्ति जोइ खु-
शी थती हती. तेणी धारती हती के, आवा लुब्ध पुरुषना हृदयमा आवा शुच
जाव उत्पन्न थयो ठे, तेथी जणाय ठे के, आ पुरुषनो कोइ शुचोदय थशे.

एक वखते एउ ग्नु के, लोकी धन गामने फेरी करी वपोरे मोमो
आव्यो. ते लतायलमा प्रभुना मुखकमळनु दर्शन जुझी गयो, अने तरत जोजन
करवा वेठो. ते वखते तेने याद आव्यु के, “ अरे ! में हजु देवदर्शन कर्पा नथी,
माटे जइने सत्वर करी आवु. ” आवु विचारी ते तत्काव वेठो थयो अने जि-
नचैत्यमा आबी प्रभुना दर्शन करवा लाग्यो. तेवामा चैत्यनी अदर “ हे धन,
माग, माग, ” एवो वनि प्रगट थयो आ शब्द साजळी धन चारे तरफ जोवा लाग्यो,
पण ते शब्द कहेनार कोइ माणस तेना जोवामा आव्यु नही. आथी तेना मनमा
अतिशय आश्चर्य उत्पन्न थयुं. ते वखते ते वने आ प्रमाणे कथु, “ तमे जे वोढ्यो
गे, ते कोण गो ? ” पुनः आ प्रमाणे वनि थयो. “ हु आ चैत्यनो अविष्टायक अ-
ने श्रीअरिहत जगवान् जो उपासक देवता बु. तेने तारा नियममा दृढ जोइ हु
तुष्यमान थयो बु, माटे तु वाञ्छित वर माग ” धन वोढ्यो—“ हु मारी स्त्रीने
पुत्रीने मानीश. ” आ प्रमाणे कही उन पोताने घर आव्यो अने तेणे पोतानी
स्त्रीने ते सर्व वृत्तत कथ्यो. ते साजळी तेनी विवेकी स्त्रीए विचार क्यो के, “ घ-
रमा झव्यनी काड न्यूनता नथी, पण आ मारा पतिमा विवेकनी स्वामी ठे. जो
तेनामा विवेक आवे तो पडी सर्व कार्यनी सिद्धि थशे. ” आवु विचारी
ते स्त्रीए धनने कथु, “ स्वामी, तमे सत्वर ते देव पासे जात्रो अने तेपनी
पासे विवेक मागो. ” स्त्रीनु आ वचन मान्य करी ते धनशेउ कोयलो फे-
रयतो चैत्यमा आव्यो. अने ऊंचे स्वरे वोढ्यो, “ हे देव, जो तमे मारी
उपर तुष्ट थइ मने वर आपसा इच्छता हो तो मने विवेक आपो. ” तेना

आ वचनो साजळी अने तेना दुष्कर्मनो ह्मण जाणो देवताए कथु, " हे धन, सर्व प्रकारनी जमूताने नाश करनाह विवेक रपी रत्न हु तने आपु लु. हवे तु घेर जा. " ते पढी धन विवेकनु वरदान प्राप्त करी पोताने घेर आवी नोजन करवा वेजो. ते वखते तेनी स्त्रीए तेजथी मिश्रित एवु कळथीनु अब तेनी आगळ द्यावीने मुशु. ते जोइ धन विवेकवान थइ बोड्या, "अरे ! आपणा समृद्धिवादा घरमा आवु दुष्ट भोजन केम ? " स्त्रीए कथु " स्वामी, तमे जेंवु अन्न द्यावी आपो डो, ते हु राधी आपु लु " पढी तेणे घरमा नजर करी तेवामा स्थाने स्थाने विविध जनुओना जाळथो जरेलु तेरु अब अने बीजा हस्तका पदार्थो तेना जोवामा आव्या. दारिद्र्यी जरपूर एवो पोताना घरनो देखाव जोइ धन पोताना हृदयमा विचार करवा द्याव्यो, " अरे ! मने अज्ञानीने धिक्कार छे. में आवा आचरण करी मारा कुलने लजव्यु. में काइ पण धर्मकृत्य कर्यु नहीं. आटझा दिवसो नकामा फोगट गुमाश्या. हवे हु उत्तम व्यवहारने विषे लग्नमवान् थाल तो वधारे सार. " आ प्रमाणे चिंतवी तेणे पूर्वे वेची दीधेता घर, हाट वगेरे पाडा खरीदी लीधा, अने सर्व उपजीवक वर्गने पाडो बोलाव्यो. पोताना पिताना समयनी जे व्यवस्था होती, तेवी व्यवस्था करी दीधी. पढी पोताना पिताए करावेता चैत्यनो अने बीजा पण चैत्योनो विशेषणें पूजाप्रभावनादि उत्सव क्यो अने वर्द्धमान परिणामथी बीजा दानादिक कृत्यो करवा माड्या. गुरुना योगथी परिग्रह परिमाणनु त्रत दइ तेणे वशरानु अव्य सर्व धार्मिक कार्योमा वापरवा मान्यु अने अनुक्रमे ते बीजा ततोना नियमो देशामा पण उत्तम थयो. आथी धनशेठ नगरनामहाजन प्रमुख लोकोमा माननीय थइ पड्यो. अने उत्तम प्रकारनी यश दंडूपीने प्राप्त थयो एवी रीत वर्ती ते धन शेठ चिरकाद श्रावक धर्मने पाद्री ठेवटे सद्गतिनो जाजन वन्यो हतो.

आ प्रमाणे पाचमा परिग्रह परिमाण त्रत उपर ते धन शेठनी कथा कहेवाय ठे बीजा पण जव्य प्राणीओए हृदयमा विवेकने धारण करी परिग्रह परिमाण करवामा लग्नमवन थवु अमे लोकादिकनो त्याग करवो के जेथी उत्तम लोकमा मनवाञ्छित समृद्धिनी सिद्धि प्राप्त थाय ठे.

ते उपर आ प्रमाणे जायना छे—

“ जह जह अस्साणवसा, धणधन्नपरिग्गहं बहु कुणसि।
तह तह बहू निमज्जसि, जवे जवे नारियतरिठ्व ॥ १ ॥
जह जह आपो लोचो, जह जह अप्पो परिग्गहारंजो ।
तह तह सुहं पवह्वह, धम्मस्स य होइ संसिद्धि ॥ २ ॥
तम्हा परिग्गह उ-ज्झिज्जण मूढमिह सब्बपावाणं ।
धम्माचरण पवन्ना, मण्णेण एवं विचित्तिज्जा ” ॥ ३ ॥

“ हे जयि, जेम जेम तुं अज्ञानना वशयी धन तथा धान्यनो परिग्रह करे ठे, तेम तेम जाणे अति नारयी नरेखो हो, तेम तुं जवचवने विपे सुवे ठे. जेम जेम थोनो लोच होय ठे, अने जेम जेम परिग्रहनो आरज अट्ठ होय ठे, तेम तेम परिग्रहनु मुख बधे ठे अने धर्मनी सिद्धि थाय ठे तेथी परिग्रह सर्व पापोनु मूढ ठे एम धर्मना आचरणमा भवीण एसा मन बने विचारी तेनो त्याग करवो.” १-२-३

एवी रीते पाचगुं त्त कहेवामा आव्यु. आ ततो महाजतनी अपेक्षाए बहू-नाना ठे, तेथी ते अणुत कहेवाय ठे.

अणु गुणव्रतो

आ ततो अणुततोना गुण (लपकार)ने माटे वरें ठे, तेथी ते गुणत कहेवाय ठे. ते गुणततो दिशि परिमाण वगेथी हिंसाना निषेध करनार होवाथी अणुततोने लपकारक ठे.

पेहेबुं दिशिपरिमाण गुणव्रत

जे सर्व प्राणीओथी सर्व जवमा ऊर्ध्व, अधो अने तिर्यग् दिशामा गमन आश्रयने परिमाण करवामा आने ठे ते पेहेबुं दिक् परिमाण गुणव्रत कहेवाय ठे. तेनी अंदर “ मारे दरेक दिशामा आड्डी भूमि आक्रमण करवी, ते करता वधारे करवी नहीं ” एवो नियम लेवाय ठे.

अहि कोड शका करे के, दिक् परिमाण त्त लेवाथी शो क्षात्र थाय

ढे? तेना उत्तरमा कहेवानु ढे. ते दिक् परिमाण त्रत द्वेवायी लोजनो निग्रह धाय छे अने ते मोटा गुणना लाभनो सज्ज ढे. तेने माटे आगममा कहेवु ढे.

“ जुवणक्रमणसमत्ये, लोजसमुद्देवि सप्पमाणंसि ।

कुणइ दिसापरिमाण, सुसावओ सेज्वंधं व ” ॥ १ ॥

“आ तण जुवनने आक्रमण करवाने समर्थ एवा लोजरूपी समुद्घने विपे गति करतो एवो श्रावक दिशापरिमाण रुप सेतुना बधने करे ढे ” ?

एटवे नियमित करेह्या क्षेत्रयी बाहेर मोटा लाननी प्राप्ति होय, तो पण ते त्या जतो नथी, नेथी आ दिशा परिमाणत्रतयी तेद्वो लोजनो निग्रह धाय ढे.

ते विपे व्यतिरेकयी दृष्टात कहे ढे

“ कहुणा वल्ली वीय, जइ कुव्वतो दिसासु परिमाण ।

राया असोगचदो, ता नरए नेव निव्वरुतो ” ॥ १ ॥

“ दयारुप वल्लीना बीजसमान एवु ते दिशिपरिमाण त्रत कथुं होत तो राजा अशोकचक्र नरकमा पडते नहीं ” ?

अर्थात्—तपावेना लोढाना गोळा जेवा आ पृथ्वीमरुत पर भ्रमण करवाना निषेध करवारुप आ त्रतवने गृहस्थे एवी जायना करवी के, आ दिशिपरिमाण त्रत दयारुप वेत्रनीनु बीज ढे

राजा अशोकचक्रनी कथा

चपानगरीमा श्रेणिक राजानो पुत्र अशोकचक्रनामे राजा हतो ज्यारे तेनो जन्म थयो, त्यारे तेनी माताने छु.स्वप्न आयमाथी, तेणीए ते पुत्रने बाहेर मू-केत्रो, तेवामा एक कुकनीए आवी तेनी आगळी करनी खाधी हती. आथी ते राजा कोणिकना नामथी पण ओलखातो हतो.

एक वखते श्रीवीरप्रभु ते चपानगरीमा समोसर्या ते समये जगम कटपट्टक समान ते प्रभुनु आगमन साजळी राजा अशोकचक्र मोटा उत्सव साथे तेमने वदना करवाने गयो वीरप्रभुए धर्मदेशना आपी, देशना समाप्त थया पडी

અશોકચંદ્રે મનુને આ પ્રમાણે પૂછ્યું, “હે સ્વામી, જેણે જોગનો ત્યાગ કર્યો નથી, એવો ચક્રવર્તી મૃત્યુ પામીને કઈ ગતિમા જાય છે ?” મમ્મુ મોઢ્યા, “તેવો ચક્રવર્તી પ્રાપ્ત કરીને સાતમી નર્ગ જાય છે.” અહિં પ્રાપ્ત શબ્દ ગ્રહણ કરવાની ચક્રવર્તીની સાતે નરકની ગતિ મમજવી, એમ જગવતી સૂત્રમા કહ્યું છે. રાજા અશોકચંદ્રે પુનઃ પૂછ્યું, “ત્યારે શું મારે પણ સાતમી નારકીએ જતું પડશે ?” સ્વામીએ કહ્યું, “રાજા, તું ચક્રવર્તી નથી, તેથી તારે સાતમા નરકની ગતિ નથી હોય ? તું તો ઊઠી નરકે જવાનો હું.” રાજા કોણિક પોતાને ચક્રવર્તી બનતો હતો, તેથી તે ઘોઢ્યો, “સ્વામી, હું ચક્રવર્તી નથી, એમ મનાય ?” જરૂર કે, મારી સેના ઇટલીની ડે કે, જે હાથો હાથી, અથવા, રથ અને હોર્સોને સુજડોથી આશ્વા જગત્ને સહાર કરવાને સમર્થ છે. તેમજ યુદ્ધા મવાન (સ્ત્રી) ધોળમુલ પાટણ, રેડક, કર્બડ, નગરાદિ અને રાણો મને દાણ આપનાર છે. તેમજ વ્યાપારના કરો, અક્ય નિધાનો પણ મારા તારામા છે. મારે પ્રાણ નો જયકર છે, તે સર્વ શત્રુ વર્ગને આક્રમીને રહેલો છે. મારે શું ઓરું છે ?” મારામા ચક્રવર્તીપણું ન હોય ?” રાજાના આ વચનો સાંજની નજીક “રાજન્, ઇટલી સમૃદ્ધિ હોય તેથી શું થયું ? ચક્રાદિક વાટ નો ચક્રવર્તીપણું કદિપણ હોતું નથી.” મનુના આવા વચન મોંઢે — અશોકચંદ્ર ત્યાથી ઊઠીને પોતાને સ્થાને ગયો. અને ત્યાં જ ને હોય એવું એકંદ્રિય રત્નો ઝનાવ્યા પોતાની પગાવતી સ્ત્રી ઉપર સ્ત્રી રત્નો પોતાના પટ્ટહાથીને ગજરત્ન ઠરાયો. વાકીના રત્નો પણ પડ્યા. પછી તે પોતાની મોટી સેના હાથે પૂર્વાદિ દિશાઓ કાઢ્યો. તે મોટા સૈન્યથી પરિવૃત થઈ વેનાદય પર્વતની નિર્મલ વ્યો. ત્યાં તેણે વનાવટી દરુ રત્નથી તારના કરી નહીં. તે વચ્ચે તે ગુહાનો ઘારપાલ કૃતમાલ દેવ ગડ થયો અને મોઢ્યો, અરે ! નહીં પ્રાર્થના કરવા કોણ છે ? અહિંથી ચાલ્યો જા. મોંઢારા મોંઢારા છે ?” કોણિક રાજાએ કહ્યું, “હું જરૂરજોને થયો હું. તેથી તું આ ગુહાનું ઘાર સત્તર અરે !” “અરે કોણિક ! આ જરૂરજોને વિષે વાગ

તેથી તું ચક્રવર્તી નથી પણ કોઈ ચક્રવાદ્યો હાથે છે. ” અશોકચક્ર બોલ્યો, “દેવ, તને સ્વર નથી, હું મારા પુણ્યના વલ્લથી તેરમો ચક્રવર્તી થયો છું. માટે તું ધાર ઝપામ અને વિધવ કરી મને સંદ ન પમામ. ” અશોકચક્રના આવા આગ્રહી વચન સાંભળી અને જાણે તેનામા ચૂતનો આવેશ થયો હોય તેમ જાણી તે ક્રોધાતુર બની ગયો. તત્કાલ તેનામાથી જાણ્વત્તમાન અગ્નિની ઢાયા મગટ થઈ અને તેથી તેણે તેને દગ્ધ કરી છઠી નરકનો અતિથિ કરી દીધો હતો.

આ પ્રમાણે અશોકચક્રની કથા કહેવાય છે. આ દૃષ્ટાંત સાંભળી બીજા જન્મ મનુષ્યોએ દિશિપરિમાણ વ્રતનો અનાદર ન કરવો. જો તે વ્રતનો અનાદર કરવામા આવે તો અશોકચક્રની જેમ આ લોકના કષ્ટને પામી પરજવમાનરકની પીડા જોગે છે. તેથી તે વ્રતને ગ્રહણ કરવામા આલસ કરવું નહીં.

તેની ભાવના આ પ્રમાણે છે—

“ ચિતેઽઽવ ચ નમો, સાદૃણં જે સયા નિરારજા ।

વિહરતિ વિપ્પમુક્કા, ગામાગર મંનિઞ્ચં વસુહં ” ॥ ૧ ॥

“જેઓ હમેશા અરજ રહિત અને મુક્ત થઈ ગ્રામ, આકર (સ્થાણો)થી મનિત એવી આ પૃથ્વીમા વિહાર કરે છે, તેવા સાધુઓને નમસ્કાર હો, એમ ચિંતવવું. ” ૧

આ પ્રમાણે ઝટુ દિશિ પરિમાણ નામે પહેલું ગુણવ્રત છે.

જોગોપજોગ પ્રમાણ નામે વીજુ ગુણવ્રત

જે પદાર્થો એક વસ્તુ જોગવાય તે જોગ પટલે જોજન, પુષ્પ વગેરે. અને જે વારંવાર જોગવાય તે ઉપજોગ, પટલે સ્ત્રી, વસ્ત્ર, આચૂપણ વગેરે. તેનું પરિમાણ કરવાથી જે વ્રત કહેવાય તે “ જોગોપજોગ પરિમાણ ” નામે વીજુ ગુણવ્રત કહેવાય છે. તે વ્રત જોજનથી અને કર્મથી— એ બે પ્રકારે છે. તે વિષે કહ્યું છે કે,

“ જોયણ કમ્મેહિ હુહા, વીય જોગોવમોગ માણવય ।

જોયણઓ સાવજ્ઞ, ઝસગેણ પરિહરેહ ॥ ૧ ॥

“ તદ્ અતરંતો વજ્જહ, વહુ સાવજ્ઞાઈંસ મુજ્ઞાઈં ।

વાવીસં અન્નાઈવિ, જહારિહં નાય જિણધમ્મો” ॥ ૨ ॥

“ વીજું જોગોપજોગ પરિપાણ તત્ત જોજનથી અને કર્મથી એમ બે પ્રકારે છે. તેમાં ભોજનથી શ્રાવક ઉત્તર્ગ માંગે કરી (મુરય વૃત્તિ કરી) સાવચ (સચિત્ત અને પપણીય) જોજ્યને પરિહરે છે અને અને એતેને પરિહરવાની અશક્તિ હોય તો એકલા સચિત્તનેજ પરિહરે છે. [તે ગાથામાં કહ્યું નથી, તો પણ જાણી લેવું] તથાપિ અશક્ત ઠતા પણ જિનધર્મને જાણનારો શ્રાવક વહુ સાવચ એવા યાચીશ અજ્ઞાનને પરિહરે છે” ૧,-૨

તે યાચીશ અજ્ઞાનોના નામ

“ ૧પંચુંવરિ ૨મહવિગઈ, ૧૦હિમ, ૧૧વિસ ૧૨કરગેઝ ૧૩સવ્વમટ્ટીઝ
૧૪રાઈંજોઅણગંચિય, ૧૫વહુવીજ ૧૬અણંત ૧૭સંધાણં ॥ ૧ ॥

૧૮ધોલવન્ય ૧૯વાયંગણ, ૨૦અમુણિયનામાણિ ફુલ્લફલયાણિ ।

૨૧તુચ્છફલ્લં ૨૨ચલ્લિઅરસં, વજ્જહ મુજ્ઞાઈ વાવીસં” ॥ ૨ ॥

“ પાંચ ઝારા, એટલે ઝારો, પીપલાની પેપરી, વરુ, શુદ્ધ, કાકોડુંબ-રિકા, એ પાંચના ફલ જે મશકના આકારવાળા અને રહુ જીવોથી જરેલા હોય છે, તેથી તે વર્જવા. તથા મગ્ગ, માંસ, મધ, અને માત્સ્ય-એ ચાર વિગય (વિકૃતિ) તે ધૃતાદિકની અપેક્ષા મહાવિકારના હેતુ રૂપ હોવાથી વર્જવી. તેમ વહી તે ક્રૂર અયવસાયના હેતુ રૂપ છે, અને તેની અદર તત્કાલ તેના જેવા વર્ણવાલા જીવો ઉત્પન્ન થઈ જાય છે, તેથી તે વર્જવા યોગ્ય છે. તેને માટે કહ્યું છે કે,

“ મર્જં મહુમિ મંસે, ન વણીયંમિ ચત્તય્યે ચેવા

ઉપ્પજંતિ અસંખા, તવ્વણ્ણા તત્થ જંતુણો ” ॥ ૧ ॥

“ મધ, મગ્ગ, માંસ, અને માત્સ્ય તે ચારમાં તેના જેવા વર્ણવાલા અસં- / રૂપાતા જંતુઓ ઉત્પન્ન થાય છે. ” ?

તેમ હિમ, વિપ, કરા, માટી, અને રાત્રિજોગન તે પ્રસિદ્ધ છે. તેકું

मां हिम, करा, माटीने विषे घणा जीवोनी उत्पत्तिनो सज्जव ठे. अने विष तो पोतानेज उपघात करनारु अने महामोहनु उत्पादक छे. रात्रिजोजनमा घणा जीवोनी सपात थवानो सज्जव ठे अने तेथी ते आ जव तथा परजव सपधी बहु दोषोथी दूषित होवार्थी वर्जनीय ठे. मसक [घमण]ने विषे मगनी पेठे अगणित बीज रहेला होय ते बहु बीज कहेवाय छे. पेपा वगेरे बहु बीज ठे, तेना दरेक बीजमा जीवांनु उपमर्दन थवानो सभव छे. जे म्हेच्छ कदादिक ते अनंतकाय ठे. तेना वन्नीश जेद ठे. तेनी अदर पण अनंत जीवोनी उत्पत्ति ठे. सधान—एट्ठे थोड्ठ अथाणु. तेमा पण बहु जीवनी व्याप्ति ठे. थोळवना एट्ठे काची डाश, दहीं अने दाळना वना, तेने मिश्र करीने करवामा आवे ठे. ते विद्वद् रूप ठे. तेमा सुख रस जीवोनी उत्पत्ति ठे, ते केवल्लिगम्य ठे. तेने माटे बृहत्कल्प सूत्रमा कथु ठे,

“ जइ सुग्ग मास पमुहं, विदलं कच्चमि गोरसे पडइ ।

ता तस जीवुप्पत्तिं, ज्ञणत्तिं दहिणं तिदिणं उवर्त्तिं ” ॥१॥

“ मग, अरुद, प्रमुख वाचा गोरस (दही डास)मा पने तेने विद्वद् कहे ठे. तेमा प्रस जीवनी उत्पत्ति ठे, एम प्रजु कहे ठे. ”

वृत्ताक—एट्ठे रीगणादिक, ते प्रसिद्ध ठे. ते बहु बीज ठे. तेनु अनि शय लोक विरुद्धपणु ठे. तेमा बहु जीवमयपणु छे. वन्नी ते घणी निष्ठा करनार तथा कामने उद्दीपन करनारा दोषना हेतुरूप ठे, माटे वर्जवा योग्य ठे

पोताथी के परथी जेमनु नाम जणाय नहीं, तेवा अजाण्या फूल तथा फल वर्जवा, कारण के, तेनी अदर जीवोनी उपघात रहेलो ठे. तेम जे जहाण करवाथी तृप्ति अल्प थाय ठे अने तेनो आरज मोटो होय, ते तुच्छ फल कहेवाय ठे, ते गोटक, सींगोना प्रमुख कोमळ फलो जाणवा. तेथी अनर्थ द्रव्यो सज्जव ठे एट्ठे थोडा आरजथी आवकने एह व्यवहार चनावता अनर्थ द्रव्य होतो नथी. चक्षित रस एट्ठे समीगयेछु दुर्गंधी धान्य, (फुगी बळीगयेछु हो वाथी) ते अनंतकाय कहेवाय ठे, माटे वर्जवा योग्य ठे. सुखनी प्रमुख काय उपरात रहेल होय ते तथा समी गयेवा दाणा के जेमना वर्ण अने गंधादिक बदलाइ गया होय ते कुत्सित अन्न कहेवाय ठे

आ प्रमाणे आ वाणीश अजह्यो कहैला ठे. परंतु तेदना वाणीशज अजह्य ठे, एम न समजतु, कारण के उपलक्षणथी वीजा पण अजह्य कहैवाय ठे. जेमके, जेने बे दिवस उद्वर्धन थइ गया होय, राधेलाचोखाए करी व्याप्त एवं दर्हा तथा पत्र पुष्पादि, जे बहु सावय होय ते वर्जवा.

अरूप सावय होय तोपण तेनो नियम करवो. जेमके, " माटे आदना प्रमाण ओदनादि जमवा. " तेवी रीते चित्तनी अत्यंत शृद्धि-द्वोदु-पता, उन्माद तथा अपवाद वगेरेने उत्पन्न करनारा वस्तु, आनूपण अने बाहना-दिक वर्जवा, अने बाकीनानु प्रमाण करवु. प्रमाणमा विरतिनी परिणति एदले विरति करवाना परिणाम होय ठे, माटे परिमाण अवश्य करवु.

आहि केदनाएक अज्ञानी लोको कहे छे के, "आ संसारमा शरीरज साररूप ठे, माटे ते शरीरने जेम तेम पोषवु जोइए, तेमा जह्य अजह्यनी कल्पना शा माटे करवी ? " आ सवधे तेमने कहेवानुं के, तेओ खरेखरा मूर्खज ठे. कारण के, आ शरीरने बहु प्रकारे पोषण करवाया आवे, तोपण ते शरीरनु असारपाणुज हो-य ठे, तेथी तेवा असार शरीरने अर्थे विवेकी पुरुषोए अजह्य जह्य करवु नहीं. तेने माटे क्यु छे के—

“ अइ पोसिअं पि विहडइ, अंते एअं कुमित्तमिव देहं ।

सावज्ज जुज्ज पावं, को तस्स कए समायरइ ” ॥ १ ॥

“आ शरीर अति पोषण कर्षा ठता पण अते नगरा मित्रनी पेठे बिना-श पामी जाय ठे, तेथी तेवा शरीरने माटे सावय जोगववानु पाप कोण आच-रे ? ” ?

हवे दृष्टत सहित आ त्रत लीधानु फल देखामे ठे.

“ मंसाईणं नियमं, धीमं पाणच्चए वि पादंतो ।

पावइपरंमिद्वोए, सुरभोए वंकचुद्वोव्व ” ॥ १ ॥

“मासादिकनो नियम बुद्धिमान् मनुष्य प्राणना त्याग मुधी पण पावन करेतो तो परलोकमा वंकचूदनी पेठे देवलोकना सुखने पामे ठे.

वंकचूझनी कथा

आ चरतङ्गेने विपे विमझ नामे राजा हतो, तेने सुमगझा नामे स्त्री हती ते धने दपतीधी वे सतानो उत्पन्न थया. तेमा पुप्पचूझ नामे एक पुत्र अ-
ने पुप्पचूझा नामे एक पुत्री हती. ते धने अनुक्रमे यौवन वयने प्राप्त थया. राजकुमार पुप्पचूझने एक सुदर राजकन्या साथे परणाव्यो. राजकन्या पुप्पचूझाने कोइ उत्तम राजकुमारनी साथे परणादी राजकन्या पुप्पचूझा विवाहित थया पत्नी थोराज बखतमा विधवा थइ आधी राजा विमझ अने सुमगझा राणी घणाज दुःखी थइ गया. विधवा थयेझी पुप्पचूझा तेना जाइ पुप्पचूझ उपर अ-
ति प्रेम राखती हती. आधी ते जावृ स्नेहने दाइने पोताना पिताने घेर रही हती.

राजकुमार पुप्पचूझ चोरी वगेरे दुर्व्यसनोमा पडी गयो, तेथी ते नगरना लोकोने अतिशय पीडवा लाग्यो. आ दुर्व्यसनने दाइने लोकोमा ते वकचूझना नामधी ओलखावा लाग्यो. तेनी व्हेन पुप्पचूझा पण तेना जेवीज दुष्चिवाडी थइ, तेथी ते वकचूझाना नामधी लोकोमा बिख्यात थइ. वकचूझ नगर जनोने अत्यंत पीरतो हतो. तेनी घणी फरीयादो राजाना सान्जळवामा आवी. आधी राजा तेनी उपर रोपातुर थइ गयो अने तेणे वकचूझने पोताना राज्यनी हदमाधी काढी मूक्यो. तेनी व्हेन वकचूझा अने तेनी स्त्री तेना प्रेम्ने दाइने तेनी पावळ चाझी नीकळी. वकचूझ पोतानी व्हेन अने स्त्रीने साथे दाइ जगलमा जमवा लाग्यो. कोइ एक जयकर अटवीमा ते आवी पहांच्यो, तेवामा कोइ धनुर्धर जिद्धे तेने जोयो. ते जिद्धे आकृतिधी तेने राजपुत्र जाणी वहु मानधी पोतानी पक्षीमां राख्यो. तेणे आदरधी तेनो वृत्तात पुग्यो. वकचूझे तेने पोतानो वृत्तात कही सज्जलाव्यो. तेनो वृत्तात जाणी ते जिद्धनी तेनी ऊपर घणी प्रीति थइ. ते समये त्या मूळ पक्षीपति मरण पावेल्लो हतो, तेथी तेना स्थान ऊपर वकचूझने स्थापवामा आव्यो. वकचूझ एक मोटो जिद्ध राजा वनी गयो. ते जीवोनीओनी साथे रहेवा लाग्यो अने जीवोनी साथे लोकोने लुटतो ते स्थळे सुखे काव निर्गमन करवा लाग्यो.

एक बखते वर्षाकृतनो समय आव्यो. तेवामा चडयशा नामना एक

आचार्य केट्ठाएक मुनिओना परिवारना साथमाथी जुदा पनी गयेला होवाथी जुला पनी ते पट्टीमा आवी चड्या. ते आचार्य पोताना आचारमा सारी रीते वर्तनारा हुता, तेथी वर्षापा निरतर नवा उत्पन्न थयेला अकुराना मर्दनथी अने सचित्त जलना संप्रदथी जय पामता हुता, तेथी ते समय नेमने विहार करवामा अयोग्य लाग्यो. आथी तेओ ते पट्टीमा पेशी गया हुता. वकचळे कुडीनताने हडने ते मुनिने प्रणाम कर्था. गुरुए तेने धर्मज्ञाननी आशीष आपी. गुरुए ते स्थळे बसरा माटे वकचननी पासे जग्यानी मागणी करी. ते बखते वकचळे कथु, “ महाराज, हु तमोने रहेवा बसति आपु, परतु तमारे ते जग्यामा के मारी हदमा धर्मनी प्ररूपणा करवी नहीं. कारण के, हिंसा, असत्य, अने चोरी गंगेरेनो त्याग करवाथी धर्म प्राप्त थाय ठे. परतु अमारी आजीविका ता तेमाज रहेली ठे. माटे तमारे आ स्थळे धर्मनी प्ररूपणा करवी नहीं. ”

आचार्य चक्षयशाए ए पात कथुल करी. पट्टी वकचळे तेमने रहेवाने माटे निरवश्र स्थान आप्यु. पट्टी गुरु रयायाय ध्यानादि वर्पकृत्य करता ते स्थळे चातुर्मास्य रया हुता.

एक बखत वकचळे आचार्यने आहारादिकने माटे निमत्रण कर्तु, त्यारे आचार्य कथु, “ जइ, अमारे तमारा परनी जिज्ञा कल्पती नथी. अमे तो अहिं तपश्चर्या करीनेज मुखे काज निर्गमन करीशु तमोए अमोने जे बसति दान कर्तु ठे, तेथी तमोए महापुण्य उपार्जन करेबु ठे. तेने माटे आगममा आ प्रमाणे कहेबु ठे

“ जो देइ उवस्स मुणि—वराण तव नियम जोगजुत्ताणं ।

तेणं दिन्नावत्थन्न पाण, सयणासणविगप्पा ॥ १ ॥

पावइ सुरनर रिद्धी, सुकुट्टुप्पत्ती य जोगसामग्गी ।

नित्थरइ जवमगारि, सिज्जा दाणेण साहूणं ” ॥ २ ॥

“ तप, नियम अने योगथी युक्त एरा मुनिओने जे उपाश्रय आपे ठे, तेणे तेमने वस्त्र, पाणी, शयन, अने आसन प्रमुख सर्व आप्यु ठे. ते बसति दानता पुण्यथी ते मनुष्य देव तथा मनुष्यनी ऋद्धिने पामे ठे, सारा कुलमा जन्म

मेझवे ठे, भोगनी सामग्री प्राप्त करे ठे अने आ ससारनो पार पामे ठे. ”१-२

वर्षाकाळ अतिक्रांत थया पडी गुर महाराजाए वकचूने पुडी त्याथी विहार कयों. वकचूने ते आचार्यनी सत्य प्रतिज्ञाथी हर्ष पामतो जक्ति वने तेमनी पात्रळ गयो. केटवोक मार्ग उद्व्या पडी चिरकाळ रहेला मुनिना वियोगथी विद्वय थयेला वकचूने गुरने नमन करी आ प्रमाणे निनति करी— “स्वामी, अर्हाथी हवे जीजानो सीमामो आवे छे, तेथी हु हवे पात्रो वडीश हवे मने तमार पुनर्दर्शन तत्काळ पाबु धाजो ” आ प्रमाणे तेना वचन साजळी आचार्यें मधुर वाणीथी वकचूने कबु, “ हे जछ तमारी सहायथी अमो आटझो काळ तमारा स्वानमा सुखे रखा हता, तेथी जो तमोने रचे तो तमारो मत्पुपकार करवा माटे थोरु काइ कहीए ” वकचूने बोळ्यो—“ महाराज, जे माराथो सुखे पाडी शकाय, तेवा वचनो कही मारी उपर अनुग्रह करो. ” वकचूनेना कहेवाथी ते आचार्य आ प्रमाणे बोळ्या—“ जछ, १ जेनु नाम कोइनाथी जाणी शकाय नहीं एवा अजाएया फत्त तमारे खावा नहीं ७ बीजाने मारवाना इच्छा थता तमारे सात आठ पगना पाबु हठवु २ राजानी पटराणीने माता समान गणबी.अने ४ कदि पण कागमानु मास खावु नहीं. आ चार नियमो तमारे चोक्स रीते पाझवा आ नियमो पात्रवाथी तमारे उचरोत्तर मोटो लाभ थशे ” आचार्यना आ वचन साजळी “ महाराज, आपे मारी उपर मोटो अनुग्रह कयों ” एम कही वकचूने ते चार नियमो ग्रहण कर्या. पत्रो ते पोताने स्थाने पात्रो फयों अने गुरु महाराज त्याथी विहार करी बीजे स्थये चाड्या गया.

एक वखते वकचूने जिहोनी सेना लइ कोइ गाम मारवाने चाड्यो. ते गामना दोकोने अगानथी मावूम पदवाथी तेओ गाम मुकीने नाशी गया वकचूने गामने खाडी थयेथु जोइ पोतानो परिश्रम निष्फळ थयाथी मनमा परिताप पामतो परिवार साथे त्याथो पात्रो फयों. अने अटवीमा एक वृद्ध नीचे निश्रान्ति लेवा वेत्तो. वकचूने क्षुधा लागवाथी तेणे अटवीमाथी फलादि लाववाने पोताना माणसोने आज्ञा करी ते दोको पण शुभाथी पीनित थता हता, एटने तेओ फलादि लेवाने अटवीमा आम तेम फरवा लाग्या. कोइ उन हताना मुगरी अने पाकेलां फतोथी नम्र थड गयेथु एक किपाकनु वृद्ध तेमना जोवामा आव्हु. तत्का

ह तेमणे ए वृक्षना फटो लीधा अने ते हाइ तेओ वकचूझनी पासे आव्या. वक-
चलने ते फटोने जोताज पोते लीधेओ नियम याद आव्यो. तेथी तेणे ते फटनुं
नाम पुच्छु. जिहोए कहु, “अमे आ फचनु नाम जाणता नथी. परतु ते बहु
स्वाधवादा ठे. मोटे आपने ग्वावामा हरकत नथी.” वकचूळे कहु, “हु अजा-
ण्या फल खातो नथी, कारण के में अजाण्या फट न खावानो नियम लीधो
ठे.” जिहोए आग्रह पूर्वक कहु, “स्वामी, आवी अस्वस्थ अवस्थामा नियम-
नो आग्रह राखामा आवतो नथी. कारण के, अर्हंतो प्राण रहेवानो पण स-
देह ठे, तेवा अस्तमा अजिग्रह शो ? ” ते लोकोना आवा वचन साजळी वक-
चूझ धर्मनु धैर्य धागण करीने जोड्यो, “जिहो, हु शुभाधी पीमाड बु, परंतु मने
ए नियममा दृढता ठे. तपारे आवा वचनो जोडया नहीं. प्राण जवानां होष तो
जझे जाओ, परतु गुरु समीपे ग्रहण करेल्यो मारो नियम स्थिर रहो.” पढी ते
जिहोए वकचूझने आग्रह कर्यो नहीं. तेओ वया ए फट खाइने ते वृक्ष नीचे
सुड गया, पण तेओमागी वकचूझना निरोधधी एक सेरके ते फट खाया नहीं.
पढी वकचूझ पण सुड गयो धोमीवार पढी वकचूझे जाग्रत थइ पोताना खास
सेरकने जगाड्यो अने कहु के, “आ मृतेझा लोकोने जगाम. हवे आपणे आ-
पणी पढीमा जण ” ते सेरके पोकार करी यथाने जगामवा माड्या, पण कोइ
जाग्यु नहीं. पढी ऊरस्पर्श करी जगामवा माड्या, तोपण कोइ जाग्या नहीं. तेणे
तपास करी जोड्यु, तो त्या सर्वेपण पापेता माळूम पड्या पढी तेणे वकचूझने ते वृ-
क्षात जणाव्यो. आधी वकचूझ आश्चर्य पामी गयो अने पोते ग्रहण करेल्यो नियम
सफल थयो, एम जाणो मनमा आ प्रमाणे कहेवा लाग्यो. “अहा ! गुरु वा-
णीतुं माहात्म्य केवु ठे ? ते वाणीना प्रभावधी हु जीवतो रयो. हु केवो निर्जागी
के सर्व इष्ट सिद्धिने करनार कल्पवृक्ष जेवा ते गुरु अकस्मात् मने प्राप्त थया
हता, तेमनी वाणीना उपदेशनो लज में जैमी दीधो अने फोगटनो व-
खत गुमाव्यो. ” आ प्रमाणे चित्तमा भावतो ते वकचूळ हर्ष अने खेद
साथे रात्रि पमता पोतानी पढीमा आव्यो. जेवामा ते रात्रे धरमा प्रवेश
करे ठे, तेवामा पोतानी व्हेन पुरुषनो वेप धारण करी पोतानी स्त्रीनी
माये मुतेजी तेना जोरामा आरी तण पुरुष रेपवाली पोतानी व्हेनने ओळखी
नहीं. तेना मनमा एम आय्यु क, केइ पुरुष साथ पोतानी स्त्री मुतेजी ठे. आधी

तेणे चिंतव्यु के, “अरे ! मारी स्त्री छुराचारिणी ठे. ते आ कोइ पुरपनी साथे सुतेझी ठे, माटे आ वनेने आ उखते खऊयी मारी नाखु. ” आबु चितवी ते प्रहार करवाने खड्ग उगामे ठे, तेवामा तेने पेजो ग्रहण करेलो बीजो नियम याद आव्यो तत्काळ ते सात पगड्या पाजो फर्यो. ते वखते क्रोधातुर एवा ते वकचून्न खऊ छारनी साथे अयमायु तेना शब्दधी तेनी पुरुषवेपधारी ब्हेन वकचूझा जागी गइ. तेणे पोताना जाइने जोताज कथु, “जाइ, चिरजीवो. ” वकचून्न पोतानी ब्हेनने ओझखी शरमाइ गयो. पोताना खऊनी साथे क्रोधने सवरी तेणे पोतानी ब्हेनने पुरुष वेप धरवानु कारण पुत्रयु. वकचूझा बोली— “जाइ, आजे सभ्याकाळे तमारा शत्रुना सेवको नटनो वेप धारण करीने अर्ही आव्या हता हु तेमनो कपट वेप जाणी गइ हती. ते वखते में चिंतव्यु के, जाइ वकचून्न वाहेर गया ठे. ते क्या ठे, एनी मने खबर नथी. जो आ झोकोना जाणवामा आवशे के वकचूझ परिवार सहित गहेर गयेझ ठे, तो तेज्यो आ पट्टीने अनाथ धारी पराजव करवाने आवशे, माटे कोइ उपाय करवो. आबु चितवी में राने कपटधी तमारो वेप पेहेर्यो अने पट्टी सजामा ते नट झोकोनी पासे नाटक करावी, तेमने योग्यता प्रमाणे छव्य आपी विदाय कर्यो. पट्टी आद्वसधी में तमारो वेप काढ्यो नही अने ते वेप साथे मारी जोजाइनी साथे सुइ गइ हती ” पोतानी ब्हेनना मुखधी आ वृत्तात साजळी वकचूझ पोताना मनमा विचारवा झगयो के, “अहा ! गुरुना उपदेशनो केवो मोटो झाल मज्यो? मने ते गुरुनी वाणीए ब्हेननी हत्याना पापमाथी बचाव्यो. ” आ प्रमाणे तेणे गुरुवाणीनी बहु प्रशंसा करी.

एक वखते वकचून्न चोरी करवा माटे उज्जयिनी नगरीमा गयो. त्या अर्धे राने कोइ वनवान् शेठना घरमा चोरी करवाने पेजो. तेवामा त्या ते गृहनेास्वामी शेठ एक कोनीनो खर्च वधारे धवानी ज्ञातिधी पोताना पुत्रनी साथे वादविवाद करतो तेना जोवामा आव्यो. ते जोताज वकचूझने मनमा तिरस्कार उपज्यो के, आवा शेठना धनेने धिक्कर हजो. पट्टी ते त्यात्री चोरी कर्या विना पाजो फर्यो पट्टी कोइ ब्राह्मणना घरमा पेजो झोकोनी पासे थोरु धातु याची संपत्तिने पामेज्जा एवा आ ब्राह्मणनु धन झड्डन शु करवु ? एम चितवी तेनु घर पण ओमो चाव्यो गयो पट्टी ते कोइ वेठ्याना घरमा पेजो. “पोताना रमणीय शरीरवने

कुट्टी नरने पण सेवनारी वेड्यानु धन लेवु, एतो विशेष निंदनीय ठे, माटे मारे एतु धन पण शा माटे लेवु जोडण! " आम विचारी तेणे वेड्यानुं घर पण छोनी दीवु. ते पडी ते राजाना घर आगळ आण्यो. त्या तेणे चितव्यु के,

“ चौर्यमाचर्यते तच्चे, द्धुंध्यते खलु नृपतिः ॥

फलिते धनमद्वीणमन्ययापि चिर यशः ” ॥ १ ॥

“ जो चोरी करवी तो राजानेज छुटवो. कारण के जो काम सफल थाय तो अक्षय धन मळे अने नहीतो लावा कालतु मोडु यश मळे. ” ?

आवु विचारी ते धनमाथी एक घो द्याव्यो. तेने राजाना घरना किड्या उपर चोडानी, तेना पुढका साथे वलंगी राजाना मेहेदमा दाखल थयो. त्या अ-
दभुत रूपने धारण करनारी राजानी पटराणी तेना जोवामा आवी. ते समये जा-
ग्रत थयेनी राणीए तेने जोयो अने आ प्रमाणे पुड्यु, “तु कोण ठे? अने अहिं शा-
माटे आव्यो ठे?” वकचूने कयु, “हु चोरतु अने बहु प्रकारनां मणि तथा रत्नादिक
जव्यनी इन्डाथी अहिं आव्यो तु.” आ बरवते वकचूनेतु रूपजोड राजानी राणी
तेनी पर मोहित थड गड. तेणीए कोमल स्वरथी आ प्रमाणे कयु, “जड, जव्यनी
वार्त्ता ठे ? आ वधु तमारज ठे. कोड जातनो जय राखशो नही. स्वस्थ थाओ.
आजे तमारा कुल देवता तमारो उपर तुप्यमान थया ठे कारण के, हु राजानी
पटराणी तमारे वश थड गड तु. आजे में मारा सांजाग्यना गर्वथी राजाने
रीसाव्यो छे, तेथी तमे अही आवो अने तमारा यावनने सफल करो. हु सतुष्ट थतां
माणसोने अर्थ काम सुदज ठे. मारो सतोप हशे तो पडी तमारो वध के वध थशे
नहीं. ” आ प्रमाणे पटराणीए ते वकचूने कामग्रहथी दोजाव्यो अने दोज
पमाड्यो. तोपण वकचूने पोते अगीकार करेखा नियमतु स्मरण करी राणीने न-
मी आ प्रमाणे बोड्यो, “ माता, तमे मारा प्रज्य छे. मारा जेवा एक वनवासी त-
स्कर तरफ तमारे स्पृहा करवी योग्य नथी. ” पटराणी बोड्यी, “ अरे वाचाद,
हु तारी साथे कामनी अजिझापी तु, तेने तु माता कहीने बोलावता केम शर-
मातो नथी ? जो तु मार वचन मानीश नहीं तो आजे तारी उपर यमराज रुड्यो
समजजे. ” आ प्रकारे राणीए घणां वचनो यक्तिथी कडां. तोपण ते वकचूने ज-

रा पण क्षोभ पांथो नही. पत्नी ते राणी क्रोधानुर थड अने नखे करी पोतानु शरीर उज्जरनी उचे स्वरे पोकार करवा लागी. "

आ तरफ राजा ते राणीवासना गृहना द्वार आगळ लुपी रीते उजो रही आ सर्व वृत्तात साभळतो हतो ज्यारे राणीए पोकार करवा माळ्यो एटले द्वारपालो जागी उठ्या अने उघामा शस्त्रो दंड दोनी आव्या. ते बखते राजाए ते लोकोने अटकावीने कथु, " आ चोर निरपराधी छे, माटे तेने मारझो नहीं मात्र जरा बाधीने दंड जजो अने सवारे मारी आगळ सजामा द्वावजो. " छारपालोए राजानी आझा प्रमाणे कथु. ते चोरने पकनी बाधीने दंड गया.

आ बखते पोतानी राणीनो घुराचार मत्सङ्ग जोड राजा मनमा चिंता करवा लाग्यो अने ते चिंतामा तेणे जाग्रतपणाधीन महा कटे रात्रि निर्गमन करी. मात काळे राजसेवको ते चोरने बाधी राजानी आगळ सजामा द्वाव्या. राजाए आक्षेपधी बकचूळने, सत्य कहेवाने कथु, एटले बकचूळे रात्रिनो सर्व वृत्तात जे वन्यो हतो, ते साचे साचो कही सजळव्यो. अने राणीए पोताने मधुर वाणीधी केटझाक वचनो कथा हता, एम गुप्तपणे ते बात जणावी आधी राजा बकचूळनी ऊपर सतुष्ट थड गयो. तेने बधमार्थी मुक्त करी राजाए आर्लिगन कथु. अने आ प्रमाणे कथु, " हे सत्पुरुष, तमारा साहसधी हु तमारी ऊपर सतुष्ट थयो लु, माटे मारी पटराणी हु तमने अर्पण करबु. " बकचूळ बोव्यो— "स्वामी, आपना पटराणी ए मारी माता छे आपे एवु वचन न बोवतु " ते पत्नी राजाए धमकी आपीने कथु के, " जो तु राणीने ग्रहण करशे नहीं तो हुं तने शूलीए चनावीश. " बकचूळ आवी धमकीधी पण रुग्यो नहीं तेणे धैर्यधी ते बात अगीकार करी नहीं. बकचूळने आम अचक्ष अने दृढ जोड राजा तेनी ऊपर घणोज तुप्यमान थड गयो अने तेज बखते तेने पोताना पुत्रना पद ऊपर स्थापी दीधो. पत्नी राजा पोतानी घुराचारिणी राणीने हणवा इच्छतो हतो, तेने बकचूळे केटझाएक वचनो कही जीवती रखावी हती ते पत्नी बकचूळे पोतानी स्त्री अने बहेनने त्या बोवावी ते उज्जयिनी नगरीमा सुखे रखो हतो त्यारथी तेने धर्म ऊपर विश्वास उत्पन्न थयो अने तेथी तेणे पोताना हृदयने जैनधर्मने विषे अनुरक्त कथु. पेना आचार्य महाराजाए आपेझा नियमाने निरतर सचारतो बकचूळ यथाशक्ति धर्म ऊपर श्रद्धावानो थयो हतो

एक दिवसे वक्कूळना ज्ञान्योदयथी ते आचार्य जगवान् तेज नगरीमा पथार्थी. ते खबर जाणी वक्कूळ मोट्य आम्ररथी तेपने बदना करवाने गयो. आचार्य पासेथी धर्मतु शुद्ध स्वरूप साजळी तेणे तत्त्व रचिरूप सम्यक्त्व अंगी-कार कर्तुं हतु. आ अरसामा ते उज्जयिनी नगरीनी समीपे आवेक्षा शालिग्राम गावनां रहेवासी जिनदास नामना थावकनी साथे वक्कूळने मैत्री थइ हतो. ते जिनदास थावक ऊपर वक्कूळनो घणोज स्नेह थयो हतो.

एक समये राजाए अति दुर्जय एवा कामरूप देशना राजाने जीतवा मा-टे वक्कूळने आज्ञा करी. वक्कूळे राजानी आज्ञाथी कामरूप देशमा जइ त्याना राजा साथे युद्ध करी तेने पराजित कर्षो, परंतु शत्रुओना शस्त्रोथी ते घणोज घायल थइ गयो. घायल थयेलो वक्कूळ तेवीज स्थितिमा उज्जयिनी नगरीमा आ-वी पोहोंन्यो. वक्कूळनी आरी स्थिति जोइ राजाना हृदयमा चितानी पीना उत्पन्न थइ आवी. तत्काळ तेणे घणा बैंगोने बोझावी तेनी चिकित्सा करावी; पण वक्कूळना या रुजाया नही. राजाए पत्री पोताना बैंगोने क्रोध लावीने कथु, “तमे वक्कूळने शा माटे साजो करी शकता नयी” तपारे तेने जलदी साजो कर-वो. ” बैंगोए कथु, “महाराज, तेने माटे हवे एक उपाय ठे के, जो ते कागमानु मास खाय तो तेना शरीरना या रुजाइ जाय. “ आथी राजाए वक्कूळने आक्षि-गन करी अश्रुपात करता कथु, “ वत्स, तारी पीना दूर करवा माटे बैंगोए घ णा उपचार कर्षो, पण तारा या रुजाया नही. हवे कागमानु मास खावानो उपा-य बाकी छे, ते तु कर एट्ळे ताग शरीरनी पीना दूर थइ जाय. वक्कूळे कथु, “स्वामी, हु सर्वथा मासजडणथी निवृत्त थयो बु. तेमा खास करीने कागमानु मास न खावानो में नियम कर्षो ठे, तेथी हु मारो नियम तोमोश नही. राजा थोव्यो, “ वत्स, जो जीवता रहेयाय तो घणा नियमो लइ शकाशे. अने मृत्यु पा-म्या पत्री ते वधा नियमो चाव्या जशे. माटे जीवन राखवा तु कागमानु जडण भड-ण कर ” राजाना आवा वचन साजळी वक्कूळ थोव्यो “ स्वामी, हवे मारे जीववानी जरा पण तृणा नथी, कारण के, एकावर अवश्य मृत्यु तो थवानुज छे. तेथी आ प्राण नडे जाय, पण हु अकृत्य नही कर. ”

आ वखते राजाए पेडो शालिग्राम वासी जिनदास थावक के जे वक्कू-

चलनो परम मित्र हतो, तेने मोझाव्यो. राजाना बोझावयाथी जिनदास तत्काझ वकचूझने मझवाने मार्गे चाझी नीकह्यो. ते रस्तामा आवतो हतो, तेवामा कोझ वे देवीओ रुदन करती तेना जोवामा आवी. जिनदास तेमनी पासे आव्यो अने तेणे ते देवीओने पुत्र्यु, “ तमे कोण ठो ? अने शा माटे रुदन करोठो ? ” ते स्त्रीओ बोझी—“ अमे सुधर्म देवमा रहेनारी देवीओ ढीए. अमारो स्वामी देवझोकमाथी चपरी गयो, तेथी तेना विरहथी अमे विद्वझ वन। वकचूझ नामना एक क्षत्रिय जर्तारने मार्यवा डच्छीए ढीए. आज्ञे ते तमारा वचनथी जो तेनो नियम भागशे तो ते सत्वर दुर्गतिए जशे तेथी अमारें तेनो पाठो वियोग थशे आथी अमे रुदन करीए ढीए ” ते वने देवीओना आ वचन साजळी जिनदासे कथु, “तमे रुदन करशो नहीं. जेम तमार इष्ट थशे, तेम हु करीश. ” आ प्रमाणे ते देवीओने आश्वासन आपी जिनदास उज्जयिनी नगरीमा आव्यो ते राजाना मंदिरमा गयो अने राजाने मढ्यो. पढी तेणे वकचूझ आगळ आवी तेनु कुशळ पुढी औपधना उपाय माटे पूछु, ते वारें राजाए तेने सर्व वृत्तात कथ्यो. वकचूझने काकमास न खावाना नियममा अति दृढ जोझ अने तेनु शरीर अत्यंत जर्जरितूत थयेवु देखी तेणे राजादि सर्वनी समझ आ प्रमाणे कथु— “ आ मारा मित्र वकचूझने धर्म तेज औपध ठे, माटे बीजु कोझ पण औपधनी प्रवृत्ति करवी नहीं ” मित्रना आवा वचन साजळी वकचूझे कथु, “ मित्र, तमे कथु, ते योग्य ठे. हवे मारे तमने विशेषमा कहेवालु के जो तमे मारी ऊपर पूर्ण स्नेह राखता हो तो आलस्यने दूर करी मने आ छेछे अवसरे काझक सबझ आपो. ” वकचूझनी आ मागणी ऊपरथी जिनदासे तेने सम्यक् प्रकारे आराधना करावी. तेथी वकचूझ चार आहारना पचखाण करी अने चार शरणनो अंगीकार करी पच परमेष्टी नमस्कारनु स्मरण करतो, तथा सर्व जीवोने विषे निवरपणानी धारणा करतो, पूर्वना कोझा पापने निदतो अने सुकृतने अनु मोदतो समाधि पूर्वक काव करी वारमा देवझोके देवता थयो. ते पढी जिनदास वकचूझनी मरण क्रिया करी शोक करतो पोताने घेर चाझतो थयो ते रस्ते जतो हतो, त्या मार्गे पेझी वे देवीओने रुदन करती जोझ तेणे पुत्र्यु, “ नडे, हजु शा माटे रुदन करो ठो ? ते अखडित व्रतवाझो थझ मृत्यु पामी देवझोकमा तमारो स्वामी न थयो ? ” ते देवीओए निश्वास नांखीने कथु,

“ हे निर्मलाशय जिनदास, तमे शु पूत्रे हो ? अमारे तो ते अपारा स्वामीनो वियोगज रहो. कारण के, तेओ परिणामनी मिश्रुद्धिओ अमोने ओझगीने वारमे देवलोके गया. ” पत्नी जिनदास त्याही पोताने म्याने चात्र्यो गयो

ए प्रमाणे वकचूझनुं वृत्तात कहेवाय ठे. आ वृत्तात ऊपरधी थोमा पण अभङ्ग्य भङ्गणना नियमनु महा फल जाणीने भव्य प्राणीओए विशेषधी नियम पाक्षयामा तत्पर थु

आ प्रमाणे जोजनने आश्रीने जोगोपजोग प्रतनु स्वरूप कथु. हवे कर्मने आश्रीने कहे ठे—

“ कम्माउं जइ कम्म विणानतीरेइ निव्वहेउतो ।

पनरसकम्मादाणे चयइअणंपि खरकम्मं ” ॥ १ ॥

‘ कर्मने आश्री उत्सर्ग मार्गे करीने आश्रके कोड पण सावय कर्म करवुं नही. अने निरासज करीनेज रहेतु. पण जो कर्म पिना निर्वाह न थाय तोपण पनर कर्मादान अवश्य त्यजी देना ” ’

पनर कर्मादान

१ अगार कर्म, ७ वन कर्म, २ शकट कर्म, ४ जाटक कर्म, अने ५ स्फोटक कर्म, ६ पाच कर्म. १ दात, २ दास, ३ रस, ४ केश अने ५ विप, ६ पाच बाणिज्य. १ यत्पीडन, २ निर्वाडन, ३ दवदान, ४ सर‘शोपण, अने ५ असती पोपण, ६ पाच सामान्य ए पनर कर्मादान कहेवाय ठे.

१ आजीविका माटे अगारा पामना, जाम्नुजीपाणु करवु, कुजार, झोहकार, अने सुवर्णकारनु काम तथा इतो पकाववा प्रमुखनो आरज करवो ते अगार कर्म कहेवाय ठे.

२ वृक्षाटिकना पत्र, पुष्प गंगेरेनु डेदन, जेदन अने बेचवा प्रमुखना आरज वमे जीमनु, ते वनकर्म कहेवाय ठे

३ गामा अने तेना अगो पमायी राखवा-बेचवा तथा गामधी आजीविका करवी, ते शकटकर्म कहेवाय ठे.

४ पोताना गामा, खद तथा घोमावमे वीजानो नार वहेवो, अने नारु लइ गामा प्रमुख वीजाने आपवा-ते वरे आजीविका करवी, ते नाटक कर्म कहेवाय ठे.

५ कोदाळी, पावगो, हल्ल वगेरेथी भूमिनु बिदारण करवु, तथा पथ्यर घमवा-इत्यादि वरे जे आजीविका करवो, ते स्फोटक कर्म कहेवाय ठे. तेमभ यव प्रमुख धान्यनो साथवो वगेरे करी बेचवु, ते पण स्फोटक कर्म कहेवाय ठे तेने माटे कहु ठे के,

“ जव चणया गोहुम-मुग्ग मास करडिप्पनइय धन्नाणं ।
सत्तुय दालि कणिका, तडुल करणाइ फोमयण ॥ १ ॥
अहवा फोमि कम्मं, सीरेण नूमिफोमणे जतू ।
उत्तयणं च तहा, तहाय सिद्ध कुट्टयं त चेति ” ॥ २ ॥

“ जव, चणा, घळ, मग, अरुद, करटी प्रमुखनो साथवो करवो, दम कणिक अने तडुल करवा, ते स्फोट कर्म कहेवाय ठे अथवा हल्ले करीने जमीन फोमवी, पाणीने मारवा कटवा लाकरीओना प्रहार करवा इत्यादि पण स्फोट कर्म कहेवाय ठे.

६ प्रथमथी स्त्रेच्छ वगेरे लोकोने मोकझी हाथीना दात मगावीने बेचवा अथवा जे खीणोमा ते हाथीना जीवो पेदा थता होय त्या पोते जइ, दात लावीने बेचवा ते दतवाणिज्य कहेवाय ठे उपनइणथी शख, चामरु, चामर वगेरे पण जाणी होवा, तेनो वेपार करवो ते पण दतवाणिज्य कहेवाय ठे खीण शिवाय नीजे ठेकाणथी दतादिक बेचवामा के लेवामा दोष नथी

७ लाखनो वेपार करवो ते लाखवाणिज्य. उपनइणथी गळी, मण शीझ आदि अथवा मनोहर धान्यादिक पण जाणी होवा

८ घी, तेन्न, मदिरा, मध, चरबी आदिनु बेचवु, ते रसवाणिज्य कहेवाय ठे.

ए सींगनीओ वछनाग, अफीण, सोमल प्रमुख वेचवा, ते विपवाणि-
ज्य कहेवाय छे. दोह, हनुताळ पण घणा जीवना घातक छे, माटे ते उप-
लक्षणथी जाणया.

१० दासी, गाय, जेंश छट गगेरेने वेचवा, ते केशराणिज्य कहेवाय छे.

११ तल शेलनी आदिने यत्रे करी पीळवा, पीळाववा, ते यंत्रपीक्षण
कर्म कहेवाय छे.

१२ वलद, घोमा वगेरे खाशी करवा, नाक बीधवा अने कान तथा कवड
वगेरेनुं बेदन करुं, ते निर्बन्धन कर्म कहेवाय छे.

१३ तृणादिकनो वृद्धिने माटे अथवा क्षेत्र वगेरेन शोधवा माटे जे
अग्नि क्षगामवां ते दवदान कर्म कहेवाय छे.

१४ गोमूत्र वगेरेना स्नान माटे झह, सरोवर वगेरे सुकववा, ते शोषण
कर्म कहेवाय छे.

१५ असती-हुंशील दासी, बीलाडी प्रमुख जानवरोनुं पोषण करवुं,
ते असतीपोषण कर्म कहेवाय छे. अहिं उपलक्षणथी शुक्र, सारिका, कुतरा
आदि अधम प्राणीओनु पण पोषण जाणी छे.

ए पनर निबिन्न कर्मना वधना हेतु होवाथी आगम जापाए ते पनरकर्मा-
दान कहेवाय छे. अहिं एटता मात्र पनरज त्यजवानु नथी परंतु रीजा पण खर-
-कण कर्म, क्रूर, अ यमसायथी सा य कर्म जेवा के कोटवालपण तथा बदी-
खानानु रक्षकपण, इत्यादिकनो पण त्याग करवो. कदि अल्प सावत्र कर्मथी
निर्वाह करवो पने तो ते युक्त छे. तेने माटे कथु छे के,

“ इयरंपिहु सावज्जं, पढम कम्म न तं समारभइ ।

जंदहूण पयहइ, आरंजे अविरओ दोओ ” ॥ १ ॥

“ શ્રાવક નહોં નિષેધ કોરલ સાવત્ર કર્મ કે જે ઘરનો આરજ, ગ્રામાતર
ગમન, શકટ, સેનવાદિક છે, તેનો વીજાથી પહેલો આરજ પોતે કરે નહીં, તે શા માટે?
તે કહે છે કે, ” જેને તેનું કર્મ કરતો દેહીને અયતનાવત લોકો તે કાર્ય કરવામાં
મવેતે છે, તેથી રીજાના આરજનો તે હેતુ વને છે, માટે પ્રથમ આરજ ન કરવો.

આ પ્રમાણે કર્મથી જોગોપજોગ વ્રત સમજવું

“અહિં શિષ્ય પ્રશ્ન કરે છે કે, “ પૂર્વે જોગોપજોગ શબ્દ વાંચી તો સૂત્રી વગેરે કહ્યા હતા, તેથી એ વ્રતમા તેનુંજ પ્રમાણ કરવું જોઈએ. તો પછી કર્મથી એ વ્રત હોઈ શકે નહીં અને કર્મ શબ્દને ક્રિયાવાંચીપણું હોવાથી ક્રિયાને જોગો-પજોગપણાનો સત્ત્વ નથી. ”

તેના ઉત્તરમા ગુરુ કહે છે—“ એ વાત સત્ય છે, પણ જે જોગોપજોગ તે વેપારાદિક કર્મનું કારણભૂત છે, તેથી કાળને વિષે કાર્યનો ઉપચાર કરવાથી કર્મને પણ જોગોપજોગપણું કહ્યું છે. તે વિષે અહિં વધારે ચર્ચા કરવાની જરૂર નથી.

તે વ્રતની જાણના કહે છે—

“ સર્વેસિ સાદ્રૂણ, નમામિ જેહિ અહિંયંતિ નાઝણ ।

તિવિદ્ધેણ કામજોગા, ચત્તા એવ વિચિતિજ્ઞા ” ॥ ૧ ॥

“ જે મુનિઓ કામજોગને અહિંત જાણીને મન, વચન અને કાયા, એ ત્રિવિધ વસ્તુ તેનાથી વિરમ્યા છે, તે સર્વ મુનિઓને હું નમું હું. ” ૧

અનર્થદહ વિરમણ નામે

ત્રીજુ ગુણવ્રત

અનર્થદરુ વિરમણ નામે ત્રીજુ ગુણવ્રત કહેવાય છે. સ્વજન, શરીર, ધર્મ તથા વ્યવહારને માટે જે આરજ કરવામા આવે તે અર્થદરુ કહેવાય છે તે શિવાય વાંકીનું તે અનર્થદરુ કહેવાય છે. એટલે પોતાના ઉપયોગમા આવે તેનો આરજ તે અર્થદરુ અને જેની સાથે પોતાનું કાંઈ પણ પ્રયોજન ન હોય, હતા તેનો આરજ કરવો તે અનર્થદરુ તેવા અનર્થદરુથી જે વિરમણ એટલે વિરામ પામવું, તે અનર્થદરુ વિરમણ નામે ત્રીજુ ગુણવ્રત કહેવાય છે તે વ્રત કુપ્રધાન વગેરે ચાર પ્રકારના અનર્થદરુના ત્યાગ કરવા રૂપ છે. તેને માટે કહ્યું છે કે,

“ દંડિજ્ઞઃ જેણ જિહ્વ, વજ્ઞિય નિય દેહ સયણ ધમ્મઠ ।

સો આરમ્મો કેવલ, પાવકલ્લોઽણત્થ દંડત્તિ ॥ ૧ ॥

અવપ્પાય પાવ ઝવણસ, હિસદાણપ્પમાય ચરિણહિ ।

જં ચડહા સો મુચ્છઃ, ગુણવ્વયં ત ભવે તદ્ધયં ॥ ૨ ॥

“ પોતાનો દેહ, સ્વજન અને ધર્મનો અર્થ વર્જીને પ્રાકીના જે જે આર-
જ્ઞોમા જીવ દમાય તેવો આરજ્ઞ કે જે કેરણ પાપ સ્વ કલ્લને આપનાર છે, તે
અનર્થદમ કહેવાય છે. તે છુર્યાન, પાપોપદેશ, હિંસા અને પ્રમાદ, એ ચાર
આચરવાથી અનર્થદમ હોય છે. એ ચારનો જે ત્યાગ કરવામા આવે તે ત્રીજું
અનર્થદમ વિરમણ નામે ગુણવ્રત કહેવાય છે. ” ૧-૨

ત્રીજી ગાથામા આ પ્રમાણે વિશેષ વ્યાર્યા છે. અપકુટ્ટ પદ્ધત્તે હીણ
ધ્યાન, તે આર્ચ તથા રૌદ્રધ્યાન કહેવાય છે.

તેને માટે કહેલું છે કે—

“ રાજ્યોપજોગ શયનાસન વાહનેપુ ।

સ્ત્રી ગધ માદ્ય મણિરત્ન વિનૂપણેપુ ॥

દ્વિચ્છાન્નિલાપ મતિ માત્રમુપૈતિ મોહાત્ ।

ધ્યાન તદાર્તમિતિ સપ્રવદંતિ તજ્ઞાઃ ॥ ૧ ॥

સંછેદને દેહન જંજન મારણૈશ્ચ ।

વંધ પ્રહાર દમને વિનિકૃતનૈશ્ચ ॥

યો યાતિ રાગમુપયાતિ ચ નાનુકપા ।

ધ્યાન તુ રૌદ્રમિતિ સંપ્રવદતિ તજ્ઞાઃ ” ॥ ૨ ॥

“ રાજ્યનો ઉપજોગ, શયન, આસન, વાહન, સ્ત્રી, ગધ, માદ્ય, મણિ, રત્ન
અને તેના આનૂપણોની અદર જે મોહથી અત્યંત દ્વિચ્છા-અનિલાપ પ્રાપ્ત થાય,
તેને વિદ્વાનો આર્ચધ્યાન કહે છે. ૧

જે હેદન, દહન, જંજન, મારણ, વંધ, પ્રહાર, દમન અને સ્વમનથી
રાગને પ્રાપ્ત થાય અને ઘ્યા ન હોય તેને વિદ્વાનો રૌદ્રધ્યાન કહે છે. ” ૨

૧ ધર્મી પુરુષોને પણ આ સસારને વિષે ઘણું કરીને અતરમા દુર્ઘ્યાન થાય છે. પરંતુ તેઓ પોતાના પ્રજ્ઞાનના વડાથી હનુમાર્ગે જાતા એવા પોતાના ચિત્તને અટકાવી પુનઃ સન્માર્ગે લાવે છે. જે પ્રાણીઓ નિસ્તર આર્ત તથા રોધ-યાનમા પ્રવર્તે છે, તેમને તો અનર્થદમ્બ છે.

૨ પાપનો હેતુ હોવાથી પાપ પડેલે સ્વેતી આદિ કર્મ, તેની દાક્ષિણ્યતાના સ્થાન વિના જે ઉપદેશ તે પાપોપદેશ કહેવાય છે.

૩ જે હિંસનશીલ હોય તે હિંસ કહેવાય છે. એવા વિષ, અગ્નિ, હલ અને શસ્ત્ર વગેરે તેનું દાક્ષિણ્યતાના સ્થાન વિના જે અસયતોને આપવું, તે હિંસ-દાન કહેવાય છે.

૪ પ્રમાદ પદ્ધતે મગ્ન, વિષય, કપાયાદિક તે વસ્તુ જે આચરણ, તે પ્રમાદા-ચરણ કહેવાય છે. સાત વ્યસન, જનક્રીદા, વૃક્ષની શાખાને આશ્રીને હાંચકો સ્વેલ્યો, કુકમા પ્રમુખ જીવોને લગાવવા, કુશાસ્ત્રનો અન્યાસ કરવો અને વિકથા કરવી વગેરે પ્રમાદાચરણ કહેવાય છે, અથવા પ્રમાદાચરણ પદ્ધતે આત્મસની વ્યાપ્તિ. નહીં શોધેલા ધન, ધાન્ય તથા જ્ઞાતાદિકનો વ્યાપાર કરવાથી, ચુડા, પાણી આદિના પાત્રો નહીં ઢાકવાથી તેમા પોતાનો તથા પરનો ઉપગ્રાત થવાને લીધે તે વધુ અનર્થના કારણો છે, એમ જાણવું. તે કારણને લઈને પરમ ગુરુ શ્રાવકને ઘેર સાત ગદ્ગદા અને નવ ચંદરવા^૧ કહેલા છે. જેમકે—

“ સુદ્ધે સાવયગેહે, હવફ ગલણાઈ સત્ત સવિસેસ ।

જલ્લ મિત્ર સ્વાર આઝળ તક્ક ધી તિલ્લ ચુણાય ’ ॥૧॥

મીતુ જલ્લ, સ્વાર પાણી, ઠનુ પાણી, ઠાસ, ધી, તેવ અને લોટ—એ સાતને ગલવા માટે શ્રાવકે ગરણા રાસવા આ ગાથાનો અર્થ સુગમ છે અહિં લોટનું ગલવું એવી રીતે સમજવું કે, તેને ચાલણીથી ચાનવો અહિં ઉપનક્ષણથી વધુ આદિ વસ્તુઓ માટે પણ ગરણ રાસવું

ચંદરવા ક્યે ક્યે સ્થલે જોણ

જલ્લસ્થાનોદુઃખિલ ૧ પાણીઆરે, ૨ મ્વામળીએ, ૩ યટીએ, ૪ ચૂલે, ૫ ધાન્યની જૂમિને વિષે, ૬ દહીંનું જ્યાં મારણ કરવામા આવે ત્યાં, ૭ નોજન કરવાને ઠેકાણે, ૮ સુવાની જગ્યોએ અને ૯ ઊપાશ્રયે, ૧૦ નવ સ્થાને સુદર વલ્લથી નિષ્પન્ન કરેલા ચંદરવા શાવકે ધારણ કરવા. જો તે ન કરવામા આવે તો અનર્થ-દંડ થાય છે. એવી રીતે ચાર પ્રકારના અનર્થદર્શનો ત્યાગ કરવો.

૧ અનર્થદર્શ નામે ત્રીજું ગુણવ્રત કથું.

આ અનર્થદર્શને વિષે ત્યાગ કરવાપણુ વિશેષ પ્રકારે વતાવે છે. ઘણું કરીને પોતાની શક્તિ પ્રમાણે જેણે અનર્થદર્શ વર્જેલો છે અને પરમાર્થ જાણેલો છે, એવો શાવક કેવે પ્રકારે અનર્થદર્શને પ્રયુજે છે ? તે વિષે સર્વ પ્રકારના અનર્થ-દર્શના જેદો ઉપર દૃષ્ટાંતો કહેવા અશક્ય છે. તેથી માત્ર એક ચૂલા ઉપરનું દૃષ્ટાંત આપવામા આવે છે. પ્રમાદે કરીને ચૂલા ઉપર ચંદરવો નહીં વાપવાથી શું થયું હતું, તે દૃષ્ટાંત અન્વય—વ્યતિરેકથી કહે છે—

“ ચંદોદયદાણાઓ, જાયા મિગસુંદરી સયા સુહિયા ।

તજાહનાઝ કુટૂંહી, તન્નાહોં પરભવે જાઓ ” ॥૧ ॥

“ ચૂલા ઉપર ચંદરવો વાપવાથી શ્રેષ્ઠીકન્યા મૃગસુંદરી નામે રાજકન્યા સદા સુખી થઈ હતી અને તેના જર્તરે તે ચંદરવો વાલી નાખ્યો, તેથી તે પરજવે કુટ્ટી થયો હતો. ” ૧

ત્રીજા કેટલાએક તેના સમધીજનો ચૂલા ઉપર ચંદરવો ન વાપવા વગેરેથી અકસ્માત્ મૃત્યુ રૂપ કષ્ટને પામ્યા હતા, ૧ ઊપનિવ્રણથી જાણી લેવું ગાથાનો અર્થ આ પ્રમાણે અને તેનો ભાવાર્થ કથાથી જાણવો.

મૃગસુંદરીની કથા

શ્રીપુર નગરમા શ્રીષેણ નામે રાજા હતો. તેને દેવરાજ નામે એક પુત્ર થયો હતો. તે દેવરાજ જ્યારે યુવાન થયો, ત્યારે પૂર્વના પુન્નર્કના અદ્યથી તે કુટ્ટી થયો. તેના રોગને દૂર કરવા માટે સાત વર્ષ સુધી ઊપચારો કરવામા આવ્યા, પણ તે નીરોગી થયો નહીં. છેવટે કટાલી મયેત્રા વૈદ્યોએ તેનો ઊપચાર કરાવતી ત્રાપાણી રાજા

શ્રીપેણ આથી વધારે દુઃસ્તી રહેવા લાગ્યો. એક વસ્તે તેણે એવી જાહેર ઘોષણા કરાવી કે, “ જે મારા કુમારને નીરોગી કરે તેને અર્ધ રાજ્ય આપવામા આવશે. ” આ ઘોષણાનો પરુહ આજ્ઞા નગરમા વગમ્યાઓ.

તે નગરમા યશોદત્ત નામે એક મોટો ધનાઢ્ય વસતો હતો. તેને શીલાદિ ગુણોથી યુક્ત એવી લક્ષ્મીવતી નામે પુત્રી હતી તેણીએ રાજાના તે પટહને નિવાર્યો અને કહ્યું કે, “હું રાજકુમારને નીરોગી કરીશ.” રાજાએ અતિ આદરથી તે લક્ષ્મીવતીને પોતાની પાસે બોલાવી. લક્ષ્મીવતી પોતાના પિતા વગેરેની સાથે રાજાની પાસે ગઈ.તેણીએ પોતાના શીશ્વના પ્રજાવથી પોતાના હાથનો સ્પર્શ કરી તે રાજકુમારના શરીરને નીરોગી બનાવી દીધું. આથી પ્રસન્ન થયેલા રાજાએ પોતાની પ્રતિજ્ઞા પાલ્લવાને મોટે તે કન્યા પોતાના રાજકુમારની સાથે પરણાવી. તે પછી તે પોતાના પુત્રને રાજ્ય આપી રાજા ગુર પાસે દીક્ષા લઈ ચાલી નીકળ્યો. પાંચ નવીન રાજ દપતી સુધે રાજ્ય જોગવવા લાગ્યા.

એક દિવસે કોઈ જ્ઞાની આચાર્ય તે શ્રીપુર નગરમા આવી ચઢ્યા. તેમના આગમનની ગાત્રી સાંજઠી રાજા દેવરાજ અને રાણી લક્ષ્મીવતી તેમને વદના કરવા આવ્યા. ગુરુએ તેમને ધર્મદેશના સંજ્ઞાવી. દેશનાને અતે રાજા દેવરાજે પોતાને કુષ્ઠનો રોગ થવાનું કારણ કારણ પૂછ્યું, ત્યારે ગુરુએ કહ્યું કે, પૂર્વ જન્મને વિષે ભૂપાર્જન કરેલા કૃત્ત્વ વડે તમને રોગ થયો હતો, તેનું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે છે.

વસતપુર નગરમા મિથ્યાત્વથી જેની શુદ્ધમતિ આચ્છાદિત થયેલ છે, એવો દેવદત્ત નામે એક વેપારી રહેતો હતો તેને ધનદેવ, ધનમિત્ર, ધનેશ્વર અને ધનદત્ત નામે ચાર પુત્રો હતા. તે ચાર પુત્રોમા જે ધનેશ્વર હતો તે વ્યાપાર કરવામા કુશલ હતો. એક વસ્તે તે ધનેશ્વર મૃગપુર નગરમા વ્યાપાર કરવાને ગયો. તે નગરમા જિનદત્ત નામે જૈનધર્મને પાશ્વનારો ષેઠ રહેતો હતો તેને મૃગમુદરી નામે કન્યા હતી. તે વાદ્યા આર્હત ધર્મ ઊપર આસ્તિક હતી. એક વસ્તે તેણીએ ગુર પાસે આ પ્રમાણે ત્રણ અજિગ્રહ ગ્રહણ કર્યા શ્રી જિનેશ્વરની પૂજા કરવી, કોઈ સાધુ મહારાજાને દાન આપી જોગન કરવું અને રાત્રી જોગનનો ત્યાગ કરવો. આ ત્રણ અજિગ્રહ પ્રમાણે તે સર્વદા વર્તેલી હતી. મૃગમુદરી ઘણીજ સ્વરૂપવતી હતી. એક વસ્તે વ્યાપાર અર્થે તે સ્થલે આવેલા ધનેશ્વર મૃગમુદરીને જોઈ, તેણીને જોતાજ તે તેના સંદર્ભથી મોહિત થઈ ગયો તત્કાલ તેણીને પરણવાને તે અનુરાગી બની ગયો.

तेणे जिनदत्त शंभरुनो आगळ ते कन्यानी पागणी कर', पण शेठे धनेश्वरने मिथ्यात्वी जाणी पोतानी कन्या आपी नहीं. मोह पामळो धनेश्वर कपटी श्रावक बनी गयो. पत्नी ते मृगमुदरीनो साथ परण्या. परण्या पत्नी मृगमुदरीने साथ द्वाडे ते पातानी नगरामा आलो घेर आव्या पत्नी धर्मना इर्ष्याने द्वाडे तेणे मृगमुदरीने जिन पूजा वंगरे करता अटकावी. श्राविका मृगमुदरी आर्हतधर्म उपर पूर्ण आस्तिक होती, तेथी ते दृढता राखाने रहो. तेथीए जिनपूजा न थवाय उपवास करवा माड्या. अनुक्रमेण उपवास थया. चोग्रे दिवसे कोड जैन मुनि तेणीने डार आवी चड्या. ते वखत तेथीए पागना ग्रहण करेना नियमना रक्षण माटे ते मु नन उपाय पुढयो. ते समये गुरए गुण अवगुणनां विचार करीने कथु, "जडे, तारे बुद्धा ऊपर चढावो वाधवो एम करवाथी पाच साधुओंने प्रतिज्ञा जत करवाथी अने पंच तीर्थोंने नमस्कार करवाथी जेठु फल प्राप्त थाय, तेठु पक्ष तने प्राप्त थशे. " गुरुनी आ आज्ञा तेणीए शिरपर चढावी, अन त्यारथी ते प्रमाणे तेणीए कथु. ते चदरवो वाधवो जोड तेणीना मिथ्यात्वा ससरा वंगरेए धनेश्वरने कथु के, "आ तारी बहुए वध्व वाधीने कामण कथुडे. " ते साजळी धनेश्वरने क्रोध चमी आयो अने तत्काळ तेणे त चदरवाने अग्नि द्वागारु वाझी नाख्यो. ते पत्नी मृगमुदरीए फरारवार वा. ते पण धनेश्वर पाझो नाख्यो. एवी रीते सात चदरवा वाच्या अने सत पात्री नाख्या. पत्नी ससराए मृगमुदरीने कथु, "जडे, ज्ञामाटे दृढ प्रयास करे डे ? " मृगमुदरी बोला, " जीवदया माटे. " ते साजळो ससराए कायथी जगाव्यु, " जो तारे जोरदया पाववी होय तो तुं तारा पिताने घेर जा. " मृगमुदरीए कथु, " हु कुडवाननी पुत्री बु, तेथी कुडवाननी पंठे एकत्री नहीं जाऊ. माटे तमारा कुडव साथे मने मारा पिताने घेर मोकलो. " तेणीना आवा उचन साजळो तनो सपरो कुडव सहित तेणीने द्वाडे मृगपुर नगर तरफ चाड्यो. मार्गमा कोड एक गाममा तेणीना ससरानो सगो रहेतो हतो, तेने घेर तेथी भोजमान तरीके गया. ते सगाए पोताने घेर परोणा आज्ञा जाणी रात्रने विषे जोजन तैयार कराव्यु. जोजन करवाने सर्व कुडव तैयार थयु, पण रात्रि जोजनना नियमने सजारी मृगमुदरी जोजन काया उठती नहीं. कोड पूर्वना पुण्यथी शुज बुद्धि उत्पन्न थवाथी मृगमुदरीना ससरा वंगरे

સ્વાધુ, અને સ્વાધા પડી તત્કાલ તેઓ મરણને શૂળ થઈ ગયા. માતઃકાલે તે સર્વને મરણ પામેલા જોઈ, મૃગસુદરીના સસરા વગેરે તેનું કારણ જાણવા આમતેમ જોવા લાગ્યા. તેવામા એક તપેલીની અદર સર્પની ગરલ જોવામા આવી. તે જોતા જ તેઓએ વિચાર્યું કે, રાત્રે રસોડના ધૂમામાથી આકુલ થયેલાં બોંડે સર્પે ભંચ્યા તપેલીમા પડી ગયેલો, તેના જેરથી સર્વનું મૃત્યુ થયું છે. આ ધીના જાણી સંજે મૃગસુદરીના વચ્ચે કર્યા અને તેણીના ક્રમા માગી આ વચ્ચે મૃગસુદરી બોલ્યા, “ આર્યો, આવા કારણને લઈને હું ચૂલા ઉપર ચંદરવા ગાથતી હતી, અને રાત્રિ જોજનનો ત્યાગ કરતી હતી. ” તેણીના આવા વચન સાંજળી સંવે પ્રતિબોધ પામી ગયા અને મૃગસુદરીને જીવિતદાત્રી થવાથી કુલ્લદેવીની પ્રમાણે માનવા લાગ્યા. પડી તેઓ પાંઝા ઘેર આવ્યા અને મૃગસુદરીના ઉપદેશથી ઉત્તમ પ્રકારના શ્રાવકો થયા તે પડી મૃગસુદરી અને ધનેશ્વર ચિરકાલ પર્યંત સમ્યગ ધર્મને આરાધીને ઢેવટે સમાધિપૂર્વક કાલ કરી સ્વર્ગે ગયા હતા. સ્વર્ગના સુખનો અનુભવ કરી આ વચ્ચે તમો ધને દેવરાજ અને લક્ષ્મીવતી થયાઓ. તે પૂર્વજથે ચંદરવા વાઘ્યા હતા, તે કુપ્કર્મ નિદા વગેરે કરવાથી તે સ્વપાવી દીધું હતું પણ તે અશમાત્ર રહેલું, તેના થી આ ભવમા તને સાત વર્ષ સુધી તે વ્યાધિ રહ્યો હતો. આ લક્ષ્મીવતીએ તે પૂર્વના નિયમના પ્રજાવથી તારા વ્યાધીને શાત કર્યો હતો.

રાજા દેવરાજ અને રાણી લક્ષ્મીવતી ગુરના મુલ્કથી આ પ્રમાણે પૂર્વ જ વનો વૃત્તાત સાંજળી જાતિ સ્મરણ જ્ઞાનને પ્રાપ્ત થયા. તત્કાત્ર તેઓ ધને આ સ-સાર ઉપરથી વિરક્ત થઈ ગયા. પડી પુત્રને રાજ્ય ઉપર સ્થાપિત કરી તેમણે દીક્ષા ગ્રહણ કરી. ઢેવટે કાલ ધર્મને પામી સ્વર્ગના સુખના જાજન થયા હતા

આ પ્રમાણે અનર્થદરુ વિરમણતને વિષે મૃગસુદરીની કથા કહેવામા આવી. તે ઉપરથી વીજા જ્ય જીવોએ ચુલા ઉપર ચંદરવા ન વાધવા રૂપ વગેરે અનર્થદરુથી વિરામ પામવું. અર્હિ આ પ્રમાણે જાવના છે—

“ ચિત્તેઽબ્રવં ચ નમો, સઞ્જદ્ગાઙ્ગ ચ જેહિ પાવાઈ ।

સાહૂહિ ચ વજિયાઈ, નિરદ્ગાયં ચ સઞ્વાઈ ” ॥૧॥

વલી,

“ તુલ્યેવિ ઉચ્ચરજરણે, મૂઢ અમૂઢાણ અંતરં પિચ્છ ।

દગાણનરય દુરકં, અત્તોસિં સાસયંસુખં ” ॥૧૥॥

“ જે સ્વ અને પરને અર્થે—અન્ય પ્રકારે પાપ કર્મથી વિરામ પામ્યા હે, તે મુનિરાજ પ્રત્યે અપારો નમસ્કાર હો. ” ?

મૂઢ અને તત્ત્વજ્ઞાની—બંનેને ઉંદર જરવું, તે સરખું છે; પણ મૂઢ અને અ-મૂઢ—તત્ત્વજ્ઞાનીની વચ્ચે કેટલો અંતર છે ? તે જુઓ, મૂઢ પુરુષને નરકના દુઃખ પ્રાપ્ત થાય છે અને અમૂઢ—તત્ત્વજ્ઞાનીને શાશ્વત સુખ મળે છે, એટલો અંતર છે. ” ૨

ચાર શિક્ષાવ્રત.

વારવાર પ્રવૃત્તિ જેમા છે, તે શિક્ષા કહેવાય છે અને તે શિક્ષા જેમા પ્રધાન છે એવું જે વ્રત તે શિક્ષાવ્રત કહેવાય છે. જેમ વિદ્યાના શિક્ષક વ્રતે વારવાર અભ્યાસ કરાવે છે, તેમ શ્રાવકે આ વ્રતોનો અભ્યાસ વારવાર કરવા યોગ્ય છે.

પ્રથમ સામાયિક વ્રત.

ચાર શિક્ષા વ્રતોમા પ્રથમ સામાયિક વ્રત કહેવાય છે. સમ એટલે રાગ કેપ રહિતપણું, તેનો આપ એટલે લાજ તે સમાય કહેવાય છે. જે ક્રિયા—અનુષ્ઠાન ક રાતું પ્રયોજન એટલે જે ક્રિયા—અનુષ્ઠાન કરવાથી સમાયની પ્રાપ્તિ થાય તે સામાયિક કહેવાય છે. તે વ્રત તે પેહેલું સામાયિક નામે શિક્ષાવ્રત છે. તેને માટે આ પ્રમાણે વધુ છે—

“ સામાઙ્ય મિહ પઢમ સાવજ્ઞો જત્ય વજ્જિઓ જોમે ।

સમણાણં ઢોઙ્ગ સમો, દેસેણં દેસવિરઓવિ ” ॥૧૭॥

“ આદિ જે સામાયિક નામે પેહેલું શિક્ષાવ્રત કરવાથી દેશવિરતિ શ્રાવક પણ સાવધ પવા મન, વચન અને કાપાના વ્યાપારને વર્જીને સર્વવિરતિ મુનિસદ્દશ થાય છે ” ?

આહિં પ્રશ્ન કર છે કે, ત દર્શાવરતિ સર્વવિરતિ શી રીત થાય ? દેશે કરીને ઇટલે દેશ દણતે કરીને જમ ચડમુસ્ત્રા સ્ત્રી, સમુદ્ધ જેનું તલાવ, નહીં તો સાધુ અને શ્રાવક વચ્ચે મોટો અંતર જે છે તે દર્શાવે છે. હત્કૃષ્ટ દ્વાદશાંગીના અ-
ન્યાસી તે સાધુ અને શ્રાવક તો પદ્ જીવનિકાવ નામના દર્શ વૈકાલિકના અ-
ધ્યયન સુધીનો અન્યાસી હોય છે. સાધુ હત્કૃષ્ટણે સર્વાર્થસિદ્ધિ વિમાનમાં
ઉપજે છે અને શ્રાવક શરમા દવલેક સુધી ઉપજે છે. સાધુઓને કાલ્પ ધર્મ પામ્યા
પછી દેવગતિ અને મોક્ષગતિ એ બે ગતિઓ હોય છે અને શ્રાવકને એકલી દેવગતિ
છે. વળી સાધુ ફક્ત સજ્જનના ચાર વપાયવાલા હાય છે અથવા નિષ્કપાયી પણ
હોય છે. અને શ્રાવક તો ગ્રામ કપાયવાલા ઇટલ પ્રત્યાખ્યાની અને સજ્જનની
હોય છે. સાધુઓ એકો સાથે પંચ મહાવ્રતના અંગ કરાર છે અને શ્રાવક તો થોડા
અથવા સમસ્તના પણ ઇચ્છા પ્રમાણ અંગ કરાર છે. સાધુઓને એક વાર અંગીકાર
કરેલું સામાયિક વ્રત જાવજીવ પર્યંત રહ છે અને શ્રાવકને તો તે સામાયિક વ્રત
વારવાર અંગીકાર કરાય છે. સાધુને એક વ્રતના જગ થતાં સર્વ વ્રતનો જગ પાય છે,
કારણક માહોમાહી તેનું સાપેક્ષણ છે અને શ્રાવકને તમ નથી. તથી આ સામા-
યિક ક્યા કરવું ? એવી શકા થતાં તેનો હત્તર આ પ્રમાણે છે—

“મુને. સમીપે જિનમદીરે વા, ગૃહેઽયવા યત્ર નિરાકુલઃ સ્યાત્ ।

સામાયિક તત્ર કરોતિ ગેહી, સુગુપ્તિ યુક્ત સમિતશ્ચ સમ્યક્” ॥૧॥

“ગૃહસ્થ મુનિનો સમીપ, અથવા જિનમદિરમાં, ઘેર અથવા જ્યાં નિરા-
કુલપણે રહેવાય ત્યાં ત્રણ ગુપ્તિ અને પાંચ સમિતિ સાથે સામાયિક કરે હ. ” ૧

આહિં સામાયિક કરનારે જાક જિનમદિરમાં સામાયિક કરવું યોગ્ય છે;
કારણક, તેમાં સમ્યક્ પ્રકારે સમાધિ પ્રાપ્ત થાય છે, માટે તેનું ગ્રહણ પ્રથમ કરવું
જોઈએ પરંતુ આહિં મુનિની સમીપે સામાયિક કરવાનું પ્રથમ કહ્યું છે, તેનું કારણ
એ છે કે, મુનિની પાસે ધર્મ ચાર્તા વગેરે સાનઝવાથી વિશેષ જ્ઞાન થાય છે માટે
તેનું પ્રથમ ગ્રહણ કરવું છે. વળી જ ગૃહાદિકને વિષે સામાયિક કરે તેણે પણ સ-
મિતિ તથા ગુપ્તિ સહિત ગુરુ સમીપે આવનારે તે ગુરુનાં રાક્ષી પ્રવેક સામાયિક
ઉચ્ચેરે. આ વિધિ અત્યંત કૃષ્ણ શ્રાવકને માટે છે. ગૃહ કૃષ્ણરાજા શ્રાવકનો વિધિ
તો આ પ્રમાણે છે જ મહાશ્વિક રાજાદિ છે, તે પ્રથમ સાધુની પાસે આવી તે

પત્રી સામાયિક ઇચ્છે. જો તેમ ન હોય તો જેણે સામાયિક કરી છે એવો શ્રાવક સમૃદ્ધિમાન્ રાજાદિક શ્રાવકની પાત્રલ્લ ચાલ્લતા તેને યાજ્ઞાઓ અને ધોમાઓથી આરંભનો પ્રસંગ આવે છે. આ વિષ વિશેષ વિવેચન કરવાથી વસ છે. તે વિષે વધારે જાણવું હોય તો આવશ્યક ત્રણી ગ્રંથ જોઈ લેવો.

સામાયિક લેનારાઓનું કૃત્ય.

સામાયિક ગ્રહણ કરનારાને કેવી રીતે વર્તવું જાણે ? તે પ્રથમ જાણ હતું છે સામાયિકમાં રહેલા પુરુષે શ્રેષ્ઠ એના મિષ્ઠાતના ગ્રંથો પુઝવા. અને મહાત્મા પુરુષોનાં ચરિત્રોને સજારવા તેમજ તથા આજ્ઞાસ નિષ્ઠા, વિકલ્પા વગેરે દોષોને વર્જી દેવા. હૃદય શુદ્ધ અને દયામય રાખવું તંન માટે આ પ્રમાણે કહ્યું છે.

“સામાયિકસ્થ પ્રવરાગમાર્થ પૃચ્છન્મહાત્માચરિત સ્મરેદ્ધ ।

આજ્ઞસ્ય નિષ્ઠા વિકલ્પાદિ દોષાન્ વિવર્જયેદ્ધુઃપ્રમના દયાદ્યુઃ ॥૧॥

આલસ્ય પ્રમુલ્હ દોષો કહે છે.

કાયાના વાર દોષો.

૧ આજ્ઞસ, ૨ નિષ્ઠા, ૩ પક્ષોઠો વાલ્લવી, ૪ અસ્થિર આસન, ૫ દૃષ્ટિ પરાવર્તન, ૬ વીજા કાર્યમાં પ્રવૃત્તિ, ૭ જાંત પ્રમુલ્હનું ઓઠાંગણ, ૮ અગત્ય અતિ ગોપન, ૯ દેહનાં મણ ઉતારવો, ૧૦ આગલી વગેરે મોઢવા, ૧૧ વિશ્રામણ (હાંના પગ કરો વેશુ) અને ૧૨ સુન્દરી સ્વણવો.

વચનના દશ દોષો

૧ કુવચન, ૨ અવિચારી વચન, ૩ પ્રતિગાત વચન, ૪ વચનનું, ૫ સ્તુતિવચન અથવા પરિચય વચન, ૬ કત્તહ, ૭ વિકલ્પા, ૮ હપહાસ વચન, ૯ શીઘ્ર વચન અને ૧૦ જરા આવનાતુ કચન-એ દશ વચનના દોષ છે.

મનના દશ દોષ

૧ અવિવેક, ૨ યશ-કીર્તિનો અત્તિજ્ઞાપા, ૩ લાજાર્થીપણું, ૪ અદ્વકાર,

૧ જય, ૬ નિયાણુ, ૭ ફલનો સંશય, ૮ ક્રોધ, ૯ અવિનય, અને ૧૦ ભક્તિ-
શૂન્યપણું—૯ દશ મનના દોષ છે.

એવી રીતે સર્વ મહાત્માની વચ્ચે પ્રકારના દોષો સામાયિકને વિષે વર્જવા.
વળી કહ્યું છે કે,

“ગૃહીત્રસ સ્થાવરજંતુરાશિષુ, સદૈવ તસાયસગોદ્ધકોપમ્ ।

સામાયિકાવસ્થિત એવ નિશ્ચિત, મુહૂર્ત્તમાત્ર ભવતીહ તત્સત્ત્વઃ” ॥૧॥

“ગૃહસ્થ ત્રસ તથા સ્થાવર જીવોની રાશિને વિષે હમેશા તપેલા દ્વોદાના
ગોઠા જેવો છે, પણ જ્યારે તે સામાયિકમા રહે છે, ત્યારે મુહૂર્ત્ત માત્ર—એ ધર્મી
નિવેષે કરી તેમનો સત્તા—મિત્ર તુલ્ય છે ” ૧

આદિ મિત્ર તુલ્ય શામટે કયો ? તેણે સામાયિકમાં સર્વ આરત્તનો
ત્યાગ કર્યો છે. વળી આદિ સાવત્ર યોગના પચ્ચાણરૂપ સામાયિકનું જે મુહૂર્ત્તનું
પ્રમાણ તે સિદ્ધાત્મા કહેલું નથી પણ જાણી લેવું, કારણ કે પચ્ચાણનો કાલ
પણ જગત્પણે નવકાર સહિત પચ્ચાણની જેમ મુહૂર્ત્ત માત્રનો છે. વળી સામાયિકનું
જગત્પણ અતર્મુહૂર્ત્ત પ્રમાણ છે અને ઉત્કૃષ્ટ એક અહોરાત્રનું માન છે એમ જા
ણવું. તે ઘાત દૃષ્ટાંતથી સિદ્ધ કરે છે.

“સદૈવ સામાયિકશુદ્ધવૃત્તિર્માનેઽપમાનેઽપિ સમાનભાવ. ।

મુનીશ્વર શ્રીદમદંતસજ્ઞો વનૃત્વ સદ્ગૃતસમૃદ્ધિજોગી” ॥૧॥

“સદાકાલ સામાયિકને વિષે જેની શુદ્ધ વૃત્તિ છે અને જે માન તથા અ
પમાનન વિષે સમાન જાવવાલા છે એવા શ્રી દમદંત નામે મુનીશ્વર સમ્યક્સ્વવાલી
સમૃદ્ધિના જોગી થયા હતા. ” ૧

સામાયિકમા રહેનારો પુરુષ કેવો હોય છે ? તે કહે છે.

“ નિદપસસાસુ સમો, સમો અ માણાવમાણકારિસુ ।

સમ સયણપરયણ મણો, સામાયિકસગઞો જીવો” ॥૧॥

સામાયિકમા રહેલો પુરુષ નિદા અને પ્રગસા અને માન તથા અપમાનને
વિષે સમાન તેમજ સજ્જન અને પરિજનને વિષે સમાન એવો હોય છે. ” ૧

ते विषे दमदंत महर्षिनुं वृत्तात्

हस्तिशीर्षे नगरमा दमदत नामे एक राजा हतो तेनी पासे घणी उत्कट सेना हती ते सुखे करीने राज्य करतो हतो. ते समयमा हस्तिनापुर नगरमा पारुषो अने कौरवो राज्य करता हता. एक वखते राजा दमदतने ते पारुषो अने कौरवोनी साये राज्यना सामानानो मोटो कलह उत्पन्न थयो ते पडी एक दिवस दमदत राजा जरासख राजाना पुत्रनी सेवा अर्थे गयो हतो. ते प्रसंगनो लाग जोड कौरवो अने पारुषोए पात्रळथी आवी दमदतना देशनो जग कर्यो. आ खबर जाणी राजा दमदतने भारे क्रोध उत्पन्न थयो. तत्काल ते मोटुं सैन्य लडने हस्तिनापुर उपर चली आव्यो. त्या ते वनेनी वचे माहोपाही मोटु युद्ध थयु. दैवयोगे पांडवो अने कौरवो दमदतथी भागो गया अने दमदतनो जय थयो. राजा दमदत विजयनो डंकी घगारतो पोताना नगरमा आव्यो.

ते पडी वेदलोक काल निर्गमन थया पडी एक वखते राजा दमदत संयाकाले पोताना मेहेल उपर आकाश तरफ जोता हता, तेवामा पंचरंगी बादल्याओ तेमना जोवामा आव्या. तेओने कृष्णवारमा बीखराइ गयेझा जांइ तेमना हृदयमा वैराग्य जावना प्रगट थइ आवी. तेमणे आ ससारना कृष्णिक स्वरूपनो विचार कर्यो. प्रत्येकपुष्पपण्याथी तेणे सर्व ससारने असार जोड तत्काज दीक्षा ग्रहण करी राजा दमदत त्याथी विहार करी चाझी नीकल्या. गाभोगाम विहार करतां तेओ हस्तिनापुरनी पासे आव्या. त्या ते नगरना दरवाजा पासे तेओ कायोत्सर्ग थ्याने रखा. तेवामा पारुषो राजवामीए जवा नीकल्या. ते वखते ते मुनि तेमना जोवामा आव्या. पारुषोए पोताना सेवकोने पुत्रु के, “आ मुनि कोण ठे ?” सेवकोए तपास करीने कए, “ते दमदत राजपिं छे.” ते साजळताज पांडवो तत्काज अश्व उपरथी नीचे उतरी त्या आव्या अने ते महर्षिने त्रण प्रदक्षिणा करी नमन कर्यु अने तेमना लज्ज प्रकारना वदनी प्रशंसा करी त्याथी आगळ चढ्या.

कृष्णवार पडी ते भागे कौरवो नीकल्या. तेओमांथी वृष् एवा ह्योधिने ते मुनिने जोड सेवक पासे तपास करावी. सेवके दमदत मुनिनु नाम आर्थु, एट्टे ह्योधिने कसु के, अरे ! आतो आपणो शत्रु छे. तेनु मुख पण जोड योग्य

નથી. ઇત્યાદિ છુર્વાવયોથી મુનિનો તિરસ્કાર કરી તે સાધુ તરફ એક બીજોરાના ફલ્લનો ઘા કરી તેઓ અગલ્લ ચાલતા થયા. તે પડી તે કૌરવોની પાંડલ ચાલતા તેમના સંનિકોષ “ યથા રાજા તથા પ્રજા ” એ કહેવત પ્રમાણે લાકમા, ધૂમ, અને પાપાણ વગેરે તે મુનિ તરફ ફેંચ્યા, જેથી વરીને તે મુનિની સમીપે જાણે મોટા ચોરો હોય, તેઓ એક ઢગલો થઈ ગયો.

પારુવો મ્હેન્જ પ્રમાણે વનમા ક્રીમા કરી પાછા ફર્યા, તેવામા તેમણે તે મુનિની પાસે મોટો પાપાણ વગેરેનો ઢગલો જોયો તે વિષે લોકોને પુછતા તેવું કામ કૌરવોએ કયું છે, એમ તેમના જાણનામા આવતા સ્વેદ પામી તેમણે તે પાપાણ વગેરેના ઢગલાને ત્યાથી દૂર કરી દીધો અને પડી તે દમદત મહર્ષિને વિધિ પૂર્વક વદના કરી પડી પોતાને સ્થાને ચાલ્યા ગયા હતા.

આરી રીતે પારુવોએ સત્કાર કોલા અને કૌરવોએ અપમાન કરેલા પણ તે દમદત મુનિએ તે અનેનો ઉપર સમનાવને ધરણ કર્યો હતો. વૈદિની ઉપર રાગ કે છેપ રાહ્યો ન હતો. તે પડી ચિરકાલ પર્યંત ચારણની આરાધના કરી તે મહા મુનિ પ્રાતે ભૂતમ ગતિના નાજન થયા હતા.

આ દમદત મહર્ષિની કથા જાણી દરેક આત્મિક ગુણના ઇચ્છક પુરુષોએ સ્થિર પરિણામે સામાયિક આચરણ આદિ આ પ્રમાણે જાવના છે.

“ ધન્ના તે જિય લોએ જાવજીવ કરતિ જે સમણા ।

સામાયિક વિસુદ્ધ નિચ્ચ એવ વિચિત્તિજ્ઞા ॥ ૧ ॥

કહઆણુ અહં દિમ્મલં જાવજીવ જહટ્ઠિઠં સમણો ।

નિસ્સંગા વિહરિસ્સ, એવં ચ મણેણ ચિત્તિજ્ઞા ” ॥ ૨ ॥

“ જેઓ નિરાતર નિર્મલ્લ એ સમાયિક જાવજીવ સુધી કરે છે, તેમને ધન્ય છે. આ પ્રકારે ચિતવવું. ” ૧

“ ક્યારે હું દીક્ષા લઈશ ? અને જાવજીવ સુધી સાધુઓના સમુદાયમા રહીને નિઃસંગપણે ક્યાર વિચરીશ. આ પ્રમાણે મનથી ચિતવવું ” ૨

આ પ્રકારે પ્રથમ શિક્ષાવ્રત સમજવું.

દેશાવકાશિક નામે વીજું શિક્ષાવ્રત

મોકલા નિયમોને સક્ષિપ્ત વિભાગે કરી, ઇટલે દેશથી અવકાશ ઇટલે જુદા રાખવી તે દેશાવકાશિક અને તેથી સ્વાયલુ વ્રત તે દેશાવકાશિક નામે વીજું શિક્ષાવ્રત કહેવાય છે. અને ત્રાર વ્રતોની ગણનામા તે દશમુ વ્રત કહેવાય છે. કહેવાનો જાવાર્થ એવો છે કે, વ્રત અગીકાર કરતી રાત્રે યાવજ્જીવિત ગ્રહણ કરેલા દિગ્વ્રતને, પ્રાણાતિપાતાદિક વિરમણનો અને વીજા સર્વ વ્રતોનો પ્રતિદિન જે સક્ષેપ કરાય છે, તે દેશાવકાશિક વ્રત જાણવું તેને માટે એજ જાવાર્થમા આ પ્રમાણે લખે છે.

“ પુઠ્ઠં ગહિચ્ચસ્સ દિસા—વયસ્સ સઘ્વ વયાણુદિણ ।

જો સંલેલો દેસા—વગાસિયં તં વયં વિશ્ચં ” ॥ ૧ ॥

આહિં વૃષ્ઠ પુરુષો કહે છે કે, દિગ્વ્રતનો જે સક્ષેપ કરવો તે વીજા વ્રતોનો સક્ષેપ કરવા વાત ઉપજ્ઞાણથી જાણી લેવું, ઇટલે તેમા વીજા વ્રતોનો સક્ષેપ પણ આવશ્યક છે. વક્તી દરેક વ્રત પ્રત્યે દિવસ, અને પક્ષાદિક મર્યાદા કરીને સક્ષેપ કરવાથી જિજ્ઞ વ્રત હોવાથી જે વાર વ્રતોની સંખ્યા છે તેમા વિરોધ આવે, એ પ્રકારે જાણવું કે, દેશાવકાશિક વ્રતમા દિગ્વ્રતનોજ ત્રિપય છે, તેથી એ શકા દૂર કરવી. વક્તી કહ્યું છે કે,

“ દિસિવયગહિચ્ચસ્સ દિસાપરિમાણસ્સ પઙ્કદિણં

પરિમાણ કરણં દેસાવગાસિયતિ ”—

“ દિશિવ્રત ગ્રહણ કરેલું હોય તેને પ્રતિદિવસ દિશાનું પરિમાણ કરવું તે દેશાવકાશિક છે. એ મૂલ્ય સૂત્રમા દર્શાવેલું છે. અને જે આ વ્યાખ્યા કરવામા આવી છે, તે ઉપજ્ઞાણથી છે. વક્તી અવચ્છર્ણી કહે છે કે,

“ એવં સઘ્વવણ્ણુ જે પમાણા ઠવિયા તે પુણો પુણો

દિવસાઓ નંસારેઙ્ક દેવસિઆઓ રત્તિઓ સારે ”

એ પ્રકારે સર્વ વ્રતોમા જે જે પરિમાણ કરેલું હોય તે વારવાર દિવસે સક્ષેપે અને દિવસનું રાત્રિ સક્ષેપે. ”

आ व्रत उपर दृष्टत कहे छे, जेने नरकावास नजीक छे, एवो क्रूरमति चरुकांशिक सर्प देशावकाशिक प्रवर्तने तत्काञ्च आउमे देवनोके गयो हतो.

चडकोशिकनी कथा

कोइ क्षपक (तापस) मुनि मासोपवासना पारणाने दिवसे शिष्य सहित आहारने माटे मार्गमा जता हता. तेवामा तेमना चरणना तन्न नीचे एक देरुकी चपाइ गइ. ते बखते शिष्ये कथु, “स्वामिन्, तमोए आ देरुकी चगदी नारसी, माटे मिथ्या छुप्कृत आपो.” शिष्यना आया वचनो साभळी ते मुनिने कपाय उ त्पन्न थइ आव्यो. तेथी ते क्षपक तापसे ते मर्दन करेवी देरुकी लोकोने घतावी ने शिष्यने कथु के अरे छुष्टात्मा, आ देरुकीतो मरण पावी गइ, शु ते मेंहणी?” त्यारे ते शिष्य गुरने क्रोधायमान थयेझा जाणी मान वरीने रखो, काइपण यो ह्यो नहीं. पडी सभ्या समये आबोचना करती बखते ते शिष्ये मुनिने ते देरुकी नी बात सज्जारी आपी. ते बखते मुनिने विशेष क्रोध उत्पन्न थइ आव्यो, तत्का ह्य रजोहरण उपानोने मुनि शिष्यने मारवा दोड्या तेवामा वचमा एक स्तन्न आव्यो, तेनी साथे मुनिनु मस्तक अफसायु, अने फुटी गथु, तेथी ते मुनि काज धर्मेने पामी गया मृत्यु पामीने ज्योतिपी देवमा उत्पन्न थया. त्याथी चरीने ते कनकखट्वा नामना वनने विषे चरुकांशिक नामे तापस थयो. ते जवमा पण ॥ र्व जवना परिचयथी ते घणोज कपायवान् थयो एक बखते कोइ राजकुमारो तेना वनमा फलादिक छेवाने आव्या तेमने जोताज ते तापस कुहामो लइ तेमने हण धाने पात्रल दोड्यो. दोडता दोरुता तेने पगे स्वन्नना थता ते कोइ खानामा परो मृत्यु पामी गयो पडी तेज आश्रममा दृष्टिविष सर्परूपे उत्पन्न थयो. ते वनमा पूर्वजवना अज्यासथी ते अति मूर्ख—मोह पामी कोइ पण मनुष्यनो सचार थ- ना देतो नहीं.

एक दिवसे श्रीवीर जगवान् उन्नस्थावस्थामा विद्यमान होइ विचरता विचरता ते वनमा आवी चड्या. त्या जता तेमने गोवालीआ लोकोए चार्या, पण तेओ ब्रान्न धारी ते दृष्टिविष सर्पना विद्वपासे कायोत्सर्ग करीने रथा ते बखते ते सर्प पोताना धीझमाथी बाहेर नीकळ्यो प्रजुन जाताज तेनमा उग्र कपाय उत्पन्न थइ आव्यो, तत्काज कपायना आवेशथी तेणे प्रजुना शरीर उपर रुश मायों.

वज्रना स्तननी जेम अचझ एवा श्री वीर जगवान्ना शरीरमाथी दृधना जेवा
 उज्ज्वल रधिरनी धारा नीकझी. ते जोताज ते सर्पना मनमा आश्रय उत्पन्न थइ
 आव्युं तत्काल प्रज्जुना स्मरूपनु चिंतवन करता तेने जातिस्मरण ज्ञान उत्पन्न
 थइ आव्यु. पोताना पूर्व जवो तेना जोवामा आव्या. तत्काल ते निर्विष थइ प्रज्जुने
 प्रदक्षिणा फरी अने नमन करी सामे उज्जो रहो. पडी पोते करेझ जीवहिंसादि
 अकृत्यने आलोवी अनशन व्रत ग्रहण कर्यु ते पडी, “ मारी दृष्टिथी कोड
 माणीने जय न थाओ. ” एम विचारी तेणे देशावकाशिक व्रत अगीकार कर्यु.
 पडी ते पोतानु मुख बीजमा राखीने रखो हतो. आ सर्पनो वृत्तात साजळी
 गोवाझीआओए आवी माखणथी तेनी पूजा करी, ते माखणना गधथी कीमीओ
 आवी ते सर्पना शरीरने वलगी पर्मी अने तेना आग्वा शरीरने झिझवाळु करी
 दीवु तथापि ते चमकौशिक सर्प मन अने काया बने निश्चल रहो हतो. तेवी
 रीते अनशन व्रत पाली मृत्यु पामी आउमा सहस्रार नामना देवझोकमा महर्षिक
 देवता थयो हतो. एउी रीते दशमा देशावकाशिक व्रत उपर चमकौशिक सर्पनी
 कथा कहेयाय डे. एवी रीते बीजा पण ससारजीर माणीओए ए व्रतने पालवामा
 उद्यमवत थवु.

तेनी जायना कहे डे—

“ सव्वे अ सव्व सगेहि, वज्जिए साहूणो नमंसिज्जा ।

सव्वेहि जे हि सव्व सावज्जं सव्वहा चत्त ” ॥१॥

ए प्रमाणे दशम व्रत अने बीजु शिक्षा व्रत कहेवामा आव्यु.

बीजु शिक्षाव्रत पोपधव्रत.

धर्मनी पुष्टि करे ते पोप कहेयाय डे. तेने आचरनाए व्रत तेपोप व्रत कहेवाय
 डे एउले परने दिवसे अनुष्ठान करवानो जे व्यापार ते रूप जे व्रत ते पोपधव्रत क-
 हेयाय डे. ते आ प्रमाणे—

“ आहार देह सफार—गेह वावार विरड वंभेहिं।

पव्वदिणाणुट्टाण, तइय पोसहवय चउहा ” ॥ १ ॥

“આહાર, દેહ સત્કાર, તથા ગૃહના વ્યાપારની વિરતિ અને બ્રહ્મચર્ય એ ચાર પ્રકારે જે પર્વના દિવસનું અનુષ્ઠાન તે ત્રીજું ચાર પ્રકારનું પોષધવ્રત કહેવાય છે. ” ૧

વલ્લિ આદિ જે નિવૃત્તિ શબ્દ છે, તે આહાર, દેહ અને સત્કાર અને ગૃહ વ્યાપારની સાથે રાખવો. એટલે આહારની નિવૃત્તિ, શરીર સત્કારની નિવૃત્તિ અને ઘરના વ્યાપારની નિવૃત્તિ—એમ સમજવું. અને બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરવાનું છે.

૧ આહારની નિવૃત્તિમા અશનાદિ આહારનો વિશેષે કરી ત્યાગ સમજવો.

૨ શરીર સત્કાર નિવૃત્તિમા સ્નાન, હૃદય (શરીરે નેત્રાદિ ચોક્કસ) અને વિદ્યેષન વગેરેનો ત્યાગ સમજવો.

૩ ગૃહ વ્યાપારની નિવૃત્તિ, એટલે ઘરના વ્યાપારનો નિષેધ સમજવો.

૪ બ્રહ્મચર્ય એટલે સ્ત્રી સેવા (સગ)નો નિષેધ, આદિ વધી આહાર નિવૃત્તિ પોષધ વે પ્રકારે કહેલું છે. એક દેશ થકી અને ત્રીજું સર્વ થકી. ત્રિવિધ આહારનું પચ્ચાણ કરનારને દેશથકી પોષધ હોય છે અને ચતુર્વિધ આહારના પચ્ચાણ કરનારને સર્વ થકી પચ્ચાણ હોય છે. તે શિવાયના વાકીના જોડોતો સર્વ થકીજ છે. તેને માટે આવો પાઠ છે.

“ કરેમિ જતે પોસહ આહાર પોસહ દેસઝો,

સવ્વઝો વા, શરીરસત્કાર પોસહં

સવ્વઝો, અવ્વાવારપોસહં સવ્વઝો, વજ્જચેર પોસહ સવ્વઝો,

ચલ્લવિદ્દે પોસહે સાવજ્જ જોગ પચ્ચસામિ જાવદિવસ

અહોરત્તિ વા પજ્જુવાસામિ હુવિદ્દે તિવિદ્દેણમિત્યાદિ” ૧૧

બીજે ઠેકાણે ત્રીજી રીતે પણ કહેલું છે.

આ ચાર પ્રકારનું પોષધવ્રત દેશ અને સર્વ એમ બે પ્રકારે થાય છે.

૧ તેમાં દેશથી આહાર પોષધ—વિગય વગેરેનો ત્યાગ અને એક વાર વેવાર

पा. ३४४ (नो वधारे)^A

आ ग्रथमा अगोआरमा पोपग्रतनी वाग्रतमा खरतरगञ्जनी समाचारीमा अने तपगञ्जनी समाचारीमा शु तफावत छे ते नीचे मुजव वताववामा आवे छे

१ चार प्रकारना पोपध ग्रत वनावेत्ता छे जेमा देशयो आहार पोपध— विगय वगेरेनो त्याग अने एक वार, ते वार भोजन करवु ते. अने सर्वथी आहार पोपध ते चतुर्विध आहारनो त्याग करवो ते, आम कहेद्व छे. परतु तपगच्छ समाचारी प्रमाणे देशधकी पोपधमा तिथिहार लपवाम, आयविद्व अथवा एकाशन सुधीनो मान्यता छे.

२ खरतरगच्छनी समाचारोमा पोपध पर्वदिवसना अनुष्ठाननो व्यापार छे— एद्वे मात्र पर्व तिथिएज पोपध करवो जोइए तेम मान्यता छे. वळी तेओ आवश्यक वृत्तिनो पात्र आगळ करी आवी रीते कहे छे के 'पोपध तथा अतिथिस- विज्ञाग्रत प्रतिनियत दिवसे अनुष्ठेय छे, परतु प्रतिदिवस अनुष्ठेय नथी' आम कहे छे, परतु तेमना आ करेत्ता अर्थ माटे तपगच्छाचार्य श्रीमद् रत्नशेखर- सुरिजी आवश्यकचर्णिना अन्य पाउने आगळ करी आ प्रमाणे कहे छे—

“सव्वेसु काळपव्वेसु पसञ्जो जिनमतए तवोजोगो ।

अहमी चउदसी सुनियमेणहविच्च पोसहिउं”

जागार्थ—“सर्वे काल अथवा सर्वे पर्वोमा प्रशस्त जिनमतने विषे तपयोग छे, परतु अहमी आदि तिथिने विषे नियमथो पोपध ग्रत होय छे ” आ उपरथी समजवानु के पोपधग्रत अन्य दिवसोमा न थइ शके एवो अर्थ कदापि नीक- लता नथी, परतु पर्व दिवसमा तेनी अवसरकरणीयना समजवी एवो जागार्थ छे

३ खरतरगच्छीय आचार्यो पोतानी समाचारीमा चार तिथिओने पर्व तिथिओ तरिके माने छे, परतु तपगच्छीय आचार्यो तेने माटे नीचे प्रमाणे कहे छे—

“वीयापचमी अहमी एगारसी चउदसी पण तिहिउं ।

एयाउं सुतिहीउं गोयमगणहारिणाभणिया ॥

“गौतम गणधर महाराजे आ पाच तिथि-बीज, पाचप, आठप, एकादशी अने चतुर्दशी एम कहेद्व छे, वळी पहावीर प्रभुए कहु छे के:—

जयव ! वीयपमुहासु पचसुतिहिसु विदिय धम्माणुठाणं किं फल्लहोइ ? गोयमा ! बहुफलं होइ !

हे जगवन् ! बीज प्रमुख पाच तिथिओमा विधान करेत्ता धर्मानुष्ठाननुं फल शु होय ? हे गौतम ! बहु फल्ल होय. ते सिवाय इयेनमश्रमा पूर्णिमा अने अमास्या मची चार तिथिओ कहेद्व छे

१ था प्रपना व्याख्याकर वादक आ विदय परत्ते तपगच्छनी मान्यतावाक्य होय तेम रामे छे

“આહાર, દેહ સત્કાર, તથા ગૃહના વ્યાપારની વિરતિ અને બ્રહ્મચર્ય એ ચાર પ્રકારે જે પર્વના દિવસનું અનુષ્ઠાન તે ત્રીજું ચાર પ્રકારનું પોષધવ્રત કહેવાય છે.” ?

વલ્લિ આદિ જે નિવૃત્તિ શબ્દ છે, તે આહાર, દેહ અને સત્કાર અને ગૃહ-વ્યાપારની સાથે રાખવો. એટલે આહારની નિવૃત્તિ, શરીર સત્કારની નિવૃત્તિ અને ઘરના વ્યાપારની નિવૃત્તિ—એમ સમજવું. અને બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરવાનું છે.

૧ આહારની નિવૃત્તિમા અન્નનાદિ આહારનો વિશેષે કરી ત્યાગ સમજવો.

૨ શરીર સત્કાર નિવૃત્તિમા સ્નાન, ઝઘર્ચન (શરીરે તેલ્લાદિ ચોંટવું) અને વિલેપન વગેરેનો ત્યાગ સમજવો.

૩ ગૃહ વ્યાપારની નિવૃત્તિ, એટલે ઘરના વ્યાપારનો નિષેધ સમજવો.

II બ્રહ્મચર્ય એટલે સ્ત્રી સેવા (સગ)નો નિષેધ, આદિ વધી આહાર નિવૃત્તિ પોષધ વે પ્રકારે કહેલું છે. એક દેશ થકી અને ધીજી સર્વ થકી. ત્રિવિધ આહારનું પચ્ચાણ કરનારને દેશથકી પોષધ હોય છે અને ચતુર્વિધ આહારના પચ્ચાણ કરનારને સર્વ થકી પચ્ચાણ હોય છે તે શિવાયના વાકીના જોડોતો સર્વ થકીજ છે. તેને માટે આવો પાઠ છે.

“ કરેમિ જતે પોસહ આહાર પોસહ દેસઘ્રો,

સવ્વઘ્રો વા, શરીરસત્કાર પોસહ

સવ્વઘ્રો, અવ્વાવારપોસહં સવ્વઘ્રો, વજ્જચેર પોસહં સવ્વઘ્રો,

ચઝવિહે પોસહે સાવજ્જ જોગ પચ્ચામિ જાવદિવસં

અહોરત્તિ વા પજ્જુવાસામિ હવિહ તિવિહેણમિત્યાદિ” ॥૧॥

વીજે ટેકાણે વીજી રીતે પણ કહેલું છે

આ ચાર પ્રકારનું પોષધવ્રત દેશ અને સર્વ એમ વે પ્રકારે થાય છે.

• તેમાં દેશથી આહાર પોષધ—વિગય વગેરેનો ત્યાગ અને એક વાર વેવાર

आ ग्रंथमा अगोआरमा पोपयत्तनी धातमा खरतरगउनी समाचारीमा अने तपगउनी समाचारीमा शु तफात्त छे ते नीचे मुजव उतावामा आवे छे

१ चार प्रकारना पोपय व्रत वनावेला छे जेमा देशघो आहार पोपय—
धिगय वगेरेनो त्याग अने एक पार, ते चार भोजन कस्तु ते अने सर्वथी आहार पोपय
न चतुर्विंश आहारनो त्याग करवो ते, आम कहेल छे परतु तपगच्छ समाचारी प्रमाणे
देशघकी पोपयमा तिथिद्वय उपवाम, आयसिअ अथवा एकाशन सुधीनो मान्यता छे.

२ खरतरगच्छनी समाचारीमा पोपय पर्यदिवसना अनुष्ठाननो व्यापार छे—
पल्ले मात्र पर्व तिथिएज पोपय करवो जोइए तेम मान्यता छे वळी तेओ आव-
श्यक वृत्तिनो पाउ आगल करी आवी गीते कहे छे के ' पोपय तथा अतिथिस-
विज्ञागत्र प्रतिनिधन दिसे अनुष्ठेय छे, परतु प्रतिदिवस अनुष्ठेय नथी '
आम कहें छे, परतु तेपना आ करेला अर्थ माटे तपगच्छाचार्य श्रीमद् रत्नशेखर-
सुरिजी आवड्यकृष्णिना अन्य पाउने आगल करी आ प्रमाणे कहे छे—

" सव्वेसु काडपव्वेसु पसव्वो जिनमतए तवोजोगो ।

अट्ठमी चउदस्सी सुनियमेणहविद्य पोसहिठ "

जागर्थ—" सर्व काल अथवा सर्व पर्वोमा प्रशस्त जिनमतने विषे नपयोग
छे, परतु अट्ठमी आदि तिथिने विषे नियमको पोपय व्रत होय छे " आ उप-
रथी समजवानु के पोपयव्रत अन्य दिवसोमा न यह शके एवो अर्थ कदापि नीक-
लतौ नथी, परतु पर्यदिवसमा तेनी अवश्यकरणीयना समजरी एवो जागर्थ छे.

३ खरतरगच्छीय आचार्यो पोतानी समाचारीमा चार तिथिओने पर्व
तिथिओ तरिके माने छे, परतु तपगच्छीय आचार्यो तेने माटे नीचे प्रमाणे कहे छे—

" वीयापचसी अट्ठमी एगारसी चउदसी पण तिहिठ ।

एयाठ सुतिहीठ गोयमगणहारिणाभणिया ॥

" गौतम गणधर महाराजे आ पाच तिथि—बीज, पाचम, आठम, एकादशी
अने चतुर्दशी एम कहेल छे, वळी महावीर प्रहुर कसु छे के.—

जयव । वीयपमुहासु पचसुतिहिसु विहिय धम्माणुवाण
किं फल्लहोइ ? गोयमा । बहुफलं होइ !

हे जगवन् ! बीज प्रमुख पाच तिथिओमा विधान करेला धर्मानुष्ठाननु
फल शु होय ? हे गौतम ! बहु फल होय. ते सिवाय इयेनप्रश्ना पूर्णिमा अने
अमागस्या मडी चार तिथिओ कहेल छे

१ आ ग्रंथना स्वाम्याखर पाइक आ विषय परव्वे तपगच्छना मान्यतावादा होय तेम लगे छे

जीवन करवु ते अने सर्वथी आहार पोष्य चतुर्विध आहारनो त्याग करवो ते.

२—३ देह सत्कार अने गृह व्यापार पोष्यने विषे काङ्क्ष देह सत्कार अने गृह व्यापार करवोते. थोरुं करवु ते देशयकी अने सर्वथा न करवुं ते सर्व थकी.

४ ब्रह्मचर्य पोष्यमा ब्रह्मचर्यनु प्रमाण करवु ए देशयकी अने ब्रह्मचर्य सर्वथा पादवु, ए सर्व थकी.

अहिं आ प्रमाणे समाचारी ठे—

" जो देस पोसह करेइ सो सामाध्यं करेइ वा नवा.

जो सव्व पोसह करेइ सो नियमा सामाध्यं करेइ,

जइ न करेइ तो वंचिज्जइ, तं कहुं ? चेइधरे साहुमूले

धरे वा पोसहसाझाए वा उमुक्कमणिसुवणो पढंतो

पुच्छंग वा वायंतो सुणतो धम्मप्राणं झियाइत्ति "

अहिं तच्च शु ठे ? ते तो केवली जाणे.

जे देश पोष्य ठे, ते सामायिक करे अथवा न करे अने जे सर्व पोष्य करे ते तो नियमा सामायिक करे. जो सर्व पोष्यवालो सामायिक न करे तो ते क्षात्रधी उगाय ठे. ते क्या करे ? तेने पादे कहे ठे के, वैत्यगृहे. साधु पासे पोताने पर अथवा पोष्यशास्त्रामा करे. जेणे मणि मूर्ख बगेरेनो त्याग करेहो ठे एवो ते जणतो, गणतो, पुत्रतो, वाचना लेतो, अने धर्म साजळतो धर्मध्यानने ध्यावे. "

हवे पूर्वे जे कशु ठे के, पोष्य " परं दिवसना अनुष्ठाननो व्यापार ठे, तेथी पर्व शु ते कहे ठे—चैदश, आश्रम, अमावास्या, पुनम एदक्षी तिथिओना दिवसो, उपनयणधी कल्याणकना दिवसो अने पर्युषणा पर्व—ए दिवसोमा पापनो व्यापार मुक्तीने पणित पुरपो पोष्य व्रतने करे.

अहिं नामधी पर्वतिथिओ चार ठे पण वस्तुताथी ठ ठे. एक मासे बे आश्रम, बे चउदश, अमावास्या अने पुनम—एम उ थाय ठे

अहिं मश्र करे ठे के, " थावक पर्व तिथिने दिवमेज पोष्य करे ते जि

बाप न करे ? ” तेना उत्तरमा कहे ठे के, केटझाएक श्रावको सर्व तिथिओने विषे पोषध करे ठे, परतु केटझाएक तेम न करी शके त्यारे तेमणे पर्व तिथिने विषे ते त्रत अवश्य करतु, तेथीज अहिं पर्वनु ग्रहण करेदु ठे आवश्यक वृत्तिन विषेतो श्रावके दररोज पोषध करवानो स्पष्ट रीते निषेध करेदो ठे. तत्त्व शु ठे ते तो केवल्लिगम्य ठे

हवे पोषधमा सर्व अपहार—त्याग करबो छुप्कर ठे, पण ते करानु घण्टा पुण्य ठे, माटे ते अवश्य करबो जोइए. तेने माटे कथु ठे के,

“ नृप निग्रह रोगादिपु, न ह्यशनाद्य न धर्ममपि क्षत्रसे ।
तत् कि प्रमाद्यसि त्व, ध्रुवधर्मे पोषधे ज्ञव्य ” ॥ १ ॥

“ हे ज्ञव्य, राजा ए निरोध कयों होय, कोइ रोग थइ पड्यो होय इत्यादि प्रसंगे अशनादि थतु नथी, परतु तेवा अनशनथी तने धर्मनी प्राप्ति थती नथी, तो जेमां अवश्य धर्म प्राप्त थाय ठे, एतु पोषधत्रत देवामा शा माटे प्रमाद करे ठे ? ” १

आ त्रन उपर दृष्टात आपे ठे

“ य पोषधस्थः सुतरा सुरेण, पिशाचनागोरग दुष्टरूपै ।
विज्ञोन्नितोऽपि क्षुन्नितो न किंचित्,
स कामदेवो नहि कस्यवर्ण्य ” ॥ १ ॥

“जे कामदेव नामना श्रावकने पोषधत्रतमा रहेलां ठता कोइ देवताए पिशाच, हाथी अने सर्प कोरेना दुष्टरूपोथी निरतर क्षोज पमाड्यो तो पण ते जरापण क्षोज पाम्यो नहीं, ते कामदेव श्रावक कोने वर्णनीय न होय ? ” १

ते कामदेव श्रावकनी कथा आगळ कहेवामा आवशे
तेनी अहिं आ प्रमाणे जावना ठे.

“ जग्य तप्पन्ति तव, जे एणसि नमो सुसाहूण ।

निस्संगा य सरीरे, वि सावगो चित्तमिदम् ॥ १ ॥

“ जे लग्नतप तपे ठे अने जे शरीरने विषे निःसंग ठे, एरा सुसाधुने नमस्कार थाओ. ” आ प्रमाणे थावक मनमा चितवे. ” ?

एवी रीते नीजुं पोषण नामे शिक्षाव्रत कहेवामा आव्यु.

चोथुं अतिथि सविज्ञाग नामे शिक्षाव्रत

जेने तिथिपूर्वादि लोक व्यवहार नहीं, ते अतिथि कहेवाय ठे. तेरा अतिथिने जे शुद्ध आहार वगैरे आपवारूप व्रत ते अतिथि सविज्ञाग व्रत कहेवाय ठे. केटलाएक आ व्रतने यथासविज्ञाग एवा नामथी कहे ठे. ते नाम प्रमाणे आ प्रमाणे अर्थ करवो यथा एट्ठे भट्ठि अर्थात् यथाभट्ठि स्वज्ञावे निष्पन्न थयेव जे आहारदिक ते साधु प्रमुखने आपवा ते यथासविज्ञाग कहेवाय ठे. एवो व्युत्पत्त्यर्थ ठे.

यहस्थ पोषधने पारणे परम विनयपूर्वक गुरुने जे शुष्क अशनादिक आपे ते चोथु शिक्षाव्रत कहेवाय ठे आ स्थले उपयोगि होवाथी चूर्णीमाथी केटमुएक आपवामा आवे ठे—

“पोसहं पारतेण साहूण अदातं न वट्ठई, पारेइल सव्व साहूण दाउं पच्छा पारेयव्व । काहे विहीए दायव्व ? जाहे देसकाळो ताहे अप्पणो सव्व सरीरस्स विज्जस काळण साहू पडिस्सयगओ निमतेइ जिक्क गिण्हवत्ति साहुण का पक्खि । । ता हे अन्नोपमत्तग अन्नो जायण पक्खिहेइ, भा अतरोइ अदोसा इविअगाइ दोसाय नविस्सति सो जइ पढमाइ पोरिसिए निमतेइ अथिय नमोकारइत्ता ताहेधिप्पइ जइ नत्थि ताहे न धिप्पइ । त धरिअव्वय होहि इसो धण वगिज्जा ताहेधिप्पइ सच्चिका विज्जइ जो वा उग्घाड पोरिसीए पारेइ पारणगइत्तो अन्नो वा तस्स विसाज्जिज्जए तेण सावएण सह गम्मइ सघारुओ

વચ્ચઈ ઇગો ન વચ્ચઈ સાહુ પુરઘો સાવગો પચ્છઘો ઘર
 તેજાણ આસણેણ નિમંતિજા, જઈવિ ન નિવિઠો વિણઘો
 પડ્તો તાહે જત્તપાણં સય દેહિ અહવા જાયણં ધરેઈ
 જજા દેઈ અહવા ઠિઘો અઠિઈ જાવ દિણ સેસચ ગિણિહવ્વ
 પચ્છા કમ્માઈ પરિહરણઠા દાઝણં વદિત્તા વિસજેઈ અણુગચ્છિઅ
 પચ્છાસયં જુજઈ જ ચ કિર સાહુણ ન દિન્ન ત સાવણ
 ન જુત્તવ્વ જહિ પુણ સાહૂનસ્થિ તથ્થ દેસકાલ્લ વેલ્લાઈ દિસાવ-
 લ્લોઠો કાયવ્વો વિસુઙ્ગેણ જાવેણ જઈ સાહૂણો હુ તો તો
 નિત્થરિઘો તોત્તિ ” ॥

“ પોપથ પારીને સાધુને વહોરાવ્યા વગર પારણ કરવું કલ્પતું નથી, માટે સાધુને દાન દઈ પઢી પારણ કરવું યોગ્ય છે. હવે ક્યારે અને કઈ વિધિય કરવું તે કહે છે—દેશ કાલને અનુસારે પોતાના શરીરને વિભૂષિત કરી અર્થાત્ શૃંગાર કરી સાધુ ઉતર્યા હોય તે સ્થાન (ઉપાશ્રય) માં જઈ સાધુને આહારની વિનંતિ કરે. તે વખતે સાધુ શુ કરે તે કહે છે—કોઈ પદ્મના કોઈ પાત્ર વિગેરે જુદા જુદા પદ્મોએ જેથી વસ્ત્ર નહીં લાગવાથી અતરાય દોષ તથા સ્થાપના દોષ લાગે નહિ. જો વિનંતિ કરનાર પહેલો પોરિસિમા વિનંતિ કરે અને કોઈ સાધુને નમુકારસહિતું પચ્ચલાણ હોય તો ગ્રહણ કરે અને જો ન હોય તો ગ્રહણ ન કરે, જેથી આહાર રાહી મૂકવો ન પડે. જો શ્રાવક ઘણો પાત્રલ લાગે તો ગ્રહણ કરી સાચવીને રાખે, અથવા જો કોઈ તપસ્વી પારણા નિમિત્તે અથવા બીજો કોઈ ઇગ્યામપોરિસિય પારે તેને આપે આહાર લેવા જતી વખતે એકલો સાધુ ન જાય, પરંતુ સઘાટક બે સાધુઓ જાય તેઓ પણ વિનંતિ કરનારની સાથેજ જાય. તેમાં પણ સાધુ આગલ ચાલે અને શ્રાવક પાત્રલ ચાલે. આવી રીતે ઘરે લઈ જઈ શ્રાવક આસનની નિમ ત્રણ કરે. જો કે સાધુ કારણ વિના બેસે નહિ. તથાપિ પોતાના તરફથી વિનય કર્યો કહેવાય. પઢી શ્રાવક પોતે સાધુ મહારાજને આહાર પાળી વહોરાવે અથવા શ્રાવક પોતે પાત્ર ધરે અને શ્રાવિકા વહોરાવે, અથવા શ્રાવક પોતે એક તરફ

उजो रहे अने स्त्री श्राविका बिगरे बीजा कोड बहोरावे साधु पण पश्चात् कर्मादि दोष वर्जमा निमित्ते जे चीज बहोरावे ते शेष बाकी राखीने ग्रहण करे. श्रावक शुष्क जायधी दान दड उदना करी थोमे दूर गुरु महाराजने बळावी घरे आरी पोते आनंद प्राप्तो जोजन करे. पण जे चीज साधुने दानमा न आपी होय ते श्रावके खावी न जोडए जो नगरमा साधु न होय तो जोजनना स्थान अने काळमा दिशावज्ञोकेन करी मनमा शुष्क जावना जावे के जो आ बखते साधु महाराज होततो मारो निस्तार थात. ” आशी करीने उत्तम श्रावके निरंतर साधुने दान देणुज जोडए, पण अतिथि सविज्ञाग व्रतनो लञ्चार पर्वपोषधना पारणाने दिवसेज होय ठे. तेने माटे आवश्यक वृत्तिमा कसु ठे के, पोषध अतिथि संविज्ञाग तो प्रतिनियत दिवसे अनुष्ठेय ठे, पण प्रतिदिवस अनुष्ठेय नथी. ते जिणे बहु विस्तार करवायी बस थयु.

उली सुश्रावके साधुने जे एषणीय आहारादिक आपवा, ते महाज्ञानजुं कारण ठे, अने निर्वाह थता उता अनेपणीय आहारादिक सर्वथा देवा नहीं; कारणके, ते अल्पआयुर्वधादिकनु कारण ठे.

आहिं कोइ प्रश्न करे ठे के “ कुपात्रने बिपे एषणीय आहारादिक देवाधी तथाप्रकारना गुण उत्पन्न थाय ठे के नहीं ? ” तेनो उत्तर आ प्रमाणे ठे. कुपात्रने देवातु एषणीय आहारादिक पण केवल पापनुज कारण ठे, ते निर्जरातु हेतु नथी. श्री जगवर्तीजीमा कसु ठे के, “ श्रावक तथाप्रकारना असयति, अविरति, तथा पाप कर्मना जेणे पचग्राण कर्मा नथी तेमा मृत्ये फासु, अफासु, एषणीय, अनेपणीय, असण, पाण, खाइम, अने साइमने प्रतिज्ञाजता (आपता) उता शु उपार्जन करे ” ? प्रजुण कसु, “ हे गौतम, ते एकात पाप कर्म लपार्जे, पण तेने कोड पण निर्जरा नथी. हवे एम ठे तो श्रावकोए साधुशिवाय बीजे कोइ ठेकाणे दान आपतु नहीं, एम थयु. गुरु कहे ठे. “ एम नथी. आगमने जिणे अनुकपा दान निपेयु नथी ”. पूर्वाचार्योए कसु ठे के,

“ ज मुक्कठा दाणं, तपइ एसो विहि समस्काओ ।

अणुकपा दाणं पुण, जिणेहि नकयावि पन्निस्सिद्धं” ॥ १ ॥

આવતા દાનને આશ્રીને છે. પણ જે કર્મનિર્જરાને અણર્ચીતવીનેજ કેવલ કૃપા કરીનેજ દેવાય તે અનુકપા દાન કહેવાય છે. તે કૃપાથી જિનજગવતે કોડ વચ્ચે પણ નિષેધુ નથી. ”

આ કારણને લઈને શ્રીરાજમશ્રીય હપાંગમા પ્રદેશીરાજાને કેશી ગણ-ધરે કહ્યું છે કે, “ હે પ્રદેશી, તુ પૂર્વે રમણિક થઈને અરમણિક ન થઈશ ” તે છપરથી પ્રદેશી રાજાએ પોતાના દેશના ચાર જાગ કરી, તેમાં એક જાગે દીન—અનાદિદાનને માટે નિરતર દાનશાહ્યા પ્રવર્તાવી હતી, તે તેટલા માટે પ્રવર્તાવી હતી કે, દાનના ત્યાગથી જિનમતની નિંદા ન થાઓ. ઇચ્છે જો તે બીજા દાનનો તદન ત્યાગ કરે તો જિનમતની નિંદા થાય. તેથી જ્ઞાની મહારાજાએ કોઈ ઠેકાણે અનુકપા દાન નિષેધુ નથી. જો વલી જગદ્ગુરુએ શ્રાવકોને સર્વ ઠેકાણે દાન કરવાની આજ્ઞા ન દીધી હોત તો તુગિકા નગરીના શ્રાવકોના વર્ણનના અધિકારમાં કહેલું છે કે, “જેને વિસ્તારવત—પ્રચુર જ્ઞાત પાણી છે ” इत्यादि विशेषणો આપ્યા છે, તેવા વિશેષણો ન આપતા કેવલ સાધુદાનમાંજ પ્રચુર અન્ન આપવું એમ કહેત, આ છપરથી નિશ્ચય થયો કે, કર્મ નિર્જરાને માટે જે દાન દેવું, તે સાધુઓનેજ દેવું. સાધુઓને દાન દેવાથી કર્મની નિર્જરા થાય છે. અને જે અનુકપા દાન છે, તે બીજા સર્વને દેવું.

મુપાત્ર દાનને માટે વિશેષ કહે છે.

“ જયેનલોભેન પરીક્ષ્યાવા, કારુણ્યતોઽમર્ષવશેન લોકે ।

સ્વકીર્તિ પ્રશ્નાર્થિતયા ચ દાન, નાર્હંતિ શુદ્ધા મુનય

કદાપિ ” ॥ ૧ ॥

“ જયથી, લોભથી, પરીક્ષાથી, દયાથી, ક્રોધને વશ થવાથી, અને લોકોમાં પોતાની કીર્તિ પ્રસારે તેવા હેતુથી અને પ્રશ્નના અર્થાપણથી જે દાન આપવું, તેવા દાનને શુદ્ધ મુનિઓ કદિ પણ યોગ્ય થતા નથી. ”

૧ જયથી ઇચ્છે “આ લોકોને જો નહીં આપીએ તો તેઓ અસત્ કરનાર હોઈ મને શાપ આપશે અથવા લોકોમાં મારી વિરુદ્ધ બોલશે”—આવા જયથી

૨ “લોભથી ઇચ્છે દાન આપવાથી આ જન્મમાં અથવા અન્ય જન્મને વિશે

मने समृद्धि मझशे " एवा लोचथी.

३ परीक्षथी एट्ठे " आ साधु निलोनी ठे, एम साजळयुं ठे ते आ दान खेरो के नहीं " एवी परीक्षा करवाना इगदाथी.

४ दयाथी एट्ठे " मारा आप्या शिवाय ए विचारानो शी रीते निर्वाह थशे." एवी करणाथी

५ अमर्पथी एट्ठे " अमुक माणसे आप्यु, तो शुं हुं तेनाथी ओढो हुं, के न आपु " एवा विचारथी.

६ पोतानी कीर्त्ति होकोमा प्रसरे तेथी एट्ठे " दान होनारना अथवा मुखथी पोतानी प्रशसा साजळवानी इच्छाथी. "

७ प्रश्नना अर्थीपणाथी एट्ठे " दानथी सत्कार करवाने लीधे ते मारा प्रश्नो नो ज्योतिष प्रमुखथी खुझासो करशे " एवी इच्छाथी

उपर कहेला कारणोथी शुद्ध मुनिओ होकने विषे कदि पण दानने योग्य थता नथी. अर्थात् उपर कहेला सात कारणोने दानने मुनिओने दान आपवु नहीं. पोतानी निस्नार बुद्धिथी नक्तिवनेज दान देवु योग्य ठे.

बळी मुपात्रने विषे दान आपनारा गृहस्थे पाच दूषणो वर्जबा अने पांच आचूषणो धारण करा.

पांच दूषणो

" अनादरो विद्वंशश्च, वैमुरयं विप्रियं वच ।

पश्चात्तापश्च पचैते, सहानं दूषयत्यहो " ॥ १ ॥

दान आपवामा अनादर करवो, आपता विद्वंश करवो, मुख अवहुं करवुं, अमिय वचन बोलवु, अने आप्या पढी पश्चात्ताप करवो, ए पाच दानने दूषित करे ठे.

पांच भूषणो

" आनंदाश्रूणि रोमाचो, बहुमानं प्रियं वच. ।

पात्रेऽनुमोदना चैव, दानं भूषणपंचकम् " ॥ १ ॥

“ દાન આપતા આનંદના અશ્રુઓ આને, શરીર રોમાંચિત થઈ જાય, બહુ માન કરે, મિયેં વચન વોલે અને પાત્રનું અનુમોદન કરે, એ દાનના પાંચ આ-
નૂષણો છે. ” ૧

સુપાત્ર દાનના પ્રસ્તાવના જાણ્ય પ્રાણીઓએ મનના પરિણામ ચડતા રા-
ખવા. પચક શેઠની પેટે દીન પરિણામી થવું નહીં.

પચક શેઠની કથા.

કોક્ષર નામના ગામને વિષે પચક નામે એક વ્યાપારી શેઠ રહેતો હતો. એક દિવસે કોઈ જ્ઞાની મુનિ તેને ઘેર જિજ્ઞાસેવાને અર્થે આવ્યા તે વચ્ચે પચક શેઠ ઊદ્વેગિત બાવલે તે મુનિને અસ્વસ્થ ધારાવલે ધૂતનું દાન આપવા તત્પર થયા ધીની ધારાથી તેમનું પાત્ર જરા ઝાણું રહ્યું તોપણ મુનિજ્ઞાનના વલ્લથી તે શેઠના પરિણામની શુદ્ધિવલે ઘણો હાજી જાણી તેના પરિણામનો જગ ન થાય, એવી સુ-
ધ્ધિથી, જેવામાં મુનિ તે શેઠને દાન આપતા નિષેધતા નથી, તેવામાં તે શેઠના પરિણામ ચચલતાથી પતિત થઈ ગયા. તત્કાલ તેણે ચિંતવ્યું કે, “ અહો ! આ મુનિ કોઝી હામે છે પોતે એકલા ઠતા આટલાય ધીને શું કરશે ? ” આવું ચિંતવતાજ તેના હાથમાં ધીની ધારા હલ્લે હલ્લે પડવા લાગી પડ્યે તે જ્ઞાની મુનિજ્ઞાનના વલ્લથી તેના પરિણામ જાણીને કહ્યું, “ હવે પડ્યો નહિ ” પડ્યો નહિ ત્યારે શેઠે કહ્યું, “ સ્વામી, હું તો સારી રીતે દૃઢતાથી સ્થિર રહ્યો છું, હૃલ્લગારમાત્રપણ પડ્યો નથી, તે ઠતાં તમે મૃષ્ટા વચન કેમ ગોચરો છો ? ” ત્યારે મુનિજ્ઞાન કહ્યું, તું ઇ-
વ્યથી પડ્યો નથી પણ જાણથી પડ્યો છે તને ત્યારે શું કહેતું ? પણ વારમા દે-
વલોકમાં જગ યોગ્ય એવા અધ્યવસાયથી પડીને તું પેહેલા દેવલોકમાં જગ યોગ્ય એવા અધ્યવસાયમાં આવી રહેલો છે ”

મુનિના આ વચનો સાંજલ્યાં તે પચક શેઠ અત્યંત પશ્ચાત્તાપ કરવા લાગ્યો. પછી મુનિ તો પોતાને સ્થાને ચાલ્યા ગયા.

એવી રીતે પચક શેઠની કથા છે

દાન કર્મ ઉપર જાવલુંજ મગાનપણ છે, એ વાત દૃષ્ટાંતથી દેખાઈ છે. ચલ્લથી નહીં પણ જાવ શુદ્ધિથીજ દાન આપનાર જિનદત્ત (જીરણ) નામે શેઠ

महान् द्वाजने पाम्यो हतो. अने पुरण नामे शेर जावविना नगरा फलने पाम्यो हतो.

आगमपा एम मज्झाय ठे के, “ जिनदत्त शेर प्रचुनो संयोग पामी छव्यथो दान न देता उता जावथी दान आपी महा द्वाजने प्राप्त थयो हतो अने पुरण शेर छव्यथी दानने देतो पण जाव विना जिनदत्तनी पेठे महा द्वाजने पाम्यो नहि अर्यात् छव्य प्राप्तिक्य अल्प द्वाजनो ते जागी थयो हतो.

कथा

एक दिवसे श्री वीरप्रभु उग्रस्यावस्थामा विचरता विचरता विशाला नगरीनी बाहरे आवेला बलदेवना देहेरामा चार मास मुग्धी चतुर्विध आहारना पचखाण करी कायोत्सर्गे रहा हता. ते नगरमा उत्कृष्टपणे जैन धर्ममा रक्त एवो जिनदत्त (जीर्ण) नामे शेर रहेतो हतो. ते एक वगते बलदेवना मंदिरमा आवी चढ्यो. त्या श्री वीर प्रभुने जोड वदना करी ते पोताना मनमा आ प्रमाणे चिंतववा लाग्यो.—“ आ स्वामीए उपवास करेल ठे. ते स्वामी प्रातःकाळे अवश्य पारणु करशे ते वगते हु आ प्रभुने पम्बिलाजीश.—तेमने आहार पाणी व्होराजीश. ” आ प्रमाणे ते दररोज ते प्रभु पासे आवतो अने आवी जावना जावतो हतो. तेम करता पक्ष, मास व्यतीत थवा लाग्या, तेने गणतो ते शेर निर्मल आ यवसायवाहो थतो हतो, तेम करता चार मास व्यतीत थड गया. चातुर्मास्यने अते पारणाने दिवसे ते शेर शुद्ध आहारनी सामग्री भेदवी वपोरे पोताना घरना छार उपर बेठो. प्रभुना आगमनना मार्गने जोतो ते आ प्रमाणे चिंतववा लाग्यो—“ हमणो श्री वीर स्वामी आहि पजारशे त्यारे हु मस्तके अजलि जोडी प्रभुनी सन्मुख जड तेमने गण भद्रक्षिणा करी वदना करी घरमा लड जडश. त्या नक्षिपूर्वक प्रगन प्राशुक अने एपणीय अन्न पानादिकथी प्रभुने पम्बिलाजीश, अने पारणु करावीश. ते पडी प्रभुने नमी केटलाक रुगलां प्रभुनी पाळल जडश. त्यारवाद हु मारा आत्माने धन्य मानी चाकी रहेल अन्नादिकनु नक्षण करीश. ” आ प्रमाणे जीर्णशेर जावनामयमनोरथो करता हता, तेवामा श्री वीर प्रभु जिज्ञाने माटे विचरता पुरण शेरना घरमा पेठा. ते पुरण शेर मिथ्यात्वी हतो, तेथी तेणे दासीने हाथे प्रभुने अरुदना

“ दान आपता आनदना अथुओ आवे, शरीर रोमाचित थऽ जाय, बहु मान करे, प्रिय वचन बोझे अने पात्रनु अनुमोदन करे, ए दानना पाच आ नृपणो ठे. ” १

मुपात्र दानना प्रस्तावमा ज्ञव्य प्राणीओए मनना परिणाम चडता रा खवा. पचक शेठनी पेठे दीन परिणामी थनु नहीं

पचक शेठनी कथा

कोद्वर नामना गामने विषे पचक नामे एक व्यापारी शेठ रहेतो हतो. एक दिवसे कोइ ज्ञानी मुनि तेने घेर जिज्ञा होवाने अर्थे आव्या. ते वखते पचक शेठ उद्वसित जाववने ते मुनिने अस्वड धारावने घृतनु दान आपना तत्पर थया. घीनी धाराथी तेमनु पात्र जरा ऊणु रहु तोपण मुनिए ज्ञानना वदथी ते शेठना परिणामनी शुद्धिवने घणो क्षाज जाणी तेना परिणामनो जग न थाय, एवी बुद्धिथी, जेवामां मुनि ते शेठने दान आपता निषेधता नथी, तेवामा ते शेठना परिणाम चचव्यताथी पतित थइ गया. तत्काज तेणे चितवु के, “ अहो ! आ मुनि क्षोत्री क्षागे ठे पोते एकला उता आटझाववा घीने शु करशे ? ” आवु चितवताज तेना हाथमा घीनी धारा हळवे हळवे पम्वा लागी एठमे ते ज्ञानी मुनिए ज्ञानना वदथी तेना परिणाम जाणीने कहु, “हवे पम्मे नहि” पम्मे नहि त्पारं शेठे कहु, “स्वामी, हु तो सारी रीते दृढताथी स्थिर रहो लु, दृढगारमानपण पढतो नथी, ते उता तमे मृपा उचन केम बोझो ठे ? ” त्यारे मुनिए कहु, तु छव्यथी पम्तो नथी पण जावथी पड्यो ठे तने वगारे शु कहेवु ? पण वारमा देवद्वोकमा जग योग्य एवा अव्यवसायथी पम्ने ते पेहेला देवद्वोकमा जग योग्य एवा अव्यवसायमा आनी रहेलो छे ”

मुनिना आ वचनो सांजळी ते पचकशेठ अत्यंत पश्चात्ताप करवा लाग्यो. पछी मुनि तो पोताने स्थाने चाड्या गया.

एवी रीते पंचक शेठनी कथा ठे

दान कर्म ऊपर जावनुज प्रधानपणु ठे, ए बात दृष्टाथी देस्वारे ठे. छव्यथी नहीं पण जाव शुद्धिथीज दान आपनार जिनदत्त (जीरण) नामे शेठ

महान् द्वाजने पाम्यो हतो. अने पुरण नामे श्रेष्ठ जावविना नगरा फलने पाम्यो हतो.

आगममा एम सज्ज्वाय जे के, " जिनदत्त श्रेष्ठ प्रज्जुनो संयोग पामी छव्ययो दान न देता उता जावयी दान आपी महा द्वाजने प्राप्त थयो हतो अने पुरण श्रेष्ठ छव्ययी दानने देतो पण जाव विना जिनदत्तनी पेठे महा द्वाजने पाम्यो नहि अर्यात् छव्य प्राप्तिए अद्वय द्वाजनो ते जागी थयो हतो.

कथा

एक दिवसे श्री वीरप्रज्जु उग्रस्थावस्यामा विचरता विचरता विशाला नगरीनी बाहेर आयेला बलदेवना देहेरामा चार मास मुग्री चतुर्विंश आहारना पञ्चखाण करी कायोत्सर्गे रणा होता. ते नगरमा उत्कृष्टपणे जैन धर्ममा रक्त एयो जिनदत्त (जीर्ण) नामे श्रेष्ठ रहेतो हतो. ते एक गवते बलदेवना मदिरमा आवी चढ्यो. त्या श्री वीर प्रज्जुने जोड बदना करी ते पोताना मनमा आ प्रमाणे चिंतववा लाग्यो.—“ आ स्वामीए लपवास करेव जे. ते स्वामी प्रातःकावे अवश्य पारण करशे ते वसते हुं आ प्रज्जुने पश्चिमाञ्जोश.—तेमने आहार पाणी व्होरावीश ” आ प्रमाणे ते दरराज ते प्रज्जु पासे आवतो अने आवी जावना जावतो हतो. तेम करता एक मास व्यतीत थवा लाग्या, तेने गणतो ते श्रेष्ठ निर्मल अयवसायवाद्यो थतो हतो, तेम करता चार मास व्यतीत थऽ गया. चातुर्मास्यने अते पारणाने दिवसे ते श्रेष्ठ शुद्ध आहारनी सामग्री मेझवी वपोरे पोताना घरना छार लपर बेगो. प्रज्जुना आगमनना मार्गने जोतो ते आ प्रमाणे चिंतववा लाग्यो—“ इच्छा श्री वीर स्वामी आर्हि पगारशे त्यारे हुं मस्तके अजलि जोडी प्रज्जुनी सन्मुख जइ तेमने गण मदक्षिणा करी बदना करी घरमा लइ जइश त्या जन्तिपूर्वक प्रगन प्राशुक अने एणणीय अन्न पानादिकणी प्रज्जुने पश्चिमाञ्जोश, अने पारण करावीश. ते पडी प्रज्जुने नमी केट्खाक रुगलां प्रज्जुनी पाळ जइश. त्याबाद हुं मारा आत्माने धन्य मानी बाकी रहेल अन्नादिकनु जइण करीश. ” आ प्रमाणे जीर्णश्रेष्ठ जावनामयमनोरथो करना होता, तेवामा श्री वीर प्रज्जु जिज्ञाने माटे विचरता पुरण श्रेष्ठना घरमा पेठा. ते पुरण श्रेष्ठ मिध्यात्वी हतो, तेथी तेणे दासीने हाथे प्रज्जुने अम्हना

वाकला देवराज्या तत्काळ सत्पात्र दानना माहात्म्यथी देवताए त्या पांच दिव्य प्रगट कर्षा. ते समये ते नगरनो राजा अने बीजा उचम लोको पुरण शेठने घेर एकठा थया अने ते शेठनी जारे प्रशसा करवा ह्याग्या. पंडी श्री वीरप्रभु अरुदना वाकलाथी पारणु करी त्याथी विहार करी बीजे स्थळे चाट्या गया.

अहिं जीर्ण शेठ आकाशमां थता देवताना छुछुजिना नादने सांजळी विचार करवा ह्याग्यो—“अहा ! मने निर्जागीने धिकार ठे, हु सर्व रीते अधन्य हु, के श्री वीरप्रभु मारे घेर जिज्ञा लेवाने पधार्या नहीं अने तेमणे धीजे ठेकाणे पारणु कर्षु मारा सर्व मनोरथो निष्फळ थइ गया.” आ प्रमाणे ते शेठ अपशो च करवा ह्याग्यो.

आ अरसाभा तेज दिवसे तेज नगरमां श्री पार्श्वनाथना सत्तानिक कोइ केवलज्ञानी मुनि महाराज समोसर्षा. ते खबर जाणी राजा अने नगरना लोको तेमने वदना करावाने गया. ते वखते राजाए ते केवळी जगवाने पुछ्यु, “स्वामी, अमारा नगरमा कयो जीव पुण्यवान् ठे ? ” “केवळी जगवाने कहु, राजा, आ नगरमा जीर्णशेठना जेवो कोइ पुण्यवान् नथी. ” राजाए कहु, “महाराज ते जीर्ण शेठे श्री वीरप्रभुने पारणु कराव्यु नथी. परतु पुरण शेठे पारणु कराव्यु ठे, तो ते पुरण शेठ तेनाथी पुण्यवान् केम नहीं ? ” त्यारे केवळी जगवाने जीर्ण शेठनी जावनानु स्वरूप मूळथी मारुने कही सजझाव्यु पंडी विशेषमा वहु के, “पुरण शेठे प्रभुने दान आप्यु, पण ते छव्यथी आप्युठे अने जीर्ण शेठे प्रभुने जावथी दान आप्यु ठे वळी ते जीर्णशेठे जाव समाधिने धारण करी वारमा देवज्ञोके जवा योग्य एव कर्म उपार्जन कर्षु ठे जो ते जीर्णशेठे ते व खते देवछुछुजिनो शब्द साजळ्यो न होततो ते तत्काळ केवलज्ञानने पण प्राप्त करत. अने पुरण शेठेतो जाव शून्यपणे दान आप्यु ठे ते सुपात्रदान करवाथी सुवर्णवृष्टि वगेरेने प्राप्त थयेळ ठे पण तेथी काइ अधिक फव पामेस नथी. ” आ प्रमाणे ते केवळी जगवानना वचन सांजळी राजा वगेरे सर्वे ते जीर्ण शेठनी प्रशसा करता पोतपोताने स्थाने चाट्या गया हता

जीर्ण शेठ चिरकाळ सुधी शुद्ध रीते जिनेश्वरनो धर्म आराधी वारमे देवतोके गयो हतो आ प्रमाणे दान आपवामा जाशुद्धिने विषे जीर्ण शेठनी

કથા કહેવાય છે, તે હપરથી વીજા શ્રદ્ધાતુ શ્રાવકોષ દાનની ક્રિયામા નિર્મલ જાવ ધારણ કરવો, કે જેથી સર્વ સમૃદ્ધિઓ પોતાની મેલે પ્રગટ થાય છે.

અહિં આ પ્રમાણે જાવના છે.

“ ધન્ના તે સપ્પુરિસા, જે મણસુહીણ સુહપત્તેસુ ।

સુહાસણાહ્દાણં, દિંતિ સયા સિદ્ધિગહ્હેઝ ” ॥ ૧ ॥

“જે મનની શુદ્ધિવને સિદ્ધિ ગતિના હેતુરૂપ પદ્મ શુદ્ધ અશનાદિ દાન શુદ્ધપાવને સદા આપે છે, તે પુરુષોને ધન્ય છે. ”

સર્વ ધર્મને વિષે દાનની ગૌણતાને કહેનારાઓના મતનુ નિરાકરણ કરવાને આગમને અનુસારે તેનુ પ્રાધાન્ય ચતાવે છે.

“ સર્વતીર્થકરૌ પૂર્વ, દાનં દત્વાદૃત વ્રતમ્ ।

તેનેદ સર્વ ધર્માણા,માય મુખ્યતયોચ્યતે ” ॥ ૧ ॥

“સર્વ તીર્થકરોષ પૂર્વે દાન આપીનેજ વ્રતનો આદર કરેલો છે, તેથી જ દાન સર્વ ધર્મોમા પ્રધાનપણે મુખ્ય કહેવાય છે. ” ૧

તીર્થકરોનો દાનવિધિ

પ્રથમ શક્ર ઇન્દ્રની આજ્ઞાથી ધનદ નામે લોકપાત્ર આઠ ક્ષણમા નીપ-જાવેલા, સોલ માસા પ્રમાણ વાસા, જિનેશ્વરના પિતાના નામથી અકિત અને સાવત્સરિક દાનને યોગ્ય પવા સોનૈયાવને જિનેશ્વરના જન્મારો પૂરે છે. તે વસ્તે જિનેશ્વર જગવાન્ દાનની પ્રતિષ્ઠિને અર્થે સૂર્યોદય પછી ૭ ઘડીએ જે મહર આવે તે, પદ્યે ૭ ઘડી પછી પરિપૂર્ણ પ્રહર સુધી પ્રતિદિન એક કોટી અને આઠ લાલ્ સોનૈયા આપે છે. આવશ્યકજીને વિષે કહુ છે કે, એક સવત્સરમા જિનેશ્વર જગવાન્ ત્રણસો અઠ્યાસી કોટી અને પશી લાલ્ સોનૈયાનુ દાન આપે છે.

તે દાન સમયે હત્પન્ન થતા ૭ અતિશયો.

જિનેન્દ્ર જગવાન્ જ્યારે સુવર્ણની મુદ્રિ જરીને દાન આપે છે, ત્યારે સૌપર્વેન્દ્ર તે જગવાન્ના જમણા હાથમા મહા શક્તિ સ્થાપન કરે છે ; કે જેથી તેમના હાથને જરાપણ લેદ હમ્મજ ન થાય. અનત વીર્યવાલા જગવાન્ના હાથમાં ૬૪ શક્તિનુ

સ્થાપન કરે એ અયુક્ત છે, એવી શકા અહિં કરવી નહીં, કારણકે, જગજાન અનત વજ્રવાદ્ધા ઢતાં પણ ફક્ત તે ન કરવામાં પોતાની ચિરકાલની સ્થિતિ અને જક્તિના જગનો પ્રસંગ આવે, તેથી તે અનાદિ સ્થિતિ પાલ્લવાને માટે અને પોતાની જક્તિ દેખાવવાને માટે ફક્ત તે કરવું યુક્તજ છે, તે વિષે વિશેષ વિસ્તાર કરવાથી મર્યું

વત્તી તે સમયે ઈશાનેંદ્ર સુવર્ણરત્નમય લાકડો ગ્રહણ કરી વચમા ગ્રહણ કરતા વીજા સામાનિક દેવતાને વર્જતા હતા જે દાન પામવાના છે, તેમને જિનેશ્વરના હાથથી દેવરાવના હતા લોકો પાસે શબ્દ કરાવે છે કે, “હે પ્રભુ મને ‘આપો’ ” ચમરેંદ્ર અને વર્ણેંદ્ર લોકોના લાજને અનુસારે પ્રભુના દાનની મુદ્દિ પૂરે છે અને દેવરાવે છે જીવનપતિ દેવતાઓ દાન ગ્રહણ કરનારા જરત કૌતના મનુષ્યોને સ્થા લાવે છે વ્યતર દેવતાઓ તે મનુષ્યોને પોતાને સ્થાને પહોંચાને છે. જ્યોતિષી દેવતાઓ વિદ્યાધરોને તે દાન ગ્રહણ કરાવે છે. વત્તી હજો પણ તે પ્રભુના દાનને ગ્રહણ કરે છે, કારણ કે, તે દાનના પ્રજાવથી દેવલોકમાં વાર વર્ષ પર્યંત કોઈ પણ જાતનો વલ્લેશ ન થાય. મોટા ચક્રવર્તી રાજાઓ પણ પોતાનો જમાર અક્રૂપ કરવા માટે તે દાનને ગ્રહણ કરે છે. મેઘી પ્રમુખ શૂદ્રસ્થો પોતાની યશ કીર્તિની દૃષ્ટિને માટે અને રોગી પુરુષો પોતાના મૂલ રોગની હાનિ થવાને માટે તેમજ વાર વર્ષ સુધી નવો રોગ વસત્ર ન પાય તેને માટે એ દાનનું ગ્રહણ કરે છે. વધારે શું કહેવું ? સર્વ જીવ્યજીવો એ દાનનો યોગ પ્રાપ્ત કરી પોતપોતાના વાઙ્મિત અર્ચની સિદ્ધિ થવા માટે શ્રી જિનેશ્વરના હાથથી દાન ગ્રહણ કરે છે અજીવ્ય આત્માઓ કદિ પણ તે દાનને પામતાજ નથી શાસ્ત્રને વિષે તે અજીવ્યજીવોને તીર્થકરોના હાથના દાન પ્રમુખ કેટલાએક હત્તમ જાવોની પ્રાપ્તિની અયોગ્યતા કહેલી છે. તે કહે છે.

જદ્ અજીવિયજીવેહિ, ન ફાસિયા એવમાઝ્યાભાવા ।

ઇદત્તમનુત્તરસુર, સિદ્ધાય નરનારયત્ત ચ ॥ ૧ ॥

કેવલિ ગણહરહત્યે, પવ્વજ્ઞા તિથ્યવથ્થર દાણ ।

પવયણસુરી સુરત્ત, લોગતિય દેવસામિત્ત ॥ ૨ ॥

तायत्तीससुरत्त, परमाहम्मिअ जुयलमणुअत्तं ।
 संभिन्नसोय तह पुव्व, धराहारयपुद्गायत्त ॥ ३ ॥
 मइनाणाइसु व्वच्चि, सुपत्तदाण समाहिमरणत्त ।
 चारणदुगमहुसिप्पय, खीरासव खीणठाणत्त ॥ ४ ॥
 तिथ्ययर तिथ्य पन्निमा, तणुपरिभोगाइ कारणेवि पुणो ।
 पुढवाइय जावमवि, अज्जव्व जीवेहि नो पत्त ॥ ५ ॥
 चउदसरयणत्तंपिय, पत्त न पुणो विमाणसामित्तं ।
 सम्मत्त नाण सयम, तवाइ जावा न जाव दुगे ॥ ६ ॥
 अणुज्जव जुत्ता ज्ञत्ति, जिण्णण साहम्मिआण वच्छल्ल ।
 न य साहेइ अज्जव्वो, संविगत्त न सुप्पक्क ॥ ७ ॥
 जिण्णजणयजणणिजाया, जिण्णजक्काजरकणि जुगप्पहाणा ।
 आयरियापयाइ दसग, परमत्थ गुणट्टमप्पत्तं ॥ ८ ॥
 अणुयंधेहेउसरूवा, तत्थअहिसा तद्दा जिणुविछा ।
 दव्वेण य भावेण य, दुद्दावि तेहि न सपत्ता ॥ ९ ॥

“ अज्जवी जीवो केट्ठा जावोने पायता नथी ? ते कहे ठे. १ इज्ज-
 पण, २ अनुत्तर विमानवासी देवपण, ३ त्रिपट्टिशलाका पुरुषनी पदवी, ४
 नारदपण, ५ केवल्ली अने गणधरने हाथे दीक्षा, ६ तीर्थकरने हाथे वर्षादान,
 ७ शासनना अधिष्ठापक देव देवी, ८ लोकान्तिकपण, ९ देवतानु स्वामिपण,
 १० त्रायस्त्रिंशत् देवपण, ११ परमाधामीपण, १२ जुगद्धीया मनुष्यपण, १३ स-
 न्निन्न श्रोतोव्रद्धि, १४ पूर्वधरनी व्रद्धि, १५ आहारक व्रद्धि, १६ पुद्गाक व्र-
 द्धि, १७ मतिज्ञानादिकनी व्रद्धि, १८ सुपात्रदान, १९ समाधिमरण २० विद्या
 चारण तथा ज्ञानाचारणपण, २१ मनुष्यदृष्ट्य व्रद्धि, २२ क्षीराश्रव व्रद्धि, २३
 क्षीणमोह गुणव्रण, २४ तीर्थकर अने तीर्थकरनी प्रतिपाना शरीरना जो-
 गमा आवन्नाना कारणे पृथिव्यादिक भाव, २५ चौदरत्नोमा उपजवु, २६ वि-

માનતુ સ્વામિપણ, ૨૭ સમ્યક્ જ્ઞાન, ચારિત્ર, તપાદિક ભાવ તથા ઉપશાધિક
 અને ક્ષાયિક તથા ક્ષયોપશાધિક જાવ પામવાપણ^૧ ૨૮ અનુભવ
 યુક્ત જક્તિ, ૨૯ સાધાર્મિવાત્સલ્ય, ૩૦ સવેગપણ, ૩૧ શુદ્ધપ-
 ક્ષપણ, ૩૨ જિનેશ્વરના માતા, પિતા કે સ્ત્રીપણે થવાપણ, ૩૩ જિ-
 નેશ્વરના યજ્ઞ યજ્ઞિણીનું થવાપણ, ૩૪ યુગપ્રધાનપણ, ૩૫ આચાર્યાદિ
 દશ પદમા થવાપણ, ૩૬ પરમાર્થ ગુણોનું પામવાપણ અને ૩૭ અનુવધ,
 હેતુ અને સ્વરૂપ—૧ ત્રણ દયાનું હવ્યથી અને જાવથી પામવાપણ.

આ પ્રમાણે સારુત્રીશ જાવ અજવ્ય પ્રાણીને કદિપણ માત્ર થતા નથી.
 અનુવધ, હેતુ અને સ્વરૂપ ૧ ત્રણ પ્રકારની દયા ઉપર કહેવામા આવી
 તેના દ્વક્ષણો આ પ્રમાણે છે—જે સાક્ષાત્ જીવોનો અવિદ્યાત તે પેહેલી સ્વરૂપ
 દયા કહેવાય છે. જે યતના પૂર્વક પ્રવૃત્તિ તે વીજી હેતુદયા કહેવાય છે અને જે
 તે દયાના ફલરૂપે પરિણમે તે ત્રીજી અનુવધ દયા કહેવાય છે. વઢી જિનાજ્ઞા-
 નું અત્તરુન તે પણ અનુવધ દયા કહેવાય છે.

વઢી પ્રજ્ઞના દાનના પ્રસંગમા ૧મ પણ છે કે, તેમના દાનને અવસરે
 તેમના માતા પિતા અને જાડઝો ત્રણ દાનશાસ્ત્રા કરાવી તેમા અન્ન, પાણી, વસ્ત્ર
 અને અન્નકાર દેવાય છે. તે વિષે હવે વિશેષ વિસ્તાર કરવાથી વસ છે.

૧ પ્રકારે સપ્રસંગ ચોથું શિક્ષાત્ત કહેવામા આવ્યું, હવે તેનું નિગમન
 કહે છે

“સ્થ વ્રતઘાદશક દધાતિ, ગૃહી પ્રમોદેન પ્રતિવ્રત હિ ।

પચાતિચારાન્ પરિવર્જયશ્ચ, ધ્રુવ યથાશક્ત્યાપિ જગપટ્કે” । ૧

“ગૃહસ્થ ૧ પ્રકારે હર્ષથી શક્તિ પ્રમાણે ૩ જાગા કરી વાર વ્રતને ધા-
 રણ કરે છે અને પ્રત્યેક વ્રતના પાંચ અતિચારોને વર્જે છે.” ૨

વિસ્તાર થવાના જયથી અહિં અતિચાર દર્શાવેલા નથી તે ગ્રંથાતરથી
 જાણી લેવા અહિં ચાહુદ્યપણાને આશ્રીને અતિચારની પાંચ પાંચ સરયા કહી
 છે, પરંતુ જોગોપજોગમા વીંશ અતિચાર છે ૧મ જાણવું

જે ઉપર ૪ જાગા કહેવામા આવ્યા, તે આ પ્રમાણે.

૧ એકવિધ એકવિધ—એ પેહેલો ભાગો. એટલે મને કરીને, વા વચને કરીને વા કાયાએ કરીને ન કરે અથવા ન કરાવે.

૨ એકવિધ દ્વિવિધ—એ ધીજો જાગો તે કહે છે. જેમ મન વચને કરીને અથવા મન કાયાએ કરીને અથવા વચન કાયાએ કરીને ન કરે અથવા ન કરાવે.

૩ એકવિધ ત્રિવિધ—એ ત્રીજો જાગો છે. મન વચન કાયાએ કરીને ન કરે અથવા ન કરાવે.

૪ દ્વિવિધ એકવિધ—એ ચોથો ભાગો છે. જેમ મન અથવા વચન અથવા કાયાએ કરીને ન કરે અને ન કરાવે.

૫ દ્વિવિધ દ્વિવિધ—એ પાંચમો જાગો છે. જેમ મન વચને કરીને, તથા મન કાયાએ કરીને અથવા વચન કાયાએ કરીને ન કરે અને ન કરાવે.

૬ દ્વિવિધ ત્રિવિધ—એ ઢઠો જાગો છે. મન, વચન કાયાએ કરીને ન કરે અને ન કરાવે.

આ પ્રકારે એકવીશ જાગાયુક્ત એવી પરજગીનો શ્રાવકને ઘણું કરીને અનુમતિ અને નિપેદ નથી, તેથી તેના વીજા જેદો (જાગા) વતાવ્યા નથી.

આહિં વારવ્રતને આશ્રીને જાગાના જેદને કહેવાની ઇચ્છાને વિષે તે અગીકાર કરનારની કર્મના ક્રયોપશમની વિચિત્રતા હોવાથી ઘણા જેદો ઊપજી શકે છે. તે કહે છે—૧૩ અવજ ૮૪ કરોડ, ૧૨ લાખ, ૮૭ હજાર, ૨૦૦ ને ૨ વે જાગા થઈ શકે છે. એ રીતે શ્રી જિનેશ્વરે શ્રાવકોને અજિગ્રહના જેદની સરખા દર્શાવી છે. એ જાંગાને માટે શ્રી પ્રવચન સારોષ્ઠારનું વસોઝત્રીશમુદ્ધાર જોવું.

વઢી વાર પ્રતમા પ્રથમના આઠ પ્રતો એક સાથે અગીકાર કરેલા જાવ-જીવ સુધી હાય છે, તેથી તે યાવત્કથિક કહેવાય છે. જે ચાર શિક્ષાપ્રતો તેનો મુહૂર્તોદિ અવધિયી લઈને તેમનું વારવાર અગીકાર કરવાપણું છે તે અલ્પકાલ-જાવિ છે માટે તે દત્તર કહેવાય છે તેમ વઢી તે વારવ્રતને વિષે પેહેલા પાંચ પ્રત ધર્મસ્પૃહાના મૂલ્યહૂત હોવાથી તે મૂલ્ય ગુણ કહેવાય છે. વાકીના સાત

नोकवता कोट्याक सनिवेशनी अति नजीक नहीं तेम अति दूर नहीं तेम विचरतां लोकोना मुखयी आनद थावकनी तपनी प्रवृत्ति तेमना साजळवामा आवी. तत्काज पोते ते प्रत्यक्ष जोवा कोट्याक सनिवेशमा आवेद्वी पोपपशाळामा आव्या. त्यारे आनद थावक ते जगवान् गौतमने आवता जोऽ घणाज खुशी थया अने तेमने वदना करी आ प्रमाणे बोड्यो—“ हे स्वामी, तपस्याने बड्ढे जेना शरीरमा मात्र नाही अने अस्थि रहेला ते एवो हू आपनी समीपे आव वाने शक्तिमान् नथी, माटे आप मारी उपर कृपा करीने पधारो. ते बखते गौतम स्वामी ज्या आनद थावक रहेला ते, त्या आव्या. स्वामीने आवेला जोऽ आनद थावके तेमने मस्तक वने त्रण वार चरणमा नमी आ प्रमाणे पूज्यु.—“ हे स्वामी, गृहस्थने परमा रहेता ठता अवधिज्ञान उत्पन्न थाय के नहीं ? ” गौतम स्वामी ए कथु, “ हा, उत्पन्न थाय, ” त्यारे आनदे कथु, “ महाराज, मने पण अवधिज्ञान थयु ते. तेनाथी हु पूर्व, दक्षिण अने पश्चिम दिशामा पाचशो पाचशो योजन क्षेत्र रुप सवण समुद्र पर्यंत हु देखी शकु डु अने उत्तर दिशामा हिमवत वर्षपर पर्यंत जाणी शकु डु. ऊर्ध्व लोके सौर्ग्य देवलोके यावत् अने अधोत्तरे रत्नमंज्जा पृथ्वीना द्यौमुचय नामना नरकवास पर्यंत जाणु डु—देखु डु आनदना आ वचनो साजळो गौतम मुनि बोड्या “ नछ, गृहस्थने अवधिज्ञान उत्पन्न थाय, पण पण्ड्यु उडु मोड न थाय, माटे आ स्थाननु आलोचन—निंदनादिक करो. “ आनदे कथु, ” हे स्वामी, जिन वचनमा साचा अर्थनी आलोपणा होय ते? त्यारे गौतमे कथु, “ एम न होय ” आनद बोड्या “ महाराज, जो एम ते तो पडी तमारेज ए स्थानकनी आलोचना निंदना करवी. ” आनदना आ वचनो साजळी गौतम हृदयमा शक्तिन थई गया. पडी तत्काज त्यायी नोकळी हुतपनाश चेत्यमा ज्या श्री वीरप्रभु रहेला ते त्या आवी गमनागमन प्रतिक्रमणादि पूर्वक स्वामीने नमी सर्व वृत्तात निवेदन करी आ प्रमाणे पूज्यु जगवन्! ते स्थानक आनदने आलोचवा योग्य ते के मारे आलोचवा योग्य ते? प्रभुए कथु, “ तुज ते स्थानने आव्यो अने तेने माटे आनदने स्वभाव ” जगवान्ना आ वचनने विनययी अंगोकार करी पोते गौतमे ते स्थानकनी आलोचनादि बड्ढे पडी आनद थावक पासे आरी ते अर्थने स्वभाव्यो हतो ते पडी आनद थावक बहु प्रकारना शीघ्रप्रवादि धर्मकृत्यवदे पोताना आत्माने जावी,

वर्ष पर्यंत श्रावक पर्याय पाद्वी छेवट एक मासनी सझेगण करी समाधि पूर्वक
करी सौधर्म देवज्ञोके अरणज नामना विमानमा चार पथ्योपमना आयुष्यवाहो
मा धयो. त्याची चवीने ते महाविदेहने विषे सिद्धिपदने प्राप्त थशे. ए प्रकारे
नद श्रावकनु वृत्तात ठे.

कामदेव श्रावकनो वृत्तात

चपानगरीमा कामदेव नामे एक गृहस्थ रहेतो हतो. तेने जडा नामे स्त्री
ले. अठारकोटी सोनैपाना छव्यनो स्वामी हतो. तेड्या छव्यमाची ठ कोटी मु-
छव्य निधानमा ठ कोटी व्याजमा अने ठ कोटी व्यापारमा एम तण जागे
छव्य रहेलु हतु. ते शिवाय दश दश हजार गायोवाला उ गोकुल्लो तेनी
ते हता

एक वखते ते नगरनी समीपे आयेला पूर्णजड नामना चैत्य
श्री वीरपञ्च समोसर्पा. आ खर साजळी कामदेव तेमने वदना करवा गयो
ने आनद श्रावकनी पेडे तेणे मज्जु पासे तार तत अगीकार कर्पा. अनुक्रमे ए
तु पाझन करता कामदेवे एक समये पोताना ज्येष्ठ पुत्रने कुटुम्बनो चार सोंपी
ते पोथशाळामा आवी पोपव तत लड वेठो. अर्ध रात्रिनो समय थता कोइ एक
याची मिथ्यात्वी देव प्रगट थइ तेनी पासे आव्यो. ते विकराळ पिशाचनु स्त्र-
प बिकुर्वी हाथमां तीक्ष्ण धारावाळु खरूग लइ तेनी पासे लजो रडो. तेणे का-
दवने आ प्रमाणे कथु, “अरे कामदेव, तु नहीं प्रार्थवा योग्यनी प्रार्थना कर-
ार, तुष्टि लज्जा अने लक्ष्मी वगरनो अने धर्मपुण्यरमे स्वर्ग तथा मोक्षनी
बिना राखनारो ठे. पण हवे तारा शीञ्जितादि तथा पोपघोपवासादिनो सत्वर
ताग करी दे. जो तु त्याग नहीं करतो हमणाज आ तीक्ष्ण खड्गवने तारा
रीरने गवर खर करी नाखीश, जेथी तु पीना पामतो मरणने शरण थइश. ”
शेडाचे आ प्रमाणे कथु तो पण कामदेव तेथी जय पाम्यो नहीं, ते अधिक हो-
पाम्या शिवाय, अचलित, मौनधारी अने धर्मयानधी युक्त थइने रडो. ते
मेथ्यात्वी देवे तेने निश्चय जाण्णी ते प्रमाणे वे तण वखत कथु, परंतु धर्मज्ञान
कामदेव तेनाथी जरापण चवायमान थयो नहीं. तेथी ते देवने चारे कोप थइ
माव्यो. झुकुटी चमावी तेणे तेनी पर खरूग लगाय्हु. तोपण कामदेव जराप

त्रीजा श्रावक चुद्धनीपितानो वृत्तात

वाराणसी नगरीमा चुद्धनीपिता नामे एक गाथापति—गृहस्थ रहते हतो. तेने सोमा नामे स्त्री हती. ते चोबीश कोटी धन्यतो स्वामी हतो ते धन्य आठ कोटी निधानमा, आठ कोटी व्याजमा अने आठ कोटी व्यापारमा—एम ऋण जागे बहेंचाएलु हतु. मत्येक दश दश हजार गायोवाझा आठ गोकुल तेनी सत्तामा हता, तेणे एक घरते आनंद अने कामदेवनी जेम श्री वीर प्रभु पासे धार व्रत ग्रहण कर्यो. अवसर आवता पोताना ज्येष्ठ पुत्रने कुटुंब उपर स्थापी पोते पोषधशाळामा जडने पोषध दडने रह्यो. त्यां अर्ब रात्रे कोइ देवे हाथमा तीक्ष्ण खड्ग दड ते चुद्धनीपिता श्रावकने आ प्रमाणे कथु,—“अरे चुद्धनी पिता, तु आ धर्मनो त्याग कर. जो नहीं करे तो तारा ज्येष्ठ पुत्र बगेरेने आ खड्गधी हणीश. ” तेणे आ प्रमाणे कथु, ते उता पण ते चुद्धनीपिता जरा पण क्षोभ पाम्यो नहीं, त्यारे अति क्रोधापमान थयेझा ते देव तेना ज्येष्ठ, मध्यम अने कनिष्ठ—त्रणे पुत्रोने त्या लाब्यो ते त्रणेने तेनी समस्त खड्गधी हणी नाग्या अने पड्डी तेमने एक तपेझी कडाहनी अदर नाखी तेना मास अने रधिरधी ते चुद्धनीपिताना शरीर उपर सिंचन कथु. तथापि ते क्षोभ पाम्यो नहीं पड्डी ते देवताए तेने चारवार आ प्रमाणे कथु, “अरे चुद्धनीपिता, जो तु मार वचन नाहि माने तो हमणाज तारी माता जझा सार्थवाहीने आहिं द्वावी तारी सन्मुख हणी तपेझी कडाहमा नाखीश अने तेणीना मास तथा रधिरधी तारा शरीरतु सिंचन करीश, जेणीना दुःखधी पीकित एवो तु अकाझे मृत्युने पामीश. आ प्रमाणे कहेता उता पण ज्यारे ते चुद्धनीपिता क्षोभ पाम्यो नहीं, एदझे तेणे फरीवार कथु ते पड्डी ॥ श्रावकना मनमा आ प्रमाणे विचार उत्पन्न थयो.—“अहो ! आ कोइ अनार्य पुरुष द्वागे डे, ते अनार्य बुद्धिधी न आचरवा योग्य एवा पाप कर्मने आचरे डे, जेथी तेणे मारा तण पुत्रोने मारी नारपा अने हवे माताने मारवा ते तत्पर थयो डे, तो हवे हु आ छुष्ट पुरुषने ग्रहण करु तो ठीक ” आवु विचारी ते श्रावक शीघ्रताथी जेवामा तेने ग्रहण करवा हाथ मसारेंडे, तेवामा ते देव उम्मीने आकाशमा चाब्यो गयो अने चुद्धनीपिताना हाथमा एक स्तन आब्यो. पछी ते श्रावके मोठा शदोषी कोलाहल कर्यो, तेवामा तेनी माता

जज्ञासार्थवाही पोताना पुत्रनो शब्द साभळीने तेनी पासे आबी अने तेणीए कोझाहल करवानु कारण पूज्यु. चुद्धनीपिताए पोते जे अनुजवेझो हतो ते सर्व वृत्तांत माताने कही सजळव्यो. माता ते वृत्तांत साजळी आ प्रमाणे बोली—
 “ वत्स, कोड एवो पुरुष नथी, अने तेणे तारा पुत्रोने हण्णा नथी, आ कोड पुरुष तने उपसर्गो करे ठे, माटे तुं हण्णा जग्न व्रत थयो बु—तारा पोपथ व्रतनो जग थड गयो ठे, माटे तु ए स्थानकनी आझोचना बगोरे कर. ” माताना आ वचनो साजळी ते चुद्धनीपिताए तेणीना वचननो अगीकार करी ते स्थानकनी आझोचनादि ग्रहण कर्था. ते पत्नी ते आनद श्रावकनी जेम अनुक्रमे श्रावकनी अगीआर परिमाने आराधी ठेवटे समाधिबडे काढ करी पहेझा देवझोके अरुणाज विमानमा चार पद्योपमना आयुषे उत्पन्न थयो. त्याची च्यवीने ते महाविदेह द्वेजने विषे सिद्धिपदने प्राप्त थशे एवी रीते चुद्धनीपितानी कथा ठे.

श्रावक सुरादेवनो वृत्तांत

वाराणसी नगरीमा सुरादेव नामे एक गृहस्थ श्रावक रहेतो हतो. तेने धन्या नामे एक स्त्री हती. तेने कामदेवना जेवी डव्यनी सपत्ति अने गोकुझो हता तेणे पण कामदेव श्रावकनी जेम व्रत ग्रहण कर्तुं हतुं, अने तेमा उपसर्गो पण थया हता ते सुरादेवने गण पुत्रो हता पूर्वनी जेम कोड मिष्यात्वी ठेवे तेना गण पुत्रो हण्णानो उपसर्ग करेझो तो पण ने सुरादेव मनमा जरा पण झोज पाम्यो न हतो तेने व्रतमा दृढतावाझो जोड ते देवताए कथु, “ अरे सुरादेव, जो तु आ जनधर्मनो त्याग नही करे तो तने सोळ जातना महा रोग उत्पन्न करी अकालेज तारा प्राणनो नाश करीश. ते उपरथी तेणे कोझाहल करता तेनी धन्या स्त्री आबी अने तेणीए तेना नामनु समाधान कर्तुं. ते पत्नी पूर्ववत् वृत्तांत धन्यो हतो. मरण पामी ते श्रावक सौम्य देवझोके अरुणाज विमानमा देव रपे उत्पन्न थयो हतो. त्याची च्यवीने ते महाविदेह द्वेजने विषे सिद्धिपदने पामशे. एवी रीते सुरादेवनो वृत्तांत ठे.

पाचमा चुद्धशतक श्रावकनु दृष्टांत

आञ्जिका नगरीमा चुद्धशतक नामे एक गृहस्थ रहेतो हतो. तेने बहुधा नामे स्त्री हती. तेने डव्यनी सपत्ति अने गोकुझो कामदेव श्रावक प्रमाणे

हता व्रत वगेरे ग्रहण करवानो प्रसंग तेने जीजा आवकनी जेम धन्यो हतो. विशेषमां एटलु के, परीक्षा करवा आवेला देवताए तेना पुत्रने उपसर्ग करतां ते कोज पाम्यो नहीं, त्यारे कलु के, “जो तु तारा धर्मनो त्याग नहीं करे तो अदार कोटी सोनैया तारा घरमांथी काढी आ नगरीना त्रिकमार्गे चौटामां एक दम बिखेरी नांग्वीश, जेथी आर्च तथा रौद्र ध्यानमां पेठेसो तु अकाळे मृत्यु पामीश” इत्यादि प्रसंग वनता कोझाहल्ल कयों एटले तेनी स्त्री बहुला आवी तेणे पूर्ववत् कर्तुं ते पडी ते आवक मृत्यु पामी सौधर्मदेवज्ञोके अरणाजविमानमा देवपणे लग्नअ थयो त्याची प्यवी ते महाविदेहक्षेत्रने विपे सिद्धिपदने पामशे एवी रीते चुल्लशतक आवकलु दृष्टात छे.

छटा कुडकोलिक आवकनो वृत्तात

कांपिठ्य नगरने विपे कुडकोलिक नामे एक गृहस्थ रहेतो हतो. तेने पुष्पमित्रा नामे स्त्री हती. तेनी समृद्धि अने गोकुलो कामदेव प्रमाणे हता. अने व्रत ग्रहण वगेरेनो विधि पण एज प्रमाणे हतो. एक दिवसे ते कुरुकोलिक आवक मयरात्रे पोतानी अशोक वाडीमां पृथ्वीपर रहेवी शिक्षाना पट उपर आव्यो. त्यां आवी पोतानी नामांकित मुछा अने उत्तरासंग वस्त्रने राखी ते धर्मध्यान करतो रणो हतो. ते वखते एक देव प्रगट थइ तेनी मुछा अने वस्त्रादि त्याची उपानी आकाशे रही आ प्रमाणे बोळ्यो—“अरे आवक कुरुकोलिक, गोशाक्षे-मखझीपुत्रे कहेला धर्मनी प्रज्ञप्ति सुंदर छे, कारण के जेमां लघमादिक काइ पण नथी जीवोनो पुरपाकार ठता पुरपार्थनी सिद्धिलु पाळवापण नथी, ते कारण माटे सर्व जाव नियत छे, अने श्री वीरप्रभुनी प्रज्ञप्ति सारी नथी, कारणे तेनी अदर लघमादिक वर्त छे. तेथी करी तेमां सर्व जाव नियत छे. ते देवना आ वचनो साजझी ते कुरुकोलिक आ प्रमाणे बोळ्यो. “हे देव, जो, एम होय तो, तु आ देवनी ऋद्धि लघमादिकथी पाम्यो के लघमादिक बिना ? ” देव बोळ्यो “हु आ देवऋद्धिने लघमादिक बिना पाम्यो लु ” कुरुकोलिके कलु, “जो तु लघमादिक बिना देवऋद्धि पाम्यो छे तो जे जीवोनो लघमादिक नथी ते सर्वे जीवो देवपणु केम पाम्या नहीं ? अने जो लघमादिकवने आ ऋद्धि प्रा-

थइ, एम कहे तो गोशाब्दाना धर्मनी प्रज्ञप्ति सुदर छे, इत्यादि तें जे कह्यु, ते
 ध्या छे. " ज्यारे ते श्रावके आ प्रमाणे कह्यु, एट्ठे ते देव शका पामी ते ग-
 ने प्रत्युत्तर आपवाने समर्थ थइ शक्यो नहीं. पड़ी तेनी मुझा अने उत्तरासंग-
 पृथ्वीनी शिद्धाना पट उपर मुकी ते देव पोताने स्थाने चाह्यो गयो. तेवा अ-
 रमा श्री वीरप्रभु ते स्थळे समोसर्था. ते खबर जाणी कुम्भकोटिक मातःकाळे
 हुन। समीपे गयो. ते पड़ी वधो वृत्तात कामदेव श्रावकनी प्रमाणे जाणी देवो.
 शेषमा एट्ठुं के अर्थ हेतुना प्रश्नादिकथी अन्य तीर्थोत्रोने निरुत्तर करवाथी
 वीरप्रभु ए ते कुडकोटिक श्रावकनी प्रशसा करी, त्यारे कुम्भकोटिके चाँद व-
 पछी पूर्वना श्रावकोनी पेड़े ज्येष्ठ पुत्रने कुडवर्मा स्थापी पोते पाँपबशाळामारही
 वकनी अगीआर पन्निमा आराधी हती. ते पड़ी एक मासनी सञ्जेखनाथी
 माधि पूर्वक काह्य करी ते पेहेले देवलोके अरुणानविमानमां देवपणे उत्पन्न
 यो. स्थाथी चवीने ते महाविदेह क्षेत्रने विषे सिद्धि पदने पामशे. ए रीते कु-
 कोटिकनो वृत्तात छे.

सातमा सदाशिवपुत्र श्रावकनो वृत्तांत

पोद्दासपुर नगरने विषे सदाशिवपुत्र नामे एक कुञ्जकार श्रावक रहेतो
 तो. ते गोशाब्दानो सेवक हतो. तेने अग्निमित्रा नामे स्त्री हती. तेनी पासे त्र-
 कोटी सौनैयातु छव्य हतु. तेमा एक कोटी छव्य निधानमां, एक कोटी व्या-
 मां अने एक कोटी व्यापारमां रहेतुं हतुं. तेने दशहजार गायोवाळुं एक गोकुल
 तु तेना तावामां कुञ्जारनी पाचसो छकानो हती.

एक वखते सदाशिवपुत्र मध्य रात्रे अशोक बाहीमा आवी गोशाब्दाए
 तेद्दा धर्मध्यानतुं ध्यान करतो हतो ते वखते एक देवे प्रगट थइने तेने आ प्र-
 माणे कथुं, " हे देवानुप्रिय, आहिं महामाहण, जेने ज्ञान दर्शन उत्पन्न थयु
 तेवा, ज्ञानदर्शनना धरनारा अने त्रिकावने जाणनारा अरिहत प्रभु आवशे,
 मने तारे वदना करवी अने तेपनी प्रतिपत्ति करवी. " आ प्रमाणे देवता वे
 णवार कही पोताने स्थाने चाह्यो गयो. ते देवतानु आ वचन सांजळी ते स
 एवंपने पोताना मनमां चित्तवृत्ति ते वा देवतानु ते मने तेने तेने

तेमने वदना करीश.” आ प्रमाणे ते शैठ विचार करवा द्याग्यो. प्रात काळ थतां श्री वीरजगवान् त्या सप्तोत्सर्षा. ते खरर जाणी सदाज्ञ पोताना परिवार साथे प्रज्जुनी पासे आव्यो. त्या प्रज्जुने वदना करी योग्य स्थाने वेठो. प्रज्जुए धर्मदेशना आपी. पड्डी जगवने ते सदावने बोलावी रात्रे वनेडो सर्व वृत्तांत कही स ज्ञाव्यो. ते पड्डी आ प्रमाणे पुञ्जु, हे सदाज्ञपुत्र, आ वृत्तांत सत्य ठे के केम ? ” तेणे कथु, “ हा एमज ठे ” पड्डी जगवाने कथु, “ हे सदाव्यपुत्र, ते देवताए गोशाज्ञाने आश्रीने कथु न हतु. ” प्रभुनु आ वचन साजळी ते स दाज्ञपुत्रे चिंतव्यु के, “ पूर्वे कहेदा गुणोथी सपन्न एवा तो आ श्री महावीर स्वामी ठे, माटे हु आ प्रज्जुने वदना करी पीठफळकादि वडे निमण कर. ” आ प्रमाणे चिंतवी तेणे वदना करी प्रभुने कथु, “ हे जगवन, आ नगरनी बाहेर कुजकारनी पाचसो छुकानो ठे, तेने विपे तमे पीठफळक शय्या सस्तारकादि ग्रहण करीने विचरो. ” आ प्रमाणे गोशाज्ञाना एटये आजीविक मतना थावकना वचन साजळीने ते स्थळे पीठफळकादिक ग्रहण करीने प्रभु रया हता.

एक वखते ते सदाज्ञपुत्रे शास्त्रामांथी जामो (पात्रो) ने बाहेर लइ जइ तापमां मुखया स्थारे प्रज्जुए पृष्ठयु, हे सदाज्ञपुत्र, आ जामो (ठाम) केम उत्पन्न थाय ठे ? ” त्वारे तेणे प्रवृत्तिकार्थी आरभी जामोनी निष्पत्तिनु स्वरूप प्रज्जुनी पासे कही सजळाव्यु त्वारे प्रज्जुए कथु, “ ते जामा उद्यमादिकवने कराय ठे के, अनुद्यमादिकवने ? ” त्वारे सदाज्ञपुत्र बोदयो. “ हे स्वामी, ते अनुद्यमादिकवने कराय ठे, उद्यमादिकवने नहीं तेथी उद्यमादिक नथी. माटे सर्व जाव नियतज ठे. ” स्वामीए कथु, “ जो कोइ पुरुष आ तारा जामोने अपहरे अथवा बि नाश करे अथवा तारी स्त्रीनी साथे जोग जोगवतो विचरे तो ते पुरुषने तु शु दम आपे ? ” सदाज्ञपुत्रे कथु, “ स्वामी, हु तेने दृष्टवादिक करु ” आ प्र माणे सदाज्ञपुत्रने पोताना वचने पुरुषाकार अगीकार करावी प्रज्जु बोदया — “ जे निशे करी तारा जामोने हरे नहीं अथवा तेनो नाश करे नहीं तो तेनु हननादिक तु न करे वळी जो उद्यमादिक नथी अने सर्व जाव नियत छे, तेम अपराधी पुरुषने तु हननादिक करे ठे, तो तें जे कथु के उद्यमादिक नथी, ए वात मिथ्या थाय ठे. ” प्रज्जुना आ वचनो साजळी सदाज्ञपुत्र प्रतिबोध पाय्यो.

तत्काञ्च तेणे मञ्जुने वदना करी अने तेमना मुखयी धर्म साजळी आनंद पामी मञ्जु पासे तार ततो अगीकार कर्यो. तेनी पासे पूर्वना थावक जेष्ठु डव्य हतु. ते पञ्ची पोताने घेर आव्यो अने तेणे पोतानी खीनी आगद्व ते सर्व वृत्ता-त जणाव्यो अने तेणीने पण त्रत ग्रहण कराव्या. त्यारथी ते थावक धयो हतो

एक वरते आ वृत्तात साजळी गोशाक्षो ते सदाज्ञपुत्रे जैनधर्ममाथी चक्षित करवा अने पोताना धर्ममां द्वाववा आजीविक सधयी परितृत थइ ते न-गरमा आव्यो ते नगरनी अदर आजीविकनी सजामा पोताना जाडादिक मु-की केडझाएक नियतवादी मतवाझाओने साथे दइ ते सदाज्ञनी समीपे आव्यो. सदाज्ञपुत्रे गोशाक्षाने आवतो जेयो पण तेनो आदरसत्कार कयों नही. ते मौनरीनेज पेशी रखो. सदाज्ञपुत्रे पोतानो आदर कयों नही, ते उता पीठफलकादिकने माटे ते थावरुनी आगद्व श्री वीरमञ्जुना गुणोनु कीर्त्तन तेणे करवा मारुथु. तेणे कथु, हे देवानुप्रिय, अहिं महामाहण, महागोप, महा सार्थवाह, महाधर्मकथक, अने महानिर्यामक आव्या हता ? “ सदाज्ञपुत्रे कथु, “ हे देवानुप्रिय, एवा कोण ठे ? ” त्यारे गोशाक्षे कथु, तेवा श्री अमण जगवत महावीरस्वामी. थावक सदाज्ञपुत्रे कथु, “ ते एवी उपमाना धारक केम ठे ? ” त्यारे गोशाक्षे कथु, “ हे सदाज्ञपुत्र, श्री वीरस्वामी अनत ज्ञाना-दिकना धारक होवाथी अने चोसत्र द्दष्टोने पूजवा योग्य होवाथी महा-माहण कहेवाय ठे. आ ससार रूप अटवीया तस पामता एवा बहु जी-वोने धर्ममय दमे करी रक्षण करनार अने निर्वाण पदरूप मोटा वारुने पमाडनार होवाथी ते महागोप कहेवाय ठे आ ससाररूप अटवीया उन्मांगे पमता जी-वोने मुक्तिना नगरमा दइ जनारा होवाथी ते महासार्थवाह कहेवाय ठे. सन्मार्ग-थी अष्ट थयेझा जीवोने अनेक प्रकारना अर्थ—हेतुचडे सन्मार्गे द्वावी ससारथी निस्तार करनार होवाथी ते धर्मकथक कहेवाय ठे. आ ससार समुद्रमा डुवता एवा प्राणीओने धर्ममयी नाविकावेडे निर्वाणरूप नगरना कांठानी सन्मुख कर-वाथी ते महानिर्यामक कहेवाय ठे. ” गोशाक्षाना आवा वचन सांजळी स-दाज्ञके कथु, “ हे देवानुप्रिय, निपुण, नयवादी अने विज्ञानवान् एवा मारा धर्माचार्य श्री वीरमञ्जुनी साथे तमे विवाद करवा समर्थ ठे ? ” गोशाक्षे कथु,

“हु समर्थ नहीं. ” सदाशिवपुरे कह्यु, “तमे केम समर्थ नहीं ? ” गोशास्त्रो वो ह्यो—“महावीरस्वामी मारी प्रत्ये अर्थ-हेतु पढ़े करी ज्या ज्या ग्रहण करेछे, त्या त्या मने निरुत्तर करे छे, तेयी हु तमनी साथे विवाद करवाने समर्थ नहीं.” सदाशिवपुरे कह्यु, “ देवानुप्रिय, तु मारा वर्माचार्यनु आ प्रमाणे गुणोत्कीर्त्तन करे छे, माटे हु पीठफलकादिबडे तने निमन्त्रण करु छु, परतु धर्मने माटे निमन्त्रण करतो नहीं. तमे मारी कुभकारनी दुकाने जाओ अने पीठादिक ग्रहण करीने विचरो. ” ते श्रावकना आवा वचनथी गोशास्त्रो पीठादिक ग्रहण करीने त्या रखो हतो. परतु ज्यारे ते सदाशिवपुरे कोइ प्रकारे पण जिनमवचनयकी चझायवाने शक्तिमान् न थयो त्यारे पोते खेद पाम्यो थको पोद्दासपुरनगरथी पात्रो नीक छीने धीजे ठेकाणे चाह्यो गयो सदाशिवपुर सम्यक् प्रकारे धर्मने पादततो थको चौद वर्ष अतिक्रमे थके आनदादिकनी पेठे पोपयशाश्रामा आधीने रखो. त्या बुद्धनीपितानी जेम ते श्रावकने उपसर्ग थया. पण एट्यु विशेष के चौधी बार अग्निमित्रा नार्याने हणवाना वचन देवे कथा त्यारे ते देवने ग्रहण करवानु आ-रजे छते देव आकाशमां उरी गयो अने कोलाहल कर्या पड़ी अग्निमित्रा नार्या आवी ते वृत्तात पूर्ववत् वन्यो. पड़ी सदाशिवपुर एक मासनी सझेखना करी कास धर्मने पामी पहेला देवज्ञोके अरुणाञ्ज बिमानमा उत्पन्न थयो. ते पड़ी ते महाविदेह क्षेत्रमा सिद्धिपदने पामशे एवी रीते सदाशिवपुरनो वृत्तात छे.

आठमा श्रावक महाशतकनु वृत्तात

राजगृही नगरीमा महाशतक नामे गाथापति रहेतो हतो तेने रेवती प्रमुख तेर स्त्रीओ हती. तेनी पासे चौबीश कोटी सौनैया छव्य हतु निधान, ध्याज अने व्यापारमा—आठ आठ कोटी छव्य रहेलु हतु, अने आठ गोकुल हता. तेनी मुरय स्त्री रेवतीना पिता तरफथी आठ करोरु सौनैया अने आठ गोकुलो मव्या हता बीजी बार स्त्रीओना पिताना घर तरफथी बार बार कोटी सौनैया अने बार बार गोकुलो आव्या हता

एक दिवसे तेणे पण आनद श्रावकनी पेठे श्री वीरभद्रु पासे बार व्रता ग्रहण कर्या, विशेषमा एट्यु के, तेणे पोतानी निश्राना चौबीश कोटी सौनैया

अने आठ गोकुलो राखी राकीना रेवती प्रमुख तेर स्त्रीओना छव्यनो त्याग कर्यो. तेपज रेवती प्रमुख स्त्रीओ शिष्याय गीजी स्त्री साथे विषयजोग करवानो पण त्याग कर्यो हतो. तेथी तेमहाशतक श्रावक मुखे करी श्रावक धर्मने पावतो विचरतो हतो. एक वसते रेवतीना मनमा एवो विकल्प उत्पन्न थयो के, पारो वार शोक्योना व्याघातरी हु मारा पति साथे एकद्वी जोग जोगववाने शक्तिमान् पती नथी, मांड कोड उपायथी ते शोक्योने मारी नारु तो हु जर्तारनी साथे एकद्वी भोग जोगवु अने तेम वल्ली ते स्त्रीओना छव्यनी पण हु एकद्वीज स्वामीनी थाउ. " आठो विचार करी ते पापिणी रेवतीए कोड ठह करी पोतानी ठ शोक्योने शस्त्रथी अने ठ शोक्योने विष प्रयोगथी मारी नास्ती अने तेमना छव्यनी पोतें स्वामिनी थड आ प्रमाणे शोक्य वगरनी रेवती पोताना पति साथे एकद्वी जोग जोगववा लागी. ते जोगनी आसक्तिथी मास अने मदिरानी पण लोभुप वनी गड.

एक दिवसे ते नगरीमा अमारी घोषणा थड, आधी रेवतीने मास मझवु दुर्लभ थयु. पठी तेणीए पोताना पिताना घरना रानगी पुरुषने मोक्षाधीने कयु के, " तमारे दररोज गायना वे रे वाउरमा मारीने आहिं लाववा. " रेवतीना आ वचन प्रमाणे ते पुरुषो तेम करवा लाग्या. रेवती ते वाउरमानु मास खाड मदिरापान करती विचरवा लागी. श्रावक महाशतके ते पठी चाद वर्ष अतिरुमण करी पूर्वनी पेरे पुजने कुट्टर उपर स्थापी पोषणाद्यामा आवी र्मयान करवा मान्यु आ वसते तेनी स्त्री रेवती मदिरानु पान करी मदोन्मत्त पनी गीग-गएझा केशवाळी अने मस्तक उपरथी उत्तगमग वज्र उतारती तेपोषणालामा आगी त्या आवी पोताना जर्तारने जन्माद उत्पन्न रुराय्य हार ज्ञान देखावती शृगारना वानयो बोझवा लागी—“हे महाशतक श्रावक, तमे र्मथी स्वर्ग तथा मोक्षादिकना वाउकथया ठो आ तमारी धर्मकरणीथी जु थवानु जे? तमे जा माटे मारी साथे जोग जोगवता नवी?” तेणीए आ प्रमाणे रुनु. तोपण ते महाशतक श्रावक मौनधरीने रगो. तेणीना ए वचननो तेणे अनादर कर्यो ते तो धर्मयानमा तत्पर थडने रगो हतो. रेवतीए ए प्रमाणे वे त्रणवार कयु, पण तेणीनो अनादर करवामा आव्यो, पठी ते पोताने स्थानके चाडो गड. ते पठी श्रावक महाशतक श्रावकनी अगीयार पन्निमा आराधी अने बहु प्रहारना तप करी शरीरने मृकवी ते आ-

नंद श्रावकनी जेम मात्र नाही तथा अस्थिवात्ता शरीरने धारण करनारो थयो हतो.

एक दिवसे शुज अव्यवसाये करी तेमने अवधिज्ञान उत्पन्न थइ आव्यु तेनाथी ते पूर्व, दक्षिण अने पश्चिम दिशाना द्वावण समुद्रमा एक एक हजार योजन प्रमाण क्षेत्रने जाणनार अने जोनार थयो. वाकीनी दिशाओन पण आनंद श्रावकनी जेम देखवा लाग्यो.

एक वखते रेवती पूर्वनी जेम महाशतकने उपसर्ग करवा आबी, त्यारे ते गाथापति क्रोधायमान थइ गयो अने अवधिज्ञान प्रयाजी तेणे रेवतीने आ प्रमाणे कथु, “ अरे रेवती, तु नही प्रार्थना करवा योग्यने प्रार्थना करनारो ठे. तु सात दिवसमा अन्नसक व्याधिशी पराजव पामी असमाधिवमे काळ करी पहेझी नरके झोयुच्चय नामना नरकावासमा चोराशी हजार वर्षनी स्थिति ए नारकीपणे उत्पन्न थइश. रेवती तेना आ वचनो साजळी जय पामी मनमा आ प्रमाणे चिंतववा लागी—“ आज्ञे आ महाशतक मारी उपर स्पृष्टमान थयो ठे, तेथी ते कोइ कदर्थनाथी मने मारशे ” आबु चिंतवी ते हृदये हृदये त्याथी पांडी ओसरीने पोताने घेर आबी अने छुंखे रहेवा लागी. ते पंडी तेणी सात दिवसनी अदर काळ करी पहेझी नरके झोयुच्चय नामना नरकावासमा उत्पन्न थइ. आ अरसामा श्री गौर परमात्मा समोसयो त्या एकत्री थयेनी पर्वदाने मज्जुए धर्मदेशना आपी. ते साजळी पर्वदा पोतपोताने स्थाने गया पंडी श्री वीरमज्जुए गौतम स्वामीने सोनावो श्रावक महाशतकने क्रोध उत्पन्न थया वगेरे थो टुतात जणावी आ प्रमाणे कथु,—“ गौतम, पोपगशाहामा डेव्री सनेखना करी जेणे पोताना शरीरने छुंन रुधुं ठे अने जेणे जात पाणीना पचवाण कर्था ठे, एवो महाशतक श्रावक बीजा प्रत्ये साचा होय तापण अमीति कारी वचनो गोत्रे, तेघटिन नथी, माटे तमारे महाशतकनी पासेजवु अने तेने कहेवु के, “ हे महाशतक, तमे रेवती प्रति सत्य वचन कया, पण ते अनिष्ट वचन होनाथी अग्रटित हता, माटे तेनी आत्रोपणा करो ” मज्जुना आ वचनथी गौतम राजगृहनगरीमा महाशतकने घेर गया ते गौतम मुनिने आवता जोइ श्रावक महाशतक गुडी थयो अने तेणे तेमने जाग्रपूर्वक उदना करी पंडी गौतमे श्री

वीरजगन्ना वचनो तेमना नामथी कथा, एटवें ते महाशतके गौतम स्वामीना वचनने अगीकार करी ते स्थानकनो आलोचना लीधी. पत्री गौतम स्वामी त्याथी नीकळी श्री वीरभक्तुनो पासे आव्या. ते पत्री महाशतक श्रावक सम्यक् प्रकारे श्रावक्यर्माने पाळी, प्राते अनशन करी अरुणावतसक विमानने विषे देवपणे उत्पन्न थयो. त्याथी च्यवीने ते महाविदेह क्षेत्रने विषे सिद्धिपदने प्राप्तो एवी रीते महाशतक श्रावकनो वृत्तात ठे.

नवमा नदिनीपिता श्रावकनो वृत्तांत

श्रावस्तीनगरीमा नदिनीपिता नामे एक गाथापति श्रावक रहेतो हतो. तेने अश्विनी नामे स्त्री होती. तेनी पासे डव्य अने गोकुळ आनंद श्रावकना जेटझा होता, अने बार व्रत पण तेणे आनंदश्रावकनी पेटे ग्रहण करी होता. ते चौद वर्ष अतिक्रमण करी अनुक्रमे पुत्रने कुटुंब उपर स्थापी पोषधशास्त्रामा आनी अनेक प्रकारना कर्मकृत्योथी आत्माने जाधी श्रावकनो अगीआर प्रतिमा आराधी प्राते अरुणाज विमानमा देवपणे उत्पन्न थयो हतो अनुक्रमे ते महाविदेह क्षेत्रने सिद्धिपदने प्राप्त थशे एवी रीते नदिनीपितानो वृत्तात ठे.

दशमा तैत्तलीपिता श्रावकनो वृत्तांत

श्रावस्तीनगरीमा तैत्तलीपिता नामे एक गाथापति रहेतो हतो, तेने फा- ह्गुनी नामे स्त्री होती. तेनी समृद्धि अने बार व्रत लेवानो प्रकार पूर्वनी पेटे समजवो. ते पोताना ज्येष्ठ पुत्रने कुटुंब उपर स्थापी, तेनी आज्ञाथी पोषधशास्त्रामा आव्या अने श्रावकनी अगीआर पश्चिमा आराधी प्राते सौधर्म देवलोके अरुणाज विमानमा चार पट्योपमनी आयुष्ये देवपणे उत्पन्न थयो. त्याथी च्यवीने ते महाविदेह क्षेत्रने विषे सिद्धिपदने प्राप्त थशे. ए प्रकारे दशमा तैत्तलीपिता श्रावकनो वृत्तात ठे.

आ दशे श्रावकोने पनरमा वर्षमा गृहत्याग करवानो अध्यवसाय थयो हतो, अने ते सर्वे ए वीश वर्ष मुनी श्रावक पर्याय पाव्या होता तेमज तेओ सर्वे सौधर्म देवलोकिमा समान आयुष्ये उत्पन्न थया होता. ते दश श्रावकोमा पहेळा, ठगा,

નવમા અને દશમા શ્રાવકને ઉપસર્ગો થયા નથી. વાકીના ૪ શ્રાવકોને ઉપસર્ગો થયેલા છે. પહેલા શ્રાવકને શ્રી ગૌતમસ્વામી સાથે પ્રશ્નોત્તર થયા અને ઊઠા શ્રાવકને દેવની સાથે ધર્મચર્ચા થઈ હતી આ દશ શ્રાવકોના ચાર વ્રત ઉપરના દૃષ્ટાંતો ત્રી ઉપાસકદ્વયના સૂત્રને અનુસારે લેવા છે આ વ્રતોનો સાત્ત્વિક રીતો પણ સમ્યક્દૃષ્ટિ ઝીંકોઈ એવી રીતે ચાર વ્રતો પાલન કરવા તત્પર થવું.

શ્રાવકની અગીઆર પ્રતિમાનું સ્વરૂપ

“ વસણ^૧ વથ^૨ સામાયિક^૩, પોસહ^૪ પન્નિમા^૫ અવજ્જ^૬
સચિત્તે^૭ । આરમ્ભ^૮ પેસ^૯ ઉદ્દિટ્ઠ^{૧૦}, વજ્જણ^{૧૧} સમ-
ણભૂણ^{૧૨} ય ॥ ૧ ॥ ”

“ ૧ દર્શન—સમ્યક્ત્વ પ્રતિમા, ૨ વ્રત—અણુવ્રતાદિ, ૩ સામાયિક, ૪ પોષધ, ૫ કાર્યોત્સર્ગ પ્રતિમા—આ પાંચ પ્રતિમાને વિષે વિધાન રૂપે કરીને અગ્નિગ્રહ વિશેષ રૂપ પ્રતિમા જાણવી, ૬ અવજ્જ, ૭ સચિત્ત—એ વે પ્રતિમા ત્યાગ રૂપે જાણવો, ૮ આરમ્ભ—પોતાની જાતે પાપક્રિયા કરવી તે, ૯ પેસ, ૧૦ ઉદ્દિટ્ઠ—એટલે તે તે શ્રાવકને ઉદ્દેશને સચેતન અથવા અચેતન અથવા પક્વ આહારાદિક તે પ્રણેનો ધર્મક તથા આઠમી આદિ પ્રતિમાનો ધારક, ૧૧ અમણજૂત એટલે સાદુ-તુલ્ય—એ અગીઆર પ્રતિમા કહેવાય છે

આ ગાથાર્થ થયો હવે જ્ઞાનાર્થ—આ પ્રમાણે છે.

૧ એક માસ પર્યંત શકાદિ દોષ તથા રાજાનિયોગ આદિ ૪ આગાર વ્રજિતપણે કરી કેવન શુદ્ધ સમ્યક્ત્વને ધારણ કરવાથી પેહેલી પ્રતિમા થાય છે

૨ ૩ માસ પર્યંત અતિચાર રહિત અને અપવાદ વ્રજિત વ્રતોને અને સમ્યક્ત્વને ધારણ કરવાથી ત્રીજી પ્રતિમા થાય છે

૪ ૫ માસ પર્યંત સમ્યક્ત્વ અને વ્રત સહિત પ્રતિદિન ઉચ્ચ સધ્યા સામાયિક કરવાથી ચોથી પ્રતિમા થાય છે

૪ ચાર માસ સુધી પ્રત્યેક માસે ૪ પર્વને વિષે ચાર પ્રકારે પોપથ કરવા ચોથી પ્રતિમા થાય છે.

૫ પાંચ માસ પર્યંત સ્નાન રહિત દિવસે પ્રકાશવાળા ભાગમાં જોજન કરતા ને રાત્રે સર્વથા જોજનનો ત્યાગ કરતા પેહેરવાના વસ્ત્રનો કચ્છ નહીં બાધતા વૈષ્ણવ વ્રતચારી અને રાત્રે અર્પણતિથિમાં સ્ત્રીઓનું અને તેના જોગનું પરિમા- કરતા અને પર્વતિથિએ રાત્રે ચૌદાદિકને વિષે કાયોત્સર્ગ કરતા પાંચમી પ્ર- તિમા થાય છે. અહિં રાત્રિજોજન વર્જવામાંડે સૂચવ્યું છે. શ્રાવકોએ તો કૈશવાદિ- ની પેટે કોઈ કાંઈએ પણ રાત્રી જોજન ન કરવું જોડે, પરંતુ જે કોઈ શ્રાવક તે નિયમ કરવાને શક્તિમાન ન હોય તેને પણ પાંચમી પ્રતિમાથી આરંભીને અવગ- ત્રિ જોજનનો ત્યાગ કરવો. તે કૈશવનું વૃત્તાત આગળ કહેવામાં આવશે.

૬ ૬ માસ યાવત્ દિવસ અને રાત્રિને વિષે સર્વથા વ્રતચર્ય ધારણ કર- એ ૬મી પ્રતિમા થાય છે.

૭ સાત માસ પર્યંત અચિત્ત અશનાદિક ભોગવનારને સાતમી પ્રતિમા- થાય છે.

૮ આઠ માસ પર્યંત આરંભનો ત્યાગ કરવાથી આઠમી પ્રતિમા થાય છે.

૯ નવ માસ પર્યંત વીજા પાસે પણ આરંભ નહીં કરાવનારને નવમી પ્ર- તિમા થાય છે.

૧૦ દશ માસ પર્યંત કુરમુરુ અને શિશ્વાને ધારણ કરતા અથવા જ- દિષ્ટ આહારનો ત્યાગ કરતા દશમી પ્રતિમા થાય છે.

૧૧ અગીઆર માસ પર્યંત કુરમુરુ અથવા લોચે કરીને લુપ્તકેશ પદ્ધતિ રહિતપણે ગ્જોદરણ તથા પાત્રાદિ સાધુના ઇપકરણો ગ્રહણ કરી સાધુની જેમ આપણીય અશનાદિકને ગ્રહણ કરતા અથાપિ સ્વજનને વિષે અવ્યવસ્થિત સ્નેહ માણો તથા ગોચરોને અપસરે “ જેણે પ્રતિમા અગીકાર કરેલી છે, એવા થાવકને નિજા આપો ” એ પ્રકારે વોવનારને અગીઆરમી પ્રતિમા હોય છે.

પ્રતિમા અતર્મુહૂર્ત પ્રમાણ વાઙ્મી છે. તે મરણ સમયે અથવા દીક્ષા લેવામા સત્ત્વે છે, તે શિવાય સત્ત્વતી નથી.

અહિં પ્રથમની સાત પ્રતિમા કોઠ પ્રકારાંતરે કહેલી છે, તે વિપેનો વિચાર શ્રી પ્રવચન સારોન્ધાર ગ્રથમાથી જાણી લેવો

પૂર્વે સૂચવેલ કૈશવનુ દૃષ્ટાત

કુન્દિનપુર નગરને વિપે યશોધન નામે એક વણિક રહેતો હતો તેને રમા નામે સ્ત્રી હતી. તેણીના હૃદયમાથી હસ અને કૈશવ નામે બે પુત્રો ઉત્પન્ન થયા તે પને પુત્રો અનુક્રમે યૌવન વયને પ્રાપ્ત થયા. એક વચ્ચે તેઓ ક્રીડા કરવા માટે વનમા ગયા ત્યાં ધર્મધોષ નામે એક મુનિ તેમના જોવામા આવ્યા તેમને જોતા જ તેઓને વિવેક ઉત્પન્ન થયો. તત્કાલ વદના કરી તેમની સમીપે બેઠા ગુરુ ધર્મોપદેશ આપ્યો તે ઉપદેશમા રાત્રિ જોજનને માટે આ લોક તથા પરલોક સંબંધી ઘણાં દોષો બતાવ્યા તે આ પ્રમાણે—રાત્રિને વિપે ક્રીડા કરવાને માટે નિશાચર—રાક્ષસ દેવતાઓ સ્વેચ્છાથી જૂતલ ઉપર જમે છે, તેઓ રાત્રિ જોજન કરનારાઓને તત્કાલ હલ કરે છે. જો જોજન કરવા યોગ્ય અન્નાદિકમા કીડી-ઓ આવેતો ભક્ષણ કરનારની કુષ્ઠિનો નાશ કરે છે, જો મક્ષિકા આવે તો ઘમન થાય છે, જો જૂ આવે તો જલોદરનો રોગ થાય છે, જો કરોડીઓ આવે તો કોઢ નીકળે છે, જો વાઙ્મી આવે તો ગદ્ગે વઙ્ગવાથી સ્વરનો જગ કરે છે, કાઠો અથવા દ્વાકનનો કટકો આવેતો ગદ્ગે પીડા કરે છે, જો ચીંટી આવે અથવા ઉપરથી સર્પનુ ગરલ પને તો મરણાંત કષ્ટ ઉત્પન્ન થાય છે તે વચ્ચે ભજન—પાત્ર વગેરેને ધોવાદિક કરવામા લઘુ જીવોની હિંસા થાય છે સ્ત્યાદિ આ લોક સંબંધી દોષો છે અને નરકે પડવા રૂપ પરલોક સંબંધી ઘણાં દોષો રહેલા છે, તેથી તે રાત્રિ ભોજનને ઘણાં ઘણાં દોષોથી છુટ માની સસારજીર પ્રાણીઓ તેનો ત્યાગ કરવામા ઉદ્યમ કરવો ”

આ પ્રમાણે ગુરુના ઉપદેશ વચન સાંભળી જેમને પ્રતિવોધ થયો છે એવા ધને જાણ્યો ગુરુની સાક્ષી હર્ષપૂર્વક રાત્રિજોજનના ત્યાગનો નિયમ ગ્રહણ કર્યો. તે પછી ગુરુને વદના કરી તેઓ પોતાને ઘેર આવ્યા મ યાદકારે ભોજન કરી ધને જાણ વેપારના ધંધા માટે છુટકાને ગયા, જ્યારે બે ધંધી દિવસ ટાકી રહ્યો

एद्वे तेओ घेर आब्या अने तेमणे मातानी पासे जोजन (बाळु) माग्यु, त्यारे माताए क्यु, “ अत्यारे काइ पण जोजन तेथार नथी, रात्रे थरी, तेथी चार घन्टी सुधी खमो. ” माताना आश वचन साजळी हस अने केशव बोळ्या— “माता, तमे जे क्यु, ते सत्य ठे, परंतु अमोए रात्रिजोजननो त्याग करेदो ठे, माटे जो अमोने जोजन करावु होय तो हमणाज आपो. ” तेमना आ वचमो घरमा डाना रहेला यशोधने साजळ्या. तत्काळ तेना मनमा क्रोध उत्पन्न थइ आब्यो. तेणे मनमा आ प्रमाणे चितव्युं—“ अरे कोड धूर्ते जरर मारा पुत्रोने उग्या हागे ठे, नहीं तो कुलक्रमथी आवेला रात्रिजोजननो तेओ शामाटे त्याग करे ? हवे हु तेमने वे त्रण दिवस चुरया राखी तेमना रात्रिजोजनना त्यागना कदाग्रहने त्यजावी दड तोज ठीक. ” आ प्रमाणे चितवी तेज वखते काइ जोजन आपवा थाळ ग्रहण करवाने गर्जगृहमा आवेझी पोतानी स्त्री रंजाने तेणे गुप्त रीते आ प्रमाणे क्यु. “ तारे मारी आझा शिवाय पुत्रोने जोजन आपवु नहीं. ” पतिनी आवी आझा थता तेणी प्रमाथी पाठी आवी अने आ प्रमाणे पुत्रोने क्यु, “ पुत्रो, हाळ प्रमा काड पण पक्वान्न वगरे खावानु नथी, माटे रात्रे तमारे पितानी साथे जोजन करवुं. नीतिमा क्यु ठे के, “ जेओ पिताना मार्गने अनुसरे तेज पुत्रो कहेवाय ठे. ” आ वखते ते वनेए जरा हास्य करीने क्यु, “ माता, जे सत्पुत्र होय ते पितानो सन्मार्गी थाय ठे, पण कुवामा परता पितानी पछवाने शु गमन कराय ? ” पुत्रोना आवा वचन साजळी माताए क्यु के, “ जे तमोने रचे ते करो, पण आ वखते जोजनता नहीं मळे ” माताना आ वचन साजळी तेओ वने मौन धरीने रखा, पत्री तेओ घरनी बाहेर चाब्या गया. ते पत्री तेना मिथ्यादृष्टि पिताए अति क्रोधातुर थइ रंजाने आ प्रमाणे क्यु, “ तारे ए पुत्रोने रात्रिने विपेज जोजन आपवु दिवसे कदि पण आपवु नहीं. ” पतिनी आझा रजाए स्वीकारी ज्यारे रात्रि परी एद्वे ते वने घेर आब्या, ते वखते माताए तेमने जोजन करवानु क्यु, पण ते धैर्यवाळा वने पुत्रोए जोजन करवानी नाकही. बीजे दिवसे तेमना मूर्ख पिताए ते सरळ चित्तवाळा वने पुत्रोने ऋय—विक्रयना मोटा व्यापारमाज जोम्नी दीधा, ते वेपारमा तेमनो आखो दिवस प्रसार थइ गयो. तथापि ए व्यापारनो अत आब्यो नहीं. ज्यारे रात्रि परी त्यारे घेर आब्या. तेओ वने पोताना नियमने अनुसरी जोजन कर्या शिवाय सुड गया. आ प्रमाणे तेना छेपी पिताए तेमने ए

વ્યાપારમા આ જોમી દીધા કે જેથી તેમને આહાર વિના પાંચ રાત્રિઓ પ્રસાર થઈ ગઈ. તે પછી છઠે દિવસે રાત્રે તેના કુટિલમતિ પિતાએ આ પ્રમાણે સારા વચનોથી કહ્યું, “ વત્સો, જે કાર્ય મને અનુકૂળ અને સુખદાયક હોય તે તમારે ઇષ્ટ હોવું જોઈએ. આવી પ્રતીતિ ધારણ કરી હું તમોને જે કહું, તે પ્રમાણે તમારે કરવું. વધી તમે રાત્રિજોજનનો ત્યાગ કર્યો છે, એ વાત મારા જાણવામા નથી, નહીં તો હું તમોને આ ક્લેશકારી વ્યાપારના કાયોમા શામાટે જોમું ? તમોએ આટલા દિવસ જોજન કર્યું નહીં, તેથી તમારી માતાએ પણ જોજન કર્યું નથી. તે છતાં પણ આજે ઠંડો ઉપવાસ થયો છે, તે ઠંડો ઉપવાસ ઠંડા માસ જેવા થઈ પડ્યો છે, તમારી આ નાની ઈચ્છા પણ અન્ન ન પાપવાથી અતિ ગ્લાન શરીરવાલી થઈ ગઈ છે. મેં જ્યારે તેણીના શરીરની ગ્લાનિ થવાનું કારણ પૂછ્યું ત્યારે તમારી માતાએ તમારો સર્વ વૃત્તાત મને જણાવ્યો માટે તમારે હવે આ વાલ્મિકી ઉપર દયા દર્શાવી જોજન કરવું જોઈએ. એટલે તમારી માતા પણ જામે વઢી પન્નિત પુરુષો રાત્રિના પેહેલા અર્ધ પહોરને પ્રદોષ કહે છે અને પાછલા અર્ધ પોહોરને પ્રત્યૂષ કહે છે અને તેજ કારણથી રાત્રિ લોકોમા ત્રિયામા કહેવાય છે. તે અપેક્ષાએ જે રાત્રિનેમુલે જોજન કરવું, તે નિશાજોજન કહેવાતું નથી ”

આ પ્રમાણે પિતાની વાણીથી જેને મારે ક્રુધા નામી છે તેથી વિદ્વજ્ઞ યત્નેશ્વરે હસ કેશવની સન્મુખ જોવા લાગ્યો પોતાના મોઢા જાઈ હસને કાપર થયે લોકો જોઈ પોતે નિશ્ચય ચિત્તગામ્ભો થઈ પિતા પ્રતિ આ પ્રમાણે બોલ્યો—“ પિતાજી, જે કાંઈ તમને સુખદાયક હોય, તે હું કર, પણ જે મને પાપ રૂપ હોય તે તમને સુખને માટે શું થાય ? વધી જે તમે માતા વગેરેના વાત્સલ્ય વિષે કહો છો તે વાત્સલ્ય ધર્મકાર્યમા શટ્યરૂપ છે, કારણકે સર્વ લોકો પોતાના કરલા કર્મના ફલને જોગવે છે. તે કારણે કોણ કોને માટે પાપકર્મ કરે ? વધી જે તમે ત્રિયામાનું સ્વરૂપ કહ્યું, તે તો કથનમાત્ર છે તત્ત્વથી તો દિવસના મુલે—અને અતે રહેલું જે મુહૂર્ત તે રાત્રિનું સમીપગતિ હોવાથી રાત્રિ તુલ્યજ છે, માટે તેમા ઉત્તમતુલ્યતાવાળા ભોજન ન કરવું જોઈએ, અને ઢમણાં તો રાત્રિજ છે, તેથી તેમા તો કટિ પણ ભોજન થાપન નહીં પિતાજી, તમારે મને તે વિષયમા વારંવાર કહેવું નહીં ” આ પ્રમાણે કેશવનું વચન સાંજળી યશોધને ક્રોધાતુર થઈને કેશવને આ પ્રમાણે કહ્યું, “ અરે હૃદિનીત, જો તું મારું વચન ડહાપે છે, તો મારી દૃષ્ટિથી દૂર જા ”

पिताना आवा वचन साजळी महाधैर्यवान् केशव तत्काळ ध्यादिकनी ममतानो त्याग करी घरमाथी वाहेर नीकळ्यो, ते बखते हस तेनी पठवामे जवा लाग्यो, एटवे यशोने सजात्कारे तेने पकळ्यो अने पणा वचनो कही तेने लोनावी दीधो. आथी हस रात्रे भोजन करवाने येओ.

हवे केशवे त्याथी नीकळी देशातरे जवा विचार कयों. मार्गमा घणा नगर, गाम तथा आराम वगेरे लह्यवतो सात दिवस निराहारपणे एक मोटी अटवीमा आरी पोहोच्यो ते अटवीमा रात्रि पकी एटवे आम तेम जमता घणा यात्रालुओथी युक्त एक यज्ञायतन तेना जोवामा आण्यु त्या केटझाएक यात्रालुओ रमोड करता तेना जोवामा आण्यु. तेओए आ केशवने आवतो जोड हर्षथी आ प्रमाणे कहु, “ हे पाथ, अही आवो, अहि आवो अनं जोजन करी अमोने पुण्यनु फड आवो, अमोए पारणु करवानो आरज करता तमो अमोने अतिथि तरीके प्राप्त थया डो. अमे अतिथिनी गवेपणा करता हता ” यात्रालुओना आवा वचन साजळी केशवे कहु, “ हे यात्रालुओ, आ केवा प्रकारनुं त्त के जेमा रात्रे पारणु थायडे ? ” यात्रालुओ बोल्या—“हे पाथ, आ माणव नामे महा प्रजावक यज्ञ डे आजे तेनो यात्रानो दिवस डे. अहि आवेझा लोको दिवसे उपवास करीने रात्रे कोड अतिथिने जपानी पारणु करे डे. आम करवाथी महापुण्यनी प्राप्ति थाय डे. माटे तमे अमारा अतिथि थाओ. ”

यात्रालुओना आवचन साजळी केशव बोल्थो—“रात्रे अशन करवाथी पापना कारणरूप एवा आ पारणामा हु जोजन करीश नही. जेमा रात्रे पारणु करवामा आवे, तेनो उपवास कहेमायज नही धर्म शास्त्रमा आउ प्रहङ्ग सुत्री जोजननो त्याग कर्यो, ते उपवास कहेवाय डे. यज्ञो जेओ धर्म शास्त्र विरुद्ध तप करे डे, ते दुर्बुद्धि लोको दुर्गतिमा जाय डे. ” केशवना आवा वचन साजळी ते यात्रालुओ बोल्या—“ अरे जाड, आ देवना त्तमा आवोज विधि डे. माटे अहि शास्त्रोक्त विधिनी युक्तायुक्त विचारणा करवानी नथी. अमारे अतिथिनी शोध करता घणी रात्रि गड छे, माटे ए विचार मुकी दड तत्काळ आ पारणु करवाने तैयार थाओ. ” आ प्रमाणे कही तेओ सर्वे उजा थड तेना चरणमा पड्या. तोपण केशवे तेमनु वचन मान्यु नही. आ सभ्ये यज्ञना शरीरमाथी एक नयकर रूपयाओ पुरुष वाहेर नीकळ्यो. ते हाथमा मुद्गर दड विकराल नेत्रवाडो

यः तीक्ष्ण अने रङ्गवाणीबने केशवने आ प्रमाणे कहेवा लाग्यो—“ अरे ! दुष्टात्मा, तु मारा धर्मेन दूषित करेछे अने मारा जत्कोनो अवगणना करेछे ? तु हमणा जज्ञदी जोजन कर. जो नहीं करे तो तारा मस्तकना सो खरु करी नाखीश. ” आ बखते केशव हसीने मोह्यो—“ हे यज्ञ तु मने शा माटे क्षोभ प मानेछे ? जवातरे उपाजित करेवा प्रधान भाग्यनी ऋद्धि करी मने मरणनो भय जरापण नयी ” तेना आ वचन सामळी ते यज्ञे पोताना भक्तोने कथु, “ हे जत्को, आ माणसना धर्मगुरुने पकनीने द्वाबो, तेने आनी आगळ मारे हणवो छे कारणके, तेणे आ केशवने आबो धर्मोपदेश दीधोछे ” आगु कहेताज ते से बकोए जेनो कशपाश पकड्यो छे अने जे आर्चनाद करे छे, एवा धर्मधोप मुनिने त्या द्वाववामा आव्या. अने तेमने यज्ञनी आगन मुक्या. त्यारे यके कथु, “ अरे मुनि, आ तारा शिष्य केशवने अहीं जमारु, नहींतो तने हमणा हणी नाखीश. ” त्यारे ते मुनिए केशवने कथु, “ जछ, देव गुरु अने सजने माटे अकृत्य पण करवु, माटे तु जोजन करी छे, अनेमने हणवाने तैयार थयेवा एवा आ यज्ञधी तु मार रक्षण कर. ” तेना आवा वचन सामळी केशव चिंतववा लाग्यो—“ जेओ महा धैर्यादि गुणोधी सपन्न एवा धर्मधोप मुनि स्वप्नने बिपे पण यथा र्थ बोले नहीं, तेओ मृत्युना जयधी आवा पाप कृत्यमा अतुमति केम आपे ? माटे निधे आ मारा गुरुज नयी. आ यज्ञनी कोइ माया लागे छे. ” आ प्रमाणे चिंतवी केशव मौनधरीने रह्यो. त्यारे यज्ञे मुनिउपर मुद्गर उपासीने कथु, “ अरे केशव, तु जोजन कर नहींतो आ तारा गुरुने हणु बु. “ केशवे नि शकनाधी जणाव्यु, “ अरे मायावी, आ मारा गुरु नयी. तेवा चारित्रना पात्र गुरु तारी आवी शक्तिने वश कदापि न थाय. ” ते बखते कटिपत मुनिए कथु, “ अरे ! केशव, हुज तारो गुरु तु मार रक्षण कर, रक्षण कर. ” आ प्रमाणे पोकार करता ते मुनिने यज्ञे मुद्गरना प्रहारधी हणी नाख्यो. पडी तेणे केशवने कथु, “ अरे ! जो तु जोजन करीश तो आ तारा मरेवा गुरुने पाछो सजीवन करीश. अने तने मोडु अर्थ राज्य आपीश, नहींतो तु आ मुद्गरना घा वडे तने पण यमराजनो अतिथि करीश. “ त्यारे केशव हसतो हसतो बाह्यो “ अरे गुरु, आ मारा गुरु होयज नहीं, अने हु तेना वचने करी मारा नियमनो जग न ही कर, अने जो तु मरेवाने जीवता करतो हो तो आ तारा जत्कोना पूर्वजोने

केम जीवता करतो नथी ? तेम वली तारामा जो राज्य देवानु सामर्थ्य होय तो आ तारा जत्तोने राज्यधारी केम करतो नथी ? वली तुं मने बारवार मृत्युनो नय व-
तावे छे, पण मारामा जो आयुष्यनु बल हशे तो कोइ पण मने मारवाने सपर्य
थवानो नथी. " केशवनी आ वाणी साजळी अने तेनी दृढता जोइ यइ खुशी
थइ गयो. तत्काल ते केशवने आह्मिगन करीने आ प्रमाणे वोढ्यो.

“ अहो मित्र धिया पात्र न स्यादपे गुरुस्तव ।

मृता मया न जीव्यते नैव राज्य च दीयते ” ॥ १ ॥

“ अहो बुद्धिना पात्र मित्र, आ तारा गुरु नथी. मरेला (प्राणीठ) माराथी
जीवता थता नथी अने माराथी राज्य आपी शकातु नथी. ” १

आ प्रमाणे ज्यारे यइ कहु, त्यारे मुनिरूपे भूमि उपर पनेझो ते यइको कि-
कर हास्य करतो करतो लठी अने मुनिना रूपनो त्याग करी आकाश मार्गे चाढ्यो
गयो. आधी बिचित्र मायाथी विस्मय पामेझा केशवने यइ आ प्रमाणे कहु
“ हे मित्र, तु सात उपवासे करी खिन्न थइ गयो छे. अने घणा मार्गनो बिहार
करीने थाकी गयेझो छे, माटे आ रात्रे अहिं विश्रांत था अने प्रात काळे आ
मारा जत्तोनी माये पारणु करजे ” आ प्रमाणे कही ते यइ पोतानी माया
शक्तिथी एक शय्या लपजावी तेने वतावी पठी यइनी आह्माथी जत्तजनो
जेना पण चापेछे, एवो केशव ते शय्याने बिपे सुइ गयो. ते आत थयेझो होवा-
थी तत्काल निधाने वश थइ गयो. चारघडी पठी प्रजात विकुर्वी निझाथी जे-
ना लांचन व्याप्त छे एवा केशवने यइ कहु, जइ, रात्रि चाही गइ. प्रजात थ-
येझ छे, माटे निधानो त्याग करी जाग्रत् थाओ. ” तत्काल केशव जाग्रत् थ-
यो. दिवसना अजवाळाने अने सूर्यथी मन्ति एवा आकाशने तेणे जोयु. त्यारे
ते आ प्रमाणे चितवत्रा द्याग्यो—‘ हु रात्रिना पाजला पोहारे सुतो होउ, तो-
पण ब्राह्म मुहूर्तमा स्वत’ जागी जाउनु अने आजेतो अर्थ रात्रे सुतो हतो,
तोपण आ अर्थ प्रहर दिवस चढ्यो ते उता केम जाग्यो नहीं, तेनु शु कारण
हशे ? वडी हजु मारा नेत्रो निझाथी व्याप्त केम हशे ? तेमज मारा आस-
नो पवन हजु सुगयी केम नथी ? ” आ प्रमाणे चितवता केशवने यइ कहु,

“ હે સત્પુરુષ, તમે ધીરપણુ ઝોમીદો. અને પ્રજાતના કૃત્ય કરી પારણુ કરો. ”
 કેશવ ઘોઘ્યો—“ હે યજ્ઞ, તારા યજ્ઞપણાથી હુ ઠગાયો નથી મને સ્વાતી થા
 યજ્ઞે કે, હનુરાશ્રિ છે આ દિગ્ગસનો પ્રકાશ તારી માયાથી ઉત્પન્ન થયેલો છે. ”
 આ પ્રમાણે કેશવ ગોચરો હતો, તેવામા તેના મસ્તક ઉપર આકાશમાથી પુષ્પની
 દૃષ્ટિ થઈ અને જય જય શબ્દ પ્રગટ થયો ત્યારે કેશવે પોતાની સન્મુલ્લ એક કા-
 તિવાદ્વા દિવ્ય પુરુષને જોયો. અને યજ્ઞાયતન, યજ્ઞ અને યજ્ઞના નક્તો જોવામા
 આવ્યા નહીં. તે દેવે કેશવને કહ્યું, હે મહાધીરજવાન, હે પુણ્યવાનમા શિરો-
 મણિરુપ, તમારા જેના પુરુષોની ઉત્પત્તિથી આ પૃથ્વી રત્નગર્જા કહેવાય છે.
 હમણા ફક્ત પોતાની સજાને વિષે રાત્રિ નોજનના ત્યાગના વિષયમા તમારા
 ધૈર્યનુ અત્યંત વર્ણન કર્યું તે મારાથી સહન થઈ શક્યુ નહીં. હુ વહ્નિ નામે દેવ
 હુ પછી તમારી પરીક્ષા કરવાને માટે હુ અહિં આવ્યો, પણ નિયમને વિષે દૃઢ
 ચિત્તવાદ્વા એવા તમાર એક રોમ પણ ચલિત કરવાને હુ સમર્થ થયો નહીં, હવે
 હુ તમોને સ્વમાનુભુ તમે મારો અપરાધ ક્ષમા કરો વહ્નિ દેવનુ દર્શન નિષ્ફલ
 ન હોય, તેથી તમે મારી પાસે કાંઈક વર માગી ઢ્યો, અથવા તમારા જેવા સત્પુ-
 રુષોને કોઈ જાતની ઇચ્છા હોતી નથી, પણ મારે પોતાને પોતાની નક્તિ દેવાન-
 થી જોઈએ, તેથી હુ તમોને બે વરદાન આપુ હુ “ આજથી જે કોઈ રોગી પુ-
 રુષ તમારા અગ્નિ દાગેવા જગતને પોતાના શરીરનુ સિંચન કરશે, તે તત્કાલ
 નીરોગી થશે ” બીજુ તમે કદાચિત્ આતુરતાથી જે કાંઈ ચિંતવશો, તે કાર્ય
 સત્વર સિદ્ધ થશે ” આ પ્રમાણે બે વરદાન આપી તે કેશવને સાકેતપુરની પા-
 સે મુક્તી તે દેવ અદૃશ્ય થઈ ગયો કેશવે પોતાના આત્માને કોઈ નગરની પાસે
 રહ્યો જોયો. તે પછી સૂર્યોદય થતા કેશવ પોતાનુ નિત્ય કૃત્ય કરી તે નગર જો-
 વાને અદર ગયા જતા માર્ગમા કોઈ પ્રદેશના મધ્યજાગે રાજાદિ લોકોને ધર્મો
 પદેશ આપતા કોઈ આચાર્ય તેના જોવામા આવ્યા. તે મહામાગધ્યરુપ માનતો
 કેશવ તત્કાલ ત્યા ગયો અને તે ગુરુના ચરણમા નમી પડ્યો અને પછી તેમની
 આગળ બેઠો ગુરુ ધર્મદેશના આપી દેશનાને અતે તે નગરના રાજા ધનનયે
 ગુરુને આ પ્રમાણે વિનંતિ કરી—“ જગવન, હુ જરાથી વ્યાપ્ત થયો હુ માટે
 હુ વ્રત ગ્રહણ કરુ તો ઠીક, પણ અપુત્ર હુ, તો મારા રાજ્ય ઉપર કોને
 સ્થાપિત કર ? આનુ ચિંતવન કરતો હુ રાત્રે સુઈ ગયો. તેવામા કોઈ દિવ્ય પુરુ-

पे स्वप्नमा आरी मने कथु, “ कावे प्रजाते देशातरथी तारा गुरु समीपे कोइ पुरुष आवशे. ते सत्पुरुषने तारा राज्य उपर स्थापी तु तारो मनोरथ पूर्ण करजे. ” आ स्वप्नथी तत्काळ हु जाग्रत थइ गयो प्रजातना कृत्यो करी अही आव्यो. त्या आ पुरुषने में आपनी पामे जोयो छे ” राजाना आ वचन सान्दरी ते गुरु ते केशवने रात्रि जोजनना त्याग सबरी सर्व वृत्तात कही स ज्ञाव्यो. आ वखते राजाए पूछ्यु, “ भगवन्, मने जे पुरुषे स्वप्नमा कथु हतुं ते पुरुष कोण हथे ? ” त्पारे गुरु बोल्या—“ आ केशवनी परीक्षा करनार वह्नि नामे देवताए तने स्वप्नमा कथु हतु. ” ते पडी राजा गुरुने नमी केशव सहित पोताना नगरमा गयो. अने मोटो उत्सव करी केशवने राज्य उपर अन्तिपेक क्यो पडी पोते गुरु पासे उत दण्ड चाड्नी नीकह्यो हतो

केशव राजा थया पडी प्रतिदिन चैत्यपूजा करतो हतो अने दीन जनोने दान आपतो हतो तेणे पोताना प्रतापथी सीमाराना गजाओने तारे करी झीधा हता ते न्याय मार्गे प्रेमथी पोतानी प्रजाने पावतो हतो

एक वखते केशव पोताना महेश्वना गोख उपर बेडो हतो, तेवामा नेने पोताना पितानु स्मरण थइ आव्यु पिताना दर्शन करवानी तीव्र इच्छा प्रगट थइ आरी आ समये जूमि उपर तेज मार्गे चाखता पिताने तेणे जोया. केशवे तत्काळ पोताना पिताने ओझखी झीधा तेज वखते ते महेश्व उपरथी नीचे उतर्यो, तेनी पाठक्ष घणा सेवको दोडता चाव्या. केशव मार्गमा आरी पोताना पिताना चरणमा नमी पह्यो. केशवने ओझखीने आश्चर्य पामी गयो केशवे कथु, “ हे पिता, तमे एरा समृद्धिवान् हता, ते आज्ञे राकना जेवा केम देखाओतो ? ” यशोवन पुत्रनी राज्यनी समृद्धि जोइ हृदयमा आनंद पापतो अने दुःखाथु वर्षावतो आ प्रमाणे बोड्यो—“ हे पुत्र, तु गया पछी में तारा जाड हसनं रात्रे जोजन करवा बेसायो, अर्थ जोजन क्यो पडी तेने अकस्मात् भ्रम उत्पन्न थइ आव्यो, अन ते मूर्ख ग्याइ पृथ्वी उपर पडी गयो तत्काळ ‘ आ शु थयु ’ एम चितवती अने दुःखातुर थयेवी तारी माता दीवो छावी अने तेणीए त्या जोयु, तेवामा तेना अन्नने विप्रे गरळ (विष) पडेल जोवाभा आव्य. पडी नृपाना ज्ञापमा जोग

ननु फल जोड़ अमो वधा कुटवे तने धर्मनो ज्ञाता जाणी मोये आक्रुद करवा
संख्यो, तेथी घणा लोको त्या एकठा थइ गया. तेवामा कोड एक विषवैद्य त्या
आवी चड्यो. अमोए ते वैद्यने पूछु के, “आ विष कोइ पण प्रयोगथी साध्य
छे के नहीं ? ” त्पारे तेणे कछु के, शास्त्रमा तिथि, वार, नक्षत्र आदि आश्रीने
साध्य असाध्यपणानो विचार कहेलो छे

ते आ प्रमाणे—

“ तिथय पचमी पष्ठ्य—ष्टमी नवमिका तथा ।

चतुर्दश्यप्यमावास्या—ऽहिना दष्टस्य मृत्युदा ॥ १ ॥

।शेषास्तु नैवमित्यर्थः।

दष्टस्य मृतये वारा ज्ञानुभौम शनैश्चरा ।

प्रात सध्याऽस्तसध्या च सक्रातिसमयस्तथा ॥ २ ॥

जरणी कृत्तिकाश्लेषा विशाखा मूळमश्विनी ।

रोहिण्यार्द्रा मघापूर्वात्रय दष्टस्य मृत्यवे ॥ ३ ॥

वारि श्रवतश्चत्वारो दशाश्च यदि शोणिता ।

वीक्ष्यते यस्य दष्टस्य स प्रयाति जवातरम् ॥ ४ ॥

रक्तवान् दश एको वा बिही काकापदाकृति ।

शुष्क श्याम स्त्रिरेखो वा दष्टे स्पष्टयति व्ययम् ॥ ५ ॥

सवर्त्त सर्वत. शोफो वृत्त सकुचितानन ।

दश शसति दष्टस्य विनष्टमिह जीवितम् ॥ ६ ॥

केशाते मस्तके जाले भ्रू मध्ये नयने श्रुतौ ।

नासाग्र ओष्ठे चिबुके कठे स्कंधे हृदि स्तने ॥ ७ ॥

कङ्काया नाजिपद्मेच लिङ्गे सधौ गुदे तथा ।

पाणिपादतले दष्ट स्पृष्टोऽसौ यमजिह्वया ॥ ८ ॥

“ पाचम, षष्ठ, आठम, नवमी, चौदश अने अमास-एट्ठही तिथिओ संपे दशेइया माणसने मृत्यु आपनारी छे, ते शिवायनी तिथिओ मृत्यु आपनारी नथी. रविवार, मंगलवार अने शनिवार एट्ठहा चार संपे दशेइया माणसने मृत्यु आपनारा थाय छे. प्रातःकाल, सायंकाल, सक्रांतिनो समय, पण मृत्यु आपनार छे. नक्षत्रोमा, जरणी, कृत्तिका, अश्लेषा, विशाखा, मूळ, अश्विनी, रोहिणी, आर्द्रा, मघा, ज्येष्ठा पूर्वा (पूर्वाफाल्गुनी, पूर्वाषाढा, पूर्वाजाऊपद) एट्ठहा नक्षत्रो संपे दशेइया माणसने मृत्यु आपनारा छे. संपे दशेइया माणसना जखमना चार जागमाथी जो पाणी जरता अने रुधिरवाला देखाय तो ते माणस अवश्य मृत्यु पामे छे. ज्या संपे दश माथी होय ते जाग रुधिरवालो, त्रिछवालो, कागडाना पग जेरी आकृतिवालो, शुष्क, ज्याम अथवा जण रेखावालो होय तो ते दशेइया माणसना नाशने करेछे. जो दश आचर्च-धुमरीवालो, सभ तरफ सोजावालो, गोळाकार अने संकुचित मुखवालो होय तो ते जीवितनो नाश सूचवेछे. केशने अंते, मस्तक उपर, दायाद, ये भ्रुकुटीनी बन्चे, आखे, काने, नासिकाना अग्र जागे, होठे, हडपचीए, गळे, काधे, छातीए, स्तने, काख उपर, नाभिए, झिगे, साया उपर, गुद उपर अने हाथ पगने तट्टीए रुशायलो पुरुष यमराजनी जिह्वाधी स्पर्श करायलो छे, अर्थात् मृत्यु पामे छे. १-२-३-४-५-६-७-८

शास्त्रमा आ प्रमाणे दखे छे, पण आ हस संपे दशेइयो नथी, परंतु तेना उदरमा गरलनो प्रवेश थयेछ छे, तेथी तेमा सा य-असायनो विचार करवो शा कामनो छे ? ” आवा ते विपर्ययना वचन साजळी में तेने पृष्ठयु के, “त्यारे आ हस शा उपायथी जीवे ?” त्यारे तेणे मंत्रनु आन्धान करीने कथु, “तमारो कौछ पण उपाय चादशे नही, तेथी तेने माटे श्रम करवो नही. कारण के, आ सर्पनु त्रिप तेना शरीरमा हलवे हलवे व्यापी जशे, अने आ बालकनी काया तेनाथी एक मास मुधी गळती जशे. पछी एक मासे तेनु मरण नीपजशे.” आवा तेना वचन साजळी सभ लोकानु विसर्जन करी तारा जाइ हंसने एक शय्यामा मुचामी हु पाच दिवस मुधी तेनी शी स्थिति थाय छे ते जोतो त्रमां रतो. तेइया वखतमा तेना शरीरमा रोम रोम त्रिछो पन्खा लाग्या तेथी ते मृत्यु पामी गयो. पछी हु तारी शोध करवाने घरमाथी बाहेर नीकट्यो. हु घणो मार्ग

ઉદ્ધવન કરી અહિં આવ્યો, ત્યારે પુણ્યયોગે તારો અચાનક મેદાપ થઈ આવ્યો
 પેરથી નીકળ્યા મને આજે માસ પૂર્ણ થાય છે આજે તે હસનુ મૃત્યુ થયુ હશે,
 અથવા હમણા થશે " પિતાના આવા વચન સાંજળી કેશવ અતિશય સ્વેદાતુર
 બની ગયો. તે પોતાના મનમાં આ પ્રમાણે વિચાર કરવા લાગ્યો--“ અહિંથી તે
 નગર સો યોજન દૂર હશે હવે મારા જીવતા વાધવનુ મુશ્કેલ જોવા શી રીતે જાનું ?”
 આ પ્રમાણે જેવા પોતે વિચાર કરે છે, તેમાં કેશવે પોતાના આત્માને પિતા સહિત
 હસની પાસે રહેલો જોયો હસનુ શરીર અત્યંત કોદાઈ ગયુ હતુ તેની દુર્ગત
 ચારે તરફ પ્રસરતી હતી તેથી સર્વ પરિવારે તેને ઢોમી દીધો હતો અતિ રુદન
 કરવાથી જેથીના નેત્ર શૂન્ય થઈ ગયેલા છે એવી તેની માતા તેની પાસે બેઠી હતી
 નરકની પીઠાથી પીઠિત અને મૃત્યુ જેની નજીક છે એવો હસ પૃથ્વી ઉપર ના-
 સ્થેલો જોવામાં આવ્યો તેને જોતાજ ‘ હુ અહિં અકસ્માત્ શી રીતે આવ્યો ? ’
 એમ વિચાર કરતા કેશવે તેજ પ્રસવે પોતાની સમીપે પેલા બહિર્લેખને ઉઠેલા
 જોયો. તત્કાલ તે દેવ બોલ્યો--“ મિત્ર, અવધિજ્ઞાનથી તારી પીઠા મારા જાણમાં
 આવતા તને આપેલું વરદાન સત્ય કરવાને હુ લતાવલો આવ્યો અને તને અહીં મુકી
 તારા મનોરથ મેં પૂરા કર્યા છે. ” આ પ્રમાણે કહી તે દેવ તત્કાલ અદૃશ્ય થઈ
 ગયો તે પછી હર્ષ પામેલા કેશવે પોતાના હસ્તના સ્પર્શવાનુ જણ લઈ હસના
 શરીર ઉપર તેનું સિંચન કર્યું એટલે તત્કાલ હસ રોગથી મુક્ત થઈ પેઠો થયો
 અને તેનું સ્વરૂપ પૂર્ણા જેવું થઈ ગયું હસને આવો નીરોગી અને સુદર જોઈ સર્વ
 પરિવાર આનંદિત થઈ ગયો સર્વે સાનદાશ્વર્ય થઈ કેશવના ગુણોની પ્રશંસા કરવા
 લાગ્યા. તે વચ્ચે વીજા રોગી અને વિપની પીઠાથી પીડાતા એમ ઘણા લોકો
 આવી કેશવના અગ્ને સ્પર્શેલા જણવને પોતાના શરીરનું સિંચન કરી નીરોગી
 થવા લાગ્યા ધર્મનો આવો પ્રત્યક્ષ પ્રભાવ જોઈ તેના સમગ્રીઓ અને વીજાઓ
 રાત્રિજોજનના ત્યાગનું વ્રત ગ્રહણ કર્યું હતું પછી કેશવરાજા પોતાના કુટુંબને
 પોતાની રાજધાની સાકેતનગરમાં લઈ ગયો. ત્યાં કેશવ ચિરકાલ રાજ્ય જોગવી
 ઘણા લોકોને ધર્મ માર્ગમાં લાવી અને પોતે શ્રાવક ધર્મને પાલવી છેવટે સદ્ગતિનો
 જાજન થયો હતો. એ પ્રકારે રાત્રિજોજનના ત્યાગ વિષે કેશવનો વૃત્તાંત કહેવાય છે.

આ પ્રમાણે અન્વય અને વ્યતિરેકવાચા આ હસ કેશવનો દૃષ્ટાંત સાંજળી
 વિવેકી પુરુષોએ રાત્રિજોજનના ત્યાગમાં લગ્યમવત થયું એવી રીતે શ્રાવકની પદ્ધિ

मातु स्वरूप कहेवामा आय्यु ठे.

श्रावकने निवास करवा योग्य स्थानकतुं स्वरूप

“ न चैत्य साधर्मिक साधुयोगो, यत्रास्ति तद्ग्रामपुरादिकेषु ।
युतेष्वपि प्राज्यगुणैः परैश्च, कदापि न श्रावजना वसन्ति” ॥१॥

“ ज्या चैत्यो, साधर्मिकजनो अने साधुओंनो योग होतो नही, तेवा गाम
तथा नगर वगेरे कदि बीजा घणा गुणोथी युक्त हांय तोपण तेमा श्रावक लोको
वसता नही ” १

अहि बीजा गुणो एट्ठे सार राज्य, जल, धणा, धन उपार्जन करवाना
व्यापारादि साधनो, कुडुबीओ, र, हाट अने सारा स्थानो वगेरे समजवा. जे
नगरमा जिनाल्लयो होय, साधर्मिक वधुओ अने उत्तम धर्मनो उपदेश आपनारा
साधुओ होय, तेवा गाम के नगरमा श्रावको वसेने. ते बिषे बीजे स्थले पण
कथु छे के,—

“ बहुगुण आर्षणेविहु, नगरे गामे च तत्थ न वसेइ ।

तत्थ नवि जइ चेइय साहम्मि य साहु सामग्गी” ॥१॥

तेनो जावार्थ उपर प्रमाणे ठे.

ते नगरादिकमा वसनारा श्रावकोए केवा पनोशमां

न रहेवुं ? ते कहेवे

“ पाखंनि पारदारिक—नटनिर्दयशत्रुधूर्तपिशुनानाम् ।

चौरादीना च गृहा—न्यर्णे न वसति सुश्राद्धाः” ॥२॥

“ पाखनी, व्यजिचारी, नट, निर्दय, शत्रु, धूतारा, चामीया अने चो-
र वगेरेना घरना पडोशमा उत्तम श्रावकोए रहेवुं नहीं. ” १

अहीं आदि शब्दथी दूपा वगरना, अजिमाती, दासी, गोळा, जुगारी
अने विद्रूपक वगेरे जाणना आवा पनोशमा रहेवार्थी अनुरूपे सम्यक्त्वनो नाश
थाय, परस्त्रीगपननी डडा थाय, तेमनी कट्टानी अजिह्वापा थाय, क्रूर परिणाम

उत्पन्न थाय, प्राणनो नाश थइ जाय, डव्यनी हानि थाय, राजदमादिकना कष्ट
ठपजे, कलहनी वृद्धि थाय, इत्यादि घणा दोषो थवानो सज्जव डे, माटे ते
वर्जवा योग्य डे.

केवो श्रावक उत्तम गणाय ?

“ मातापित्रोर्भक्तः कुलशीलसमैश्च विहितविवाहः ।

दीनातिथिसाधूना प्रतिपत्तिकरो यथायोग्यम् ” ॥ १ ॥

“ जे माता पितानो भक्त होय, कुल शीलमा सरस्वाओनी साथे वि-
वाह करनार होय अने योग्यता प्रमाणे दीन, अतिथि अने साधुओनी वरदास
करनार होय. (आधो श्रावक उत्तम गणाय डे) १.

आ उपर्यी श्रावके समजवानु के, तेणे समान कुलशीलवाळानी साथे
विवाह सबध जोडवो. विरुद्ध कुलशीलवाळानी साथे विवाह सबध जोडवायी
निरतर उद्वेग रहेवाने क्षीये धर्मेनी हानि थाय छे बळी तेणे दीन पुरपोने दा-
न आपवु अने उत्तम मुनिराजनी भक्ति करवी.

बळी कशु डे के,

“ परिहरति जनविरुद्ध दीर्घं रोषं च मर्मवचनं च ।

ईष्टं शत्रूणामपि परितप्तिविवर्जको जवति” ॥ १ ॥

उत्तम श्रावक लोकविरुद्ध, दीर्घकाळनो रोष अने मर्मवचननो त्याग करे छे
अने शत्रुओने पण इष्ट होय डे तेमज परिताप करतो नथी. ” १

बयी कशु डे के,

“ सव्वस्स चेव निदा विसेसओ तहय गुणसमिद्धाण ॥

उज्जुधम्माण हसण रीढा जणपूयणिज्जाणं ॥ १ ॥

बहुजणविरुद्धसगो देसाचारस्स लघणा चेव ।

एमाइयाइ इच्छंढं लोगविरुद्धाइ नेआइति ” ॥ २ ॥

अर्थ—सर्व प्राणीओनी निंदा—विशेषे करीने गुणोबने समृद्ध थयेला

जनोनी निंदा, सरल स्वभावो प्राणीओनी मज्जरी, पूज्य जनोनी हेतना, बहु जनना विरोधी मनुष्यनो ससर्ग, देशाचारु उद्वयन करु, बिगेरे आ सर्व लो-
कविच्छ जाणवा.

उही श्रावके पासव्यादिकना अत्रह सेवा वगेरे पुराचार जोधने धर्मनी
विमुखता करवी नहि. कहु ठे के—

“ पासव्याईण फुन अहम्मकम्मं निरिक्खए तहवि ।

सिद्धिओ होइ न धम्मे एसो द्विय वंचिओत्ति मइ” १।

आ गाथानो अर्थ उपर प्रमाणे ठे, मात्र चौथा पदको अर्थ एवो ठे
के, ते विचारो राक कमें करीने उगाणो ठे एट्ठे के जेणे कटपट्टकना माहात्म्यने
नीचु करेवु ठे तथा जे समस्त सुख आपवाने समर्थ छे तेवु आ अपार ससारसमुच्च-
मा तारवाने यानपात्र समान अति निर्मल चारित्र पामीने उपर कथा प्रमाणे प्र-
वर्तते—माटे ते कर्मवडे उगायो ठे.

वही कोड मुनिने स्वस्ति जोइने तेनी उपर निःस्नेहपणु राखे नहीं.
परतु ते एकातपणे ते मुनिने मातापितानी जेम शिक्षा आपे ठे तेने माटे क-
हु ठे के,—

“ साहूस्स कइवि खलिअ ढट्ठण न होइ तत्थ निन्नेहो ।

पुण एगते अम्मा पिणव्वसे चोअणं देइ” ॥ १ ॥

“ आ गाथानो अर्थ उपर आबी गयो ठे. आधी करीने श्रावक सा-
वुना मातापिता समान ठे एम सूचव्यु ठे.

ठाणाग सूत्रमा चार प्रकारना श्रमणोपासक श्रावको कहेला ठे—१ मातापि-
ता समान, २ चाइ समान, ३ मित्र समान अने ४ सपत्नी—शोभ्य समान
ते चार प्रकारना श्रावकोने माटे आ प्रमाणे गाथा ठे.

“ चितइ मुणिकज्जाइ न दिट्ठ खल्लिओ वि होइ निन्नेहो ।

एगत वच्छलो मुणि—जणस्स जणणीसमो सहो” ॥१॥

“ मुनिनु कार्य चितवे, मुनिने स्वस्ति जोड स्नेह रहित न थाय

અને મુનિ ઉપર એકાંતે વાત્સલ્ય રાખે, તેથી શ્રાવક મુનિને માતાપિતા સમાન થાય છે ” ?

હવે શ્રાવક જાણ સમાન કેવી રીતે થાય છે ? તે કહે છે—

“ દિયણ સસિણેહોચ્ચિય મુણીણ મદાદરો વિણયકજ્જે ।

ભાજસમો સાહુણં પરાજ્ઞવે હોણ સુસહાઓ ” ॥ ૧ ॥

“ મુનિને ઘાટે હૃદયને વિષે સ્નેહવાહો, વિનય કાર્યમા મદ આદરવાહો અને પરાજ્ઞમાં સહાયજૂત થનારો શ્રાવક મુનિને જાણ સમાન છે. ૧

શ્રાવક મિત્ર સમાન કેવી રીતે તે કહે છે.

“ મિત્તસમાણો માણાણ્હિ રુસણ અપુચ્છિઠ કજ્જે ।

મન્નંતો અપ્પાણ મુણીણ સયણાઠ અપ્પજાહિઅ ” ॥૧॥

“ મુનિને પોતાના કુટુંબથી અધિક માનતો અને માનાદિકને વિષે રોષ કરનારો અને પુઠ્યા વગર કાર્ય કરનારો, તે શ્રાવક મુનિને મિત્ર સમાન છે. ૧

શ્રાવક મુનિને શોક્ય સમાન કેવી રીતે થાય છે ? તે કહે છે—

“ ઘણ્ઠો ઊદ્ધપ્પેહી પમાય સ્વલિઆણ નિચ્ચમુચ્ચરણ ।

સહો સવક્કિકપ્પો સાહુજણ તણસમ ગણણ ” ॥ ૧ ॥

“ સ્ત-ધ, મુનિના છિદ્ર જોનારો, ‘ આ મુનિ પ્રમાદી અને સ્વલિત છે ’ એમ નિત્ય વોદ્ધનારો, અને સાધુજનને તૃણ સમાન ગણનારો શ્રાવક મુનિને શોક્ય સમાન છે. ૧

શ્રાવકનું સક્ષિત આન્દિક

“ પ્રવુદ્ધ્ય દોપાટમજાગમાત્રે સ્મૃત્વોઞ્જ્વલા પચનમસ્કૃતિ ચ ।

અવ્યાપૃતોઽન્યત્ર વિશુદ્ધચેતા ધર્માર્થિકા જાગરિકા સ કુર્યાત્ ॥૧॥

“ રાત્રિને આઠમે જાગે ઇટ્થે ચાર ઘડી રાત્રિ વાકી રહે ત્યારે શ્રાવકે જાગીને હજ્વલ એવા પચ નમસ્કારનું સ્મરણ કરવું પડી વીજા કામમા જોવાયા

વગર-પટલે ગૃહકાર્યમા લામ્યા શિવાય શુદ્ધ હૃદયવાદા થડ ધર્મજાગરિકા કરવી. ” ?

તે ધર્મજાગરિકા શી રીતે કરવી ? તે કહે છે—

“ કોડહં કા મેડવસ્થા, કિં ચ કુલ કે પુનર્ગુણા નિગમા ।

કિં ન સ્પૃષ્ટં ક્ષેત્રં, શ્રુત ન કિં ધર્મશાસ્ત્રં ચ ” ॥ ૧ ॥

“ હું કોણ હું ? મારી શી અવસ્થા છે ? માર કુલ શુ છે ? મારામા કેવા ગુણો છે ? મેં કેવા નિયમો કર્યા છે ? મેં ત્યા ક્ષેત્રને સ્પર્શ્ય નથી ? અને મેં શુ ધર્મશાસ્ત્ર સાન્નિધ્યું નથી ? ” ?

તે વિષે વિશેષ કહે છે. રાત્રે નિદ્રાથી મુદ્ધિત એવા લોચનવાદા શ્રાવકે પ્રથમ ઊઠી ચિત્તની પડતા પ્રાપ્ત કર્યા શિવાય તેણે ચિંતવતું કે, હું કોણ છું ? હું મનુષ્ય છું કે દેવતા છું ? હું મનુષ્ય છું તો મારી શી અવસ્થા છે ? હું વાદ્યાવસ્થામા છું કે યૌવન અવસ્થામા છું ? જો યૌવન અવસ્થામા હોઉં તો મારામા માલ્યચેષ્ટાઓ અને દૃઢચેષ્ટાઓ ન થાઓ, હું યુવાવસ્થાવાલો છું, તો પડી માર કુલ શુ છે ? શ્રાવક કુલ છે કે ઘીર્ણુ કુલ છે ? જો માર શ્રાવક કુલ છે, તો મારામા કેવા ગુણો છે ? મૂલ્લ ગુણો છે કે ઉત્તર ગુણો છે ? વઢી મ કેવા નિયમો—અન્નિગ્રહોધારણ કરેલા છે ? ઊત્તેવૈન્નવે ૧ જિનતુવન, ૨ વિવ, ૩ પ્રતિષ્ઠા, ૪ પુસ્તક, ૫-૬-૭-૮ ચતુર્વિધ સય, અને ૯ શત્રુજયાદિ તીર્થયાત્રા—આ નવ લક્ષણવાલા નવ ક્ષેત્રોને વિષે મેં ક્યા ક્ષેત્રો સ્પર્શ્યા નથી ? ધર્મશાસ્ત્રમા દર્શનકાલિક વગેરેમા મેં શુ શુ નથી સાન્નિધ્યા ? માટે હું ક્ષેત્ર સ્પર્શવાને માટે તથા ધર્મશાસ્ત્ર સામ્બલવાને માટે લગ્યમ કરું. વઢી તે શ્રાવક કે જેને આ સસારને વિષે વૈરાગ્ય લત્પન્ન થયો છે, તે દીક્રા લેવાના યાનને મુક્તો નથી. જેને તે સમયે વીજો વ્યાપાર નથી પડેલો તે દીક્રાના અભિજ્ઞાપથી આ પ્રમાણે ચિંતવે છે—“ તે વજ્રસ્વામી પ્રમુગ્ધને ધન્ય છે કે જેમણે વાદ્યાવસ્થાને વિષે સમગ્ર દુઃખો જેથી નિવારણ થાય તેવા સસારના કારણોનો ત્યાગ કરી શુદ્ધ હૃદયથી સયમનો માર્ગ સેવ્યો છે અને હું તો અથાપિ ગૃહસ્થાવાસરૂપી પાશમા પમેલો તે માર્ગ સેવવાને શક્તિમાન થયો નથી, તેથી મારે તેજો શુદ્ધ દિવસ ક્યારે આવશે કે જ્યારે હું મારા આત્માને ધન્ય માનતો સયમ માર્ગને અગીકાર કરીશ.” (ઝત્યાદિ શ્લોકમા કથુ નથી તોપણ જાણી લેવું.)

આદિ પ્રશ્ન કરે કે, “યતનામા તપઃ ણ્ના શ્રાવકોને યદુ આરજપણુ
હોમણી સ્નાન કરવું અનુચિત છે.” તેના ઉત્તરમા રહે છે કે, ‘એમ કહેવું નહીં,
સાગળ નો પડી જવ, ઘૂષ, પુષ સોરે આરજના હેતુ હોમણી, તેમનો પણ નિષેય
આવી વળે, માટે વસ્ત્રોને તેનો નિષેય કરવો યદુ નથી સ્વુ છે કે,—

“છજીવ કાયસંયમા, દલ્લથ્થ ઇસોવિ સુબ્બ કસિણો ।

તો કસિણ મયમવિક્ક પુપ્પાહય ન દલ્લતિ ” ॥ ૧ ॥

“જીવનિકાયની યતનાત હોય તે હલ્લમ્મચી વિગમ પામે, તેથી
મળું યતનાત હોય તે પુપ્પાહિરને દલ્લતા નહી.”

અર્થ—

‘અકમિણપવત્તયાણ, ચિરયાચિરયાણ ઇમ મ્મજ્જુજુત્તો ।

સંમાર પપણુકરણે, દલ્લથ્થણ કલ્લટિટ્ઠનો ” ॥ ૧ ॥

“અમર્ણ ચાગિરે રિપે મવર્તનારા ણ્વા વિનાચિરતી શ્રાવકોને સ-
સાર પાવજે—અણુ વગ્ગા માટે રુચના દણે કરી હલ્લમ્મચી મવર્તન
યુક્ત છે. ’

હત્યાદિ આગમ પ્રમાણે છે, માટે હવે તે રિપે રિપે વિચાર કરવાની
જાર નહી.

દેશના કર્મ પડી શ્રાવક વિતરપૂર્વક ગુરુદત્ત આચરે, તે રહે છે—

“શ્ચી યથા ક્ષારજલ્લે પયોનિધો રમ્મત્તપિ સ્વાહુજલ પિવેલ્લદા ।

તથેય જૈનામૃતવાણિમાદરા—દ્વજદ્વહી સમૃતિ મધ્યગોડપિ મન્ના ।

“જમ શ્ચી જાતનો મન્ય ચાગ જવચાગ સમુદ્ધમા ચમતા હવા પળ
મદા મોટુ જવ લીટો, તેમ ચાગના મધ્યમા રહેશે પણ ગૃહમ્ય શ્રાવક જૈન
આગમની અન્ન જેવી ચાગીને આદરથી મેરે. ”

તે પડી આરજે શાચ તથા ગ્જાનાદિર માગુડને પ્રમાણે ચાગા ચોગ પળ
ઝોયશદિ મારી દેશ ચન્નસાન વડુ આ ચાગ દર્શાવી નહી નોપા નાવી હેવી
તે પડી આરજે શુ શુ કરવું જોઈય તે રહે છે—

આ પ્રકારે રાત્રિને શેષ જાગે ચિંતવન કરી પઢી થાવક શુ કાઢે તે કહેઢે-

“ વિભાવ્ય ચેત્ય સમયે દયાલુરાવડ્યક શુદ્ધમનોંગવલ્લ. ।

જિનેંદ્રપૂજા ગુરુવદન ચ, સમાચરેત્રિત્યમનુક્રમેણ ” ॥૧॥

“ દયાલુ એવા થાવકે એ પૂર્વોક્ત પ્રકારે ઇચ્છે રાત્રિ મુહૂર્તમાત્ર વાકી રહે ન્યારે સામાયિકાદિ પ્રત્યાર્પણ પર્યંત લોકોત્તર ભાગપૂર્વક આવશ્યક કરવા. જો તે વ્યાકુલપણાને લઈને પમાવડ્યક કરવાને અશક્ત હોય તો તે નિશ્ચે કરી યથાશક્તિ પ્રત્યાર્પણ આવડ્યક ચિંતવે, તેને માટે કહુ ઢે કે, “ થાવકે જઘન્યથકી નમસ્કાર સહિત પ્રત્યાર્પણ તો કરવુજ. ” તે પઢી સૂર્યેતુ અર્ધચિંત્ર જોવામા આવે ત્યારે શુદ્ધ અને મનોહર વલ્લ અંગે ધારણ કરી જિનેંદ્રની પૂજા આચરેઢે. તે પૂજાને માટે પ્રથમ યતનાઈ કરીને વિધિપૂર્વક ઘર દેરાસરની પૂજા કરી પઢી પૂજાના હપ-કરણ ગ્રહણ કરી મહોત્સવપૂર્વક શ્રી જિનાલ્લયમા જઈ મુલકોશ વાધી દશ ત્રિક, પાચ અન્નિગમ ઇત્યાદિ શાસ્ત્રોક્ત વિધિપૂર્વક જિનપૂજન કરે ઢે [પૂજાના નેદોતુ વ્યાર્પણ શ્રી જ્ઞાતાર્મકથા આદિ સિદ્ધાંતને અનુસારે પ્રથમ પ્રકાશમા આપેલુ ઢે ત્યાલી જાળી લેલુ.]

પ્રથમ જે કહુ કે, “ શુદ્ધમનોંગ વલ્લ ” તે આ પ્રકારે-પ્રથમ સર્વ સા વય અયવસાયતુ વર્જલુ, તે મનની શુદ્ધિ. તે પઢી નિર્જીવ ઇચ્છે કચરા રહિત તથા પોદ્ધાશ ધિનાની ભૂમિને વિષે અલ્પજલ અને હસ્તના વહુ વ્યાપારવને સર્વાંગ સ્નાન કરલુ, તે અગશુદ્ધિ તે પઢી પવિત્ર, શ્વેત, અલ્પમિત્ર વલ્લ ધારણ કરવા તે વલ્લશુદ્ધિ. આ પ્રમાણે મન, અગ અને વલ્લની શુદ્ધિ કરવી. સ્નાનપ્રતે દેહશુદ્ધિ કર્યા શિવાય દેવપૂજા કરાય, એમ કહિ પણ માનલુ નહીં કારણ કે, તેમ કરવાથી આજ્ઞાતના થવાનો પ્રસંગ આવે ઢે જમ પર્યંત નિર્મલ શરીરધારી દેવતાઓ પણ વિશેષ શુદ્ધિને માટે સ્નાન કરીનેજ દેવપૂજા અર્થે મથતેઢે તો જેને નવ અને અગીયાર પ્રવાહ નિરતર સ્રવતા ઢે અને જે છુર્ગધી મનવાદ્ધા ઢે એવા મનુષ્યાથી સ્નાન કર્યા વિના જિનપૂજા કેમ કરાય ? એ કારણને લઈને દેવ પૂજા કરનારને સિદ્ધાંતમા ટેકાણે ટેકાણે “ અદ્યાયા કય ત્વિકમ્મા ” “ ન્હાને જેણે પૂજા કરી ઢે. ” એમ વિશેષણ આપેલુ ઢે.

अहि प्रश्न करे ठे के, “ यतनामा तत्पर एवा श्रावकोने बहु आरजपण होवाथी स्नान करु अनुचित ठे. ” तेना उत्तरमा कहे ठे के. “ एम कहेवु नही, कारण तो पत्नी जल, रूप, पुष्प वगैरे आरजना हेतु होवाथी, तेमनो पण निषेध आगी परुगे, माटे पन्तिने तेनो निषेध करवो इष्ट नथी. ऋतु ठे के,—

“ छज्जीव कायसंयमा, दब्बथ्य एसोवि सुझइ कसिणो ।

तो कसिण सयमविज्ज, पुप्फाइय न इच्छति ” ॥ १ ॥

“ ठ जीवनिक्कयनी यतनावत होय ते अव्यस्तयथी विराम पामे, तेथी संपूर्ण यतनावत होय ते पुष्पादिकने इच्छता नथी. ”

अथवा—

‘ अकसिणपवत्तयाण, विरयाविरयाण एस खट्ठुजुत्तो ।

संसार पयणुकरणे, दब्बथ्यए कूवढिट्ठतो ” ॥ १ ॥

“ असपूर्ण चारिजने निषे प्रवर्त्तनारा एवा विरतागिरती श्रावकोने संसार पातलो-झण्ड करमा माटे कुमाना दृष्टाते करी अव्यस्तयमा प्रवर्त्तन युक्तज ठे. ” १

इत्यादि आगम प्रमाणे छे, माटे हवे ते विषे विगेष विस्तार करवानी जरूर नथी.

देवपूजा कर्मा पत्नी श्रावक विनयपर्यंक गुरुवदन आचरे, ते कहे ठे—

“ शृंगी यथा क्षारजले पयोनिधौ वसन्नपि स्वाद्भुजल पिबेत्सदा ।

तथैव जैनमृतवाणिमादरा—द्रजद्दृही ससृति मव्यगोऽपि सदा ॥ १ ॥

“ जेम शृंगी जातनो मत्स्य सारा जलवाला समुद्रमा वसता उता पण सदा मरि जल पीरेजे, तेम संसारना मव्यमा रहेवो पण गृहस्थ श्रावक जैन आगमनी अमृत जेरी वाणीने आदरथी सेवेड. ” १

ते पत्नी श्रावके बाह्य तथा ग्यानादिक साधुछने प्रभाते स्वाया योग्य एवा औपथादि द्वावी देवा यत्नवान थयु आ चात दर्शनी नथी तोपण जाणी हेवी. ते पत्नी श्रावके शु शु करुं जोष्ट ? ते कहे ठे—

“દ્રવ્યાર્જનં સદ્વ્યવહાર શુદ્ધ્યા, કરોતિ સન્ધોજનમાદરેણ ।

પૂજાદિકૃત્યાનિ વિધાય પૂર્વં, નિજોચિત મુક્તવિશેષઙ્ગૌલ્ય.” ૧૧ ।

તે પડી આવક વ્યવહારશુદ્ધિએ ધ્વન્યોપાર્જન કરે છે. ત્યાર વાદ પહેલાં મ યાન્હકાલ સંબંધી દેવપૂજા કરીને, મુનિ મહારાજાઓને દાન આપીને અને વૃષ્ઠ, આતુર, અતિથિ અને પશુ વગેરેની ચિતા કરીને વિશેષ દોહુપતાનો ત્યાગ કરી શ્રાવક પોતાને યોગ્ય એવું જોજન આદરથી કરે છે. યોગ્ય એવું જોજન એમ કહેવાનો આશય એવો છે કે, સૂતકવાત્યુ જોજન દ્વોકવિરુદ્ધ હોવાથી, અનતકા-યાદિએ વ્યાપ્ત એવું જોજન આગમવિરુદ્ધ હોવાથી અને મધમાસાદિકતુ જોજન ઉત્તયચોક-શાસ્ત્ર વિરુદ્ધ હોવાથી શ્રાવક કરતો નથી, તેમ દોહુપપણાથી પોતાના જઠરાગ્નિના વદ્ધનો વિચાર કર્યા વગર શ્રાવક અધિક જોજન કરે નહીં. કારણ કે, અધિક જોજન કરવાથી ઝમન, ઘિરેચન આદિ રોગની ઉત્પત્તિ અને તેમાંથી મરણ પ્રમુખ વધુ અનર્થ ઉત્પન્ન થાય છે, તેથી જે મિતજોજન કરે છે તે પડી ધર્મ-શાસ્ત્રનો પરમાર્થ ચિત્તેથી યોગ્ય ધ્યાપારમા દિવસના ત્રીજા પોહોરતુ નિર્ગમન કરે-છે. સૂર્ય અસ્ત થતા પહેલાં સન્ધ્યાકાલે જિનપૂજા કરે છે. જો હિન્દુસ્ત[વેશણા]તુ પ્રત્યાર્યાન કર્યું હોય તો ચાર ઘંટી દિવસ વાકી રહે ત્યારે વ્યાહુ કરેછે, એ શ્લોકમા કહેલ નથી તોપણ જાણી લેવું

ત્રિકાલ જિનપૂજાનો વિધિ

“પ્રાતઃ પ્રપૂજયેદ્ધાસૈ મધ્યાન્હે કુસુમૈર્જિનમ્ ।

સધ્યાયા ધૂપનૈર્દાપૈસ્ત્રિધા દેવ પ્રપૂજયેત્ ” ૥ ૧ ॥

“પ્રાતઃકાલે જિનેશ્વરને વાસકેપથી પૂજવા, મધ્યાન્હે પુષ્પાંથી પૂજવા અને સ યાકાત્રે ધૂપદીપથી પૂજવા-એમ જિનદેવને ત્રિકાલ પૂજવા.” ૧

इति श्रावक दिन कृत्य

श्रावक रात्रि कृत्य सक्षेप.

“ कृत्वा षडावश्यकधर्मकृत्यं, करोति निष्णामुचितक्षणे च ।

हृदि स्मरन् पंच नमस्कृतिं स, प्रायः किलात्रह्य विवर्जयश्च” ॥ १ ॥

“ ते पंडी श्रावक षडावश्यकरूप धर्मकृत्य [मतिक्रमण] करीने योग्य अवसरे निष्ठा करे ठे [ते बखते ते शु करे ठे ? ते कहे ठे.] ते समये हृदयने विषे पंचपरमेष्ठी नमस्कारनु स्मरण करेठे अने प्राये करीने अब्रह्मनो परिहार करेठे अने तेम करता निष्ठा करेछे. अहि प्राये करीने कहु ठे, तेनो हेतु एषो ठे के, ऋतुकाळे सतानने अर्थे तथा वेदोदय शमावसाने अर्थे तेमज पोतानी विवाहित स्त्रीने अब्रह्म सवानो अनियम होइने अब्रह्म सेवा बनी आवे छे. तेम वझी श्रावक मैयुन जावमा अत्यंत क्षोत्रुप न थाय, ते पण सूचव्यु ठे. ए रीते श्रावकना अहोरात्रना कृत्यो सक्षेपमा कहेवामा आव्या ठे.

हवे उपर कहेल देवपूजाना विषयमा विशेष कहेवामा आवे ठे. कारण के बारवार जिनपूजानु विधान मोटा पुण्यना द्वाजनु कारण ठे. तेने माटे कहु ठे के,

“ वीसेसङ्घट्टिजणणी, दुग्गङ्गदालिदुस्सुक्कनिहलणी ।

दंसणसुद्धि निमित्तं, पुणो पुणो कीरण पूआ ” ॥ १ ॥

“ समस्त विशेष ऋद्धिने उत्पन्न करनारी अने दुर्गति, दारिद्र्य तथा दुःखने दलनारी एवी जिनेश्वरनी पूजा दर्शनशुद्धिने माटे बारवार कराय ठे.” १

हवे स्थानाग नामना बीजा अगना चौथा ठाणामा कहेली श्रावक स-
वधी चार विश्राम नृमिठ देखाने ठे. जेपके व्यवहारमा,

जत्थणं अंसाओ असं साहरइ १, जत्थ वियणं उच्चार
पासवण वा परिठवेइ २, सुवण्णकुमारावाससि वा जत्थ वि-
यण नागकुमारावासंसि वासं उवेइ ३, जत्थ वियण आवक-
हाए चिठ्ठइ ४

अर्थ—[१] जे अवसरे एक स्कंध उपरयी बीजा स्कंध उपर स्थापन करे,

] जे स्थाने मलमूत्र परउवे, [३] जे स्थाने नागकुमार अथवा सुवर्णकुमार
सुरोना वासमा पासो ले-रात्रि रहे [४] जे स्थाने यावज्जीव रहे.

ए प्रकारे थावकने चार विग्राम (विशामा) कहेला ठे कहु ठेके,-

“ जत्थणं सिद्धव्वयगुणव्वय वेरमण पच्चस्काण पोसहोववासाइ
पन्निवज्जइ ” ॥ १ ॥

“ जत्थ विअण सामाइय देसावगासिय वा पन्निवज्जइ ” ॥ २ ॥

“ जत्थ वियण चाउइसिद्धिद्विद्वपुष्मिम्मासीसु पन्निपुन्नं
पोसह सम्मं अणुपालेइ ” ॥ ३ ॥

“ जत्थ वियण अपच्छिम मारणतियसल्लेहणा झूसणा झू-
सिए जत्तपन्निआइस्सिए पाउवगए काल अणवकख
माणे विहरइ ” ॥ ४ ॥

अर्थ—[१] ज्या आणुगत, गुणव्रत, विरमणव्रत, प्रत्याख्यान अने पोष
पचामादि अंगीकार करे, [२] जे स्थाने सामायिक करे अथवा देशावकाशिकने
दरे, [३] जे स्थाने चतुर्दशी अष्टमी अमावास्या प्रणिमाने दिवसे परिपूर्ण अ-
रात्र पोषव्रतने सम्यक् पाले, [४] जे स्थानमां मृत्यु समयनी संश्लेखना कर-
वने कपायने पातळा करवापणु अंगीकार करे, अणसण करे अने पादोपगमन
रीने जीवित अने मरणने अणइच्छतो विचरे

थावकना सद्गुण गुणोनु वर्णन

जिनप्रणीतार्थविदो यथार्थ—सद्वाग्युतोऽपास्तमतातरस्था ।

स्वकीय धर्मोज्ज्वल मार्गमग्ना श्रद्धाद्वयः शुद्धधियो जयतु” ॥ १ ॥

“ जिनप्रणीत एवा अर्थने जाणनारा, यथार्थ सत्य वाणी बोझनारा, मत
तातरने दर करनारा, पोताना धर्मना उज्ज्वल मार्गमा मग्न रहेनारा, श्रद्धालु अने
शुद्ध बुद्धिवाला थावको जय पावो. ” १

निशेपार्थ—जे थावको श्री जिनेश्वरे प्ररूपेता यथास्थित जीवानीवादि

१ जेम बोइ भागवता मुख्य आ प्रकारे चार विसमा गिए तय थावकने माट नीचिना चार विसमा ■
अत्र द्वात्रिंशदर्थविक ■

पदार्थानां जाणनारा होय. मनुक श्रावकनी जेम् यथार्थ वचननी युक्तिवने निरुत्तर करवाची मतातरीओ-कुडिंगिओने जेम्णे पराभव करेव्हा होय, जेओ पोताना धर्मना उज्ज्वल मार्गेने विषे होन थयेव्हा एटवे एकाग्र चित्तवाद्या होय, जेओ शुद्ध बुद्धिना धारक अने श्रद्धावु होय, तेवा श्रावको जय पावो. ?

मनुक श्रावकनो वृत्तांत

[पंचमाग विवाहप्रज्ञप्तिपाथी सक्षिप्त.]

राजगृहीनगरीनी समीपे गुणशील नामे एक चेत्य ठे. ते चेत्यना समीपना जागमा काज्ञोदायी शोवाज्ञोदायी प्रमुख घणा अन्य तीर्थाओ वसता हुता. एक वखते तेओ वधा एकत्र थया अने तेमनी वधे माहोमाही बादरियाद थइ आव्यो, जे श्री महावीरस्वामी धर्मास्तिकायादि पाच अस्तिकायाणे प्ररूपेठे, तेमा धर्मास्तिकाय, अधर्मास्तिकाय, आकाशास्तिकाय अने पुद्गलास्तिकायने अचेतन अने जीवास्तिकायने सचेतन प्ररूपेठे. तेम वयी धर्म, अधर्म, आकाश, जीव-अस्तिकायाणे अरूपी अने पुद्गलास्तिकायने रूपी प्ररूपेठे. ए प्रकारे सचेतन-अचेतनादिरूपे करीने अट्ठमण्ण शोवाची ते शरीरीते मनाय ?” आ प्रमाणे तेमनी माहेमाही आलाप सत्ताप थयो हतो.

हवे ते राजगृहनगरया मडुक नामे एक श्रावक रहेतो हुतो. ते महान् समृद्धिवातो, सर्वज्ञोक्तमान्य, जीवाजीवादि पदार्थोना स्वरूपने जाणनार, अने निरुत्तर धर्मकृत्यवने आत्माने जाणनार हुतो. ते सुखे करी काळ निर्गमन करतो हुतो.

एक वखते श्री वीर जगवान् गुणशील चेत्ये आवी समोसर्पा. प्रजुना आगमननी शर्त्ता साजळी ते मनुक श्रावक अत्यंत आनंदर्थी प्रजुने वदना करवा नीकव्यो. जेवामा ते नगरनी बाहेर नीकवी पेव्हा अन्य तीर्थीओनी अति नजीक नही तेम् अति दूर नही एम् आव्यो, तेवामा ते तीर्थीओनी दृष्टि आव्यो. तत्काज तेओ एकठा थइ तेनी पासे आव्या अने आ प्रमाणे गोव्या-“ हे मडुक, तारो धर्माचार्य जे पचास्तिकायादिकनी प्ररूपणा करे ठे, ते श्री रीते मनाय ? तेमने श्री रीते जणाय ? ” मनुके वसु, “ जे धर्मास्तिकायादिके करी पांतावु कार्य कराय ठे, ते कार्य उपरवी ते धर्मास्तिकायादिके अमे जाणीण वीण. जेम्

દુમારાથી અગ્નિ જળાય છે, તેમ તેમના કાર્યે ઉપરથી તે જળાયડે. વટ્ટી જો તેઓથી કાર્ય કરાતુ ન હોય તો અમારાથી ન જાણી શકાય. ઇટલે કાર્યાદિક ક્ષિંગણારે કરીનેજ ઘડ્યસ્થ જીમોને અતીંદ્રિય પદાર્થોનુ જ્ઞાન થાય છે, તેમ વટ્ટી ધર્માસ્તિકાયાદિકનુ કાર્યાદિક્ષિંગ અમોને પ્રતીતવાલુ દેખાતુ નથી તે પ્રસંગે તેના અજ્ઞાવથી અમે નથી જાણતા. ”

આ વચ્ચે ધર્માસ્તિકાયાદિક સવધી અપરિજ્ઞાનને અગ્રીકાર કરતા મનુ-
કને ઉપાવ્રજ્ઞ આપતા તે અન્ય તીર્થાંત્રો બોલ્યા—“ હે મનુક, જો તુ આ અર્થને જાણતો નથી તો તુ શ્રાવક કેમ ? ”

આવા ઉપાલજ્ઞથી તે મનુક શ્રાવક જેમણે અદૃશ્યમાનપણે ધર્માસ્તિકાયા-
દિકનો અસજ્ઞ વહેલો છે, તેમનો તે વિષય સ્વરૂપ કરવા આ પ્રમાણે બોલ્યો—
“ હે આયુષ્મત, વાયુકાય વાય છે ? ત્યારે તેમણે કયુ, ‘ હા, વાય છે. ’ મનુકે
પૂછ્યુ, “ તમે તે વાયુકાયને વાતરૂપ દેલો છો ? ” તેમણે ઉચર આપ્યો, “ ઇ
પદાર્થ સમર્થ નથી, ઇટલે રૂપ દેલતા નથી. ”

મનુક—ગધવાલા પુદ્ગલો છે ?

અન્યતીર્થાંત્રો—હા, છે

મનુક—ત્યારે તમે ઘ્રાણસહગત પુદ્ગલોના રૂપને દેલો છો ?

અન્યતીર્થાંત્રો—નથી દેલતા.

મનુક—કાષ્ઠ સહચારી અગ્નિકાય છે ?

અન્યતીર્થાંત્રો—હા, છે.

મનુક—ત્યારે તમે અગ્નિકાયના રૂપને દેલો છો ?

અન્યતીર્થાંત્રો—નથી દેલતા

મનુક—સમુદ્રનુ રૂપ પારગત છે ?

અન્યતીર્થાંત્રો—હા, છે

મનુક—તમે તે દેલો શકો છો ?

અન્યતીર્થાંત્રો—નથી દેલતા

મનુક—દેવલોક સવધી રૂપ છે ?

અન્યતીર્થાંત્રો—હા, છે

मनुक—त्यारे ते रूपने तमे देवो ओ.

अन्यतीर्थिओ—नथी देखता.

मनुक—हे आयुष्मतो, हु तमे अने बीजा उदस्य जीवो ज्यारे ते देखता नथी तो शु ते सर्व नथी? तमारा मत प्रमाणे तो प्राणा लोको पण न होय. आवा प्रश्नोथी ते अन्यतीर्थिओने निरुत्तर करी दीया ते पत्री मनुक श्रावक गुणशील चेत्यने विषे रहेदा श्री वीरस्वामी पासो जड वदनापूर्वक योग्य स्थाने बैठो त्यागे जगवाने मनुकने कथु, " जख, तु शोजनिक ठे. कारण के तें अस्ति-कायोने न जाणता उता अन्यतीर्थिओनी आगळ हु नथी जाणतो एम कथु, जो तु अजाणतो उतो ' हु जाणु शु, ' एम कथु होत तां तु अरिहतादिकनी आशातना करनारो घात. " प्रजुना आवा वचन साजळी मनुक खुशी थड गयो. पत्री प्रजुने वदना करी धर्मदेशना साजळी पोताने स्थाने चाड्यो गयो. आयु-प्यना कथथी अरणाज नामना विमानमा प्रथम देवज्ञोके उत्पन्न थयो. ते पत्री त्याथी न्यवी महाविदेह क्षेत्रमा सिद्धिपदने प्राप्त थशे.

एवी रीते मनुक श्रावकनु वृत्तांत कहेवाय ठे.

उपर प्रमाणे श्रावकपणु पापी ते पाळयाने माटे सर्वथा प्रमादनो परित्याग करवो जोइए, ते कहे ठे—

“ निशम्य विप्रोपनय सुधीजि. प्रमादसंगोऽपि न कार्य एव ।

इहोत्तरत्रापि समृद्धिहेतौ, महोज्ज्वलेऽस्मिन्निजधर्मकार्ये ” ॥१॥

“ सारी दुखिवाद्या जव्यमाणीओए दरिद्र ब्राह्मणनु उपनय—दृष्टात साजळी आझोक तथा परलोकमा समृद्धिना कारणरूप एवा महान् उज्ज्वल पोताना धर्मकार्यमा प्रमादनो सग पण न करवो जोइए. ” १

ते दरिद्र ब्राह्मणनु दृष्टात

कोइ नगरमा जन्मपर्यंत दरिद्री अने घणोज आलसु एक ब्राह्मण रहेतो हतो एक दिवसे ते पोतानी स्त्रीनी भेरणायी दान झेवा माटे राजानी पासो गयो. तेणे ' चिरकाद जीवो ' इत्यादि आशीष आपी. आकृति उपरथी तेने दरिद्री जाणी अनुकपाथी पुरित हृदयवने राजाए कथु, “ हे विप्र, सूर्यास्त घया अगाज

તારી ઇચ્છા પ્રમાણે મારા જન્મરમાથી હવ્ય લઈ તાર ઘર પૂર. હુ તેરી આજ્ઞા આપુલુ ” આ પ્રમાણે કહી તે આજ્ઞાની સાથે પોતાના નામથી અંકિત પત્ર લેવાલીને તે વિપ્રને આપ્યો. તેથી સુશ્રીયદ્વારાજે તે પત્ર લઈ પોતાને ઘેર આવી તે વૃત્તાંત પોતાની સ્ત્રીને જણાવ્યું. ઇચ્છે સ્ત્રીએ કહ્યું, “ સ્યામી, સત્વર ત્યા જાઓ અને પૂરતું હવ્ય લઈ આવો. ” કારણ કે, નીતિશાસ્ત્રમા કહ્યું છે કે, “ શ્રેય કા યોમા વિત્ર ઘણા હોય ઢે ” દ્વારાજે કહ્યું, “ પ્રિયા, નીતિશાસ્ત્રમા કહ્યું છે કે, “ શત વિદ્યાય ભોક્તવ્ય ” “ સો કામ પડ્યા મુકીને જમવું. ” માટે હુ ઝોજન કર્યો પડી સ્થિર ચિત્તવાલો થઈ પડી હવ્ય લેવાને માટે જઈશ. ” પતિના આવા વચન સાંજળી સ્ત્રી પરોશીને ઘેરથી આટો લાવી, તેને પકાવી પતિને જમાડ્યો. અને પડી તેણીએ કહ્યું, “ સ્યામી, હવે શીઘ્ર જઈ પોતાનું કાર્ય સાધો. ’ પતિએ કહ્યું, “ શાસ્ત્રમા કહ્યું છે કે, “ જો જમ્યા પડી છુવાનું ન મહે તો સો નગલા ચાલવું. ” માટે ક્ષણવાર શયન કર્યો પડી જઈશ. ” આ પ્રમાણે કહી તે વિપ્ર છુડ ગયો. પ્રાપ્ત કરીને દરિદ્રીને નિદ્રા ઘણી હોયઢે, તેથી તે પવી ગાઢ નિદ્રામા છુતો કે, તેની સ્ત્રીએ ઘણા ઘાટા પારુચા અને તેના હાથ પગ હલાવ્યા ઢતા તે દિવસને ત્રીજે પોહોરે માઢ માઢ જાગૃત થયો. તે પડી સ્ત્રીની પ્રેરણાથી તે દરિદ્રી દ્વારાજે ઘેરથી નીકળ્યો, પણ માર્ગમા જતા ચાંટામાં એક નાટક થતું તેના જોવામા આવ્યું, ત્યારે તેણે ચિંતવ્યું કે, “ હજુ દિવસ ઘણો ઢે, માટે નાટક જોયા પડી હવ્ય લેવાને માટે રાજદ્વારમા જઈશ. ” આ પ્રમાણે ચિંતવી તેણે પૂર્ણ રીતે નાટક જોયું. તે જોયા પડી તે આગલ ચાલ્યો. માર્ગમા ઠેકાણે ઠેકાણે કૌતુકો જોતો જોતો તે રોકાયો. દિવસ પસાર થઈ ગયો, તે તેના જાણવામા આવ્યું નહીં. ઝ્યારે સૂર્ય અસ્ત થયો, ત્યારે તે રાજાના જન્મર સમયે આવી પહોંચ્યો, ત્યા જન્મરી જન્મરે તાલુ આપી જતો હતો, તેની પાસે આવી તે વિપ્રે રાજાના હુકમનો પણ આપ્યો જન્મરીએ પત્ર વાંચીને કહ્યું, “ શ્રેય વિપ્ર, રાજાએ કરેલો નિયમ પૂર્ણ થઈ ગયો ઢે, તેથી હવે તને કાંઈ પણ હવ્ય મળી શકશે નહીં, માટે પાઠો ઘેર જા. ” જન્મરીના આવા વચન સાંજળી પ્રમાદના વશથી હવ્યને નહીં પામતો, હાથ ઘસતો અને પશ્ચાત્તાપ કરતો તે પોતાને ઘેર પાઠો આવ્યો, અને પૂર્વની પેઢે દરિદ્રપણે રહ્યો હતો.

आ लौकिक दृष्टान्तो उपनय आत्मा उपर आ प्रमाणे घटे ठे. आ स-
सारूपी नगरमा दरिद्री ब्राह्मणरूप दुःखी ससारी जीव रहे ठे. तेने सत् कार्यमा
भरण करनारी जे स्त्री ते सुमति समजवी. जे राजा ते तीर्थकरादि सद्गुरु सम-
जवा. तेओ धर्मरूपी वनना दातार ठे. जे नगर कबो, ते आ मनुष्य जव सम-
जवो. कारण के, ते बिना धर्मरूपी धननी प्राप्ति थती नथी. जे आयुष्य ते सूर्य
समजरो. जे सूर्य अस्त पाम्या अगाउ धन ग्रहण करवानी आझा हती, ते आयु-
ष्यनो क्षय थया अगाउ धर्म करवानी गुरनी आझा समजवानी ठे, तेने माटे
कथु ठे के,—

“ जरा जाव न पीडेश, वाहि जाव न वढुइ ।

जाव न इंदियहाणी, ताव धम्मं समायेरे ” ॥ १ ॥

“ ज्या सुधी जरा आवी नथी, ज्या सुधी व्याधि वृद्धि पाम्यो नथी
अने ज्या सुधी इन्द्रियोनी हानि थइ नथी, त्या सुधी धर्मनु आचरण करवु.” ?

वन्नी जेम ते ब्राह्मण ‘दिवस हजु धणो ठे’ एम मानी निद्रा, नाटक अने
कौतुको जोवाना प्रमादमा आसक्त थता वननी प्राप्ति करी शक्यो नहीं, अने पडी
पश्चात्तापमा परी गयो. तेम प्रमादी जीव आयुष्य होय त्या सुधी प्रमादमा परी
पडी आयुष्य पूर्ण थता धर्मकृत्य न करता गत्यंतरमा जइ दुःखे पीडित थइ पश्चा-
त्ताप करे ठे जेमके—“अहो! हु पूर्व जवे विपयोमा मय थइ परयो सर्व प्रकारनी सा-
मग्री ठता में जैनधर्म आराध्यो नहीं.” आ प्रमाणे ए दरिद्री ब्राह्मणनो उपनय
समजवानो ठे. अवसर गुमाव्या पडी काड पण कार्य सिद्ध थतु नथी, माटे हे
जव्यजनो ! प्रथमधीन प्रमादनो त्याग करी स्वधर्म पालनवाने तत्पर थाओ. जेथी
सर्व इष्ट सिद्धि प्राप्त थरो.

आ प्रकारनु श्रावकपणुं प्राप्त करवानी इच्छावाला जव्य पुरु-
षोए निन्हावादिक कुट्टिओना वचनमां विश्वासी थवु न
जोइए

“जनस्य सत्काचनकं कृणुष्वयी—निर्मापकस्योपनय निशम्य स. ।

कुदृष्टिवाक्याश्रयणे पराङ्मुखो जवेन्नचेद्भचनमश्रुते ध्रुवम्” ॥१॥

“सोनीनी पासे उत्तम प्रकारना सोनाना ये ककणोने करावनार लोकोनो उपनय साजळी भावके कुदृष्टिओना वचनने साभळवामा विमुख थवु, अन्यथा ते निशे वचनाने पामे ठे. ” १

कहेवानो आशय एवो ठे के, सोनीनी पासे उत्तम प्रकारना ये ककण घमावनार लोकोनु दृष्टात साजळी योग्य धर्मना अभिज्ञापी एवा भावके कुदृष्टि-ओना वचनथी पराङ्मुख थवु, एतथे तेमना वचनोनो विश्वास न करवो जो तेमना वचनथी पराङ्मुख न थाय तो निशे वचनाने पामे ठे अर्थात् तेमना वचनथी व्युद्ग्राहित चित्तवाझो थइ सद्गुरुना उपदेशनो अनादर करी स्वधर्मथी ब्रष्ट थाय ठे.

सुवर्णना ककण घडावनार पुरुषनु दृष्टात

कोइ मुग्ध पुरपे सोनीनी पासे सोनाना ये ककण घमाववा आप्या. ते रूर्त सौनीए ते पुरपने जोळो—मूर्ख जाणी तेने उगवा माटे ये ककणो घनाव्या, तेमा एक जोर सुवर्णमय अने पीजी पीतलमय जोर करी. घने साचा ककणो पेक्षा मूर्खने आपी उगवानी बुद्धिए ते सोनीए एकाते जणाव्यु के, आ गाममा सर्ग लोको मारा छेपी ठे, तेथी तेओ मारा घनावेला आचरणो साचा होय तो-पण तेने खोटा कहे ठे, माटे तमारे मार नाम लीधा शिवाय बीजा लोको पासे आ घने ककणो बतावी तेनी परीक्षा कराववी पड्ठी हु ते ककणोने उजाळीने तारा हाथमा पेहेरावीश पेक्षा मुग्ध माणस तेना कपटने न जाणतो ते साचा ककणनी जोर द्वाद लोकोने घताववा नीकव्यो. लोकोए ते ककणोने चोखा सो नाना शुद्ध कथा, ते सर्ग वृत्तात तेणे सोनीने आवी जणाव्यो पड्ठी ते कपटी सोनीए पोताना हस्तनी दाघवताथो ते सुवर्ण ककणना युगलेने लुपी रीते मुकी दइ, तेना जेवा तुह्य प्रमाणवालय आकारना पीजा पीतनना ये ककणो तेना हाथमा पेहेराव्या अने कथु के, “आजथी मारु नाम साजळी जो कोइ लोको आ ककणने पीतलना कहे तो तारेतेमनु वचन न मानतु अने मारा वचन उपर विश्वास राखवो”. ते मुग्ध पुरपे ते बात अगीकार करी. ते पड्ठी ते अशुद्ध ककणनी जोर

पहेरी ते पुरुष चाँटामा नोकियो, त्यारे लोको तेने पुत्रवा द्याया के, “आ कंकणनी जोरु कया सोनीए करी ?” तेणे ते सोनीनु नाम आप्युं; पत्नी परीक्षक लोकोए तेने सारी रीते तपासीने कयु के, “आतो पीतळना ककण ठे.” तने ते र्च सोनीए उग्यो ठे. “पेन्ना र्च सोनीए जेना चित्तने व्युद्ग्राहित करेलु छे एवा ते पुरुष मनमा चितव्युं क, “आ लोको तेना छेपी ठे, माटे आ प्रकारे बो-
झेठे आ मारा ककणोतो शुद्ध सुवर्णमय ठे. माटे आ छेपी लोको जझे छेप
उच्छिद्यी कहे, पण हुं तो तेनो त्याग करीश नहीं ” आवु चितवी ते पुरुष सा-
रा माणसोना वचनमा अनादर करी अने ते र्च सोनीना वचन उपर विश्वास
राखी अशुद्ध वस्तु पामीने उगायो अने शुद्ध वस्तुनो जोती थयो नहीं.

आ दृष्टान्तनो उपनय आत्मा उपर आ प्रमाणे घटे ठे. जे सुवर्णना क-
कणने ग्रहण करनार पुरुष ते धर्मार्थी जीव समजवो. जे र्च सोनी ते निन्हवा-
दिक कुगुरु समजवा. जे प्वे सुवर्णमय ककणो बताव्या, ते अर्ही प्रत्याख्यान, दा-
न, दया आदि धर्मकृत्य उताववामा आवेठे ते समजवु वळी तेणे पोतानो वि-
श्वास उपजावी पीतळना ककण आप्या ते अर्हि कुट्टिणिने अनेक प्रकारना
वचननी रचनावमे माणसना चित्तने विकृत करी एकातवाद युक्त श्री अरिह-
तना धर्मनी विरुद्ध समजाववानु समजवु. ते पुरुष मिथ्यात्वथी व्युद्ग्राहित चित्त
वाझो होवाथी शुद्ध धर्मना उपदेशक एवा गुरुने छेपी जाणी तेमना वचनने मा-
न्य करतो नहीं, जेम पेन्ना मुग्ध पुरुष अशुद्ध सुवर्ण पामीने उगायो ठे, तेम मि-
थ्यात्वथी व्युद्ग्राहित चित्तवाझो पुरुष अशुद्ध तत्त्व वस्तु पामीने उगायो समजवो.
तेथो पुरुष आखरे पुर्णतिनु जाजन थाय ठे अने पत्नी तेने सम्यग्दर्शन वस्तु-
नी माप्ति सुवर्ण थय पमे छे, माटे हे जव्य जीवो! जो तमारे शुद्ध धर्म प्राप्त क-
रवानी इच्छा होय तो प्रथमधीज निन्हवादिक कुट्टिओना वचन उपर विश्वास
करशो नहीं. श्रीमद् अर्हत्प्रणीत अनेकात धर्मना उपदेशक एवा शुद्ध
गुरुना वचन उपर विश्वास करवो, जेथी तपोने तत्काक्ष परमात्मसंपत्ति प्रकट
थशे.

ए प्रकारे कुट्टिणा वचनमा विश्वास राखवा उपर सुवर्णककणनिर्मा-
पकनो उपनय कहेवामा आव्यो.

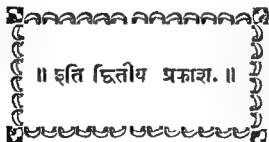
“ इत्थ स्वरूपं परमात्मरूप-निरूपक चित्रगुण पवित्रम् ।
सुश्रावकत्वं परिगृह्य नव्या नजतु दिव्यसुखमङ्गयच॥” १॥

“ लेशाद्देशविरते विचार एषोऽत्र वर्णितोऽस्ति मया ।
अनुसाराद् ग्रथस्योपदेशचिन्तामणिप्रभृते ” ॥ २ ॥

हे जग्यो ! आ प्रमाणे परमात्माना रूपने निरूपण करनार अने वि-
चित्र गुणवाळु पवित्र श्रावकपणु ग्रहण करी तमे दिव्य एवा अङ्गय सुखने
नजो. ?

उपदेश चिन्तामणि कोरे ग्रथने अनुसारे आ देशविरतिना स्वरूपनो वि-
चार में संक्षेपची वर्णन करी बताव्यो ठे. २

इति श्रीमद्बृहत् खरतरगुहाधिराज श्री जिनजक्तिसूरिना
चरणकमलमा हससमान श्री जिनज्ञाभसूरिण रचेना
आत्मप्रबोध ग्रथनो देशविरति नामे बीजो
प्रकाश पूर्ण थयो.

अथ तृतीय प्रकाश.

(सर्वविरति.)

श्रीजा सर्वविरति नामे प्रकाशना आरम्भमा तेनी प्राप्तिना जेदने
सूचवनारी आर्या आ प्रमाणे हे—

“ प्रत्याख्यानावरणकपायचतुष्कक्षयोपशमजवनात् ।

द्वज्जते मानव एता देशविरतिमानविरतो वा ”

“ देशविरति पट्टे पचमगुणस्थानवर्ती पुरुष अथवा अविरति पट्टे
प्रथम गुणस्थानवर्ती अथवा चतुर्थ गुणस्थानवर्ती पुरुष प्रत्याख्यानावरणीय
नामना श्रीजा कपायनी चोक्रमीनो ह्योपशम यता सर्वविरतिने पाये छे. त्रिविध
त्रिविध भागाए करीने सर्व सावत्र योग्यी जे निवृत्ति ते सर्वविरति कहेवाय छे.
देवता, तिर्थच अने नागकी तथाप्रकारना जपना स्वजावने द्वांने ए सर्वविरतिने
पामी शकता नथी, ते कारणथीज अहिं मनुष्यतुंज ग्रहण करेयुं छे. वज्री ए
सर्वविरति देशविरतिनी प्राप्तिने अवसरे जविष्यमा यनारी कर्मनी स्थितिमा-
थी संख्याता सागरोपम स्वभाव्याथी प्राप्त कराय छे, ए प्रथम विस्तार पूर्वक दर्शा-
व्यु छे. तथा स्थितिमान आ सर्व विरतिनु तथा देशविरतिनु पण जयन्यथी अ-
तर्मुहूर्त्त अने उत्कर्षथी देशानपूर्वकोटीतुं जाणवु, एवा प्रकारनी छे सर्व वि-
रतिछे जेने ते सर्व विरतिमान् सावु कहेजाय छे.

आवा साधुओ छन्नस्य अने केवली एम पे प्रकारना छे. तेमा जे मुनि-
राज ठावा गुणठाणाथी आरम्भने वारमा गुणस्थानवर्ती छे, ते छन्नस्य कहे-
वाय छे. अने जे तेरमा अने चौदमा—ए वे गुणस्थाने वर्तनारा छे, ते केवली

કહેવાય છે. તેમા આ ત્રીજા પ્રકાશને વિષે ઢગ્ગથ સાવુનો અધિકાર આવેઝે, અને કેવળી કે જે પરમાત્મરૂપ છે, તેમનુ સ્વરૂપ ચોથા પ્રકાશમા કહેવાશે.

અહિં પ્રથમ સર્વ વિરતિ અગીકાર કરનાર પુરુષ સ્ત્રી અને નપુસકનુ યોગ્યાયોગ્યપણુ દેઝાને છે.

“ અઢારસપુરિસેપુ વીસ ઈત્થીસુ દસ નપુસેસુ ।

પઠ્ઠાવણા અણરિહા, ઈય અણઢા આહિયાસુત્તે ” ॥૧॥

“ અઢાર પુરુપને વિષે અને સ્ત્રીને વિષે વીસ તથા નપુસકમા દશ-દીકા આપવાને અનસા ઇટ્ઢે અયોગ્ય સૂત્રને વિષે કહેઢા છે, ”

દીકાને વિષે અયોગ્ય અઢાર પુરુપો આ પ્રમાણે છે—

“ વાઢે વુઢે નપુસેય કીવે જઢેય વાહિય ।

તેણે રાયાવગારીય ડમ્મત્તે ય અઢસણે ” ॥ ૧ ॥

દોસે હુઢે ય મૂઢેય રુઢ્ઢત્તે જુગિયહ્મય ।

ડચ્ઢઢયમયય સેહ નિપ્પેનિયાય ॥ २ ॥

જન્મથી આરજી સાત—આઠ વર્ષ સુધી વાઢ કહેવાય છે વાઢ જેનો તેનો સિરસ્કાર કરે તેથી અને સેનામા ચારિત્રના પરિણામનો અજાવ હોય તેથી તે દીકાને અયોગ્ય છે વળી વાઢકને દીકા આપવાથી સયમની વિરાધના થવા પ્રમુખ દોપો સજવે છે, જેથી તે વાઢક અઢ્ઢાનીપણે હોઢાના ગોઢા જેવો છે. ઇટ્ઢે જેમ જેમ તે વાઢે તેમ તેમ ડકાયના જીવોનો વધ થવાનો તે હેતુરૂપ થને છે. તેથી હોકોમા નિંદા થાય છે કે, “ આ સાવુઓ નિર્દય છે કે જેમણે આવા વાઢકને ઘસાત્કારે દીકારૂપ ડદીઢાને નાઢ્યો છે અને તેમ કરીને તેની સ્વાધી નતાનો ડચ્ઢેદ કયો છે ” તેમ વઢી માતા પ્રમુખની કરવા યોગ્ય ઇવી પરિચર્યા કરતા સ્વાધ્યાય (સજાય) ધ્યાનનો જગ થાય છે.

અહિં પ્રશ્ન કરે છે કે, જ્યારે વાઢકને દીકા અપાતી ન હોય તો—

“ હ્ઢ્ઢરિસો પઢ્ઢઢઓ, નિગ્ગથરોઢ્ઢ્ઢણ પાવયણ ”

[इत्यादौपड्वार्षिकस्यातिमुक्तकुमारस्य]

“छ वर्षना अतिमुक्तकुमारनी दिङ्गानी प्रतिपत्ति केम कहेवामा आवे ठे ? आ प्रश्नना उत्तरमा कहेवानु के, अतिमुक्तकुमारने त्रिकाळना ज्ञाता जगमान् श्री महावीर प्रभुए पोते दीक्षित रुग्ण होवाची तेमा कोड जातनो दोष आवतो नथी. ते अतिमुक्तकुमारनु वृत्तात श्री अतगरु दशाग आदि सूत्रने अनुसारे अहिं आपणामा जावे ठे—

अतिमुक्त कुमारनु वृत्तात

पोल्यासपुर नगरने त्रिपे विजय नामे राजा हतो. तेने श्री नामे पदराणी हती. ते श्री राणीने अतिमुक्त नामे कुमार धयो हतो. ते कुमार धहु प्रयत्नवमे वृष्टि पावतो अनुक्रमे छ वर्षनो धयो ते अरमामा नगरनी बाहेर श्री वीरमनु सपोसर्पा ते रस्ते प्रथम गणधर गौतम स्वामी श्री वीरमनुनी अनुज्ञा झड जिज्ञाने माटे नगरमा आव्या आ समये राजकुमार अतिमुक्त कुमार बाझ झोनी साथे रमामा झोला करतो हतो. ते गौतम स्वामीने देखी आ प्रमाणे यो-
 य्यो, “तमे कोण ठो ? अने शा माटे फरो ठो ? ” गौतम स्वामीण कथु, “अ-
 मे मातु ठीण अने भिक्षाने माटे फरीणउए. ” तेवना आ उन्नन साजळी रा-
 जकुमारे कथु, “हे पूज्य, आगे तमोने जिज्ञा अपातु ” आ प्रमाणे कही ते
 कुमार गौतम स्वामीनी आगळीए उठगी पोताने येर झड गयो. ते रगते नेनी
 माना श्रीदेवी अति हर्ष पावती जक्तिर्परक श्री गौतम स्वामीने नमीपकी
 अने तैणीण जायती गणधरने प्रतिप्राजित कर्या. ते रगते ने राजकुमारे आ
 प्रमाणे कथु, “महाराज, तमे क्या रमोळो ? ” गौतमे कथु, “जे उद्यानमा
 अमारा धर्माचार्य श्री उर्ध्वमान स्वामी वसे ठे. त्या अमे वमीए उीए ” राजकु-
 मार थोय्यो. “स्वामी, न्यारे हु तमारी साथे त्या आतु अने तमारा धर्माचार्यने
 वटना वर गौतमे कथु, “देवानुप्रिय, तमने मुग्य धाय तेम करो. ” ने पडी
 अतिमुक्त कुमार गौतम स्वामीनी माने श्री वीरमनुने वदना ररी. “पडी प्र-
 भु नेने धर्मापदेश आप्यो. ते माभळी अतिमुक्त कुमार प्रतिरोध पाधी गयो.
 अने दीक्षा सेरानी शिष्या पितानी आज्ञा झेवाने येर आव्यो. तेणे येर आ

કહેવાય છે. તેમા આ ત્રીજા પ્રકાશને વિષે ઢગ્ગસ્ય સાધુનો અધિકાર આવેછે. અને કેવલી કે જે પરમાત્મરૂપ છે, તેમનું સ્વરૂપ ચોથા પ્રકાશમા કહેવાશે.

અહિં પ્રથમ સર્વ વિરતિ અગીકાર કરનાર પુરુષ સ્ત્રી અને નપુસકનું યોગ્યાયોગ્યપણું દેસામે છે.

“ અદ્વારસપુરિસેપુ વીસ દ્વત્થીસુ દસ નપુસેસુ ।

પઠ્વાવણા અણરિદ્ધા, ઇય અણલા આહિયાસુત્તે ” ॥ ૧ ॥

“ અદ્વાર પુરુષને વિષે અને સ્ત્રીને વિષે વીસ તથા નપુસકમા દશ-દીક્ષા આપવાને અનન્ના એટલે અયોગ્ય સૂત્રને વિષે કહેલા છે, ”

દીક્ષાને વિષે અયોગ્ય અદ્વાર પુરુષો આ પ્રમાણે છે—

“ વાલે વુદ્ધે નપુસેય કીવે જડ્ઢેય વાહિષ્ ।

તેણે રાયાવગારીય ઝમ્મત્તે ય અદસણે ” ॥ ૧ ॥

દોસે હુદ્ધે ય મૂઢેય રુદ્ધત્તે જુગિણ્દ્વિય ।

ઊચ્છટ્ટણ્યભયણ સેહ નિપ્પેનિયાઈય , ॥ ૨ ॥

જન્મથી આરંભી સાત—આઠ વર્ષ સુધી વાલ્લ કહેવાય છે. વાલ્લ જેનો તેનો તિરસ્કાર કરે તેથી અને તેનામા ચારિત્રના પરિણામનો અજ્ઞાપ્તિ હોય તેથી તે દીક્ષાને અયોગ્ય છે. વઝી વાલ્લકને દીક્ષા આપવાથી સયમની વિરાધના થવા પ્રમુખ દોષો સજ્જે છે, જેથી તે વાલ્લક અજ્ઞાનીપણે હોદાના ગોળા જેવો છે. એટલે જેમ જેમ તે વાલ્લે તેમ તેમ ઢકાયના જીવોનો વધ થવાનો તે હેતુરૂપ બને છે. તેથી હોકોમા નિંદા થાય છે કે, “ આ સાધુઓ નિર્દય છે કે જેમણે આવા વાલ્લકને વશાત્કારે દીક્ષારૂપ વદીસાને નાખ્યો છે અને તેમ કરીને તેની સ્થાપી નતાનો ઝનુદેદ કર્યો છે. ” તેમ વઝી માતા પ્રમુખની કરવા યોગ્ય એવી પરિચર્યા કરતા સ્વાધ્યાય (સજ્જાય) ધ્યાનનો જગ થાય છે

અહિં પ્રશ્ન કરે છે કે, જ્યારે યાવકને દીક્ષા અપાતી ન હોય તો—

“ છલ્લરિસો પલ્લવ્વઝ્ઞો, નિગ્ગથરોઝ્ઞણ પાવયણં ”

[ડલ્પાદૌપદ્વાર્પિકસ્યાતિમુક્તકુમારસ્ય]

“ છ વર્ષના ’ અતિમુક્તકુમારની દિક્કાની પ્રતિપત્તિ કેમ કહેવામા આવે છે ? આ પ્રશ્નના ઉત્તરમા કહેવાનું કે, અતિમુક્તકુમારને ત્રિફાલના જ્ઞાતા જગવાન શ્રી મહાવીર પ્રજ્ઞુષ પોતે દીક્ષિત કમ્બ હોવાથી તેમા કોઈ જાતનો દોષ આવતો નથી. તે અતિમુક્તકુમારનું વૃત્તાત શ્રી અંતગત દશાગ આદિ સૂત્રને અનુસારે અહિં આપવામા આવે છે—

અતિમુક્ત કુમારનું વૃત્તાત

પોલાસપુર નગરને વિષે વિજય નામે રાજા હતો. તેને શ્રી નામે પટરાણી હતી. તે શ્રી રાણીને અતિમુક્ત નામે કુમાર થયો હતો. તે કુમાર વહુ પ્રયત્નવને દૃષ્ટિ પામતો અનુક્રમે ૭ વર્ષનો થયો તે અરસામા નગરની ગાદેર શ્રી વીરપ્રજ્ઞુ સમોસર્પા તે વસતે પ્રથમ ગણધર ગૌતમ સ્વામી શ્રી વીરપ્રજ્ઞુની અનુજ્ઞા હ્રદ્દ જિજ્ઞાસે માટે નગરમા આવ્યા. આ સમયે રાજકુમાર અતિમુક્ત કુમાર વાદ્ય-કોની સાથે રસતામા ક્રીડા કરતો હતો. તે ગૌતમ સ્વામીને દેખી આ પ્રમાણે યો-
ધ્યો, “ તમે કોણ છો ? અને જ્ઞા માટે ફરો છો ? ” ગૌતમ સ્વામીએ કયું, “ અ-
મે સાધુ છીએ અને મિજ્ઞાને માટે ફરીએ છીએ. ” તેમના આ વચ્ચન સાંજલી રા-
જકુમારે કયું, “ હે પૂજ્ય, આમો તમોને જિજ્ઞાસાપાત્ર. ” આ પ્રમાણે કહી તે
કુમાર ગૌતમ સ્વામીની આગળીએ પડ્યો પોતાને ઘેર હ્રદ્દ ગયો. તે વસતે તેની
માતા શ્રીદેવી અતિ હર્ષ પામતી જત્તિપર્વક શ્રી ગૌતમ સ્વામીને નમીપત્તી
અને તેણીએ જાણથી ગણધરને પ્રતિજ્ઞાજિત કર્યા તે વસતે તે રાજકુમારે આ
પ્રમાણે કયું, “ મહારાજ, તમે સ્યા યસોઝો ? ” ગૌતમે કયું, “ જે હયાનમા
અમારા ધર્માર્ચાર્પ શ્રી વર્ધમાન સ્વામી વમે છે. ત્યા અમે વસીએ છીએ ” રાજકુ-
માર યોધ્યો, “ સ્વામી, ત્યારે હું તમારી સાથે ત્યા આવું અને તમારા ધર્માર્ચાર્પને
વડના કરું. ગૌતમે કયું, “ દેશાનુપ્રિય, તમને મુલ્લ ધાય તેમ કરો. ” તે પછી
અતિમુક્ત કુમારે ગૌતમ સ્વામીની સાથે શ્રી વીરપ્રજ્ઞુને વડના કરો. “ પછી પ્ર-
જ્ઞુષ તેને ધર્મોપદેશ આપ્યો. તે સાંજલી અતિમુક્ત કુમાર પ્રતિયોગ પામી ગયો
અને દીક્ષા લેવાની ડજાથી પિતાની આજ્ઞા લેવાને પેર આવ્યો. તેણે ઘેર આ

वी आ प्रमाणे माता पिताने कहु, “ हे माता पिता, मे आज्ञे श्री वीरप्रभुनी पासे धर्म साजळ्यो ठे अने ते धर्म मने रच्यो ठे. त्यांर माता पिता बोड्या. “ पुत्र तने धन्य ठे. तु कृतपुण्य ठे अने आ लोकमा कृतार्थ थयो ठे, के जे तें श्री वीरप्रभु पासे धर्म साजळ्यो अने बड्ठी ते धर्म तने रुचिकर थयो. ” कुमार बोड्यो. हे माता पिता, हु ते प्रभुना मुखर्था धर्म साजळी आ ससारना जयर्था उद्दिष्ट थड गयो हु. मने जन्म मरणनो अति जय द्याग्यो ठे, तेथी तमारी आज्ञार्थी हु ते वीरप्रभु पासे दीक्षा लेवा इच्छा राखु बु. ” ते अनिष्ट, अमनोइ, अमिय अने पूर्वे नहि साजळेइ वचन साजळी तत्काइ माता शोक सागरमा मग थड गया तेमनु हृदय दीनवत् खेद पायी गयो अने मन उपर गळानि प्रसरी गइ. तत्काइ ते पुनर्वियोगना जयर्था मूर्छित थड गृहना आगणामा सर्वांगे पकी, गया, ते वखते दासी सत्वर सुवर्णनो कज्ज शड, ते कलशना मुखमार्थी नीकलती शीतल अने निर्मल जलनी धाराबडे ते राणीना शरीरने सिंचन कर्यु अने वायुनो उपचार कर्यो एटले ते राणी चेतनाने प्राप्त थया. तत्काइ ते विज्ञाप करता राणी-ए पुत्रने आ प्रमाणे कहु, “ हे पुत्र, तु आमारे एकज पुत्र ठे. इष्ट, कर्माय अने प्रिय ठे. हे वत्स, अमृत्य रत्नना आजरणा कर्माया समान, हृदयने आनंद उपजावनार अने उवराना पुष्पनी पेठे तु दुर्लभ ठे, माटे एक क्षणमात्र पण तारो वियोग सहन करवाने अमे शक्तिमान नथी, तेथी ज्या सुधी अमे जीवी-ए त्या सुधी तु घरमा रहे, ते पडी तु सुखे करी चारित्र ग्रहण करजे. ”

माताना आवा वचन साजळी राजकुमार आ प्रमाणे बोड्यो—“ माता, तमे कहो छो ते सत्य ठे, परंतु आ मनुष्यजव के जे अनेक जन्म जरा मरण बाडो ठे तेमज शरीर अने मन सवरी अत्यंत दुःख—वेदना अने उपद्रवो थी युक्त ठे, ते अध्रव—अनित्य ठे. ते सयाना वादळाना रग सरखो, जलना परपोय जेवो अने विपुल क्षतानी पेठे चंचल छे. शरीर के जे समन, पमन, विवसन धर्मवाळु अने पेहेवा अथवा पडी अवयव त्याग करचा योग्य ठे. वनी विचार करो के, आपणामार्थी कोण जाणें ठे के, परलोकमा पेहेलो कोण जशे ? अने पडी कोण जशे ? तेथी तमारी आज्ञावमे हु हमणज दीक्षा लेवा इच्छा राखु बु ”

राजकुमारना आ वचनो साजळी माता पिता बोड्या—“ हे पुत्र, आ

તારુ શરીર અતિશય સુંદર અને લક્ષણ—વ્યજન ગુણોથી યુક્ત છે, તેમજ અનેક પ્રકારની વ્યાધિઓથી રહિત, સૌજાગ્યવાલું, ઝનૂત, મનોહર, અને પવેંહિયોથી શોભાયમાન છે. વત્સ, તેથી તારે પ્રથમ શરીરના તે સૌજાગ્યાદિ સર્વ ગુણોને અનુજીવી પછી યોગ્ય વયમાત્રા થઈ દીક્ષા ગ્રહણ કરવી. ” રાજકુમાર બોલ્યો, “હે માતા પિતા, તમોજે જે મારા શરીરનું સ્વરૂપ કહી વતાવ્યું, તે માન્ય શરીર નિથે સૈંકરો છુઃસ્તુ ઘર. અને સૈંકરો વ્યાધિઓનું સ્થાન સ્પ છે. વડી તે અસ્થિરપ કાઠપિંજરવાલુ, નસો તથા ઓરસપ જાદ્યથી ઘેંટાપટ્ટું, મૃતિકાના પેત્રેની પેઢે છુર્વેલ, અશુચિ પુદ્ગલોથી ભૂતપન્ન થયેલુ, ” સમન, પરન, વિધ્વસન ધર્મવાલુ અને પ્રથમ અને પાઠલથી અવડ્ય ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે, તેથી કયો શુદ્ધિમાન પુરુષ તેવા શરીરને માટે રાવે ? ”

માતા પિતાજે કહ્યું, “ પુત્ર, આ તારા પૂર્વજ—વન્નિલોની પરપરાથી આવેલ નિસ્તીર્ણ ધન, સુવર્ણ, રત્ન, મણિ, મોતી, શાસ્ત્રરત્ન, પ્રમાણ, પ્રમુખ સ્વાધીન પ્રધાન દોલત છે અને તે સાત પેઢી સુધી ગરીબ પ્રમુખને આપતા ઝતા ક્ય પામે તેનું નથી, પણ હવેનો સ્વેચ્છા પ્રમાણે ભપનોગ કરી અને તારી મનોવૃત્તિ પ્રમાણે ચાલનારી અને તારી સમાન રૂપ લાગણ્યવાળી ઘણી રાજકન્યાઓને પરણી તેમની સાથે આશ્ચર્યકારક સાસારિક સુખ જોગતી તે પછી તું દીક્ષા ગ્રહણ કરજે. ”

અતિમુક્ત કુમાર બોલ્યો—“ હે પૂજ્ય માતા પિતા, તમોજે જે હવેનાદિકનું સ્વરૂપ કહ્યું, તે હવે નિથે કરીને અગ્નિ, જલ, ચોર, રાજા અને જાગીદારો પ્રમુખ ઘણાઓને સાધારણ છે અને પરિણામે અધુર છે તેથી તે પણ પેહેલા અથવા પછી અગ્નિ ત્યાગ કરવા યોગ્ય થશે. જે મનુષ્યસવધી કામનોગો છે, તે પણ અશુચિ અને અશાશ્વત છે, તે સાથે વાત, પિત્ત, કફ, શુક્ર—વીર્ય અને શોણિતને આશ્રય કરનારા છે. આહિં કામનોગ શબ્દથી યાતપિત્તાદિકના આધારજૂત પણ સ્ત્રી પુરુષના શરીરો જાળવા. વડી તે અમનોહર તથા છગ્ગા ભૂતપન્ન કરનારા મૂન અને વિષાથી પરિપૂર્ણ, નિઃશ્વાસ અને ભન્નસથી છુર્ગથી, અને અજ્ઞાન જનોષ સેવિત છે. સસારને વધારનારા દોષથી સાધુજનને નિંદનીય છે. તેના ફલ પણ કડુ છે, તેથી તેઓને માટે કોણ પોતાના જીવિતને નિષ્પન્ન કરે ? ”

પુત્રના આ વચન સાંજી તેના માતા પિતા વિચારમા પડી ગયા. તે

મણે વિપયોને અતુલ્ય એવા ઘણા વચનોથી તેને લોજાવ્યો, તો પણ તે જરા પણ રુગ્યો નહીં પડી તેને લોજાવાને અશક્ત થયેલા માતા પિતાએ વિપયને પ્રતિક્રમ અને સયમના જયને વતાવનારા વચનો આ પ્રમાણે કહ્યા—“વત્સ, નિર્ગ્રંથ સપ થી જે પ્રવચન છે. તે સત્ય છે, સર્વાત્કૃષ્ટ છે, શુદ્ધ છે, કર્મ સ્વી શદ્યને તોમનાર છે, મોક્ષ માર્ગતુ દર્શક છે અને સર્વ દુ સ્થાનો નાશ કરનાર છે. એ પ્રવચનને વિષે સ્થિત એવા જીવો સિદ્ધિપદને પામે છે, પરંતુ એ પ્રવચન લોઢાના ચળા ચાવવા જેવું અત્યંત દુષ્કર છે. રેતીના કોણીઆ જેવું સ્વાદરહિત છે અને જુજાવને મહાસમુદ્રને તરવા જેવું દુષ્કર છે. વગી તે પ્રવચન સ્વદ્ગતી ધાર ઉપર ચાત્રવા જેવું, દોગ્ધે વાગેત્રી મહા શિજાને હાથે ધારણ કરવા જેવું છે. વત્સ, વગી સાધુને આધાકર્મી, ઉદ્દેશિક આદિ જોજન કષ્ટતુ નથી, તે તારા જેવા સ્વાદિષ્ટ જોજન લેનારાને શી રીતે રચિકર થશે ? પુત્ર, તુ સદા સુખમા રહેનારો છે, દુઃખમા રહેનારો નથી, તેથી સાધુને સહન કરવામા શીત, લુણ, શુષ્ક, પિપાસા, મ્હા, મશકના તથા રોગાદિકના પરિસહો અને ઉપસર્ગો સહન કરવા સમર્થ નથી તે થી તને પ્રત્યક્ષ લેવાની આજ્ઞા આપવાને ઇચ્છતા નથી.” માતા પિતાના આવા વચન સાંજલી કુમાર વોલ્યો—“હે પૂજ્ય માતા પિતા, તમોએ જે સયમની દુષ્કરતા નતાવી તે સત્ય છે, પરંતુ તે પુરપાતન બિનાના કાપર પુરપોને માટે છે ચારિત્રની દુષ્કરતા વીરપુરુષોને માટે નથી, જેઓ આ, લોકમા પ્રતિચરવાજ્ઞા, પરલોકથી પરાદ્મુલ રહેનારા અને વિપયોમા તૃણાવાજ્ઞા છે તેઓને મહાત્રત દુષ્કર છે, પરંતુ જેઓ ધૈર્યવાન્ના, અને આ સસારના જયથી હર્ષિ રહેનારા છે, તેઓને એ મહાત્રતનું ગ્રહણ જરાપણ દુષ્કર નથી માટે આપ પૂજ્ય વમિદ્વની આજ્ઞાથી હુ દીક્ષિત થવાને ઇચ્છુ છું.”

માતા પિતા ગોચ્યા—“જાહ, એ સ્વરી વાત છે. પરંતુ તારે આવી હઠ ન કરવી જોઈએ તુ માનક શુ જાણે ?”

અતિમુક્ત કુમારે કહ્યું, “પૂજ્ય માતા પિતા, જે હુ જાણુ છું, તે હુ નથી જાણતો અને જે હુ નથી જાણતો તે હુ જાણુ છું” પુત્રના આવા વચન સાંજલી માતા પિતા વોલ્યા—“વત્સ, આ તુ શુ કહે છે ? તે કાઠ સમજાતુ નથી તે અમોને સ્પષ્ટ રીતે સમજાવ્યું” રાજકુમાર વોલ્યો—“પૂજ્ય, આ જગતમા જે

जन्म्या तेमने अवउय मरवुं ठे ते हु जाणुं लु परलु तेमने कयोरे कया, केवी रीते अने केउलेक काळे मरवुं छे ? ते हुं जाणतो नथी. तेमज केवा कमे करीने जीवो नरकमा लपजे ठे ? ते मारा जाणवामा नथी पण तेओ पोताना केरदा नठारा कमोंधी नरकमा पने ठे, एम हु जाणुं लुं. ”

अतिमुस्त कुमारना आ वचनो साज्जनी तेना माता पिता हृदयमा खुशी यइ गया. “ आ पुत्र चारित्र्यमा स्थिर चित्तवालो ठे. ” एवी खानी यता तेमणे दीक्षा लेवानी आझा आपी. अने मोटा आमररथी तेनो दीक्षा महोत्सव कयों. राजकुमार अतिमुक्त स्नान, विज्ञेपन तथा वस्त्राचूषणथी विनूषित थऽ मातापितादि परिवारथी परिट्ट वनी सुदर शिषिकामा वेशी विविध वाजित्रोना ध्वनि साथे नगरमा फरवा निकटयो. ते समये झव्यना दाननी इछा राखनारा चारण जाट बेरे याचको आ प्रमाणे आशिष आपवा द्याया—“ राजकुमार, तमे धर्म अने तपथी कर्म रूपी शत्रुओंनो जय करो. हे जगतने आनंद करनारा ! तमारु सदा कल्याण थाओ. उत्तम ज्ञान, दर्शन तथा चारित्र्यवने, न जीती शकाय तेवी इच्छियोने जीतो, सावु धर्मनु सम्यक् प्रकारे पावन करो. अने निर्विघ्ने सिद्धिपदने प्राप्त करो. ”

आ प्रमाणे याचकोथी स्तवातो नगरना खो पुरषोथी आदरपूर्वक जोवातो अने अर्थी लोकोने इछादान आपतो ते अतिमुस्त कुमार नगरनी बाहेर नीकलो ज्या श्री वीरप्रभुनु समवसरण हतु, त्या आण्यो. दूरथी शिषिकामाथी उत्तरी गयो. पडी मातापिता तेने आगल करी श्री वीरप्रभुनी पासे आव्या अने वदना करी आ प्रमाणे रोदया—“ जगवन्, आ अतिमुक्त कुमार अमारो इष्ट, मनोइ अने एकनोएक पुत्र ठे. जेम कमल कादवमाथी उत्पन्न थाय ठे अने जये करी वषे ठे पण ते कादव तथा जलनी साथे लिप्त थतु नथी, तेम आ कुमार शब्द, रूप, लक्षणोए करी काममाथी उत्पन्न थयेओ ठे, गर, स्पर्श लक्षणवाद्या जोगमा वृद्धि पाम्यो ठे, पण कामजोगमा के सगा स्नेहीओमा लेपायो नथी वही आ कुमार आ ससारना जयथी उच्चिथ थऽ तमारी पासे दीक्षा लेवा इछे ठे, माटे अमो आपने आ शिष्यरूपी जिज्ञा आपीए’ ओए ते आप कृपा करी अगीकार करो ”

મન્ત્ર ગજીર સ્વરથી બોલ્યા. “ દેવાનુપ્રિય, તમને મુલ્ક લપડે તેમ કરો આ કાર્યમા ચિન્નવ કરશો નહીં. ” જગવાન પીરમન્ત્રના આ વચન સાંજડી અતિમુક્ત કુમાર યુક્તિ થઈ ગયો તત્કાલ તેણે મન્ત્રને ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી અને વદના કરી દશાન યજ્ઞમા આવી પોતાની મેલે અગ્ર લપડી વસ્ત્રાન્નરણો લે તાર્યા. તેની માતા પુત્રના વસ્ત્રાભરણો હંસ ચિહ્નવાવા કોમળ રુમાલમા લઈ ને-ત્રોપાથી અશ્રુધારા વર્ષાવતા આ પ્રમાણે બોલ્યા—“ બહાડાપુત્ર, પામેલા સયમયો ગમા તમે પ્રયત્ન કરજો. અને નહીં પામેલા સયમયોગની પ્રાપ્તિને માટે ઘટના કરજો. ચારિત્રને અસ્થિ રીતે પાલનવામા તમારા પુરુષત્વના અજિમાનને સફળ કરજો અને પ્રમાદનો તડન ત્યાગ કરજો ” આ પ્રમાણે પિતાએ પણ કહ્યું. પડી બને માતા પિતા મન્ત્રને વદના કરી પોતપોતાને સ્થાને ચાલ્યા ગયા. તે પડી અતિમુક્ત કુમાર મન્ત્રની પાસે આવ્યા અને વદના કરી તેણે ત્રિધિ પૂર્વક દીક્ષા ગ્રહણ કરી. મન્ત્રે પચ મહાવ્રત ગ્રહણ કરાવી સયમના ક્રિયા કલાપને શીખવવા માટે ગીતાર્થે એવા સ્થવિર મુનિને તેને સંપી દીધા. તે પડી પ્રકૃતિએ જલ્પક અને વિનયવાન એવા અતિમુક્ત કુમાર વાલ્મીકીરુપે રહેવા લાગ્યા

એક વખતે તે કુમાર મુનિ મોટી ઘાંટ પડતા પોતાની કાલમા પાત્ર અને રજોહરણ લઈ વાહેર આવ્યા, ત્યાં જનના પ્રવાહને બેઠેતો દેખી ગાલ્ય વચને લીધે તેમણે તે પ્રવાહની આગે માટીની પાલ વાધી પડી તેની અંદર રમત કરવાને પોતાનું પાત્ર વહાણની જેમ તરત મુન્ત્ર આ દેલાવ સ્થવિર મુનિઓના જોવામા આવ્યો, એટલે તે ગાલ્ય મુનિનું લપહાસ્ય કરતા તે મુનિઓએ મન્ત્રની પાસે આવી આ પ્રમાણે પુછ્યું, “ જગવન, તમારો અતિમુક્તકુમાર શિષ્ય કેટલે જલે સિદ્ધિપદને પામશે ? ” મહાજ્ઞાની મન્ત્ર આ પ્રમાણે બોલ્યા—“ આપો ! એ મારો શિષ્ય આ જલમાજ મોક્ષ પામશે તેથી તમારે એ વાલ્મી મુનિનું લપહાસ્ય ન કરવું તેની ચેષ્ટાની નિંદા કે ગર્હણા ન કરવી તેમજ અપમાન ન કરવું જલ દેવાનુપ્રિય, તમારે એ મુનિને સ્વેદરહિતપણે અગીકાર કરવા અને તેનો લપકાર કરવો તે સાથે જાત પાળીથી અને વિનયથી તેની વૈયાવચ કરવી. તે વાલ્મીકી આ સસારનો અત કરનાર ચરમ શરીરો છે ” મન્ત્રના આવા વચન સાંજડી તે મુનિઓએ વદના કરી મન્ત્રનું વચન અગીકાર કર્યું અને અતિમુક્ત કુમારને સ્વેદરહિત ગ્રહણ કર્યા. અને તેની વૈયાવચ કરવા માની બેઠે તે અતિમુક્ત કુમાર

પાપસ્થાનને આલોચી, અનેક પ્રકારની તપશ્ચર્યા કરી સયમનુ આરાધન કરી અતગમ કેવલી થયા અને પરમ સિદ્ધિપદને પ્રાપ્ત થયા હતા. આ વૃત્તાતનો સર્વ અતગમ દશાગ નામના આત્મા અગ તથા જગવતીજી—પાંચમા અગ પ્રમુખ સૂત્રો-ને આધારે કહેલો છે આ પ્રકારે ગાલવપની દીક્ષા ઉપર અતિમુક્ત મુનિનો વૃત્તાત કહેવામાં આવ્યો.

જે સાત તથા સીત્તેર વર્ષે ઉપરાતના પુરુષો વૃષ્ઠ કહેવાય છે, તેમનું પણ સમાધાનાદિક કરવું અશક્ય છે માટે તેવા પુરુષો દીક્ષાને અયોગ્ય છે. તેને માટે કહ્યું છે કે,

“ ઉચ્ચાસણં સમીહશ્, વિણય ન કરેશ્ ગઘ્વમુઘ્વહશ્ ।

બુદ્ધો ન દિક્ષિયઘ્વો, જશ્ જાઘ્રો વાસુદેવેણ ” ॥ ૧ ॥

“ જે વૃષ્ઠ હોય તે ઊંચા આસનને ઇચ્છે છે, વિનય કરતો નથી અને ગર્વ ધારણ કરે છે તેથી કદિ તે વાસુદેવનો પુન હોય તો પણ વૃષ્ઠ પુરુષને દીક્ષા આપવી નહીં. ” ૧

આ વૃષ્ઠપણ સો વર્ષના આયુષ્યની અપેક્ષા છે. અથવા જે જે કાલે બેટલુ ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય હોય તેને દશ જાગે વેહેલી પછી આત્મા નવમા કે દશમા જાગમા વર્તતાને વૃષ્ઠપણ જાણવું. ૧—૭

સ્ત્રી તથા પુરુષ—ઉચ્ચનો અજિજ્ઞાપી અને પુરુષની આકૃતિગ્રાહી પુરુષ નપુસક જાણવો. જે સ્ત્રી વને નિમજ્જિત થયેલો હોય અથવા અસવૃત્ત સ્ત્રીને દે-સ્ત્રીને કામાજિજ્ઞાપી થઈ વેદના સહન કરવાને શક્તિમાન ન થાય, તે પુરુષ ક્લી-ષ કહેવાય છે.—આ વને ઉત્કટ વેદપણથી અકસ્માત્ ડહાહને કરનારા થાય છે તેથી તેઓ દીક્ષા આપવાને અયોગ્ય છે ૪

જન પુરુષ ત્રણ પ્રકારના છે ૧ માપાજન, ૨ શરીરજન અને ૩ કિ-યાજન. તેમાં માપાજન પણ ત્રણ પ્રકારના છે.

૧ જન્મમૂક, ૨ મન્યમૂક, અને ૩ ઇન્દ્રિયમૂક જે જન્મને વિષે કુવતા-ની જેમ ‘શુરુરુમક’ શબ્દો કરે તે જન્મમૂક કહેવાય છે. જે વચન બોલતો બોલતો સ્વજ્ઞના પામે તે ઇન્દ્રિયે ‘મણ મણ’ એવા શબ્દો બોલે તે મન્યમૂક કહેવાય છે. અ

ને જે વોકમાની પેટે માત્ર અવ્યક્ત શબ્દો વૌંઘે તે એટમૂક કહેવાય છે. જે શરીર જન્મ પુરુષ છે, તે અતિ સ્થૂંવપણાને હાડને માર્ગમાં, જિજ્ઞાસન કરવામા અને વ-
દનાદિકમા અશક્ત હોય છે. જે ક્રિયાજન્મ છે તે પ્રતિક્રમણ તથા પ્રત્યુપેક્ષણાદિ
ક્રિયાનો વારવાર ઉપદેશ કર્યા ઠતા પળ જડપણાને લડને ગ્રહણ કરવાને શક્તિમાન થ
તો નથી. અને જે જ્ઞાપાજન્મ છે તે જ્ઞાનનુ ગ્રહણ કરવાને અસમર્થ થાય છે. આ-
થી તેવા પુરુષો દીક્ષા આપવાને યોગ્ય નથી. ૫

વક્ત્રી જે કોઠ, જગદર અને અતિસાર વગેરે રોગોથી ગ્રસ્ત થયેલો હોય,
તેવો વ્યાધિગ્રસ્ત પુરુષ પણ દીક્ષાને યોગ્ય નથી. કારણ, તેને ચિકિત્સા કરવામાં
ઝ કાયની વિરાધના અને સ્વાધ્યાયાદિકની હાનિ થાય છે. ૬

સ્વાતર દેવુ, ભુટ કરવી ઇત્યાદિ ચોરીની ક્રિયામા તત્પર થવો ચોર જો
દીક્ષા ગ્રહણ કરે તો તેથી ગછને વધ વધનાદિ ઘણા અનર્થોનો હેતુ થાય છે તેથી-
તે દીક્ષા આપવાને અયોગ્ય છે. ૭

રાજાના શરીરાદિકનો ઘાત કરનાર, જનાનામા ઘાતકપણુ આચરનાર,
અને રાજનરનારને હાનિ કરનાર તેમજ રાજાનો કાષ્પણ અપકાર કરનાર પુરુષ
અનર્થનો હેતુ હોવાથી દીક્ષા આપવાને યોગ્ય નથી. ૮

યજ્ઞાદિકથી અથવા ભ્રમહામોહના લડયથી જેને ગાત્રપણુ થયુ હોય, તેવો
પુરુષ ઘણા દોષોનો હેતુ હોવાથી દીક્ષા આપવાને અયોગ્ય છે ૯

અદર્શન એટલે નેવ વગરનો અથવા સમ્યક્ત્વ વગરનો. યિણ્દિ નિજ્ઞાના
લડયવાલો પુરુષ દિક્ષિત કરવાથી દષ્ટિની વિકલતાને લડેને પગલે પગલે પદકાય
જીવોનો વિરાધક થાય છે અને પોતાનો પણ લપધાતક બને છે. યિણ્દિ નિજ્ઞાવાલો
પુરુષ દેખને પામ્યો હોયતો ગૃહસ્થો તથા સાધુઓને મારણાદિક કરે છે તેથી તે-
વો પુરુષ દીક્ષા આપવાને અયોગ્ય છે ૧૦

દાસ એટલે ઘરની દાસીથી લત્પન્ન થયેલો અથવા પગારથી રાખેલો, વે-
ચાતી લોધેલો કે લેણપેટે રાખેલો પુરુષ તે પુરુષ પણ દીક્ષા આપવાને અયોગ્ય
છે કારણકે, તેવા પુરુષને દીક્ષા આપવાથી સ્વામીના કરેલા દીક્ષાના ત્યાગ ક-
રવા સ્વ દોષો થવા સન્નવ છે ૧૧

હુદ્ પુરુષ બે પ્રકારના છે. ૧ કપાયહુદ્ અને ૨ વિષયહુદ્. તેમાં ગુરુષ્ પ્રહણ કરેલ સર્વથાની જાજીના વૃત્તાતથી મીસાણલા સાધુની જેમ જે ભત્કટ કપાયી હોય તે કપાયહુદ્ કહેવાય છે. તેમ જે પરનારી આદિમા અતિશય આસક્ત રહે તે વિષયહુદ્ કહેવાય છે. તેવા પુરુષો દીક્ષા આપવાને અયોગ્ય છે, કારણકે તેઓ અત્યંત સક્ષિષ્ઠ અધ્યવસાયી હોય છે. ૧૨

સ્નેહ ઇદ્દે અજ્ઞાનાદિકના વશથી તત્ત્વજ્ઞાનવન્ને શૂન્ય હૃદયવાલો તે મૂઢ કહેવાય છે. તે કૃત્યાકૃત્યાદિ વિવેકથી વિકલ્પ હોવાથી વિવેકમૂલ એવી અરિહંતની દીક્ષાને અયોગ્ય છે. ૧૩

ઋણાર્ત—ઇદ્દે દેવાદાર, તેને દીક્ષા આપવામા ઘણા પ્રસિદ્ધ દોષો છે. ૧૪

જુગિત ઇદ્દે જાતિષ્ કરીને, કર્મે—ક્રિયાષ્ કરીને અને શરીરાદિકે કરીને દૂષિત એવો પુરુષ જુગિત ઇ નીચ જાતિનો પુરુષ છે. ચમાર, ધોબી, કોઠી, મોઢી આદિ જે અસ્પૃશ્ય છે, તે વધા જુગિતમા ગણાય છે. તેઓ જાતિ ચંચાલ પણ કહેવાય છે. તે શિવાય સ્ત્રી, મોર, કુકુમા અને શુક આદિના પોષણ કરનારા સ્પૃશ્ય છે, ઇત્તા તેણ જાતિચઢાલ કહેવાય છે. વાસ, દોરમા, ડપર ચમનારા, હજામ જાતિના, કસાડપણ અને પારધિપણ આચરનારા કર્મચંચાલ કહેવાય છે. જેઓ પાગલા, કુવમા, ઈમણા અને કાણાપ્રમુલ છે તેઓ શરીર જુગિત કહેવાય છે. તેવા પુરુષો દીક્ષા આપવાને અયોગ્ય છે, કારણકે, તેઓને દીક્ષા આપવાથી લોકોમા અવર્ણવાદ થવાનો સંજવ છે. ૧૫

હ્યવ પ્રહણ કરવા માટે અથવા વિદ્યા નિમિત્તે ‘ અમક દિવસ હુ તમારો હુ ’ આ પ્રકારે જેણે પોતાની પરાધીનતા કરેલી હોય તે અવવચ્છ કહેવાય છે, તેમા કલ્પહ આદિ દોષોનો હેતુ રહેલો છે, તેથી તે દીક્ષા આપવાને અયોગ્ય છે. ૧૬

જે અમુક હ્યવ—પગારથી ધનવંતની આજ્ઞા લગાવવા નીમાણલો હોય તે મૃત કહેવાય છે, તેણ દીક્ષા આપવાને અયોગ્ય છે, કારણકે, તેવાને દીક્ષા આપવાથી જેના કાર્યમા પૂર્વે તે નિમાણલો હોય, તે મૃદસ્યની અમીતિનો તે પાન બને છે. ૧૭

જે દીક્ષા લેવા ઇચ્છુક હોય તેનું અપહરણ કરવું, ઇટ્થે જેનો દીક્ષા લેવાનો જાવ હોય તેને ભુપી રીતે વીજે લઈ જવો—અપદ્મકણથી માતા પિતાદિકની આજ્ઞા વગર જેને દીક્ષા આપવી, તે શૈલ્યનિષ્ફેટિકા કહેવાય છે. તેવાઓ પણ દીક્ષા આપવાને અયોગ્ય છે, કારણકે, તેવાઓને દીક્ષા આપવાથી અદત્તાદાનાદિ દોષનો પ્રસંગ આવે છે ૧૮

આ પ્રમાણે આ અદાર પુરુષો દીક્ષાદાનને અયોગ્ય કહેવાય છે તેવાઓ મા પણ વજ્રસ્વામીની પેઠે કેટલાંકને દીક્ષા આપવાની આજ્ઞા કરેલી છે.

સ્ત્રી જાતિને વિષે પણ વીશ દીક્ષા આપવાને અયોગ્ય છે

“ જે અઞ્ઞારસજ્ઞેયા પુરિસસ્ત તદિત્થિઆઈ તે વેવ ।

ગુઠ્ઠિવણી^૧ સવાલવચ્છા^૨ હુન્નિ ઈમે હુતિ અન્ને વિ” ॥૧॥

જેમ પુરુષના અદાર જ્ઞેદ કહેલા છે, તેવાજ સ્ત્રીના પણ અદાર જ્ઞેદ છે તેમાં ગુઠ્ઠિવણી ઇટ્થે સગર્જા અને સ્તનપાન કરનારા નાના વાઘકવાઘી તે વાઘવ ત્તા—એ વે જ્ઞેદ મેઘવવાથી સ્ત્રી જાતિના વીશ જ્ઞેદ થાય છે. ” ૧

પૂર્વાક્ત તે વીશ સ્ત્રીઓના જ્ઞેદ છે તે દીક્ષા આપવાને અયોગ્ય છે, તેમને વિષે દોષ પણ પૂર્વની પેઠે સમજી લેવા.

નપુસકના સોઢ જ્ઞેદ

આગમને વિષે નપુસકના સોઢ જ્ઞેદ કહેલા છે, તેમાં દશ જ્ઞેદ સર્વથા દીક્ષા આપવાને અયોગ્ય છે, કારણકે તેમાં અતિશય સંક્લિષ્ટપણુ રહેલ છે.

તે આ પ્રમાણે—

પરુણ વાઙ્મય કીવે । કુંજીઈસાહુ ઇચ્છ્ય ॥ સડણી તક્ક-
મ્મસેવીય । પક્કિયા પક્કિઈચ્છ્ય ॥ ૧ ॥ સોગધિય અ આસતે
દસણ નપુસંગા ॥ સંકિલ્લઠત્તિ સાહૂણં । પવ્વાવેડ અ-
કપ્પિયા ॥ ૨ ॥

(૧) પરુક (૨) વાતિક, (૩) વલીય (૪) કુંજી (૫) ઇચ્છ્યાહુ (૬) શકુની (૭) તત્કર્મસેવી (૮) પાક્કિયાપાક્કિક (૯)

સૌગંધિક (૧૦) આસક્ત એ દશ નપુસક સહિષ્ણ ચિત્તવાદ્યા હોવાથી સાધુ-
ઓને દીક્ષા દેવાને અયોગ્ય છે, તે સર્વનું સહિષ્ણુ મહાનગરદાહ સમાન કા-
મના અધ્યવસાય યુક્તપણાવહે સ્ત્રી પુરુષ સેવન આશ્રીને હોય છે. કેમકે તે
ઉચ્ચ સેવી છે. તેમનું સ્વરૂપ નિશ્ચય માપ્યથી તથા પ્રવચનસારોપ્ધારથી જાણી
હોયું. અત્ર પ્રશ્ન થાય છે કે પુરુષના જેદમા અને અત્ર નપુસક કહેલા છે તેમા શુ
વિશેષ છે ? ઉત્તરમા કહેવામા આવે છે કે ત્યા પ્રથમ પુરુષ આકૃતિનું ગ્રહણ છે
અને અત્ર નપુસક આકૃતિનું ગ્રહણ છે—એ વિશેષપણ છે. તેમજ સ્ત્રીને વિષે
પણ સમજવું. હવે સોઠ જેદમા વાકી રહેલા છે જેદ દીક્ષાને યોગ્ય છે તે દ-
ર્શાવે છે.

“ વહ્નિર્ણ^૧ ચિપ્પિર્ણ^૨ ચેવ મંત્રો^૩ સહિત્તવહે^૪ ।

ઈસિસતે^૫ દેવસત્તે^૬ ય પન્નાવેજ્જ નપુંસણ^૭ ” ॥ ૧ ॥

૧ રાજા અતઃપુરની રક્ષા માટે ઉત્તર કાશ્મીરમા વાલ્મી અવસ્થામા બેદ
આપી જે પુરુષના ચિહ્ને ગાઢી નાલે છે તે વર્ષક નપુસક કહેવાય છે

૨ જન્મ પામતાજ ગ્રંથુઠાથી અથવા આગઢીથી જેનું પુરુષ ચિહ્ન લેવથી
નલાય અથવા ધીલેરી નલાય તે ચિપ્પિત નામે નપુસક કહેવાય છે.

૩—૪ જેને મંત્રની શક્તિથી અથવા ઔપચરના પ્રજ્ઞાવથી પુરુષ વેદ અથ-
વા સ્ત્રી વેદ જ્ઞતા નપુસક વેદ ઉદય થાય તે વે પ્રકારે નપુસક કહેવાય છે.

૫ કોઈ ઋષિ કે તાપસે શાપ આપવાથી જે નપુસક થયેલો તે ઋષિશાપ
નપુંસક કહેવાય છે.

૬ જે કોઈ જીવનપતિ વગેરે દેવતાના શાપથી નપુસક થયેલો હોય તે
દેવશાપ કહેવાય છે. આ છ પ્રકારના નપુસકોને દીક્ષા આપી શકાય છે.

હવે અઢાર, વીશ અને દશ જેદથી વ્યતિરિક્ત એવા પુરુષ સ્ત્રી અને
નપુસકને વિષે જે સર્વ વિરતિ આગીકાર કરાય છે, તે કહે છે—

“ અમદ્વૈરાગ્યનિમગ્નચુદ્ધય. તનૂકૃતાશેપકપાયવેરિણ. ।

ઋજુસ્વભાવા. સુવિનીતમાનસા ભજંતિ ભવ્યા મુનિધર્મમુત્તમસ્” ૧

“ જેમની બુદ્ધિ તીવ્ર વૈરાગ્યમા નિમગ્ન થયેલી છે, જેમણે કપાયરૂપી સર્વ શત્રુઓને સૂદૃઢ કરી દીધા છે, જેમનો સ્વચાલ સરલ છે અને જેમણે પોતાના મનને અતુકલ્પ કરેલું છે, એવા જન્ય પ્રાણીઓ ઉત્તમ એવા મુનિર્ધર્મને મળે છે.” ૧

આ શ્લોકમા અમદ વૈરાગ્ય એ વિશેષણ આપેલું છે, તે ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે રોગાદિજન્ય એવા ક્ષણ માત્ર રહેનારા વૈરાગ્યવર્તે કાંઈ પણ સિદ્ધિ થતી નથી, એમ સૂચવ્યું છે.

વળી કશું છે કે,—

“ રોગેણ વ સોગેણ વ, દુઃસ્કેણ વ જ જન્માણ હસસદ્ ।

મગ્ગતિ ન વેરગ્ગ, ત વિવુદ્ધા અપ્પકાલતિ ” ॥ ૧ ॥

સુહિઅસ્સવ્વ હિહિઅસ્સવ, જ વેરગ્ગ જ્ઞવે વિવેણ્ણં ।

પાય અપચ્ચયવા, તં ચિય ચારિત્તત્તહવીઅ ” ॥ ૨ ॥

“ તેવા વૈરાગ્યને પશ્ચિત્ત પુરુષો માગતા નથી કે જે વૈરાગ્ય નિર્ધિવેકી પુરુષોને કાસશ્વાસાદિ રોગથી, પુન વિયોગાદિ શોકથી અને વધ વધાદિકના યોગથી હત્પન્ન થાય છે વળી આ અસારસસારને ધિકાર છે, કારણ કે, રોગ, શોક આદિ ઘણા કષ્ટો જેમા રહેલા છે એવી વિચારણામય વૈરાગ્ય જેમા હઠ્ઠાસ પામે છે તેવા વૈરાગ્યને પશ્ચિત્ત પુરુષો ઇચ્છતા નથી, જેથી તેવું વૈરાગ્ય સર્વ વિરત્તિને અયોગ્ય છે. ”

તેવા વૈરાગ્યની અયોગ્યતા શાથી થાય છે ? તે કહે છે—તેવા વૈરાગ્યનું અર્થપ્રકાર સુધી સ્થાયીપણું છે, તેમજ રોગાદિકની નિવૃત્તિ થતા તેવા વૈરાગ્યની પણ નિવૃત્તિ થઈ જાય છે, માટે ઉત્તમ બુદ્ધિવાદ્વા પુરુષોએ તેવું વૈરાગ્ય ઇચ્છવા યોગ્ય નથી. અહીં પ્રશ્ન કરે છે કે, “ ત્યારે સર્વ વિરત્તિને યોગ્ય કેવું વૈરાગ્ય હોય ? ” તેના ઉત્તરમા કહે છે કે, સુખી અથવા દુઃખી જનને જે વૈરાગ્ય થાય, તેવું વૈરાગ્ય અનશ્વર હોય છે, કારણ કે, વિવેકના મૂલ્યપણાને લઈને સર્વ દુઃખાદિકની નિવૃત્તિ થતા વૈરાગ્ય પણ નિવૃત્તિ પામતું નથી, તેથી એ વૈરાગ્ય ચારિત્રરૂપી વૃદ્ધિને હત્પન્ન કરવાનું કારણ ધીજરૂપ છે. આદિ ચારિત્રને વૃદ્ધિની ઊપમા આપેલી છે, તે સમ્ય-

ક્ત્વરૂપ મૂલ્યથી, પ્રથમ વ્રતરૂપ સ્કથથી, શોષ-વાકીના વ્રતરૂપ શાલાઓથી, પ્રશ-
માદિક પ્રશાલાઓથી, સકલ ક્રિયાકલાપરૂપ પ્રશાલાથી, લઙ્ગિષ્ઠો રૂપ પુષ્પોથી
અને મોક્ષરૂપ ફલથી વરાવર ઘટે છે. તેની અંદર જે પ્રાયઃ શબ્દ મુકેલો છે, તેથી
વ્યજિચાર ઘટા દોષ આવતો નથી; કારણ કે, તે નદીપેણ વમુદેયના પૂર્વ જવના
જીવ છે, તે અતિ કુરૂપપણાથી સ્ત્રીવ્રતે અનાદર કરાતા મનને વિષે અત્યંત દુઃખ
પામતા અવિરૂઢથી પણ અવિનાશી વરાગ્યને પામેલા હતા. ૧-૭

દશ પ્રકારનો યતિધર્મ

“ સ્વતી ૧ મદ્વ ૨ અજ્ઞ ૩ મુત્તી ૪ તવ ૫ સજમેય ૬ વ્રોધવ્વે ।

સચ્ચ ૭ સોયં ૮ આકિ-ચણ્ણ ૯ વંજં ૧૦ ચ જહ્મ્મો ” ॥૧॥

“ ૧ ક્ષાંતિ—દાણે સર્વથા ક્રોધનો પરિત્યાગ, ૭ મૃદુતા—સર્વથા માનનો
ત્યાગ, ૩ સરલતા—સર્વથા કષ્ટ વૃત્તિનો ત્યાગ, ૮ નિર્જોજિતા—સર્વથા દ્વો-
ભનો ત્યાગ, ૯થી મુનિઓ પ્રથમ ચાર કપાયનો જપ કરવો, એમ સૂચવ્યું છે.

કપાયો ઇન્દ્રિયલોકમા પ્રાણીઓના સ્વાર્થનો વિનાશ કરનારા છે. કશુ છે કે,

“ કોહો પીઈ પણાસેઈ માણો વિણયનાસણો ।

માયા મિત્તાણિ નાસેઈ લોહો સવ્વ વિણાસઠં ॥ ૧ ॥

કોહો નામ માણસસ્સ, દેહાઓ જાયણ રિઠ્ઠ ।

જેણ ચ્ચયંતિ મિત્તાઈ ધમ્મો ચ પરિજ્ઞસ્સઈ ॥ ૨ ॥

નાસિયયુરૂવણ્ણં વિજ્ઞાઅહલત્ત કારણમસેસ ।

કુગ્ગહગયઆલાણં કો સેવઈ સુવ્વચ્ચો માણ ॥ ૩ ॥

કુઢિલગઈ કૂરમઈ સયાચરણવજ્જિઓ મલિણો ।

માયાઈ નરો સુઅગવ્વ દિઠ્ઠમિત્તો વિ જયજણઓ ॥૪॥

કિચ્ચાકિચ્ચ વિવેય દ્દાણઈ જો સયા વિરૂંવણાહેઠં ।

ત કિરલ્લોહપિસાયં કો ધીમ સેવણ લોણ ” ॥૫॥

“ ક્રોધ પ્રીતિનો નાશ કરે છે, માન વિનયજનક છે, માયા મિત્રોનો
વિનાશ કરનારી છે અને દ્વોજ સર્વ વિનાશ ઉત્પન્ન કરનાર છે ” (૧)

“ ક્રોધ મનુષ્યના શરીરમાયી उत्पन्न થયેલો શત્રુ છે જેના સદ્જાવથી મિત્રો (સગ) તજી દે છે અને વર્ષ દૂર જાય છે (૨)

“ જેણે ગુસ્સા બપેદશગ્રહણનો વિનાશ કરેલો છે, જે સમસ્ત વિદ્યાને નિષ્ફળ કરવાને કારણચૂત છે, જે કુગ્રહરૂપ હસ્તીને વાધવાનું સ્થાન છે તેવા માનને કોણ સદાચરણી પુરુષ સેવે ? ” (૩)

માયાવી મનુષ્ય વક્રગતિવાદો, ક્રૂર તુષ્ટિવાદો, સદાચરણવર્જિત, મદ્ધિ ન, અને સર્પની પેટે દષ્ટિમાત્રથી જયને उत्पन्न કરનાર હોય છે ” (૪)

“ જે કૃત્યાકૃત્યના વિવેકનો વિનાશ કરે છે, જે સર્વદા વિરુદ્ધના હેતુ-ચૂત છે, તેવા લોચરૂપ પિશાચને કયો બુદ્ધિમાન પુરુષ સેવે ? ” (૫)

વહ્ની વીજા સર્વ મોક્ષના અગોને વિષે કપાયનો ત્યાગ તે પણ મોક્ષનું એક મુદ્દપ અગ છે તે વિના કદિપણ મોક્ષની પ્રાપ્તિ થતી નથી. તેને માટે કશું છે કે,—

“ કદ્દ કિરિયાહિ દેહ દમંતિ કિ તે જન્મા નિરવરાહ ।

મૂલં સઘ્વ દુહાણં, જેહિ કસાયા ન નિગ્ગહિયા” ॥૧॥

“ જેમણે કપાયોનો નિગ્રહ કર્યો નથી એવા પુરુષો કદ્દ ક્રિયાઓ કરી સર્વ છુઃખના મૂલરૂપ એવા નિરપરાધી દેહને દમે છે તેઓ જન્મ પુરુષો છે.” ૧

“ સઘ્વેસુવિ તવિસુ કસાયનિગ્ગહસમ તવો નથ્થિ ।

જ તેણ નાગદત્તો સિદ્ધો વહુસો વિ ઝુંજતો ” ॥ ૧ ॥

“સર્વ પ્રકારના તપમા પણ કપાયોનો નિગ્રહ કરવા રૂપ તપના જેવું વીજુ તપ નથી, જે તપના પ્રજાવથી નાગદત્ત ઘણીવાર જોજન કરતો પણ સિદ્ધ થયો હતો ” ૧

નાગદત્તનું વીજુ નામ કુરગડુ સાડુ કહેવાય છે તે દરરોજ ત્રણ ત્રણવાર જોજન કરતો, પણ કેવડ કપાયના નિગ્રહના વજ્રથી કેવલ્લજ્ઞાનની લક્ષ્મીને પ્રાપ્ત થયો હતો. એ નાગદત્તની કથા પ્રસિદ્ધ છે, તેથી આ સ્થલે દર્શાવેલ નથી.

હવે અપવાદ માર્ગને આશ્રીને અહીં વિશેષણે દેસાડે છે.

“યઃ શાસનોદ્ધાહ નિવારણાદિ-સદ્ધર્મકાર્યાય સમુદ્યતઃ સન્ ।

તનોતિ માયા નિરવધચેતા પ્રોક્ત. સ ચારાધક એવ સુજ્ઞે” ૧

“ જે મુનિ શાસનની નિંદાનું નિવારણ કરવા વગેરે સારા ધર્મકાર્યોને માટે ઝંઝમાલ થઈ નિર્દોષ હૃદયે માયાને વિસ્તારે છે, તેવા મુનિને સુફ પુરુષો આરાધક કહેલો છે. ” ૧

કહેવાનો આશય એવો છે કે, જે મુનિ શાસનની નિંદા અટકાવવાને માટે માયા—કપટ આચરે તે મુનિ શાસનના આરાધક ગણાય છે, વિરાધક ગણાતા નથી, કારણકે, શાસનની અપમાનના નિવારવાથી પોતે આચરેલા માયાકપાલના દેશની આલોચના કરી તેઓ શુદ્ધ થઈ શકે છે. વહી સિદ્ધાંતમા પણ નવમા ગુણસ્થાન સુધી સંજ્વલન માયાનો હૃદય કહેલો છે, તે ઉપર એક દૃષ્ટાંત કહેવામા આવે છે.

માયાકપાલ વિષે દૃષ્ટાંત

કોઈ એક નગરમા એક મિથ્યાત્વી રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તેની રાણી જૈનધર્મ ઉપર પરમ રાગવતી હતી. વનેની વચ્ચે અત્યંત પ્રીતિ હતી. તેઓની વચ્ચે ઘારંવાર ધર્મની ચર્ચા થતી હતી. એક વખતે તે મિથ્યાત્વી રાજાએ વિચાર કર્યો કે, “જો હું કોઈ રીતે આ રાણીના ધર્મગુરુનો અનાચાર પ્રગટ કરી બતાવું તો રાણી મૌન થઈને રહેશે. ” આ પ્રમાણે વિચારી રાજાએ તેનો ઉપાય યોજવા માટે પોતાના નગરની પાસે આવેલા એક ચંદ્રિકાના પૂજારીને બોલાવી આ પ્રમાણે કહ્યું—“ જો કોઈ જૈનમુનિ આ ચંદ્રિકાના મંદિરમા રાત્રે નિવાસ કરે, ત્યારે તમારે કોઈ વેશ્યાને મંદિરમા રાત્રી ઘર વધ કરી દેવા અને તત્કાત્ત મને તે સ્વરૂપ આપવા. ” આ પ્રમાણે રાજાની આજ્ઞા તે પૂજારી અગ્રીકાર કરી પોતાને સ્થાને ગયો.

એક દિવસે કોઈ જૈનમુનિ ચંદ્રિકાના મંદિરમા આવ્યો ચરુચા. તે વખતે તેણે વેશ્યાને અંદર પૂરી ઘર વધ કરી દીધા. પછી તેણે રાજાને એ વાત નિવેદન કરી રાજાએ કહ્યું, “ હવે જ્યારે હું ત્યાં આવું, ત્યારે તમારે તે ઘર ડાકવા. ” રાજાના આ વચનને અગ્રીકાર કરી પૂજારી પોતાને સ્થાને આવ્યો.

અહીં મંદિરમા પૂરાણના જૈનમુનિએ ચિંતવ્યું કે, “ કોઈ મિથ્યાત્વીએ દેવ બુદ્ધિથી મને આ ઉપસર્ગ કોલો છે, માટે મારે આ ઉપસર્ગને સમ્યક્ પ્રકારે સહન કરવો. હું આ ઉપસર્ગને સહન કરીશ પણ પ્રમાતે અહીં આવનારા લોકોમા મારા નિમિત્તે જિનમતની નિંદા થશે, તેથી આ નિંદા દૂર કરવા માટે હું કોઈ ઉપાય

આચરુ. ” આ પ્રમાણે ચિંતવી તત્કાલ ઉત્પન્ન થયેલી બુદ્ધિષ્ઠમે તેણે તે મદિરના મધ્ય જાગે રહેલા દીપકના અગ્નિથી પોતાના વસ્ત્રાદિક સર્વે ઉપકરણોને ચાલી તેની રક્ષા કરી. તે રક્ષાથી તેણે પોતાનું સર્વ શરીર ચોધ્યુ અને રજોહરણમાં રહેલી હાકલી હાથમા ગ્રહણ કરી જે રૂણે વેશ્યા હતી તેનાથી દૂર મદિરને બીજે રૂણે તે નિશ્ચિતપણે ઘેરા.

મુનિનું આવું જ્ઞાનક સ્વરૂપ જોઈ વેશ્યા મનમા જાય પામી ગઈ અને તે મૌન ધરીને એકાત જાગે હુપાડને વેશી ગઈ.

પ્રાતઃકાલે રાજા જૈન મુનિના અનાચાર દેખાવવાની ઇચ્છાથી નગરના મુરય લોકોને અતિ આગ્રહ કરી ચન્નિકાના મદિર પાસે લાવ્યો. નગરના શ્રેષ્ઠી શાહુકારો સહિત રાજા મદિર પાસે આવ્યો અને દેવીના પૂજારીને કહ્યું, “ પૂજારી, આ દ્વારના કમારુ ડગાડ, અમારે માતાના દર્શન કરવા ઢે. ” રાજાના આવા વચનથી પૂજારીએ મદિરના દ્વાર ડગાડ્યા, તેવામા તે જૈનમુનિ હાથમા હાકલી હાડ નગ્ન સ્વરૂપે ‘ અદ્વલ અદ્વલ ’ એવા શબ્દો કરતા અદરથી બાહર નીકળ્યા અને રાજા વગેરે સર્વે લોકોની વચે થઈ બીજે સ્થાને ચાલ્યા ગયા, તેની પાછલ વેડ્યા પળ બાહર નીકળી રાજા પોતાના જ ધર્મના ગુરુનું આવું હુઃસ્વરૂપ જોઈ અતિશય શરમાઈ ગયો અને નમ્ર મુલે ડાહ્યો રહ્યો.

આ વચ્ચે રાણી બોલી, “ સ્વામી, શી ચિંતા કરો છો ? મિથ્યાત્વની વિહવનાઈ કરી પ્રાણીને શી શી ચિંતા ઉત્પન્ન થતી નથી. ? ”

આ વચ્ચે રાજાએ ડાહ્યો પોતાને સ્થાને આવી પૂજારીને ક્રોધથી તે બનાવ વિષે પૂછ્યું, ત્યારે તેણે કહ્યું, “ સ્વામી, આપના કહેવા પ્રમાણે મેં કર્યું હતું, તે ડાહ્યો આમ વિપરીત બન્યું, તે વિષે હું કાંઈ પણ જાણતો નથી. પછી રાજાએ તે વેશ્યાને બોલાવીને પૂછ્યું, ત્યારે વેડ્યાએ તે સર્વ વૃત્તાત રાજાને નિવેદન કર્યો અને જૈનમુનિના ધર્મનું વર્ણન કરી વતાવ્યું. પછી રાજા તે વૃત્તાત સાજલી રાણીના વચનથી પ્રતિ-બોધ પામી સમ્યક્ત્વવત આત્મક બની ગયો હતો.

પેલા મુનિ ફરીથી મુનિવેષ ધારણ કરી પોતે કરેલ માયાકલાયના સ્થાન-કને આલોવી અને શુદ્ધ સયમને આરાધી છેલ્લે ઉત્તમ ગતિના જ્ઞાન થયા હતા.

આ પ્રમાણે શાસનનો હાથ નિવારવા વિષે માયા કરનાર મુનિનો દૃષ્ટાંત ઢે

તપસ્યાનુ સ્વરૂપ

તપ કે પ્રકારનું છે. ૧ વાહ્ય અને ૨ આચ્યતર. તે પ્રત્યેક ૪૪ પ્રકારના છે, તેને માટે આ પ્રમાણે કહેલું છે—

“અણસણમુણોઅરિઆ, વિત્તિસખેવણ રસચ્છાહ” ।

કાયકિલ્લેસો સંહીણ, યાય વદ્ધો તવો હોહ ” ॥ ૧ ॥

“અનશન પટલે આહારનો ત્યાગ—૧ કે પ્રકારે છે. ૨ ઇત્તર અને ૨ યાવત્કથિક. શ્રીધીરતીર્થે નમુકારસહિષી લાફને ૪ માસ પર્યંત અને પ્રથમ જિનના તીર્થમા વર્ષ પર્યંત અને શોષ જિનોના તીર્થમા આઠ માસ પર્યંત હોય છે.

ધીજું યાવત્કથિક.—૧ પાદપોષગમન, ૨ ઇંગિતમરણ અને ૩ ભક્ત-પરિજ્ઞા—૧મ ત્રણ પ્રકારે છે. તેમા જન્તપરિજ્ઞામા ત્રિવિધ અથવા ચતુર્વિધ આહારના પદ્ધતિવાળા અને શરીરની પરિકર્મતા (શરીર સવધી વૈયાવચ્ચ) પોતે કરે અથવા ધીજા પાસે કરાવે. ધીજા ઇંગિતમરણમા નિશ્ચે ચતુર્વિધ આહારનો ત્યાગ અને ધીજાથી પરિકર્મ—વૈયાવચ્ચનું વર્જન હોય છે, અને પોતે પણ પોતાના કલ્પેલા દેશ ભાગમા હ્રદ-ર્તનાદિક પરિકર્મ કરે છે. ત્રીજા પાદપોષગમમા વૃક્ષની પેઠે પોતાના અગ તથા હપાંગ ને સમ અથવા વિપમ પ્રદેશને વિષે જેમ પ્રથમ પરુદ્યુ હોય તેમ ધારણ કરી નિશ્ચલ થઈ રહેવાનું છે, પટલે વૃક્ષની શાખાની જેમ પામુ વદલ્યા વગર પરુદ્યુ રહેવાનું છે.

જનોદરી પ્રમુખનુ સ્વરૂપ.

“વત્તીસ કિરકવલ્લા—હારો કુઠ્ઠિપૂરઓ જણિઓ ।

પુરિસસ્સ મહિલયાણ, અઠ્ઠાવીસ જાવે કવલા” ॥૧॥

“જે વત્તીસ કવલ—કોઢીયાનો આહાર તે કુઠ્ઠિપૂરણ આહાર કહેલો છે, તેમાં પુરુષના વત્તીસ અને સ્ત્રીના અઠ્ઠાવીસ કોઢીયા કહેલા છે આ પ્રમાણે આહારનુ માન સક્રેપરૂપે જાણી લેવું. ટુત્તિ—જિજ્ઞાસે ઇચ્છ, ક્ષેપ, કાલ્પ અને જા-વધી અજિગ્રહવિશેષવહે સકોચવી તે ટુત્તિસક્રેપ કહેવાય છે અથવા આજીવિકા માટે જોઈએ તે સર્વ સકોચવે તે ટુત્તિસક્રેપ કહેવાય છે.

કાયાનુ આસન વાધવુ અથવા લોચાદિકથી કાયાને ક્લેશ આપવો તે કાયક્લેશ કહેવાય છે. જે ફિઝિઓની ગુપ્તતા તે સલીનતા કહેવાય છે. ઇટલે ફિઝિય, કપાસ અને યોગવદે સર્કીઈ તેમજ સ્ત્રીપશુપરુકાદિ વર્જિત સ્થાને રહેવું તે સલીનતા કહેવાય છે.

૬ ઠ પ્રકારના તપ લોકોમા પ્રવર્તે છે, વહી કેટલાએક કુતીધિઓ પણ ૬ તપ આચરે છે, તેથી તે વાળ તપ કહેવાય છે.

આન્યતર તપના પ્રકાર.

“પાયચ્છિત્ત વિણઝો, વૈયાવચ્ચં તહેવ સજ્જાઝો ।

જાણ ઉસ્સગ્ગોવિ અ, અપ્પિતરત્તં તવો હોઈ” ॥૧॥

“૧ પ્રાયશ્ચિત્ત, ૨ વિનય, ૩ વૈયાવૃત્ત્ય, ૪ સ્વાધ્યાય, ૫ ધ્યાન અને ૬ કાયોત્સર્ગ-૬ ઠ પ્રકારનુ આન્યતર તપ કહેવાય છે.” ૧

પ્રાયશ્ચિત્ત તપના દશ પ્રકાર

“આલોયણ પઢિક્કમણે, મીસવિવેગે તહાવિ ઉસ્સગ્ગો ।

તવચ્છેય મૂલ આણવટ્ઠ-યાય પારચિય ચેવ” ॥૧॥

- ૧ આલોચના-ઈટલે ગુરુની આગળ પોતાનુ હુકૃત વચનથી પ્રગટ કરવું.
- ૨ પ્રતિક્રમણ-ઈટલે ભાગેલા દોષથી પાંડુ પરવું-ફરીથી તે દોષ ન કરવાને માટે મિથ્યા હુકૃત આપવું પણ ગુરુ સમક્ષ ન આલોચવું, અનુપયોગપણે શ્લેષ્માદિકના પ્રકોપની જેમ.
- ૩ મિથ્ર-જે હુકૃત આ વનેથી શુદ્ધ ન થાય તો તેની શુદ્ધિને અર્થે આ-લોચના અને પ્રતિક્રમણ ૬ થને કરવા તે.
- ૪ વિવેક-જે આધાકર્મોદિ આહાર ગ્રહણ કરવા પ્રમુલ્લ કે જે અકૃત્યપણે ગ્રહણ કરેલા આહારાદિકનો ત્યાગ કરવાથી શુદ્ધ થાય છે, તે શિવાય બીજી રીતે શુદ્ધિ થતી નથી, તે શુદ્ધિને અર્થે જે આહારાદિકનો પરિ-ત્યાગ તે વિવેક કહેવાય છે.
- ૫ વ્યુત્સર્ગ-હુ.સ્વપ્નથી હૃત્પન્ન થયેલ દોષની શુદ્ધિને માટે કાયાના વ્યાપારનો નિરોધ કરતો તે.

- ૬ તપ-જે પ્રથમ કહેલા ઉપાયે કરી જે અશુદ્ધ રહે તો તે સુષ્કતની શુ-
ષ્ઠિને માટે યથાયોગ્ય નીચી આદિ છ માસ પર્યંત જે તપનું આચરણ તે.
૭ છેદ-શેષ ચારિત્ર પર્યાયની રક્ષાને માટે સદોષ પૂર્વ પર્યાયનું છેદન કરવું તે.
૮ મૂલ-કોઈ મહા દોષ દ્વાગતા સમગ્ર ચારિત્ર પર્યાયને છેદી ફરીથી મહા
તપનું આરોપણ કરવું તે.
૯ અનવસ્થાપ્યતા-ક્રોધાદિકના હૃદયથી સેવન કરેલા પાપની શુષ્ઠિને માટે
ગુરુપ્ર યથાર્થ આપેલા તપની શુષ્ઠિ યથા મુધી નથી કરી ત્યાં મુધી તેને
તત્ત્વે વિષે અથવા વેષને વિષે ન સ્થાપવા તે અનવસ્થાપ્યતા કહેવાય છે.
૧૦ પારાચિત-મુનિધાત, રાજવધ આદિ મહા અકૃત્ય સેવવાથી લિંગ, કાલ,
ક્ષેત્ર અને તપવનં તેનો પાર પામવો તે.

આ પ્રમાણે પ્રાયશ્ચિત્ત તપના દશ પ્રકાર છે. તે પ્રાયશ્ચિત્ત અમગદપણે લિંગ
ધરનારા, જિનકલ્પિકના તુલ્ય રૂપવાલા અને ક્ષેત્રથી બાહર રહેલા આચાર્યોને શુદ્ધ
વિસ્તીર્ણ તપ કરતા હતા જઘન્યથી ૬ માસ અને હલ્કુથી ચાર વર્ષ પર્યંત હોય
છે; તે પછી ઇચ્છે અતિચારનું પાર ગમન કર્યા પછી અનંતર તેને દીક્ષા અપાય છે,
અન્યથા અપાતી નથી.

આ દશ પ્રકારના પ્રાયશ્ચિત્તમાં બેલાં પ્રાયશ્ચિત્ત પહેલાં સઘયણવાલા ચૌ-
દ પૂર્વી મુધી હોય છે અને બીજા આઠ પ્રાયશ્ચિત્ત શ્રી હુઃપ્રસન્નસૂરિ મુધી રહેશે, એમ
જાણવું. વિનય, જ્ઞાનાદિક જેદે કરીને સાત પ્રકારનો છે, તેમાં જ્ઞાનાદિકની ભક્તિ
રૂપ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રનો વિનય ત્રણ પ્રકારનો છે, તથા મન, વચન અને
કાયાપ કરી આચાર્યાદિકને વિષે અકુશલ ઇચ્છે નઝારી રીતે પ્રવર્તતા મન, વચન
અને કાયાનો નિરોધ અને કુશલ પ્રવૃત્તિવાળાને મન, વચન તથા કાયાનું ઉદીરણ
એમ વિનયના ૬ પ્રકાર થયા સાતમો સ્વચારિક વિનય તે ગુરુ આદિકની અનુ-
કૂળ પ્રવૃત્તિરૂપ કહેવાય છે.

આ સાત પ્રકારનો વિનય સર્વ કાલે મુનિઓને આચરવા યોગ્ય છે.

૫ વૈયાવચ્ચ

વૈયાવચ્ચ તપ સેવાવૃત્તિમાં આવે છે. આચાર્યાદિકને અન્ન, પાણી, વસ્ત્ર,

પાત્રાદિ સપાદન કરવાની વિધિનો જે વ્યાપાર તે વૈયાચન્ન કહેવાય છે.

૫ સ્વાધ્યાય

અકાલ્સ વેદાનો પરિહાર કરીને અથવા પોરિસીની અપેક્ષા જે અભ્યયન કરતુ તે સ્વાધ્યાય કહેવાય છે તે સ્વાધ્યાય પાંચ પ્રકારે છે. ૧ વાચના, ૨ પૃષ્ઠના, ૩ પરાવર્તના, ૪ અનુપ્રેક્ષા અને ૫ ધર્મકથા—એવા તેમના નામ છે.

જે નહીં જાણેલા સૂત્રો શાસ્ત્રોક્ત વિધિવને ગુરુ મુલે ગ્રહણ કરતુ. તે વાચના કહેવાય છે. તેમાં સદેહ ઘટા પુઠ્ઠતુ તે પૃષ્ઠના કહેવાય છે. તે પૃષ્ઠના વને નિશ્ચિત સૂત્રો વિસ્મરણ ન થાય તેને માટે ગણતુ તે પરાવર્તના કહેવાય છે. સૂત્રની પેરે અર્થતુ જે ચિંતવતુ, તે અનુપ્રેક્ષા કહેવાય છે અને અન્યાસ કરેલા સૂત્ર અને અર્થનો વીજાને ઉપદેશ આપવો તે ધર્મકથા કહેવાય છે.

અહીં સૂત્ર બે પ્રકારે છે. ૧ અગમવિષ્ટ અને ૨ અગમદ્વાલ તેમાં બે પગ, બે જઘા, બે હર, બે ગાત્ર, બે હાથ, એક ગ્રીવા અને એક મસ્તક એ ચાર અગમદ્વાલો પુરુષ “ સુઅવિસિદ્ધો ” થી ઓલસવાય છે.

એ પ્રવચનરૂપ પુરુષના અગમ તે રહેલુ તે અગમવિષ્ટ સૂત્ર કહેવાય છે. તે ચાર પ્રકારે છે. આચારાગ અને સૂત્રકૃતાગ સૂત્ર એ પ્રવચન પુરુષના બે પગ છે. સ્થાનાગ અને સમવાયાગ—એ તેની બે જઘા છે. જગવતી અને જ્ઞાતાસૂત્ર તે તેના બે હર છે, ઉપાસકદશાગ તથા અતગદ્દશાગ તે તેના પીઠ તથા હૃદયરૂપ બે ગાત્ર છે, અનુતરોવરાદ્દશાગ અને પ્રશ્ન વ્યાકરણ—એ બે તેના હાથ છે, વિપાક સૂત્ર તે ગ્રીવા અને દૃષ્ટિવાદ તે મસ્તક છે. આ પ્રમાણે પ્રવચન પુરુષના તે સૂત્રો ચાર અગમ રૂપ છે.

હવે જે અગમદ્વાલ તે આવશ્યક છે, તે ઉપાગો, પચમ્ના આદિ જેદથી અનેક પ્રકારતુ છે દીક્ષા ગ્રહણ કરનારને જેટલો વર્ષ જે સૂત્રની વાચના ગ્રહણ કરવા યોગ્ય હોય છે તે સ્વરૂપ વ્યવહાર સૂત્ર માહેલી ગાથાવને દર્શાવે છે. સવત્સરાદિ કાલના અનુક્રમે કરી જે જે કાવ્ય પ્રાપ્ત થાય, તે તે કાલે ધીરપુરુષ વાચના લેહે તે કાવ્ય આ પ્રમાણે છે.

ત્રણ વર્ષના દીક્ષા પર્યાયવાલો આચારકલ્પ નામના અભ્યયન સુધી વાચના લે છે. ચાર વર્ષવાલો સૂયગમગ નામે વીજા અગમ સુધી અને પાંચ વર્ષનો

દીક્ષિત દશાશ્રુતસ્કંધ, કલ્પસૂત્ર અને વ્યવહાર સૂત્રની વાચના હવે શકે છે. અહિં આચારકલ્પ એટલે નિર્ણય સૂત્રનું અધ્યયન સમજવું. આઠ વર્ષના દીક્ષા પર્યાય-વાદ્યો પુરુષ શ્રી સ્થાનાગ અને ચોથું સમવાયાંગ વાંચી શકે છે. દશ વર્ષના પર્યાયવાદ્યાથી શ્રી નગવતીજી વાંચી શકાય છે. અગીઆર વર્ષના પર્યાયવાદ્યાથી શ્રી શુદ્ધિચિમાળવિજ્ઞતી આદિ પાંચ અધ્યયન વાંચ્ય છે. વાર વર્ષના પર્યાયવાદ્યાને માટે શ્રી અરુણોપવાદ આદિ પાંચ અધ્યયન કહેલા છે. તેર વર્ષના દીક્ષા પર્યાયવાદ્યાને હઠાણશ્રુતાદિક ચાર અને ચૌદ વર્ષના પર્યાયવાદ્યાને શ્રી આશીષિ જાવના વાંચનીય છે. પદર વર્ષના પર્યાયવાદ્યા દ્વિવિષિ જાવના અને સોઠ વર્ષના પર્યાયવાદ્યા ચારણજાવના મુખી વાંચી શકે છે. સત્તર વર્ષના પર્યાયવાદ્યાને મહામુણિ જાવના અને અઠાર વર્ષના પર્યાયવાદ્યાને તેયગનિસગ જાવના મુખી અધ્યયન કરવું યોગ્ય છે. ઓગણીશ વર્ષના પર્યાયવાદ્યાને ચારમા દ્વિવાદ વાંચવાની આજ્ઞા છે અને સપૂર્ણ વીંશ વર્ષના પર્યાયવાદ્યા મુનિને સર્વ સૂત્રની આજ્ઞા છે તે સ્વાધ્યાયને કરનારા અને સમય માર્ગને નહીં વિરાગનારા મુનિઓએ વ્યાધિષ્ટત્વ પ્રમુખ અતિચારો સર્વથા વર્જવા જોઈએ, તે અતિચારો ચૌદ પ્રકારના છે.

૧ વ્યાધિષ્ટત્વ-વિપરીતપણ. ૨ વ્યાગ્રેક્ષિત-જુદા જુદા આજ્ઞાવા મેલતી થે ત્રણવાર કહેવું. ૩ હીનાકર—હીન અકરપણ. ૪ અત્યક્ષર—વધારે અકરો કહેવા તે. ૫ પદહીનતા—પદ ઓછું કહેવું તે. ૬ વિનય હીનતા—વિનયનો ત્યાગ કરવો તે. ૭ હતાત્તાદિ ઘોષ હીનપણ. ૮ યોગ હીનતા—યોગની ઉપચારતા ન કરવી તે. ૯ અદ્યપશ્રુતને યોગ્ય હોય તેને અધિક શ્રુતનું દાન દેવું. ૧૦ પાઠાદ્યતાને કદુષિત હૃદયે ગ્રહણ કરવું તે. ૧૧ અકાલે સ્વાધ્યાય કરવો. ૧૨ કાલે સ્વાધ્યાય ન કરવો તે. ૧૩ સ્વાધ્યાયને અવસરે સ્વાધ્યાય ન કરવો. ૧૪ સ્વાધ્યાય ન કરવો હોય ત્યારે કરવો.

૧૫ ચૌદ અતિચારનું સ્વરૂપ વિશેષપણે આવશ્યકાદિ સૂત્રોથી જાણી લેવું. આ ચૌદ અતિચારોને વર્જી સ્વાધ્યાય કરનારા મુનિઓને મહાન્ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે જો આ અતિચારોનો ત્યાગ કર્યા વિના સ્વાધ્યાય ધ્યાન કરવામા આવે તો હીનાકર ઘોષને કરનારા એક વિદ્યાધરની પેઠે વિદ્યાની નિષ્ફલતા પ્રમુખ મહા-વૌષો ઉત્પન્ન થાય છે.

તે વિદ્યાધરનું દૃષ્ટાત.

एक वखते राजगृह नगरने विपे तेनी समीपे आवेला उद्यानमा श्री वीर प्रभु समोसर्पा, ते वखते स्वामीना आगमननी वार्ता साजळी जेनु चित्त सतुष्ट थयेलु ठे, एवो श्रेणिक राजा अजयकुमार वगेरेने द्रष्ट त्या आव्यो. ते प्रभुने त्र ए प्रदक्षिणा करी वदना करी घणा देव अने असुर कुमारादि तथा विद्याधर अने मनुष्याना समूहे विराजित एवी सज्जामा योग्य स्थाने वेठो. धर्मने साजळी पर्पदा पुन. पोतपोताने स्थाने गइ तेवामा कोइ विद्याधर आकाश मार्गे उभी जतो हतो, ते तत्काळ पृथ्वी उपर पही गयो विद्याधरने पृथ्वीपर परतो देखी श्रेणिक राजा विस्मय पायी गयो. अने तत्काळ तेणे प्रभुने तेना परवानु कारण पुच्छ. प्रभु ए कथु, “ राजन्, आ विद्याधर गगनगामिनी विगानो एक अक्षर चुकी गयो, तेथी तेनो अवःपात थइ गयो ठे. ते हवे आकाश मार्गे जवाने सम र्थ थवानो नथी. ” आ वखते श्रेणिक राजानी पास रहेलो मत्री अजयकुमार प्रभुना वचन साभळी तत्काळ वेठो थयो अने तेणे त्या जइ विद्याधरने कथु, “ हे विद्याधर, तु तारी विद्याना एक अक्षरथी श्रुष्ट थयो ठे, जो तु मने ए विद्या आपे तो हु तने ते अक्षर आपु. ” विद्याधरे अजयकुमारनु ते वचन आगीकार कथु. पही विद्याधरने एक अक्षर आपी तेणे तेनी पासैथी आकाशगामिनी विद्या ग्रहण करी. पही विद्याधर पूर्ण विद्या प्राप्त करी आकाश मार्गे चाढ्यो गयो अने अजयकुमार अनुक्रमे पोताने स्थाने आव्यो हतो.

आ विद्याधरना दृष्टानो देश साजळी मुनिओए पूर्वे कहेला दोपोनो त्याग करवा यत्न करवो.

वही पोते स्वाध्याय करता अने बीजाने करावता एवा मुनिओए प्रथम सोळ वचनो अवश्य जाणवा जोइए, ते सोळ वचनो श्री अनुयोगद्वारादि सूत्रोमा आ प्रमाणे आपेला ठे. ३ द्विग, ३ वचन, ३ काल, १ परोक्ष, १ प्रत्यक्ष, ४ उपनय—अपनय अने १ अव्यस्थ—ए सोळ वचनो करेवाय ठे.

३ द्विग त्रण ठे. १ पुरुष द्विग, २ स्त्री द्विग अने ३ नपुंसक द्विग

३ त्रण वचन १ एकवचन, २ द्विवचन अने ३ बहुवचन.

३ त्रण काल. १ अतीत, २ अनागत अने ३ वर्तमान.

१ परोक्ष एट्ठे ‘ ते ’ निर्देशवचन.

१ प्रत्यक्ष एट्ठे ‘ आ, ’ प्रत्यक्षवचन.

૪ ઉપનય-અપનય ચાર પ્રકારે છે. જે પ્રશસા ધ્વન તે ઉપનય વચન-જેમકે, “ આ રૂપવતી સ્ત્રી છે. ” જે નિંદાવચન તે અપનય વચન છે જેમકે, “ આ સ્ત્રી રૂપવતી છે, પણ દુઃશીલવાલી છે. ” અપનય-ઉપનય એટલે નિંદા કરીને પ્રશસા કરવી તે. જેમ “ આ સ્ત્રી કુરૂપા છે પણ સુશીલવતી છે. ” ચિત્તમા ઘીજી ધારણ કરી, છેતરવાની યુષ્ટિ ઘીજી કહેવા ફક્ત બતાવે પણ જે ચિત્તમા છે, તે તત્કાલ યોગી નાલે, તે અધ્યાત્મવચન કહેવાય છે.

જેઓ આ સોઝ વચનના અજ્ઞાત હોઈ સૂત્રવાચનાદિકમા પ્રવર્તે છે, તે મૂઢ જીવો જિનવચનને બહાન કરનારા હોયથી જિનાજ્ઞાના વિરાધક છે, એમ સમજવું, તેથી ઉત્તમ મુનિઓએ પ્રથમ કહેલા વિધિથી પરિજ્ઞાન પૂર્વક સૂત્રાર્થનો સ્વાધ્યાય કરવો.

૪ ધ્યાન

અતર્મુર્ત્ત માત્ર કાલ સુધી ચિત્તનો એકાગ્ર અવસાય કરવો તે ધ્યાન કહેવાય છે. તે ધ્યાન ચાર પ્રકારનું છે. ૧ આર્ત, ૨ રીઝ, ૩ ધર્મ અને ૪ શુદ્ધ. તેમા આર્તધ્યાન ચાર પ્રકારે છે. ૧ દુઃખવિયોગ, ૨ અનિદ્રસયોગ, ૩ રોગચિંતા અને ૪ અગ્રશોચવિષય.

૧ દુઃખ એવા શબ્દ, રૂપ, રસ, ગંધ સ્પર્શ લક્ષણવાલા વિષયોનો જે વિયોગ, એટલે “ આ મને કદિ પણ ન થાઓ, ” ઇત્યાદિ ચિંતનું, તે દુઃખવિયોગ નામે પહેલું આર્તધ્યાન કહેવાય છે.

૨ “ અનિદ્ર શબ્દાદિક વિષયોનો સયોગ તે મને કોઈ દિવસ પણ ન થાઓ. ” એવું જે ચિંતન તે અનિદ્રસયોગ નામે ઘીજું આર્તધ્યાન કહેવાય છે.

૩ રોગની હત્પત્તિ થતા જે ઘણી ચિંતા કરવી તે રોગચિંતાવિષય નામે ઘીજું આર્તધ્યાન કહેવાય છે.

૪ દેવપણાની અને ચક્રવર્તીપણાની ઋષિની પ્રાર્થના કરવા પ્રમુખ અનાગતકાલ સર્વથી કાર્યનો શોક કરવો, તે અગ્રશોચવિષય નામે ચોથું આર્તધ્યાન કહેવાય છે. આ ધ્યાન શોક, આઠન, સ્વદેહ તારુન આદિ લક્ષણોથી ઓઝ-લાય છે. તે તિર્યચની ગતિનું કારણરૂપ કહેવાય છે. આ ધ્યાનનો સજવ ઝગા ગુણ-ગાળા સુધી જે, એમ જાણવું.

હર્ષ પ્રાણીઓને જે રોચાયે તે રુચ કહેવાય છે, તે પ્રાણિવ્રત આદિ

કાર્યવમે પરિણત એવા આત્માનુ જે કર્મ તે રૌંઝ અથવા તે રહપણાનો જે જાત્ર (ક્રિયા) તે રૌંઝ કહેવાય છે તે સમ્બધી જે ધ્યાન તે રૌંઝધ્યાન કહેવાય છે. તે રૌંઝધ્યાનના ચાર પ્રકાર છે. ૧ હિંસાનુબધી, ૨ મૃપાનુબધી, ૩ ચૌર્યાનુબધી, અને ૪ પરિગ્રહરક્ષણાનુબધી. એવા તેના નામ છે.

૧ પ્રાણીઓના વધ, વધન દહન, અકન અને મારણાદિકનુ ચિતવન તે હિંસાનુબધી રૌંઝયાન કહેવાય છે.

૨ પિશુનતા, સત્યાસત્ય અને યાતાદિકનુ ચિતવન કરતુ, તે મૃપાનુબધી રૌંઝધ્યાન કહેવાય છે.

૩ તીવ્રક્રોધ, હોનાકુહ્ન, પ્રાણીનો ઉપચાત કરવામા તત્પરતા, પરહ્નોકના જય તરફ ઉપેક્ષા તથા પરહ્ન્યના હરણનુ ચિતવન તે ચૌર્યાનુબધી રૌંઝધ્યાન કહેવાય છે.

૪ સર્વે જનને શકામા પારુવાની તત્પરતા, ઉપચાતમા પરાયણતા, વિષય મુલની સાધકતા તથા હ્યના સરક્ષણનુ ચિતવન, તે પરિગ્રહરક્ષણાનુબધી નામે રૌંઝધ્યાન કહેવાય છે. આ ધ્યાન પ્રાણિવધાદિ લક્ષણોથી ઓલ્લસાય છે, તેથી તે નરકગતિનુ કારણરૂપ થાય છે.

આ રૌંઝધ્યાનનો સજ્જ પાવમા ગુણઠાણા પર્યંત જાણવો. કેટલાક આચાર્યો આ ધ્યાનના ચોથા પ્રકાર (પરિગ્રહરક્ષણાનુબધી)ને ઠગ ગુણઠાણા મુધી માને છે.

ધર્મધ્યાનનુ લક્ષણ આ પ્રમાણે છે—ધર્મ પટલે ક્રમાદિ દશ પ્રકારનો ધર્મ, તેનાથી યુક્ત અથવા તે સમ્બધી તે ધર્મયાન કહેવાય છે. તે ધર્મધ્યાન ચાર પ્રકારનુ છે. ૧ આજ્ઞાવિચય, ૨ અપાયવિચય, ૩ વિપાકવિચય અને ૪ સસ્થાનવિચય—એવા તેના નામ છે.

૧ શ્રીમાનુ સર્વેજ્ઞ પુરુષોની આજ્ઞાનુ જે અનુચિંતન, તે આજ્ઞાવિચયનામે ધર્મધ્યાન કહેવાય છે.

૨ રાગ, દેષ, અને કપાયને વશવર્તી એવા પ્રાણીઓના સાસારિક કષ્ટોનુ જે ચિંતવન તે અપાયવિચય નામે ધર્મયાન કહેવાય છે.

૩ જ્ઞાનાવરણાદિ કર્મોના શુષ્કાશુષ્ક વિપાકનુ જે ચિંતવન કરતુ તે વિપાકવિચય નામે ધર્મયાન કહેવાય છે.

૪ ભૂમંજ્ઞ, દ્વીપ, અને સમુદ્ર પ્રમુખ વસ્તુના સંસ્થાનાદિક સ્વજાવતું જે વિચારતું, તે સંસ્થાનવિચય નામે ધર્મધ્યાન કહેવાય છે

આ ધર્મધ્યાન જિનોક્ત તત્ત્વ પર શ્રદ્ધા કરવાનું શુભચિહ્નરૂપ છે અને દેવ-ગતિ આદિ ફલનું સાધક છે. ૧ ધ્યાનનો સજ્જવ ચોથા અથવા પાંચમા ગુણ ઠાળાથી આરંભીને સાતમા તથા આઠમા ગુણઠાળા પર્યંત છે, એમ જાણતું તેને વિષે પહેલાં વે જેદ ચોથે ગુણઠાળે અને પહેલેથી ત્રણ જેદ પાંચમે ગુણ ઠાળે—૧૮૯૦ વિશેષ છે

આઠ પ્રકારના કર્મના મૂલને શોધે તે શુદ્ધ કહેવાય છે. તે સવધી જે ધ્યાન તે શુદ્ધધ્યાન. તે શુદ્ધધ્યાન ચાર પ્રકારે છે. ૧ પૃથક્ત્વ વિતર્ક સપ્રવિચાર, ૨ એકત્વ વિતર્ક અપ્રવિચાર, ૩ સૂચક્રિયા અપ્રતિપાતિ અને ૪ સમુદ્ધિન્નક્રિયા અનિ-વૃત્તિ—એવા તેના નામ છે.

૧ જેને વિષે જાણથતને અનુસાર અંતરંગ ધ્વનિરૂપ વિતર્ક—શ્રુત અર્થથી અર્થાંતરમા, શબ્દથી શબ્દાંતરમા, અને યોગથી યોગાંતરમા સક્રમે છે, વહી પોતાના શુદ્ધ આત્મદ્રવ્યથી દ્રવ્યાંતરને પામે છે, ગુણથી ગુણાંતરને પામે છે અને પર્યાયથી પર્યાયાંતરને પામે છે. તેને માટે કહ્યું છે કે,—

“ શ્રુતચિતાવિતર્કઃ સ્યા—દ્વિચાર· સંક્રમો મતઃ ।

પૃથક્ત્વં સ્યાદનેકત્વ, જવત્યેતત્ ત્રયાત્મકમ્ ” ॥ ૧ ॥

“ જે શ્રુતની ચિતા તે વિતર્ક, સક્રમ તે વિચાર અને પૃથક્ત્વ તે અનેક-પણ—૧ ત્રણ વસ્તુમય પહેલો પાયો થાય છે. વિતર્કને માટે આ પ્રમાણે કહેલું છે—

“ સ્વશુદ્ધાત્માનુજૂત્યાત્મ-ભાવશ્રુતાવલંબનાત્ ।

અંતર્જલ્પો વિતર્કઃ સ્યાત્, યસ્મિન્નત્ સવિતર્કજમ્ ॥ ૧ ॥

અર્થાદર્થાંતરે શબ્દાન્નબ્દાંતરે ચ સક્રમ. ।

યોગાદ્યોગાતરે યત્ર, સવિચારં તદ્વચ્યતે ॥ ૨ ॥

દ્રવ્યાદ્ દ્રવ્યાતરે યાતિ, ગુણાદ્યાતિ ગુણાંતરમ્ ।

પર્યાયાદન્યપર્યાયં, સપૃથક્ત્વં ભવત્યત્ ” ॥ ૩ ॥

આ ત્રણ શ્લોકનો જાનાર્ય હપર કહેવામા આવ્યો છે.

આ શુદ્ધધ્યાનનો પહેલો પાયો આત્માગુણસ્થાનથી આરંભી અગીઆરમા ગુણસ્થાન સુધી હોય છે.

૨ શુદ્ધધ્યાનનો એકત્વ વિતર્ક અપ્રવિચાર નામે વીજો પાયો નિશ્ચય એક દ્રવ્યનું અથવા એક પર્યાયનું અથવા એક ગુણનું અથવા શબ્દથી શબ્દાતરુનું इत्यादि જે સક્રમણ તેનાથી રહિત છે. જાવશ્યુતાવલંબનવચ્ચે ચિંતવન કરવારૂપ વીજો પાયો ધારમા ગુણગણે હોય છે અને તે પછી તેરમે ગુણસ્થાને ધ્યાનાતરિકા હોય છે.

૩ તે પછી જેને વિષે કેવળી જગવાન અત્યંત આત્મશક્તિવચ્ચે વાદર કાયયોગમા આત્મસ્વજાવથી સ્થિતિ કર્યા વાદ વાદર મન વચન યુગવચ્ચે સૂક્ષ્મ કરે છે, તે પછી સૂક્ષ્મ વચન તથા મનને વિષે સ્થિતિ કરી વાદરકાયયોગને સૂક્ષ્મતામાં દાઢ જાય છે, તે પછી સૂક્ષ્મ કાયયોગમા ક્ષણ માત્ર સ્થિતિ કરી તત્કાલ સૂક્ષ્મ વચન તથા મનનો સર્વથા નિગ્રહ કરે છે. ત્યારવાદ સૂક્ષ્મ કાયયોગે ક્ષણ માત્ર સ્થિતિ કરી સૂક્ષ્મ ક્રિયાવાચ્યા જ્ઞાન સ્વરૂપી પોતાના આત્માને પોતાની મેલે અનુ-જવે છે અને તેને યોગ્ય એવા જે શુદ્ધ પરિણામ તેથી પમવાપણુ થતુ નથી. આ શુદ્ધધ્યાનનો ત્રીજો પાયો કહેવાય છે. ૪ તેરમા ગુણગણને અતે માત્ર થાય છે.

૫ જેને વિષે સૂક્ષ્મક્રિયાનો પણ સમુચ્છેદ થાય છે, તે શુદ્ધધ્યાનનો ચોથો પાયો કહેવાય છે. તે ચૌદમે ગુણગણે હોય છે તે પછી જીવ સિદ્ધિપદ-ને પામે છે.

૬ ધ્યાન અવાધા અને અસમોહાદિ ક્ષિંપ ગમ્ય છે અને મોક્ષ ફલનુ સાધક છે એમ સમજવું એથી અક્રિયપણાને યોગ્ય પરમ વિશુદ્ધ પરિણામની નિ-શ્ચિતિ પણ હોતી નથી.

૭ ચારે ધ્યાનમા ધર્મધ્યાન તથા શુદ્ધધ્યાન—૭ થે નિર્જરાના હેતુ હોવા-થી અર્જ્યતર તપરૂપ સમજવા અને આર્ત તથા રોદ્ધ—૭ થે વધના હેતુ છે, નિ-ર્જરાના હેતુ નથી તેથી તે તપરૂપ નથી, માટે ઉત્તમ બુદ્ધિવાદા પુરુષોએ તે આર્ત તથા રોદ્ધ—વને ધ્યાનનો પરિહાર કરવો. અન્યથા નદમણિવાર તથા કમરી-કાદિકની જેમ મહા દુઃખની પ્રાપ્તિ થાય છે.

૮ જો કે ચિંતનુ અતિ ચચલપણુ હોવાથી મનુષ્ય કુધ્યાનને પામે છે તોપણ વીર પુરુષોએ પ્રસન્નચચાદિકની પેઠે તે કુધ્યાનને નિવારવા માટે આત્મ-વીર્યનો ઉદ્ધાસ પ્રકટ કરવો—વીર્ય ફોસ્વરું અને શુદ્ધ ધ્યાનનો વિષેદ ન થાય,

तेवो अज्यास करवो.

६ उत्सर्ग एट्ठे त्याज्य वस्तुनो सम्पक् प्रकारे त्याग करो ते. ते उत्सर्ग वे प्रकारे ठे. १ वाय अने २ अन्यंतर. बीजा अन्यतर उत्सर्गमा कोधादिक कपायनो त्याग करवानो ठे.

अहिं मश्र थाय ठे के, उत्सर्ग प्रायश्चित्तमा आवी जायठे, तो पत्नी फरीवार कहेवालु शु कारण ठे ?

तेना उत्तरमा कहेवालु के, ए सत्य ठे परतु पूर्वे अतिचारनी शुद्धिने माटे कहेल ठे अने अहीं तो सामान्यथी निर्जराने माटे कहेल ठे, तेथी तेमा पुनरुत्तिनो दोष आवतो नथी.

आ ठ प्रकारनो तप ह्योकोथी अणओळखातो होवाथी, अन्यमत वालाओए नहीं सेवातो होवाथी अने मोक्षनी प्राप्तिमा अतरगणणे रहेल तेथी अन्यतर कर्मने तपावनार होवाथी ते अन्यतर तप कहेवाय छे. ए प्रकारे तपनुं स्वरूप कहेवामा आब्यु. ५.

संयमनुं स्वरूप

सयम शब्दनो अर्थ आ प्रमाणे ठे—स एट्ठे सम्पक् प्रकारे यम एट्ठे सावध योग्यी निवृत्त थयु, ते सयम कहेवाय ठे तेना सत्तर जेद ठे. पाच प्राणातिपातादिकथी विरमनुं अने पच महाप्रतनु धारण करतु ते—तेमना प्रतनु स्वरूप आ प्रमाणे ठे.

१ तस स्थावरादि सर्व जीवोने मन, वचन, कायाए करी पोते हणें नहीं बीजाजी पासे हणायें नहीं अने हणनारने अनुमोदे नहीं

२ तेम त्रिविध त्रिविध जागाए करी राग, द्वेष, क्रोध, मान, माया, लोभ, हास्य अने कलहादिके करी प्राणतते पण मृषावाद बोले नहीं.

ते मृषावाद चार प्रकारे ठे. १ सद्ज्ञाननिषेध, २ सद्ज्ञान उद्ज्ञान ३ अर्थांतर अजिधान अने ४ गर्हावचन पहेला जेदमा आत्मा नथी इत्यादि माननुं. बीजीमा ज्यामाक नामे घान्य अयवा चोखा जेट्ठो अथवा द्रव्यात्ते विपे रहेल्लो आत्मा ठे तेम माननुं, बीजा जेदमा गवादिकने अन्धादिकना शब्दे कहेवाते अमे चोया जेदमा काणाने काणो कही बोझावो ते.

४ चारित्र्यंत साधु उपयोग्यत थइ त्रिविध त्रिविध जागे करी १ जीव-

અદત્ત, ૨ તીર્થંકરઅદત્ત ૩ સ્વામિઅદત્ત, અને ૪ ગુરુઅદત્ત એવી અલ્પ વસ્તુ પણ ન ગ્રહણ કરે.

A જે જીવઅદત્ત છે, તે સચિત્ત કહેવાય છે, તે પોતાના પિનાશની શકા કરતા જીવોવને પોતે આશ્રય કરેલ શરીરનું અર્પણ ન કરેલ હોવાથી જે સચિત્તને ગ્રહણ કરે તે જીવઅદત્ત કહેવાય છે. શિષ્યને વલાત્કારે દીક્ષા આપવી તે જીવ અદત્ત કહેવાય છે.

B અચિત્ત હોય તોપણ જેને માટે શ્રી તીર્થંકરની આજ્ઞા ન હોય, એવા સુવર્ણાદિકને ગ્રહણ કરવું તે તીર્થંકરઅદત્ત કહેવાય છે.

C તીર્થંકર મનુષ્ય આજ્ઞા આપ્યા બતા જે વસ્તુ તેના સ્વામીએ—ધણી-એ ન આપી બતા ગ્રહણ કરવામા આવે તે સ્વામિ—અદત્ત કહેવાય છે.

D ધણીએ આજ્ઞા આપી પણ કોઈ કારણને લઈને જે વસ્તુ ગુરુએ નિષેધત્રી હોય, જેમકે, “હે મનિ, તું આ વસ્તુ ગ્રહણ કરીશ નહીં.” તે બતા લોચાદિકને વશ થઈ ગ્રહણ કરે તો તે ગુરુ—અદત્ત કહેવાય છે અથવા ગુરુના કહ્યા શિવાય જે જોજનાદિક જોગવા તે પણ ગુરુ અદત્ત કહેવાય છે.

H સાધુ અઢાર પ્રકારનું મૈયુન સેવે નહીં. તેમા ઔદારિક શરીર સવધી મૈયુન મને કરી સેવે નહીં, ધીજાને સેવવામા પ્રેરણા કરે નહીં અને ધીજા સેવનાર-ને સારા જાણે નહીં એમ ત્રણ જોદ થાય છે. તેવી રીતે વચને કરીને અને કાયાએ કરીને એમ વધા મઠી નવ જોદો થાય છે

એવી રીતે ઔદારિકે કરી જેમ નવ જોદ થાય, તેમ વૈક્રિયવને પણ મેયુ-નના નવ જોદ પ્રાપ્ત થતા સર્વ મઠી મૈયુનના અઢાર જોદ થાય છે.

સમયને ઉપકાર કરનારી ઉપધિ શિવાય મુનિએ ત્રિવિધ ત્રિવિધ જાણે કરી પરિગ્રહનો ત્યાગ કરવો. તે સમયને ઉપકાર કરનારી ઉપધિના ષે પ્રકાર છે. ૧ ઔધિક અને ૨ ઉપગ્રહિક. જે પ્રવાહે કરીને ગ્રહણ થાય અને કારણે જો-ગવાય તે ઔધિક ઉપધિ કહેવાય છે તેના વસ્ત્ર, પાત્ર, રજોહરણાદિ ચૌદ જોદો છે. જે કારણ બંધે ગ્રહણ કરાય છે અને કારણ પડ્યે જોગવાય છે, તે ઉપગ્રહિક કહેવાય છે. તે સપારો, ઉત્તરપટ વગેરેના પ્રકારે છે તે ઔધિક અને ઉપગ્રહિક ઉપધિને વિષે મુનિએ મમત્વને ધારણ કરવું નહીં. મમત્વથી રહિત થઈ માત્ર સમ-યાત્રાને માટે ષે પ્રકારની ઉપધિને ધારણ કરતા બતા મુનિઓ નિષ્પરિગ્રહીજ ગ-

ણાય ઢે તેને માટે કયુ ઢે કે,

“ ન સો પરિગ્ગહો બુત્તો નાણ્ણુત્તેણ તાયિના ।

મુચ્છા પરિગ્ગહો બુત્તો ફ્ફ બુત્તં મહેસિણા ” ॥ ૧ ॥

“ જ્ઞાતા એવા શ્રી મહાવીર પ્રજ્ઞુ તે પરિગ્રહ કયોજ નથી, પણ મૃર્ઝાને પરિગ્રહ કહેલો છે, અને મહર્ષિઓએ પણ તેમજ કયુ છે. ” ?

અથવા મુનિ હ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ અને જાવ એ ચાર વસ્તુમા મમત્વ કરે નહીં ? તેમા હ્રવ્યથી ભૂપથિને વિષે અથવા શ્રાવકાદિકને વિષે ૨ ક્ષેત્રથી નગર, ગ્રામ, તથા સુદર ભૂપાશ્રયને વિષે. ૩ કાલથી શરદ્સતુ અથવા દિવસાદિકને વિષે. ૪ જાવથી શરીરનો પુષ્ટિ આદિમા તથા ક્રોધાદિકમા મમત્વને ધારણ કરે નહીં.

વજ્ઞી મહાવ્રતને ભૂપોગી હોવાથી ઊંચુ રાત્રિજોજનનિવૃત્તિરૂપ વ્રત પણ મુનિઓએ અવશ્ય ધારણ કરવુ. તે રાત્રિ જોજન ચાર પ્રકારે છે. ૧ દિવસે લાવેલુ દિવસે જોગવુ, ૨ દિવસે લાવેલુ રાત્રે લાવુ, ૩ રાત્રે લાવેલુ રાત્રે લાવુ, અને ૪ રાત્રિએ લાવેલુ દિવસે લાવુ. તેને વિષે દિવસે આણેલા અજ્ઞાનાદિકને પ્રહણ કરી રાત્રે તેને ભૂપાશ્રયમા સમ્યક્ પ્રકારે રાત્રી વીજે દિવસે જોગવનારને પેહેલો જોડ, દિવસે લાવેલુ રાત્રે જોગવુ તે વીજો તથા વીજા જોડો સુગમ છે. આ ચાર પ્રકારનુ રાત્રિ જોજન પચ મહાવ્રતનુ ઘાત કરનાર હોવાથી, તેમજ જિનાગમમા તથા અન્ય મતિઓના આગમમા તેનુ નિષેધાણુ હોવાથી, તે પરિહરવાને અશક્ય છે તોપણ તેમા કુચુ આદિ સૂક્ષ્મ જીવોનો વધ હોવાથી, સર્વે વિરતિ સાધુઓએ તેનો અવશ્ય પરિહાર કરવો એ રીતે પચમહાવ્રતના પાંચવા સવધી સ્વરૂપ કહેવામા આવ્યુ

પાચ ઇંદ્રિયોના નિગ્રહનું સ્વરૂપ

પચમહાવ્રતને પાંચવાની ઇચ્છા રાખનારો મુનિ શબ્દ, રૂપ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શરૂપ પાચ વિષયોમા રાગદ્વેષનો ત્યાગ કરી શ્રોત્ર, નેત્ર, ઘ્રાણ જિહ્વા અને સ્પર્શ લક્ષ્ણવાલો પાચ ઇંદ્રિયોનો નિગ્રહ કરે તેમા ૧ મુસ્વર—મધુર સ્વરવાદ્વા એવા મુરજ, વેણુ, વીણા, સ્ત્રી, આદિના શુભ અને કામ, ભટ, લુચરુ, ગધેરા, ઘટ્ટી અને રેંટ આદિના અશુભ શબ્દો સાંજળીને, તથા ૨ અલ્પકાર, ગજ, ઘેન્નો, વનિતા, આદિનું શ્રવણ અને કુબ્જ, કુણ્ઠી, ટુચ્છ, અને મુદ્ગુ આદિનું અણજ

મરેલા કણેવર આદિના અશુભ ગતને મુત્રીને ધ તથા શ્વાન, સાકર, મોદક આદિનો શુભ અને લુલુ વાસી અન્ન અથવા કોહી ગયેલું અન્ન, અને ગ્વાર પાણી—ફલાદિકનો અશુભ સ્વાદ કરીને, તથા ધ સ્ત્રી, તણાડ, અને વહાદિકનો શુભ અને પાપાણ, કટક, કાકરાદિકનો અશુભ સ્પર્શ અનુભવીને તેઓ ઉપર જ્યારે ‘આ મને ફટ છે’ એવો રાગ અને ‘આ મને અનિષ્ટ છે’ એવો હેપ ધારણ ન કરે ત્યારે અનુક્રમે તે થોડાદિક ફલિયોનો નિગ્રહ થાય છે.

વધી કદિ મુનિને પૂર્વે જોગવેલા જોગ, કીમતુ સ્મરણ થઈ આવે, તેમ વધી કુતૂહલીપણને લઈને ફલિયો ભક્ષત થઈ જાય ત્યારે મુનિષ આ પ્રમાણે આત્માને શીલાપ્રણ દેખી—

“ પરિમિયમાઝ જુઝવણ—મસઠિય વાહિવાહિય દેહ ।

પરિણફવિરસા વિસયા અણુરજ્જસિ તેસુ કિ જીવ”॥૧॥

આયુષ્ય પરિમિત છે, યાંત્રવ્યય અસંસ્થિત છે, શરીર વ્યાધિવને પીડિત છે અને વિષયોની પરિણતિ મહા વિરસ છે, માટે હે જીવ, તું એને વિષે શું રાચે છે?*

જે મુનિ ફલિયોનો નિગ્રહ કરે નહીં, પરંતુ ભક્ષત અશ્વતી પેટે પોતાની ફાટાઓને ચલિત કરે, તે આ લોક તથા પરલોકમાં મોટા હુઃખનું ભાજન વને છે.

આ વિષે શ્રી જ્ઞાતા ધર્મકથા સૂત્રને વિષે અન્વય તથા વ્યતિરેકથી તે કાચવાના દૃષ્ટાંતે આપેલા છે.

ધે કાચવાના દૃષ્ટાંતો

વારાણસી નગરીની પાસે ગંગા નદીમાં મૃદગતીર નામે એક ઝહ છે. તેમાં ગુપ્તેન્દ્રિય અને અગુપ્તેન્દ્રિય નામે ધે કાચવાઓ રહેતા હતા. તે ધને એક શિવસે સ્થાપનારી કીમતોના માસનો ફાટાવાલા થયા. તેથી તેઓ ઝહની વાહેર ની કત્યા. કોઈ છુટ્ટ પે જીયાનોઈ તેમને જોયા, ત્યારે તેઓ ધને જપનીત થઈ ગયા તત્કાલ પોતાનો વચાવ કરવાને તેઓ ચારે પગ અને ગ્રીવા ‘કરોટીમાં ગોપત્રી ચે-ણા રહિત નિર્જીવની પેટે થઈ ગયા. પેના જીયાનીઆઓ ચચનતાથી તેમને ઉચા નીચા કરવા લાગ્યા અને તેમનીપર ચણોનો આઘાત કરવા લાગ્યા. તેમ કરવાથી તેઓ તે કાચવાઓને કાઈ વિકૃતિ કરી શક્યા નહીં પણ તેઓ થાત થઈ ત્યાથી દૂરે જઈ ણકાતે સ્થિર થઈને રહ્યા.

આ વચ્ચે જે અગુર્ભંદ્રિય કાચવો હતા, તેણે ચપટતાથી પોતાની મોકને ચરણોની યાદેર કાઢી, તેવામા પેલા વને શીયાલીઓ દોઢી આઘ્યા અને તેના શરીરના કરુકે કરુકા કરી તેને મરણ પમાડી દીધો. જે વીજો ગુર્ભંદ્રિય કાચવો હતો, તે અચપટ હોવાથી ઘણા વચ્ચે સુગી તેવીજ સ્થિતિમા રહ્યો. જ્યાં સુધી તે વને શીયાલીઓ ત્યાં રહ્યા, ત્યાં સુધી તેણે કાફ પણ ચપટતા કરી નહીં. શીયાલીઓ ઘણી વાર પેલી થાકી ગયા અને પડી ત્યાંથી વીજે સ્થલે ચાઢ્યા ગયા હતા. તે પડી તે ગુર્ભંદ્રિય કાચવો હલ્લે હલ્લે દિશાનુ વિદ્યોકન કરતો ચાઢ્યો અને કુદીને પેલા ઘડમા પડ્યો, પડી તે મુલ્કી થઈ રહ્યો હતો.

આ પ્રમાણે પાંચ અગોને ગોપવનારા તે કાચવાની જેમ જેમુનિ પાંચ ઇન્દ્રિયોને ગોપવનાર થાય છે, તે સદા મુલ્કી રહે છે અને પેલા રીજા અગુર્ભંદ્રિય કાચવાની પેઠે જે પાંચ ઇન્દ્રિયોને ગોપવતો નથી, તે મુનિ છુલ્કી થાય છે, તેથી મુનિ પાંચ ઇન્દ્રિયોનો જય કરવામા યત્ન કરવો. ઇન્દ્રિયોનો જય કરવામા તે વે કાચવાનો ઉપનય દર્શાવી ઇન્દ્રિયનિગ્રહરૂપ સયમ કહેણો છે.

કપાયજયનું સ્વરૂપ

પાંચ ઇન્દ્રિયોનો નિગ્રહ કરનાર સાયુઓં ક્રોધાદિ ચાર કપાયો કે જેઓ અનુદિત છે તેમનો અનુદીરણાવને અને જેઓ હૃદય આવેણા છે, તેમને નિષ્ફણ કરવાવને જય કરવો—ઈટ્ટે નિરોધ કરવો.

કપાય શબ્દનો અર્થ

જેનાથી પ્રાણી કપ ઇટ્ટે સસારને અય કહેતા પામે તે કપાય કહેવાય છે. ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, ઈવા તેના ચાર પ્રકાર છે. તે ચાર કપાયોના પ્રત્યે કના અનતાનુબધી આદિ ચાર ચાર જેદ છે.

૧ અનત જવ જમવાપણે કરી જેમા કર્મનો અનુચ થાય, તે અનતાનુબધી કહેવાય છે, તેવા અનતાનુબધી ક્રોધાદિકના હૃદયથી જીવો સમ્પત્ત્યને પામતા નથી, અથવા પામે તો તેઓ સમ્પત્ત્યને ઘમી નામે છે.

૨ જેને સર્વથા ચિરંતિષ્ઠ પ્રત્યાર્થાન નથી તે અપ્રત્યાર્થાન કહેવાય છે, તેવા અપ્રત્યાર્થાની ક્રોધાદિકના હૃદયથી સમ્પત્ત્ય પામેણા હોય તોપણ તેના જીવોને દેશચિરંતિ પરિણામ થતા નથી અને થતા હોય તો અવગ્ય નાશ પામે છે.

૩ જે પ્રત્યાર્થાનને આવરે તે પ્રત્યાર્થાનાવરણીય કહેવાય છે, તેના

ઉદયથી જીવો સર્વવિરતિ પરિણામને પામતા નથી અને જો પામ્યા હોય તો તેનો વિનાશ થઈ જાય છે. અહિં દેશવિરતિનો નિષેધ નથી.

૪ જે જરા ઘાટે-પટ્ટે પરિપક્વ બપસગોં આવી પમતાં સાધુઓને પણ ઉદયિક જાવમા દ્વારે તે સજ્વલન કહેવાય છે. તેના ઉદયથી જીવને યથાભ્યાસ ચારિત્રિ હોતું નથી, પરંતુ તેને ચારિત્રના વીજા જેવો યજ્ઞનો સજ્વ છે

આ અનતાનુકથી આદિ કપાયો અનુક્રમે જાવજીવ, વર્ષ, ચાર માસ અને પક્ષ સુધીની સ્થિતિવાળા છે. અનુક્રમે ૧ નરક, ૨ તિર્યચ, ૩ મનુષ્ય અને ૪ દેવતાની ગતિના આપનારા છે. અગીયારમા ગુણગણના અગ્રભાગે આરુદ્ધ થયેલા સાધુને પણ પાત્રી દઈ ફરીથી મિથ્યાત્વરૂપ અથવા કુવામા ફેંકનારા છે, શુદ્ધ આત્મ ગુણના પ્રાપ્તક છે અને સર્વ અનર્થના મૂલ્ય છે, માટે રુદ્ધિમાન ઉત્તમ પુરુષોએ તેમનો સર્વથા વિશ્વાસ ન કરવો, તેમનો નિગ્રહ કરવામાર્ગ બઘમ કરવો. તેને માટે કહ્યું છે કે,—

“ જા જીવ વરિસ ચડમાસ પક્કગા નરય તિરિય નર અમરા ।

સમ્માણુ સવ્વવિરહ, અહસ્કાય ચરિત્ત ઘાયકરા ॥ ૧ ॥

જહ ઉવસત કસાઠં, લહહ અણત પુણોવિ પહિવાય ।

ન હુતે વિસસિયવ્વ, થોવેવિ કસાય સેસમિ ” ॥ ૨ ॥

આ બે ગાથાનો જાવાર્થ ઉપર દર્શાવેલો છે, તેમા વીજી ગાથાના ચોથા પદનો અર્થ એવો છે કે, “ થોડામાં થોડો પણ કપાય હોય, તેનો પણ વિશ્વાસ ન કરવો વધી કહ્યું છે કે,—

“ તત્તમિણં સારમિણ, હુવાલસગીહં એસ જાવત્થો ।

જ જવજ્ઞમણ સહાયા, હમે કસાયા ચહ્જ્જતિ” ॥ ૧ ॥

“ તત્ત્વ પણ આ છે, સાર પણ આ છે, અને હાદશાગીનો પણ એજ જાવાર્થ છે કે જે જવજ્ઞમણમા સહાયભૂત એવા કપાયો છે, તે ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે.”

એવી રીતે કપાયજયસ્પ સપમનુ સ્વરૂપ જાણવું

દંરુવિરતિ સ્વરૂપ

હવે આ દંરુની વિરતિનું સ્વરૂપ કહે છે. ઉપર કહેલા ચાર કપાયોના

જિતનારા મુનિ મન, વચન અને કાયાના ત્રણ દમ્ભી વિરમે છે. અને ત્રણ ગુપ્તિને ધારણ કરે છે. આદિ આગમમા કહેલા વિધિ પ્રમાણે તો અશુદ્ધ ક્રિયાથી નિવૃત્ત થયેલા અને શુદ્ધ ક્રિયામા પ્રવર્તેલા એવા મન, વચન તથા કાયાના લક્ષણવાદા જે વ્યાપારો તે ત્રણ ગુપ્તિ કહેવાય છે. તેમા વાનરની જેમ ચિંતવાનુ એવું જે મન તેની ચચલતા ધણી છે, તેને માટે કયુ છે કે,—

“લંઘં તરુણો ગિરિણો, ય લંઘં લંઘં જલનિહિવિ ।

જમઈ સુરાસુરઠાણે, એસો મણમકમો હોઈ ” ॥ ૧ ॥

“મન રૂપી મર્કટ વૃક્ષોને ઓળખે છે, પર્વતોને અને સમુદ્રોને ઓલવે છે અને સુર—અમુરોના સ્થાનમા જમે છે. ” ૧

એજ કારણથી તે મન મુનિને પણ હુર્જય છે. અને સર્વ કર્મોને વાધવામા મુખ્ય કારણ છે, તેથી તેને વમન કરવાને ઇચ્છતા એવા મુનિઓએ ત્રણ પ્રકારની અસદ્-જ્ઞાવાના પરિહારીને ચાર પ્રકારની સદ્-જ્ઞાવાનાને વિષે ઉત્તમ પ્રકારે વિશેષ આદર કરવો. તેમ કરવાથી તેજુ ચંચલ ચિત્ત પણ મુલે કરીને વશવર્તી થાય છે, એ મનો ગુપ્તિ કહેવાય છે.

વીજી વચન ગુપ્તિને ચિંતવતો એમો સાધુ સજ્જાય ધ્યાનના સમય શિયાય થીજે અવસરે ધાણુ કરીને માનપણુ ધારણ કરીને રહે છે અને ઝૂકુટી તથા દસ્તા-દિકની સંજ્ઞા પણ કરતો નથી. કદિ કોઈ તેજુ કાર્ય આવી પમે તો તે સત્ય તથા અસત્ય અમૃષ્ટા વચન યોદ્ધે છે. એટલે કે જે વસ્તુ ‘પ્રતિષ્ઠાસ્યા’ એટલે વસ્તુ સ્થાપવાના આશયથી યોદ્ધાય છે, તે સત્ય કહેવાય છે—જેમકે “જીવ છે, જીવ કર્ત્તા છે, કર્મેનો જોક્તા છે” ઇત્યાદિ ” જે ‘પ્રતિષ્ઠાસા પિના’ એટલે આશય સ્થાપના વિના યોદ્ધે, તે અસત્ય અમૃષ્ટા કહેવાય છે, આમત્રણ તથા આ જ્ઞાપનાદિ—અણાવવા પ્રમુખ જેમકે “દેવદત્ત, આ કાર્ય તુ કર” ઇત્યાદિ” અહીં તેજ સત્ય છે, જે સાજ્જલનારને પ્રિય—નિરવ્ય હોય તેજુજ વચન યોદ્ધે તેથી અમિય અને સાવચ્છ હોય તે કદિ સાજુ હોયતો તેનાથી ક્રોધની ઉત્પત્તિ તથા જીવ પાતાદિક ધના અનર્થોનુ તે કારણ હોવાથી તેમજ અસત્ય પ્રાય હોવાથી તેનો પરિહાર કરવો

વત્તી પ્રયોજનવિના વાચાયની પરે નિરવ્ય પણ ચયાવગા—જેમ તેમ યોજનુ

નહીં. જે સાચુ પળ પ્રિય હોય તે બોલવુ, તેને માટે આ પ્રમાણે કહ્યુ છે.

“ નૃપસચિવેઞ્ચનરાદીં—સ્તથૈવ જટ્પયતિ ન ચ્ચુ કાણાદીન્ ।

ન ચ સદિગ્ધે કાર્યે—જાપામવધારિણીં વ્રૂતે ” ॥ ૧ ॥

“ રાજા, મંત્રી અને લક્ષ્મીવાન આદિ શબ્દથી સામત, શેઠ તથા સાર્થ વાહુ વગેરેને તેમના નામથી બોલાવવા. કાણાને કાણો વગેરેથી બોલાવવો નહીં. જે કાર્યમા સદેહ હોય, તેમા નિશ્ચય થતાવનારી જાપા બોલવી નહીં. ” ૧

તે વિષે આચારાંગ સૂત્રને વિષે પણ આ પ્રમાણે કહેલું છે

“ તેયાવન્ને તદ્દપ્પગારાદિં જાસાહિ વૂયાનો કુપ્પંતિ
માણવા તેઆવિ તદ્દપ્પગારા તદ્દપ્પગારાદિં જાસાહિં
અન્નિકંચજાસિજ્જત્તિ । ” ન ચ કાણાદિપ્પવિ અય ન્યા-
યોઽનુસર્ત્તવ્ય ।

જે જેવા હોય, તેને તેવા પ્રકારની માપાવડે બોલાવતા માણસ કામ કરે નહીં, તેથી તેમને તેવાજ પ્રકારની જાપાવડે બોલાવે, પણ એ ન્યાય કાણાને કાણા કહેવા વગેરેમા અનુસરવો નહીં.—એટલે કાણાને કાણો કહી બોલાવવો નહીં. આદિ શબ્દથી કુટ્ટીને કુટ્ટી, લંગડાને લંગડો અને ચોરને ચોર વગેરે સમજવુ.

તે વિષે આગમમા આ પ્રમાણે કહેલુ છે—

“ તદ્દેવ કાણ કાણતિ પઢગં પરુગતિ વા ।

વાહિઅ વા રોગિત્તિ તેણ ચોરતિ નાવણ્તિ ” ॥૧॥

“ કાણાને કાણો, વ્યાધિવાલાને વ્યાધિવાલા, રોગીને રોગી, અને ચોરને ચોર—એમ બોલવુ નહીં. તેમ સદેહવાલા કાર્યમા પણ એમજ ન્યાય છે—તેથી એ પ્રકારની અવધારિણી જાપા બોલવી નહીં. મુનિષ્ઠો વર્તમાન યોગ એમ બોલવુ જોઈએ.

તેને માટે કહ્યુ છે કે,

“ આહસ્સ ન વિસ્સાસો, કજ્જસ્સ વહ્ણિ અતરાયાણિ ।

તદ્દમા સાદ્દૂણ વટ્ટ—માણજોગેણ વવહારોત્તિ ” ॥ ૧ ॥

“ આયુષ્યનો વિશ્વાસ નથી અને કાર્ય કરવામા યથા અતરાયો રહેવા

હે, તેથી સાધુને વર્તમાન યોગવને બોલવાનો વ્યવહાર હે. ” ૧

વટ્ટી “ આ વાત્તઢા હુસરી ભવવાને યોગ્ય થયેલા હે, ઇટલા આવાના ફલ જઢ્ઢણ કરવા લાયકહે, આ વટ્ટો સ્થમ, જાર, વસ્ર, શમ્યા અને આસન પ્રમુ-
ખને યોગ્ય હે, ઇ શાઢી, ગોધમ આદિ અન્ન લાણી કરવાને યોગ્ય થયેલા હે. ”
આવા પ્રકારના વચનો સાધુએ બોલવા ન જોઈએ. કારણકે, સાધુના વચનો પ્રતીતિ-
પાત્ર હોવાથી ઇ વૃષજાદિકને ગાને જોમવા પ્રમુખ ક્રિયાનો કાલ ધડ ગયો હે,
એમ નિશ્ચય કરી સાજલનાર પુરુષો તેમના દમનાદિ કાર્યોમા પ્રવર્તે તેથી મોટો
આરજ થવાનો સજવ હે તેમ માતા, પિતા, જાડ, બ્હેન આદિ સ્વજનોને “ હે
માત, હે તાત, હે જાડ, હે બ્હેન ” ઇત્યાદિ જાપાવને સાધુ બોલાવે નહીં, કારણ
કે, સાધુ લોકાચારથી રહિત હોવાથી લોક સમીના જાપણનો અનધિકારી,
હે, તેને માટે આ પ્રમાણે કહેલુ છે—

“ દમ્મે વસહે સજ્જે, ફલે થંજાડ સમુચિએ રુકે ।

ગિવ્જે અન્ને જાણયાઈયતિ, સયણે વિ ન લવેડ ” ॥૧॥

આ ગાથાનો અર્થ ડપર આવી ગયો હે. અહીં વિશેષ કહે છે કે,—

“ રાજેશ્વરાયેશ્વ કદાપિ ધીમાન્, પૃથો મુનિઃ કૂપતનાગકાર્યે ।

અસ્તીતિ નાસ્તીતિ વદેન્નપુણ્ય, જવતિ યદ્ભૂત વધાતરાયા.” ॥૧॥

“ રાજા, ધનાઢ્ય વગેરે કદિ કુવો કે તલાવ કરાવવાના કાર્યમા મુનિને
પુણ્ય વિષે પૂછે તો બુઢ્ધિમાન્ મુનિ તેમા ‘ છે અથવા નથી ’ એમ કહે નહી. કારણ
કે, તેમ એક વાત કહેવાથી પ્રાણીઓનો વધ અને અતરાપ થાય છે.” ૧

વિશેષાર્થ એવો છે કે, કોડ યુવરાજ, ધનાઢ્ય કે ગામનીઓ પુરુષ કોડ
વચ્ચે મુનિને પૂછે કે કુવો કે તલાવ કરાવવામા પુણ્ય છે કે નહીં? અથવા પાણીની
પરવ વચાવવામા પુણ્ય છે કે નહીં? તેના ડત્તરમા બુઢ્ધિમાન્ ઇટલે સમ્યક્ પ્રકારે
આગમના જાણ એવા મુનિ “ કુવો કે તલાવ કરાવવો તેમા મહા પુણ્ય છે અને ન
કરાવવો તેમા કાડ પળ પુણ્ય નથી, એમ વે પ્રકારે મુનિ બોલતા નથી. કારણ કે,
જો મુનિ ‘ પુણ્ય હે ’ એમ બોલે તો પ્રાણીનો વધ થાય છે તેના ડોપણ સમયે જલને
આશ્રીને રહેલા સેવાઢ પ્રમુખ અનતકાયોનો તથા પૂરા, શમ્બ, મત્સ્ય, દેનુકા,
આદિ ત્રસ જીવોનો મત્યઢ વિનાશ દેલાવાથી અને મત્સ્યાદિકલુ માંહોમાહે જ-

દાણ હોવાથી, પાપ લાગે છે અને જો 'પુણ્ય નથી' એમ યોદ્ધવામા આવે તો અતરાયનો દાંપ થાય. કારણ કે, ઘણા પશુ, પક્ષી, મનુષ્યો જે તૃપાર્ત હોય છે, તેમના જલપાનનો વ્યવસ્થેદ હોવાથી પણ પાપનો સજવ છે, તેથી મુનિએ તેમા મોનનુ આલ્લવન કરનુ અથવા એવા લૌકિક કાર્યમા અમારે જાપણ કરવાનો અધિકાર નથી એમ કહેવુ તે વિષે સૂત્રકૃતાગના ગીજા સૂત્રમા આ પ્રમાણે કહેવુ છે

“ તદ્વા ગિર સમારખ્મેઅત્થિ પુણ્ણતિ નો વણે ।

અહવા નત્થિ પુણ્ણતિ એવમેણં મહવ્ભય ॥ ૧ ॥

દાણછયાઃ જે પાણા હદ્ધતિ તસ થાવરા ।

તેસિ સારક્કણઠાએ તમ્હા અધ્ધિત્તિ નો વણે ॥૨॥

જેસિ ત ઉવકખ્પેઃ અન્નપાણં તદ્વાવિહ ।

તેસિ લાજતરાયતિ તમ્હા નત્થિત્તિ નો વણે ॥ ૩ ॥

જે અ દાણ પસંસતિ વહમિચ્છતિ પાણિણં

જે અણ્ણ પન્નિસેહતિ વિત્તિચ્છેઅ કરતિ તે ॥ ૪ ॥

હુહાઓવિ ન જાસતિ અત્થિ વા નત્થિ વા પુણ્ણો ।

આયંરયસ્સ હિઙ્ગાણ નિવ્વાણ પાપ્પણ્ણતિ તે ” ॥ ૫ ॥

“ (આ અમારા અનુષ્ઠાનથી પુણ્ય છે કે પાપ છે ? એમ મુનિને પૂછતા)
તે આ સમારખ્તમા પુણ્ય છે એમ પણ ન કહે તેમજ તેમા પાપ છે એમ પણ ન કહે ”
કેમકે એ પ્રકારે મહાજનય થાય છે.૧

“ દાનને અર્થે (અન્ન પાણી અપાવવા માટે) જે ત્રસ અને સ્થાવર જીવો હણાય છે તે જીવોને રાખવાને માટે આ તમારા અનુષ્ઠાને પુણ્ય છે એમ પણ સાધુ ન કહે ” ૨

“જે લોકને માટે અન્નપાણી તથાવિગ્ન નીપજાવે છે તે લોકને માટે નિપેધ કરે તો લાજાતરાય રૂપ આહાર દેવાનુ વિન્ન પ્રાપ્ત થાય તેથી પુણ્ય નથી એમ ન કહે” ૩

“ કોઈ યતિ દાનની પ્રજ્ઞા કરે તો તે પ્રાણીના વધની ઇચ્છા કરે છે અને જે કોઈ યતિ નિપેધ કરે છે તે અનેક જીવોની આજીવિકાનો ઁદ કરે છે” ૪

“ ‘ हा ’ ‘ ना ’ उने प्रकारनी जाणा बोझे नहि केमके कर्मरजनो तेथी
झाज थतो जाणीने तेथी जाणा त्याग करे ते निर्वाणपद पामे ठे. ” ५

जेम कालिकाचार्ये दत्तनी आगळ सत्य वचन कथु हतुं, तेम पुण्यना
अर्थी मुनिप आपत्तिने विषे पण सत्य वचन बोझु, मृषा बोझु नहीं.

दत्त अने कालिकाचार्यनी कथा

तुरमिणी नगरीमा श्री कालिकाचार्यनो भाणज दत्त नामे हतो. ते राजा
नो पुरोहित हतो तेणे उले रूी पोताना स्वामी राजाने वदीत्वाने नाखी पोते
स्वतंत्र राज्यना चारणे रहन करनार थ्यो हतो. एरु वखते ते मातानी प्रेरणाथी
कालिकाचार्य पासे गयो. त्या तेणे उन्मत्तपणे धर्मनी ईर्ष्याथी क्रोध सहित आ-
ग्रह पूर्वक कालिकाचार्यने यज्ञ करगळु फड्ड पुञ्चु. ते गरते सूरिचरे धैर्यतु अव-
लमन करी कथु के “ यज्ञ हिंसारूप ठे अने यज्ञतु फड्ड नरक ठे. ” आ प्रमाणे
तेमणे जे सत्य हतु, ते कथु, अन्यथा कथु नहीं ते गरते दत्ते पुनः पुञ्चु के,
“ एमा निश्चय शु ठे. ” अने ते वचनमा विश्वास शी रीते पने ? “ गुरुए
कथु के, आजथी सातमे दिवसे कुतराए नक्षत्र कराएझ कुजीमा पन्शो, पत्री
हवे तेमा शो निश्चय करवो ठे ? ” तेम उता तेणे पाओ प्रश्न कर्यो के, ‘ एथी
शु ? ’ त्वारे सूरिजीए कथु, “ तेज दिवसे अकस्मात् तारा मुरमा विष्टा पद-
शे. ” आ साजझो अति क्रोधायमान थयेझा दत्ते कथु, के, “ तमे शी रीते म
रण पामशो ? ” गुरु बोख्या—“ हु सभाधिउं मृत्यु पापीश अने पत्री हु स्वर्गे
जयानो तु. ” सूरिना आ वचन साजझी हुकार करतो दत्त घेर आव्यो अने
सूरिनु वचन व्यर्थ करवाने पोते पोताना प्रमा मुजदोथी बींदाइ समाधिथी डा-
नोमानो रवो. ज्यारे सातमो दिवस आव्यो, एटझे ते बुद्धिना मोहथी तेने आठ-
मो दिवस मानी अने ‘ आज्ञे आचार्यना प्राणथीज शक्ति कार्य करु ’ एवु धा-
री ते प्ररनी बाहेर नीकट्यो, तेगामा कोइ एक माझी नगरीमा पसतो हतो, तेवा-
मा तेने दस्तनी हाजत लागी एटझे कार्यनी आकुलताथी तेणे राजमार्गमा उद्यो
करी ते उपर पुणपोथी आछादन करी चावततो थयो. आ अरसामा दत्त पोतानो
घोमो चव्वाततो तेज मागे आव्यो अने पेझी दाकेझी विष्टा उपर घोमो चाव्यो
एटझे तेमाथी शिष्टानो जरा जाग लड्यो, ते तेना मुरमा पनी, विष्टाना स्वादथी
ते चमक्यो अने तेना जाणवामा आव्यु के आज्ञे आठमो दिवस नहीं, पण सा-

તમો દિવસ હશે, તત્કાલ્પ સેદ પામીને તે પાઝો ફર્યો તેજ દિવસે દત્તના ઘના છુરાચારોથી કટાઢી ગયેલા મગ્નિઓ પેલા શત્રુ રાજાને પાંજરાની બાહેર કાઢ્યો અને રાજ્ય હપર વેસાર્યો અને પાઝલથી દત્તને વાધી રાજાને સોંપી દીધો. રાજાએ તેને કુર્ચીમા નાચી નીચે અગ્નિ સલગાવી કુતરાઓને બુટા મુકી તેને કદર્યના પમાની મારી નચાવ્યો, તે મરીને નરકે ગયો અને આચાર્યે જગજાન રાજા પ્રમુલ થી વહુમાન પામ્યા હતા.

આ પ્રમાણે વચન ગુપ્તિને વિષે શ્રી કાલ્લિકાચાર્યનો વૃત્તાત ધ્યાનમા લઈ મુનિઓ વચન ગુપ્તિ ધારણ કરવી.

કાયગુપ્તિ

કાયગુપ્તિના ચિતવનમા મુનિ કાયોત્સર્ગ કરીને અથવા પદ્માસનાદિકે ક રી શરીરનો વ્યાપાર રોકે અને તથાપ્રકારનુ ગમન, શયનાદિક કાર્ય ઉત્પન્ન થતાં શરીરને પ્રવર્ત્તાવધી મગલે મગલે મારા શરીરવચ્ચે કોઈ જીવનો યત્ન ન થાઓ એવી યતના ચિંતવે કારણકે, યતના વિના મગલે મગલે ઢકાય જીવનો વિ પાત થાય ઢે તેને માટે કલુ ઢે કે,

“ ગમણઠાણ નિસીયણ—તુઅટ્ટણગીહણ નિસરણાહસુ ।

કાય અસંવરતો ઢાહંપિ વિરાહઓ હોઈ ” ॥ ૧ ॥

“ મુનિ ગમન, સ્થાન, નિસીદન, તુઅર્ત્તન^૧. ગ્રહણ, નિક્ષેપ આદિ કાર્ય મા કાપાને સવરે નહીં તો તે વિરાધક થાય ઢે. ”

આ પ્રમાણે કાયગુપ્તિ કહેવાય ઢે. એ ત્રિવિધગુપ્તિને કહેવાયને સત્તર પ્રકારે સંયમ કહેલો ઢે.

હવે દશવિધ યતિ ધર્મના વાકી રહેલા ચાર સત્યાદિ જ્ઞેદો આ પ્રમાણે ઢે.

૭ સત્ય—એટલે મૃપાવાદની વિરતિ ૮ શૌચ—એટલે સયમમા નિર તિચારતા—નિરપલ્લેપતા. ૯ અકિંચન એટલે નિવ્વચ્છિદ્ધપણ. ૧૦ વ્રત્તચર્ય એટલે સર્વથા કામક્રીડાનો નિપેય.

આહિં કેટલાએક જ્ઞેદોનુ અન્યમા અતર્જૂતપણે હોવાત્તા વૃધક ગ્રહણ કરતુ તે તેની સ્પષ્ટતા કરવા માટે ઢે એમ સદ્ગુણવાનાઓ જાણી લેવુ.

એવી રીતે દશ પ્રકારનો યતિધર્મ કહેવામા આવ્યો

ए अत्यंत दुर्लभ एवा मुनिधर्ममा निर्ग्रथोऽसर्वथा प्रमादनो परिहार करवो,
ते देखाने छे—

“ नवसय सहस्स डुलहे, जाइ जरा मरण सागरुत्तारे ।

जइ धम्मंमि गुणायर, खणमविमाकाहिसिपमाय ” ॥१॥

“ हे गुणयत्त मुनि, लाखो जेवे करीने दुर्लभ अने जन्म, जरा, मरणरूप,
समुच्चने उतारनार एवा यतिधर्ममा कृण मान पण प्रमाद करीश नहीं, कारण के,
ते मोटा अनर्थनो हेतुरूप छे. कथुं छे के,—

“ सेणावईमोहनिवस्स एसो, सुहाणज विग्घकरोडुरप्पा ।

महारिक्त सव्वजियाण एसो, कयावि कज्जो न तओ पमाओ ” १

“ जे कारण माटे आ डुरात्मा प्रमाद मोहराजानो सेनापति छे, ते कारणे
ते मोक्षादिक मुखोमा विघ्न करनारो छे अने ते चिन्त करनार होवाथी सर्व जी-
वोनो महान् रिपु छे, तेथो जेणे परमार्थने जाणेंझो छे, एवा मुनिए कोइ काळे
पण ए प्रमादने करवो नहीं. ” १ वझी कथुं छे के,—

“ थोवोवि कयपमाथो जइणो संसारवहुणोभणिथो ।

जह सो सुमगल मुणी पमाय दोसेण पयवज्जो ” ॥१॥

“ यतिने थोमो पण प्रमाद संसारनी वृष्टि करनारो कहेलो छे, तेवाथोमा
प्रमादना दोषथी सुमगल मुनि चामत्थी पगे वधाया हता. ” १

सुमंगल मुनिनो वृत्तात

आ भरतक्षेत्रने विषे सुमगल नामे एक आचार्य पाचसो शिष्योथी परिवृत
हता. तेओ अप्रमत्त थइ सर्वदा शिष्योने वाचना देता हता. एक वखते बात
व्याधिरने आचार्यनी कंठीमा वेदना उत्पन्न थइ आवी, तेथी तेओ वाचना देवाने
अशक्त थइ गया ते वखते तेमणे पोताना शिष्योने कहुं, “ हे शिष्यो, तमे कोइ
गृहस्थना घरमाथी योगपट्ट लावो ” ते वखते एक शिष्ये गुरुनी जत्तिकी योग-
पट्ट लावी गुरुने आप्यो गुरुए तेने कटीप्रदेशमां स्थापन कयो अने तेना योगथी
पनींठी बाळी एट्ठे तेओ अति मुख पाम्या. पत्री आचार्य ते योगपट्टने एक
क्षणवार मुक्ता न हता. तेवी रीते केट्ठाएक दिवसो गया पत्री शिष्योए आचा-

यने कहु, “ जगत्, आपने शरीरे हवे आराम थयो ठे, तेथी तमारे गृहस्थने योगपट्ट पाछो आपवो जोडए, अने आपे आ प्रमादना स्थाननो त्याग करमो जोडए कारण के, थोडा पण प्रमादथी मसारनी टुडि थाय ठे.” आचार्ये कहु, “ शिष्यो, आ योगपट्ट धारण करवामा शो प्रमाद थाय ठे. आ योगपट्ट तो मारा शरीरने सुख करनारो ठे, ते प्रमादनु स्थान नथी ” गुरुना आवा वचनो साजळी ते विनीत शिष्यो मौननु अचक्षुवन करीने रखा हता

केटलोके समय गया पढी ते सुमगळ आचार्य श्रुतना उपयोगथी पोतानु आयुष्य पूर्ण थवानो अवसर जाणी अने एक विशिष्ट गुणवाला शिष्यने सूरि-पदे स्थापी पोते सद्धेखना करी कालनी राह जोड रखा हता, ते बखते शिष्यो शुभल्यानोपगत गुरनी निजामणा करता आ प्रमाणे बोल्या—“ हे स्वामी, त-ग्रहण कर्या पढी आज सुधीमा जे काइ प्रमाद स्थान सेऽयु होय तो ते आप आलोचो-पद्धिमा. ’ शिष्योना आ कथनथी सूरिण योगपट्ट धारण करवा शि-वायना धीजा जे जे प्रमादना स्थान हता ते आलोच्यो अने पद्धिमा त्यारे शिष्योए कहु, “ स्वामी, योगपट्ट धारणनो प्रमाद पण आलोचो. ” शिष्योनु आ वचन साभळी आचार्य कोपानळथी प्रज्वलित थड बोल्या—“ अरे शिष्यो, तमारी मति छुविनीत ठे, जेथी तमे अद्यापि योगपट्टथी थयेला मारा दृषणने ग्रहण करो ठो ” आ प्रमाणे गुरने कोपायमान थयेला जाणी तेओ निनयपूर्वक बोल्या—“ स्वामी अमारो अपराध क्षमा करो अमोए अजाणता तमोने अप्रीति वचन कहेलु ठे, आजथी हवे अमे रोहणीशु नहीं ” शिष्योना आ वचनथी सूरिनो कोप शांत थड गयो, पण तेमनु ध्यान योगपट्टने बिपे रह्यु, तेओ ए प्रमाद स्थानने आलोच्यो विना काल करी गया. ते पछी तेओ ए दोपने दृष्टने कुडागार नगरना राजा मेघरथनी विजया नामे देवीना लदरमा गर्जणने उत्पन्न थया प्रसन्न समये जेना पग कटीपर बीटाएला चामरा पडे गांधेला ठे, एरो ते पुत्र उत्पन्न थयो राजाए तेनो जामोत्सव कर्यो अने वारमे दिवसे ते पुत्रनु नाम ददरथ पाडयु पाच धात्रीओथी द्वालयन करातो ते वादक ज्यारे आठ वर्षनो थयो त्यारे तेने कला चार्यने सोंप्यो अने ते अनुक्रमे वॉतेर कलामा प्रवीण बनी गयो ते कलाओमा ते संगीतकलामा विशेष निपुण थयो कुमार ददरथने संगीतकलामा विशेष निपुण जाणी घणा गमर्को पोतपातानी कला बनाववाने तेनी पारो आवया लाग्या ते

चतुर कुमार पटझो वधो सगीत कुशल हतो के जेथी कोइ पण गायक तेना मनने रजन करवा समर्थ थइ शक्तो नहीं. राजकुमार हठरथ लंची जातना सगीतने जाणनारा गायकोनी कदर करतो तेमने घणुं छव्य आपी सतोप पमारतो हतो तेओ तेनाथी सतोप पामी देश देशावरमा ते हठरथनी कीर्तिने विस्तारता हता.

आ प्रमाणे हठरथकुमार पोतानो समय सुखे प्रसार करतो हतो. एक समये जे पेचा पाचसो शिष्यो हता, तओमाथी निर्मल ज्ञान, दर्शन अने चारित्रने धरनार जे शिष्य मुमगलसूरिना आचार्यपद उपर आवेल, ते अने रीजा शिष्योए अधिज्ञानथी जाएयु के, पोताना गुरु मुमगलाचार्य हठरथ कुमार थइ अवतर्या ठे. आथी पोताना गुरुना स्वरूपनु दर्शन करवा तेमनी इच्छा थइ अनार्य क्षेत्रमा कुमार हठरथ रूपे गुरुनो अवतार थयेलो जाणी तेमना मनमा खेद उत्पन्न थयो अने तेओ प्रमादना आचरणेन धिक्कारवा द्याग्या. तेओए कहु के, प्रमादना थो-ना पण आचरणथी आ अमारा गुरुना जीवनी आ दशा थइ ठे. जेओ ससारमा आ प्रमाणे प्रमादनु सेवन करशे, तेओ अमारा गुरुनी जेम बहु प्रकारे दुःखना भाजन बनशे. " तेओ आ प्रमाणे चितवता हता, तेवामा तेमना आचार्यपद उपर आवेला शिष्यना मनमा विचार उत्पन्न थयो के, " हवे कोइ पण उपाय करी गुरुना जीवने अनार्य क्षेत्रमाथी आर्य क्षेत्रमा द्वापतो वधारे सारु, " आबो विचार करी तेमणे बीजा शिष्योने ते बात निवेदन करी. पढी कोइ एक योग्य शिष्यने गज्जनो भार सोंपी ते आचार्य अनार्य देशमा शुद्ध आहारनी दुर्लभता मानी तेवा हठ समयणथी महातप तथा चारित्र पातवानी शक्तिवाझा केलाएक सावुओने साथे दंड गामोगाम विहार करी अनार्य देशमा आव्या. त्या आरता तेमणे आहारनी गवेषणा न करवाथी जारे परिश्रम पड्यो हतो. यानक नामना अनार्य देशमा आवेला कुदागार नगरमां तेओ आबी पोहोच्या. ते नगरनी समीपे आवेला एक ज्ञानमा तेओ दारयल थया. त्या शुद्ध जूमिने पत्नी बेही अने इजादिकनो अग्रह दइ तेओ रखा हता.

आ नगरना वासीओ के जेओए सावुना रूपने कटिपण जोयेद्यु नहीं, तेओ आ सावुओने जोइ आश्रय पामी गया. तेओए तेमनी समीपे आबीने आ प्रमाणे पुच्छु, " तमे कोण ठे ? " सावुओए कहु, " अमे नट ग्रीक. " तयारे लोकोए कहु, " जो तमे नट होतो राजानी पासे जाओ, एखे तमोने यथेष्ट ध-

ન માત્ર ધરે " સાધુઓ કહ્યું, " અમે કોઈની પાસે જતા નથી, જેઓ અમારી પાસે આવે તેમને અમે અમારી નૃત્ય કલા વતાવીએ છીએ " લોકોએ પ્રશ્ન કર્યો. " જો તમે રાજાની પાસે નહીં જાઓ તો જોજન ક્યાથી કરશો ? " ત્યારે સાધુઓ બોલ્યા— " અમે જોજન કરતા નથી. " આ સાંજની લોકો વિસ્મય પામી ગયા પછી જ્યારે સાધુઓ પદ્મિલેહણા તથા પ્રતિક્રમણ કરતા, ત્યારે કેટલાક લોકો આવી તેમને પુછવા લાગ્યા કે " તમે આ શું કરો છો " સાધુઓ બોલ્યા, " અમે આ નૃત્ય સ્વધો પરિશ્રમ કરીએ છીએ " તે સાંજની લોકો પોતાને સ્થાને બાંધ્યા ગયા. લોકોના મુખથી વૃત્તાત નગરમા ફેલાયો. તે રાજાના સામ્રાજ્યમા આવ્યો તે સાંજની વિસ્મય પામેલો રાજા તેમનું સ્વરૂપ જોવાને માટે ઉદ્યાનમા આવ્યો. તેણે આવી સાધુઓને પુછ્યું, " તમે કોણ છો ? ક્યાથી અને શા પ્રયોજનને માટે તમે અહીં આવ્યા છો ? " આચાર્યે કહ્યું, " અમે નટ છીએ તમોને અમારી કલા દેખાવવાને દૂરથી આવ્યા છીએ. " રાજાએ કહ્યું, ત્યારે તમારું નૃત્ય મને વતાવો— " સાધુઓ બોલ્યા— " દેવાનુપ્રિય, જે સંગીત કલામા નિપુણ હોય, તેની આગળ અમે નાટક કરીએ છીએ. " ત્યારે રાજાએ કહ્યું, " મારો પુત્ર દ્વરચંદ્ર એ સર્વ જાણે છે. " ગુરુ બોલ્યા— " તેમને અહીં સત્ત્વર બોલાવો. " આ ઉપરથી રાજાએ રાજકુમાર દ્વરચંદ્રને બોલાવ્યા એક પુરુષને મોકલ્યો તે પુરુષ રાજકુમારને તેમના ગયો. રાજકુમાર પાસરનીમા બેઠીને ત્યાં આવ્યો. તેણે આવી સાધુઓને કહ્યું, " તમે સંગીત શાસ્ત્રમા કુશલ છો તો પ્રથમ સંગીતના જેદો બોલો, " તે વચ્ચે આચાર્યે શ્રુતના રસથી સંગીતના વધા ભેદો કુમારની આગળ કહી સમજાવ્યા તે સાંજની કુમાર અત્યંત વિસ્મય પામી ગયો અને મનમાં ચિંતવવા લાગ્યો કે, " અહો ! આ તો સંગીત શાસ્ત્રમા પ્રવીણ લાગે છે આના જેવો ધીજો કોઈ ન ટાકાર્ય નથી, માટે તેની નૃત્યકલા હમણાજ જોઈએ " આ પ્રમાણે ચાતરી તેણે સાધુને આ પ્રમાણે કહ્યું,—" નટો, તમે નૃત્ય કરો, જેથી તમારી નૃત્યકલાની પરીક્ષા કરી શકાય ત્યારે આચાર્યે કહ્યું કે, પ્રથમ નૃત્યના ઉપકરણો મગાવો ત્યારે કુમારે પોતાના માણસો મોકલી નૃત્યના સર્વ ઉપકરણો મગાવ્યા તે પછી આચાર્યે વાદ્યનો સ્વરન કરતા પેદેલા મધુર સ્વરે કરી તેના પ્રકારનો આજ્ઞાપ કર્યો જે સાંજની સર્વ શ્રોતાઓ ચમત્કાર પામી ગયા અને જેમ ચિત્રમા આ દેખેલા હોય, તેમ સ્તંભ થઈ ગયા

आ वखते आचार्य नृत्यना आरजमा आ दुवपद जण्या हता.

“ छि छि पमाय ललित्य सुमगलो वच्छभेरिसिपत्तो ।

कि कुणिओ अचडया पसरति न अम्हगुरुपाया ” ॥१॥

हे प्रस, आ प्रमादना द्वावित्यने प्रसार हो, के जेथी सुमंगल आ-
री दशाने पाम्या ! पूर्ण कर्मना दोषथी अमारो गुरुना चरण प्रसरता नथी, तेमा
अभे शु करीए ? अमारो शो उपाय ?

ते पडी आचार्यना कहेझा वार्योने जीजा साधुओए मोटे स्मरे उचार्या
अने तेमा वीणादिक वाद्यो बगाड्या राजकुमार दृढस्थ बारवार जणाता ते पुन
पदने साभली पोताना चित्तमा विचार करवा द्वाग्योके, “आ साधुओ शु जणे ठे?

सुमंगल कोण अने तेणे केरी रीते प्रमाद क्यों ? राजकुमार एवी रीते
बारबार उहापोह करवा माड्यो, तेमामा ते तत्काज मूर्ख पामो जूमि उपर पडी
गयो. ते वग्वते सर्वत्र हाहाकार थड गयो तत्काज राजादिके तेनो शीतोपचार क-
रना माड्यो. कृष्णवारे चेतना पामी ते कुमार पोताना पूर्ण जवने संजारी ते पूर्व-
ना शिष्योने देखी आ प्रकारे विद्याप करवा द्वाग्यो—“ अहो ! आ संसार
दुःखमय छे अने कर्मनी गति विचित्र प्रकारनी छे आ संसारमा दुष्कर्मना उद-
यथी थयेझा प्रमादना दोषे करी आ जीवो बहु प्रकारना दुःखने अनुभवे छे.
हु झगार प्रमादने आचरवाथी आवी दशाने पामी गयो. ”

कुमारने आम चितवतो अने विद्याप करतो देखी राजाए चिंतव्यु के,
“निश्चे आ साधुओए मारा कुमारने घेझो करी दीधो, मोटे तेमने हण्णवा जौए ”
आवु चितरी राजाए रोपथी सेवकोने ते साधुओने वदीवान करी वध करवानी
आझा आपी ते वखते कुमारे कहु “ हे पिता, आ पुरपो तो हितकर्ता छे
अने परना कार्य साधनारा छे, मोटे ते पूजप्रयोग्य छे वध पधन करवाने योग्य
नथी. ” कुमारना आ पचन साजझी राजाए ते आझा पाडी खंची लीरी अ-
ने ते साधुओनी बहुजक्तिपूर्वक सेवा करी.

ते पडी कुमार एकाते जइ ते साधुओने आ प्रमाणे कहु, “ हे देवानु-
मिय, आ अनार्य क्षेत्र छे. अही वसनारा लोको पण अनार्य छे. आ म्येजे सारा
धर्मनी चार्त्ता पण साजळवाया आवती नथी, तेथी अहि मारी शी गति थजे? ”

આચાર્ય ઘોડ્યા—“જહુ, તમે અમારી સાથે આવો, જેથી તમારા કાર્યની સિદ્ધિ થશે.”

રાજકુમાર ઘોડ્યો—“મહારાજ, મારા ચરણ પધાઈ ગયા છે, તેથી હું ચાલવાને સમર્થ નથી, તેથી આગળ જતા મારો શી રીતે નિર્વાહ થશે ? ” આચાર્યે જણાવ્યું, “ જહુ, ઝ્યાર તમે હલ્લે હલ્લે આર્યકેત્રમા આવશો, એટલે આ સાધુઓ તમારી વૈપાવચ્ચ કરશે ” આ આચાર્યના આ વચન સાંજથી કુમારને હિંમત આવી પડી તે પોતાના માતા પિતા પાસે આવી આ પ્રમાણે ઘોડ્યો—“હે માતા પિતા, જો આપ આજ્ઞા આપો તો હું આ મહાન કનાચાર્ય પાસે કના શી સ્થવાને જાઉં ” માતા પિતા ધોહાતુર થઈને ઘોડ્યા—“યત્ત, અમે તારો વિયોગ સહન કરવાને સમર્થ નથી માટે એ નયોને અહીંજ રાત્રી કબાનો અચ્યાસ કર ” રાજકુમાર ઘોડ્યો, “ એ વાત સત્ય છે, એ લોકો પરદેશી છે, તેમ આપણા છ વ્યને લેનારા નથી, તો તેઓ અહીં શી રીતે રહે ? તેથી રીજા સર્વ વિચાર ઓઠી દઈ મને તેમની સાથે જવા આજ્ઞા આપો જેથી હું તેમનો સાથ સંગીત ક દ્વાનો સર્પૂર્ણ અભ્યાસ કરું ” રાજકુમારનો આવો અતિ આગ્રહ જાણી માતા પિતાએ તેને આજ્ઞા આપી તે સાથે તેને વેશવાને એક શિવિકા, અને કેટનાક માણસો આપ્યા. રાજકુમાર खुशी થઈ શિવિકામા આરુઢ થઈ તેમની સાથે ઘોડ્યો તેની પાઠ્ઠ સાધુઓ ચાલવા લાગ્યા, અનુક્રમે તેઓ અનાર્થ કનતુ ઉદ્ધવન કરી આર્યકેત્રને પ્રાપ્ત થયા. એટલે કુમાર તે શિવિકાને પાઠી ચાલી મુકી સાધુઓએ તે આર્ય કેત્રમા આવી કોઈ એક નગરમા જિજ્ઞાસે માટે જઈ શુદ્ધ આહાર લાવી પોતે કરેલા લાવા તપતુ પારણ કર્યું તે વચ્ચે રાજકુમારે કયું, “ જગ ધન, હવે મારે શું કરવું ? ” આચાર્ય ઘોડ્યા,—“ તમે વ્રત ગ્રહણ કરો. ” સુરિવરની આવી આજ્ઞાથી તે કુમારે ચારિત્રને ગ્રહણ કર્યું. પડી તેના પૂર્વ જન્મના શિષ્યો સ્નેહ રહિત થઈ તેની વૈપાવચ્ચ કરવા લાગ્યા પડી અનુક્રમે તેમના પોતાના ગત્તના યોજા સાધુઓ એકઠા થઈ આવ્યા અને તેઓ અત્યંત આનંદ પામી ગયા. તે કુમારમુનિ મહા તપસ્વી થયા. ચારિત્ર ગ્રહણથી માર્ગોને તેમણે યાવ જીવિત ઝડ તપ કર્યું અને અમમત્તપને સયમને પાડ્યો. અનુક્રમે આધુષ્યનો ક્લય થતાં સમાધિ પૂર્વક કાઝ કરી તેઓ નવગ્રંથેયકમા દેવણે ઉત્પન્ન થયા હતા, ત્યાંથી ચલીને મહાવિદેહ કેત્રને ગિરે તેઓ સિદ્ધિપટ્ટને પ્રાપ્ત થશે રીજા પણ સાધુઓ સયમની આરાધના કરી અનુક્રમે ઉત્તમ ગતિને પ્રાપ્ત થયા હતા. એ પ્ર-

કારે પ્રમાદ ઉપર સુમગ્નમુનિનુ દૃષ્ટાત ઢે આ દૃષ્ટાત ઉપરથી પ્રમાદના દ્વેશથી
ઉત્પન્ન થયેલા કર્મનો વિષાક કેવો વિષમ ઢે ? તેનો વિચાર કરી સસારનીરુ પવા
મુનિઓણ સર્વદા પ્રમાદનો પરિહાર કરવો જોઈએ.

હવે પ્રમાદનો પરિહાર કરી સયમ પાલ્લયામા ડજમાલ્લ થયેલા મુનિઓ
મનનો નિગ્રહ કરવા પ્રમુલ્લ કાર્યમા જે વાર સદ્જાવના જાવે ઢે. તેનુ સ્વરૂપ ક-
હેવામા આવે ઢે.

“ પઢમ મણિચ્ચ મસરણં સંસારો ંગયા ય અન્નત્ત ।

અસુહત્ત આસવસંવરોય તહ નિજ્જરાનવમી ॥ ૧ ॥

લોગ સહાવો વોહિ—હુલ્લહા ધમ્મસ્સ સાહગા અરિહા ।

પયાઓ ભાવણાઓ, ભાવેયવા પયત્તેણ ” ॥ ૨ ॥

૧ અનિત્ય, ૨ અજ્ઞરણ, ૩ સસાર, ૪ ંકત્વ, ૫ અન્યત્વ, ૬ અ
શુચિ, ૭ આશ્રવ, ૮ સવર, ૯ નિર્જરા, ૧૦ લોક સ્વરૂપ, ૧૧ ગોધિ દુર્લ્લજ
અને ૧૨ ધર્મના સાધક અરિહંત—ઇત્યાદિ વાર જાવનાઓનો સુદૃષ્ટિ પુરુષોણ
યત્ને કરી અજ્ઞાસ કરવો

૧ આ સસારમા મોહાદિકને વશ થઈ સર્વ વસ્તુને વિષે અવલી બુદ્ધિવા-
લા મૂઢજનો સ્યામિત્વ, ધન, યાવન, શરીરલાવણ્ય, વલ, આયુષ્ય, વિષય સુલ્લની
વલ્લજતા અને જનસયોગાદિક પદાર્થોને પર્વતથી ડતરતી મહા નદીના પૂરની પેઢે
અત્યત વાયુના સમૂહે કપાવેલા ધ્વજપટની જેમ વાલ્લિત પ્રદેશમા પોતાની
ઇચ્છા પ્રમાણે વિહાર કરનારા અને ચારે તરફ જમરાઓના સમૂહે આશ્રિત પવા ગઢ-
સ્થલવાલા મદોન્મત્ત હસ્તીના કર્ણતાલની પેરે અને નિલિન પવને કરી હળાપ-
લા વૃક્ષના પાકા પાત્રાના સમૂહની પેરે અતિ ચલ્લ ઢે, તોપણ તે સર્વદા નિત્યરૂપે
જાણે ઢે, પણ તત્ત્વ દૃષ્ટિ જોતા આ સર્વ જાગો અનિત્ય ઢે, તેમા ંક પણ નિ-
ત્ય—શાશ્વત નથી. વલ્લી જે પરમાનદને આપનારા સદ્જ્ઞાનાદિક આત્માના ગુણો
તે નિત્ય ઢે, આ પ્રમાણે જે ચિંતવવુ, તે પેહેલી અનિત્ય જાવના કહેવાય ઢે.

તેને માટે આ પ્રમાણે કહેલુ ઢે.

“ સામિત્તણધણજુલ્લણક રૂવવલાડહ્મજોગા ।

અહલોલા ઘણપવાણા હયપાયવ પક્કપત્તવ્વ ” ॥ ૩ ॥

આ ગાથાનો અર્થ ઉપર કહેવામા આવ્યો છે.

૨ વીજી અશરણ જાવના છે. જેમ આ લોકને વિષે માતા, પિતા, જાદુ, મ્હેન, સ્ત્રી, પુત્ર, મિત્ર, મુજદાદિ પરિવાર દેખતા હતા એક જૈન ધર્મે શિવાય વીજુ કાંઈ પણ શરણ રૂપ નથી હત્યાદિ ચિંતવન કરવું, તે અશરણ જાવના કહેવાય છે તેને માટે આ પ્રમાણે કહેલું છે—

“ પિડ જાડ જયણિ જજ્ઞા, જડાણપચ્ચક્કમિક્કમાણાણં |
જીવ હરહ મચ્છૂ, નહિ સરણ વિણા ધમ્મ ” ॥૧॥

આ શ્લોકનો જાવાર્થ ઉપર કહેવામા આવ્યો છે.

૧ ત્રીજી સસાર જાવના છે. જેની અદર આ પ્રમાણે ચિંતવન કરવાનું છે—“ આ સસારને વિષે ચોરાશીલાલ જીવાયોનિમા વારંવાર જન્મમરણ આશ્રી-ને ધ્રમણ કરતા એવા સસારી જીવો કર્મના હૃદયથી કોઈવાર સુસ્ત્રી, કોઈવાર રાજા, કોઈવાર રંક, કોઈવાર કુરૂપી અને કોઈવાર સ્વરૂપવાનુ એમ વિવિધ પ્રકારની અવસ્થાને અનુજે છે. બહી પરસ્પર સવધીઓની ચિંતાને વિષે રહ્યા કરે છે. કર્મના વશને હાંસને કુબેરદત્ત પ્રમુખનો જેમ એકજ જવમા મહાન દુષ્કર્મના વધના હે-તુરૂપ એવા અનેક સવધો ઉત્પન્ન થાય છે, તો અનેક જવોમા અનેક સવધો થાય, તેમાં શું કહેવું ? તેથી વસ્તુતાએ એકાત દુઃસ્વરૂપ એવા આ દુઃસ્વમય સસારને વિષે મૃદ પુરુષો રચ્યા પચ્યા રહે છે. પણ જેઓ તત્ત્વજ્ઞાની છે, તેઓ તેમા કદિપણ આ સક્ત થતા નથી, આ પ્રમાણે જે ચિંતવન કરવું, તે ત્રીજી સસાર ભાવના કહેવાય છે. તેને માટે કહ્યું છે કે,

“ જાહમિગં મુચ્ચતો અવર જાહં તહેવ ગિણ્હતો ।

જમહ ચિરમવિરામ, જમરોલ્લ જિઓ જવારામે ” ॥૧॥

“ એકંદ્રિય આદિ જાતિને મુક્તો અને વીજી વે ઇન્દ્રિય પ્રમુખ જાતિને પ્રહણ કરતો એવો જીવ જમરાની જેમ આ જવરૂપ આરામને વિષે વિરામ પામ્યા વગર ચિરકાલ જમે છે. ”

તે વિષે કુબેરદત્તનો વૃત્તાત

મયુરા નગરીમા કુબેરસેના નામે એક ગણિકા રહેતી હતી. એક દિવસે તે

णीने नवीन गर्भ उत्पन्न थई आण्यो, आणी ते हृदयमा अत्यंत खेद पामवा ला-
गी. तेणीनी माताए ज्यारे तेणीने खेद पामती जोई, त्यारे तेणीए तेनुं दुःख दू-
र करवा मोटे वैद्योने बोझाव्या. वैद्योए नामी जोई तेणीने नीरोगी जाणी कहुं,
“आना शरीरमा कोई जातनो रोग नथी, पण तेणीना उदरमा युगलनो गर्भ ठे
ते हेतुथी आ स्त्रीने खेद थयो ठे. ते पंडी ते वैद्योने विदाय करी वृष्ण कुटिनी
पोतानी पुत्रीने आ प्रमाणे कहेवा लागी—“पुत्री, आ तारा उदरनो गर्भ ह रा
प्रमाणे हरनारो छे, मोटे तेने पानी नाखवो योग्य छे वेश्याए कहुं,—“हु गमे
तेदना क्लेश सहन करीश पण मारा गर्भनु कुशल थाओ. ” पंडी ज्यारे योग्य
अवसर आण्यो, एट्ठे तेणीए पुत्र अने पुत्रीना युगलने जन्म आण्यो. आ वख-
ते तेणीनी माताए कहुं, “पुत्री, आ छोकरा तारा यौवनने हरनारा ठे, तेथी
आ युगलने विष्टानी जेम त्यजी दई तारी आजीविकाना साधनरूप एवा यौवन-
वयसु रक्षण कर. ” माताना आ वचन साजळी ते वेश्या बोझी—‘माता ज्या-
रे आप कहो छो तेम ह्योपतो दश दिवस सुधी राह जुवो, पंडी तमे जेम कहे-
शो, तेम हु करीश. आ प्रमाणे कही ते कुवेरदत्ता वेश्या ते पोताना बाझकोने द-
श दिवस सुधी स्तनपान करावा लागी, ज्यारे आगीआरमो दिवस आण्यो, एट्ठे
तेणीए पोताना बाझकोना कुवेरदत्त अने कुवेरदत्ता एवा नाम पाड्या. पंडी ते-
मना ए नामर्थी अकित एवी बे मुझा करावी तेमनी आगझीओमां पेहेरावी अ-
ने तेमने एक लाकडानो पेटोमा मुकी बनेने सायकाळे यमुना नदीना प्रवाहमा
बेहेता मुक्या. जलना प्रवाहमा बेहेती ते पेटो अनुरूपे सूर्योदय वखते शौर्यपुर न-
गरने दरवाजे आवी. ते वखते कोई बे शेठना पुत्रो त्या स्नान करवा आवेझा,
तेमणे ए पेटो जोई अने तस्काळ तेने ग्रहण करी ल्यानी, त्या ते बने बालको ते-
मना जोवामा आण्यो तेओमाथी एकने पुत्रनी इछा हती, तेणे पुत्र लीधो अने
एकने पुत्रीनी इछा हती तेणे पुत्री लीधी. तेओ जेने दई पोतपोताने घेर आ-
व्या अने ते सतानो पोतानी स्त्रीने आप्या अने तेमनी मुझाना लेख प्रमाणे ते-
मना नाम राख्या. केटजेक काळे ज्यारे ते बने रात्रको एकठा थया त्यारे ते शे-
ठीआआए पोतानो स्नेह समथ जालववाने मोटे ते बनेनो विवाह समथ जोनी दी-
धो—मोटी धामधूमथी तेमनो दायोत्सव करवामा आण्यो. ते बने दपती एक व-
खते एकाते सेगठा बाजीनी क्रीडा करता हता तेवामा कुवेरदत्ता हाथमाथी

મુઝા નીકડીપત્ની અને તે કુબેરદત્તાની આગલ પત્ની. કુબેરદત્તાએ તે હાથમા લીધો, તેમાં રહેલ નામ વાંચી અને તે પોતાની મુઝા સાથે મેળવવા માંગી, તેવામા તે બનેનો સરસ્વો ઘાટ અને સમાન આકૃતિ જોઈ તેણીના મનમા શકા ઉત્પન્ન થઈ આવી અને કુબેરદત્ત વચ્ચે પોતાનો માઈ હશે એમ નિશ્ચય થયા માલ્યો. આ પ્રમાણે નિશ્ચય થતાજ તેણીએ મુઝા કુબેરદત્તના હાથમા પેહેરાવી દીધી તેને જોતા જ કુબેરદત્તના મનમા પણ શકા થઈ આવી અને કુબેરદત્તા પોતાની બ્હેન હશે, એવો તેણે નિશ્ચય કર્યો. આથી તેના મનમા અત્યંત સ્વેદ ઉત્પન્ન થઈ આવ્યો. પત્ની અને એકત્ર થઈ વિચાર કરી પોતાના વિવાહના કાર્યને અર્કાર્થમાની તે સંદેહ દૂર કરવાને પોતપોતાની માતાને સોગન આપી અતિશય આગ્રહથી પુઝવા લાગ્યા. ડ્યારે તેમનો અતિ આગ્રહ દેખાયો, ઇટલે તે માતાએ પેટીની પ્રાપ્તિથી આરતીને થઈ વૃત્તાંત તેમની આગલ નિવેદન કરી દીધો આ વચ્ચે કુબેરદત્તે પ્રશ્ન કર્યો —“ તમોએ અમોને યુગલ જન્મેલા જાણતાં હતા આમો ક્યવ સવધ કેમ કર્યો ? તમારે આવું અર્કાર્થ કરવું ન હતું. ” તે માતાએ કહ્યું, “ તમારા જેવી રૂપ, ગુણ અને શીલમા મલ્લતી રોજી જોઈ ન મલ્લવાથી અમોએ આ સવધ જોડ્યો હે, હતા જો તમારા મનમાં તે વિષે સ્વેદ રહેતો હોય તો હજુ કાંઈ ચગતી ગયું નથી, કારણકે, હજુ તમાર માત્ર પાણિગ્રહણજ થયું હે કાંઈ મૈથુન થયું નથી, તેથી તમો સ્વેદ પામશો નહીં તમોને ફરોવાર વીજા યોગ્ય જોડા સાથે પરણાવીશું. ” માતાના આ વચનો સાંજળી કુબેરદત્ત રોડ્યો—“ તમે કહો હો, તે યથાર્થ હે પણ હાલ હું વેપારને માટે વિદેશમા જવા ફાટા રાસું છું, માટે મને આજ્ઞા આપો. ” માતા પિતાએ કુબેરદત્તને આજ્ઞા આપી. પત્ની કુબેરદત્ત પોતાની બ્હેનને આ વૃત્તાંત જણાવી ઘણું કરીયાણું લઈ પરદેશ ચાલ્યો ગયો. કર્મયોગે તે પોતાનું વતન જે મયુરા નગરી તેમા આવી ચડ્યો ત્યાં પોતે વ્યાપાર કર્મ કરવા લાગ્યો. એક દિવસે તેની માતા પેટી કુબેરસેના વેડયા તેના જોવામા આવી. તેણીને ઘણી સુંદર જોઈ કુબેરદત્ત કામવશ થઈ ગયો તત્કાલ ઘણું ધન્ય આપી તેણે તેણીની સાથે વિષય જોગ જોગવ્યો. એવી રીતે કેટલોક વચ્ચે ત્રિપ્યજોગ જોગવતાં તેણીને એક પુત્ર ઉત્પન્ન થયો.

અહીં શૌર્યપુરમા કુબેરદત્તાએ ડ્યારે પોતાની માતા પાસેથી પોતાનો વૃત્તાંત સાંજળ્યો, ઇટલે તેણીના મનમા વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થઈ આવ્યો તત્કાલ તેણીએ કોઈ

સાત્રીનો યોગ થતા તેણીની પાસે દીક્રા ગ્રહણ કરી. સંયમને પ્રાપ્ત કરી તેણીએ એવો તપ આચર્યો કે, જેથી નિર્મલ અન્યવસાયને લડને તેણીને અલ્પ સમયમા અવધિ-જ્ઞાન ઉત્પન્ન થઈ આવ્યું.

એક વચ્ચે તે કુવેરદત્તા સા ત્રીજીએ અવધિજ્ઞાનના વ્યર્થ પોતાના જા-દ્વ સ્વરૂપ વિલોમ્યુ, તેવામા તેણીના જાણવામા આવ્યું કે, પોતાનો જાદ કુવેર-દત્ત મથુરામા પોતાની માતા સાથે આસક્ત થયો છે, અને તેનાથી એક પુત્ર ઉત્પન્ન થયેલો છે. આ સ્વરૂપ જાણી તેણી કર્મની ગતિને ધિકાર આપી પોતાના વંશુને તે અર્કાર્યરૂપ મહા પાપમાથી મુક્ત કરવા અને તેના આત્માનો ભ્રષ્ટર કરવા મથુરા-નગરીમા આવી તે નગરીમા કુવેરસેના વેડ્યાને યેર જઈ ધર્મજ્ઞાન આશીષ આપી, તેણીએ રહેવા માટે આશ્રય માગ્યો. કુવેરસેનાએ કહ્યું, “ હે મહા સતી, હું વેડ્યા હું તોપણ હમણા એક જતારના સયોગથી કુલ્લીન સ્ત્રી બની છું, તેથી તમે મુલે કરી મારા ઘરની નજીક નિરવ્ય આશ્રયને ગ્રહણ કરો અને ભપદેશ આપી અમોને સદાચારમા પ્રવર્ત્તિ. વેડ્યાના આ વચ્ચો ભપરથી કુવેરદત્તા સાત્રી પોતાના પરિ-વાર સાથે તે વેડ્યાના ઘરની પાસે વાસ કરીને રહ્યા હતા.

વેડ્યા કુવેરસેના દરરોજ તે સા ત્રીની આગળ પોતાના વાલકને આલ્લોડતો મુક્તી ત્યારે અવસરને જાણનારા સા ત્રી તે વાલકને આ પ્રમાણે બોલાવતા હતા, “ અરે વાલક, ૧ તું મારો જાદ છે, ૨ તું મારો પુત્ર છે, ૩ મારો દીયર છે, ૪ મારો જત્રીજો છે, ૫ મારો કાકો છે અને ૬ મારો પૌત્ર છે.

બક્ષી તારો જે પિતા તે ૧ મારો જાદ છે, ૨ મારો પિતા છે, ૩ મારો દાદો છે, ૪ મારો જત્રીર છે, ૫ મારો પુત્ર છે, અને ૬ મારો સસરો પણ છે

બક્ષી જે તારી માતા તે ૧ મારી માતા છે, ૨ મારી દાદી છે, ૩ મારી જાત્રી છે, ૪ મારી પુત્રવત્ર છે, ૫ મારી સાસુ છે અને ૬ મારો શોચ પણ છે.

એક વચ્ચે કુવેરદત્તે આ વચ્ચ સાજલી વિસ્મય પામી સાત્રીજીને આ પ્રમાણે પુત્ર્યુ, “ સાત્રીજી, તમે આવા અયુક્તિ વચ્ચો કેમ બોલો છો ? તે વચ્ચે સાત્રીજી બોલ્યા, “ જાદ, હું જે બોલુ છું, તે યુક્ત છે, અયુક્ત નથી સાજલો, ૧ આ વાલક અને હું એક માતાના ઝીએ તેથી તે મારો જાદ થાય છે, ૨ તે મારા જત્રીનો પુત્ર હોવાથી મારો પુત્ર થાય છે, ૩ તે મારા જત્રીનો નાનો જાદ હો-વાથી મારો દીયર થાય છે, ૪ મારા જાદનો પુત્ર હોવાથી મારો જત્રીજો થાય છે,

૧ મારી માતાના પતિનો જાણ હોવાથી મારો કાકો થાય છે ૬ અને મારી શોક્યનો પુત્રનો પુત્ર હોવાથી મારો પાંચ થાય છે.

આ પ્રમાણે પાંચકની સાથે પોતાના ૭ સવધો દેખાતી સાધ્વીજી પુન જણાવ્યું, “ ૧ આ પાંચકના પિતાની અને મારીમાતા એક હોવાથી તે મારો જાણ થાય છે, ૨ આ પાંચક મારી માતાનો જન્મર હોવાથી મારો પિતા થાય છે, ૩ આ મારા કાકાનો પિતા હોવાથી મારો દાદો થાય છે, ૪ તે પૂર્વે મને પરણનારો હોવાથી મારો જન્મર થાય છે, ૫ મારી શોક્યનો પુત્ર હોવાથી મારો પુત્ર થાય છે અને મારા દિયરનો પિતા તેથી તે મારો સસરો થાય છે.

હવે આ પાંચકની માતા મારી પ્રસવ કરનારી હોવાથી ૧ તે મારી પણ માતા થાય છે, ૨ તે મારા જાણની વધુ તેથી જાણી થાય છે, ૩ મારા કાકાની માતા હોવાથી તે મારી દાદી થાય છે, ૪ મારી શોક્યના પુત્રનો વધુ હોવાથી મારી વધુ થાય છે. ૫ મારા જન્મરની માતા તેથી તે મારી સાસુ થાય છે, ૬ અને મારા જન્મરની બીજી સ્ત્રી, તેથી મારી શોક્ય થાય છે. ૭ પાંચકની માતા કુબેરદત્તા વેશ્યાની સાથે મારા પોતાના ૭ સવધ થાય છે.

આ પ્રમાણે કહી તે કુબેરદત્તા આત્માનો ઉદ્ધાર કરવા પોતે રાત્રેલી પેટ્ટી મુઝા તેની આગળ મગ્ન કરી પાંચકી કુબેરદત્ત તે મુઝા જોઈ વિચારમાં પડી ગયો અને સાધ્વીજી પાંચકેના સર્વ સવધોને વિસ્મર જાણી તેના હૃદયમાં ચૈરાગ્ય જાવના મગ્ન થઈ પાંચકી, આત્મનિંદા કરતા તે કુબેરદત્તે પોતાની શુદ્ધિને માટે વિચાર કરી તત્કાલ દીકા ગ્રહણ કરી અને તેમહાન તપસ્યા કરવાને પ્રવર્ત્યો. આ પ્રવૃત્તિ જાણી કુબેરસેના વેગ્યાજી પણ પ્રતિરોધને પામી શાવકધર્મ અંગીકાર કર્યો. સાધ્વી કુબેરદત્તા આ પ્રમાણે તેમનો ઉદ્ધાર કરી પોતાની પ્રવર્તિની પાસે ચાલ્યા ગયા. અત્યુકમે તે સર્વે જીવો પોતાના ધર્મને સમ્યક્ પ્રકારે આરાધી ઉત્તમ ગતિના જાજન થયા હતા.

અદાર સવધ ઉપર કુબેરદત્તનું દૃષ્ટાંત આ પ્રમાણે છે—આ અદાર સવધો એક જીવને આશ્રીને વતાવ્યા છે અનેક જીવની અપેક્ષાજી તો પ્રાપ્ત કરીને સાધ્વીજી હારિક પટ્ટે વ્યવહાર રાશિવાળા જીવોનો એકેકો સવધ અનતીયાર થયો તેમજ શ્રી જગવતી સૂત્રના વારમા જાતકના સાતમા ઉદ્દેશમાં કહ્યું છે કે,—

“ અયમ જાતે જીવે, સર્વ જીવાણ માહિત્તાયે ” ઇત્યાદિ ।

આ કહેવાનું તાત્પર્ય એ છે કે, “ હે જગત્સુ, આ જીવ સર્વ જીવોના માતાપણે, પિતાપણે, જાડપણે, બહેનપણે, સ્ત્રીપણે, પુત્રપણે, પુત્રીપણે, વહુપણે, શત્રુપણે, ધાતકપણે, પ્રત્યનીકપણે, શત્રુસહાયપણે, રાજાપણે, યુરારાજપણે, સાર્થવાહપણે, દાસદાસીપણે, જાગગ્રાહીપણે, શિક્ષકપણે, અને રૂપ્યાલુપણે પૂર્વે હતપન્ન થયો હશે?” આ પ્રમાણે ગૌતમ મહારાજે પુછતા શ્રી વીરપ્રજ્ઞ કહે છે—“ હા, ગૌતમ, અનેકવાર અથવા અનતવાર પૂર્વે હતપન્ન થયો, એ સર્વ જીવો આ જીવના માતાદિકપણે અનેકવાર અથવા અનતવાર પૂર્વે હતપન્ન થયા છે.

॥ ચોથી એકત્વ જાણના આ પ્રમાણે છે—આ સસારમા જીવ એકલો હતપન્ન થાય છે અને એકલો મરણ પામે છે, તેમજ એકલો જ કર્મ ભૂપાર્જે છે અને તેના પદ્મ પણ એકલો જ જોગવે છે, તેથી તત્ત્વપણે કરી એક શ્રી જૈન ધર્મ વિના કોઈ પણ અન્ય સ્વજનાદિક સહાય કરતા નથી. ઇત્યાદિ જે ચિંતવન, તે એકત્વ જાણના કહેવાય છે, તેને માટે આ પ્રમાણે કહેલું છે—

“ ઇક્કો કમ્માઈ સમં, જણેઈ ભુંજઈ ફલપિ તસ્સિક્કો ।

ઇક્કસ્સ જમ્મમરણે, પરભવગમણં ચ ઇક્કસ્સ ” ॥ ૧ ॥

આ ગાથાનો અર્થ ઉપર કહેવામા આવ્યો છે

૫ પાંચમી અન્યત્વ જાણના આ પ્રમાણે છે—ચિરકાલથી આત્મ પ્રદેશની સાથે ગાઢ સંબંધવાળું અને મનવાહિત અજ્ઞાનપાનાદિકે કરી વહુ પ્રકારે લાલિત એવું પોતાનું શરીર પણ વસ્તુગતિએ કરી અન્ય—જુદું જ છે. તે અન્યપણને લઈ બેઠે પ્રાણીઓની પડવાને જતું નથી તો પડી ઘાતચૂત એવા બન સુખ-ર્ણાદિ પરવસ્તુઓની શી વાત કરવી ? માટે એક આત્મ ધર્મ વિના સર્વે સાત્ત્વિક જાવો અન્ય છે—જુદા છે, આત્મ જે ચિંતવન તે અન્યત્વ જાણના કહેવાય છે, તેને માટે આ પ્રમાણે કહેલું છે—

“ ચિરલાલિત્રંપિ દેહ જઈ જિત્ત મંતંમિ નાણુવેદ્દઈ ।

તાતંપિ હોઈ અન્ન ધળકળયાઈણ કા વત્તા ” ॥ ૧ ॥

અપિચ—

“ અન્ન ઇમં કુમુંવં અન્ના લલ્લહી સરીરમવિ અન્નં ।

મોક્તુ જિણદધમ્મ, ન ભવાતરગામિઓ અન્નો ” ॥ ૧ ॥

પેદેલી ગાયાનો અર્થ ઉપર દર્શાવ્યો છે

વીજી ગાયાનો અર્થ આ પ્રમાણે છે.

“ કુદ્દમ પણ અન્ય છે, આ દ્વહ્મી પણ અન્ય છે અને આ શરીર પણ અન્ય છે. શ્રી જિનર્મ શિવાય જવાતરમા આવનાર કોઈ પીજી નથી ” ૨

૬ ઢઠી અશુચિ ભાવના કહે છે—“ રસ, રુધિર, માસ, મેદ, અસ્થિ, શુક્ર, અને મજ્જા—એ સાત ધાતુમય શ્લેષ્મ તથા મત્ત, મૂત્ર, પુરીપ, ત્વચા, આતર-ના અને ઓરના સમૂહવડે વીટાણુ અને સર્વ કાલે કૃમિ, રોગ, ગડોલા આ-દિથી જરેણુ આ ઔદારિક શરીર તત્ત્વદષ્ટિએ જોતા મહા અશુચિવાયુ છે તે એ-ક અદ્વિત આત્મધર્મ વિના કઈ મકારે શુચિ થાય ? કદિપણ થાય નહીં. વલી જે આગ શરીરને કેવલ જ્વાલિવડે શુષ્ક કરવા ફેંટે છે તે તત્ત્વથી વિમુક્ત અને અજ્ઞાની જાણવા ” આ મકારે જે ચિંતવન કરવું, તે અશુચિ ભાવ-ના કહેવાય છે. તેને માટે આ પ્રમાણે લેખે છે—

“ મેયવસરે અમલ્લમુત્ત પૂરિઅ ચમ્મ વેદિઅ તત્તો ।

જગમમિવ વચ્ચહર કહણ્ય સુણણ દેહ ” ॥ ૧ ॥

આ ગાયાનો અર્થ ઉપર દર્શાવ્યો છે—હવે તત્ત્વવિચાર પ્રકીર્ણને અનુસારે તે ઔદારિક શરીરનું ગર્જાધાનથી આરજીને કાફલ વિશેષ અશુચિનું સ્વરૂપ દેવાને છે

સ્ત્રીની નાજીનો નીચે પુષ્પનાલને આકારે ઘે નામી છે, તેની નીચે અર્ધો મુઠ્ઠી કમલના કોશને આકારે જીવની ઉત્પત્તિ સ્થાન રૂપ યોનિ હોય છે તેની નીચેના જાગમા આગાની માજરીના જેવી એક માસની મજરી છે, તે મજરી ઋતુ વચ્ચે ફુટી રુધિરના વિદુઓને મુકે છે સ્ત્રુકાલ વીત્યા પછી ઇટલે તણ દિ-વસ પછી તે કમલના કોશના આકારવાડી યોનિને વિષે પ્રવેશ કરે છે, પછી પુરુષના સયોગથી પુરુષના શુક્ર (ઘોર્ય) ની સાથે મિશ્ર થાય છે, ત્યારે જ્ઞાની મહારાજા-એ તે યોનિ જીવને ઉપજવા યોગ્ય કહેલી છે, તે સ્થળે તાર મુહૂર્ત સુધી તે શુક્ર અ-ને શોણિત અતિનાશી યોનીપણે થાય છે અને તાર મુહૂર્ત પછી વિનાશી યોનિ પણાને પામે છે તેથી તે તાર મુહૂર્ત સુધીમા જીવની ઉત્પત્તિ છે, તે તાર મુહૂર્ત પ-

ઠી જીવ ઉત્પન્ન થતો નથી, તે ઉત્પત્તિના પ્રથમ સમયે એક જ થયેલ પિતા સંઘી વીર્ય અને માતા સંઘી શોણિત તેને તે જીવ આહારપણે ગ્રહણ કરે છે, તે આહારને ઓજ આરાર કહેવામા આવે છે, તે ઓજ આહાર અપર્યાપ્ત અવસ્થા મુખી હોય છે, તે પછી જ્યારે તે પર્યાપ્ત થાય છે, ત્યારે તે ગર્ભમા રહેલા જીવને લોમાહાર હોય છે.

તે જીવને આશ્રીને રહેલ શુક્ર અને શોણિત દ્વય સાત દિવસ મુખી કલ્પ રૂપે હોય છે અને તે સાત દિવસ પછી પરપોટા રૂપે રહે છે. તે પછી પેહેલે માસે ' કર્પોપદ્મ ' એવા પ્રમાણની માસની પેશી રૂપે વર્તે છે. વીજે માસે તે નિવિરુ-માસપિંદિકા થાય છે, ત્રીજે માસે તે માતાને દોહદ ઉત્પન્ન કરે છે. ચોથે માસે માતાના આગળે પીઠા ઉત્પન્ન કરે છે. પાચમે માસે તે જીવની માસ પિંદિકામાથી અકુરાની પેઠે બે દાય, બે પગ અને મસ્તક—એમ પાચ અવયવ નિપ્પન્ન કરે છે. છઠે માસે પિત્ત અને શોણિતને વનામે છે. સાતમે માસે સાતસો નસો, પાચસો માસપેશી નવ ધમની નાનીવિશેષ અને સામાન્ય કોટી રોમરાજી, નિપ્પાદન કરે છે, આઠમે માસે લગાર કાળો ઉત્પન્ન કરે છે અને નવમે માસે મુનિપ્પન્ન સર્વ અગોપાગ વાલો જીવ વની જાય છે.

તે ગર્ભાવસ્થામા માતાના જીવની રસ હરનારી તથા સતતિના જીવની રસ હરનારી જે બે નાનીઓ હોય છે, તેઓમા પેહેલી માતાના જીવની સાથે વધા-એવ બતા સતાનના જીવને સ્પર્શેલી છે, તેથી સતાનનો જીવ માતાજી જોગવાતા અનેક પ્રકારના રસવિગયનો એક દેશે કરીને ઓજ આહારને ગ્રહણ કરે છે,

ત્રીજી નાની જે સતતિના જીવની સાથે વધાએવ તે માતાના જીવને સ્પર્શેલી છે, તે નાનીવને જીવ પોતાના શરીરને વૃદ્ધિ પમાડે છે, પરંતુ તે અવસ્થામા તે કવચ આહારને ગ્રહણ કરતો નથી, તેથી તેને લઘાર (જામો) તથા પ્રસ્રવણ (મૂત્ર), સમવતા નથી તેમ વડી તે જીવ જે આહાર દ્વય ગ્રહણ કરે છે, તે પોતાની શ્રોત્રાદિક ઇન્દ્રિયો અને અસ્થિ, મજ્જા, કેશ, રોમ અને નરપણે પરિણમે છે.

તે ગર્ભમા રહેલો જીવ માતાના શાયન વચ્ચે મુડ જાય છે અને માતાની જામૃત અવસ્થામા જાગે છે. માતા મુલ્કી પડ્યે તે પણ મુખી હોય છે. એવી રીતે કર્મના ઉદયથી જીવ ઉત્કૃષ્ટ અધકારમા અશુચિ જરેલા ગર્ભસ્થાનમા મહા દુઃખ અનુભવતો રહે છે. જ્યારે નવ માસ અતીત થતા તે પુરુષ, સ્ત્રી, નપુસક અને નિ-

વ એ ચારમા હરકોઈ રૂપે પ્રસવાય છે. જો શુક્ર અદ્ય હોય અને શોણિત વિશેષ હોય તો સ્ત્રી, શુક્ર વિશેષ અને શોણિત અદ્ય હોયતો પુરુષ અને શુક્ર અને શોણિત સમાન હોય તો નપુસક જન્મે છે. જો કેવલ શોણિતનો જ યોગ હોયતો માસના પિં રુપ વિંચ પ્રગટે છે. વહ્ની કોઈ પ્રાણી માતાના ઉદરમા ઉત્પન્ન થયેતો હોય પરંતુ ઘણા પાપે કરીને પરાભૂત થયેલો હોય તો તે ગાત તથા પિત્તાદિકવચે દૂષિત થયેલો અથવા દેવતાદિકે સ્તજિત કરેલો હોવાથી આતરા રહિત વાર વર્ષે મુધી ત્યાને ત્યા (ગર્જમા) રહે છે—ઘટને ગાર રૂપે વીંટ્યા પછી જન્મે છે, લોક-મા તે ઢોમ—લોડના નામથી ઓઢાવાય છે. આ પ્રમાણે ગર્જની ભગસ્થિ-તિ કહેવાય છે.

તેની જે કાયસ્થિતિ છે, તે મનુષ્યને ચોવીશ વર્ષની છે—તે આ પ્રમાણે—કોઈ જીવ ઢોમરૂપે વાર વર્ષે ગર્જમા રહી અંતે મૃત્યુ પામી તેવા પ્રકારના હુષ્ટ કાર્યના યોગથી ત્યાજ ગર્જમા રહેલા કચેરમાજ ઉત્પન્ન થાય છે અને ઉત્પન્ન થઈ તેમાજ વાર વર્ષે મુધી રહે છે—એવી રીતે ઉત્કૃષ્ટો ચોવીશ વર્ષે મુધી તેનો ગર્જા-વાસ થાય છે.

તિર્યક જીવો તિરસ્વીના ગર્જમા ઉત્કૃષ્ટથી આઠ વર્ષે મુધી રહે છે, તે પછી તેનો વિનાશ અથવા પ્રસવ પળ થાય છે.

સ્ત્રીની ગર્જા-પત્તિની યોગ્યતા અને પુરુષના વીર્યની ગર્જાધાન કરવાની યોગ્યતાને માટે આ પ્રમાણે લેખેલું છે—સ્ત્રીની યોનિ પચાવન રૂપે પવત અમ્બાન હોવાથી ગર્જને ધારણ કરી શકે છે અને તે પછી આર્ચવનો અજાવ હોવાથી તેની યોનિ મ્બાન થઈ જાય છે. તેને માટે નિશીથ ચૂર્ણીમા આ પ્રમાણે કહેલું છે—
‘દ્વિતિય જાવ પાણપન્નાવાસા ન પૂરયતિ તાવ અમિલ્લિઆણા ય જોણી’

આનો અર્થ નપુંસક દર્શાવેલો છે પુરુષ પચોતેર વર્ષે મુધી ગર્જાધાનને યોગ્ય એવા વીર્યવાલો હોય છે, તે પછી તે પ્રાપ્ત કરી તેવા વીર્યથી રહિત થઈ જાય છે. તે વિષે પણ નિશીથ ચૂર્ણીમા કહેલું છે—આ સો વર્ષની આયુષ્યવાત્રાની અપેક્ષા સમજવું. સો વર્ષની આગમ વસો, ત્રણસો, ચારસો इत्यादि પૂર્વે કોટી હોય.

સ્ત્રીનું જોડલું આયુષ્ય હોય, તે સર્વ આયુષ્યમાયી અર્ધ આયુષ્ય પર્વત મ્બાનપણા રહિત હોવાથી તે ગર્જા ધારણ કરવાને સમર્થ હોય છે. અને પુરુષને તો

સર્વે પૂર્વે કોટી પર્યંતના પોતાના આયુષ્યનો ઝેઠો વીશમો નાગ અવીજ હોય છે અને પૂર્વે કોટી હપરની સ્થિતિવાદાને તો યુગલિકપણે કરી એકવાર મસવધર્પણને લડને અને નિરતર યાંવનપણાને લડને આ નિયમ લાગુ પડતો નથી.

આ શરીરે ત્રણ માતા સપ્તી અગો છે ૧ માસ, ૨ સુરિ અને ૩ મસ્તક—જેજું. અને ત્રણ પિતા સપ્તી અગો છે, ૧ અસ્થિ, ૨ અસ્થિમજા અને ૩ ફેફસા, સ્મશુ, (દાઢી) રોમ તથા નસ.

આ શરીરના અવયવોની સંખ્યા આ પ્રમાણે છે—તેમા પ્રથમ મનુષ્ય શરીર માટે કહે છે—મનુષ્ય શરીરમા પૃથ્વ વશની ગ્રથિરૂપ અઢાર સધિઓ છે—એટલે વાસામા અઢાર સાગાઓ છે. તેઓમા ચાર સધિઓમાથી ચાર પાસઠીઓ નીકળી જે પાસા—પરુવાને વીટાડ વક્ત્રસ્યજ્ઞનામધ્ય નાગે રહેલા હામને લાગી પટ્ટાના આકારપણે પરિણમે છે, તથા તે પૃથ્વવશના અવશેષ રહેલા ૪ સધિથી ૪ પાસઠીઓ નીકળી જે પરુવાને વીટાડ દૃઢપત્તી જે વાલુ વક્ત્રપજરપત્તી નીચે શિથિલ અને કુમ્પની હપર પરસ્પર નહીં મલેલી રહે છે તેને કટાહ કહે છે. વડી શરીરમા ઢરેક પાંચ પાંચ વામના જે આતરફા છે, તેમા એક સ્યૂચ છે અને વીજું સૂચ છે તેમા જે સ્યૂચ છે, તેનાથી વમ્બીનીતિ પરિણમે છે અને જે સૂચ છે તેનાથી લઘુનીતિ પરિણમે છે આ શરીરમા જે પરુવા છે. એક જમણો અને વીજો ફાવો. તેમા જે જમણુ પરુવા છે, તે ધુગ્વકારી પરિણામવાલુ છે અને જે ફાવુ છે તે મુગ્વકારી પરિણામવાલું છે. વડી આ શરીરમા વીજી એકસો સાત પાસઠીઓ છે. તે અગુલીઆદિ અસ્થિના સ્વરૂપના મેલાપના સ્થાનથી ઓલવાય છે. વીજા એકસો સીતેર સન્વાણિકાદિક મર્મસ્થાન છે. તેમા પુરુષના શરીરે નાજિથી ઉત્પન્ન એવી સાતસો નસો છે, તેમા એકસો સાત નસ ઊર્ધ્વાગમિની છે, તે નાજિથી આરંભીને મસ્તક સુધી જાય છે, તેને રસહરણી કહે છે. તેના અનુપગાત પળામાં કાન, ચતુ, ગ્રાણ અને જિહ્વાતુ વડા ડહસે છે. અને જો તેનો હપગાત થાય તો તે કાન વગેરેનું વડા ફીણ થાય છે. તે શિવાય એકસો આઠ વીજી નસો અધોગામિની છે. તે પળના તટ્ટીઆ મુગી રહેલી છે, તેનો અનુપગાત હોય તો તે જગાના વડાને આપનારી છે અને તેનો હપગાત થતા મસ્તકની વેદના અને અથતા વગેરે પીડા ઉત્પન્ન કરે છે. તેમ વડી એકસો સાત વીજી ગુદામધિષ્ટ નસો છે, તે નસોના વડાથી માણીઓને વાયુ, મૂત્ર અને વિષ્ટા પ્રવર્તે છે જો તેનો વિષ્ટાત થાય તો અર્શ,

પાહુરોગ, મદ્દ, મૂન અને વાયુનો નિરોધ થાય છે. વીજી એકસો સાઝ નસો તિરઝી ગામિની છે, તે હસ્તતલ્લને સ્પર્શેલી છે, તેનો ઉપગ્રાત ન થાય તો તે જુજાને વળ આપનારી છે અને ઉપગ્રાત થવાથી પરમામા કે કુલમા વેદના ઉત્પન્ન કરેછે. વીજી પચવીશ નસો શ્લેષ્મને ધરનારી છે, પચીશ પિત્તને ધારણ કરનારી છે અને દશ શુક્ર નામની સાતમી ધાતુને ધરનારી છે. આ પ્રકારે નાજિથી ઉત્પન્ન થયેલ સાતસો નસો પુરુષના શરીરે હોય છે, તેનાથી સ્ત્રીઓને ત્રીશ ઓઝી હોય છે અને નપુસકને વીશ ઓઝી હોય છે.

વલી આ શરીરમા નવસો હારુ વધનની નામીઓ છે, તેમા ચાર રસને વહન કરનારી ધમની નામીઓ છે. દાદી તથા મુઝના કેશ વિના નવાણુ દ્વારુ રોમરૂપ છે અને મુઝ સહિત ગણતા સાઝા ત્રણ કોટી રોમરાજી થાય છે. તેમા દાદી, મુઝ અને કૂર્ચના કેશોને શિરોરહ કહેવામા આવે છે. મુલમા જે માસના સ્વરૂપે જિહ્વા રહેલી છે તે પોતાના દીર્ઘ અગુચ્છના પ્રમાણે સાત આગલ પ્રમાણ હોય છે અને તેનો તોલ મગધ દેશમા પ્રસિદ્ધ એવા ચાર પલ્લના માપે ચાર પલ્લનો છે. ચક્ષુના વે માસના ગોળા તોલમા વે પલ્લ છે. મસ્તક હારુના સ્વરૂપ ચાર કપાળે કરી નિષ્પન્ન થાય છે. ગ્રીવાનુ પ્રમાણ ચાર આગુચ્છનુ છે. મુલમા અસ્થિના સ્વરૂપ દાત પ્રાયે કરીને ત્રીશ હોય છે અને હૃદયની અતરવર્તી એવો માંસનો સ્વદ સામાન્ય પલ્લનો છે અને વક્ત્રસ્થલના અતરનો ગૂઢ જાગ કે જે કલ્પેજાના નામથી ઓલ્લસાય છે તે પચાસ પલ્લનુ હોય છે.

વલી શરીરમા મૂત્ર અને રધિર દરેક આઢક પ્રમાણ છે અને તે સર્વકાલે અવસ્થિત હોય છે ચંચીનુ પ્રમાણ અર્ધા આઢકનુ છે મસ્તકનુ જેનુ એક પ્રસ્થ પ્રમાણ છે અને પુરુષને ઠ પ્રસ્થ પ્રમાણનુ હોય છે. પિત્ત અને શ્લેષ્મ પ્રત્યેક એક એક કુચ્છ પ્રમાણ અને શુક્ર અર્ધ કુચ્છ પ્રમાણ સર્વદા અવસ્થિત છે.

આ આઢક તથા પ્રસ્થ વગેરેનુ માપ વાલ્લક, કુમાર અને તરુણ વગેરેનુ “દોઅસઈઝ પસઈ” इत्यादि क्रमे करीने पोतपोताना हाथने आथीने जाणवु तेने माटे कथु छेक,—

“दोअसईज पसई, दोपसइओ सेइआ,

चतारि सेइआओ कुलओ, चतारि कुलअओ पच्छो,

ચતારિ પચ્ચા આઢયં, સુચત્તારિ આઢયો ટોણો” ઇત્યાદિ—

ધાન્યથી ત્રેલ્લો અવાડ્ગુલ કરેલ્લો હાથ ‘અમ્તી’ કહેવાય છે—આગલા સૂત્ર પ્રમાણે તેનો અર્થ જાણવો, ઇટલે લે મૂઢા હાયનો એક પસી થાય, જે પસીનો એક સેતિકા થાય, ચાર સેતિકાનો એક કુલ્લ, ચાર કુલ્લનો એક પ્રસ્થ, ચાર પ્રસ્થનો એક આઢક અને ચાર આઢકનો ટોણ થાય છે.

આ પ્રમાણે કહેલા પ્રમાણથી શુક તથા શોણિત વગેરેનું જે ન્યૂનાધિક્ષણ થાય છે, તે વાતાદિકના લોપને લક્ષને થાય છે. પુરુષના શરીરમાં પાંચ અને સ્ત્રીના શરીરમાં છ કોણ છે. પુરુષને જે કાન, જે આંખો, જે નસકોરા, એક મુઠ્ઠ, એક ગુદા અને એક પુરુષ ચિહ્ન, એ નવ દ્વાર પ્રવાહને વહન કરનારા છે. એ નવ સહિત જે સ્તન વધવાથી સ્ત્રીને પ્રવાહને વહન કરનારા અગીયાર દ્વાર છે. આ ગણના મનુષ્ય ગતિને આશ્રીને જાણવી.

તિર્યંચ ગતિમાં વકરા વગેરે જે સ્તનવાદાને અગીયાર અને ચાર સ્તન વાળી ગાય પ્રમુખને તેર તથા કુલ્લીને વગેરેને આઠ સ્તન ગણતા સત્તર—આ પ્રમાણે વ્યાપાત વિના જાણી લેવાનું છે. વ્યાપાત હોયતો એક સ્તનવાળી અજાને દશ, ત્રણસ્તનવાળી ગાયને ત્રણ,—એમ સમજવાનું છે.

પુરુષના શરીરમાં કુલ્લ પાંચસો માસની પેશીઓ છે, તેનાથી સ્ત્રીઓને ત્રીશ અને નરુસકને વીશ ઓઝી છે.

આ શરીર અનેક મહા રોગોનું ઉત્પત્તિ સ્થાન છે, તેને વિષે સસારી જીવોના રોગોની સંખ્યા પાંચ કરોડ, અમુસઠ લાખ, નવાળું હજાર અને પાંચસો ચાલીશની છે. કહ્યું છે કે,

પચેવયકોમીલં લક્ષાઅમુસઠિસહસનવનવર્ડ

પંચસયાચુલ્લસીર્દ રોગાણહુંતિસલાઠ્ઠિ ॥

અર્થ ઊપર આવી ગયો છે—આ પ્રમાણે અસ્થિ આદિના સમૂહવાળા અને અનેક પ્રકારના વ્યાધિઓથી વ્યાપ્ત એવા એ શરીરમાં શુ શુચિ છે? કાફળ ટેજ નહીં.

૭ સાતમી આશ્રવ જાણના છે. આ સસારમાં જીવો ૧ મિથ્યાત્વ, ૭ અવિરતિ, ૩ કપાય અને ૪ યોગ રૂપ આશ્રવે કરી સમય સમય પ્રત્યે શુચાશુચ કર્મના

પુદ્ગલોને જે ગ્રહણ કરે છે. પુણ્યાત્માઓનું ચિત્ત નિરતર સર્વ પ્રાણી ઓમા મંત્રીજાવ, જે ગુણોથી અધિક હોય તેમા પ્રમોદ, જે અવિનીત હોય તે ઉપર મયસ્થતા અને જે દુઃખીયા હોય તે ઉપર કરુણા—કરવાથી શુદ્ધ કર્મ વાંધે છે અને જે જીવોનું ચિત્ત આર્ત્યાન, રાજધ્યાન, મિથ્યાત્વ તથા કપાય વિષય વને સર્વદા પીઠિત છે, તેઓ અશુદ્ધ કર્મ ગાય છે—ઇત્યાદિ જે ચિંતવન, તે આશ્રવજાવના કહેવાય છે તેને માટે આ પ્રમાણે કહેવું છે—

“ મિત્તત્તા વિરઃ કસાય—જોગ દારોહિ જેહિ અણુસમય ।

ઇહ કમ્મપુગ્ગહાણં ગહણ તે આસવા હુતિ ” ॥ ૧ ॥

તે ગાયાનો જાવાર્થ ઉપર આવી ગયો છે—આત્મી સવર ભાવના નીચે પ્રમાણે—

ઉપર કહેલ મિથ્યાત્વાદિકના આશ્રવોને સમ્યક્ત્વાદિકથી જે નિરોધ કરવો, તે સવર કહેવાય છે—તે દેશથી અને સર્વથી—જે વે પ્રકારનો છે. તેમા સર્વથી સવરતો અયોગી કેવલીનેજ હોય છે અને દેશથી સવર એક, જે જાણ આશ્રવના નિરોધીને હોય છે, તે સવર પ્રત્યેક હ્રવ્ય અને ભાવથી વે પ્રકારનો થાય છે આત્માને વિષે થતા આશ્રવથી કર્મના પુદ્ગલોને જે ગ્રહણ કરવાપણ, તેને સર્વથી અથવા દેશથી બેદરુ તે હ્રવ્ય સવર કહેવાય છે અને જે જવહેતુક સર્વ ક્રિયાનો ત્યાગ કરવો તે જાવ સવર કહેવાય છે. એવા મ્બરૂપના આશ્રવના વિરોધી સરુ જે ચિંતવન કરતુ, તે સવર જાણના કહેવાય છે, તેને માટે આ પ્રમાણે કહેવું છે

“ આસવદારપિહાણં સમ્મત્તાર્શિહિ સવરો નેત્રો ।

પિહિયાસવો હિ જીવો સુતરિવ્વ તરેહ્ ભવજજ્ઞહિતિ ” ૧

આશ્રવહારુ સમ્યક્ત્વાદિયમે જ આગ્રાદાન કરતુ, તે સવર કહેવાય છે, તે સવરથી સર્વ જીવો સારા વાહાણનો પેઠ આ સસાર સમુદ્ધને તરે છે. ”

નવમી નિર્જરા જાવના છે.—આ સસારમા પૂર્વે વાંધેલા કર્મોને તપવમે જે પાલ્લવા, તે નિર્જરા કહેવાય છે જે કર્મ યગતા હોય તેને વિષે સવર અને પૂર્વે વાંધેના કર્મોને વિષે નિર્જરા એ તેમની વચે ભેદ છે. તે નિર્જરા જે પ્રકારે છે—સકામ અને અકામ. તેમા જે સકામ નિર્જરા છે તે વાલ્લ અને આશ્રવતર—એવા પ્રત્યેક તપના

ઠ જેદથી વાર પ્રકારની થાય છે. તે જેદ પ્રથમ યતિ ધર્મના અધિકારમા કહેલા છે તેથી આ પ્રસંગે આપમા આલ્યા નથી.

આ વાર પ્રકારની નિર્જરા વિરતિ પરિણામવાદાને હોય છે, એટલે વિરતિ પરિણામી કર્મક્રયને માટે પોતાની અનિલાપાથી સકામ નિર્જરા કરે છે. અને જે વિરતિ પરિણામથી રહિત છે, અને તે શિવાય યાકોના મનુષ્ય માણીઓ છે, તેમને અનિલાપ રહિત શીત, હાળ, લુગા, તૃપા આદિ સહન કરવાથી અકામ નિર્જરા થાય છે — આથી નિર્જરાનું જે ચિત્તન, તે નિર્જરા જાણના કહેવાય છે. તેને માટે આ પ્રમાણે કહેલું છે.

“ કમ્માણ પુરાણાણં નિર્કંતણં નિજરા હુવાલસહા ।

વિરયાણ સા સકામા તહા અકામા અવિરયાણં તુ” ॥૧॥

આ ગાથાનો અર્થ હપર આવી ગયો છે. દશમી લોકસ્વરૂપ જાણના છે આ લોકના મન્ય જાગમા ચતુર્દશ રજ્જુ પ્રમાણ લોક વિસ્તાર છે. કટ્ટી હપર રાલેદા છે વે હાથ જેણે અને તિર્ઝી પ્રસારેલા છે વે ચરણ જેણે એવા પુરુષના આકાર જેવો આ લોક છે અથવા ઝગમગ કરેલ મોટા શરાવની હપર રહેલ જે લઘુ શરાવ, તેના સપુટના જેવી તેની આકૃતિ છે કહેવાનું તાત્પર્ય એ છે કે, સાત રજ્જુના વિસ્તારથી નીચે લોકના તટ્ટીયાથી હવે થોડું થોડું સકોચતા તીર્ઝી લોક એક રજ્જુ વિસ્તારવાલો છે. તે પટ્ટી કાર્વ જાગે અનુક્રમે વિસ્તારને પામતો પ્રભુદેવલોકને ત્રીજે પાથડે પાચરજ્જુ વિસ્તારવાલો છે. તે પટ્ટી થોડેથોડે સ-ક્ષેપને જનતો સર્વ હપરના લોકાગ્ર પ્રદેશને મતરે એક રજ્જુ વિસ્તારવાલો છે, એ રીતે યયોક્ત સસ્યાનવાલો લોક છે. તે લોકને વિષે ધર્માસ્તિકાયાદિ ઠ હલ્યો છે.

૧ સ્વજ્ઞાપથી ગતિપરિણત જીવ અને પુદગલ્લેનો મત્સ્ય અને જલ્લની જેમ જે હપટ્તકારી સવત્ર તે ધર્માસ્તિકાય કહેવાય છે.

૨ વટેમાર્ગને ઝાયાની જેમ તેની સ્થિતિમા જે હપટ્તકારી, તે અધર્માસ્તિકાય કહેવાય છે.

૩ પૂર્વોક્ત વને હલ્યો પ્રદેશથી અને પ્રમાણથી લોકાકાશનુલ્લેખે, તેમજ તેમને ગતિ અને સ્થિતિમા પ્રવર્તતા અવકાશ આપવાથી જે અગાહન ધર્મવાલો છે, તે

આકાશાસ્તિકાય કહેવાય છે

૪ જે ચેતના લક્ષણવાળો, કર્મનો કર્તા તથા જોક્તા અને જીવનધર્મી છે, તે જીવાસ્તિકાય કહેવાય છે.

૫ જે પૃથ્વી, પર્વત આદિ સપસ્ત વસ્તુઓનું પરિણામી કારણ અને પૂરણ ગણન ધર્મવાળો, તે પુદ્ગલાસ્તિકાય કહેવાય છે.

૬ જે વર્તના લક્ષણવાળો, નવીન પુદ્ગલિક વસ્તુને જીર્ણ કરનાર, તથા સમયક્રમે (અઢો છીપ) અતર્વર્તી છે તે કાલ ઇન્દ્રિય કહેવાય છે

આ ઠ ઇન્દ્રિયમા એક પુદ્ગલ ઇન્દ્રિય મૂર્ત છે અને વાકીના પાંચ ઇન્દ્રિય અમૂર્ત છે. તેમજ એક જીવ ઇન્દ્રિયને વર્જાને વીજા સર્વ ઇન્દ્રિય અચેતન છે, માત્ર જીવ ઇન્દ્રિયજ સચેતન છે.

અહીં પ્રશ્ન થાય છે કે અસંખ્યાતા પ્રદેશમય લોકાકાશમા અનતાનત જીવ ઇન્દ્રિયો તથા તેથી અનત ગુણ અધિક પુદ્ગલ ઇન્દ્રિયો શી રીતે રહેતા હશે ? તેમને સકલકાલ કેમ ન થાય ?

આ શકાના ઉત્તરમા કહેવાનું કે, જીવ ઇન્દ્રિયો અમૂર્તપણુ છે તેથી તે મા સંકીર્ણપણુ થતું નથી અને પુદ્ગલોનું મૂર્તપણુ છે. દીપકની પ્રજ્વાલા દૃષ્ટાંતે કરી તેવા પરિણામની વિચિત્રતાથી એકજ આકાશના પ્રદેશ ઉપર અનતાનત પરમાણ્વો પુદ્ગલ ઇન્દ્રિયો અસંકીર્ણપણે પ્રવેશ કરે છે, તોપણી ત અસંખ્યાતા પ્રદેશનું કહેવું જ શું ? અર્થાત્ તેમા સમાઈ જાય, તેમા શું આશ્ચર્ય ? તેથી તેમા કોઈ જાતનો દોષ આવતો નથી, તે વિષે શ્રી અજયદેવ સૂરિજીએ શ્રી જગવતીની ટીકામા તેરમા શતકના ચોથા ઉદેશમા કહેલું છે—

“ આગાસથિકાણ ” ॥ ઇત્યાદિ ।

“ જીવ ઇન્દ્રિયો અને અજીવ ઇન્દ્રિયો જાનનચૂલ આકાશાસ્તિકાય છે. ”

અર્થાત્ તેમણે આ પ્રમાણે કહ્યું કે, આકાશ જીવોનું તથા અજીવોને અવગાહન આપનાર છે કેમકે વિસ્તારવાળું છે તે પછી આકાશનું જાનનપણુ દેશામતા થકા કહે છે—

“ ઇન્દ્રિયવિ ” ઇત્યાદિ ।

એક પરમાણુ આદિકે કરીને આકાશસ્તિકાપનો પ્રદેશ પૂર્ણ કહેવાય છે, બે પરમાણુવાદિકે કરી પૂર્ણ અને શતસહસ્રાદિકે કરીને પણ પૂર્ણ છે, એમ જણાય છે ! એમ કેમ કહેવાય ?

તેના ઉત્તરમા કહે છે કે, તે પરિણામના ભેદથી કહી શકાય છે. જેમ ઓરમાનો આકાશ એક દીવાની પ્રજાપટ્ટથી પૂરાય છે. તેમ વીજા દીવાનો પ્રકાશ પણ ત્યાં સમાઈ જાય છે, ચાલતુ એકસો દીવાપણ તેમા સમાઈ જાય છે. તેમજ ઔપચરિક વિશેષના એકઝાપણથી એક પારો ચંચલામા સો સોનામોહર પે-શી જાય છે પણ તે પારો અને કર્પીચૂત ઔપચરિક સામર્થ્યથી પારાની કણી અને સુવર્ણના સંકટો કર્પ પૃથક્ થઈ જાય છે, કારણ કે પુદ્ગલોના પરિણામનું વિચિત્રપણ છે.

વજ્રી લોકપ્રકાશ ગ્રથમા પણ કહ્યું છે કે ઔપચરિક સામર્થ્યથી પારાની એક કણીમા સુવર્ણની સો કણી નાસ્તી તોપણ તોલમા કર્પથી અધિક ન થાય, વજ્રી ઔપચરિક સામર્થ્યથી તે બને જુદા જુદા થઈ જાય છે—સુવર્ણના કર્પક સો અને પારાનો એક કર્પ એ પ્રમાણે થાય છે.

અહીં વજ્રી જીર્વ, અથો અને તીર્જા લોકનું સ્વરૂપ ગ્રથાતરથી જાણી લેવું—આ પ્રમાણે લોકનું સ્વરૂપ ચિતવવું, તે લોક સ્વભાવ જાવના કહેવાય છે, તેને માટે કહ્યું છે કે

“ અહમુહગુરુમદ્વયઠિઅ લહુ મદ્વયજુયલસઠિઅંલોગં ।

ધમ્માઈ પંચ દવ્વેહિ પૂરિઅ મણસિ ચિંતિજેતિ ” ॥૧॥

અર્થ. નીચે મુલવાળા મોટા સરાવળાની પેઠે રહેલા તથા નાના સરાવળાના સપુટની પેઠે (ઊર્ધ્વ ભાગમા) રહેલા તથા ધર્માસ્તિકાવાદિ પાંચ જ્યો-વને પરિપૂર્ણ એવા આ લોકનું મનને વિષે ચિંતવન કરવું

અગ્નીઆરમી વોધિ હુર્લજ જાવના છે. અનંતાનત કાલે પર્વેદિયપણુ હુ-ર્લજ છે તેમાં પણ મનુષ્યજાવાદિ સામગ્રી હુર્લજ છે, તેનો યોગ થતા પણ પ્રાણી-ઓને પરમ વિશુદ્ધિ કરનાર સર્વજ્ઞે દર્શાવેલ તત્ત્વજ્ઞાન રૂપી વોધિ (સમ્યક્ત્વ) પ્રાપ્ત કરીને પણ હુર્લજ છે, જો તે એકવાર પણ પ્રાપ્ત થયેલ હોય તો પ્રાણીઓને આદ્યજ્ઞાન સમય સુધી આ સંસારનું પર્યટન હોય નહીં. ” इत्यादि जे चिंतवन ते

વોધિ હુલ્લભ જાવના કહેવાય છે—

તેને માટે આ પ્રમાણે કહેલું છે—

“ પંચિદિયત્તણાઙ્, સામગ્ગીસંજ્ઞવેપિ અફુલ્લહા ।

તત્તાવવોદ્ધરૂવા વોહિ સુહી જીઘ્રસ્સજઞ્ઞોત્તિ ” ॥ ૧ ॥

આ ગાથાનો અર્થ ઉપર આવી ગયો છે.

વારમી ધર્મકથક ઝરેન્ જાવના કહેવાય છે. આ સસારમા વીતરાગપણે કરીને સર્વદા પરકાર્ય કરવાને સાવધાન એવા અને નિર્મલ્ય કેવલજ્ઞાનરૂપ ચક્ષુષી જેમણે સર્વ લોકોએલોક અવલોકનમાં છે એવા શ્રી અરિહત વિના યતિ અને શ્રાવકનો નિર્મન—સદ્જૂત ધર્મ કહેવાને વીજો કોઈ સમર્થ નથી. કુતીર્થિઓના કહેલા કુવચનો અજ્ઞાન મૂલ્ય હોવાથી પૂર્વાપર વિરુદ્ધ અને હિંસાદિક દોષોથી દૂષિત છે, તેથી તે વચનો પ્રત્યક્ષ અસદ્જૂતજ છે તેમજ તેમના કોઈ વચનમા દયા સત્ય ઘોરેતુ કાંઈક પોષણ દેવાય છે, તે ફક્ત વચન માત્રજ છે, પણ સત્ત્વ-થી નથીજ, તે માટે તત્ત્વથી શુદ્ધ સ્વરૂપને ધરનારી અને સકલ જગતના જનુઓ ને તારનારી શ્રીમદ્ અરિહત પ્રજ્ઞુની વાણીતુ કેટલું વિચેચન કરીયે ! જો કોઈ પણ રીતે તે વાણીતુ એક પણ વાક્ય કર્ણગોચર થયું હોય તો તે રોહિણીયા ચોરની પેઠે વાણીને મહાન્ ઉપકાર કરનારુ થાય છે. ” આ પ્રકારતુ જે ચિંતવન તે વારમી ધર્મકથક ભાવના કહેવાય છે

તેને માટે આ પ્રમાણે કહેલું છે—

“ ધમ્મો જિણેહિ નિરવહિત્તવયારપરેહિ સુદ્ધ પણ્ણત્તો ।

સમણાણ સમણોવા-સયાણ દસહા હુવાલસહા ” ॥૧॥

આ ગાથાનો અર્થ ઉપર આવી ગયો છે.

રૌહિણેય ચોરની કથા

રાજગૃહ નગરમાં શ્રેણિક નામે રાજા હતો. તેને સર્વ બુદ્ધિઓનો નિધાન રૂપ અન્નયકુમાર નામે પુત્ર થયો હતો. તે નગરની સમીપે વૈમારગિરિ નામે એક પર્વત હતો તેની એક ગુફામા લોહસુર નામે એક ઘાતકી ચોર રહેતો હતો. તે રાજગૃહી નગરીના લોકોના હૃદય અને સ્ત્રી વને પોતાના કામ અને અર્થ અનાયાસે સાધતો હતો અને તેમાજ પોતાનો કાલ નિર્ગમન કરતો હતો. તે લોહસુર ચોરને

रौहिणी नामे एक स्त्रीना उदस्यी रौहिण्येय नामे पुत्र थयो हतों. ते पण पितानी जेम घणोज घातकी थयो हतों.

एक वखते ढोहखुर मरण पथारीए पड्यो, एट्ठे तेणे पोताना पुत्र रौहिण्येयने बोंझावीने कथु, “ उत्स, जो तु तारु हित छडतो हो तो मारी शिक्षा-साजळ—“जे आ व्रण गढ देसाय ठे तेमा महावीर नामे एक महात्मा ठे, तेओ कोमळ वचन बोद्धे ठे, ते वचन उत्तरकाशे दारुण होवाथी तारे कदिपण साजळवा नहीं. ” आ प्रमाणे शीखामण आपी ते ढोहखुर चोरे पोताना प्राणनो त्याग करी दीधो. ते पडी रौहिण्येय ते पिताना वचनने सजारतो नित्य चोरी करतो हतों.

एक वखते श्रीधीर परमात्मा ते स्थळे समोसर्या देवताओए ते स्थळे समवसरण रच्युं. ते वखते भव्य जीवोने धर्मनी देशना आपवानो प्रभुए आरज कर्यो—ते वखते चोर रौहिण्येय राजगृह नगरमा चोरी करवा जता ते समवसरणी पासो आवी चढ्यो. ते वखते तेने याद आव्यु के, जो हु आ मार्गे जडश तो वीरजगवाननी वाणी सजझाज जशे अने अहिं जवानो बीजो मार्गे ठे नहीं. हवे शु करवुं ? अथवा एवो खेद करवाथी सयुं. हु कानमा आगझीओ नाखीने चाढ्यो जाड. पडी ते कानमा आगझी नाखी उतावळे पगळे चाढ्यो, तेवामा तेना पगमा काटो वाग्यो. एट्ठे ते आगळ एक रुगडु जराने पण समर्थ थयो नहीं. पडी कानमाथी एक आगझी जुदी करी तेवने काटो काढवा झायगो, तेवामा अतरना शब्दने शोधनागी अने देवस्वरूपने वर्णन करनारी श्री वीरप्रभुनी वाणी तेना कानमा आ प्रमाणे साजळवामा आवी—

“ अणिमिस नयणा मणकज्ज साहणा पुप्फदाम अमिझाणा ।

चउरंगुलेण जूमि न च्छर्विति सुरा जिणा विति ” ॥ १ ॥

जेमना नेत्रो मींचाता नथी, जेओ मनथो चित्तित एवा कार्यना करनारा ठे, जेमनी पुष्पमाला करमाती नथी अने जेओ भूमिथी चार आगळ उचा र-ढे ठे, एवा देवताओ होय छे. ” १

आ प्रमाणे जिनेश्वरे कथु ते रौहिण्येय चोरना साजळवामा आव्यु. तत्काळ तेणे चितव्यु के, अरे ! मारा साजळवामा घणु आवी गयु—आम कही

ચિંતાતુર થતો તે ચોર કાંઠે કાઢી પાછો કાનમા આગઢી નાચતો તે રાજપુત્ર નગરમા ચાલ્યો ગયો અને ત્યા પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે ચોરી કરી પાછો પર્વતની ગુફામા પેશી ગયો. પરંતુ પેઢી જે પ્રજ્ઞુની વાણી તેણે સાંજઢી લીધી ઢ, તેને માટે તે નિરતર ચિંતમા સેંદ પામ્યા કરતો હતો. તે હમેશા ગુપ્ત રીતે રાજપુત્રની નગરીને લુટ્યા કરતો અને લોકોને રજામતો હતો.

ચોરની પીમાથી કટાહી ગયેલા લોકોએ રાજા શ્રેણિકની આગઢ ફરી આદ કરી અને પોતાના દુ સ્વો નિવેદન કર્યા. રાજાએ મહુર વચનોથી લોકોને આ શ્વાસન આપ્યુ. પઢી તેણે કોટવાલને ઘોઢાવીને કહુ, " કોટવાલ, તમે આલા નગરને હેરાન કરનારા ચોરને પકડી લોકોની રક્ષા કેમ કરવા નથી ? કોટવાલે કહુ, "રાજન, રૌહિણેય, નામે એક ચોર થયો છે, પણ તે ઘણી મુસ્કેઢી વને પકડાય તેનો ઢે, તેને પકડવા માટે અમે ઘણા ડપાયો યોજીએ ઢીએ, પણ તે પકડાતો નથી, મહારાજા, જો આપ પોતે તસારક વનો તો વચ્ચે પકડાશે. " કોટવાલના આ વચનો સાંભળી રાજા શ્રેણિકે પોતાના પુત્ર અને પ્રધાન અજયકુમારની સામે જોયુ. એટલે અજયકુમાર અજલિ જોમી ઘેલ્યો— " પિતાજી, હુ સાત દિવસની અદર તે ચોરને પકડી લાવીશ. જો સાત દિવસની અદર તેમ ન વને તો તમારે મને તે ચોરની જેમ શિક્ષા કરવી " અજયકુમારે આવી જારે પ્રતિજ્ઞા કરી, તે સાંજઢી સર્વ સભા અને રાજા આશ્ચર્ય પામી ગયા.

પઢી અજયકુમારે ભારે પ્રયત્નથી તે ચોરની શોધ કરવા માઢી, પણ કોઈ રીતે તે ચોરનો પત્તો લાગ્યો નહીં. એવી રીતે ઢ દિવસ વીતી જવા લાગ્યા ઢઠે દિવસે સધ્યાકાલે લોકોના કોઢાહવાને શાત કરી તે ગઢની ઘાહેર કેટલાએક મુજ્જડોને તેણે ગોઢવી દીધા. પેલો રૌહિણેય ચોર કેટલાએક અપશુકનોએ તેને અટકાવ્યો ડતા પણ તે કર્મને વશ થઈ નગરીમા ચોરી કરવાને પેઢો, જેવામા તેણે કોઈ ધનવાનના ઘરલુ સ્વાતર પાડવા માડ્યુ, તેવામા પમી લોકોએ મની એક મોટી હાક મારી તેને ત્રાસ પમાડ્યો, તેથી તે ત્યાંથી નાશી નગરીના કિલ્લા ડપર આલ્યો. તેને ડલો ચમી કિલ્લા ડપરથી ઘાહેર પડતો મુજ્જડોએ પકડી લીધો. માતઃકાલે મુજ્જડોએ તેને અજયકુમારને સોંપી દીધો. અજયકુમાર તેને રાજા પાસે લઈ ગયો. ચોરેલા ઘવ્ય સાથે પકડેલા તે ચોરને જોઈ રાજાએ પુચ્છુ, તુ કોણ ઢે ? ચોર ઘેલ્યો " રાજન, હુ શાલિગ્રામનો રહેવાસી અને દુર્ગચમ નામે રાજાને જમે

भरनारो खेकुत हुं. हु मारु काइक काम करी राने मारा गाम तरफ जतों हतो तेवामा तमारा मुजदोए मने वोहराव्यो, एट्ठे कीद्वो ठेकी बाहेर पम्ता मुजदोए मने चोर जाणी पकरी दीयो. हे मुझ विद्वचण राजा, विचार करो. जो हु चोर होउतो मने खुशीथी शिक्षा आपो; अने जो मने मारवाधी अजयकुमार जीवे तो तेम करो. " तेना आवां वचन साजळी राजाए दृढ वधनधी ठोनाव्या पत्री तेनी खात्री करवाने माटे पोताना सेवकोने शास्त्रिग्राममा मोकट्या. रौहिण्येय चोर एट्ठोउपो हुचो हतो के, तेणें प्रथमथी शास्त्रिग्रामना द्योकोनी साथे सकेत करी राख्यो हतो अने तेमनी साथे ते चोरे उराव करेद्वो के, तेणें कदि पण शास्त्रिग्राममां चोरी करवी नहीं अने ते गामने मदद् आपवी, आयी ते द्योको तेनी सर्व बात मान्य करता हता. राजा श्रेणिकना मुजदोए शास्त्रिग्राममा आवी त्पाना द्योकोने पुच्छु के, आ गाममा कोइ दुर्गचरु नामे खेकुत रहे ठे ? ते गामना द्योको के जेओ तेना सकेत प्रमाणे वर्चनारा हता, तेओ बोव्या,—“हा, ते खरी बात ठे. दुर्गचरु आ गामनो रहेवासी ठे ते गइ काद्वे नगर तरफ गयो ठे, ते हजु सुधी आव्यो नथी, अमे सर्वे तेनो वृत्तात जाणवाने आतुर धइ रहेला डीए. ”

ते द्योकोना आ वचनो साजळी ते मुजदोए श्रेणिक राजाने ते वृत्तात जणाव्यो, ते वखते राजाए विचार्यु के “आहा ! आ केवी बात कहेवाय ? अजयकुमार मृत्युना जयथी सरल हृदयना एक गामनीआने चोर उरावे ठे. ” राजाना मुखना चेहेरा उपरथी अजयकुमार समजी गयो अने तत्काद्वे तेणें विचार्यु के, आ चोरतु काइ पण कपट ठे, ते कोइपण रीते खुल्लु करवु जोइए. आम विचारता ते चतुर प्रधानना हृदयमा दुष्कि स्फुरी आवी. तेणें एक देव विमान जेयें सुदर मेहेद्व रचाव्यो. तें मेहेद्वनी अदर सात जूमिकाओ रची. अनेक प्रकारना चद्रवा अने मोतीओना तोरणोथी तेने अद्वकृत कयों रत्नासमान स्वरूपवादी स्त्रीओ अने देवतुद्व स्वरूपवादा पुरुषो तेमा स्थापित कयों. पत्री अजयकुमारो पेक्षा रौहिण्येय चोरने मोलावीने क्यु. “भाइ, मारा जेवा मूर्ख माणसने धिक्कार हो. तमे तो कोइ नक्ति करवा लायक पुरूप ठे. तमोने में अतिशय हेरान कयों. ते कृपा करो. हवें एकवार आ मारा मेहेद्वमां आवो, जेथी हु त्या तमारी नक्ति करी मारा अपराधने दूर करूं. ”

અજયકુમારના આવાં કપટ જરેલા વચનોનો મર્મ તે ચોરના સમજવામા આવ્યો નહીં તત્કાલ તે તેની સાથે મેહેલમા ગયો, ત્યા તેને પ્રથમ મિષ્ટ આહાર આપી વ્રત કર્યો પછી કપટી અજયકુમારે તેને મદિરાપાન કરાવી ઢાંચી જાતના દિવ્ય વસ્ત્રો પેહેરાવી એક સુદર પતંગ ઉપર સુવાડ્યો—તે ચોર તે દિવ્યમદિરમાં રહી જાણે પોતે સ્વર્ગમા રહ્યો હોય તેમ માનવા લાગ્યો. શયન કર્યા પછી તે જાગૃત થયો, પટલે અજયકુમારની આજ્ઞાથી કેટલાંક સામતો અને નરનારીઓનો સમૂહ ત્યા હાજર રહેલ, તે ‘જય જય નદા’ ઇત્યાદિ માગલિક શબ્દોનો ઉચાર કરતા તેના સાંજલવામા આવ્યા. આ દેશાવ જોઈ તે મદિરાથી મત્ત થયેલો ચોર પોતાના આત્માને જીતી ગયો. પેલા હાજર રહેલા લોકો તેની પાસે આવી આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા—“ જહ, પૂર્વના મુકુત્યવને તમે આ સ્વર્ગના વિમાનમા પ્રગટ થઈ તેના સ્વામી થયા હો અને આ અમે સર્વે તમારા સેવક હીએ. ” આ પ્રમાણે કહી તેમણે નાટક કરવાનો આરંભ કર્યો. તે પછી અજયકુમારની સૂચનાથી જેના હાથમાં એક સુવર્ણદંડ રહેલો હે એવો એક પુરુષ આવ્યો, તેણે આવી નાટક કરનારાઓને કહ્યું કે, “ હાલ નાટક ઘડ કરો, હું આ દેવને તેમની દેવ સ્થિતિનું જ્ઞાન કરાવું. ” આ પ્રમાણે કહી તેણે રૌહિણેયને કહ્યું ‘હે નવા દેવ, પોતાના પૂર્વોપાર્જિત એવા જે તમારા પુણ્ય અને પાપ હોય તે નિવેદન કરો અને તે પછી મુક્તિ મોગવો ’ તે પુરુષના આ વચનો સાંજલી તે રૌહિણેય વિચારમા પડ્યો. “શું આ સાચું સ્વર્ગ હશે ? અથવા મારે માટે અજયકુમારે મપવ તો નહીં રચ્યો હોય ? ” આ પ્રમાણે ચિંતવી તે ધીર પુષ્કિલાલા ચોરે કટક કાઢતી વેંટાળ સાંભળેલી દેવના સ્વરૂપના વર્ણનવાળી પ્રજ્ઞુની વાણી (અણિમિસનયણા ઇત્યાદિ) સંજારી તત્કાલ તેણે પોતાની આગડ રહેલા લોકોને પૃથ્વી ઉપર લાગેલા ચરણવાલા, કુમલાણલા પુષ્પોની માથાને ધરનારા, મટકા મારતા નેનોઘાલા અને મનો-જીવ સાધનમા અસમર્થ એવા જોઈ શ્રી વીરપરમાત્માના વચનો સાથે તેમનો વિરોધ જોઈ અજયકુમારે કરેલા કપટને જાણી લીધું ” આ વચ્ચે પેલો દંડધારી પુરુષ બોલ્યો. “ દેવ, શો વિચાર કરો હો ? આ વધો દેવબોલ પોતપોતાની જાતિ દે-લાલવાને ઉત્ક્રાંતિ હે, તેથી તમારો જે શુદ્ધ વૃત્તાત હોય તે સત્ત્વર નિવેદન કરો ” આ વચ્ચે તે રૌહિણેય બોલ્યો—“ જિનપૂજા, સાચુસેવા, દયાપાત્રન, સુપા-ત્રદાન અને ચૈત્ય નિર્માપન આદિ ઉચ્ચ ધર્મકાર્યો મેં પૂર્વ જન્મે કરેલા હે. ” તે દ

કરવા ફાટા રાહુ બુ.

તે પત્ની અનયકુમારે તે રૌહિણેય ચોરને રાજાની પાસે લાવી આ પ્રમાણે કહ્યું, “ સ્વામી, આ ચોર પોતાની ચોરી માની જાય છે. ” તત્કાલ રાજાએ તેને વધ કરવાનો આદેશ કર્યો. એટલે અનયકુમારે કહ્યું, “ પિતાજી, જો આપણે આ ચોરને ઢોળી દઈએ તો તે ચોરેલું સર્વ ધન પાડું આપશે, તે શિવાય તે કશું આપણી ગ્રહણ કરી શકાય તેમ નથી, વત્તી મેં આ ચોરને વધુ કરીને પકડ્યો છે, મુશ્કિલ કરીને પકડ્યો નથી. તેમજ આ ચોરનું હૃદય વૈરાગ્યથી વાસિત થયેલું છે, તેથી તે અહીંથી મુક્ત થઈ દીક્ષા ગ્રહણ કરવાને ઇચ્છે છે, તેથી આ ચોર વધ કરવાને યોગ્ય નથી. ” અનયકુમારના આ વચનો સંભળી રાજાએ તેને ડોક્યો, એટલે તેણે સર્વ ધન વતાવ્યું. પત્ની રાજાએ નગરજનોને એકઠા કરી જેવું જે હતું, તેને તે ધન આપી દીધું. તે પત્ની શ્રેણિક રાજાએ જેનો દીક્ષા મહોત્સવ કરેલો છે અને જેણે ધન, વૈજય, સ્ત્રી અને પરિવારનો ત્યાગ કરેલો છે એવા રૌહિણેય ચોરે શ્રી વીરપરમાત્માની પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી. તે વચ્ચે નગરજનોએ તેની ત્રણે સ્તુતિ કરી હતી.

રૌહિણેય ચોર મુનિવ્રત ધારણ કરી પોતાના પુરાવારની શુદ્ધિને માટે અનેક પ્રકારના તપ તપી અને જવર્ષત શુદ્ધ ધર્મ આરાધી માટે અનશન કરી તે દેવવદને માત્ર થયો હતો. આ પ્રમાણે જગતની વાણીના પ્રજાવને દર્શાવનારી રૌહિણેય ચોરનો કથા કહેવામાં આવી

એ રીતે વાર જાવનાનું સ્વરૂપ લક્ષમાં રાખી જવ્ય જીવોએ તેના આરાધનને બિંબે તત્પર થવું જોઈએ

વાર પ્રતિમાનું સક્લિસ સ્વરૂપ

પેદેલી પ્રતિમા એક માસની કહેવાય છે, વીંજી થે માસની, ત્રીજી ત્રણ માસની, ચોથી ચાર માસની, પાંચમી પાંચ માસની, ઊઠી ઊ માસની અને સાત મી સાત માસની પ્રતિમા છે. આઠમી નવમી અને દશમી એ ત્રણ સાત અઠો રાત્રિની, એ અગીયારમી એક અઠો રાત્રિની અને વારમી એક રાત્રિની છે—એવી રીતે ત્રિહુ—સાયુની પ્રતિક્ષા રૂપ—વાર પ્રતિમા થાય છે, તેઓમાં પેદેલી પ્રતિમા અન્નપાનના અવ્યવસ્થા દાનરૂપ હોવાથી એક દત્તી કહેવાય છે. તેવી રીતે વીંજી

બે દત્તી, ત્રીજી ત્રણ દત્તી—એમ સાતમી સાત દત્તી સુધી ગણાય છે. સાત અહો-
રાત્રના પ્રમાણવાદી આઠમી પ્રતિમાને વિષે જલ્પ રહિત એકાતર ઉપવાસે રહી પાર-
ણને દિવસે આધિજ્ઞ કરવામાં આવે. અહીં દત્તીનો નિયમ નથી. વડી તેમા ગ્રામા-
દિકની વાહેર જાર્વ મુસે શયનાદિ આસને રહી ઘોર ઉપસર્ગો સહન કરવાના છે.
નવમી પ્રતિમામા પણ તેજ પ્રમાણે ઉત્કટાદિ આસને રહેવું પડે છે. દશમી પ્રતિમામા
પણ એવીજ રીતે રહેવાનું છે પણ ગોદોહાસન—ગાય દોહોવાનું આસન કરવાનું છે. અ-
ગીઆરમી પ્રતિમામા પણ એમજ વર્તવાનું છે પરંતુ તેમા જલ્પ રહિત ઠઠ કરી લાવી
જુજાવને રહેવાનું છે.

વારમી પ્રતિમામા ઉપર પ્રમાણે છે, પરંતુ તેમા જલ્પ રહિત ત્રણ ઉપવાસ
કરી એક પુદ્ગલગ્રાહ નિમેષ રહિત દ્વિષ્ટિ રાખી અને દ્વારી જુજા કરી રહેવાનું
છે. એનો અંગીકાર કરનાર ૧ વજ્ર ઋષ્ણ નારાચ, ૨ ઋષ્ણનારાચ, અને ૩
અર્ધ નારાચમાથી હરેક કોઈ સત્પણ યુક્ત હોય છે. જન્યથી નવમા પૂર્વની ત્રીજી
સ્તુ છુટી અને ઉત્કટથી કાફક ભણા દશ પૂર્વ સુધી સૂત્રાર્થ અધિગત હોય છે.
તેમજ ૧ તપ, ૨ સૂત્ર, ૩ શક્તિ, ૪ એકત્વ અને ૫ વજ્રે કરી પ્રતિમા અ-
ગીકાર કરનારને ૬ પાંચ પ્રકારની તુલનાવને પરિકર્મ—અગ્ન્યાસથી પેહેલાજ ભા-
વિતાત્મા થઈ જવાય છે.

તે પરિકર્મનું પરિમાણ આ પ્રમાણે છે—માસિક આદિ સાત પ્રતિમાને વિ-
ષે જેટલા પ્રમાણની પ્રતિમા છે, તેટલા પ્રમાણે કરી તે પરિકર્મ હોય છે. તેમ વર્ષા-
ઋતુમા ૬ પ્રતિમા અગીકાર કરાતી નથી અને પરિકર્મ પણ કરાતા નથી. પ્રથમની
બે પ્રતિમા એકજ વર્ષમા થાય છે. ત્રીજી તથા ચોથી એક એક વર્ષમા હોય છે વીજી
અળ અન્યત્ર વીજે વર્ષે અને પરિકર્મ પણ અન્યત્ર—વીજે વર્ષે થાય છે.

તે પ્રતિમાની પ્રતિપત્તિ આ પ્રમાણે છે—નવ વર્ષે કરીને પેહેલી સાત પ્ર-
તિમા સમાપ્ત કરાય છે, આઠમી આદિ ત્રણ પ્રતિમાઓ ણકરીશ દિવસે સમાપ્ત
કરાય છે અને અગીઆરમી ત્રણ દિવસે પ્રાપ્ત થાય છે, અને તે અહો રાત્રિને અતે
ઠઠ કરવાથી બને છે અને વારમી પ્રતિમા રાત્રિ પડી અનતર અઠમ કરવાથી
થાય છે અને ચાર રાત્રિ દિવસના પ્રમાણવાળી છે. અહીં વીજુ પણ કહેવાનું છે,
પણ પ્રથમ વિસ્તારના નયથી કહેવામા આવ્યું નથી. તે પ્રવચન સારોધાર પ્રથમાં-
થી જાણી લેવું.

आ प्रमाणे सङ्केपयी जिज्ञुकनी चार प्रतिमानु स्वरूप कहेवामा आव्यु ठे

अहो रात्रिनु संक्षिप्त कृत्य

“ शुद्धाचार. साधु. श्रीजिनवचनानुसारतो नित्यम् ।

कुर्यात् क्रमेण सम्यक् स्वस्याहोरात्र कृत्यानि ” ॥ १ ॥

“ शुद्ध आचारवाद्या साधुए हमेशा श्री जिनवचनने अनुसारे अनुक
मे पोताना अहोरात्रिना कृत्यो सम्यक् प्रकारे करवा ’ ’

कृत्यनो क्रम

साधुए रात्रिना पात्रह्ला पोहोरे जाग्रत थइ मदस्वरे करी सूत्र तथा अ-
र्थना परावर्त्तन रूप स्वाध्याय करवो. जेथी आसपास रहेला आरज्जी ह्योको जा-
ग्रत न थाय. ते पड़ी ज्यारे ते पोहोरनो चोथो अश वाकी रहे त्यारे ठ प्रकारना
आवश्यक करवा एटझे प्रतिक्रमण कनु त्यार वाद उत्कट आसने रही शरी-
रना परिजोग्य मुहपत्ति आदि उपकरणोनी विधि पूर्वक पन्निझेहणा करवी. ते
पन्निझेहणानी समाप्ति बखते सूर्योदय थाय त्यारे उपाश्रयने प्रमाणे. ते पड़ी व-
दना पूर्वक आचार्यादिकने पुड़ी तेमनी आझावने वैयावच्च तथा सजाय ध्यान करे
पण ते पोतानी बुझिए न करे. तेने माटे कथु ठे के “ छठ, अन्नम, चार, पा-
च, मास, अर्ध मास, अने मासखमण तेने बिषे जे गुरु वचनने अनुसारे न करे तेने
अनत ससारी कहेला ठे जेम के,

“ छठम दशम डुवालसेहि, मासछमासखमणोहि ।

अकरता गुरुवयणअणंतससारिआ जणिआ ” ॥१॥

ते पड़ी काइक उणी पोरिसि बखते बेशी मुहपत्ती पन्निझेही पड़ी पा-
त्रादिक उपकरणानी पन्निझेहणा करे त्यार वाद बीजी पोरसीमा पूर्वे ग्रहण क-
रेला श्रुतना अर्थनु स्मरण करे ते पड़ी ज्यारे जिज्ञाकाव मास थाय एटझे आ-
गममा कहेल विधि प्रमाणे गुम्नी आझा ग्रहण करी “ आवस्तही ” बने उ
पाश्रययी नीकली जिज्ञाकावना समयमा एटझे उत्सर्गयी बीजी पोरिसीरूप नि-
मेना बखतमा अथवा “ कावेकास समापरे ” ए आगमना वचन प्रमाणे जे दे-
शमा के जे गाममा ह्योको ज्यारे जोगन करता होय ते देशमा ते बखते स्थिर
कम्पीओने जिज्ञानो काल जाणी देवो

ते पत्नी साधु व्यासेपता, आकुलता, अने शठताए रहित थऽ युगमात्र दृष्टि राखी, पाठ्य अने पत्रे उपयोग राखी एक गृहणी गीजे गृह जिज्ञा मा-
टे जमे, अने तेम जमीने नेताहीश दोषे रहित एवी जिज्ञा ग्रहण करे. त्याधी पाछा फरी " निस्सिद्धि " पूर्वक उपाश्रयमा प्रवेश करी घरियावही पत्निकमी विधि पूर्वक ते अशनादि गुरने बतावी पत्नी पञ्चखाण पारी, गृहस्थनी दृष्टि न पने ते-
षा प्रकाशवाद्या स्थानमा रही सुधानी वेदना उपशमाववा माटे ? वैयावच्च, २
इर्ष्यानि शुद्धि, ३ सत्तर प्रकारे समयनु पावन, ४ प्राण धारण, ५ सत्ताय
ध्यानादि अने ६ धर्म चिंताने माटे जोजन करे. ते जोजन समये घुराघुरादि
पाच दोषने वर्जे. तेने माटे आ प्रमाणे कहेलुं ठे—

“असुरसुरं १ अचवचयं, २ अदुःखं ३ मविलंबियं ४ अपरिसादि ५
मणवयणकार्यगुत्तो जुजे अहपस्त्रिणसोही ” ॥ १ ॥

ए पांच मारुझाना दोषने वर्जे, ते पत्नी मुनिए मात्रा करवानु पान प्र-
काशन करवुं. तथा सत्ताय ध्यान अने वैयावच्चादि कार्य करी ते पत्नी चोषे पो-
होरे मुखवस्त्रिका पहिसेही गुरुना अने पोताना उपकरणोनी पन्निसेहणा कर-
यी. ते पत्नी ज्यारे सूर्य अर्ध विंशरूपे रहे त्यारे गुरुनी समक्ष प्रतिक्रमण करवु ते
पत्नी एक प्रहर पर्यंत श्रुतपराट्तिरूप स्वाध्याय यान करवा. ते पत्नी तेज प्रह-
रनो चोषो जाग वाकी रहे त्यारे उच्चार प्रश्रवणना स्थितिओ (माडझा) करवा.
ते पत्नी सूत्र तथा अर्थने सजारमा. त्यार वाद ज्यारे निज्ञानो समय आवे त्यारे
गुरुनी आज्ञा ग्रहण करवा पूर्वक पृथ्वी उपर सगारो पहिसेही चैत्यरदन पूर्वक
रात्रिना सथारानी गाथा (सथारा योगिनी) जण्णी अने रजोहरणने जमणी वा-
जु मुकी स्वप्न निज्ञा करवी अति निज्ञावश न थवु

आ प्रमाणे सक्षेपणी अहोरात्रना कृत्यो उताव्या ठे, विस्तारणी ते साधु
समधी अधिकार ग्रंथांतरणी जाणी लेवो

मुनिओ अनेक गुणोना आचार रूप ठे, ते बात दर्शावे ठे—

“ निश्चमचंचलनयणा । पसतवयणा परिरुगुणरयणा ।

जियमयणा मित्रवयणा सव्वत्यविसन्निहिअ जयणा ॥१॥

१ मोक्षन पन्ने मुर मुर शब्द न करवो (२) अचवच शब्द न करवा (३) उन्मत्त न जमउ (४)
अति विरहपने न जमउ (५) भाग्य पत्नी वेग्या नहि

ફરિયાસમિદ્ધપર્મ્મ, નિયસુદ્ધાચારસેવણે નિનણા ।

જે સુયનિદ્ધિણો સમણા તેહિ ફમા ઝૂસિયા પુહવી” ॥૨॥

“જેઓ નેત્રોની ચચ્છતાથી રહિત છે, જેમના મુખ શાંત છે, જેમના ગુણરત્ન પ્રસિદ્ધ છે, જેઓ કામના જિતનારા છે, જેમના વચન કોમલ છે જેમની નજીક સર્વ પ્રકારે યતના છે, જેઓ ફર્યા સમિતિ પ્રમુખ પોતાના શુદ્ધ આચારને સેવવામા નિપુણ છે, અને જેઓ શ્રુતના નિધાન રૂપ છે, એવા મુનિઓથી આ પૃથ્વી વિભૂષિત છે ૧—૨

સિદ્ધાતોક્ત સાધુ ગુણવર્ણન

“ જાદ્ધસપન્ના, કુદ્ધસપન્ના, વદ્ધસપન્ના, રૂવસંપન્ના

વિણય સપન્ના, ણાણસપન્ના, દસણસપન્ના, ચરિત્તસપન્ના,
લજ્જાસપન્ના, લાઘવસપન્ના, મિત્તમદ્ધવસપન્ના, પગ્ગમ્મદ્ધયા,
પગ્ગવિણીયા, ઓયસિ, તેયંસિ, વચ્ચસિ, જસસિ, જિયકોહા,
જિયમાણા, જિયમાયા, જિયલોહા, જિયણિદ્ધા, જિત્તેદ્ધિયા,
જિયપરિસદ્ધા, જિવિયાસમરણઞ્જયવિપ્પમુક્કા, ઝગ્ગતવા,
ઘોર તવા, દિત્તતવા, ઘોરવજ્જચેરવાસિણો, વહુસુયા, પંચસ-
મિદ્ધિસમિઆ, તિહિંશુત્તિહિં શુત્તા, અકિચણા, નિમ્મમા, નિર-
હકારા, પુઠ્ઠવ અલેવા, સલ્લોઢ્ઢવ નિરજણા, ગયણંવ
નિરાસયા, વાઝવ્વ અપ્પલિવલ્લા, કુમ્મો ઢ્ઢવ શુત્તેદિયા,
વિદ્ધશુવ્વ વિપ્પમુક્કા, જારલલ્લ અપમત્તા, ધરણિલ્લ સલ્લંસહા,
કિં વહુણા ! એગતપરોવરાયનિરયા, જિણવયણોવદેસણ
કુસલ્લા, જાવકુત્તિયાવણઞ્જૂયાણરિસા જિણાણારાહગા સમણા
ઞ્જગવતો નિયચરણેદ્ધિં મદ્ધીયલ પવિત્તયતો વિદ્ધરતિત્તિ ” ॥

“ જાતિ, કુલ, વંશ, રૂપ, વિનય, જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, લજ્જા, લાઘ-

व अने मृदु मार्दवता, ए सर्वेने पामेद्या, प्रकृतिवमे जडिक, प्रकृतिवमे विनीत, पराक्रमी, तेजस्वी, वाणीनी सुदरतावाद्या, यशस्वी, क्रोध, मान, माया अने झो-
जने जितनारा, निधाने, इन्द्रियोने अने परिपहोने जितनारा, जीवितनी आशा
तथा मरणना जययी रहित, उग्र तपस्वी, घोर तपस्वी, दीप्त तपस्वी, घोर ब्रह्म-
चर्यना धारक, बहुश्रुत, पाच सुमतिवडे सुमत, त्राण गुप्तिवमे गुप्त, निष्पस्त्रिही,
निरहकारी, कमलानी जेम निक्षेप, शस्त्रनी जेम निरजन, आकाशनी जेम निराश्र
य, वायुनी जेम प्रतिबध रहित, काचवानी जेम गुप्तिवमे, पङ्कीनी पेठे विममुक्त,
जारदनी जेम प्रमाद रहित, पृथ्वीनी जेम सर्वेने सहन करनारा, जिनवचननो
उपदेश करवामा कुशल, एकांते परोपकार करवामा तत्पर. विशेष शु कहेवु ? पण
भेडो 'कुत्रिकापण जेवा ठे, एवा जिनेश्वरनी आज्ञाना आराधक, श्रमण—तप-
स्वी मुनिओ पोताना चरणवमे आ पृथ्वीतळने पवित्र करता विचरे ठे. "

आवा साधुजन प्रमुख लक्ष्म पुरुषोने आराधन करवा योग्य एवा सर्वो-
त्तम धर्मनी पुर्णचता दर्शावे छे—

" जह चिंतामणि रयणं सुलहं न होइ तुच्छविहवाण ।

गुणविहववज्जियाण जियाण तह धम्मरयणंमि " ॥१॥

" पशुपालनी पेठे तुछ वैजववाक्षा अने थोडा पुण्यवाद्या जीवोने जेम
चिंतामणि रत्न सुलज होय नहीं, तेम सम्यक्त्वादि गुण रुप वैजववधी रहित ए-
वा जीवोने धर्म रत्न सुलज हातु नथी. तेतो जयदेव कुमारनी जेम जे अतुल्य
गुणवान् होय छे तेने मणिनी खाण रुप एवी मनुष्य गतिमा चिंतामणि तुल्य उ-
त्तम धर्मेने पामे ठे. " १

पशुपाल अने जयदेवतुं दृष्टात

हस्तिनापुर नगरमा नागदेव नामे एक शेठ रहेतो हतो. तेने वसुधरा
नामे एक स्त्रीना उदरयी जयदेव नामे एक पुत्र उत्पन्न थयो. ते जयदेवे वार वर्ष
सुधी रत्ननी परीक्षानो अज्यास कर्षो हतो, आधी शास्त्रने अनुसारे ते चिंताम-
णिने महान् प्रभाववाद्यु जाणी वाकीना रत्नोने पापाण तुल्य समजतो हतो, आ-
धी ते चिंतामणि रत्न उपार्जन करवा माटे आखा हस्तिनापुरमा दरेक फुकाणे
अने घेर घेर फर्षो. तोपण कोइ स्थळे तेने चिंतामणि रत्न मध्यु नहीं आधी

સ્વેદ પામી તેણે પોતાના માતાપિતાને કહ્યું “ હે પૂજ્ય, મારું ચિત્ત ચિંતામણિ ર
 ત્નને માટે દાગેલું છે, મેં ઘણી શોધ કરી પણ તે રત્ન અહીં પ્રાપ્ત થયું નહીં, તેથી
 બો આજ્ઞા આપોતો હું અહીંથી વીજે સ્થળે જાઉં. ” માતા પિતા બોલ્યા “ વ
 ત્સ, એ ચિંતામણિની તો કમ્પના છે, પરમાર્થથી ચિંતામણિ રત્ન છેજ નહીં, માટે
 હું તારી ઇચ્છા પ્રમાણે ઘીજા રત્નોનો વેપાર કર્યું. ” આ પ્રમાણે કહી તેમણે જય-
 દેવને ઘણો અટકાવ્યો, તથાપિ જેણે ચિંતામણિ રત્ન મેળવવાનો નિશ્ચય કરેલો
 છે એવો તે હસ્તિનાપુર નગરમાંથી નીકળી ગયો. ઘણા નગર, ગામ, સ્ત્રી, કર્વટ,
 પાટણ અને સમુદ્ર તીરે ગવેષણા કરતો તે અવિશય ફરવા દામ્યો પણ કોઈ છે
 કાણે તેને ચિંતામણિ રત્ન પ્રાપ્ત થયું નહીં. આથી તે સ્વેદાતુર થઈ આ પ્રમાણે ચિં-
 તામણિ દામ્યો—“ શું ચિંતામણિ રત્નની વાત સત્ય નહીં હોય ? કોઈ પણ ઠેકા-
 ણે તે દેખાતું નથી અથવા તે મણિ શાસ્ત્રમાં દર્શાવેલ છે, પટલે તેનું અસ્તિત્વ ન
 હોય, તે કેમ સત્ય છે ? શાસ્ત્રનું વચન અન્યથા હોય નહીં. તેથી કોઈ ઠેકાણે એ રત્નો
 હશેજ. ” આ પ્રમાણે ચિંતી પાડો તે મણિનો સ્થાનોમાં ફરી તેની શોધ કરવા
 દામ્યો. તેવામાં કોઈ એક વૃષ્ઠ પુરુષ તેને મળી આવ્યો, તેણે જયદેવને કહ્યું, “અ
 હીં એક મણિની મોટી સ્થાળ છે, તે સ્થાળમાંથી પુણ્યવત પુરુષો ચિંતામણિ રત્નને
 પ્રાપ્ત કરી શકે છે. ” વૃષ્ઠ પુરુષના આવા વચનો સાંજડી જયદેવે તે સ્થાળમાં ચિં-
 તામણિ રત્નની ગવેષણા કરવામાંથી, તેવામાં એક મદ્યુષ્ઠિ પશુપાલના હાથમાં
 ચર્તુલાકાર પથ્થર જોવામાં આવ્યો. શાસ્ત્રમાં કહેલા લક્ષણોથી તેને ચિંતામણિ
 જાણી જયદેવે તેનો પાસે તેની માગણી કરી. પશુપાલ બોલ્યો—“ તારે આ વ-
 સ્તુ શું કામ છે ? જયદેવ બોલ્યો—“ હું આ વસ્તુ ઘેર જઈ વાલ્લકોને રમવા આ-
 પીશ. ” પશુપાલે કહ્યું, “ આવી વસ્તુતો અહીં ઘણી છે, તું પોતાની મેસે તે શા
 માટે લઈ લેતો નથી ? ” જયદેવે કહ્યું, “ અત્યારે ઘેર જવાની મને મારે ઝંતકા-
 થઈ છે માટે મને સત્ત્વર આપ, પટલે હું મારે ઘેર ચાલતો થાઉં. તને આ સ્થળે
 ઘીજા આવા પદાર્થો મળશે. ” આવા જયદેવના વચનો સાંજડીને પણ તે પશુ
 પાલ પરોપકારશીલ ન હોવાથી પીગલ્યો નહીં અને નેને તે રત્ન આપ્યું નહીં.
 પછી જયદેવે હપકાર મુદ્ધિથી તેને આ પ્રમાણે કહ્યું, “ જઈ, જો તારે મને આ
 રત્ન ન આપવું હોય તો તું તેની આરાધના કર. એ ચિંતામણિ રત્ન છે તેનો આ-
 રાધના કરવાથી તે તને વાલ્લિન ફક્ત આપશે. ” પશુપાલ બોલ્યો—“ જો આ

સાચું ચિંતામણિ રત્ન હોય તો તે મને પદરીના ચિંતવેલા ફલ તથા કચકમાં શીઘ્ર આપો ” પશુપાલના આ વચનો સાંજની જયદેવ હસીને બોલ્યો—“ અરે પશુપાલ, એમ ચિંતવવાથી કાંઈ મલતું નથી, પણ પ્રથમ તેની આરાધના કરવી જોઈએ. પેહેલા ત્રણ હપવાસ કરી સધ્યાકાલે તે રત્નને શુદ્ધ જલે ન્હવરાવી, શુષ્ક જૂમિના હાથ પ્રદેશમાં સ્થાપી તેની ચંદન, કપૂર તથા પુષ્પાદિકવડે પૂજા કરી પત્રી નમસ્કાર કરી એ રત્નની આગલ પત્રી જે દૃષ્ટ હોય, તેનું ચિંતવન કરવું, તો પત્રી પ્રાતઃકાલે તે પ્રાપ્ત થાય છે. ”

જયદેવના આ વચન સાંજની તે પશુપાલ પોતાના વકરા અને મેંઢાના ઘડને બાંધી ગામ તરફ ચાલ્યો. “ નિશ્ચે આ મણિ આ હીન પુણ્યના હાથમાં રહેશે નહીં ” એમ ધારતો જયદેવ પણ તેની પાઞ્ચ ચાલવા લાગ્યો. માર્ગે ચાલતાં પશુપાલ તે મણિને હૃદયેની બોલ્યો—“ અરે મણિ, હું આ વકરા વેચી તેવને ચંદનાદિ સામગ્રી લાવી તારી પૂજા કરીશ અને તારે પણ મારા ચિંતિતકાર્ય સાધવામાં પૂર્ણ હથમ કરવો. વળી હું મણિ, હજી અહીંથી ગામ દૂર છે, તેથી રસ્તામાં કાંઈ કથા કહે તો રસ્તો ખુટશે. જો કદિ કોઈ કથા તારા જાણવામાં ન હોય તો હું કહું છું, તે સાંજ—

“ કોઈએક એક હાથના પ્રમાણવાળું દેવચૂર છે, તેની અંદર ચાર જુજા-બાળો દેવ છે. ” આ પ્રમાણે તેણે વારંવાર કહેવા માંડ્યું, તોપણ તે મણિ કાંઈ પણ બોલ્યો નહીં, ત્યારે તે રોપાતુર થઈ આ પ્રમાણે બોલ્યો. “ અરે મણિ, તું મારી ધાતમાં હોંકારો પણ આપતો નથી, તો પત્રી વાંઝિત આપવામાં તારી શી આશા રાખેલી ? અથવા તારું નામ ચિંતામણિ છે, તે વરાવર છે, કારણ કે તારી પ્રાપ્તિથી મારા મનની ચિંતા નાશ પામતી નથી. જે હું ઝાંઝ વિના એક ક્ષણમાત્ર પણ રહી શકતો નથી તે હું તારે માટે કરાતા ત્રણ હપવાસ કરી મરણજ પામું, એમાં શક નથી. એથી હું તો એમ માનું છું કે, આ વણિકે મને મારવાને માટેજ તારું વર્ણન કરેલું છે, તેથી તું ચાલ્યો જા. ફરીવાર મારી દૃષ્ટિ ગોચર થઈ નહીં, ” આ પ્રમાણે કહી તે પશુપાલે મણિને પેંકી દીધો આ વચ્ચે આનંદિત થયેલા જયદેવે તત્કાલ તે ચિંતામણિને પ્રણામપૂર્વક ગ્રહણ કરી અને પોતાના મનોરથ પૂર્ણ થયેલા જાણી પોતાના નગર તરફ ચાલ્યો. માર્ગમાં ચાલતા મહાપુર નામે એક નગર આવ્યું. મણિના પ્રજાવધી તે નગરમાં લક્ષ્મીનો સમૂહ તેને પ્રાપ્ત

થઈ આવ્યો. તે સમયે તે નગરના સુઝુચિ નામના કોટે પોતાની પુત્રી રત્નવતીને તેની સાથે પરણાવી. પછી જયદેવ તે કન્યા તથા વહુ પરિવાર સહિત પોતાના વતન હસ્તિનાપુરમાં આવ્યો અને તેણે પોતાના માતાપિતાના ચરણમાં વદના કરી. પોતાના પુત્રને આવો સમૃદ્ધિમાન જોઈ તે માતા પિતા આનંદિત થઈ તેની જારે પ્રશંસા કરવા લાગ્યા. સ્વજનોએ જયદેવનું વહુ સમાન કર્યું અને વીજા લોકો તેની સ્તુતિ કરવા લાગ્યા. અને જયદેવ યાવજીવિત સુખી થયો હતો. આ પ્રમાણે ધર્મ રત્નની પ્રાપ્તિમાં જયદેવ અને પશુપાદનો વચ્ચે કહેવાય છે, તે ઉપનયન રૂપે જાણવો. એવી રીતે પ્રસંગે પ્રાપ્ત થયેલ ઇશ્વરસ્થાશ્રિત એ સર્વવિરતિનું સ્વરૂપ કહેલું છે.

“ ઇત્થ સ્વરૂપ પરમાત્મરૂપ—નિરૂપકં ચિત્રગુણ પવિત્રમ્ ।

સુસાધુધર્મં પરિગ્રહ્ય જ્ઞવ્યા ભજતુ દિવ્ય સુખમદ્વય ચ ” ૧

“ આવો સ્વરૂપવાદા, પરમાત્મરૂપને નિરૂપણ કરનારા, વિચિત્રગુણવાદા, અને પવિત્ર એવા ઉત્તમ સાધુ ધર્મને ગ્રહણ કરી જ્ઞવ્ય પ્રાણીઓ દિવ્ય અને અદ્વય સુખને ભજો. ” ૧

“ પ્રાક્તન સદ્ગ્રંથાના પદ્ધતિમાશ્રિત્ય વર્ણિતોઽત્રમયા ।

સાધ્વાચારવિચાર શુદ્ધો નિજ આત્મશુદ્ધિકૃતે ” ॥૨॥

પૂર્વના સદ્ગ્રંથોની પદ્ધતિને આશ્રી મારા પોતાના આત્માની શુદ્ધિને માટે મેં આદિ શુદ્ધ એવો સાધુનો આચાર વર્ણન કરેલો છે ” ૨

૫ પ્રકારે શ્રીમાન વૃહત્ સ્વરતર ગદ્ગના અધિરાજ શ્રી જિનજન્ત-

સૂરીજ્ઞના ચરણારાધક શ્રી જિનજ્ઞાનસૂરિય રચેલા

આ આત્મપ્રબોધ ગ્રંથનો સંક્ષિપ્ત સર્વ વિરતિ નામનો

ત્રીજો પ્રકાશ સંપૂર્ણ થયો.

अथ चतुर्थ प्रकाश.

परमात्म स्वरूप.

तुक्रमे आवेसा आ चोथा परमात्म प्रकाशनो आरज्ज करवामां आ-
वे ठे. प्रथम परमात्मताना वे प्रकार ठे. ' जवस्थ, परमात्मता अने
२ सिद्धस्थ परमात्मता.

ते परमात्मतानी भाषिने सूचवनारी वे आर्याओ आ प्रमाणे ठे—

“ कृपकश्रेण्यारूढः कृत्वा घनघातिकर्मणां नाशम् ।

आत्मा केवलज्यूत्या जवस्थपरमात्मतां जजते ॥ १ ॥

तदनुजवोपग्राहक—कर्मसमूहं समूलमुन्मूल्य ।

ऋजुगत्या लोकाग्रं प्राप्तोऽसौ सिद्धपरमात्मा” ॥ २ ॥

कृपक श्रेणी उपर आरूढ थयेलो आत्मा ज्ञानावरणीय, दर्शनावरणी-
य, मोहनीय अने अंतराय—ए चार कर्म के जे आत्मगुणना घातक होवार्थी
घनघाती कहेवाय ठे, तेनो नाश करी लोकालोकने प्रकाश करनार केवलज्ञाननी
संपत्ति प्राप्त करी ते बने जवस्थ एवा परमात्मपणाने पाये ठे. ” १

ते पत्री ते आत्मा तत्कास काहे करीने पट्टे चौदमा गुणठाणाना ठे-
ज्ञा समयमां जवोपग्राही पट्टे वेदनीय, आयु, नाम अने गोत्र रुप चार कर्म
जे भव पर्यंत स्थायी ठे, ते कर्मना समूहने मूलमार्थी जखेनी नांखी ऋजुगति प-
ट्टे समयांतर के प्रदेशांतरनो स्पर्श न करीने लोकाग्र—सिद्धि स्थानने प्राप्त क-
री सिद्ध परमात्मपणाने पाये ठे. २

थइ आव्यो. ते समये ते नगरना सुमुक्ति नामना श्रेष्ठ पोतानी पुत्री रत्नवतीने तेनी साथे परणावी पत्नी जयदेव ते कन्या तथा बहु परिवार सहित पोताना व-
तन इस्तिनापुरमा आव्यो अने तेणे पोताना मातापिताना चरणमा वदना करी.
पोताना पुत्रने आशे समृद्धिमान् जोइ ते माता पिता आनदित थइ तेनी जारे प्र-
शसा करवा लाग्या. स्वजनोए जयदेवतु बहु सम्मान कर्तु अने बीजा ह्योको तेनी
स्तुति करवा लाग्या. अने जयदेव यावज्जीवित सुखी थयो हतो. आ प्रमाणे
धर्म रत्ननी मात्सिमा जयदेव अने पशुपालनो उत्तात कहेनाथ छे, ते उपनय रु-
पे जाणवो. एवी रीते प्रसंगे प्राप्त यथेष्ट उन्नस्थाश्रित एवु सर्वविरतिनु स्वरूप
कहेलु छे.

“ इत्थं स्वरूप परमात्मरूप—निरूपक चित्रगुण पवित्रम् ।

सुसाधुधर्म परिग्रह्य ज्ञव्या भजतु दिव्य सुखमक्षयं च ” १

“ आवा स्वरूपवादा, परमात्मरूपने निरूपण करनारा, विचित्रगुणवादा,
अने पवित्र एवा उत्तम साधु धर्मने ग्रहण करी ज्ञव्य प्राणीओ दिव्य अने अ-
क्षय सुखने भजो. ” १

“ प्राक्तन सदग्रथाना पद्धतिमाश्रित्य वर्णितोऽत्रमया ।

साध्वाचारविचार शुद्धो निज आत्मशुद्धिकृते ” ॥२॥

पूर्वना सदग्रथोनी पद्धतिने आश्री मारा पोताना आत्माना शुद्धिने
माटे में अहिं शुद्ध एवो साधुनो आचार वर्णन करेलो छे ” २

ए प्रकारे श्रीमान् बृहत् स्मरतर गठना अधिराज श्री जिनजक्त-
सूरसिन्हा चरणाराधक श्री जिनझाजसूरिए रचेना
आ आत्मप्रबोध ग्रन्थो सद्विस्त सर्व विरतिनामनो
त्रीजो प्रकाश सपूर्ण थयो.

अथ चतुर्थ प्रकाश परमात्म स्वरूप

तुल्यमे आवेक्षा आ बोधा परमात्म प्रकाशनो आरज्ज करवामां आ-
वे ठे. प्रथम परमात्मताना वे प्रकार ठे. ? जवस्थ, परमात्मता अने
२ सिद्धस्थ परमात्मता.

ते परमात्मतानी मात्तिने सूचवनारी वे आर्याओ आ प्रमाणे ठे—

“ कृपकश्रेण्यारूढः कृत्वा घनघातिकर्मणां नाशम् ।

आत्मा केवलज्यूत्या जवस्थपरमात्मतां जजते ॥ १ ॥

तदनुजवोपग्राहक—कर्मसमूहं समूहमुन्मूष्य ।

अजुगत्या लोकाग्रं प्राप्तोऽसौ सिद्धपरमात्मा” ॥ २ ॥

कृपक श्रेणी उपर आरूढ पयेन्नो आत्मा ज्ञानावरणीय, दर्शनावरणी-
य, मोहनीय अने अंतराय—ए चार कर्म के जे आत्मगुणना धातक होवार्थ
भनघाती कहेवाय ठे, तेनो नाश करी लोकाग्रोकरने प्रकाश करनार केवलज्ञानन
संपत्ति प्राप्त करी ते बने जवस्थ एवा परमात्मपणाने पावे ठे. ” ?

ते पत्री ते आत्मा तत्कास काहे करीने पटले चौदमा गुणठाणाना ठे.
॥ १ ॥

અહીં ભવસ્થ પરમાત્મતાની સ્થિતિનુ માન જઘન્યથી અતર્મુહૂર્તનુ એ અ-
ને ભત્કાટથી દેશે જાણી એવી પૂર્વે કોટિ વર્ષનુ એ અને સિદ્ધ પરમાત્મતાની સ્થિ-
તિનુ માન સાદિ અપર્યવસિત કાલનુ એ. એવા પ્રકારની પરમાત્મતા જેને હોય એ
તે પરમાત્મા કહેવાય છે.

તે પરમાત્મા ભવસ્થ કેવલી અને સિદ્ધ પણ બે પ્રકારે છે. તેમા પ્રથમ
ભવસ્થ કેવલીનુ સ્વરૂપ ચતામે છે.

જવસ્થ કેવલીનુ સ્વરૂપ

જવસ્થ કેવલીના પણ ૧ જિન અને ૨ અજિન એવા બે જોડ છે. તેમાં
જે જિન નામકર્મ ભદ્રવાલા તીર્થંકર તે જિન કહેવાય છે અને જે સામાન્ય કે-
વલી તે અજિન કહેવાય છે. તે જિન ૧ નામ જિન, ૨ સ્થાપના જિન, ૩
દ્વ્ય જિન અને ૪ ભાવ જિન—એમ ચાર પ્રકારે છે. તે વિષે આ પ્રમાણે
કહ્યું છે—

“નામજિણાજિણનામા ઠવણજિણા પુણજિણંદપડિમાઓ।

દઠ્ઠવજિણાજિણજીવા જાવજિણા સમવસરણથ્યા” ॥૧॥

જે શ્રી મુપ્પજ, અજિત અને સજવ વગેરે જિનો છે તે નામ જિન કહે-
વાય છે. તે નામ જિન સાક્ષાત્ જિનગુણ વર્જિત છે, તોપણ પરમાત્મગુણનુ સ્મરણ
વગેરે કારણને લઈને પરમાર્થપણે સિદ્ધિને કરનાર હોવાથી સમ્યગ્ દષ્ટિ પુરુષોષ
તે સર્વ કાલે સ્મરણ કરવા યોગ્ય છે જેમ સ્તોકને વિષે પણ મન્ત્રાક્ષરના સ્મરણથી
કાર્યની સિદ્ધિ દેવાય છે.

રત્ન, સુવર્ણ, રત્ન, આદિ ધાતુમય એવી કર્ત્રિમ તથા અકર્ત્રિમ જે જિને-
શ્વરની પ્રતિમા તે સ્થાપના જિન કહેવાય છે, તેને વિષે પણ જો કે સાક્ષાત્ જિન
ગુણ વિદ્યમાન નથી તોપણ તેમા તાત્ત્વિકજિન સ્વપરૂપનુ સ્મરણ થવાને લીધે તેના
દર્શન કરનાર સમ્યગ્દષ્ટિ જીવોના ચિત્તમા પરમજ્ઞાત રસનુ ભૂતપાદક હોવાથી
અને અવોધી જનને ભલ્લમ ઘોષિત્રીજની પ્રાપ્તિનુ હેતુ હોવાથી તેમજ શ્રી કેવલી
મગવાન્ના વખનવને તેમા જિનતુલ્યપણ હોવાથી શુદ્ધ માર્ગાનુસારી શ્રાવકોને દ્વ્ય
અને જાવથી સર્વકાલે શકા રહિતપણે તે સ્થાપના જિન વદનીય, પૂજનીય અને

સ્તવનીય છે. અને મુનિઓને સર્વ સામ્ય યોગની નિષ્ઠા હોવાથી તેમની જાવબૂ-
જા કરવી યોગ્ય છે તે વિષે આગમને વિષે પ્રતિપાદન કરેલું છે.

કેટલાંક સામતસાલે બુદ્ધિહીન, શ્રી ચીરમ્જ્ઞની પરપરાની બાહેર વર્ત-
નારા, મિથ્યાત્વના ઉદયથી પરાજય પામેલા, સ્મૃતિ કલ્પિત ઇર્થને સ્થાપનારા
અને શ્રી જિનેશ્વરે પ્રમુખેલા સ્વાધ્યાદ-અનેકાત માર્ગને હોપનારા હોકોષ કુદૃષ્ટિનો
વિદ્વાસ પ્રગટ કરેલો છે, તે હોકો જૈનાજ્ઞાસ પડેલે જૈન લક્ષણ રહિત છતા જૈનના
જેથો આજ્ઞામ વતાવનારા છે. તેઓ શ્રી પરમ ગુરુ-તીર્થકરના વચનેને ઊધ્યાપનારા
હોવાથી અનત ભવ ભ્રમણાના જપને અવગણી પોતે ગ્રહણ કરેલા અસત્પક્ષને સિદ્ધ
કરવા માટે જોલા હોકોની આગલ ઉત્સૂત્ર પ્રમુખના કરે છે. તેઓ કહે છે કે,
“ સ્થાપનાજિન જ્ઞાનાદિ ગુણોથી ગૂન્ય હોવાથી વદના કરવા યોગ્ય નથી, તેમને
વદના કરવાથી સમ્યક્ત્વનો નાશ થાય છે. આગમને વિષે પણ તેમને વદના કર-
વાનો અધિકાર વશો નથી. આધુનિક હોકોષ પોતાનું માહાત્મ્ય પ્રગટ કરવાને
માટે જિનચૈત્યની સ્થાપના કરેલા છે ”

વડી તેઓ કહે છે કે, “જિનચૈત્યની પૂજા વગેરે કરવામા સાક્ષાત્ જીવહિંસા
દેખાય છે અને ડયા જીવહિંસા હોય ત્યા ધર્મ હોપજ નહીં. કારણ કે, ધર્મ તો
દયા મુક્તિ કહ્યો છે, તેથી પોતાના સમ્યક્ત્વનું અફૂલપણે રક્ષણ કરવાને ફક્તનારા
પ્રાણીઓને તો શ્રી જિન પ્રતિમાનું દર્શન કરવું પણ અયુક્ત છે. ”

અહા ! કેવી અજ્ઞાનતા છે ! પૂર્વજોને સનુષ્ટ કરવા માટે પીપલા આદિ
વૃક્ષોના મૂલમા સચિત્ત જટનું સિંચન કરવા પ્રમુખ આચરણ અને મિથ્યાત્વી દે-
વની પૂજા વગેરેમા પ્રવર્તન—એ કરવામાં સમ્યક્ત્વનો નાશ થતો નથી. કારણ કે,
સસારીપણાને લડને શ્રાવકોને એવા કાર્યમા અધિકાર છે.

આ પ્રસંગે સિદ્ધાતના વચનોને અનુસરી અદ્વિતિયુક્તિથી તેમના અસત્ પક્ષને દૂર
કરવા માટે ઉત્તરમ્પે વચનો કહેવામા આવે છે—જે સ્થાપના જિન છે તેનો જિન સ્વરૂ-
પને સ્મરણ કરાવવા પ્રમુખ જે તાત્વિક હેતુ યુક્તિપૂર્વક પ્રથમ કહેવામા આવ્યો છે, તે
પ્રત્યક્ષાદિ પ્રમાણવકે સિદ્ધ થાય છે, તેથી તેમનામા સર્વથા ગુણગૂન્યપણાનો અજાવ
હોવાથી તેનામા વદનાદિ કરવાની યોગ્યતા સાબિત થાય છે. તે સ્થાપના જિનનું દર્શન
વડન વગેરે કરવાથી તત્કાલ શુદ્ધ ધ્યાન પ્રગટ થતા પ્રાણીઓને સમ્યક્ત્વની નિર્મ-
લતા પ્રાપ્ત થાય છે. તેથી તે જૈનાજ્ઞાસોપ સમ્યક્ત્વને નાશ થવાનો જે યુક્તિ કહેલી

હે તે સર્વથા મિથ્યાત્વની મૂલ્ય રૂપ હે. આ મમાણે જાણી સમ્યગ્દષ્ટિ જીવોપ
તે યુક્તિને આદર આપવો નહીં. વહી જે સ્થાનકમાં ચિત્રમાં આલેખેલી સ્ત્રી હોય
તેવા સ્થાનકમાં સાધુઓને રહેવાનો નિષેધ આચારાગ સૂત્રમાં કહેલો હે; ચિત્રેલી
સ્ત્રી સાક્ષાત્ સ્ત્રી ગુણથી વર્જિત હે, હતાં આકાર માત્રે કરી વિકાર હત્પન્ન થયાનું
કારણચૂત હે. ત્યારે જો તેના દર્શનથી વિકાર હત્પન્ન થાય હે તો પછી પરમ શાંત
સ્વવાલી સૌમ્ય આકારને ધારણ કરનારી શ્રી જિન પ્રતિમાના દર્શનથી પ્રધુષ્ઠ
પુરુષોને હત્તમ ધ્યાન થયાનો સત્ત્વ કેમ ન હોય ? આવી રીતે સદ્ધુષ્ટિવાદી
પુરુષો વિવેકપૂર્વક વિચાર કરવો જોઈએ. તે જૈનાજ્ઞાસો કહે છે કે, “ આગમને
વિષે જિન ચૈત્યવદનાદિકનો અધિકાર નથી, ચૈત્ય સ્થાપન એ આધુનિક હે.
પૂજામાં હિંસા થવાથી તે અર્પણ છે અને દુઃખ-પીંપણ પ્રમુલ્કને પાણી પાવું, તથા
મિથ્યાત્વીઓના દેવનું પૂજન કરવું, એમાં સમ્યક્ત્વનો વિનાશ થતો નથી. આ
તેમના આશ્વાસો હન્યત્ત માણસના આશ્વાસના જેવા અયુક્ત હે. કારણ કે, આગમને
વિષે સ્થાને સ્થાને જિન ચૈત્યવંદન તથા પૂજનાદિકના અધિકાર હે તેથી સ્થાપ-
નાનું અને પૂજાનું પ્રાચીનપણું સિદ્ધિ થાય હે. જો તેમાં અર્ચનપણું હોય તો આગ-
મને વિષે કહેલા હિંત, મુલ્ક અને યોક્તાદિકના ફલની માત્રિમાં વિરોધ આવે. તેમ
વહી સિર્યંચ, નરક ગતિ આદિ નઝારા ફક્ત અર્પણના કહેલા હે. જે પીંપલાને
સચિત્ત જલ સિંચન કરવું, તે પ્રત્યક્ષ જૈન ધર્મની અષ્ટાની વિરુદ્ધ હોવાથી તે
સાક્ષાત્ મિથ્યાત્વીઓનું કાર્ય હે એ પ્રસિદ્ધ હે, કારણ કે, સમ્યક્ત્વીઓને અન્ય
દેવને વદનાદિક કરવામાં રાજાનિયોગ આદિ આગારને વર્જીને બીજે સર્વ સ્થલે
તેનો સર્વથા પરિહાર કરવાને આગમમાં કહેલું હે, તેથી હત્તર્ગ માર્ગથી અન્ય
દેવને વદનાદિક કરવામાં સમ્યક્ત્વનો અવશ્ય નાશ થાય હે. હવે કહેલા અર્થને
પ્રતિપાદન કરનારા શ્રી જ્ઞાતાધર્મકથા સૂત્રના કેટલાક વચનો આ મમાણે છે—

૧ “તણ સા દોવડે રાયવરકણ્ણા પહાયા કય વલિક-
મ્મા કયકોડય મગલપાયઞ્ઞિત્તા સુદ્ધપાવેસાઃ મગલાઃ વચ્છાઃ
પવરપરિહિયા મજ્જણધરાલં પડિનિક્કમઃ પડિનિક્કમિત્તા જેણેવ

जिणहरे तेणेव उवागच्छईशता जिणहरं अणुपविस्सइ आलोए
णामं करइ दोमहत्थयं परामुसइ एव जहा सूरिआजे जिण-
डिमाठ अचेइ तहेव जणिअव्वं जावधूवं रुहइ वाम जाणुं
अचेइ दाहिणजाणुं धरणीतत्तांसि निहइ तिस्कुत्तो मुत्तानं धर-
णीतत्तांसि निअंसेइ ईसिं पच्चुन्नमइ करयलजावकइ एवं वयासी
मुत्थुणं अरिहंताणं जावसंपत्ताणं वंदइ नमंसइ जिणहराठं
डिनिस्समइति ॥

बद्धी रायपसेणी सूत्रमां पण आ प्रमाणे कहेवु ठे—

१०० तणणं से सुरिआजे देवे पोत्थयरयणं गिण्हत्तिश्त्ता
पोत्थयरयणं वाएत्तिश्त्ता धम्मियं ववसायं पन्निगिण्हत्तिश्त्ता
पोत्थयरयणं पन्निनिस्समंतिश्त्ता सिंहासणाओ अञ्जुठेइश्त्ता
वसायसज्जाठं पुरित्थिमल्लदारेण पन्निनिस्समइश्त्ता जेणेव णं
ता पुक्करणि तेणेव उवागच्छइश्त्ता णंदा पुक्करणीए पुरत्थि-
मल्लेणं दारेणं तिसोपाण पन्निखेणं पच्चोरुहइश्त्ता तत्थ हत्थ-
गाद पक्कालेइश्त्ता आयते चोत्के परमसुइन्नुए एगं सेयं मह
त्थयामहं विमलसलिलं पुष्प मत्तगयमुद्दागिइसमाणं जिंजारं
गिण्हंतिश्त्ता जाइं तत्थउप्पद्दाइं जाव सयपत्ताइ सहसपत्ताइं
ताइ गिण्हंतिश्त्ता एदाठ पुक्करणीओ पच्चोरुहइश्त्ता जेणे
व सिद्धायतणे तेणेव प्हारत्थगमणाए इत्यादि जाव बहु द्विय
देवेहिंअ देवीहिय सद्धिं सपरिवुमे सव्वल्लीए जाव वाइयरवेणं
जेणेव सिद्धायतणे तेणे व उवागच्छइ सिद्धायतणं पुरित्थिमल्लेणं

दारेण अणुपविसइत्ता जेणेव देवच्छंदए जेणेव जिणपन्निमा
 तेणेव उवागच्छइ जिणपन्निमाण आलोए पणाम करेइत्ता
 लोमहत्थग गिएहइत्ता परामुसइत्ता लोमहत्थगं जिणपन्नि-
 माओ लोमहत्थेण पमजइत्ता जिणपन्निमाओ सुरहिणा
 गधोदएण एहाणेइत्ता सरसेण गोसीसचदणेण गायाइ अणु
 लिंपइत्ता जिणपन्निमाण अहियाइं देवदूसजुयलाइ निअसेइ
 २त्ता अगोहिंवरेहिं गधेहि अच्चइत्ता पुप्फारुहण मल्लारुहण
 वन्नारुहणं चुण्णारुहण वत्थारुहण आभरणारुहण करेइत्ता
 आसत्तो सत्त विउल्ल वग्धारिअमल्लदाम कलाव करेइत्ता जावक-
 रग्गह गहिअ करयल्लपळ्ळूठ विप्पमुक्केण दसळपळे कुसुमेण
 मुक्कपुक्कपुजोवयारकलिय करेइत्ता जिणपन्निमाण पुरओ अत्थे-
 हि सण्हेहिं अत्थरसा तउल्लोहि अळळमगले आहिळइ त सो-
 स्थियामएहि १ सिरिवच्छ २ सुद्धिअनदिआवत्त ३ वद्ध-
 माण ४ वरकल्लस ५ जइासण ६ मज्जयुगल ७ दप्पण
 ८ तयाणतरं चण चंदप्पत्त रयण वइर वेरुलिय विमल्लदड
 कच्चणमणिरयण जत्तिच्चित्त काळागुरु पवरु कडुरुक्क तरुक्क धूव
 मघमघतगधुत्तमाणुविळ्ळ धूमवट्ठि विणिम्मयत्तं वेरुलियमय करु
 च्छुअ पग्गहिअ पयत्ते धूव दाळण जिणवराण अळसयविसुळ्ळ
 गधजुत्तेहि महावित्तेहि अत्थजुत्तेहिं अपुणरुत्तेहिं सयुणइत्ता
 सत्तछपयाहिं ओसरइत्ता वामजाणु अचेइत्ता दाहिणजाणु
 धरणिताल्लंसि निहट्ठु तिगुत्तो मुळ्ळाण धरणीतल निवामेइ ईसि
 पच्चूप्पमइत्ता करयल्लपरिगाहिअ सिरसावत्त दसनह मघ अ-
 जलि कट्ट एव वयासि नमुत्थुणं अरिहताण जाव सपत्ताणं

तिकट्टु वदइ नमंसइति ॥

तेवी रीते जीवाभिगम उपागने विपे पण विजयदेवना संरधमा विजय-
देवने नामे आ प्रमाणे आह्वाव कहेलो ठे, ते ते स्थलेथी जाणी लेवु एवी री-
तना घणा आह्वावानी अठर सम्यक्स्ववत देव तथा मनुष्ये करेसी पूजानो आ
धिकार साक्षात् जोवामा आवे ठे ठता ते वातनी ना करेवा सम्यक्स्व धा-
रीओए शक्तिमान् थवु, ए तदन अयोग्य छे. विवेकी पुरुषोए ते विचारी
लेवातुं ठे.

वझी आ अधिकारने विपे जैनाज्ञास ह्योको पोते मिव्याहट्टि होठ बी-
जाओने मिव्याहट्टि तरीके जोवाथी सम्यक्स्ववती छौपदीने पण मिव्याहट्टि
को ठे अने सिध्दायतन तथा जिनगृह ए शब्दना मूल अर्थने उल्लटावे ठे अने
तेने स्थाने कामदेव यक्ष घोरेना देहेरानो अर्थ प्ररूपे ठे, ए केट्ठु अयोग्य कहे-
बाय ? तेने माटे एट्ठु कहेवातु के, जो छौपदीए मिव्याहट्टिपणाने सइने
कामदेव यक्षनी पूजा करी होय तेमज सूर्याज प्रमुख देवे यक्षादिकनी पूजा करी
होय तो ते छव्य पूजाने अते “ नमुश्रुण अरिहताण ” इत्यादि शक्रस्तव
न जणे; कारण के, शक्रस्तव कथानो पाठ आगमने विपे साक्षात् देखाय छे, ते छ-
ता ए जैनाभासो निन्द्य रूपे गेठु घोळवाने केम समर्थ थाय ठे ? वझी वैमा-
निक देवताओ पोताथी हीन पुण्यवाझा एवा यक्षादिकनी पूजा केम करे ? अ-
र्थात् नज करे. तेम वझी जो छौपदी आविका न होततो नारद आवता अज्यु-
त्थान प्रमुख करत पण जे तेणीए कर्तुं नथी तेथी निधे ते आविकाज हती
पम सिध्द थाय छे. वझी आविका बिना तेणीने ‘ नमुश्रुण ’ (शक्रस्तव) नी
विधितु परिज्ञान पण न सजवे, ए पणितोए विचारी लेवु. वझी ते जैनाभासो
कहे ठे के, “ सूर्याज देवे पोतानी राजधानीना मगलिकने माटे जिन प्रतिमा पू-
जी ठे, ” तेने माटे सूत्रमा एवा प्रकारनो पाठज नथी परतु तेनी करेसी पू-
जाने आवीने—

“ हियाए, सुहाए, खेमाए, निस्सेयहिए, अणुगामियणाए
भविस्सठ ”

ए पाठ जियमान ठे अने त्यां नि.श्रेयस शब्द मोक्षनाची छे, ते सर्व

શાસ્ત્રોમાં પ્રસિદ્ધ છે. વક્ત્રી શ્રી અરિહતના વચનમાં પણ અતુક્રમે પૂજાતુ ફલ મોક્ષ પ્રરૂપેતુ છે, તે જાણીને પત્રી સ્વેચ્છાવાદીઓના વિતથ વચનો ઉપર કેવો વિશ્વાસ રહે ?

તેમજ પૂજાને આત્રીને તે જૈનાજાસો કહે છે કે. “ જગવતે હિંસાનો તદન નિપેથ કર્યો છે, તો પત્રી પૂજાતુ આચરણ કેમ કરાય ? તેના ઉત્તરમાં કહેવાતુ કે એ વચન કયે ઠેકાણે કહ્યું છે કે હિંસા કરવી ? હિંસાનો નિપેથ કયો છે, એ વાત સત્ય છે, પરંતુ જગવતે કયા આગમમાં જિનપૂજા નિપેથેત્રી છે ? તે જાણાવો. આગમને વિપેતો ઝલ્લડ સત્તર મેદી પૂજા કરવાને કહેતુ છે અને તે વાત કર્તવ્ય રૂપે દર્શાવેલ છે

શ્રી પ્રશ્ન વ્યાકરણ સૂત્રને વિષે પેહેલા સવરદ્વારમાં જે અર્હિસા—દયાના સાઠ નામ આપેલા છે, તેમાં પૂજાતુ પણ નામ છે. જેમ કે,

“ નિર્વાણ ૧ નિર્બુદ્ધ ૨ સમાહિ ૩ સતી ૪ ક્ત્યાદિ યાવત્ જણો ૪૬ આયત્તણ ૪૭ જયણ ૪૮ મપ્પમાનં ૪૯ આસાસો ૫૦ વીસાસો ૫૧ અજઞ્ઞો ૫૨ સબ્બસ્સવિઅનાધાઓ ૫૩ ચોક્ક ૫૪ પવિત્તી ૫૫ સુદ્ધ ૫૬ પૂયા ૫૭ વિમલ ૫૮ પ્પજાસર્ફ ૫૯ નિમ્મલ્લતરિત્તિ ૬૦ ” એવામણિ નિયય ગુણનિમ્મિયાઈ પજ્જવનામાણિહોંતિ ॥ અર્હિસાએ જગર્ફ પતિ ॥ (ફહાઽહિસાનામસુ જણ્ણશબ્દેન ‘પૂયા’ શબ્દેન ચ દેવપૂજા યદ્દીતાઽસ્તિ)

અર્હિ દયાના નામને વિષે (જણ્ણ) શબ્દ તથા (પૂયા) શબ્દે કરી દેવ પૂજા પ્રહણ કરેત્રી છે, કારણ કે ‘ યજન યજ્ઞઃ ’ ક્ત્યાદિ વ્યુત્પત્તિ થાય છે. તો હવે તમો જિન પૂજાને હિંસામાં કેમ ગણો છો ? વક્ત્રી શ્રી સૂયગદાંગત્રીના વીજા ધુત-સ્કથના વીજા અધ્યાયનમાં અર્થદઢના અધિકારમાં કહ્યું છે કે, “ નાગદેહ જૂ પદેહ ” ક્ત્યાદિ પાઠમાં નાગ, જૂત યજ્ઞાદિકની હેતુ પૂજાને વિષે હિંસાપણુ કહેલ છે, પણ જિન પૂજામાં કહેલ નથી, કારણ કે, જો જિન પૂજામાં હિંસા થતી હોત તો તે સૂત્રમાં ‘ જિણદેહ, ’ એવો પાઠ કહેત, પણ તેવો પાઠ ત્યાં આપેલો નથી, તેથી આ પ્રમાણે સૂત્રના વચન ઉત્થાપન કરી તમારુ અગીકાર કેમ કરાય ? વક્ત્રી તે

જેનાજાસો કહે છે કે, “ જિનપૂજાને વિષે ઢ કાયના આરજનો સજવ છે તે-
થી શ્રાવકોએ તેનું આચરણ કેમ કરાય ? ” તેના ઉત્તરમા કહેવાનું કે, જૈનધર્મનું
અનેકાંતપણું હોવાથી સમ્યક્ચરત પુરુષોને તેવા એકાંતપદ્ધતો આગ્રહ હોતો
નથી; કારણ કે, શ્રી જ્ઞાતાધર્મકથા—ઝઝા ંગને વિષે ત્રણ જ્ઞાનશાઢા શ્રી
મહિનાથ જિનેશ્વરે પોતાના ઢ મિત્રોને પ્રતિવોધ કરવા માટે સુવર્ણની પુતલીમા
નિરતર કચ્છનો પ્રક્ષેપ કર્યો છે તથા સુસુદ્ધિ મંત્રીએ પોતાના સ્વામીને પ્રતિવોધવા
માટે એક રાઢાના જઢ્ઢનું પરાચર્તન કરાવેલું છે. તેમ વઢ્ઢી આગમને વિષે ઘણા હાથી,
યોઢા, રથ અને પાયદલ્લ પ્રમુખ પરિવાર સહિત કુર્ણિકાદિક રાજાઓએ આચરેલ્લ
જિનવઢ્ઢનાદિ મહોત્સવ સ્થાને સ્થાને સામલ્લગામા આવે છે. એ કાર્યોમા ઘણી હિંસા
થવાનો સજવ છે, પરંતુ તે જ્ઞાનનું કારણ હોવાથી તેની ગણના હિંસામા કરેલ્લી
નથી પણ તે જ્ઞાનનું કારણ છે, એમ સમજવાનું છે.

આ કારણથી એમ નિશ્ચય થયો કે, શ્રી જિનાજ્ઞાને આશ્રી, સમ્યક્ ચત-
નાએ કરી અને જક્ષિએ કરી ઉત્તમ ક્રિયા કરવામા હિંસાનો કોઈ પણ દોષ નથી.
“ જ્યાં હિંસા ત્યાં જિનાજ્ઞા નથી ” એમ જે કહે છે, તેને માટે એટલું જ કહેવાનું
કે, જો એમ હોય તો સાધુઓને પ્રતિક્રમણ અને વિહારાદિકને વિષે પણ જિનાજ્ઞા
ન હોવી જોઈએ. કારણ કે, તેને વિષે પણ હિંસાનો સજવ છે, માટે શ્રુત વ્યવહાર
એવો છે કે, જે જ્ઞાનને માટે નિર્દોષ પરિણામવચ્ચે યતના પૂર્વક પ્રવર્તન છે તેવા
પ્રસંગે તેવા પ્રકારનો કર્મવધ નથી. આ વાત શ્રી જગવતીજીના અઢારમા શતકના
આઠમા હઢેશમાં વિવેચન કરી સમજાવી છે તે વિસ્તારથી જાણી લેવી. તે પ્રસ-
ગમાં દર્શાવ્લું છે કે, જ્ઞાવિતાત્મા અનગાર યુગમાત્ર^૧ દષ્ટિવઢે જોડ જોડ ગમન કરતા
તેના પગ નીચે કુઢ્ઢિગ (કુરુઢા) આદિકનું વચ્ચું ધરણ પામે તોપણ તેમને હિં-
સાના પરિણામનો અજ્ઞાવ હોવાથી ઈરિયાવહી પશ્ચિમપાસની ક્રિયા હોય છે
પરંતુ સાપરાયિકી ક્રિયા હોતી નથી વિગેરે તે અધિકારમાજ છે.

વઢ્ઢી જે પૂજામા પુષ્પારજ દેસાચ છે, તે ડપચારિક છે, પરંતુ ઉત્તમ સદ્
જાવે કરી તે આરમનો પરિહાર થાય છે, તેમજ જેમ મુનિઓને નદી ઉતરતી વ-
ચતે જઢ્ઢ ડપર કરુણાના પરિણામ હોય છે, તેમ શ્રાવકોને જિન પૂજામા પુષ્પાદિક
ડપર કરુણાના પરિણામ હોય છે. એવી રીતે હિંમાનુચી ક્ષિપ્ર પરિણામના અભાવે

કરી સાધુની જેમ શ્રાવકને પણ તેવો હુટ કર્મનો વધ થતો નથી.

જેમ ચાહું પમેલુ હોય, તેના ઠેકાણે વચ્ચે માણીઓને વેદનાનો સત્ત્વ થતા અને મહા સુખની હત્પત્તિ થાય છે. તેમ પૂજાને વિષે પણ સ્વલ્પ માત્ર આરજ્ઞ જે ઠતાં પરિણામની શુદ્ધિને લઈને અનુક્રમે પરમાનંદની પ્રાપ્તિ થાય છે.

અહીં પ્રશ્ન કરવામાં આવે કે, " જો, પૂજાર્થી પરિણામની શુદ્ધિ અને તેથી અનુક્રમે પરમાનંદની પ્રાપ્તિ થતી હોય તો સાધુઓ હવ્યપૂજા કેમ નથી કરતા ? "

તેના ઉત્તરમાં કહે છે કે, " રોગીઓને જેમ ઔષધોપચાર મહાન્ ઉપકારી થાય છે, તેમ હવ્યપૂજા આરજ્ઞમગ્ન એવા માણીઓને મહાન્ ઉપકારી થાય છે, તેથી તે શ્રાવકોનેજ કરવા યોગ્ય છે. સર્વારજ્ઞથી મુક્ત એવા સાધુઓને તે હવ્યપૂજા યોગ્ય નથી. જે સર્વશાંતિ નીરોગી હોય તેને ઔષધ ઉપકારકારક નથી. એજ કારણથી શ્રી તીર્થંકર જગદાને તેમને અનુકરણ દાન કરવા વગેરેની પણ આજ્ઞા આગમમાં આપેલી નથી. વહી દશમા અગમ (શ્રી મન્ન વ્યાકરણ સૂત્રના પહેલા અગમ-પ્રવચારમાં) ધર્માર્થ વગેરેને માટે હિંસા કરનારને મદુશુદ્ધિપણ કહેલું છે, તેનું રહસ્ય પણ આ જ છે. તેમજ દેશવિરતિ શ્રાવકને સિદ્ધાંતમાં વાંચપમિત કહેલું છે, આકાંક્ષા પમિત કહેલું નથી, કારણ કે, તેનામાં દેશચક્રી વાલ્પણ રહેલું છે, આવા કારણને લઈને સામાજિક કાર્યોમાં પ્રવર્તતા એવા પુરુષોને હવ્યપૂજાનો નિષેધ કેમ થાય ? એ વિવેકી પુરુષોએ વિચારી લેવું જોઈએ, અથવા તે શુદ્ધિ દૂર રહો. તથાપિ પાપ આચરનાર પુરુષોને આશ્રી તેનું મદુશુદ્ધિપણ કહેલું છે, વીજાને આશ્રીને કહેલું નથી. વધી તે સ્થલે હિંસા કરનારના દ્વારને વિષે શૌકરિક-મચ્છી-માર આદિ જે અશુદ્ધ પરિણામી પાપરૂપિ જીવો છે, તેમને તેમ હિંસાના કરનાર કહેલા છે. પણ શુદ્ધ પરિણામવાદના જિનગૃહ વગેરેના કરનારા શ્રાવકોને કહેલા નથી.

વધી જે જૈનાભાસો કહે છે કે, " પ્રતિમામાં એકંદ્રિયરૂપણ છે, તેથી તેનું વદનાદિક કરવું અયુક્ત છે. " તેને માટે પટલુજ કહેવાનું કે, " શ્રી જિનેષોએ જિનવિરોને જે જિન પ્રતિમાના શબ્દે કહેલ છે અને તેમના ગૃહને સિદ્ધાંતપતનશબ્દથી ઉચારે છે, તેથી તે જૈનાભાસો અયુક્તમણના અયથી અવગણના કરી શામાટે આવા કઠોર શબ્દો વોલ્લાતા હશે ? ત્યારે પુત્રવું જોઈએ કે, " તમે દિશા સમુદાય થઈ વદનાદિક કરો છો, તો તે દિશા અજીવરૂપ છે, તેથી તમારે દિશા સમુદાય શા માટે થવું જોઈએ ? "

કદિ તેઓ એમ કહે કે, “ દિશાવદન સમયે અમારા મનમા સિદ્ધ પ્રમુખ રહેલા છે, તેથી તેમ કરવામા દોષ નથી,” તો એમ પણ કહીશું કે, “શ્રી જિન પ્રતિમાને વદન કરવા સમયે અમારા મનમા પણ સિદ્ધ પ્રમુખ હોય છે.” આથી જા-
બની અપેક્ષાએ ઘેને ઠેકાણે ન્યાયનુ સમાનપણુ છે, તેથી કોઈ પ્રકારે પણ જિન પૂ-
જાનો નિપેધ કરવો યુક્ત નથી.

૪લી સૂત્રને વિષે ગુરુના આસનાદિકની આશાતના ઘર્જવાને કહેલ છે, તો તે પાટ પાટલા પ્રમુખ આસનાદિક અર્જીવરૂપ છે, ઢતા ગુરુના સંવંધને ઢાંચે તે સ્થાપિત હોયથી તેનુ જે ઘટુમાન કરવામા આવે છે, તે વસ્તુતાએ ગુરુનુજ ઘટુ માન છે, તેવી રીતે જિન પ્રતિમાનું જે ઘટુ માન છે, તે પરમાર્થપણે સિદ્ધ ભગવાનનું જ ઘટુ માન છે.

૫લી મુધર્મા સનામાં જે જિન જગવાનની દાઢાઓ છે, તેઓ અર્જીવરૂપ છે, ઢતાં સિદ્ધાતને વિષે તેમનું વદનિકપણું તથા પૂજનિકપણુ કહેલુ છે. તે સાથે તેમની આશાતના ન કરવી એમ પણ જણાવેલુ છે, તો પડી જિન મુદ્દાની વદની-
યતામાં અને પૂજનીયતામા શો સદેહ રાખવો ? ૪લી પચમાંગની આદિમાં “ એમો વજિણ દ્વીવિણ ” એ વાક્યોએ કરી શ્રી મુધર્મા સ્વામીએ પોતે અક્કરવિન્યાસરૂપ એવી દ્વીપિને જો નમસ્કાર કર્યો તો તેમના વચનને અનુસારે પ્રાણીઓને દ્વીપિની જેમ જિન પ્રતિમાને નમસ્કાર કરવામા કયો દોષ ઉત્પન્ન થાય ? કારણ કે, વને ઠેકાણે સ્થાપનાનુ તો સમાનપણુ છે.

તેમ ૬લી જ્યારે ત્રૈલોક્યસ્વામી જગવાન સમવસરાણને વિષે મૂલ્યરૂપે પૂર્વે દિશા સન્મુખ થઈ સિદ્ધાસને જેસે છે, ત્યારે દેવતા તત્કાલ જગવત સમાન આકાર-
વાદ્યા ત્રણ પ્રતિવિત્ત કરીને વાફીની ત્રણ દિશાઓમા સિદ્ધાસન ઉપર સ્થાપન કરે છે, તે અવસરે સર્વ સાદુ શ્રાવકાદિક જબ્બજનો પ્રદક્ષિણાપૂર્વક તેમની વદના કરે છે. આ વાત તો આરામ જૈનમતમા પ્રસિદ્ધ છે. ૬લી જગવતે દાનાદિક ધર્મની પ્રવૃત્તિ દેખાતી છે, તેમજ પોતાની સ્થાપનાનુ પોતાની જેમ વદનીયપણુ દેખાતુ છે, જો એમ ન હોય તો શ્રી જિનાઢ્ઠાનુપતી સાદુ, સા રી, શ્રાવક અને શ્રાવિકા વદનાદિક કેમ કરે ? એ પ્રકારે વિવેકી પુરુષોએ પોતાની મેલે વિચારી હોય જોડે. શ્રીમદ્ જગવતી અગને વિષે વીશમા શતકના નવમા હજેશમા વિચારણ જગચારણ મુ-

પણે કહેલો છે, તે આ પ્રમાણે છે—“ શ્રી ગૌતમસ્વામી પુછે છે કે, “ જગવન્, વિદ્યાચારણની તિર્ઠી ગતિનો વિષય કેટલો છે ? પ્રજુણ ઉત્તર આપ્યો કે, “ તેઓ એક મગલે માનુષોત્તર પર્વતે જાય છે અને ત્યાં ચૈત્યવદન કરી વીજે મગલે નદીશ્વર દીપે જાય છે. ત્યાંના ચૈત્યોને વદના કરી ત્યાંથી નીકળી એક મગલે અર્ધિ આવે છે અને અર્ધિના ચૈત્યોને વદના કરે છે, એ પ્રકારની તેમની તિર્ઠી ગતિ કહેલી છે ” પછી ગૌતમ સ્વામીજી પુછ્યું કે, “ હું જગવન્, વિદ્યાચારણની ઝાર્વ ગતિનો વિષય કેટલો છે ? ” પ્રજુણ ઉત્તર આપ્યો—“ હું ગૌતમ, તેઓ એક મગલે નદનવનમાં જાય છે અને ત્યાંના ચૈત્યોને વદના કરી વીજે ઢગલે પંમગવનમાં જાય છે, ત્યાં ચૈત્યવદન કરી વીજે મગલે અર્ધિ આવે અર્ધિના ચૈત્યોને વદન કરે છે. એ પ્રમાણે વિદ્યાચારણની ઝાર્વ ગતિનો વિષય કહેલો છે. પરંતુ ગતિના પ્રમા-
દથી વધે રહેલા ચૈત્યોનું વદન રહી જાય તો તે સ્થાનકની આલોચના—પરિક્ષણ કર્યા વિના તેમને આરાધના હોતી નથી, જ્યારે તે સ્થાનકને આલોચના—પરિક્ષ્યાથી આરાધના હોય છે. એવી રીતે જગાચારણના વિષયનું સૂત્ર જાણી લેવું. તેની ગતિના વિષયમાં જે ફેર છે, તે આ પ્રમાણે—“જગાચારણ મુનિ તિર્ઠી ગતિ આશ્રીને એક મગલે તેરમા રુચક દીપમાં જાય છે, ત્યાંથી પાઠા ફરી વીજે મગલે નદીશ્વરે આવે છે અને વીજે મગલે અર્ધિ આવે છે અને તેમની ઝાર્વ ગતિ આશ્રીને પહેલે ઢગલે પંમગવનમાં જાય છે, ત્યાંથી પાઠા નિવર્તી વીજે મગલે નદનવનમાં આવે છે અને વીજે મગલે અર્ધિ આવે છે તે સ્થાનકનો આ જાવાર્થ છે ”

હવિષ્ણુ ફોરવવાથી થયેલો જે પ્રમાદ તેને સેવવાથી તેને આલોચના કે પરિક્ષ્યા વિના ચારિત્રની આરાધના થતી નથી, કારણ કે, તેની વિરાધના ક-
રનારને ચારિત્રના આરાધનનું ફલ મળતું નથી.

આ અધિકારને વિષે તે જૈનાભાસોજી ઉત્સૂત્ર પ્રરૂપણાનો જય અવગણી
વહુશ્રુત પરપરાજી આવેલો ચૈત્ય શબ્દનો જ્ઞાન રૂપ અર્થ જે પ્રરૂપે છે તે વિષે ક
હેવામાં આવે છે—

જો અર્ધી સાધુઓજી જ્ઞાન વદન કરેલું હોય તો ચેડ્યાઈ (ચૈત્યાનિ)
એવા વહુ વચનનો પ્રયોગ ન કરત. જગવાનના જ્ઞાનનું અતિ અદ્ભુત એક સ્વરૂ -
જ હોવું જોઈએ તેથી ‘ચેડ્યા’ (ચૈત્ય) એવો એક વચનનો પાઠ હોવો જોઈએ, પણ
તેવો પાઠ મુકવામાં આવ્યો નથી, તે ઉપરથી તે ચારણ મુનિઓજી શ્રી જિન

પ્રતિમાનું વડન કર્યું, એમ સમજવું. વડ્ડી એમ ન માનવું કે, માનુષોત્તર વગેરે પર્વતો-
માં શ્રી જિન પ્રતિમા નથી, કેમકે જનુહીપ પત્તિ આદિ શાસ્ત્રોને વિષે મેઠુ, રુ-
ચક, માનુષોત્તર, નદીશ્વર હીપ પ્રમુખ સર્વ શાશ્વત સ્થાનોને વિષે શ્રી જિન પ્ર-
તિમાનો સદ્ગાવ કહેલો છે. તેમ યદ્દી શ્રી જગવતીજીના ત્રીજા શતકના વીજા
હદેશમાં પ્રગટપણે શ્રી જિન પ્રતિમાનો અધિકાર આપેલો છે. તે આ પ્રમાણે—
ગૌતમ મુનિએ જગવતને પુત્ર્યુ કે “હે જગવત, અસુરકુમાર દેવતા કોની નિશ્રા-
પ હંચે હમે છે અને યાવત્ સુધર્મ દેવલોક સુધી જાય છે ?” તેના ઉત્તરમાં
જગવાને આ પ્રમાણે કયું કે,

“સે જહાનામણે શ્હ સપ્પરાહ્વા વઘ્વરાહ્વા ઠંકણાહ્વા
સુચુયાતિ વા પ્હ્વાતિ વા પુલિંદાતિવા એગં મહં રણ વા ગ-
હં વા પુગ્ગં વા દરિ વા વિસમં વા પઠ્વયં વા નિસ્સાપ સુ-
મહદ્ધમપિ આસવદ્ધં વા હથિવલં વા જોહવલં વા ઘણુવદ્ધ
વા આગલિંતિ એવમેવે અસુરકુમારાવિ દેવા ણણથ્થ ” ॥

આ પાઠમાં જે ‘ણણથ્થ’ શબ્દ છે, તેના અર્થમાં પટલો વિશેષ છે કે, અ-
રિહત, અરિહતના ચૈત્ય અને અનગાર જાવિત આત્મા—એ ગળની નિશ્રાપ તે
અસુર કુમાર દેવતા યાવત્ સુધર્મ દેવલોક સુધી હંચે હહે છે

વડ્ડી ‘ણણથ્થ’ નો એવો અર્થ પણ છે કે, નિથે કરીને આ લોકને વિષે
અથવા અરિહંતાદિકની નિશ્રાપ કરી તે હંચે હમે છે. તેમની નિશ્રા ધિના તે હંચે
હની શકે નહીં. આ હદેશમાં ઉત્તરોત્તર ગણ નિશ્રા કહેલી છે. અને પઠ્ડી જે
આશાતના કહેલી છે એક અરિહતનો અને વીજી સાધુની. ત્યાં એમ સજ્જે છે
કે, અરિહતની પ્રતિમાનું કોડ પ્રકારે અરિહતનું તુલ્યપણું જણાવાને માટે જુદું ક-
હેવામાં આવ્યું નથી પટલે અરિહત પદે કરી તેમની પ્રતિમાનું ગ્રહણ થવાથી જૂ-
દો નિર્દેશ કર્યો નથી.

અહીં તે જૈનાજાસો કુતર્ક કરે છે કે, કયા આવકે જિન પ્રતિમા પૂજી
હે? તેના સમાધાનમાં કહેવાનું કે, સિદ્ધાર્થ રાજા, સુદર્શન શેઠ, શશ્વ, પુષ્કલિક,
કાર્તિક શેઠ અને વીજા તુગિયા નગરી નિવાસી ઘણા આવકોએ જિન પ્રતિમા પૂ-
જી છે. અને તે તે અધિકારે સિદ્ધાત્માં દેખાય છે. “મ્હાયા કયવલ્લિકમ્મા ”

એવો જે પાઠ છે, તેનો અર્થ આ પ્રમાણે છે “ જેમણે જ્ઞાન કર્યો પછી વહ્નિ કર્મ કરેલું છે. ” પૃથ્વે પોતાના શુદ્ધ ચૈત્યના અરિહત દેવનો પ્રતિમાની જેમણે પૂજા કરેલી છે.

અહીં કુલ્લદેવીની પૂજા કરેલી છે, એવો અર્થ ન કરવો, કારણ કે, સમ્યક્ત્વ અગ્રીકાર કરતી વચ્ચે જિન જગવાનથી વ્યતિરિક્ત એવા દેવોને વદન પૂજન આદિ કરવાનો ત્યાગ કરવામા આવ્યો છે, તેમ વહ્નિ તુંગિયા નગરીમાં રહેનારા શ્રાવકોનું સૂત્રમાં જે વર્ણન કરવામા આવેલું છે તેમાં તેથી વિરોધ આવે છે.

તેના વર્ણનનો પાઠ શ્રી જગવતી સૂત્રના ધીજા શતક્રમા પાંચમા ભૂદેશમાં આ પ્રમાણે છે.

“ અઘ્ઠાદિત્તા ઇત્યાદિ યાવત્ અસહિજ્જદેવાસુરનાગસુવ-
જ્જસ્કરસ્કસ કિનર કિંપુરિસ ગરુડ્ઘ ગંધર્વ મહોરગાદિપ્રહિં
દેવગણેહિ નિગ્ગથાઓ પાવયણાઓ અણતિઘ્ઠ્ઠમણિજ્ઞા નિગ્ગ-
થે પાવયણે નિસ્સકિયા નિક્કલિચ્છા નિવ્વિતિગિચ્છા લુપ્પઠ્ઠા
ગહિયઠ્ઠા પુચ્છિયઠ્ઠા ” ઇત્યાદિ ॥

તેમાં અસહિજ્જતિ એ પદનો એવો અર્થ છે કે, જેને પરની—ધીજાનો સહાય નથી એવા અર્થાત્ આપત્તિને વિષે પણ દેવાદિકની સહાયતાને નહીં ઇ-
છનારા—પોતાના કરેલા કર્મ પોતાને જ જોગવવા પડે છે, એમ માની અર્ધીન મ-
નોવૃત્તિવાદ્ધા આવા વિશેષણ વાદ્ધા શ્રાવકો ધીજા મિથ્યાદૃષ્ટિ દેવની પૂજા કેમ
કરે ? આ પ્રત્યક્ષ વિરોધ આવે છે, તેથી ભત્તમ મુદ્ધિવાદ્ધા પુરપોષ તેનો સમ્પ્રક્-
પ્રકારે વિચાર કરવો યોગ્ય છે

શ્રી ભગ્વાદ્ ભણાગ સૂત્રને વિષે અવરુ પરિવ્રાજકના અધિકારમાં શ્રી
જિન ચૈત્યોનું સાક્ષાત્ વદનિકપણ કહેલું છે, તે સૂત્ર આ પ્રમાણે છે—

“ અવરુસ્સણં પરિવ્વાયગસ્સ ણો કપ્પતિ અણભદ્ધિવા
અણઉચ્છિયદેવણયાણિવા અણભચ્છિય પરિગ્ગહિયાણિ અરિહ-
તચેહ્યાણિ વા વદિત્તણ વા નમંસિત્તણ વા જાવપજ્જુ વા-

સિત્તણવા ણણથ્થ અરિહતે વા અરિહંતચેડ્યાણિ વા ” ઇ-
ત્યાદિ ॥

અંબર પરિત્રાજકને જે કદપતુ નથી તેને માટે કહે છે કે, અન્યતીર્થિ-
ઓને તથા અન્ય તીર્થિઓના દેવોને તેમજ અન્યતીર્થિઓએ ગ્રહણ કરેલા અરિ-
હંતના ચૈત્યોને વદન—નમસ્કાર તથા પર્યુપાસના કરવી તે વિષે. પરતુ તેમા આ-
ટ્યું વિશેષ છે કે, અરિહત તથા અરિહતની પ્રતિમાને વદનાદિક કરવું કદ્યે-
છે. એ પ્રમાણે શ્રી ઉપાસકદશાગસૂત્રમા પણ આનંદ શ્રાવકને અધિકારે જે ક-
હેવામાં આવ્યું છે, તે તે સ્થલેથી જાણી લેવું.

વહ્ની તે જૈનાજ્ઞાસો કહે છે કે, “ પ્રદેશી રાજાએ ચૈત્યો કેમ ન કરા-
વ્યા ? ” તેના ઉત્તરમા કહેવાતું કે, પ્રદેશી રાજા શ્રી જનધર્મની પ્રાપ્તિ કર્યા પછી
કેટલો કાલ જીવ્યો હતો કે તે ચૈત્યો કરાવે ? તેમ વહ્ની સર્વ શ્રાવકો એકજ પ્ર-
કારનું ધર્મ કાર્ય કરે, એવો નિયમ વ્યા છે ? તેથી મુદ્દિ પુરુષોએ સર્વ ધર્મકાર્યમાં
સમ્યગ્ દૃષ્ટિવને થપ્પા કરવી. પણ કુદ્દિઓની જેમ શ્રી જિનોક્ત ધર્મકૃત્યનો
સ્વમતિ કદપનાએ નિષેધ કરવો નહીં.

વહ્ની શ્રી જવૂહીપ પત્રાતિમા પ્રથમ જિનના નિર્વાણને સ્થાને સ્તૂપ કર-
વાના અધિકારમા “ જિણ્ણજિણ ધમ્મણિ ” એવો પાઠ છે અને તેનો “ જિન
જક્તિયી ધર્મયી ” એવો અર્થ થાય છે, તે ઉપરથી પણ સિદ્ધ થાય છે કે, આગમ-
ને વિષે સ્તૂપ નિર્માણની અંદર જિન જક્તિ કરવી કહેલી છે. તો પછી જિન ચૈ-
ત્ય કરવા—કરાવવામાં જિન જક્તિ પ્રગટજ છે, તેમા શો સંદેહ કરવો.

તેમજ મહાનિશીથ સૂત્રમા શ્રાવકોને આશ્રીને ચૈત્ય નિર્માણનો અને
સાધુઓને આશ્રીને ચૈત્યવદનાદિકનો અધિકાર પ્રગટપણે કહેલો છે. ધર્મના અર્થી
પ્રાણીઓએ તે સ્વતઃ સમ્યગ્ દૃષ્ટિએ વિચારી લેવો.

વહ્ની વ્યવહાર સૂત્રમાં “ જહેવ સમ્મં જાવિપાઈં પાસિજ્ઞા તહેવ આલ્લો
ઇજ્ઞા ” એ પાઠમા પણ ચૈત્યની સાક્ષીએ આશ્વોચના લેવી કહેલી છે, એમ કે-
ટલાએક આગમના વચનો દેખાય છે. ઘણા આગમને વિષે સ્થાપનાદિકનો અધિ-
કાર વિદ્યમાન છે.

તે જૈનાજ્ઞાસો કહે છે કે, “ વત્રીશજ આગમ પ્રમાણ છે, તેના સંબંધમાં

કહેવાનું કે, શ્રી નદી સૂઝને વિષે સાક્ષાત્ કહેલા આગમોનું ઉત્થાપન કરી તે વગ્રી શ આગમોનેજ પ્રમાણ માનવામાં કોની આજ્ઞા છે ? કદિ તેઓ કહેશે કે તેવા પ્રકારના ઉત્કૃષ્ટ પ્રમાણે કરી અમો કહીએ ઢીએ, તો તે કહેવું તદન અયુક્ત છે, કારણ કે, હાલ તેવા પ્રકારના જ્ઞાનનો અસંભવ છે. તેમ વક્ત્રી આ કાઠને વિષે भी वीरवाणीमा विश्वात थयेला, अने तेमनी परपरामा उत्पन्न थयेला आज्ञाने अनुसारें वर्त्तमान काठना वर्त्ता सर्व सिद्धांतना देखक महोपकारी श्री देवधिगणि क्रमाश्रमणें सर्व साधुओंने समतिथी जे सिद्धांतो पुस्तक रपे स्थाप्या हैं, तेमने उत्थापन करनारा ते जैनाज्ञासोने जिनाज्ञानु विराधकपणु प्रगट रीते प्राप्त थयु हैं. तेमज आगमने विषे प्रमाण करेला निर्युक्ति, चूर्णी, जाप्य, वृत्ति प्रमुखने उत्थापन करवाथी जिनाज्ञानु विराधकपणु अवश्य प्राप्त थयेलु છે તેઓ કહે છે કે જગવર્તી સૂત્રમાં આ પ્રમાણે લખ્યું છે—

“સુતથ્યો સ્વદ્વ પદમો વીઢ્યો નિજ્જુત્તિમીસિઢ્યો જણિઢ્યો તદ્ધ્યો ય નિરવસેસો ઇસ વિદિ દોઢ અણુઓગો” ॥૧॥

વક્ત્રો તે જૈનાજ્ઞાસો કહે છે કે, અમે ફક્ત શ્રી સૂઝને અનુસારે પ્રરૂપણા કરીએ ઢીએ, તેથી નિર્યુક્તિ વગેરેનું શું કામ છે ? તેના જવાબમા કહેવાનું કે, તેમનું એ કહેવું તદન અયુક્ત છે, કારણ કે, સૂત્રના અતિ ગત્તીર આશયને લક્ષેને નિર્યુક્તિ આદિના પરિજ્ઞાન વિના ઉપદેશ કરનારાઓને નય, નિક્ષેપ, ઙ્ગ, ગુણ, પર્યાય, કાલ, ક્ષિંગ, વચન, નામ, ધાતુ અને સ્વર આદિનું પરિજ્ઞાન થઈ શકતું નથી, પદે પદે મૃષાવાદાદિ દોષનો સંજવ છે, તેને માટે શ્રી મશ્ન વ્યાકરણ સૂત્રમા વીજા સ્વર ઘારને વિષે આ પ્રમાણે કહેલું છે—

“કેરિસય પુણાઈ સચ્ચ નુ જાસિઅવ્વં જ ત દવ્વેદિ પ જ્જવેદિં ગુણેદિ કમ્મેદિ વહુવિદેદિ સપ્પેદિ આગમેદિ નામ-સ્કાય નિવાત ઉવસગ્ગ તદ્ધિય સમાસ સધિ પદ દેહ જોગિઅ ઉણાદિ કિરિયાવિહાણ ધાત સર વિભત્તિ વણ્ણજુત્ત તિકાલ્લ દસવિદપિ સચ્ચં જહ જણિય તદ્ધય કમ્મુણા દોઢ હવાલસવિ-દાય દોઢ સોલ્લસવિદ્દ ઇવમરિહત અણુનાય સમસ્કિય સજ-

एणं कालंसि अवत्तव्वं^१ " इत्यादि ॥

આવા કારણથી તે ઘિપે વધારે કહેવાની જરૂર નથી. વસ્તુગતિએ છુટ મિથ્યાત્વ રૂપી પિણાએ તેમની કુદૃષ્ટિઓને ગ્રસેલી છે, તેથી તેઓએ ગ્રહણ કરેલા અસત્ પદ્ધતી પુષ્ટિને માટે અનેક પ્રકારની સ્વેચ્છાથી વર્તી તેઓ હત્સૂત્ર પ્રરૂપણા કરતા થ-કા લોકને ઘિપે જાવ સાધુની ઉપમાને ધારણ કરતા પોતાને અને વીજા મદબુ-ધ્ધિ જનોને આ અપાર સંસારરૂપ સમુદ્ધમા કુવાને છે, તેથી તે સંસારરૂપ સમુદ્ધયી જય પામનારા જે જલ્પ પ્રાણીઓ હોય—કે જેઓ પોતાના આત્મગુણની કુશલતા-ને ફલ્લનારા હોય તેમણે વગલાની જેમ ઘાલ ક્રિયામા તસ્પર ઇવા તે પરમ અજ્ઞાની નિદ્ધવોનો પરિચય સર્વથા ન કરવો. કારણ, તેવા પુરુષો સૂત્રમા વિરાધક છે. જેઓ ગીતાર્થપણાથી આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, કુલ, ગણ વગેરેની નિશ્રાએ વિચરે છે, તેઓને સૂત્રમા આરાધક કહેલા છે અને જેઓ ગીતાર્થની નિશ્રાએ વિચરતા નથી, તેઓને વિરાધક કહેલા છે. તે ઘિપે શ્રી જગવતીજીમા આ પ્રમાણે કહેલું છે—

“ गीयथ्यो य विहारो बीओ गीयथ्यनिस्सिओ जणिओ ।

इत्तो तइयविहारो नाणुत्ताओ जिणवरेहि ” ॥ ૧ ॥

“ પેહેલો ગીતાર્થ વિહાર છે, રીજો ગીતાર્થ નિશ્રાનો વિહાર છે અને રીજા વિહારને માટે શ્રી જિનેશ્વર જગવતે આજ્ઞા કરેલી નથી. ”

આથી તે જૈનાજાસોને એક પળ નિશ્રાનો અસન્નવ હોવાથી શ્રી જિના ક્ષાનું વિરાધકપણુ છે.

વલી સિધ્ધાતમા યોગ ઉપધાન વહન કર્યા પછી સૂત્ર પાઠ ભગવાની આ-જ્ઞા આપેલી છે, તેમા શ્રાવકોને શ્રી આચારાંગસૂત્ર જણવાની આજ્ઞા નથી. નિશી-ય સૂત્રમાં કહું છે કે—

“ जो तिरकु अन्नतिथीयं वा गारत्थायं वा वायणं वाइज्जति
वाइज्जंतं साइज्जतिस्स चउम्मासि अपरिहारठाण इत्यादि ” ॥

“ જે મુનિ અન્ય તીર્થીઓ તથા ગૃહસ્થને સૂત્રની વાચના આપે તે મુનિ પોતાનુ ચાર માસનુ ચારિત્ર નાશ કરે છે; તેમ વલી સાહુઓએ પણ કરીને સાધ્વી-

૧ જાનો અર્થ સક્ષિતપણે બાગલ સ્વભાવમા આવેલ છે

એ દ્વાવેલા આહારને ગ્રહણ કરવો નહીં. ઇત્યાદિ જિનાઝા છે, તે તે આઝાઓને તે જૈનાચાસોળ મૂલ્યમાથી ઝનમૂલન કરેલી છે.

આવા તે જૈનાચાસોનો સર્વથા પરિચય કરવો ન જોઈએ. કારણ કે, તેમ કરવાથી તત્કાદ્ધ સદ્ભૂત એવા સમ્યક્ત્વ રત્નની મલ્લિનતાની પ્રાપ્તિ થાય છે. જેમના મનમા કદિ શકા ઉત્પન્ન થતી હોય તેમણે સિદ્ધાન્તમા કહેલા અનેકાત માર્ગને અનુસરી તેની પરીક્રા કરવી, પરંતુ માત્ર વાહ્ય ક્રિયામા અનુરક્ત થવું નહીં, કારણ કે, તેઓના કરતા પણ અધિક એવા અભવ્યો આ સંસારને વિષે જન્મતા થકા અનતવાર વાહ્ય ક્રિયા કર્યા કરે છે. વલી આગમને વિષે સદ્જ્ઞાનનો અપેક્ષા ક્રિયાની ગૌણતા કહેલી છે. તેની વ્યારથા શ્રી જગવતીજીના આઠમા શતકના દશમાં બૈદેશમા આ પ્રમાણે આપેલી છે—

“મણ ચતારિ પુરિસજાયા પન્નત્તા તથ્થણં જેસે પઢમે પુરિસજાણ સેણં પુરિસે સીલ્લવ અસુયવ ઉવરણ અવિસ્યાય ધમ્મેણ ગોયમા । મણ પુરિસે દેસારાહણ પન્નત્તે તથ્થણં જેસે દોઢ્ઢે પુરિસજાણ સેણ પુરિસે અસીલ્લવ સુતવ અણુવરણ વિસ્યાયધમ્મેણ ગોયમા મણ પુરિસે દેસવિરાહણ પન્નત્તે તથ્થણ જેસે તઢ્ઢે પુરિસજાણ સેણ પુરિસે સીલ્લવ સુતવ ઉવરણ વિસ્યાયધમ્મેણ ગોયમા । મણ પુરિસે સઢ્ઢાહારણ પન્નત્તે તથ્થણ જેસે ચઠ્ઠથે પુરિસજાણ સેણ પુરિસે અસીલ્લવ અસુતવ અણુવરણ અવિસ્યાયધમ્મેણ ગોયમા । મણ સઢ્ઢવિરાહણ પણ્ણત્તે ॥

અહિં પ્રશ્ન કરે છે કે, શ્રી ણાણંગમીમા જમાલિ પ્રમુખ સાત નિન્દ્હવો કહેલા છે તેની અદર તો આ અતર્જૂત થતા નથી તો પછી તે જૈનાચાસોને નિન્દ્હવણુ કેમ પ્રાપ્ત થઈ શકે ?

“મગ્ગાનેયાણ્ય સુચ્ચા વહવે પરિચ્ચસ્સઈ ” ॥

ઇત્યાદિ ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના વચનના પ્રમાણથી દિગ્વરની જેમ તેમને પ-

૧ ગાતમ ક્ષામાને થામ્મ વીરપ્રભુ ઉત્તર આપે છે કે ‘ચાર પ્રવારના પુરુષો છે. A શીલ અને ધ્રુત સપ્ત (સર્વાધિક) B શીલ અપન્ન અને ધ્રુતસપ્ત (દેશવિરાધક) C શીલસપ્ત અને શ્વેતઅસપ્ત (દેશબાધક) D શીલઅસપ્ત અને શ્વેતઅસપ્ત (સર્વ વિરાધક)’

જે નિન્દવપણું માત્ર થવું યુક્તજ છે. જે શ્રી સ્થાનાગ સૂત્રમાં તેમનું ગ્રહણ કર્યું નથી ત્યાં એમ સંજ્ઞે છે કે તે સૂત્રને વિષે લઘુ નિન્દવ ગ્રહણ કરેલા છે અને આતો દિગંબરના પેટે મહા નિન્દવ થાય છે, તેથી એ સૂત્રમાં તે પ્રતિમા ઉત્પાપક તથા દિગંબર—બનેને ગ્રહણ કરેલા નથી પરંતુ તત્ત્વ તો કેવલી ગમ્ય છે. અથવા વદુશ્વ-તગમ્ય છે. હવે તે વિષે વિશેષ વિસ્તાર કરવાની જરૂર નથી. આ પ્રકારે સ્થાપના જિનતું સ્વરૂપ કહેવામા આવ્યું.

૩ જ્ઞાન જિન સ્વરૂપ.

૩ હવે જ્ઞાન જિનતું સ્વરૂપ કહે છે—

જે જીવો તીર્થંકરપણે થશે, તેઓ જ્ઞાનજિન કહેવાય છે. જેમ શ્રેણિક, કૃષ્ણ વગેરે, તેઓ નિવિપ્યકાલને આશ્રીને વદનિક છે, કારણ કે, નરતચક્રિય પરિચિના નવમા શ્રી વીરમધુના જીવને વદન કર્યું હતું.

૪ જાવજિન સ્વરૂપ

૪ જે સમસ્ત જીવાદિ પદાર્થના સમૂહને યથાસ્થિત પ્રકટ કરનાર કેવલ-જ્ઞાન પામી સર્વ લોકના નેત્રોને અમદ આનંદના ઉત્સવને કરનાર છે, જે ઉપમાથી રહિત છે, જે ત્રણ ગદ્યો સુશોજિત એવા સમવસરણના મંચ જાગે સ્થાપિત થયેલા વિવિધ રત્નોથી જન્મિત એવા સિંહાસન ઉપર બેસી આઠ મહા પ્રાતિહાર્ય વને ઉત્કૃષ્ટ એવા અરિહતપણાની સંપત્તિને જે અનુજે છે, તે જાવજિન કહેવાય છે. તે જાવજિન સંન્યાગને દેશાનુવા પ્રમુખ કૃત્યોથી સર્વ માણીઓનો પરમ ઉપકારી હોવાથી સર્વકાલે વંદન, પૂજન, અને સ્તવનાદિ કરવાને યોગ્ય છે.

આ પ્રમાણે ચાર નિક્ષેપાથી શ્રી જિનજગત્વતુ સ્વરૂપ કહેલું છે. આ નિક્ષેપા જિનથી અન્ય એવા કેવલી તથા સિદ્ધોને વિષે એવેજ પ્રકારે યોગ્યતા અનુસારે લગામી જોઈ દેવા. કારણ કે ચાર નિક્ષેપે કરીનેજ સર્વ પદાર્થોનું જાવવાપણું છે.

હવે કેવલીને આહાર સંબંધી જે વિશેષ છે, તે શ્રી પિંડનિર્યુક્તિને અનુસારે દેશાને છે—

“ઓહો સુઓ વ ઊત્તો, સુયનાણી જડવિ ગિણહર અસુદ્ધં ।
ત કેવલી વિ જુજર, અપ્પમાણસુઅજ્ઞેશ્વરા” ॥ ૧ ॥

“ સામાન્યપણે કરી શ્રી પિંચનિર્ચુક્તિ આદિ આગમને વિષે ઉપયુક્ત થયો થકો ઇટ્થે તે શાસ્ત્રને અનુસારે કલ્પનીય—અકલ્પનીયને વિચારતો થકો શ્રુતજ્ઞાની સાધુ જો કોઈ પ્રકારે અશુદ્ધ આહારાદિક ગ્રહણ કરે તોપણ તે અજ્ઞાનાદિક કેવલજ્ઞાની પણ જોગવે—આહાર કરે, જો તેમ ન કરે તો શ્રુતજ્ઞાન અપ્રમાણ થઈ જાય. ”

આ વાત સ્પષ્ટ કરે છે—“ ઉદ્ભવસ્થને શ્રુતજ્ઞાનના વડે કરી શુદ્ધ આહારાદિકની ગવેષણા કરવી પ્રમાણ છે, પણ વીજે પ્રકારે તે પ્રમાણ નથી જો કેવલી—શ્રુતજ્ઞાનીવડે ગ્રહણ કરાયેલો આહાર આગમને અનુસારે ગવેષણ કરતા ઠતા અશુદ્ધ છે, એમ જાણી ન જોગવે તો શ્રુતજ્ઞાનનો અવિશ્વાસ થઈ જાય, પછી કોઈ શ્રુતને પ્રમાણિકપણે ઐર્ગીકાર ન કરે, ડ્યારે શ્રુતજ્ઞાન અપ્રમાણિક થાય તો પછી સર્વ ક્રિયાનો હોપ થવાનો પ્રસંગ માત્ર થાય. અને વડ્છી શ્રુત વિના ઉદ્ભવસ્થોને ક્રિયાકાર્યના પરિજ્ઞાનનો અસંભવ હોય છે, તેથી શ્રુતજ્ઞાનીનો હાવેલો આહાર કેવલ્લી જોગવે છે આ અધિકાર શિષ્યાદિક સહિત એવા કેવલ્લીને આશ્રીને કહેલો છે. જો કેવલ્લી એકલા હોય તો પૌતાના જ્ઞાનનના વડ્છવને યથાયોગ્ય શુદ્ધ આહાર ગ્રહણ કરે, એ વિવેક છે.

અહિં જિનો અને અજિનોને આશ્રીને વીજું ઘણું કહેવાતું છે, પણ પ્રથમ વધી જવાના ભયથી એ કહેવામાં આવ્યું નથી, આ તો જવસ્થ કેવલ્લીનું હેશ માત્ર સ્વરૂપ કહેવામાં આવ્યું છે.

સિદ્ધ સ્વરૂપ

હવે શ્રી પદ્મવણા સૂત્રમાં કહેલી ગાથાવને સિદ્ધિનું સ્વરૂપ દર્શાવે છે. તેમાં પ્રથમ ઉચ્ચાનીકૃત ઇટ્થે પોહોહા કરેલા છત્રના આકારવાળી સર્વ રીતે શ્વેતવર્ણ સ્ફટિક રત્નમય અને સમય ક્ષેત્ર (અઢી ઘીપ)ની સમ શ્રેણીએ પીસ્તાલીશ દ્વારકા યોજન પ્રમાણવાળી સિદ્ધશિલ્પા છે, તે મધ્ય જાગે આઠ યોજન પ્રમાણ દ્વારકા પોહોહી અને જામ્ની છે તે પછી સર્વ દિશા અને વિદિશાને વિષે થોમ્ની થોમ્ની પ્રદેશની હાનિએ કરી ઘટતી ઘટતી સર્વ ચરમ (હેહા) પ્રદેશના અતને વિષે માલ્લીની પાંચના જેવો પાતલો એવો અગુદ્ધના અસંખ્યાતમા જાગના જામ્પાણવાળી સિદ્ધશિલ્પરૂપ પૃથ્વીના ઉપર નિસરણીની ગતિએ કરી એક યોજનમા લોકાત જાગ આવેલો છે તે ઉપરનો યોજનનો જે ચોથો ગાઝ, તેનો સર્વોપરિનો ઠઠો

जाग तेने विषे श्री अनंता सिद्ध जगवानो अनंत अनागत कांझना स्वरूपे रहेला
ठे; तेना स्वरूपने प्रतिपादन करनारी गाथा आ पमाणे ठे—

“ तत्थवि अ ते अवेया, अवेयणा निम्ममा असंगाय ।
ससारविप्पमुक्का पएसनिव्वत्तसंठाणा ” ॥ १ ॥

ते सिद्ध क्षेत्रमां रहेला सिद्ध जगवानो पुरंप वेदादिके रहित, शाता—
अशाता वेदनाए वर्जित, ममत्व विनाना अने बाह्य तथा आन्तर्य वने प्रकारने
संगयी रहित ठे, कारण के, तेओ आ ससारथी मुक्त थयेलां अने आत्म प्रदे-
शणी निष्पन्न थयेला संस्थानेवालां छे.

अहिं प्रदेशमा आत्माना प्रदेश लेवा पण बाह्य पुद्गल न लेवा, कारण
के, तेमने पांचे शरीरनो त्याग थयेला ठे.

अहिं प्रश्न करे ठे के,

“ कहिं पडिहया सिद्धा कहिं सिद्धा पडिहिया ।

कहिवोदीं चइत्ताणं तच्च गंतूण सिज्जइ ” १ ॥१॥

(अहिं 'कहिं' ए त्रीजी विज्जतिना अर्थमा सप्तमी विज्जति छे)

“ ते सिद्ध जगवानो कोनाथी स्वद्वाना पाम्या ? तेओ कया स्थानमा
रयां ठे ? कया क्षेत्रमां जइने तेमणे शरीरनो त्याग कयो अने कयां जइने सिद्धि
पवने को ठे एट्ठे निष्ठितार्थ थाय छे ? ”

तेना उत्तरमां कहे ठे के,

“ अलोए पडिहया सिद्धां लोकेणो ये पडिहियां ।

इह वोदीं चइत्ताणं तच्च गंतूण सिज्जइ ” ॥ १ ॥

“ ते सिद्ध जगवानो अलोके करीने—केवल आकाश रूपे करीने
स्वद्वाना पाम्या एट्ठे सिद्धना जीवो अलोकां धर्मास्तिकायादिकनो अज्ञाव
होवार्थी तेनुं जे समीपवर्तीपणुं, तेज अहिं तेपनुं स्वद्वान ठे; पण संप्रथ छेता तेमनो
विप्रात (रोकवापणुं) नथी, कारण के, तेमने रोकवापणानो अज्ञाव ठे. तेम व-
ळी पचास्तिकाय रूप जे लोक तेना छेला अग्रजागना भस्तरक उपर ते रहेला ठे
अने फरी पातुं ससारमां आवतुं नथी, एवी स्थिति रहैला छे तेषां आ मनु-

૧ લોકમાં શરીરનો ત્યાગ કરી ત્યાં લોકાગ્રને વિષે સમયાંતરે અને પ્રદેશાંતરને આપરસી ગતિવસ્તુ જડને સિદ્ધ જીવો રહે છે અને ત્યાં નિષ્ઠિતાર્થ (સર્વ અર્થથી રિપૂર્ણ) થાય છે. આદિ શકા કરે છે કે, સિદ્ધ જીવોને કર્મ રહિતપણુ હોવાથી તેમને ગતિ થવી કેમ સજ્જ છે ?

તેના હત્તરમાં કહેવાનું કે, એવી શંકા કરવી નહીં કારણ કે, પૂર્વ પ્રયોગ તેમને ગતિ પરિણામથી તેમને ગતિ થવાનો સજ્જ છે. તેને માટે જગત્તી અગમાં તે પ્રમાણે કહેલું છે—

“ કદ્દળં જંતે અકમ્મસ્સ ગહપણ્ણાયમિતિ ગોયમા નિસ્સં-
તાય નિરગણતાય ગતિપરિણામેણ વધણછેયણતાય નિરિ-
યણતાય પુવ્વપયોગેણં અકમ્મગહ પઠ ” ॥

શ્રી ગૌતમ સ્વામી શ્રી વીરમજ્જુને પુછે છે કે, “ હે જગવન્, અકર્મને ગતિ કે પ્રકારે થાય ? જગવન્ કહે છે— નિ સગપણે પટલ્લે કર્મરૂપી મલ્લનો નાશ હો-
વાથી, નીરોમીપણે પટલ્લે મોહનો વિનાશ હોવાથી, ગતિ પરિણામે પટલ્લે તુલની-
ની ફલ્લની જેમ ગતિના સ્વજાવસ્થાને, કર્મના વધને ઘેદવાવસ્થાને પટલ્લે પ્પરમીના ફલ્લ-
ની જેમ, નિરિંધનપણે પટલ્લે કર્મ રૂપી ઇધ્ધનાથી ધૂમાદ્ધની જેમ મુકાવવાવસ્થાને, પૂર્વના
યોગે કરીને પટલ્લે સકર્મતાને વિષે ગતિ પરિણામવાદ્ધા ઘાણની જેમ અકર્મવતોને
જા ગતિ જણાય છે. એ પ્રકારે વિશેષપણે તુલની ફલ્લના દૃષ્ટાંતોની યોજના સૂત્રથી
જાણી લેવી.

તે સ્થાને ગયેલ્લા સિદ્ધ જગવાનોને જે સસ્થાનનું પ્રમાણ છે તે વતાવે છે—

“ દીઢ વા હસ્સ વા જ ચરિમ જવેજ્જ સંઠાણ ।

તત્તોઽતિજાગહીણા સિદ્ધાણોગાહણા ભણિયા ” ॥૧॥

“ પાંચસો ધનુષ્ય પ્રમાણ દીર્ઘ, વે હાથ પ્રમાણ હસ્ત, વા શબ્દથી મધ્યમ
થવા વિચિત્ર પ્રકારનું જે ઢેલ્લા જવમા શરીરનું સસ્થાન હોય તે સસ્થાનથી ત્રી-
જાગેહીન પટલ્લે મુલ્લ ઝડર આદિ છિદ્રો પૂરાતાં ત્રીજે જાગે ન્યૂન એવી સિ-
દ્ધના જીવોની અવગાહના શ્રી તીર્થંકર જગવાને કહેલ્લ છે. ” ૧

આદિ સસ્થાન પ્રમાણની અપેક્ષા પ્પરિજાગ હીન પ્પર તે સસ્થાન જાણવું.

ते विषे विशेष स्पष्ट करी बतावे छे—जेष्ठ्या प्रमाणनु जे संस्थान आ मनुष्य ज-
वमां होय, तेज शरीरने त्याग करती बखते ठेठ्ठे समये सूक्ष्मक्रियाअप्रतिपाती
नामना शुक्लध्यानना त्रीजा पायाना ध्यानना बल्लथी मुख, उदर आदि छिन्नो
पूराइ जगथी त्रीजे जागे हीन पट्ठे प्रदेशनो जे घन होय, ते प्रदेशयनना मूल
प्रमाणनी अपेक्षाए करी त्रीजे जागे हीन प्रमाणवाहुं संस्थान होय छे.
ते संस्थान लोकात क्षेत्रमां ते सिद्ध जगवानोंने होय छे, बीजु संस्थान
होतु नथी.

ते विषे कहेहुं छे के,—

“ जं संठाण तु इह जव चयंतस्स चरिमसमयंमि ।

आसीयपएसघण तं संठाणं तहि तस्स ” ॥ १ ॥

हवे उत्कृष्टादि जेदे करीने त्रीजी अवगाहना देखाने छे—

“ तिन्निसया तित्तिसा धणूतिभागो य होइ नायव्वो ।

एसा खहु सिद्धाण लकोसोगाहणा जणिया ” ॥ १ ॥

तणसो तेनीश धनुष अने एक धनुषनो त्रीजो जाग उपर पट्ठी उत्कृष्टी
अवगाहना सिद्धना जीवोनी छे. आ अवगाहना पाचसो धनुष्यवाला जीवोना
शरीरनी अपेक्षाए जाणवी.

अहिं कोइ शंका करे छे के, “ नाजि कुल्लकरना पत्नी मरुदेवा हता.
ते नाजि राजाना शरीरनु प्रमाण सवा पांचसो धनुष्यतु हतु. अने जेष्ठुं नाजि
राजाना शरीरनु प्रमाण हतु तेष्ठ्वीज मरुदेवाना शरीरनी अवगाहना इ-
ती, पट्ठे पांचसौने पचवीश धनुष्यना प्रमाणनी हती” तेने मोटे आ प्रमाणे
कथु छे—

“ तदेव मरुदेवाया अपि सघयणं संठाणं उच्चत्तं कुल्ल-
गरेहि समं ” ॥

“ मरुदेवा माताना सघयण—संस्थाननु उच्चणु नाजि कुल्लकरनी
चरावर हतु. ”

हवे उपारे मरुदेवा सिद्ध थया त्यारे तेमना शरीरना प्रमाणनो त्रीजो

જાગ હીન કરતા સિદ્ધ અવસ્થાને વિષે સાદાત્રણસો ધનુષ્યની અવગાહના માત્ર થાય છે, ત્યારે ઉપર કહેલ ત્રણસો તેત્રીશ અને એક ધનુષ્યનો ત્રીજો જાગ એ જી રીતે ઘટે ?

આ શકાના ઉત્તરમાં કહેવાનું કે મરુદેવાના શરીરનું પ્રમાણ નાજીરાજાના કરતાં કાંઈક ઓછું હોવાથી પણ કોઈ જાતનો વિરોધ આવતો નથી, કારણ કે, ઉત્તમ સંસ્થાનવાળી સ્ત્રીઓ ઉત્તમ સંસ્થાનવાળા પુરુષોથી પોતપોતાના કાલની અપેક્ષા કરી કાંઈક ઓછા પ્રમાણવાળી હોય છે, તે ઉપરથી મરુદેવા પણ પાંચ-સો ધનુષ્યના પ્રમાણવાળા જાણવા, એવી રીતે હોવાથી કોઈ જાતનો દોષ આવતો નથી. તેમ ઘડી મરુદેવા હાથીના સ્કય ઉપર આરુઢ થતા સકુચિત અગવાળા સિદ્ધિપદને પામ્યા છે. ત્યારે શરીરના સર્વોચ્ચના સદ્જાવથી અધિક અવગાહના સત્તવતી નથી, એ પણ અવિરોધ—નિર્દોષ છે. તે ઉપર જાણ્યકાર આ પ્રમાણે કહે છે—

“ કહમરુદેવા માણં નાજીતો જેણ કિચિદૂણા સા ।

તો કિર પંચસયદ્વિચ અહવા સર્વોચ્ચતો સિદ્ધા ” ॥૧॥

(આ ગાથાનો અર્થ ઉપર કહેવામાં આવ્યો છે.)

મધ્યમ અવગાહનાનું સ્વરૂપ

“ ચત્તારિય રયણીઓ, રયણીતિભાગુણિયા ચ બોધવ્વા ।

પ્પસા લલ્લુ સિદ્ધાણં, મજ્ઞિમોગાહણા ભણિયા ” ॥૧॥

“ ચાર હાથ અને એક હાથના ત્રણ જાગમાથી જે જાગ ઉપર પડે છે હાથ ધરું મધ્યમ અવગાહના જાણવી. ” ?

આઈ ઘાટી મશ્ન કરે છે કે, જયન્ય પદથી સાત હાથ ઊંચી અવગાહનાવાળા જીવોની સિદ્ધિ આગમને વિષે કહી છે, માટે ઉપર કહેલી ધરું જન્ય સ્થિતિ થાય છે, પણ મધ્યમ સ્થિતિ કેમ થાય ?

આ મશ્નના ઉત્તરમાં કહેવાનું કે, તીર્થંકર જગવાન્ત્રી અપેક્ષા કરીને જયન્ય પદથી સાત હાથની અવગાહનાવાળાઓને સિદ્ધિ કહેલી છે અને સામાન્ય કેવલીની અપેક્ષા તેના કરતાં હીન પ્રમાણવાળાઓને પણ સિદ્ધિ થાય છે, આ

सात हाथनी अवगाहनानु मध्यम मान सामान्य सिद्धनी अपेक्षाए चितवतु, जेथी कोइ जातनो दोष आवशे नही.

जघन्य अवगाहनानु स्वरूप

“ एगाय होइ रयणी, अछेवय अंगुठाइ साहिया ।

एसा खलु सिद्धाण, जहन्नओगाहणा जणिया ” ॥१॥

“ एक हाथ अने आठ आगळ उपर पट्टे १८ हाथनी अवगाहना जघन्यथी सामान्य केसरीनी जाणवी. ” १

आ अवगाहना वे हाथ प्रमाणवाळा कुर्मापुत्र वगेरेनी जाणवी, अथवा सात हाथ लचा शरीरवाळा अने यत्पीलणने द्वाइने सकुचित शरीरवाळानी पण ते जघन्य अवगाहना जाणवी. ते उपर चाप्यकार श्री जिनजघगणी क्कमा-श्रमण जगवान् आ प्रमाणे कहे ठे—

“ जेठाठ पचधणुसय, तणुस्स मज्जायसत्तहत्थस्स ।

वेहत्तिजागहीणा, जहन्निया जावहत्थस्स ” ॥१॥

पाचसो धनुष्यवाळानी उत्कट अने सात हाथवाळानी मध्यम अवगाहना अहिं शरीरने बीजे जागे न्यून समजरी अने एक हाथ अने एक हाथनो बीजो जाग उपर ए जघन्य अवगाहना समजवी.—पट्टे उत्कट ३३३ ३ मध्यम ४३ अने जघन्य १३ ए रीते अवगाहना समजवी. ते विषे आ प्रमाणे दखे ठे—

‘ सतूसिएसु सिद्धि, जहन्नठं कहमिदं विदित्थेसु ।

सा किर तिथ्थयरेसु, सेसाणसिज्जमाणाणं ॥ १ ॥

तेपुण होज्जविहुत्था, कुम्मापुत्तादयो जहन्नेण ।

अप्पो सवट्ठियस्स—तहत्थ सिद्धस्स हीणत्ति ” ॥२॥

सिद्धोना संस्थाननु लक्षण

ओगाहणाए सिद्धा, जवत्तिभागेण होइ परिहीणा ।

संठाणसेण्णिष्ठं, जरामरणविप्पमुक्काणं ” ॥ ३ ॥

“ સિદ્ધ ભગવાનની અવગાહના ત્રીજે જાગે હીન હોય છે તે ‘અનિત્ય-સ્થ’ દૃષ્ટે આ પ્રકારે પામેલ નથી. અર્થાત્ મુખ આદિ પોદ્ધાશનો જાગ પૂરાગને લઇને પૂર્વના આકારથી અન્યથા પ્રકારે આત્માનો તેમાં સદ્ભાવ છે. એ જાવાર્થ સમજવો. તેમ વહી સિદ્ધાદિકના ગુણોને વિષે સિદ્ધ જગવાનોને જે દીર્ઘપણનો પ્રતિપેદ કર્યો, તે પૂર્વના આકારની અપેક્ષા સંસ્થાનના અનિત્યસ્થ (એ પ્રકાર રહિતપણે) પણે અગીકાર કરવો, પણ સર્વથા સંસ્થાનનો અજાવ નથી.

અહિં કોઈ શકા કરે કે, “ સિદ્ધના જીવો પરસ્પર દેશ જેદે કરીને રહ્યા છે કે વીજી રીતે ? ”

તેનો ઉત્તર કહે છે—

“ જરથ ય ઇગો સિદ્ધો, તત્થ અણતા ભવસ્સયવિમુક્કા ।

અણોણ સમોગાઢા, પુઠ્ઠા સવ્વેવિ લોગતે ” ॥૧॥

“ જ્યાં એક સિદ્ધ છે, ત્યાં અન્યોઅન્ય અવગાહીને લોકાંતને સ્પર્શી અનંતા સિદ્ધ જગવાનો રહેલા છે. ” ?

સિદ્ધજીવોનું લક્ષણ

“ અસરીરા જીવધણા, ઉવઠ્ઠા દસણે ય નાણે ય ।

સાગારમણાગાર, લક્ષણમેય તુ સિદ્ધાણ ” ॥ ૧ ॥

“ શરીર રહિત જીવધન દૃષ્ટે ઘણાં જીવો અથવા વદનાદિ ઢિદ્ધો પૂરાઈ જવાથી જીવધન કેવલ દર્શન તથા કેવલજ્ઞાનને વિષે ઉપયોગવાળા, અહિં જો કે સિદ્ધપણુ પ્રગટ થવામાં કેવલજ્ઞાનના ઉપયોગનો સત્ત્વ હોવાથી જ્ઞાનની પ્રધાનતા છે તથાપિ સામાન્ય સિદ્ધોનું લક્ષણ જણાવવા માટે પ્રથમ સામાન્ય અવસ્થાન રૂપ દર્શન કર્યું છે. અહિં સામાન્ય વિષય તે દર્શન અને વિશેષ વિષય તે જ્ઞાન સમજવું, તેથી સાકાર અને અનાકાર—સામાન્ય વિશેષ ઉપયોગરૂપ સિદ્ધ જીવોનું લક્ષણ છે.

કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શનને સમસ્તવસ્તુનું વિષયપણું છે

“ કેવલનાણુવઠ્ઠા, જાણતિ સવ્વજાવગુણભાવે ।

પાસતી સવ્વઠ્ઠં સ્વહુ, કેવલદિટ્ઠીદિણતાહિ ” ॥૧॥

“ सिद्ध जगवानो केवलज्ञाने करी उपयोगवादा थऽ सर्व छव्य, गुण-पर्यायोने जाणे ठे. तेमां जे सहचर्ची ते गुण अने क्रमवर्ची ते पर्याय कहेवाय छे; वझी तेओ अनत एवी केवलदृष्टिओने सर्व प्रकारे देखे ठे. अहिं जे केवलदर्शननी अनंतता कह्ती, ते सिद्धोनी अनतता होवायी जाण्नी. आ स्थले प्रथम ज्ञानतुं ग्रहण कर्युं ठे, तेनुं कारण ए ठे के, प्रथम ज्ञानना उपयोगवमेज सिद्धि-पद प्राप्त थाय ठे, एम जणावा माटे समजुं.

सिद्धना जीवो निरुपम सुखना नजनारा छे

“ नवि अस्थि माणुसाण, त सुख न विय सव्वदेवाण ।

जं सिद्धाणं सुखं, अवावाहं उवगयाण ” ॥ १ ॥

“सिद्धना जीवोने जे सुख ठे, ते चक्रवर्ची आदि मनुष्योने पण नथी अने अनुत्तर विमानरासी देवताओने पण नथी, तो पञ्ची चीना नीचेना देवताओने क्यांथी होय ? कारण के, ते सिद्ध जगवानो अव्यावाध-वाधाना अभावने प्राप्त थयेला छे. ” १

ते सिद्धना सुखनी समान बीजुं सुख नथी

“ सुरगणसुहं समत्त, सव्वद्धापिडिअं अणतगुणं ।

ए वि पावइ मुत्तिसुह, एताहि वि वग्गवग्गेहिं ” ॥१॥

“ अतीत, अनागत अने वर्तमानकादर्थी उत्पन्न थयेल एवु जे देवसमुदायनु सुख, तेने सर्व काळना समय साथे गुणी अनतगणु करीए एवा प्रमाणना सुखने असत् कल्पना करी एकेक आकाश प्रदेश उपर स्थापीए, एवी रीते सर्व आकाश प्रदेश पूरवायी पण अनतु थाय, ते अनताने पण अनत नामना वर्गे करी वर्गित करीए—गुणीए तेथी प्रकर्षणने पामेलु सुख पण मुक्ति सुखनी बराबर थइ शके नहिं ” १

ते सिद्धनुं सुख निरुपम ठे

“ जह नाम कोइ मेओ, नयरगुणें बहु विमाणंतो ।

न सकइ परिकहेणं, उवमाए तहि असंतीए ” ॥१॥

“ जेम कोइ बनेचर म्हेछ नगरना निवास करवा बगेरे गुणोने जाणतो होय पण ते बीजा बनेचरोनो आगळ कहेवाने समर्थ थड शक्तो नथी, कारण के, वनमा तेवी उपमानो अज्ञाव छे. ” ?

ते विषे कथानक

“ कोइ मोटी अटवीणा घणा म्हेछ ढोको (जगळी ढोको) रहेता ह-
ता. तेओ वनना पशुओनी जेम त्या रहीने पोतानी काळ निर्गमन करता हता.
एक वखते कोइ छुटाएझो राजा ते अटवीमा आबी चढ्यो. तेने एक वनवासी
म्हेछे जोयो. ‘ आ कोइ सत्पुरुष द्यागे छे ’ एवु धारी ते बनेचर ते राजाने पोता-
ना वासस्थानमा बइ गयो अने त्या तेनी सारी बरदाश करी तेने सतुष्ट कर्यो.
राजा तेने पोतानो उपकारी जाणी पोताना नगरमा ते म्हेछ पुरुषने तेनी गयो.
त्या तेने एक सुंदर वगझामा राखी स्नान, विस्रेपन, अमूख्य वस्त्राचरण बगेरेथी
तेने घणोज सतोप पमाढ्यो. पोताना शरीरनी जेम तेनी उची जातनी बरदास
करावी. शेहेरमा हरवा फरवाथी अने राजवैभव भोगववाथी ते अत्यंत खुशी य-
यो. केटझाक दिवसो रखा पडी वर्षाकाळ आव्यो. वर्षाकाळ आवतां तेने पोतानु चि-
रकाळनुं वतन जगय सांजरी आव्यु ते वखते तेने राजवैभव गम्यो नही. त-
स्काझ पोतानो मूय वेश पेहेरी ते पोताना जगलमा चाव्यो आव्यो. तेने जोतांज
वनवासी म्हेछो तेनी पासे आव्या अने तेने आ प्रमाणे पुठवा द्याग्या—“ अ
रे जाइ, तू कया गयो हता ? ” तेणे कशु के “हु एक मोटा नगरमां गयो हतो.”
वनचर म्हेछोए पुञ्छु, “ जाइ, कहे, ते नगर केवु होय अने तेमा शु शु हतु ? ”
ते जगली मनुष्य नगरना बधा गुणोने जाणतो हतो, पण नगरनी उपमा आप-
वाने ते जगवमां कांइपण हतु नही, तेथी ते नगरना गुणोने कहेवाने समर्थ थड
शक्यो नही. नगरमा जे वस्तुओ तेणे जोयेली तेवी वस्तु अटवीमां न होवाथी
ते उपमाना अज्ञावे कांइपण कही शक्यो नही. ”

आ दृष्टत उपरथी समजवानु के, केवलज्ञानी जगवान् पोताना अनत
ज्ञानना वजे करीने सिद्धिना (मोक्षना) मुखने जाणे रे, उता पण आ ससार-
मां तेनी उपमाना अज्ञावथी तेओ ज्ञान जीवोनी आगत ते मुखनु वर्णन कर-
वाने शक्तिमान् थता नथी. उपर कहेला दर्शितनो आ उपनय समजवो.

તે વિપે કહ્યું છે કે,

“ ઇય સિદ્ધાણં સુક્કં અણોવમં નત્થિ તસ્સ ઓવમ્મં ।

કિંચ વિસેસેણેત્તો સારસ્કણમિણં સુણહ વોઘું ” ॥૧॥

“ આ પ્રમાણે સિદ્ધ જગવાનોનું સુખ અનુપમ છે, પૃથ્વે તે સુખની ઊપમા આપી શકાતી નથી, તથાપિ વાદ્ય જનને સમજાવવા માટે કાઢક વિશેષણોએ કરીને તેને આ પ્રમાણે કહેવામાં આવે છે—

“ જહ સવ્વકામગુણિય પુરિસો ઞોત્તૂણ ઞોયણં કોઠ્ઠ ।

તપહા બુહા વિમુક્કો અછિજ્જ જહા અમિયતત્તો ॥ ૧ ॥

ઇય સવ્વકાદ્ધતત્તા અતુલ નિવ્વાણમુવગયા સિદ્ધા ।

સાસયમવ્વાવાહં ધિઠ્ઠતિ સુદ્ધી સુહંપત્તા ” ॥ ૨ ॥

“જેમ કોઈ પુરુષ સંપૂર્ણ સુદરતાપ કરી સસ્કાર કરેલા ઞોજનને જમી છુ-
ધા અને તૃપાથી મુક્ત થઈ જાણે અમૃતથી તૃપ્ત થયો તેમ રહે છે, તેમ નિર્વાણને પા-
મેદ્ધા સિદ્ધ જગવાનો સાદિ—અર્પયત્તિત કાદ્ધપર્યત્ત વૃત્તિ પામેદ્ધા સર્વ પ્રકારે
હત્સુકપણાની નિવૃત્તિથી પરમ સતોપને આશ્રિત થતા અતુલ, અનુપમ, શા-
શ્વત, અપ્રતિપાતી અને અવ્યાયાધ એવા સુખને પામેદ્ધા છે, તેથીજ તેઓ પરમ
સુખી છે. ”

ઉપર કહેલા અર્થની વિશેષ ભાવના કહે છે

“ સિદ્ધત્તિય બુદ્ધત્તિય, પારગત્તિય પરપરગયત્તિ ।

હમ્મુક્ક કમ્મકવયા અજરા અમરા અસગા ય ॥ ૧ ॥

ણિત્થીણસવ્વહુસ્કા જાહ્જરામરણવધણવિમુક્કા ।

અવ્વાવાહ સોક્કં અણુહોતિસાસયં સિદ્ધા ” ॥ ૨ ॥

“જેમણે આવ પ્રકારના કર્મ ક્રય કરેલા ને, તે સામાન્યણો કર્મથળસિદ્ધિ

“ કમ્મે સિપ્પે ય વિજ્ઞાણ મતે જોગે ય આગમે ।

અથ્થજુત્ત અજિપ્પાણ તવે કમ્મસ્સણ ઇય ” ॥ ૧ ॥

“ કર્મસિદ્ધ, શિલ્પસિદ્ધ, વિદ્યાસિદ્ધ, યત્રસિદ્ધ, યોગસિદ્ધ, આગમસિદ્ધ, અર્થસિદ્ધ, યુક્તિસિદ્ધ, અજિમાયસિદ્ધ, તપઃસિદ્ધ અને કર્મક્ષયસિદ્ધ ઇત્યાદિ સિદ્ધા કહેલા છે, તે કર્મોદિ સિદ્ધોનો ત્યાગ કરવા માટે યુદ્ધ કહેલ છે એટલે અજ્ઞાનનિવાને વિષે સૂતેલા એવા જગત્તે વિષે વીજાના ઇપદેશવડે જીવાદિ તત્ત્વોને જાણનારા તે યુદ્ધ કહેવાય છે.

હવે ઘણા યુદ્ધો પણ આ સસારના ભયને ત્યાગ કરનારા છે, તેમનો નિરાસ કરવાને કહે છે કે, તે પારગત છે, એટલે સસારના સર્વ પ્રયોજનના સમૂહને પાર પામેલા છે. કેટલાએક યદ્ધવાદીઓ પણ અક્રમ સિદ્ધપણાથી તેવા કહેવાય છે, તે ભ્રમનો નિરાસ કરવા માટે ‘પરપરાગતા’ કહેલ છે, એટલે જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રદ્વારા ચૌદ ગુણગણાણ કરી અનુક્રમે મોક્ષના પદને પામેલા, તે પરપરાગત કહેવાય છે. કેટલાએક તત્ત્વથી કર્મમુક્ત નહીં થયેલા કહે છે કે, ‘પોતાના તીર્થના તિરસ્કારપણાથી (વિનાશપણાથી) તેના ઇષ્ઠાર માટે આ ક્ષોભમાં અવતારરૂપે આવે છે.’ એ વચનથી ફરીવાર સસારમાં આવવાનું અગીકાર કરવામાં આવતા, તે મનો નિરાસ કરવાને કહે છે કે, ‘હનુમુક્ત કર્મકચ્ચાઃ’ મવલ્લતાથી - ફરીથી પ્રગટ ન થવાપણાથી સર્વ પ્રકારે કર્મરૂપી કવચનો જેમણે ત્યાગ કર્યો છે એવા છે. તેથી જ તેઓ ‘અજરાઃ’ શરીરના અજાવથી જરાવસ્થાપ રહિત, માટેજ ‘અમરાઃ’ શરીરને અભાવે નહીં મરનારા, કારણ કે, શરીરના અસજ્જવથી પ્રાણના ત્યાગનો પણ જેમણે અસજ્જવ છે, એવા અમર છે, વધી તે સિદ્ધ જગવાનો ‘અસંગાઃ’ એટલે બાહ્ય તથા આચ્ચતર એવા સગથી રહિત છે વધી તેઓ “ નિસ્તીર્ણસર્વદુઃખાઃ ” એટલે જેઓ સર્વ દુઃખોને ઓઢાગી ગયા છે કારણ કે, જાતિ, જરા, મરણ અને વધનથી મુક્ત થયેલા છે, જાતિ એટલે જન્મ, જરા એટલે વયની હાનિ, મરણ એટલે પ્રાણ ત્યાગ અને વધન એટલે તેના કારણરૂપ ક્રમો—તે સર્વનો જેમણે સમ્યક્ પ્રકારે વિનાશ કરેલો છે, તેથીજ તે સિદ્ધ જગવાનો અવ્યાવાય શાશ્વત સુખને અનુભવે છે.

સિદ્ધ જગવાનના એકત્રીશ ગુણો

“ संठाण^५ वसु^५ रस^५ गंध^५ फरस^५ वेयं^५ गसंगजवरहियं^५ ।
 इगतीस गुणसमिद्धं सिद्धं बुद्धं जिणं नमिमो ” ॥१॥

“ १ वृत्त, (वर्तुल) २ ज्यस्त (त्रणखुणादार) ३ चोरस, ४ हांयु अने ५ परिमद्व—ए पांच सस्थान, १ कृष्ण, २ नील, ३ पीत, ४ रातो अने ५ श्वेत—ए पांच वर्ण, १ तीखो, २ कम्बो, ३ कसाएलो, ४ सखो अने ५ मयुर—ए पांच रस, १ मुगधी अने २ दुर्गधी—ए वे गंध; १ गुरु, २ क्षुद्र, ३ मृदु, ४ खर, ५ शीत, ६ उष्ण, ७ स्निग्ध अने ८ दुर्लभ—ए आठ फरस, १ स्त्री, २ पुरुष अने नपुंसक—ए त्रण वेद, आठ पट्टे शरीर, सग पट्टे परचस्तुनो संसर्ग, अने जव पट्टे जन्म—ससार—आ एकरीश उपाधिथी रहित—तेथीज एकरीश गुणोथी समृद्धिमान एवा श्री सिद्ध जगवानोने नमस्कार करीए छीए. ”

ते सिद्धोना आठ गुण

आठ कर्मोना क्षयथी सिद्धोने विषे आठ गुणो उत्पन्न थाय ठे, ते दर्शवे छे—

“ नाणं च दसण च अव्वावाहं तद्देव सम्मत्तं ।

अस्सयविई अरूवं अगुरुत्तहू वीरिय हवइ ” ॥ १ ॥

“ ज्ञानावरणीय कर्मना क्षयथी अनतज्ञानपण, २ दर्शनावरणीय कर्मना क्षयथी अनत दर्शनपण, ३ वेदनीय कर्मना क्षयथी अनत अव्याप-
 पण,—आ अव्यापार गुणने लइने अनत सिद्धो परिमित क्षेत्रमा अन्योन्य अव-
 गाढपणे रहेदा ठता तेमने परस्पर बाधा थवानो अज्ञाव ठे. ४ मोहनीय कर्मना क्षयथी क्षायिक सम्यक्त्वपण, ५ आयुः कर्मना क्षयथी अक्षय स्थितिपण, ६ नाम कर्मना क्षयथी अरूपीपण, अने ६ गोत्र कर्मना क्षयथी अगुरुत्तपण—कारण के, उच्च गोत्रना उदयथी लोकमा गौरव थाय ठे अने नीच गोत्रना उदयथी क्षुद्रता थाय ठे—सिद्ध जगवानोने विषे ए त्रनेनो अज्ञाव होवाथी अ-
 गुरुत्तपण ठे. अहिं कोई वादी शका करे के, सिद्ध जगवाने, सज्जनोने पू-
 जनीय होवाथी गुरुपण अने नास्तिकोने पूजनीय न होवाथी क्षुद्रपण होय,

તેથી અહિં અગુરુ લઘુપણુ કેમ કહેવાય ? ” તેના ઉત્તરમા કહે છે કે, “ જેમ ઉચ્ચ ગોત્રવાળા પુરુષના આવવાથી આસન ઉપરથી ઝૂઝવું, આસન દેવુ અને પૂજા કરવી વગેરે થાય છે, અને નીચ ગોત્રવાળા પુરુષના આવવાથી તેમ થતુ નથી, તેને તો દૂરજ રસ્થાય છે, તેવી રીતે અહિં સિદ્ધ જગવાનોના વ્યવહારમાં થતુ નથી, માટે તેઓમા અગુરુ લઘુપણુ છે, તે યુક્તજ છે. ૭ અતરાય કર્મના ક્યયથી સિદ્ધ જગવાનોમા અનતવીર્યપણુ છે, તેથી લોકગતી અનત પદાર્થોનુ સમકાલે જ્ઞાન તેમને સન્નિવે છે ૮ વળી તે સિદ્ધ જગવાનોને અનત સુખપણુ કહેવાય છે, તે વેદનીક કર્મના વિનાશથી ઉત્પન્ન થયુ એવુ અન્યાવાધ સ્વરૂપ અથવા સમ્યક્ત્વ સ્વરૂપ સમજતુ.

આ પ્રમાણે શ્રી સિદ્ધ જગવાનના ગુણોનુ વર્ણન કરવામા આવે છે, તેમના સકલ મગલમય પરમાત્મ સ્વરૂપનુ વર્ણન કરતા કહે છે કે,—

“ इत्थं स्वरूप परमात्मरूप, निधाय चित्ते निरवद्यवृत्ते ।

सद्दध्यानरंगात्कृतशुद्धिसंगा जजन्तु सिद्धि सुधिय. समृद्धिम् । ૧ ।

“ એ પ્રકારે નિર્દોષ વૃત્તિથી ચિત્તની અદર શ્રી પરમાત્માનુ સ્વરૂપ ધારણ કરી શુભ ધ્યાનના સગથી જેમણે જાવ શુદ્ધિ પ્રાપ્ત કરેલી છે, એવા સદ્બુદ્ધિવાળા જનો સિદ્ધિરૂપી સમૃદ્ધિને જજો. ” ?

“ जगवत्समयोक्तीना—मनुसारेणैष वर्णितोऽस्ति मया ।

परमात्मत्वविचार शुद्ध स्वपरबोधकृते ” ॥ ૨ ॥

“ શ્રી જિનરાજના આગમના વચનોને અનુસારે આ શુદ્ધ પરમાત્મ તત્ત્વનો વિચાર (સ્વરૂપ) મેં પોતાના અને પર (જલ્મજીવો)ના બોધને માટે વર્ણન કરેલ છે. ૨

શ્રી જિનજક્તિસૂરિના ચરણકમલના આરાધનમા અમરતુલ્ય
એવા શ્રી જિનજ્ઞાનસૂરિ પ્રકાશિત કરેલા આ
આત્મપ્રવોધ ગ્રંથને વિષે પરમાત્મ સ્વરૂપ વર્ણન
નામે ચોથો પ્રકાશ સંપૂર્ણ થયો.

आत्मवोधनी दुर्लभता.

“ नरेन्द्र देवैश्च सुखानि सर्वाण्यपि प्रकामं सुलज्जानि लोके ।
परं चिदानन्दपदैकहेतुः सुदुर्लभस्तात्त्विक आत्मवोधः ” ॥१॥

“ आ लोकने बिषे चक्रवर्ती अने इन्द्र वगैरेना सर्व सुखो प्राप्त थवा सु
सज्ज ठे, परंतु चिदानन्द-ज्ञानानन्द पद (मोक्षपद)ना हेतुरूप एवो तात्त्विक-पार-
मार्थिक आत्मवोध थवो अत्यन्त दुर्लभ ठे. ” १

“ ततो निरस्याखिलदुष्टकर्म-व्रज सुधीभिः सततं स्वधर्मः
समग्रसासारिकदुःखरोधः समर्जनीयः शुचिरात्मवोधः ॥२॥

“ तैथी उत्तम बुद्धिवाक्ता पुरुषोऽपि सर्व दुष्ट कर्मना समूहानो नाश कर
संसारना सर्व दुःखोने रोकनार एवा आत्मिक धर्मरूप पवित्र आत्मवोधने संपाद-
करवो. ” २

ते आत्मवोध करनारी श्री जिनवाणीनु माहात्म्य
“ न ते नरादुर्गतिमाप्नुवन्ति, न मूकता नैव जन्मस्वप्नावम् ।
न चांधतां बुद्धिविहीनतां नो, ये धारयन्तीह जिनेन्द्रवाणीम्” ।

“ जे पुरुषो आ लोकया श्री जिनेन्द्रवाणीने धारण करे ठे, ते पुरुष
दुर्गतिने, मुंगापणाने, जन्म स्वप्नावने, अधपणाने अने बुद्धिनी हीनताने पापत
नयी. ” ३

“ ये जिनवचने रक्ताः, श्री जिनवचनं श्रयन्ति भावेन ।
अमलागमतोऽक्रेषा, ज्वन्ति ते स्वल्पसंसाराः ” ॥३॥

“ જે પુરુષો શ્રી જિન ભગવાનના વચનને વિષે રક્ત હે અને જેઓ જાવ-
વને શ્રી જિન વચનને અગીકાર કરે હે, તેઓ નિર્મલ આગમના વોધથી ક્લેશ-
રહિત અને અદ્ય સસારી થાય હે. ” ૨

યદુક્તમાદૌ સ્વપરોપકૃત્યૈ, સમ્યક્ત્વધર્માદિચતુઃપ્રકાશઃ ।

વિજ્ઞાવ્યતેઽસૌ શુચિરાત્મવોધઃ, સમર્થિત તદ્જગત્પ્રસાદાત્ ૩ ।

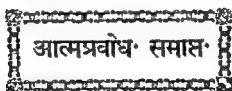
“ જે પ્રથમ કહેવામા આવ્યું હતું કે, પોતાના તથા પરના ઉપકારને અર્થે
સમ્યક્ત્વધર્મ વગેરે ચાર પ્રકાશવાળો આ આત્મપ્રવોધ ગ્રંથ કહેવામા આવે હે, તે
પ્રમાણે શ્રી જગવાનના પ્રસાદથી આ શુદ્ધ-વિવિધ આત્મપ્રવોધ ગ્રંથ સંપૂર્ણ કહે-
વામા આવ્યો હે. ” ૩

મિથ્યાહુક્ત પ્રાર્થના

પ્રમાદવાદુદ્યવશાદબુદ્ધ્યા, યત્કિંચિદાસોક્તિવિરુદ્ધમત્ર ।

પ્રોક્ત ભવેત્તજ્જનિત સમસ્ત, મિથ્યાઽસ્તુ મે હુક્તમાત્મશુદ્ધ્યા ૧

“ વિશેષ પ્રમાદના વશથી, અને બુદ્ધિના અભાવથી, આ પ્રથમા જે કાફ
આત્મ પુરુષોના વચનથી વિરુદ્ધ કહેવામા આવ્યું હોય, તે આત્મશુદ્ધિવને માર્ગ
સમસ્ત હુક્ત મિથ્યા થાઓ. ” ૧

ग्रंथकार प्रशस्ति.

(ग्रंथकर्त्तानी गुरुपरंपरा.)

“ श्रीमद्दीरजिनेन्द्रतोर्यतिद्वकः सद्भूतसंपन्निधिः
संजज्ञे सुगुरुः सुधर्मगणभूतस्यान्वये सर्वतः ।
पूर्णे चाञ्जकुलेऽजवत्सुविहिते पक्षे सदाचारवान्
सेव्यः शोजनधीमता सुमतिमानुद्योतनः सूरिराट्” ॥१॥

“ श्री वीरजिनेश्वरना तीर्थमा तिलकस्वप्ने अने सत्य संपत्तिप्रोना निधा-
नरूप गुरु श्री सुधर्मा स्वामी यथा हता, तेना उशमा सर्प प्रकारे पूर्ण एवा चंद्र-
कुलमा^१ विधिपद्म (खरतरगुप्ती) अदर उत्तम आचारवाला अने सारी बुद्धि-
वाला विद्वानोने सेवा योग्य एवा उद्योतन नामे सूरिवर यथा हता.

“ आसीत्तत्पदपंकजैकमधुकृत् श्रीवर्द्धमानाभिधः
सूरिस्तस्य जिनेश्वरारण्यगणभृद् जातो विनेयोत्तमः ।

य. प्रापच्छिवसिद्धिपंक्तिशरदि श्रीपत्तने वादिनो
जित्वा सद्विरुद्धं कृती खरतरेत्याख्यं नृपादेर्मुखात्” ॥२॥

“ ते उद्योतन सूरिना चरणकमलपां भ्रमररूप श्री वर्द्धमान नामे तेमना
शिष्य यथा हता, ते श्री वर्द्धमानसूरिना उत्तम शिष्य श्री जिनेश्वरसूरि गणधर
यथा हता, ते जिनेश्वरसूरि विक्रम संवत् १०८० ना वर्षमा श्री जवद्वपुर-

મા વાદિઓને જીતી ત્યાના રાજા વગેરેના મુક્તથી સ્વત્તર પણ પદવો પ્રાપ્ત કરી હતી. ૨

“ તત્ત્વિષ્યો જિનચંદ્રસૂરિગણભૃદ્ જજ્ઞે ગુણાંજોનિધિઃ
સંવિજ્ઞોઽજયદેવસૂરિમુનિપસ્તસ્થાનુજોઽનૂત્તરઃ ।

યેનોસુંગનવાગવૃત્તિરચના કૃત્વાર્હતઃ શાસને
સાહાય્યં વિદધે મહચ્છૃતપરિજ્ઞાનાર્થિના ધીમતામ્ ” ॥૩॥

તે શ્રી જિનેશ્વરસૂરિના શિષ્ય ગુણોના સમુદ્ધરપ શ્રી જિનચંદ્રસૂરિ ગણધર થયા હતા. તેમના શિષ્ય સવેગી અજયદેવસૂરિ થયા હતા. તેમણે શ્રી જિન-શાસનને વિષે મોટા સિદ્ધાંતોના અર્થને જાણવાના અર્થી પણ શુદ્ધિમાન્ પુરુષોને સહાય કરવા નવ (શ્રી સ્થાનાગમૂંથી વિપાકમૂં સુધીના) અગો ઉપર ટી-કા રચી હતી. ૩

“ તત્પટ્ટે જિનવલ્લજો ગણધર. સન્માર્ગસેવાપરઃ
સંજાતસ્તદનુપ્રજ્ઞૂતમહિમા સદ્જન્યવોધપદઃ ।

અવાદત્તયુગપ્રધાનપદભૃત્ મિથ્યાત્વવિધ્વસકૃત્
નેતા શ્રીજિનદત્તસૂરિરજવદ્ શૃંદારકાઞ્યર્ચિત ” ॥૪॥

“ તે શ્રી અભયદેવસૂરિની પેઠે સન્માર્ગની સેવા કરવામાં તત્પર પણ શ્રી જિનવલ્લજ ગણધર થયા હતા. તે પછી તે શ્રી જિનવલ્લજની પાટે જેમનો ઘણો મહિમા છે, જેઓ ઉત્તમ પણ જન્ય માણીઓને વોધ આપનારા છે, અવા દેવીની સહાયથી જેમણે યુગપ્રધાન પદ પ્રાપ્ત કરેલું છે, જેઓ મિથ્યાત્વનો નાશ કરનારા છે અને જેઓને દેવતાઓ પૂજેલા છે, પણ શ્રી જિનદત્તસૂરિ થયા હતા. ૪

“ તદનુ શ્રીજિનચંદ્ર. સૂરિવરોઽનૂત્ત્વ સ્વધર્મનિસ્તંદ્રઃ ।

સન્મણિમન્નિજાત્વપ્રણતાલિદ્વશિષ્ટભૂપાલ. ” ॥ ૫ ॥

“ તે પછી શ્રી જિનદત્ત સૂરિની પાટે શ્રી જિનચંદ્રસૂરિ થયા હતા. જે-ઓ સ્વર્ણને વિષે અપમાદી અને જેમને સર્વ ઉત્તમ રાજાઓ પોતાના શુદ્ધ-સ્વ-સ્વાલ્કા મસ્તકોથી નમતા હતા.

“ તદ્દર્શો ગુણનિધયઃ સમ્યગ્વિજયા મુનીશ્વરાઃ શુચયઃ ।

श्री जिनकुशलमुनींश्च-श्रीजिनभद्रादयो मुनयः ॥६॥

श्री जिनचञ्चसूरिनो पाटे गुणोना निधि रूप, सम्पक् प्रकारे विज
यवाला, अने पवित्र एवा श्री जिनकुशल अने श्री जिनजञ्च वगैरे मुनींजो
थया हता. ६

“ जङ्गे मुनीन्द्रस्तदनुक्रमेण श्रीजैनचञ्चो मुनिमार्गसेवी ।

प्रबोधितो येन दयापरेण अक्कच्चराख्यः प्रतिसाहिमुख्यः ७

ते पछी अनुक्रमे मुनिग्रोना मार्गने सेवनारा श्री जैनचञ्चमुनि थया. जे
दयालु मुनि वादशाहोमा अग्रेतर एवा श्री अकर वादशाहने प्रतिबोधित
क्यों हतो. ७

तदन्वभूत् श्रीजिनसिंहसूरिः स्वपाटवाल्लादितसर्वसूरिः ।

ततः स्वधीजिर्जितदेवसूरिः स्फुरत्प्रतापो जिनराजसूरिः ८

श्री जैनचञ्चसूरिनी पाटे पोताना चातुर्यधी सर्व विद्यानेने आनदित क-
रनार श्री जिनसिंहसूरि थया हता अन तेमनी पाटे पोतानी बुद्धिधी देवताना
सूरि बृहस्पतिने पण पराजव करनार अने प्रतापधी स्फुरणायमान एवा श्री जिन-
राजसरि थया हता.

तच्छिष्यो जिनरत्नसूरिसुगुरुः श्री जैनचञ्चस्ततो

गच्छेशो गणभृष्टरो गुणगणांजोधिर्जगद्विश्रुतः ।

तत्पट्टोदयशैलमूर्ध्नि च सूरि र्नास्वत्प्रतापोत्तुरः

पूज्यः श्रीजिनसौख्यसूरिरभवत्सत्कीर्तिविद्यावरः ॥७॥

“ ते श्री जिनराजसूरिना शिष्य जिनरत्नसूरि थया अने तेमना शिष्य
श्री जिनचञ्च थया, जेग्रो गच्छना नायक, गणधरोमा श्रेष्ठ, गुणगणोना समुच्च
अने जगत्प्राप्ति प्रख्यात थया तेमनी पाटरूपी उदयगिरिना शिखर ऊपर सूर्यना
जेवा प्रतापी, पूज्य अन सत्कीर्ति तथा सच्चिदाधी श्रेष्ठ एवा श्री जिनसौख्य-
सूरि थया हता ९

“ तत्पादांबुजसेविनो युगवराः सत्यप्रतिज्ञाधराः

श्रीमंतो जिनजक्तिसूरिगुरवोऽञ्ज्वन गणाधीश्वराः ।

“ તે શ્રી જિનસૌલ્યસૂરિના ચરણકપળને સેવનારા શ્રી જિનજક્તિસૂરિ, ગુરુ થયા, તેઓ યુગપ્રધાન, સત્ય પ્રતિજ્ઞા ધરનારા અને શ્રીમાન્ ગણના અધીશ્વર થયા હતા. ઉદામગુણવાદ્યા, સ્વધર્મના નિપુણ અને અત્યંત સુદર એવા તેઓ પુ-
ષ્પોની જેમ પ્રતિદિન સર્વ તેજસ્વી પુરુષોના શિરપર સ્થાન કરતા હતા ૧૦

તેણાં વિનેયો નિરવદ્યવૃત્તિઃ પ્રમોદત શ્રી જિનલાજ્ઞસૂરિ. ।

ઇમ મહાઅથપયોધિમધ્યાત્ સમગ્રહીઘ્તનમિવાત્મવોધમ્ ૧૧

“ તે શ્રી જિનજક્તિસૂરિના નિર્દોષ વૃત્તિવાળા શિષ્ય શ્રી જિનલાજ્ઞસરિ થયા હતા. તેમણે મોટા ગ્રંથોના મહાસાગરમાંથી રત્નોની જેમ સમગ્રહ કરી આ આત્મવોધ ગ્રંથ હર્પથી રચેલો છે. ૧૧

૩ ૩ ૮ ૧

હુતાશસધ્યાવસુચઙ્ગવત્સરે સમુજ્જ્વલ્લે કાર્ત્તિકપચમોદિને ।

મનોરમે શ્રોમનરાચયવિદરેઽગમન્નિવંધ પરિપૂર્ણતામયમ્ ૧૨

“ સવત્ ૧૮૩૩ના વર્ષમાં કાર્ત્તિક માસની શુકલ પચમીને દિવસે મનો હર એમ મળાર નામના વદર ગામને વિષે આ ગ્રંથ પરિપૂર્ણ થયેલો છે. ૧૨

યત્કિચિદ્ધુત્સૂત્રમપ્રયોગ નિરર્થક ચાત્ર મયા નિવઙ્ગમ્ ।

પ્રસિદ્ધ તચ્છોધ્યમદ્વ સુધીજિ. પરોપકારો દિ સતા સ્વધર્મ. ૧૩

આ ગ્રંથને વિષે કાફ પળ ઉત્તમ [સૂત્ર વિરુદ્ધ], અશુદ્ધ પ્રયોગવાદ્ય, અને નિરર્થક-અર્થ વગરનું મારાથી લેવાયું હોય, તે સદ્બુદ્ધિમાન્ પુરુષો કૃપા કરી શોધી લેતું કારણ પરોપકાર કરવો, એ સત્પુરુષોનો સ્વધર્મ છે. ૧૩

યાવન્મહીમંરુદ્ધમધ્યદેશે વિરાજતે શૈલપતિ સુમેઠ્ઠ. ।

તાવન્મુર્નાઙ્ગૈરાભિવાચ્યમાનો જીયાદસૌ અથવરાત્મવોધ. ૧૪

હ્યા સુધી આ રૂપરુદ્ધના યાગ જાણે પર્વતોનો રાજા સુમેઠ્ઠ પર્વત વિરાજે છે. ત્યાં સુધી મુર્નાઙ્ગથી વચાતો આ ઉત્તમ ગ્રંથ આત્મવોધ જય પામો ૧૪

પ્રથમાદર્શેઽલેખિ ક્રમાદિકલ્યાણસાધુના શ્રીમાન્ ।

સંશોધિતોઽપિ સોઽય અય. સદ્વોધજક્તિભૂતા ॥ ૧૫ ॥

“ શ્રી ક્રમા કલ્યાણક મુનિએ આ શ્રીમાન્ ગ્રંથને પ્રથમ પ્રતિ (પરત) રૂપે લેખેલો છે અને સદ્વોધ ઉપર જક્તિવાળા તેજ મુનિએ શોધેલો છે. ૧૫

इति अथकार प्रशस्ति

